

การบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา

THE IDENTIFICATION OF LOPBURI CITY'S IDENTITY THROUGH EDUCATIONAL
PROCESS

กฤษฎา แก้วเกลี้ยง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2566

การป่งชี้ััดลัษณเ็องลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2566
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

THE IDENTIFICATION OF LOPBURI CITY'S IDENTITY THROUGH EDUCATIONAL
PROCESS

KRISSADA KAEWKLIANG

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY
(Development Education)
Graduate School, Srinakharinwirot University
2023
Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
การบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา
ของ
กฤษฎา แก้วเกลี้ยง

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเมษย์ หนกหลัง) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระดิษฐ์ สุบุญโญ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา สาลี่หมัด)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.วรวิมล สุภาพ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.พีรเดช ประคองพันธ์)

ชื่อเรื่อง	การบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา
ผู้วิจัย	กฤษฎา แก้วเกลี้ยง
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2566
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุเมษย์ หนกหลัง

กระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความรู้ที่ก่อให้เกิดความจริงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของคนในเมืองลพบุรี ในลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผ่านแนวคิดโบราณคดีของความรู้และวงศาวิทยาของ Michael Foucault มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเชิงวิพากษ์กระบวนการทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่มาจัดกระทำต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรีแต่ละยุคทางการศึกษา และเพื่อบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา การเข้าถึงข้อมูลประกอบด้วยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การศึกษาเอกสารที่เป็นหลักฐานขั้นต้นและชั้นรอง จำนวน 11 ชิ้น การสังเกต การสัมภาษณ์กับชาวเมือง จำนวน 17 ราย และบันทึกภาคสนาม โดยข้อมูลต่าง ๆ อยู่ในฐานะตัวบทที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า 1) เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีลักษณะเฉพาะตัวหลากหลายมิติ ที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษา โดยตัวบททางการศึกษาที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรีนั้นมีจำนวน 7 ตัวบท ซึ่งจากการสังเคราะห์ยุคของกระบวนการทางการศึกษาในเมืองลพบุรีแล้ว สามารถแบ่งยุคของกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นได้จำนวน 5 ยุคทางการศึกษา โดยในแต่ละยุคทางการศึกษาล้วนมีการใช้ตัวบทเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ซึ่งนำไปสู่การสร้างให้เกิดความจริงที่มีลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับเมืองลพบุรี 2) กระบวนการทางการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรีประกอบไปด้วยวิธีการทางการศึกษา จำนวน 9 วิธี เพื่อทำให้กระบวนการทางการศึกษาสามารถถ่ายทอดอำนาจและความรู้สู่ชาวเมืองลพบุรีได้อย่างราบรื่น โดยวิธีการทางการศึกษาแต่ละวิธีได้มีการถ่ายทอดชุดความรู้ผ่านการใช้เครื่องมือทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ เทศกาล เรื่องเล่า ตำนาน ฯลฯ ซึ่งการเข้ามาจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษาได้ทำให้เกิดอัตลักษณ์เมืองลพบุรีขึ้นจำนวน 8 ชุด โดยจากอัตลักษณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น พบว่า อัตลักษณ์แก่นแกนของเมืองลพบุรี คือ การเป็นเมืองที่ยึดโยงอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์

คำสำคัญ : อัตลักษณ์, กระบวนการทางการศึกษา, โบราณคดีของความรู้, วงศาวิทยา, เมืองลพบุรี

Title	THE IDENTIFICATION OF LOPBURI CITY'S IDENTITY THROUGH EDUCATIONAL PROCESS
Author	KRISSADA KAEWKLIANG
Degree	DOCTOR OF PHILOSOPHY
Academic Year	2023
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Sumate Noklang

The educational process is contain of power and knowledge that creating the truth about the identity of individuals in Lopburi City within the structure of power relations by analysis of and synthesis with the concepts of Michael Foucault on the archaeology of knowledge and genealogy. The research objectives are to critique the educational process as a power that manipulate the identity of Lopburi City across different educational eras and to identification of Lopburi City through the educational process. The data collection included historical evidence, examination of 11 primary and secondary documents, observations, interviews with 17 local residents, and field notes. The data function as textual units used for data analysis in this research. The research findings indicated the following: (1) Lopburi City exhibits diverse characteristics manipulated by the educational processes across different educational eras. Specifically, there are seven influential educational texts that impact the identity of Lopburi City. Upon synthesizing the eras of educational processes in Lopburi City, five educational eras can be identified. Each eras utilizes educational process as tools for truth making Lopburi City unique; (2) the educational processes contributing to the formation of the identity of Lopburi City, consisting of nine educational methods. These methods facilitate the transmission of power and knowledge of local people. Each educational method has utilized educational tools to transmit sets of knowledge, influencing the perception of the local people through various means such as the settings, festivals, narratives, legends, etc. The educational processes have generated eight identities for Lopburi City. Among these identities, the core essence of Lopburi City is its association with sacredness.

Keyword : Identity, Educational Process, Archaeology of Knowledge, Genealogy, Lopburi City

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมได้ก็ด้วยความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ คือ ผศ.ดร. สุเมษย์ หนกหลัง ที่ได้ให้ความรู้ ตลอดจนคำชี้แนะที่มีค่ายิ่งตลอดระยะเวลาของการทำวิจัย รวมทั้งขอขอบคุณคณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์ทุกท่านที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงปริญญานิพนธ์เล่มนี้ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ได้แก่ ผศ.ดร.วีรฉัตร สุบัญญัติ ผศ.ดร.ชนิษฐา สาลีหมัด อ.ดร.วีรวุฒิ สุภาพ อ.ดร.พีรเดช ประครองพันธ์ ตลอดจนคณาจารย์สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์และคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่ได้ประสิทธิประสาทความรู้แก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของชาวเมืองลพบุรีทุกท่านที่ให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประกอบการศึกษา โดยผู้วิจัยได้พบกับคุณลุง คุณป้า คุณน้า คุณอา ตลอดจนพี่ ๆ น้อง ๆ ชาวเมืองลพบุรีจำนวนมาก ที่ได้กรุณาให้ข้อมูล จนทำให้ผู้วิจัยเกิดการตกผลึกข้อมูลที่ต้องการ และนำมาสู่ความสำเร็จของปริญญานิพนธ์เรื่องนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณความสำเร็จจากปริญญานิพนธ์เรื่องนี้เป็นอาจารย์บูชาแด่พระครูประภัสร์สุตคุณ (หลวงพ่อดุสิต) อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเสาชิงช้า พระอารามหลวง ผู้ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยริเริ่มการทำปริญญานิพนธ์เล่มนี้ขึ้นจากการอ่านตำนานเมืองลพบุรีที่ท่านเป็นผู้แต่ง นอกจากนี้ท่านยังได้กรุณาให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยในประเด็นที่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี แม้อายุของท่านจะล่วงเลยเข้ามาในวัยเก๋าสิบกว่าปีแล้วก็ตาม ผู้วิจัยจะระลึกถึงคุณความดีของท่านที่มีต่อความสำเร็จของปริญญานิพนธ์เล่มนี้ตลอดไป

คุณงามความดีใดที่เกิดขึ้นจากปริญญานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้เป็นสิ่งตอบแทนพระคุณของคุณพ่อ คุณแม่ คุณตา และคุณยายที่ได้เลี้ยงดูผู้วิจัยให้เติบโตขึ้นมาจนสามารถได้รับการศึกษาถึงในระดับปริญญาเอก หากไม่มีท่านเหล่านี้ ผู้วิจัยก็จะไม่สามารถดำเนินชีวิตมาจนถึงจุดที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกได้อย่างแน่นอน เพราะผู้วิจัยตระหนักดีว่า แรงกาย แรงใจที่ช่วยผลักดันให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษาระดับปริญญาเอกล้วนมาจากครอบครัวของผู้วิจัย

กฤษฎา แก้วเกลี้ยง

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญรูปภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลังการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	9
คำถามการวิจัย	10
คุณค่าของงานวิจัย.....	10
นิยามศัพท์เฉพาะ	10
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบความคิดในการวิจัย.....	12
ส่วนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity)	13
1.1 อัตลักษณ์กับความเลือนไหลไม่มีที่สิ้นสุด	15
1.2 อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ บุคลิกภาพ : ความคล้ายคลึงและความแตกต่าง.....	18
ส่วนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษา (Education Process)	22
2.1 กระบวนการทางการศึกษากับการจัดกระทำที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์	22
2.2 กระบวนการทางการศึกษาที่หลากหลายกับการมุ่งสร้างความเป็นเอกภาพในสังคมผ่านอัตลักษณ์.....	25
2.3 กรณีศึกษากระบวนการทางการศึกษาในฐานะเครื่องมือทางสังคมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย	28

2.4	สองชั่วในความหมายของการศึกษา : การเจริญเติบโตหรือการครอบงำ.....	30
2.5	กระบวนการทางการศึกษากับการสถาปนาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Relation of Power).....	32
ส่วนที่ 3	แนวคิดเกี่ยวกับเมืองลพบุรี.....	37
3.1	เมืองลพบุรีในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่ปรากฏร่องรอยของวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา.....	37
3.2	การศึกษาประวัติศาสตร์เชิงวิพากษ์.....	40
ส่วนที่ 4	แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ ความรู้ ความจริง ของ Michael Foucault.....	42
4.1	ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และอำนาจ	42
4.2	วิธีการโบราณคดีของความรู้ (Archaeology of Knowledge) ต้นทางของวงศาวิทยา กับการค้นหาชั้นของความรู้	44
4.3	วิธีการวงศาวิทยา (Genealogy) กับการเผยให้เห็นสาเหตุแห่งความรู้.....	47
ส่วนที่ 5	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	51
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	54
3.1	แนวคิดการวิจัย.....	54
3.2	การรวบรวมข้อมูลและการเข้าถึงข้อมูล.....	55
3.2.1	หลักฐานทางประวัติศาสตร์.....	55
3.2.2	การศึกษาเอกสาร	55
3.2.3	การสังเกต	56
3.2.4	การสัมภาษณ์.....	56
3.3	การวิเคราะห์ข้อมูล	58
3.4	สนามของการศึกษา	60
3.5	ความน่าเชื่อถือของข้อมูล.....	61
3.6	เกณฑ์การคัดเข้า – คัดออกของผู้ให้ข้อมูล.....	62

3.6.1 เกณฑ์ในการคัดเลือกของงานวิจัย.....	62
3.6.2 เกณฑ์ในการคัดออกของงานวิจัย	62
3.6.3 จริยธรรมการวิจัย.....	63
บทที่ 4 ผลการวิจัย	64
ส่วนที่ 1 การศึกษาเชิงวิพากษ์กระบวนการทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่เข้ามาจัดกระทำ ต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรีแต่ละยุคทางการศึกษา.....	67
1.1 การวิพากษ์เมืองลพบุรี	67
1.1.1 ตำนานและเรื่องเล่าท้องถิ่นกับการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรี	68
1.1.2 เมืองที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต	73
1.1.3 เมืองที่ถูกให้ความสำคัญในเชิงการเมืองการปกครอง	76
1.1.4 การเป็นเมืองทหาร: ยุคแห่งการปรับปรุงของเมืองลพบุรีขนาดใหญ่.....	80
1.1.4 การค้าขายแลกเปลี่ยนเชิงเศรษฐกิจ กับความเป็นพลวัตในเมืองลพบุรี.....	83
1.1.5 สภาพแวดล้อมของเมืองลพบุรี : ความซับซ้อนที่ถูกบริหารจัดการ	86
1.2 ตัวบททางการศึกษาที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรี.....	89
ตัวบทที่ 1 ศาลลูกศร	90
ตัวบทที่ 2 ศาลพระกาฬ.....	98
ตัวบทที่ 3 เทวรูปภายในศาลพระกาฬ	106
ตัวบทที่ 4 พระปรางค์สามยอด.....	116
ตัวบทที่ 5 พระนารายณ์ราชนิเวศน์.....	122
ตัวบทที่ 6 ค่ายทหาร	136
ตัวบทที่ 7 พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช	144
1.3 การวิพากษ์ยุคของกระบวนการทางการศึกษาในเมืองลพบุรี	154
1) ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาอำนาจความศักดิ์สิทธิ์.....	156

2) ยุคการศึกษาเพื่อสร้างการรวมศูนย์อำนาจ (Centralization).....	165
3) ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (Decentralization).....	175
4) ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม (Localism)	185
5) ยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังให้แก่ผู้คน (Empowerment)	191
ส่วนที่ 2 การบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา	202
2.1 วิธีการของการศึกษา : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรี.....	202
1) การสร้างความน่าเคารพยำเกรง	204
2) การสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจ	208
3) การสร้างวีรบุรุษ	212
4) การสร้างพื้นที่เฉพาะ	216
5) การสร้างระเบียบปฏิบัติ	220
6) การสร้างกลไกทางวัฒนธรรม.....	224
7) การสร้างศูนย์กลางของความรู้.....	228
8) การสร้างสิ่งเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของประชาชน	233
9) การอธิบายเรื่องราวในเชิงพัฒนาการ	238
2.2 อัตลักษณ์เมืองลพบุรี : ภาพสะท้อนภาคปฏิบัติการของกระบวนการทางการศึกษา	242
1) เมืองแห่งผู้นำประเทศ	243
2) เมืองแห่งวีรบุรุษ	249
3) เมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์.....	255
4) เมืองแห่งเกียรติภูมิ	260
5) เมืองแห่งทหารและราชการ.....	266
6) เมืองแห่งสัญญาะความศิวิไลซ์	271
7) เมืองแห่งแหล่งเรียนรู้	276

8) เมืองแห่งลิง	281
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	289
การสรุปผลการวิจัย	290
การศึกษาเชิงวิพากษ์กระบวนการทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่เข้ามาจัดกระทำต่ออัต ลักษณ์เมืองลพบุรีแต่ละยุคทางการศึกษา	290
การบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา	291
การอภิปรายผลการวิจัย	291
อัตลักษณ์เมืองลพบุรี : อำนาจ ความรู้ ความจริง ที่ถูกสั่งสมมาในแต่ละยุคทางการศึกษา	292
กระบวนการทางการศึกษา : เครื่องมือในการถ่ายทอดอำนาจ ความรู้ ความจริง ที่ประกอบ สร้างเมืองลพบุรี	296
สัญญาะ ตัวบท และความหมาย : การปฏิบัติการของกระบวนการทางการศึกษาในพื้นที่ เมืองลพบุรี.....	300
กระบวนการทางการศึกษากับการสร้างวินัยให้เมืองลพบุรี	303
วงศาวิทยา : การจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกระบวนการทางการศึกษาเพื่อ ประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรี	304
อัตวิพากษ์ต่อข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	309
อัตวิพากษ์เพื่อการอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่น	309
อัตวิพากษ์เพื่อการสร้างแหล่งเรียนรู้ของชาติ	312
อัตวิพากษ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	314
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป.....	316
ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้.....	318
บรรณานุกรม	320
ภาคผนวก.....	328

ประวัติผู้เขียน.....	352

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพประกอบ 1 วิธีการวิเคราะห์หว่าทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough	59
ภาพประกอบ 2 แท่งหินตามตำนานเมืองลพบุรีที่ถูกเชื่อว่าเป็นลูกศรของพระราม	70
ภาพประกอบ 3 เขาวงพระจันทร์ที่ถูกเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของยักษ์ท้าวกนกนาทตามตำนานเมืองลพบุรี	72
ภาพประกอบ 4 โบราณสถานที่ได้รับการรักษาไว้เป็นอย่างดีเป็นส่วนท่ามกลางการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรี	74
ภาพประกอบ 5 ป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลพระกาฬ	75
ภาพประกอบ 6 หอดูดาวบริเวณวัดสันเปาโล : นวัตกรรมล้ำค่าในรัชสมัย สมเด็จพระนารายณ์มหาราช	78
ภาพประกอบ 7 โรงแรมทหารบกที่ถูกสร้างขึ้นในยุครัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม	79
ภาพประกอบ 8 ค่ายทหารที่ตั้งอยู่ท่ามกลางย่านการค้าของเมืองลพบุรี	82
ภาพประกอบ 9 เขตตลาดเก่าของเมืองลพบุรีที่ปรากฏรูปแบบการดำเนินชีวิตดั้งเดิม ของชาวเมืองลพบุรี	84
ภาพประกอบ 10 วงเวียนสระแก้ว สวนสาธารณะที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม	87
ภาพประกอบ 11 การใช้พื้นที่บริเวณเขาทับควายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ	88
ภาพประกอบ 12 ศาลลูกศร : สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามตำนานเมืองลพบุรี	90
ภาพประกอบ 13 แท่นบูชาเจ้าพ่อเจ้าแม่ศาลลูกศรในฐานะศูนย์รวมจิตใจของชาวเมืองลพบุรี ..	91
ภาพประกอบ 14 แผ่นป้ายจารึกแสดงตำนานเมืองลพบุรีที่เชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ ของศาลลูกศร	94
ภาพประกอบ 15 ลำดับการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในศาลลูกศรที่ถูกกำหนดไว้	96

ภาพประกอบ 16 ศาลพระกาฬ : สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ใจกลางเมืองลพบุรี	98
ภาพประกอบ 17 ฝูงลิงที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปบริเวณศาลพระกาฬ	100
ภาพประกอบ 18 ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคยประดิษฐานอยู่คู่กับศาลพระกาฬ	102
ภาพประกอบ 19 แผ่นป้ายแสดงวิธีการสักการะศาลพระกาฬแบบต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการสักการะ	103
ภาพประกอบ 20 ป้ายแสดง QR Code: ตัวเลือกในการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับศาลพระกาฬ	105
ภาพประกอบ 21 เทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬ : ตัวบทที่ได้รับการเคารพนับถืออย่างแพร่หลาย	106
ภาพประกอบ 22 สระน้ำขนาดย่อมบริเวณหน้าศาลพระกาฬที่มีไว้สำหรับให้ลิงได้เล่นน้ำ	111
ภาพประกอบ 23 วัตถุมงคลในลักษณะเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬจำลองที่จำหน่าย ภายในศาลพระกาฬ	115
ภาพประกอบ 24 พระปรางค์สามยอด โบราณสถานสำคัญใจกลางเมืองลพบุรี	116
ภาพประกอบ 25 พระปรางค์สามยอดก่อนได้รับการบูรณะ	119
ภาพประกอบ 26 พระปรางค์สามยอดกับการถูกประชาสัมพันธ์ในสื่อโซเชียลมีเดีย	120
ภาพประกอบ 27 ภาพพระปรางค์สามยอดถูกนำมาเป็นตราประจำหน่วยทหารในพื้นที่เมืองลพบุรี	121
ภาพประกอบ 28 วังนารายณ์ : ตัวบทสำคัญที่สื่อถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช	122
ภาพประกอบ 29 วังนารายณ์กับการเป็นแหล่งเรียนรู้ในลักษณะพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ	123
ภาพประกอบ 30 พระบรมรูปสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ประดิษฐานอยู่ในวังนารายณ์	126
ภาพประกอบ 31 การแสดงแสง สี เสียง เพื่อย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช	130
ภาพประกอบ 32 พื้นที่แสดงศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในงานแผ่นดิน สมเด็จพระนารายณ์มหาราช	133
ภาพประกอบ 33 การประดับตกแต่งวังนารายณ์ในช่วงที่มีการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช	135

ภาพประกอบ 34 ชู่มประตู่ค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม	136
ภาพประกอบ 35 โรงเรียนพิบูลวิทยาลัยที่ใช้ตรากองทัพบกเป็นตราประจำโรงเรียน.....	138
ภาพประกอบ 36 รูปประติมากรรมนูนต่ำเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกติดตั้งไว้บริเวณหน้าค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช	142
ภาพประกอบ 37 พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช.....	144
ภาพประกอบ 38 การจัดภูมิทัศน์ในลักษณะเมืองโบราณด้านหน้าพระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช	145
ภาพประกอบ 39 ชื่อโรงเรียนพระนารายณ์ : ตัวบทที่ซ้อนทับกันระหว่างสถานภาพพระมหากษัตริย์ และสถานภาพของเทพเจ้า.....	150
ภาพประกอบ 40 องค์ประกอบของตัวบทศาลลูกศรผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough	151
ภาพประกอบ 41 องค์ประกอบของตัวบทศาลพระกาฬผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough	151
ภาพประกอบ 42 องค์ประกอบของตัวบทเทวรูปภายในศาลพระกาฬผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough	152
ภาพประกอบ 43 องค์ประกอบของตัวบทพระปรารักษ์สามยอดผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough	152
ภาพประกอบ 44 องค์ประกอบของตัวบทพระนารายณ์ราชนิเวศน์ผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough	153
ภาพประกอบ 45 องค์ประกอบของตัวบทค่ายทหารผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough	153
ภาพประกอบ 46 องค์ประกอบของตัวบทพระบรมราชานุสาวรีย์ผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough	154
ภาพประกอบ 47 รูปปั้นหนุมานแบกภูเขา : เครื่องมือที่ถูกใช้ถ่ายทอดชุดความรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่เมืองลพบุรี	159

ภาพประกอบ 48 รูปเคารพของเจ้าพ่อเจ้าแม่ศาลลูกศร ในฐานะศูนย์กลางความศักดิ์สิทธิ์เมือง ลพบุรีที่ถูกสื่อสารผ่านแผ่นพับประชาสัมพันธ์.....	163
ภาพประกอบ 49 อาคารเรียนของโรงเรียนพิบูลวิทยาลัยที่มีสถาปัตยกรรมแบบทหาร.....	172
ภาพประกอบ 50 อนุสาวรีย์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม บริเวณหน้าโรงภาพยนตร์ทหารบก ...	173
ภาพประกอบ 51 หนังสือตำนานเมืองลพบุรี.....	177
ภาพประกอบ 52 พระบรมรูปจำลองของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกจำหน่ายเป็นของที่ระลึก	184
ภาพประกอบ 53 บรรยากาศของงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกสร้าง ให้เป็นแบบ ย้อนยุค.....	188
ภาพประกอบ 54 การแต่งชุดไทยรูปแบบต่าง ๆ ของผู้เข้าชมงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช.....	189
ภาพประกอบ 55 ภาพการเผยแพร่งานจัดเลี้ยงโต๊ะจีนลงในสื่อโซเชียลมีเดีย.....	191
ภาพประกอบ 56 การแห่ผ้าห่มองค์พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ที่เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม ทำบุญเมืองลพบุรี.....	194
ภาพประกอบ 57 กลุ่มภาพเก่าเล่าเรื่องเมืองลพบุรี หนึ่งในช่องทางการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ เกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรี	196
ภาพประกอบ 58 การประกอบสร้างกระบวนการทางการศึกษายุคการศึกษาเพื่อสถาปนาอำนาจ ความศักดิ์สิทธิ์	197
ภาพประกอบ 59 การประกอบสร้างกระบวนการทางการศึกษายุคการศึกษาเพื่อสร้างการรวมศูนย์ อำนาจ	198
ภาพประกอบ 60 การประกอบสร้างกระบวนการทางการศึกษายุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ ท้องถิ่น	199
ภาพประกอบ 61 การประกอบสร้างกระบวนการทางการศึกษายุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็น ท้องถิ่นนิยม	200
ภาพประกอบ 62 การประกอบสร้างกระบวนการทางการศึกษายุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังให้ แก่ผู้คน.....	201

ภาพประกอบ 63 บ่อน้ำที่ใช้แช่เท้าหินที่อยู่ในสถานะลูกศรพระรามตามตำนานเมืองลพบุรี ถูกติดป้ายแสดงข้อความว่า “ศรพระราม” “หลักเมืองลพบุรี” และ “บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์” เพื่อสร้างความน่าเคารพยำเกรงที่ถูกรองรับด้วยตำนานเมืองลพบุรี	206
ภาพประกอบ 64 ข้อความปลุกใจที่ถูกเขียนอยู่บนอาคารเรียนของโรงเรียนพิบูลวิทยาลัย ในฐานะเครื่องมือทางการศึกษาสำหรับกล่อมเกลาผู้เรียนในชีวิตประจำวัน	209
ภาพประกอบ 65 รูปปั้นหนุมาน วีรบุรุษตามตำนานเมืองลพบุรีที่ถูกตั้งอย่างโดดเด่นในสวนสาธารณะกลางเมือง	213
ภาพประกอบ 66 พระบรมรูปสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่เมืองลพบุรี : ภาพสะท้อนการรำลึกถึงการเป็นวีรบุรุษที่สร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่ชาวเมืองลพบุรี....	215
ภาพประกอบ 67 แผ่นป้ายแสดงรายละเอียดและความสำคัญของโบราณสถานภายในเมืองลพบุรี ในฐานะแหล่งเรียนรู้.....	219
ภาพประกอบ 68 แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีเกี่ยวกับการแต่งกายด้วยชุดไทยในช่วงงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกติดตั้งอยู่กลางเมืองลพบุรี.....	223
ภาพประกอบ 69 แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้และดึงดูดให้ประชาสังคมแต่ละภาคส่วนเข้ามาร่วมงานทำบุญเมืองลพบุรี	228
ภาพประกอบ 70 โรงพยาบาลอานันทมหิดล หนึ่งในสถานที่ที่ถูกสร้างให้มีสถาปัตยกรรมแบบทหารที่ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้ที่เข้ามาใช้บริการ	231
ภาพประกอบ 71 กิจกรรมการวาดภาพผ้าไหมมงคลพระปรมาภิไธยพระศรีรัตนมหาธาตุในงานทำบุญเมืองลพบุรี หนึ่งในกิจกรรมในยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คนที่มีการดึงภาคประชาสังคม เข้ามามีส่วนร่วม.....	233
ภาพประกอบ 72 โรงเรียนที่ถูกจัดตั้งขึ้นประจำค่ายทหาร : สถานศึกษาที่หล่อหลอมวัฒนธรรมทางทหารให้แก่เยาวชนผ่านการจัดสภาพแวดล้อม.....	236
ภาพประกอบ 73 แผ่นจารึกบริเวณฐานพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช กับการสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองของเมืองลพบุรีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ในรัชสมัยของพระองค์.....	240

ภาพประกอบ 74 ขบวนพระบรมราชอิสริยยศจำลองของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่เคลื่อนเข้าสู่ วังนารายณ์ : จุดเริ่มต้นของการแสดงเพื่อสร้างการรับรู้เรื่องราวเชิงพัฒนาการในการแสดง แสง สี เสียง ของงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช	241
ภาพประกอบ 75 เครื่องใช้ส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ถูกจัดแสดง ไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์.....	245
ภาพประกอบ 76 พระบรมรูปสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกประดิษฐานไว้ใน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ : เครื่องมือทางการศึกษาเพื่อเน้นย้ำถึง การดำรง อยู่ของผู้นำ	247
ภาพประกอบ 77 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งผู้นำประเทศ	248
ภาพประกอบ 78 รูปปั้นพระรามแผลงศรที่ถูกทำเป็นเสาไฟกลางถนน ในฐานะเครื่องมือที่สะท้อน ถึงอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่ผูกพันอยู่กับวีรบุรุษในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์	251
ภาพประกอบ 79 การแสดงแสง สี เสียง จำลองขบวนพระบรมราชอิสริยยศที่เชิญเสด็จสมเด็จพระ นารายณ์มหาราชเข้าสู่เมืองลพบุรีในงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช : เครื่องมือทางการ ศึกษาที่เน้นย้ำความสำคัญของวีรบุรุษที่เป็นบุคคลในทางวัฒนธรรมของเมืองลพบุรี	253
ภาพประกอบ 80 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งวีรบุรุษ	254
ภาพประกอบ 81 รูปปั้นช้างม้าที่มีผู้นำมาถวายแก่พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์ มหาราชจากคำบอกเล่าต่อกันในหมู่ชาวเมืองลพบุรีว่า พระองค์ทางโปรดช้างม้า	257
ภาพประกอบ 82 ร้านขายเครื่องเซ่นไหว้ศาลพระกาฬ ควบคู่กับการขายอาหารลิงเพื่อนำไปเลี้ยง ลิงที่ถูกเชื่อว่าเป็นลูกศิษย์ของเจ้าพ่อพระกาฬ	258
ภาพประกอบ 83 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์.....	260
ภาพประกอบ 84 ประติมากรรมคชสีห์ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อประดับสวนสาธารณะ ในฐานะสิ่งที่แสดงถึงเกียรติภูมิของเมืองลพบุรีตามแนวคิด ของภาครัฐ ส่วนกลาง	261
ภาพประกอบ 85 บ้ายชื่อสวนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ตั้งอยู่กลางเมืองลพบุรี : เครื่องมือ ทางการศึกษาที่ช่วยขยายให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าที่มีอยู่ในท้องถิ่นเมืองลพบุรี	264
ภาพประกอบ 86 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งเกียรติภูมิ	266

ภาพประกอบ 87 ค่ายทหารจำนวนมากที่ตั้งปะปนอยู่ภายในชุมชนของเมืองลพบุรี : สัญลักษณ์ สำคัญที่แสดงถึงการเป็นเมืองทหาร.....	268
ภาพประกอบ 88 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งทหารและราชการ.....	271
ภาพประกอบ 89 การจัดผังเมืองบริเวณ “เมืองใหม่” ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม : สัญลักษณ์แห่งความศิวิไลซ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากภาครัฐส่วนกลาง	274
ภาพประกอบ 90 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งสัญลักษณ์ความศิวิไลซ์	276
ภาพประกอบ 91 ชิ้นส่วนประติมากรรมจากโบราณสถานในเมืองลพบุรี ถูกนำมาจัดแสดงใน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในฐานะสิ่งที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้	277
ภาพประกอบ 92 การจัดแสดงตำนานเมืองลพบุรีในงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช : เครื่องมือทางการศึกษาที่สร้างการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าของท้องถิ่นเมืองลพบุรี	279
ภาพประกอบ 93 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งแหล่งเรียนรู้.....	281
ภาพประกอบ 94 รูปลักษณะของหนุมานแบบต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในพื้นที่เมืองลพบุรี : ภาพสะท้อนชุดความคิดเกี่ยวกับเมืองลพบุรีในฐานะเมืองแห่งลิง (ที่มีความศักดิ์สิทธิ์).....	283
ภาพประกอบ 95 การประดับตกแต่งอาคารพาณิชย์ด้วยภาพลิง กับการตอกย้ำอัตลักษณ์ การเป็นเมืองแห่งลิงเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม	284
ภาพประกอบ 96 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งลิง	286
ภาพประกอบ 97 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านวิธีการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ	288
ภาพประกอบ 98 แนวทางการอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่น.....	311
ภาพประกอบ 99 แนวทางการสร้างแหล่งเรียนรู้ของชาติ.....	314
ภาพประกอบ 100 แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว.....	316

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลังการวิจัย

กระบวนการทางการศึกษา (Education Process) เป็นสิ่งที่ทำให้การถ่ายทอดความรู้แก่บุคคล และบุคคลก็จะยึดถือความรู้ดังกล่าวเป็นแนวทางในการแสดงออกในชีวิตประจำวัน จนก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะของตนเองและสังคมขึ้น (Gabdrakhmanova & Khuziakhmetov, 2015) โดยกระบวนการทางการศึกษาได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรม อันเป็นรูปแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติตนของมนุษย์ให้แก่อสมาชิกในสังคมจากรุ่นสู่รุ่น เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีชีวิตและความเป็นอยู่ร่วมกันกับคนอื่น มีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน อยู่ตลอดเวลา ซึ่งการใช้ชีวิตร่วมกันของสมาชิกในสังคมจะดำเนินไปด้วยดีก็ต่อเมื่อมีแกนกลางให้สังคมยึดถือปฏิบัติ ซึ่งแกนกลางเหล่านี้ไม่ได้มีมาแต่เดิมในโลก ไม่ใช่สิ่งที่มีในธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ด้วยกันเอง ในขณะเดียวกัน มนุษย์ก็ไม่ได้มีวัฒนธรรมมาแต่กำเนิด ทุกคนจึงต้องมาเรียนรู้วัฒนธรรมร่วมกันในภายหลัง อย่างไรก็ตาม เมื่อมนุษย์มีการเรียนรู้วัฒนธรรมร่วมกันแล้ว มนุษย์ก็ยังคงมีความพยายามในการคิดค้น เพิ่มเติม และปรับปรุงแก้ไขวัฒนธรรมเดิมให้ดีขึ้นอยู่ด้วยเสมอ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2561)

การที่บุคคลเกิดการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ย่อมเกิดจากกระบวนการทางการศึกษาที่เข้าไปจัดกระทำ (Manipulate) ให้บุคคลเกิดการรับรู้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยกระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ทั่วไป มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งเท่านั้น รวมทั้งเป็นสิ่งที่สอดแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตในแต่ละแง่มุมของผู้คนทุกสังคม ไม่ว่าผู้คนจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม ตลอดระยะเวลาของการดำเนินชีวิต บุคคลจะต้องเผชิญกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำตั้งแต่เกิดจนตาย (Life – Long Process) โดยกระบวนการทางการศึกษาจะเข้าไปสร้างการรับรู้ให้กับบุคคลในแต่ละช่วงของการดำเนินชีวิต (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2560) ส่งผลให้บุคคลอยู่ในฐานะของผู้ที่ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะถูกจัดกระทำ (Manipulated) จากกระบวนการทางการศึกษาในสถาบันอย่างโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย อันเป็นแหล่งให้การศึกษาสมัยใหม่ที่ถูกตั้งขึ้น ในยุคที่มีการพัฒนา ศิลปวิทยาการที่ก้าวไกลมากขึ้น (Terziev & Vasileva, 2022) หรือกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะของการที่บุคคลพบเห็นเหตุการณ์ลักษณะต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอน อันเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ตามเนื้อหาสาระของเหตุการณ์ที่เข้าไปพบเห็น นอกจากนี้ ยังกล่าวได้ว่า สังคมเป็นหน่วยที่ทำหน้าที่ใน

การจัดกระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างการรับรู้ในทุกแง่มุมของการดำเนินชีวิตให้กับบุคคล อันจะส่งผลให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของกฎกติกาที่สังคมกำหนดไว้ได้อย่างราบรื่น ไม่ว่าจะเป็นด้านการปฏิบัติตนในโอกาสต่าง ๆ การแต่งกาย อาหารการกิน ตลอดจนความคิด ความเชื่อ ฯลฯ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2561)

จากคุณลักษณะของกระบวนการทางการศึกษาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม อันมีผลทำให้บุคคลหรือสมาชิกในสังคม ยอมรับและปรับตัวตนเองให้เข้ากับรูปแบบที่สังคมกำหนด ผลที่เกิดขึ้นก็คือ การก่อตัวขึ้นของ บุคลิกภาพในลักษณะที่เป็นที่ปรารถนาของสังคม นอกจากนี้ กระบวนการดังกล่าวยังเป็นการ ถ่ายทอดการเรียนรู้ตามธรรมชาติของสังคมอีกอย่างหนึ่งที่สะสมกันมาเรื่อย ๆ ในชีวิตประจำวัน ไม่ เป็นระบบระเบียบที่ชัดเจน (ทองเปลือย อภัยวงศ์, 2558) โดยกระบวนการทางการศึกษายังถูกใช้ เป็นเครื่องมือเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมของแต่ละรัฐ (วิทย์ วิศุทเวทย์, 2555) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการศึกษาอยู่ในฐานะเครื่องมือ ที่ถูกใช้สำหรับถ่ายทอดชุดความรู้ เพื่อให้ประชาชนเกิดคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งตาม อุดมการณ์ที่ผู้จัดกระบวนการทางการศึกษาสมารถ ควบคู่กับการถ่ายทอดแบบแผนการปฏิบัติ ตนอยู่ในฐานะของการธำรงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมให้ดำรงอยู่ โดยเมื่อมองในแง่ การอยู่ร่วมกันในสังคม กระบวนการทางการศึกษาได้ทำหน้าที่ผลิตซ้ำ (Reproduction) ชุดของ ความรู้เกี่ยวกับแบบแผนการปฏิบัติตนที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดการถ่ายทอดไปยังบุคคลรุ่นต่อไป เพื่อให้บุคคลรุ่นต่อไปได้มีการสมารถเอาสิ่งที่สังคมได้สร้างขึ้นไปใช้เป็นแนวปฏิบัติใน ชีวิตประจำวัน (Hall, 2010) ซึ่งการที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอดแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติตน ผ่านกระบวนการทางการศึกษา จนพวกเขามีการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันนั้น เมื่อมองด้วย แนวคิดของ Foucault แล้ว กล่าวได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาได้ก่อให้เกิดกระบวนการทำให้ กลายเป็นมาตรฐาน (Normalization) ขึ้น โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นเรื่องของการนำความรู้ซึ่ง อยู่ในฐานะวาทกรรมชุดหนึ่งเข้าไปถ่ายทอดให้กับบุคคล เพื่อสร้างอำนาจเชิงการครอบงำทาง จิตใจ (เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2558)

จากที่กล่าวมาข้างต้น กระบวนการทางการศึกษาเป็นเทคนิควิธีของอำนาจ (Techniques of Power) ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ถูกนำมาใช้สร้างการครอบงำสมาชิกของสังคม เพื่อให้พวกเขาเหล่านั้นปฏิบัติตาม อันจะนำไปสู่การที่ผู้ที่อยู่เบื้องหลังการใช้เทคนิควิธีดังกล่าว สามารถควบคุมสมาชิกของสังคมได้อย่างเบ็ดเสร็จและเป็นอัตโนมัติ โดยที่ไม่ต้องออกแรงในการ บังคับขู่เข็ญให้กระทำแต่อย่างใด เพราะกระบวนการทางการศึกษาได้ถ่ายทอดชุดความรู้ให้แก่

สมาชิกของสังคมผ่านการสร้างการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ให้สมาชิกของสังคม จนสมาชิกของสังคมสมารถเอาชุดความรู้ที่ตนได้เป็นจิตใต้สำนึกของตนเอง และสามารถแสดงความสามารถที่สอดคล้องกับชุดความรู้ที่ตนเองสมารถออกมาได้อย่างอัตโนมัติในทุกบริบทของการดำเนินชีวิต (Powell, 2015) ซึ่งเมื่อมองในแง่การเมืองการปกครอง กล่าวได้ว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กระบวนการทางการศึกษาถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมผ่านปฏิบัติการต่าง ๆ ทั้งในลักษณะของการปฏิบัติการผ่านจัดการศึกษาในระบบที่มีการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่ออุดมการณ์ของผู้นำในแต่ละยุคสมัย และการให้การศึกษาในชีวิตประจำวันที่หล่อหลอมให้ประชาชนเกิดความคิด ความเชื่อที่เป็นพื้นฐานไปสู่การแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่งมาตลอด โดยเทคนิควิธีต่าง ๆ ในการเข้ามาให้การศึกษาที่ใช้ในการควบคุม เช่น การควบคุมผ่านเครื่องแบบและทรงผม อันเป็นการควบคุมเรือนร่างและพื้นที่เพื่อสร้างพฤติกรรมที่น่าพึงประสงค์ โดยการแต่งกายเป็นการจัดการที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ของการควบคุมและจับจ้องของฝ่ายปกครอง สภาพแวดล้อมของโรงเรียนและครูเต็มไปด้วยอำนาจเบ็ดเสร็จที่รัฐยกให้ (ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์, 2565)

เมื่อหันมามองการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นจากรัฐ กล่าวได้ว่า มีการใช้การศึกษาในการสร้างการรับรู้ให้ประชาชนเกิดความคิด ความเชื่อที่เป็นพื้นฐานไปสู่การแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เห็นได้จากการที่รัฐได้มีการสร้างภาพเหมือนของชาติผ่านการมอง ตลอดจนสร้างวิธีการบริโภคที่สร้างเสริมให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นมา รวมทั้งหีบห่อวัฒนธรรมพื้นบ้านมาเป็นสินค้า ก่อให้เกิดการยึดครองอดีตและตีความชาติผ่านการสลายตาของผู้มีอำนาจในสังคม ซึ่งสร้างกระแสการบริโภคในฐานะวัฒนธรรมผ่านสื่อออนไลน์และวัฒนธรรมสายตา (Visual Culture) อันเป็นกระบวนการสร้างจินตภาพชาติและก่อให้เกิดภาพเหมือนของชาติ (A Portrait of the Nation) ซึ่งมีลักษณะตายตัว เป็นเอกภาพ และว่างเปล่า ในขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะเติมเต็มการตีความใหม่ ๆ เพื่อรองรับการมองจากตะวันตก (บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2565) โดยจากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา เราจึงจะเห็นได้ว่า ผู้ปกครองในแต่ละยุคสมัยต่างมีความพยายามที่จะจัดกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละลักษณะ เพื่อดึงมวลชนให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจชุดความรู้ที่ตนเองพยายามจะนำมาเผยแพร่ในลักษณะของอำนาจละมุน (Soft Power) ที่แผ่ฝังเข้าไปในจิตใจของบุคคลในสังคม และดำเนินปฏิบัติการในการควบคุมการปฏิบัติต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของบุคคลให้เป็นไปตามชุดความรู้ที่ตนเองสมารถเข้ามา ดังนั้น เราจึงจะเห็นลักษณะของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาสร้างวินัยและจัดระเบียบเรือนร่างของบุคคลผ่านการปลูกฝังชุดความรู้ในแต่ละยุคสมัยแตกต่างกัน (ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์, 2565)

ดังนั้น กระบวนการทางการศึกษาได้ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของสังคมขึ้น จากการที่ประชาชนมีการปฏิบัติตนไปในทิศทางเดียวกันตามที่ถูกระบวนการทางการศึกษาเข้ามากล่อมเกล่า จนกลายเป็นแบบแผนที่มีความมั่นคงในเชิงการแสดงออกและกลายเป็นอัตลักษณ์ที่ปรากฏเป็นรูปธรรมขึ้นในสังคมใดสังคมหนึ่ง (ฉัตรทิพย์ สุวรรณชิน และพนมพร จันทรปัญญา, 2558) โดยกระบวนการทางการศึกษาได้ทำหน้าที่ส่งผ่านอุดมการณ์ทำให้เกิดการผลิตซ้ำ ชุดของความรู้เกี่ยวกับแบบแผนการปฏิบัติตนที่มีอยู่ในสังคมจนเกิดการถ่ายทอดไปยังบุคคลรุ่นต่อไป เพื่อให้บุคคลรุ่นต่อไปได้มีการสมานเอาสิ่งที่สังคมได้สร้างขึ้นไปใช้เป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อันจะเป็นผลให้สามารถดำรงอัตลักษณ์ของสังคมที่บ่งชี้ถึงความเป็นตัวตนของสังคมนั้นไว้ได้ (Hall, 2010) เพราะอัตลักษณ์เกิดขึ้นจากความรู้สึกร่วมของบุคคล ตลอดจนการปฏิบัติของบุคคลที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ในแง่นี้ จะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์อยู่ในฐานะผลผลิตของชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา โดยอัตลักษณ์ในมุมมองของแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) นับเป็นสิ่งที่สามารถถูกหลอมสร้างได้ผ่านทางการที่มนุษย์ได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมรอบตัว ซึ่งแนวคิดหลังสมัยใหม่มองว่า แท้ที่จริงแล้ว สาระแก่นสารทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในฐานะของอัตลักษณ์เป็นเพียงผลกระทบของชุดวาทกรรม (Discourse) ต่าง ๆ เท่านั้น (ลินดา งามขิม, 2558) โดย Foucault มองว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่สามารถถูกก่อรูปขึ้นได้ รวมทั้งสามารถแปรเปลี่ยนไปได้จากอิทธิพลของวาทกรรมที่เข้ามากระทำ ไม่ได้มีความเป็นสาระมาตั้งแต่แรก (Vindevoghel, 2016) นอกจากนี้ Barthes ยังเห็นว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างมาจากสังคม (Social Construct) ผ่านกระบวนการสร้างภาพแทนความจริง ด้วยการดึงเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกจากบริบทที่เป็นอยู่และใส่บริบทใหม่และความหมายใหม่เข้าไป (Re-Contextualization) โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นเรื่องของการยึดครองพื้นที่ในการสร้างความหมาย เพื่อสร้างอำนาจในครอบงำ ส่วน Erikson นักจิตวิทยาแนวจิตสังคม ที่เห็นว่า การก่อรูปของอัตลักษณ์เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต (Life-long Process) มิได้หยุดนิ่งตายตัว (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2561) และเมื่อมองความเป็นตัวตนตามแนวคิดหลังสมัยอย่างแนวคิดของ Barthes กล่าวได้ว่า ทำยที่สุดแล้ว ตัวตนเป็นผลผลิตของวาทกรรมที่สร้างภาพตัวแทน (Representative) เกี่ยวกับความเป็นเราขึ้น โดยมีอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่หล่อหลอมและกำหนดตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมให้กับบุคคล ในแง่นี้ ตัวตนจึงเป็นเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ขึ้นใหม่ ไม่ได้เป็นเรื่องของสารัตถะที่มีมาตั้งแต่ต้น (ลินดา งามขิม, 2558)

อัตลักษณ์เป็นผลผลิตของวาทกรรมชุดหนึ่งที่เข้ามาทำให้บุคคลเกิดการนิยามตนเองว่าตนเองเป็นใคร ยึดโยงอยู่กับสิ่งใด และควรแสดงออกในลักษณะใดเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองยึดโยงอยู่ โดยกระบวนการทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดหล่อหลอมให้บุคคลเกิดความคิดความเชื่อชุดหนึ่งเกี่ยวกับตนเอง และสิ่งที่ตนเองยึดโยงอยู่ จากนั้นจึงปฏิบัติตนไปตามชุดความรู้ที่ตนเองได้รับการปลูกฝังมาจากกระบวนการทางการศึกษาจนการปฏิบัติดังกล่าวมีแบบแผนที่มั่นคงและกลายเป็นอัตลักษณ์ในภาพรวมของสังคมในที่สุด (Hall, 2010) ซึ่งเป็นผลมาจากอำนาจของความรู้ที่ได้ถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาไปสู่ประชาชนในสังคม ในแง่นี้ จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาที่สร้างอัตลักษณ์สามารถเกิดขึ้นได้ในพื้นที่ทุกแห่งที่มีประชาชนมาอยู่รวมกัน ซึ่งเมืองลพบุรีนับเป็นพื้นที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่เกิดกระบวนการทางการศึกษาที่นำไปสู่การหลอมสร้างให้เกิดอัตลักษณ์ขึ้น จากการที่กระบวนการทางการศึกษาได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชน จนทำให้ประชาชนเกิดความคิด ความเชื่อ และปฏิบัติตนไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งจากการที่ถูกอำนาจของความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำ (Manipulate) อย่างแนบเนียน

เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นแบบฉบับเฉพาะที่แสดงให้เห็นถึงการที่ผู้คนมีการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ผ่านกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ที่ถูกอำนาจจากความรู้เข้ามาจัดกระทำ จนทำให้ประชาชนเกิดการประพฤติปฏิบัติตนไปในแบบแผนเดียวกันและพื้นที่เมืองลพบุรียังเป็นพื้นที่ที่ทรงคุณค่าในแง่ของความเจริญทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านความคิดและวิถีชีวิตของมนุษย์ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่อดีต โดยการที่เมืองลพบุรีมีร่องรอยของวัฒนธรรมปรากฏให้เห็นดังกล่าวนั้นย่อมเป็นผลมาจากกระบวนการทางการศึกษาที่เข้าไปสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นแก่ผู้คนจนทำให้ผู้คนในเมืองดังกล่าวเกิดการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตของตนเองไปตามสิ่งที่ตนเองเรียนรู้ จนปรากฏเป็นอัตลักษณ์ที่สามารถบ่งบอกถึงตัวตนของผู้คนที่ยึดโยงอยู่กับกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างแนบแน่น สภาวะการณ์ข้างต้นส่งผลต่อการนิยามตนเองและแบบแผนการปฏิบัติของคนในเมืองลพบุรี เพราะพวกเขาถูกรอบความรู้ชุดหนึ่งเข้ามาครอบผ่านกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และเนื้อหาสาระของความรู้จากกระบวนการทางการศึกษาเหล่านี้ก็ได้ถูกถ่ายทอดและซึมลึกเข้าไปในจิตใจของพวกเขา จนทำให้กลายเป็นร่างกายที่เชื่อเชื่อภายใต้อำนาจของการของความรู้ที่อยู่ในฐานะของวาทกรรมชุดหนึ่ง ซึ่ง Foucault ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้วาทกรรมสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ผ่านการผลิตซ้ำชุดของวาทกรรมดังกล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่าผ่านสถาบันและปฏิบัติการหลายชั้น ทำให้ชุดของวาทกรรมดังกล่าวมีความแข็งแกร่งมากขึ้นเรื่อย ๆ และกีดกันสิ่งที่อยู่

นอกเหนือจากวาทกรรมให้กลายเป็นสิ่งแปลกปลอมที่ไม่ได้รับการยอมรับ (ฐานิดา บุญวรรณ, 2565) โดยในแต่ละยุคสมัยของเมืองลพบุรี เมืองลพบุรีได้ถูกนำมาใช้เป็นพื้นที่ในการสร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีหลากหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นมิติด้านสังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ฯลฯ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมล้วนประกอบไปด้วยเนื้อหาสาระที่ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้ในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง จากการที่ผู้คนเหล่านี้ได้เข้าไปมีส่วนร่วมและได้มีการถ่ายทอดเนื้อหาสาระของกิจกรรมแต่ละลักษณะเข้าไปสู่การรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีไปพร้อมกัน อันแสดงให้เห็นถึงการที่ชาวเมืองลพบุรีถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำอยู่ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะพวกเขาเหล่านั้นจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น ความคิด ความเชื่อ และแนวทางการปฏิบัติที่ชาวเมืองลพบุรีแสดงออก จึงมิใช่สิ่งที่มีอยู่แต่ดั้งเดิม แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาที่สร้างกรอบความรู้ (Episteme) เข้ามากำหนดทิศทางของความคิดและการกระทำทั้งสิ้น สอดคล้องกับแนวคิดหลังสมัยใหม่ ที่มองว่า มนุษย์ถูกชุดความรู้เข้ามากระทำในลักษณะของการใช้อำนาจควบคุมอยู่ตลอดเวลา (พิริยะดิศ มานิตย์, 2560)

เมื่อสังเกตถึงการเขียนประวัติศาสตร์กระแสหลักที่ปรากฏอยู่ทั่วไปแล้ว กล่าวได้ว่าการเขียนประวัติศาสตร์ดังกล่าวมักถูกมองและเขียนในลักษณะที่เป็นเส้นตรง (Linear) ซึ่งไม่สามารถสะท้อนให้ถึงกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษาได้ จากการที่ประวัติศาสตร์ประเภทนี้เป็นประวัติศาสตร์ที่มุ่งไล่เรียงลำดับเหตุการณ์จากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างเป็นระเบียบ โดยมักยึดเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเป็นแนวทางในการเขียนประวัติศาสตร์ลักษณะต่าง ๆ เท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นวิธีการร้อยเรียง เล่าเรื่อง อธิบาย และเขียนประวัติศาสตร์ มิได้มองในมิติของการที่บุคคลถูกจัดกระทำจากชุดความรู้ที่ถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาในชีวิตประจำวันที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องในแต่ละมิติ และหากมองในเชิงปรัชญาแล้ว ประวัติศาสตร์สามารถมองได้จากหลายแง่มุม และไม่ได้มีความต่อเนื่องจากอดีตสู่ปัจจุบันเสียทั้งหมด รวมทั้งยังมีกฎเกณฑ์อื่น ๆ ที่สามารถใช้แบ่งช่วงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้เช่นกัน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ทางการเมืองเพียงอย่างเดียว (Rajan & Gamage, 2023) จากการมองประวัติศาสตร์ตามแนวคิดหลังสมัยใหม่ที่จะมองว่า ประวัติศาสตร์ที่ถูกเขียนขึ้นเป็นมายาคติ (Myth) ที่ถูกเขียนขึ้นเพื่อสร้างการครอบงำ ประวัติศาสตร์ในแง่นี้จึงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่บิดเบือน เพราะแท้ที่จริงแล้ว เรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตเป็นสิ่งที่ผ่านมาแล้ว จึงยากที่จะรับรู้ได้ว่าเป็นอย่างไร ดังนั้น ผู้เขียนประวัติศาสตร์จึงต้องมีการสร้างถ้อยคำ ข้อความ ตลอดจนความหมายขึ้นมาใหม่ เพื่ออธิบายว่าเรื่องราวในอดีตเป็นอย่างไรให้เกิดความเข้าใจได้ ส่งผลให้ประวัติศาสตร์กลายเป็น

สิ่งที่หยุดนิ่ง คงที่ มีมิติเดียว ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มาจากการใช้ประสบการณ์ของผู้เขียนประวัติศาสตร์เข้าไปเจือปนอย่างมาก ดังนั้น ประวัติศาสตร์ตามแนวคิดหลังสมัยใหม่จึงเน้นไปที่การค้นหาละเอียดให้เห็นถึงความมีชีวิตชีวาของผู้คน ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขในชีวิต กิจกรรมที่เป็นแรงบันดาลใจของคนชายขอบ คนที่ถูกมองข้าม ฯลฯ ซึ่งตรงข้ามกับการเน้นมองผู้ปกครองหรือผู้นำตามแบบอย่างประวัติศาสตร์กระแสหลัก ทั้งนี้เพื่อสรุปความสัมพันธ์ของเรื่องราวในอดีต และรูปแบบการเขียนประวัติศาสตร์ที่แตกต่างออกไปจากประวัติศาสตร์กระแสหลัก (สุรพงษ์ ใสธนะเสถียร, 2559)

เมื่อหันมามองวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์แบบ Foucault ก็จะได้เห็นว่า Foucault ไม่ได้มองประวัติศาสตร์ว่า มีความราบรื่น ประสานเป็นเนื้อเดียวกัน เพราะในความคิดของเขา ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ไม่ได้มีความต่อเนื่อง และสิ่งที่เรียกว่า “พัฒนาการในทางประวัติศาสตร์” ที่ประกอบด้วยจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดก็ไม่ได้มีอยู่จริง โดย Foucault เน้นย้ำให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้ว ภาษาที่ถูกเขียนอยู่ในประวัติศาสตร์ที่อยู่ในฐานะของความรู้เป็นเพียงสิ่งประดิษฐ์ที่ทำหน้าที่เป็นกรอบจินตนาการให้แก่ผู้ที่มาอ่านประวัติศาสตร์เท่านั้น และความรู้ที่ถูกเขียนอยู่ในประวัติศาสตร์นี้ก็ได้กลายเป็นอำนาจในการครอบงำผู้คนให้เกิดความคิด ความเชื่อในลักษณะหนึ่งขึ้น ดังนั้น ประวัติศาสตร์ในเชิงพัฒนาการที่นำไปสู่จุดสมบูรณ์แบบจึงเป็นเพียงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากภาษาที่อยู่ในฐานะของความรู้ชุดหนึ่งเท่านั้น (สุรพงษ์ ใสธนะเสถียร, 2559, เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2563) ด้วยเหตุนี้ Foucault จึงเสนอแนวทางการศึกษารูปแบบใหม่คือ วงศาวិทยา (Genealogy) เพื่อเปิดพื้นที่ให้กับการมองประวัติศาสตร์ในแนวใหม่ ตลอดจนทำให้เรื่องราวอื่น ๆ ที่อาจถูกการเขียนประวัติศาสตร์กระแสหลักเบียดขับ กดทับ ให้แสดงตัวตนขึ้นมาอีกครั้ง (Muzaffar, 2021)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ กระแสหลักได้ทำให้เรื่องราวในอดีต โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลที่ด้อยอำนาจเกิดการลบเลือนไป และยังนำเสนอภาพของความราบรื่นเป็นเส้นตรงของเรื่องราวต่าง ๆ ราวกับว่าสิ่งเหล่านั้นถูกจัดวางแบบแผนไว้เรียบร้อยแล้ว โดยประวัติศาสตร์ลักษณะนี้ก็ได้กลายเป็นชุดความรู้ที่มีอำนาจครอบงำผู้ที่ได้รับรู้ผ่านการอ่าน ตลอดจนสิ่งที่ถูกส่งผ่านจากระบบการศึกษาในแต่ละลักษณะ งานวิจัยเรื่องนี้จึงต้องการนำเสนอประวัติศาสตร์ในรูปแบบใหม่ตามแนวคิดหลังสมัยใหม่ เพื่อเปิดพื้นที่ให้เรื่องราวในอดีตของเมืองลพบุรีที่เคยถูกกดทับ เบียดขับให้ลบเลือนไปได้ปรากฏขึ้นมาอีกครั้ง อันเป็นการรื้อฟื้นคุณค่าที่เคยมีอยู่ในอดีตให้กลับมา และแสดงให้เห็นถึงความมีชีวิตชีวา ตลอดจนรายละเอียดของเรื่องราวในอดีตที่มีความสลับซับซ้อน โดยใช้พื้นที่เมืองลพบุรีในฐานะของเมืองที่ถูกกระบวนกรทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ เข้ามาจัดกระทำจนก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองตามที่กล่าวไปแล้ว

ข้างต้นมาเป็นสนามในการศึกษา ซึ่งเมื่อมองสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรีผ่านแนวคิดของ Foucault ว่าด้วยเรื่องวงศาวิทยาแล้ว ทำให้มีความน่าสนใจว่า กระบวนการทางการศึกษารูปแบบต่าง ๆ ที่เข้ามาจัดกระทำในพื้นที่ของเมืองดังกล่าวได้ถ่ายทอดชุดของความรู้ในฐานะวาทกรรมที่มีอำนาจในการครอบงำประชาชนในเมืองลพบุรีชุดใดบ้าง และกระบวนการทางการศึกษาที่ได้สร้างให้เกิดชุดความรู้ดังกล่าวได้เข้ามามีความสัมพันธ์กันอย่างไร จนก่อเกิดอัตลักษณ์ของเมืองแบบที่ปรากฏ ซึ่งแน่นอนว่า การศึกษาในลักษณะนี้ย่อมฉายให้เห็นภาพเรื่องราวที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรีแตกต่างออกไปจากประวัติศาสตร์กระแสหลัก จากการที่แนวคิดวงศาวิทยาเป็นแนวคิดที่มุ่งศึกษาให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความรู้ ความจริงให้แก่มนุษย์ ด้วยการพยายามเผยให้เห็นชุดความรู้ที่มีอยู่ในแต่ละยุคสมัย เพื่อนำไปสู่การสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับความรู้ ความจริง เพราะในการดำรงอยู่ของสังคมมีการเข้ามาปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของวาทกรรมในลักษณะต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการปะทะ ประสาน กดทับ บุรณาการ ฯลฯ (อมรฉัตร กำภู ณ อยุธยา และมนฤตน์พล อรุณบุญนวลชาติ, 2563) โดยแนวคิดวงศาวิทยาไม่เชื่อในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของความรู้ ความจริงทั้งหลาย แต่เชื่อในความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชุดความรู้ ความจริงเหล่านั้นที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาประกอบเข้าด้วยกัน จนก่อให้เกิดพลังในการครอบงำสิ่งต่าง ๆ ผ่านแบบแผนชุดหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ดังกล่าว ดังนั้น วงศาวิทยาจึงเป็นแนวคิดที่มุ่งค้นหาการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีใหม่แห่งการใช้อำนาจ การสร้างระเบียบวินัยและความรู้แบบใหม่ที่สัมพันธ์กัน (เบญจวรรณ อุปัทมฉาย, 2561) ซึ่งเมื่อนำลักษณะการมองความรู้ ความจริงของแนวคิดวงศาวิทยามาใช้มองความรู้ ความจริงที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีแล้ว ทำให้มีความน่าสนใจว่าแบบแผนทั้งหลายที่มีอยู่ในเมืองดังกล่าว ซึ่งอยู่ในฐานะความรู้ ความจริงชุดหนึ่งถูกสร้างผ่านกระบวนการทางการศึกษาขึ้นมาอย่างไร จนมีอำนาจครอบงำเมืองลพบุรี และแบบแผนเหล่านั้นเป็นผลผลิตจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะใด

สภาพการณ์ข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยต้องการหยิบยกเมืองลพบุรีมาเป็นพื้นที่ในการศึกษาเพื่อคลี่คลายให้เห็นถึงความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตั้งแต่แรกของกระบวนการทางการศึกษาที่สร้างให้เกิดชุดความรู้ต่าง ๆ ขึ้นในเมืองลพบุรี อันเป็นเทคนิควิธีทางอำนาจที่ถูกนำมาใช้ในการสถาปนาอำนาจนำเพื่อช่วงชิงความเป็นหนึ่งในการครอบงำการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี จนส่งผลให้เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์ปรากฏไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่งตามชุดความรู้ที่ครอบงำอยู่ ทั้งนี้ ก็เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ในฐานะของสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ของเมืองดังกล่าว อันจะนำไปสู่การเติมเต็มองค์ความรู้เกี่ยวกับต้นกำเนิดของอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีในอีกแง่มุมหนึ่ง และเป็นพื้นฐานไปสู่การ

ฉายให้เห็นภาพของเมืองลพบุรีในฐานะพื้นที่ที่เต็มไปด้วยเรื่องราวลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้มีรูปแบบที่หลากหลายในฐานะของกระบวนการทางการศึกษา มิได้เป็นเส้นตรงหรือมีลักษณะเป็นพัฒนาการจากจุดเริ่มต้นไปจนถึงจุดสิ้นสุดตามที่ประวัติศาสตร์กระแสหลักนำเสนอ ตลอดจนเผยให้เห็นองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ถูกสร้างจากกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา เพื่อให้องค์ความรู้เหล่านั้นมีพื้นที่ในการปรากฏตัวให้สังคมได้รับทราบและกระตุ้นให้เกิดการรักษาคูณค่าขององค์ความรู้เหล่านั้นให้คงอยู่สืบไป

ดังนั้น งานวิจัยเรื่องนี้จึงเติมเต็มช่องว่างทางความรู้ว่าด้วยการอธิบายอัตลักษณ์ของพื้นที่ และทำลายมายาคติเกี่ยวกับการศึกษาและการฉายภาพอัตลักษณ์แบบเก่าที่เคยมีมา โดยมายาคติเกี่ยวกับการศึกษาแบบเก่าที่ผู้คนทั่วไปมักคุ้นชินกันเป็นการศึกษาที่มุ่งมองเฉพาะการถ่ายทอดความรู้ผ่านสถาบันการศึกษาที่ในลักษณะของโรงเรียนเท่านั้น โดยงานวิจัยเรื่องนี้จะเผยให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้ว การศึกษาสามารถเกิดขึ้นได้ทุกหนแห่ง มิได้จำกัดเพียงใสถาบันการศึกษาในลักษณะของโรงเรียนเท่านั้น โดยการศึกษาสามารถเข้าไปจัดกระทำประชาชนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง จนทำให้เกิดลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับการมองสิ่งต่าง ๆ รอบด้วย ตลอดจนการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันในแต่ละมิติ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์จากการประกอบสร้างผ่านกระบวนการทางการศึกษา มิใช่อัตลักษณ์ในลักษณะที่ตั้งอยู่แบบโดด ๆ และมีความแน่นอนตายตัวในฐานะความจริงชุดหนึ่งที่ปลอดพ้นจากการเข้ามาจัดกระทำของปัจจัยรอบข้างอย่างสมบูรณ์ ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้พยายามสะท้อนให้อำนาจของความรู้ที่เข้ามาจัดกระทำจนก่อให้เกิดอัตลักษณ์ขึ้น เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางการศึกษาและอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้น อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในแวดวงวิชาการต่อไป เนื่องจากเป็นการเปิดมุมมองเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในฐานะผลรวมของกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้คนในแต่ละมิติ มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่งอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งอัตลักษณ์ที่ควรดำรงไว้เป็นอัตลักษณ์ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีได้อย่างรอบด้านบนพื้นฐานของกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำ มิใช่อัตลักษณ์ที่เกิดจากการเข้ามานิยามของผู้ใดผู้หนึ่งเท่านั้น

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาเชิงวิพากษ์กระบวนการทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่เข้ามามีจัดกระทำต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรีแต่ละยุคทางการศึกษา
- 2) เพื่อบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา

คำถามการวิจัย

อำนาจของกระบวนการทางการศึกษาเข้าจัดกระทำต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรีได้อย่างไร รวมทั้งลักษณะอำนาจของกระบวนการทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษาเป็นอย่างไร อัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่เกิดขึ้นจากการจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษามีลักษณะและวิธีการอย่างไร

คุณค่าของงานวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้สร้างให้เกิดการรู้เท่าทันอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษา จนส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดแบบแผนทางความคิดและการกระทำที่มีลักษณะเฉพาะ อันนำไปสู่การทำความเข้าใจอัตลักษณ์ที่เป็นแก่นแกนของเมืองลพบุรีในฐานะผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษา ในฐานะที่อัตลักษณ์ดังกล่าวเป็นสารัตถะที่แทรกซึมอยู่ในแต่ละมิติของการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรี รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้แก่เรื่องเล่าของเมืองลพบุรีที่เคยถูกละเลย (Little Narrative) จากการเขียนประวัติศาสตร์กระแสหลัก ได้แสดงตัวตนขึ้นมาอีกครั้งผ่านการนำแนวคิดกระบวนการทางการศึกษามาใช้อธิบาย

นิยามศัพท์เฉพาะ

งานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเพื่อตกลึกองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในการดำเนินการวิจัย จนก่อให้เกิดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความหมายของนิยามศัพท์เฉพาะที่นำมาใช้ในการวิจัย ดังนี้

การบ่งชี้อัตลักษณ์ผ่านกระบวนการทางการศึกษา หมายถึง การนำเสนออัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่เปลี่ยนแปลงไปตามการจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษา ตลอดจนใช้กระบวนการทางการศึกษามาวิเคราะห์และสังเคราะห์การสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านแนวคิดโบราณคดีของความรู้และวงศาวิทยาของ Foucault

กระบวนการทางการศึกษา หมายถึง วิธีส่งผ่านอำนาจในลักษณะการสร้างการรับรู้ให้แก่ผู้คน โดยกระบวนการทางการศึกษาเป็นเครื่องมือของอำนาจและความรู้ที่นำไปสู่การสร้างให้เกิดความคิด ความเชื่อในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อันจะทำให้คนในสังคมปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายรูปแบบ ในทุกเวลา และทุกสถานที่ ขึ้นอยู่กับผู้ที่สร้างกระบวนการทางการศึกษาว่า จะใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างอำนาจในลักษณะใด

อัตลักษณ์ หมายถึง ความรู้/ความจริงที่ถูกจัดกระทำจากกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งความรู้/ความจริงดังกล่าวก่อให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในลักษณะใดลักษณะหนึ่งขึ้น โดยการรับรู้ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดแบบแผนทางความคิดและการปฏิบัติของผู้คนที่ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำ ส่งผลให้ผู้คนมีความคิดและการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันบนพื้นฐานของเนื้อหาสาระของความรู้/ความจริงที่ถูกจัดกระทำผ่านกระบวนการทางการศึกษา

เมืองลพบุรี หมายถึง พื้นที่ที่มีร่องรอยของวัฒนธรรม อันได้แก่ ประเพณี ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ตำนาน เรื่องเล่า วิถีประชา สถาปัตยกรรม และยังคงมีผู้คนปฏิบัติตามแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ถูกส่งผ่านมาจากรุ่นสู่รุ่น อันสะท้อนให้เห็นผลรวมของความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติของผู้คนที่เป็นผลจากการเข้ามาจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษา

โบราณคดีของความรู้ หมายถึง การศึกษาวิธีการที่ความรู้ถูกสร้างขึ้นและควบคุมผ่านโครงสร้างของอำนาจ เพื่อทำความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และอำนาจ รวมทั้งการเกิดขึ้นของการเปลี่ยนแปลงความรู้ในประวัติศาสตร์แต่ละยุค

วงศาวิทยา หมายถึง วิธีการสังเคราะห์หาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งเกิดจากชุดความรู้ได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยชุดความรู้ที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันนี้ล้วนถูกจัดกระทำจากกระบวนการทางการศึกษา

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบความคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยเพื่อให้สามารถสะท้อนภาพของประเด็นการวิจัยที่ต้องการค้นหาและนำเสนอได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยมีหัวข้อการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ส่วนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity) เป็นการทบทวนให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่มีนักวิชาการหลายท่านเสนอไว้ในมุมมองที่หลากหลาย ซึ่งเป็นประเด็นที่งานวิจัยเรื่องนี้ได้มุ่งทำความเข้าใจในฐานะผลผลิตของกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรี

ส่วนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษา (Educational Process) เป็นการเชื่อมโยงให้เห็นว่า กระบวนการทางการศึกษาจัดกระทำให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีขึ้นได้อย่างไร และกระบวนการทางการศึกษาเหล่านั้นมีลักษณะอย่างไร รวมถึงก่อให้เกิดผลอะไรขึ้นบ้าง

ส่วนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับเมืองลพบุรี เป็นการชี้ให้เห็นถึงลักษณะของสนามวิจัยที่ปรากฏร่องรอยของวัฒนธรรมที่ถูกจัดกระทำจากกระบวนการทางการศึกษา อันแสดงให้เห็นถึงรากฐานของเมืองลพบุรีที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอำนาจและความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งชาวเมืองบุรีรัมย์ถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

ส่วนที่ 4 แนวคิดอำนาจ ความรู้ และความจริงของ Michel Foucault เป็นแนวคิดที่นำมาใช้สำหรับบ่งชี้อัตลักษณ์ของเมืองลพบุรี เพื่อแสดงให้เห็นว่า อัตลักษณ์ดังกล่าวถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำอย่างไร และอัตลักษณ์ที่เป็นผลผลิตของการจัดกระทำดังกล่าวมีลักษณะเป็นอย่างไร

ส่วนที่ 5 กรอบแนวคิดการวิจัย เป็นการอธิบายให้เห็นแนวทางการดำเนินการวิจัยของงานวิจัยเรื่องนี้ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร ทั้งในแง่ของแนวคิด ทฤษฎีและเทคนิควิธีที่นำมาใช้เพื่อตอบคำถามการวิจัย

ส่วนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity)

“อัตลักษณ์” เมื่อย้อนไปมองถึงภูมิหลังของนักวิชาการที่ให้นิยามคำว่า อัตลักษณ์ไว้ก็จะพบว่า นักวิชาการเหล่านั้นล้วนเป็นผู้เชี่ยวชาญในหลากหลายสาขาวิชา ไม่ว่าจะเป็นจิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ฯลฯ ซึ่งแน่นอนว่า การมองอัตลักษณ์ย่อมมีความแตกต่างกันตามพื้นฐานความรู้ที่หล่อหลอมนักวิชาการแต่ละคนขึ้นมา โดยเมื่อผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับความหมายของอัตลักษณ์ที่มีนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ กล่าวไว้ พบว่าอัตลักษณ์สามารถถูกแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ อัตลักษณ์ ในลักษณะที่เป็นสารัตถะ (Essence Identity) และอัตลักษณ์ในลักษณะที่เป็นความเคลื่อนไหว (Dynamic Identity)

อัตลักษณ์ในลักษณะที่เป็นสารัตถะนั้น เป็นการมองอัตลักษณ์ในฐานะสิ่งที่มีความเป็นแก่นแกนบางอย่างมาตั้งแต่ต้น และแก่นแกนนี้จะดำรงอยู่ตลอดไป ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในแง่ของเนื้อหาสาระหลัก แม้ว่าลักษณะทางชีวภาพ หรือสภาพแวดล้อมรอบตัวจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม (Vignoles, 2017) สำหรับคำอธิบายอัตลักษณ์ในลักษณะนี้เป็นคำอธิบายที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม (Positivism) ที่เชื่อว่า สิ่งทั้งหลายดำรงอยู่อย่างมีสารัตถะเฉพาะของตนเองมาแต่เดิม มีความแน่นอนตายตัว และบุคคลสามารถค้นพบได้ (Mashige, 2011) ซึ่งความเชื่อดังกล่าวเชื่อมโยงกับวิธีคิดแบบสมัยใหม่ (Modernism) อันเกี่ยวเนื่องกับปรัชญาในยุคแสงสว่างแห่งภูมิปัญญา (Enlightenment) และลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) ที่เชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพในการเข้าถึงความจริง (Truth) ได้ ซึ่งในยุคนี้มุ่งแสวงหากฎสากล (Universal Law) ที่สามารถอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างได้ รวมทั้งเชื่อในแนวคิดสารัตถนิยม (Essentialism) ที่มองว่า ธรรมชาติของสังคมหรือมนุษย์มีคุณสมบัติอะไรบางอย่างที่เป็นแก่นแกน (อภิญา เพ็ญพสุกุล, 2561)

สำหรับอัตลักษณ์ในลักษณะนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่านอธิบายไว้ เช่น Descartes เสนอว่า วิธีการหาความรู้เพื่อเข้าถึงความจริงกระทำได้ผ่านการตั้งสิ่งที่ต้องการศึกษาออกจากสิ่งอื่นที่แวดล้อมอื่น เพื่อป้องกันอิทธิพลของเงื่อนไขเฉพาะที่เข้ามาแทรกซ้อน (Morrison, 2021) โดย Freud นักจิตวิเคราะห์ ได้เสนอแนวคิดการก่อรูปอัตลักษณ์ในระดับปัจเจกบุคคลว่า ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอัตลักษณ์ทางเพศ ที่ก่อตัวขึ้นจากอัตลักษณ์ทางจิตวิทยา Freud เสนอว่า ในช่วงวัยเด็ก เด็กยังไม่ได้นิยามตนเองว่าเป็นเพศใด แต่เมื่อมาถึงอายุประมาณ 4-5 ขวบ Freud เสนอว่า ในช่วงนี้มีกลไกสำคัญที่เป็นตัวแปรให้เกิดการก่อตัวของอัตลักษณ์ทางเพศในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง นั่นคือ ปมโอดิปัส (Oedipus Complex) และความกลัวการถูกตอน (Fear of Castration) อันเป็นเรื่องความขัดแย้งทางจิตใจเกี่ยวกับอวัยวะเพศของเพศชายและเพศหญิงที่พัฒนามาเป็น

อัตลักษณ์ของบุคคลเมื่อเติบโตขึ้น ดังนั้น อัตลักษณ์จึงเกิดจากการปะทะสังสรรค์ของพลังที่ขัดแย้งกัน (นพมาศ อึ้งพระ, 2553) ทำนองเดียวกับ Erikson นักจิตสังคม ที่เชื่อว่า ชีวิตบุคคลประกอบด้วย 8 ขั้นตอนของพัฒนาการของอัตลักษณ์ โดยในแต่ละขั้นจะเกิดวิกฤตของ Ego ซึ่งบุคคลจะต้องสามารถผ่านพ้นวิกฤตของแต่ละขั้นไปได้ เพื่อบรรลุถึงการมีอัตลักษณ์ที่สมบูรณ์ของตนเอง หากไม่สามารถก้าวข้ามวิกฤตในแต่ละขั้นได้ก็จะทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตแต่ละลักษณะ นอกจากนี้ Hob ยังเชื่อว่า ความเห็นแก่ตัวเป็นธรรมชาติของบุคคล โดยการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์มีผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจเสมอ เสมือนอยู่ในภาวะสงครามที่ต่างฝ่ายต่างมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ ดังนั้น เขาจึงเสนอประเด็นสัญญาประชาคม (Social Contract) เพื่อพิทักษ์สิทธิของบุคคลไม่ให้ถูกล่วงละเมิด (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2561)

ส่วนอัตลักษณ์ในลักษณะที่เป็นความเลื่อนไหล กล่าวได้ว่า นักวิชาการส่วนใหญ่มีจุดร่วมของการนำเสนอจุดเดียวกันคือ การพยายามชี้เห็นถึงกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่เป็นผลมาจากปัจจัยรอบด้านของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เข้ามาส่งผล ซึ่งจากการอธิบายดังกล่าว สะท้อนว่า แท้ที่จริงแล้ว ภาพของอัตลักษณ์เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ถูกนำเสนอล้วนเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นภายหลังทั้งสิ้น ไม่ได้มีความจริงแท้ใดเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการอธิบาย ซึ่งการอธิบายอัตลักษณ์ในลักษณะนี้มาจากทฤษฎีหลังสมัยใหม่ (Post-Modern) ที่พยายามตั้งคำถามเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อเดิมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่มีความแน่นอน ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยทฤษฎีกลุ่มดังกล่าวมุ่งนำเสนอการศึกษาความจริงแบบใหม่ ตลอดจนชี้ชวนให้ตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นแก่นแกนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีจริงหรือไม่ (Asghar, 2012) ซึ่งวิธีคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการกระตุ้นให้เกิดการรื้อถอนความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นแก่นแกนของสิ่งต่าง ๆ ที่เคยถูกอธิบายไว้ ดังนั้น อัตลักษณ์ประเภทนี้จึงไม่ได้มุ่งชี้ให้เห็นสภาพเดิมของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่จะมุ่งอธิบายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมแทน โดย Barthes กล่าวว่า เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างจากสังคม (Social Construct) ผ่านการที่บุคคลเข้าไปปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทำนองเดียวกับ Althusser ที่เสนอว่า อัตลักษณ์ขึ้นอยู่กับการที่สถาบัน หรือตัวแทนสถาบันใช้เรียกบุคคล (Verikukis, 2009)

นอกจากนี้ Michel Foucault ยังมีมุมมองเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในลักษณะที่เป็นความเลื่อนไหล เห็นได้ในงานเขียนทั้ง 3 เรื่อง ได้แก่ Madness and Civilization The Birth of the Clinic และ The Order of Things ที่เน้นย้ำว่า ประชานถูกสร้างขึ้นจากวาทกรรม และไม่มีสถานะที่ต่อเนื่อง วาทกรรมเป็นตัวสร้างสถานะของประชน (Subject Positions) ผ่านการใช้กฎแห่งการก่อรูปและการใช้สำนวนภาษาต่าง ๆ อย่างมีกลยุทธ์ (Rule of Formation and Modalities of Enunciation)

ส่วนในงานเขียนเกี่ยวกับวงศ์วาน (Genealogy) ที่แสดงให้เห็นว่า Foucault มีแนวคิดในลักษณะของการประกอบสร้าง อันหมายถึงการที่ร่างกายของบุคคลสามารถแปรรูปได้ไม่จบ รวมทั้งแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ตลอดเวลา (Valikangas & Seeck, 2011)

จากที่ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ทั้งสองลักษณะมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในแง่ของมุมมองเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ดำรงอยู่บนโลก เพราะอัตลักษณ์ในลักษณะที่เป็นสาร์ตละมีความเฉพาะตัวบางอย่างที่บ่งบอกถึงความเป็นตนเองของสิ่งนั้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวติดตัวสิ่งนั้นมาตั้งแต่กำเนิด และไม่เปลี่ยนแปลง トラバใดที่สิ่งนั้นยังคงดำรงอยู่ แม้ว่าองค์ประกอบอื่นหรือสภาพแวดล้อมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ส่วนอัตลักษณ์ในลักษณะที่เป็นความเลื่อนไหล หมายถึง การที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่มีลักษณะเฉพาะที่แน่นอน โดยการที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะแสดงลักษณะเฉพาะของตนเองออกมาเป็นผลมาจากปัจจัยอื่นที่เข้ามาส่งผล ดังนั้น เมื่อปัจจัยดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป ก็จะทำให้สิ่งนั้นมีลักษณะเฉพาะที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏออกมาจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งล้วนเป็นผลรวมของเหตุปัจจัยที่เข้ามามีผลทำให้เกิดผลลัพธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งทั้งสิ้น (Lerner & Steinberg, 2009)

การจะเชื่อว่า อัตลักษณ์มีลักษณะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับมุมมองของนักวิชาการที่ทำการศึกษ้อัตลักษณ์โดยเฉพาะว่า จะมีความคิดความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไร โดยในงานวิจัยเรื่องนี้ได้ทำการทบทวนถึงนักวิชาการที่กล่าวเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ทั้งสองลักษณะ เพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวคิดเชิงวิชาการที่ทำให้เกิดการมองอัตลักษณ์ไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อันจะส่งผลต่อความชัดเจนในการทำความเข้าใจลักษณะของอัตลักษณ์ที่นักวิชาการแต่ละกลุ่มอธิบายไว้ เนื่องจากคำว่า อัตลักษณ์เป็นมิติที่คาบเกี่ยวอยู่กับการอธิบายของสาขาวิชาในทางสังคมศาสตร์หลายแขนง ไม่ว่าจะเป็นสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา ฯลฯ ดังที่กล่าวไปข้างต้น

1.1 อัตลักษณ์กับความเลื่อนไหลไม่มีที่สิ้นสุด

อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่มีความเลื่อนไหล มีนัยยะถึงการที่อัตลักษณ์ไม่ได้มีความเป็นแก่นสารดั้งเดิมของตนเอง แต่ผันแปรไปตามบริบทของสิ่งที่อยู่แวดล้อม ดังนั้น การพิจารณาลักษณะอัตลักษณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จึงจำเป็นต้องมีการพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมที่สิ่ง ๆ นั้นดำรงอยู่ด้วยเสมอ ทั้งนี้ก็เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจสิ่งที่หลอมสร้างอัตลักษณ์ให้เกิดขึ้นได้อย่างถ่องแท้ สอดคล้องกับ Barth ที่เสนอว่า อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ที่พยายามสร้างค่านิยมให้กับตนเองผ่านการใช้ความสำนึกและการรับรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละ

บริบทของสถานการณ์ที่บุคคลเข้ามาปฏิสัมพันธ์กัน เช่น Kaisa Niemi ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มชาวอาเคอะได้ถูกเงื่อนไขเชิงสถานการณ์ที่พวกเขาต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับคนกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ทั้งในลักษณะของการขยับขยายการก่อรูป และแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่ม (พิเชฐ สายพันธ์, 2564) ซึ่งประเด็นดังกล่าวนับเป็นสิ่งที่สามารถแสดงให้เห็นถึงการที่อัตลักษณ์ของคนกลุ่มหนึ่งได้ถูกหลอมสร้างขึ้นมาจากสภาพแวดล้อมรอบตัวแต่ละลักษณะได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานศึกษาของ Eward Van Roy ที่ศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของกรุงเทพมหานครที่ถูกสร้างมาจากการเข้ามาปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในชาติพันธุ์ที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่ของกรุงเทพมหานครในแต่ละช่วงเวลา โดยความหลากหลายทางชาติพันธุ์นับเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของกรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายเหล่านั้นก็ได้ถูกภาครัฐเข้ามาบริหารจัดการเพื่อให้เกิดอัตลักษณ์ที่เป็นหนึ่งเดียวกันของกรุงเทพมหานครขึ้น (ยุกติ มุกดาวิจิตร, 2565) ดังนั้น การก่อร่างสร้างอัตลักษณ์จึงเกิดขึ้นตามปัจจัยแวดล้อมที่เข้ามามีอิทธิพล หนึ่งในนั้นคือ อิทธิพลของรัฐบาลสมัยใหม่ที่มีการบูรณาการกลุ่มสังคมต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยสังคมชาติพันธุ์อันหลากหลายให้เข้ามาอยู่รวมกันในรัฐ ผ่านการดำเนินกระบวนการและการใช้กลไกของรัฐในการจัดการกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ภายใต้วิถีคิดของรัฐที่แตกต่างกันไป ดังนั้น รัฐจึงเป็นตัวการสำคัญหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการก่อรูปสำนึกของความเป็นชาติและอัตลักษณ์แห่งชาติ กลุ่มชาติพันธุ์กับรัฐจึงเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างโดยตรง (Dutta, 2020) อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากอิทธิพลของรัฐบาลแล้ว ยังมีอิทธิพลของสิ่งอื่นที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการก่อรูปอัตลักษณ์ของแต่ละชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นความใกล้ชิดและการไปมาหาสู่ระหว่างกันของสมาชิกในชาติพันธุ์ที่ส่งผลต่อการก่อรูปอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อันแสดงให้เห็นถึงการที่ท้องถิ่นเป็นสิ่งที่อยู่ในฐานะภูมิศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ ไม่ใช่สิ่งที่มีขอบเขตแน่นอนตายตัว เช่นเดียวกับกรณีของชาวอาข่า มีการโยกย้ายข้ามพรมแดนอยู่ตลอด ก็เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า พื้นที่พรมแดนได้มีความแน่นอนตายตัวและความสัมพันธ์ของผู้คนที่เคลื่อนไหวข้ามพื้นที่พรมแดนดังกล่าวก็มีส่วนช่วยให้เกิดกระบวนการสร้างตัวตนทางสังคมของบุคคลกลุ่มนี้ โดยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นจากการแสวงหาพื้นที่เพื่อตั้งถิ่นฐานใหม่ เป็นสิ่งที่อิงอยู่กับพื้นที่ในเขตแดนของรัฐใดรัฐหนึ่ง (พิเชฐ สายพันธ์, 2564)

ในส่วนที่เป็นกรณีศึกษาของเมืองในประเทศไทยนั้น ภาคบุรีรัมย์ เดือนไฮ้ง และวาณิ อรรถนัธ (2560) ได้ชี้ให้เห็นถึงการก่อรูปอัตลักษณ์ของนครน่าน อันเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานไว้ว่า นครน่านที่ได้ผ่านเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มาเป็นจำนวนมาก จนทำให้นครน่านมีอัตลักษณ์ของเมืองแบบที่ปรากฏ เช่นเดียวกับประเด็นทางวัฒนธรรมที่ส่งผลให้นคร

น่านมีความโดดเด่นเป็นของตนเอง ทำนองเดียวกับอินทรีฯ พงษ์นาค และศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์ (2558) ที่ชี้ให้เห็น พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในแต่ละช่วงชุมชนเมืองโบราณอุทุมพร จัหวัดสุพรรณบุรี ที่ทำให้ชุมชนโบราณอุทุมพรมีอัตลักษณ์ในเชิงสถานที่ที่มีลักษณะเฉพาะตัวของตนเอง ส่วนสุประภา สมนักพงษ์ (2560) ก็ได้ชี้ให้เห็นในอีกแง่มุมหนึ่งของการนำอัตลักษณ์ของเมืองมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว กรณีศึกษาเมืองซากงราว ซึ่งงานศึกษาเรื่องนี้บ่งชี้ว่า อัตลักษณ์ของเมืองเป็นมากกว่าสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัวของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่อัตลักษณ์ของเมืองเป็นสิ่งที่สามารถถูกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างให้เกิดการต่อยอดในลักษณะใดลักษณะหนึ่งได้ด้วย นอกจากนี้ งานศึกษาบางเรื่องยังได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับอัตลักษณ์เมืองจากกระแสความเป็นสมัยใหม่ที่ผ่านเข้ามา ดังที่ Udeaja (2020) ชี้ให้เห็นว่า เมืองในประเทศอินเดียที่กำลังประสบปัญหาการกลายเป็นเมืองสมัยใหม่ ตลอดจนการเข้ามาของกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่อย่างรวดเร็ว ทำให้อัตลักษณ์ของเมืองถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไป ส่วน Shinbira (2012) ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าและอัตลักษณ์เฉพาะตัวของเมืองในประเทศลิเบียที่ควรอนุรักษ์เป็นมรดกแก่นุชนรุ่นหลัง ท่ามกลางกระแสความเป็นสมัยใหม่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นไป

สำหรับงานวิจัยเรื่องนี้ได้มุ่งทำความเข้าใจอัตลักษณ์เมืองลพบุรีในฐานะที่เป็นผลผลิตสำคัญของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำให้เมืองดังกล่าวเกิดอัตลักษณ์แบบที่ปรากฏขึ้น ซึ่งเมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีเหตุการณ์จำนวนมากเกิดขึ้นในเมืองดังกล่าวเรื่อยมา เหตุการณ์เหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีทั้งสิ้น โดยการที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในลักษณะที่หลากหลายย่อมส่งผลให้คนลพบุรีมีการเรียนรู้ที่หลากหลายตามไปด้วย ดังนั้น อัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีจึงสามารถแปรเปลี่ยนไปได้ตามลักษณะของกระบวนการทางการศึกษา เพราะอัตลักษณ์ถือเป็นผลผลิตของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำดังที่กล่าวข้างต้น โดยงานศึกษาของชมนาด สุขเจริญ (2531) ที่ศึกษาเกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีที่มีผลต่อการรับรู้และโลกทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นได้นำเสนอเกี่ยวกับวิถีชีวิตและตัวตนของชาวเมืองลพบุรีที่ยึดโยงกับตำนานท้องถิ่นที่ถูกเล่าขานกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งตำนานดังกล่าวเป็นตำนานที่ช่วยสร้างโลกทัศน์ในการมองสิ่งต่าง ๆ ให้กับชาวเมืองลพบุรีโดยเฉพาะ ซึ่งกล่าวได้ว่า ผลการวิจัยดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นถึงความสลับซับซ้อนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของผู้คนในเมืองลพบุรี ไม่ได้นำเสนอภาพของเมืองลพบุรีในลักษณะที่หยุดนิ่ง

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาของขนาด สุขเจริญ เป็นงานที่มีขอบเขตการศึกษาในประเด็นเฉพาะ นั่นคือ การนิยามตัวตนของชาวเมืองลพบุรีที่ยึดโยงอยู่กับตำนานเมืองลพบุรี อันเป็นการศึกษาในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงอยู่กับประเด็นการนิยามตัวตนของชาวเมืองลพบุรี ยังไม่ได้ฉายให้เห็นภาพกว้างของเมืองลพบุรีในแง่มุมของอัตลักษณ์ที่ถูกจัดกระทำผ่านกระบวนการทางการศึกษาจนส่งผลต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีอย่างเป็นองค์รวม เช่นเดียวกับงานศึกษาของยุทธการ บัทมโรจน์ (2566) ที่เกี่ยวกับการตั้งชื่อตำบลในจังหวัดลพบุรี ก็ได้ชี้ให้เห็นประเด็นเกี่ยวกับการตั้งชื่อพื้นที่ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับตำนานพื้นบ้าน แต่ไม่ได้ฉายให้เห็นภาพการจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษาอย่างไร ดังนั้น งานวิจัยเรื่องนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างเชิงองค์ความรู้ที่มีอยู่ในการศึกษาเกี่ยวกับเมืองลพบุรี โดยมุ่งจำแนกแยกแยะให้เห็นว่า ในแต่ละช่วงเวลา เมืองลพบุรีถูกจัดกระทำจากกระบวนการทางการศึกษาอย่างไร และการจัดกระทำดังกล่าว ส่งผลให้เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์ในลักษณะใด รวมทั้งอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชาวเมืองลพบุรีอย่างไร อันเป็นการชี้ให้เห็นการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่ประกอบด้วยการบวนการที่มีความสลับซับซ้อน และตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละลักษณะที่ถ่ายทอดอำนาจและความรู้ที่ส่งผลต่อการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี

1.2 อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ บุคลิกภาพ : ความคล้ายคลึงและความแตกต่าง

แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ และบุคลิกภาพ เป็นแนวคิดที่มีเนื้อหาสาระที่ค่อนข้างมีความใกล้เคียงกันเป็นอย่างมาก โดยในส่วนของแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์นั้น สามารถแบ่งแยกให้เห็นถึงประเภทของอัตลักษณ์ได้อีก 2 ประเภท ได้แก่ อัตลักษณ์ระดับบุคคล (Personal Identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) โดยอัตลักษณ์ทั้งสองประเภทมีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกัน แต่ก็มีใช้สิ่งเดียวกัน โดยอัตลักษณ์ระดับบุคคล หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล ที่เกิดยามตนเกิดจากการนิยามตนเอง อันเป็นการสร้างเข้าใจเกี่ยวกับตนเองในแต่ละมิติในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งยึดโยงอยู่กับสังคมอย่างมีนัยยะสำคัญ โดยใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ที่เข้าใจร่วมกันในสังคม ณ ช่วงนั้น (Udeaja, 2020) ส่วนอัตลักษณ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่บุคคลใช้แสดงลักษณะเฉพาะของความเป็นตนเอง รวมทั้งแสดงให้เห็นว่าตนเองมีลักษณะร่วมกับบุคคลอื่นอย่างไร อันเป็นการแยกแยะให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น การเป็นพ่อ การเป็นแม่ การเป็นเพื่อน การใช้ภาษา การใช้สัญลักษณ์ ฯลฯ ซึ่งอัตลักษณ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลเกิดค่านิยมเกี่ยวกับตนเอง (Self-Concept) ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เนื่องจากความ

เข้าใจเกี่ยวกับตนเองและการประเมินตนเองของบุคคลที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์มาจากการเรียนรู้การเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคมที่ตนเองดำรงอยู่ (ศรัญญา กิตติวัฒน์โชติ, 2557)

จากที่กล่าวเกี่ยวกับอัตลักษณ์ระดับบุคคล และอัตลักษณ์ทางสังคมมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์ทั้งสองประเภท ล้วนมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันทั้งสิ้น เพราะอัตลักษณ์ระดับบุคคลย่อมถูกหล่อหลอมขึ้นมาจากอัตลักษณ์ทางสังคม โดยบุคคลได้ใช้อัตลักษณ์ทางสังคมในการนิยามว่าตนเองเป็นใคร ซึ่งจากความหมายของอัตลักษณ์ระดับบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคมที่มีความเชื่อมโยงกัน ทำให้กล่าวได้ว่า แท้ที่จริงแล้ว อัตลักษณ์ระดับบุคคลไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความเป็นแก่นแกนมาตั้งแต่ต้น หากแต่เป็นผลผลิตของสังคมที่หล่อหลอมให้บุคคลมีความคิดเกี่ยวกับตนเองไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้มองการที่บุคคลในสังคมถูกหล่อหลอมให้เกิดอัตลักษณ์ลักษณะใดลักษณะหนึ่งด้วยแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษา อันเป็นการให้ความหมายอัตลักษณ์ในฐานะสิ่งที่มีลักษณะเลื่อนไหลตามการจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษา (ทองเปลื้อง อภัยวงศ์, 2558) และหากกล่าวว่า กลุ่มบุคคลใดมีอัตลักษณ์ร่วมกันก็ย่อมแสดงให้เห็นว่า กลุ่มบุคคลนั้นมีความตระหนักในสิ่งที่ถูกกำหนดจากโครงสร้างทางสังคมที่กระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำชุดเดียวกัน โดยการศึกษาอัตลักษณ์เมืองลพบุรีในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาอัตลักษณ์ทั้งสองประเภทควบคู่กันไป เพื่อให้สามารถชี้ให้เห็นอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีแบบที่ปรากฏได้อย่างรอบด้าน ทั้งนี้ มีคำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า อัตลักษณ์ ได้แก่ ตัวตน (Self) ซึ่งปรากฏคำที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายมโนทัศน์เรื่องตัวตนอยู่ 2 คำ ได้แก่ คำว่า Subject และคำว่า Object โดยคำว่า Subject มีนัยยะสื่อถึงคุณสมบัติที่เป็นรากฐานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ส่วนคำว่า Object มีนัยยะของการเป็นวัตถุที่สามารถถูกศึกษาได้ และเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากการตระหนักรู้ผ่านจิตสำนึกของบุคคล (อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, 2561)

Descartes ได้ให้นิยาม Subject ในฐานะตัวตนที่มีความสามารถในการคิด และใช้สติปัญญาในการพิจารณาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รวมทั้งตัดสินใจกระทำได้ ส่วน Object เป็นสิ่งที่ถูกจิตสำนึกของบุคคลสามารถเข้าไปรับรู้ได้ สอดคล้องกับจารีตของปรัชญาจิตนิยม (Idealism) ที่มอง Subject ในฐานะของจิตที่ประกอบด้วยพลังในการคิดและการกระทำ โดย Descartes เสนอว่า บุคคลแต่ละคนสามารถเข้าถึงความเป็นตัวตนของตนเองได้ผ่านการครุ่นคิดเกี่ยวกับตนเอง โดยไม่นำปัจจัยแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้อง (Shinbira, 2012) ส่วนในทางสังคมวิทยาก็ได้มีการมองตัวตนในฐานะผู้กระทำการ (Agency) เช่นเดียวกัน เห็นได้จากทฤษฎีแนวปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) ที่มองบุคคลในฐานะผู้ที่มีศักยภาพในการคิด การตีความ และ

สามารถตัดสินใจแสดงการกระทำในลักษณะใดลักษณะหนึ่งได้ด้วยตนเอง เช่นเดียวกับ Durkheim และ Marx ที่เน้นอธิบายความสำคัญของอิทธิพลเชิงโครงสร้างที่เข้ามากระทำต่อบุคคล ก็ยอมรับในสถานภาพการเป็นผู้กระทำของบุคคล (Udeaja, 2020) ซึ่งจากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า แท้ที่จริงแล้ว คำว่า ตัวตนก็คือ สิ่งที่มีความสามารถคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองประสบพบเจอได้ บุคคลไม่ได้เป็นผู้รับข้อมูลจากสิ่งเร้ารอบข้างเพียงอย่างเดียว โดยบุคคลอยู่ในฐานะผู้ที่มีความตระหนักรู้ แต่อาจมีความตระหนักรู้ระดับความสามารถในการเป็นผู้กระทำแตกต่างกันออกไป

นอกจากนี้ บุคลิกภาพ (Personality) นับเป็นคำที่สื่อความหมายให้เห็นถึงแนวโน้มทางการกระทำของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดย Hollander ให้ความหมายว่า บุคลิกภาพ หมายถึง โครงสร้างและการจัดระเบียบพลังที่มีอยู่ในตัวของบุคคล ซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออก โดยบุคลิกภาพเป็นสิ่งที่ฝังในพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก บุคลิกภาพมิได้เป็นเรื่องของ การตอบสนองต่อสิ่งเร้าข้างนอก แต่เป็นเรื่องของแนวโน้มที่จะตอบสนอง โดยนักจิตวิทยาเห็นว่า บุคลิกภาพมีลักษณะที่มั่นคงในการดำรงอยู่ มีความคงเส้นคงวาที่แสดงออกผ่านอุปนิสัยและอาการปฏิกิริยาต่าง ๆ ในแต่ละแง่มุมของการดำเนินชีวิต (อภิญาเพ็ญฟูสกุล, 2561) ส่วน Allport เห็นว่า บุคลิกภาพเป็นเรื่องของการจัดระเบียบพลังที่กำหนดลักษณะเฉพาะทางพฤติกรรมและความคิดของบุคคล โดยบุคลิกภาพเป็นลักษณะที่โดดเด่นบางประการที่ถูกดึงออกมาใช้เป็นลักษณะเฉพาะตัวที่มีแบบแผน แม้บุคคลแต่ละคนจะมีพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าแตกต่างกัน แต่ก็มีลักษณะบางอย่างที่เปลี่ยนแปลงได้ยากและเกิดขึ้นซ้ำ ๆ อันแสดงถึงความโน้มเอียงอย่างใดอย่างหนึ่งในการตอบสนอง ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่ตอกย้ำถึงความต่อเนื่องและแก่นแกนของบุคลิกภาพ (Udeaja, 2020)

ส่วนสัญลักษณ์ (Symbol) เป็นสิ่งที่ใช้แทนความหมายในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันของบุคคลในสังคม เห็นได้จากราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้ให้ความหมายของคำดังกล่าวว่า หมายถึง สิ่งที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ใช้แทนความแทนอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ตัวหนังสือ เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ ภาพแทนต่าง ๆ นอกจากนี้ Vischer (2015) ก็ได้ให้ความหมายไปในทำนองเดียวกัน โดยกล่าวว่า สัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่ใช้แทนความหมายของอีกสิ่งหนึ่ง หรือหมายถึง วัตถุ อักษร รูปร่าง หรือสีสันทัน ที่ใช้สื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจไปในทางเดียวกัน อาจอยู่ในลักษณะรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ ส่วนนอร์ตัน เลซเกิล (2557) ได้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่า ในสมัยก่อนสัญลักษณ์เป็นเครื่องหมายที่ให้ความหมายเฉพาะอย่างในพื้นที่ไม่กว้างขวางมากนัก และมีการสืบทอดกันเป็นเวลานานมากหลายศตวรรษ มีขอบเขตในการใช้ที่นิยมแพร่หลายออกไปมาก

เครื่องหมายเหล่านั้นจึงมีความหมายที่กว้างขวาง ลึกซึ้ง และเป็นที่ยอมรับในหมู่คนหลายเชื้อชาติมากขึ้น นอกจากนี้ สัญลักษณ์อาจแสดงด้วยวัตถุ เช่น มงกุฎเป็นสัญลักษณ์ของพระราชา พระแสงดาบเป็น สัญลักษณ์ของอำนาจและคำสั่ง หรือแสดงด้วยภาพโดยตรงหรือโดยนัยยะก็ได้ เช่น น้ำเป็นสัญลักษณ์ ของความมีชีวิต ความอุดมสมบูรณ์ ความเจริญงอกงาม ความชุ่มเย็น พลังแห่งชีวิต ความเย็น เป็นต้น แสดงด้วยรูปของวัตถุที่เนื่องด้วยน้ำ เช่น ปลา หอยสังข์ ดอกบัว มังกร ภูเขา พญานาค พระแม่ธรณีบีบมวยผม แม่น้ำคงคา เจือก เทพีเกี่ยวกับน้ำ เป็นต้น

เอกลักษณ์ (Unique) เป็นคำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า อัตลักษณ์มากที่สุด อย่างไรก็ตาม เราสามารถแยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างคำศัพท์สองคำนี้ได้ กล่าวคือ อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการตระหนักร่วมกันของผู้คนจากการยึดโยงตนเองอยู่กับโครงสร้างทางสังคมชุดเดียวกัน ส่วนเอกลักษณ์เป็นเรื่องของความเหมือนกันทั่ว ๆ ไปของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เห็นได้จากราชบัณฑิตยสถาน (2554) ที่ได้ให้ความหมายของคำว่าเอกลักษณ์ ไว้ว่า ลักษณะที่เหมือนกันหรือมีร่วมกัน โดยคำว่า เอก หมายถึงการแยกออกมาของหลาย ๆ สิ่ง เมื่อนำคำว่า เอกลักษณ์ มามองในบริบทของความเป็นสังคม ก็จะหมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวหรือลักษณะที่แสดงความเป็นอย่างเดียวกันของคนในสังคมที่แตกต่างจากลักษณะร่วมของคนในสังคมอื่น ๆ (นุชนาฏ เชียงชัย, 2558) ซึ่งกล่าวได้ว่า ในชีวิตประจำวัน มักพบว่า มีการนำคำว่าเอกลักษณ์ไปใช้กับคน สัตว์ สิ่งของมากมาย โดยสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความเหมือนกัน แม้ไม่สามารถตระหนักในความเป็นพวกเดียวกันได้ก็ตาม เช่น เอกลักษณ์ด้านการรับประทานอาการของคนในภาคต่าง ๆ ที่มีความเหมือนกัน ในขณะที่บุคคลเหล่านั้นอาจไม่ได้มีความตระหนักในความเหมือนดังกล่าวเลยก็เป็นได้ (Udeaja, 2020)

จากที่ได้ทำการทบทวนความหมายของคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า คำศัพท์ แต่ละคำล้วนมีความหมายที่ใกล้เคียงกับคำว่า อัตลักษณ์ แต่ไม่ได้มีความหมายที่เหมือนกันเสียทีเดียว โดยคำว่า อัตลักษณ์มีมิติของความเป็นสำนึกในสิ่งที่มีส่วนร่วมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากคำว่า ตัวตนและคำว่าเอกลักษณ์ ตรงที่คำว่า ตัวตน แม้จะมีมิติเกี่ยวกับความสำนึก แต่ตัวตนเป็นเรื่องของความสำนึกเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่ อันเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลเพียงอย่างเดียว ไม่ใช่ความสำนึกร่วมในลักษณะของกลุ่ม ส่วนคำว่าเอกลักษณ์ แม้จะเป็นเรื่องลักษณะที่มีร่วมกันของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ลักษณะที่มีร่วมกันดังกล่าวก็ไม่ได้มีมิติของการสำนึกร่วมแห่งความเป็นกลุ่ม สำหรับคำว่า บุคลิกภาพนั้นเป็นคำที่บ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะของแนวโน้มทางด้านพฤติกรรมและการแสดงออกของปัจเจกบุคคลเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้มีมิติของความสำนึกร่วมเหมือนกับคำว่า อัตลักษณ์ เช่นเดียวกับคำว่า สัญลักษณ์ ที่เป็นเรื่องของเครื่องหมายที่

ใช้แทนการสื่อความหมายในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเท่านั้น ซึ่งการทบทวนความหมายของ คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องมาข้างต้นก็เพื่อเป็นการทำให้มีความสะดวกต่อการศึกษาอัตลักษณ์ของเมือง ลพบุรีมากขึ้น เนื่องจากการจำแนกแยกแยะความหมายของคำศัพท์ในลักษณะดังกล่าวจะทำให้ สามารถเลือกศึกษาสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีได้อย่างแท้จริง โดยไม่หลงไปกับสิ่งที่มี ลักษณะใกล้เคียง

ส่วนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษา (Education Process)

กระบวนการทางการศึกษานำเสนอวิธีการที่ชุดความรู้และอำนาจเข้ามาจัดกระทำต่อ บุคคลหรือกลุ่มคน จนก่อให้เกิดการรับรู้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งการที่บุคคลหรือกลุ่มคนถูก กระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำได้ส่งผลให้บุคคลหรือกลุ่มคนเกิดชุดความคิดและการ ปฏิบัติในลักษณะเฉพาะที่เป็นไปตามเนื้อหาสาระที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้น โดยกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้เพื่อหล่อหลอมสร้างอัตลักษณ์ของคนในสังคม เพื่อสร้าง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานของวัตถุประสงค์บางอย่างของผู้ที่อยู่เบื้องหลังการจัด กระบวนการทางการศึกษาให้เกิดขึ้น ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทาง การศึกษามาใช้ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการที่เมืองลพบุรีถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัด กระทำในแต่ละยุคทางการศึกษา จนทำให้เกิดอัตลักษณ์แบบที่ปรากฏ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 กระบวนการทางการศึกษากับการจัดกระทำที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์

กระบวนการทางการศึกษาเป็นการถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของมนุษย์ ให้แก่สมาชิกในสังคมจากรุ่นสู่รุ่น เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีชีวิตและความเป็นอยู่ร่วมกับ คนอื่น มีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน มีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการใช้ชีวิตร่วมกันของ สมาชิกในสังคมจะดำเนินไปด้วยดีก็ต่อเมื่อมีแกนกลางให้สังคมยึดถือปฏิบัติ แกนกลางในที่นี้คือ วัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งระบบของสังคมต่าง ๆ ซึ่งแกนกลางเหล่านี้ ไม่ได้มีมาแต่เดิมในโลก ไม่ใช่สิ่งที่มีในธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ใน การดำรงชีวิตของมนุษย์ด้วยกันเอง ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็ไม่ได้มีวัฒนธรรมมาแต่กำเนิด ทุกคน จึงต้องมาเรียนรู้วัฒนธรรมร่วมกันในภายหลัง อย่างไรก็ตาม เมื่อมนุษย์มีการเรียนรู้วัฒนธรรม ร่วมกันแล้ว มนุษย์ก็ยังคงมีความพยายามในการคิดค้น เพิ่มเติม และปรับปรุงแก้ไขวัฒนธรรมเดิมให้ ดีขึ้นอยู่ด้วยเสมอ ดังนั้น การศึกษาจึงประกอบไปด้วยการเรียนรู้วัฒนธรรมเก่า และการสร้างเสริม วัฒนธรรมใหม่พร้อมกันไป (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2561) ซึ่งกระบวนการทางการศึกษานับเป็น ประเด็นหลักของงานวิจัยเรื่องนี้ที่จะนำมาใช้ในการทำความเข้าใจการที่กระบวนการทางการศึกษา เข้ามาจัดกระทำต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรี เพราะกระบวนการทางการศึกษาอยู่ในฐานะสิ่งที่

ถ่ายทอดความรู้และอำนาจ จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้ในเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวในลักษณะเฉพาะตามเนื้อหาสาระที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา นำไปสู่การสร้างเป็นชุดความคิดและวิถีปฏิบัติประจำวันของตนเองในทุกด้านของชีวิต และผลรวมของสิ่งเหล่านี้ก็ได้กลายเป็นอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่ปรากฏในแต่ละยุคทางการศึกษา และตกทอดมายังคนรุ่นต่อ ๆ มาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรี

กระบวนการทางการศึกษาสามารถสร้างให้บุคคลเกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของตนเองไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งได้ ทำให้ผู้ปกครองมีการนำเทคนิควิธีการลักษณะนี้ไปใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงผู้ได้ปกครองให้มีคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ตนเองต้องการ เช่น ในกรณีของเจ้าอาณานิคมในทวีปแอฟริกาที่ต้องการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของชนเผ่าอินเดียนแดง ซึ่งเป็นชนเผ่าพื้นเมืองด้วยการกำหนดจัดให้มีโปรแกรมเสริมสร้างอารยธรรมแบบคนขาว เพื่ออบรมชนพื้นเมืองดังกล่าว (Fisher & Lerner, 2005) หรือในบางครั้ง กระบวนการทางการศึกษาก็ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างแนบเนียนในชีวิตประจำวัน จนพวกเขาอาจไม่ได้ตระหนักรู้เลยว่า ตนเองกำลังถูกสร้างให้เกิดความคิด ความเชื่อชุดหนึ่งขึ้นเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง เช่น กรณีกระบวนการสร้างความหมายเกี่ยวกับมวยไทยลักษณะต่าง ๆ เพื่อสื่อให้บุคคลในสังคมเกิดการรับรู้ความหมายเกี่ยวกับกีฬามวยไทยไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อทำให้เกิดประโยชน์บางอย่างแก่ผู้ที่ดำเนินการ (ทิพย์พร เอี่ยมเรไร, 2554) โดยในแต่ละยุคทางการศึกษามีกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะเฉพาะตัวของตนเอง ทำให้เกิดการหลอมสร้างความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้กับบุคคลในลักษณะที่แตกต่างกันด้วย โดยศรีชัย พรประชาธรรม (2547) ได้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการทางการศึกษาสามารถที่จะสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงอำนาจและโลกทัศน์ใหม่ได้ตลอดเวลา (ศรีชัย พรประชาธรรม, 2547) ส่วนงานศึกษาของ Rachmadtullah and Kusmaharti (2018) ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การศึกษาถือเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญยิ่งในการส่งผ่านวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ผ่านทางกลวิธีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในกระบวนการทางการศึกษา ในขณะเดียวกันบุคคลก็มีการสร้างวัฒนธรรมใหม่ ๆ ขึ้นมาใช้ด้วยอีกทางหนึ่ง ดังนั้น การศึกษาและวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น และเป็นกระบวนการส่งต่อทางวัฒนธรรมของมนุษย์ จากรุ่นสู่รุ่น อันเป็นลักษณะประการสำคัญเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ที่เกิดขึ้นในทุกสังคมที่มนุษย์อยู่ร่วมกัน ซึ่งการส่งต่อทางวัฒนธรรมดังกล่าวนับเป็นวิวัฒนาการสำคัญที่บ่งชี้ให้เห็นถึงลักษณะความเป็นมนุษย์ (Smith, 2008)

สำหรับตัวอย่างของการใช้กระบวนการทางศึกษาเข้าไปสร้างอัตลักษณ์ใหม่ และเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์เดิมของคนในสังคม คือ งานเขียนเรื่อง Education for Extinction ของ Adams (2020) ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วง ค.ศ. 1875 – 1928 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เจ้าอาณานิคมได้เข้าไปยึดครองพื้นที่ของชาวอินเดียนแดงที่เป็นชนพื้นถิ่น โดยเจ้าอาณานิคมพยายามเปลี่ยนแปลงบุคคลกลุ่มนี้ให้มีวัฒนธรรมแบบตนเองเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ เริ่มจากการที่นักสร้างนโยบายพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์และวิถีชีวิตของชาวอินเดียน เพราะรูปแบบทางวัฒนธรรมแตกต่างจากคนขาว พวกเขาถูกมองว่ายังคงมีความป่าเถื่อน ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า ความสำเร็จ และเพราะกฎในเชิงความเจริญก้าวหน้าทางประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการทางสังคม วิถีแห่งความสำเร็จจะต้องมีชัยชนะต่อความป่าเถื่อน โดยมีการวางแผนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวอินเดียนตั้งแต่ยังเป็นเยาวชน ตั้งแต่ระดับจิตใจที่จะต้องมีการตื่นรู้และเปิดกว้าง คัมภีร์ไบเบิลจะต้องเป็นหนังสือของพวกเขา พวกเขาจะต้องมีศีลธรรมและรู้จักอุตสาหกรรม ไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับบุคคลที่ยังไม่ถูกปลูกฝัง และเป็นสมาชิกที่มีอรรถประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งในการดำเนินการได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมารับผิดชอบโดยเฉพาะ และมีการดำเนินการผ่านทางโบสถ์ โดยเป็นการรื้อสร้างครั้งใหญ่ทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของชาติ

การมองว่าชาวอินเดียนแตกต่างจากคนขาวนั้นเป็นเรื่องความสัมพันธ์แบบการครอบงำ (Hegemonic Relationship) ที่เข้ามาจัดความสัมพันธ์ระหว่างชนทั้งสองกลุ่ม ส่งผลให้เกิดการยึดพื้นที่ของชาวอินเดียนขึ้น และกลายเป็นการกำหนดว่า ชาวอินเดียนควรจะเป็นอย่างไร และในการที่จะทำให้เป็นอย่างนั้น ควรที่จะมีการจัดการเรียนการสอนอย่างไร จนกลายเป็นนโยบาย จากเหตุของการแบ่งแยกถึงหลายระดับของวิวัฒนาการของมนุษย์จากความป่าเถื่อนไปสู่ ความสำเร็จ (Rachmadtullah & Kamaharti, 2018) โดยชาวอเมริกันได้พยายามทำให้เกิดการพัฒนาชนเผ่ามอแกน ซึ่งเป็นชนเผ่าที่ถูกจัดอยู่ในลำดับป่าเถื่อนมากที่สุดของชาวอินเดียน ผ่านทางการนำเกณฑ์เกี่ยวกับระดับของการพัฒนาทางเทคนิคและเครื่องมือมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ตลอดพัฒนารูปแบบการยังชีพ การจัดระเบียบเชิงสถาบัน และปลูกฝังแนวความคิดเกี่ยวกับแรงบันดาลใจ (Smith et al, 2008) โดยนโยบายในการเปลี่ยนแปลงชาวอินเดียนตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิ่งที่นักปฏิรูปมองว่าเป็นปัญหามีอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ พื้นที่ กฎหมาย และการศึกษา ซึ่งแต่ละด้านนั้น ความดั้งเดิมของแต่ละมิติได้ถูกมองว่าเป็นปัญหา ส่วนผู้ปฏิรูปก็ต้องการที่จะนำของใหม่เข้ามาใส่ให้ เช่น ในส่วนของพื้นที่ การที่ชาวอินเดียนยึดติดอยู่กับระบบชนเผ่าและให้ความสำคัญกับประเพณีดั้งเดิม ถูกมองว่าเป็นอุปสรรคในการสร้างค่านิยมแบบปัจเจก

ชนนิยมมีเน้นการลงทุนลงแรงด้วยตนเองเพื่อสร้างผลผลิตส่วนบุคคล ตามระบบเหตุผลนิยม หรือในส่วนของการศึกษาที่ชาวอินเดียยมักถูกสอนให้อยู่แต่ในบ้าน เพื่อฟังคำสั่งที่ผู้ชายสร้างขึ้น และไม่เข้าร่วมกับประเพณีของคนนอกศาสนา ซึ่งนักปฏิรูปจะเปลี่ยนแปลงให้กลายมาเป็นวิถีชีวิตที่ส่งเสริมพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สร้างความมั่งคั่งให้กับชาติ โดยเป้าหมายของการให้การศึกษาหลักแก่ชาวอินเดียยมืออยู่ 5 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการอ่าน เขียน และพูดภาษาอังกฤษ, การทำให้กลายเป็นปัจเจกชนนิยม, การปฏิรูปแนวคิดเกี่ยวกับบ้านและครอบครัว, การทำให้กลายเป็นคริสเตียน และการฝึกความเป็นพลเมือง (Adams, 2020)

จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า กระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่มามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลแต่ละคนเป็นอย่างมาก เนื่องจากกระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่แทรกซึมอยู่ในมิติต่าง ๆ ของการดำเนินชีวิตของผู้คน ไม่ว่าพวกเขาเหล่านั้นจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม โดยกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาปฏิบัติการในการสร้างการรับรู้ให้แก่ผู้คนในหลายลักษณะ จนส่งผลให้ผู้คนเกิดความคิด ความเชื่อ ตลอดจนจนแบบแผนการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะขึ้น ซึ่งปฏิบัติการเหล่านี้สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่และทุกเวลา รวมทั้งผู้ที่สร้างให้เกิดกระบวนการทางการศึกษาขึ้นก็มีหลากหลาย มิได้จำกัดอยู่เพียงผู้ใดผู้หนึ่งเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นในสังคมผ่านการถ่ายทอดชุดความรู้ผู้คนในแต่ละลักษณะ จนทำให้ผู้คนเกิดการความคิดและการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน

2.2 กระบวนการทางการศึกษาที่หลากหลายกับการมุ่งสร้างความเป็นเอกภาพในสังคมผ่านอัตลักษณ์

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า กระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างให้เกิดอัตลักษณ์ขึ้นได้ ซึ่งในหัวข้อนี้จะได้ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการทางการศึกษาที่มีรูปแบบที่หลากหลาย มิได้จำกัดอยู่เพียงกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนเท่านั้น เพราะกระบวนการทางการศึกษาสามารถเกิดขึ้นได้ทุกหนแห่ง เพียงแต่บุคคลจะมีการตระหนักรู้ถึงการมีอยู่ของกระบวนการดังกล่าวหรือไม่ โดยเฉพาะกระบวนการทางการศึกษาที่แฝงมากับชีวิตประจำวันของประชาชน ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาลักษณะนี้จะไม่ได้มีการประกาศอย่างชัดเจนว่า ตัวของมันเองคือกระบวนการทางการศึกษา (Smith, 2008) แต่หากสังเกตไปถึงลักษณะที่กระบวนการทางการศึกษาลักษณะนี้จัดกระทำแล้ว ก็จะพบว่า การจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษาลักษณะนี้มีความพยายามในการปลูกฝังชุดของความรู้บางอย่างเข้าไปสู่ประชาชน เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพให้เกิดขึ้นทั้งในเชิงอารมณ์ ความรู้สึก และการแสดงออกในเชิงการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยผลผลิตสำคัญจากกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวคือ การสร้าง

ความทรงจำร่วม (Collective Memory) ให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในสังคม อันถือเป็นแก่นแกนสำคัญในการก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพให้เกิดขึ้นในสังคม และขับเคลื่อนความเป็นเอกภาพดังกล่าวให้สามารถดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ อย่างยั่งยืน (Misztal, 2003)

ความทรงจำร่วมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากองค์กรพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน ศาล พิพิธภัณฑสถาน และสื่อมวลชน โดยองค์กรเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กับปัจเจกบุคคลและกลุ่มมากกว่าในอดีต ในการสร้างการก่อร่าง การสร้างการตีความ และการอนุรักษ์ จากสถาบันที่เป็นสาธารณะ เช่นนี้ โดยคาบเรียนประวัติศาสตร์นับเป็นตัวอย่างหนึ่งของการสร้างประเด็นเชิงอุดมการณ์ในการสร้างความชอบธรรมเชิงอำนาจสาธารณะและหลักสูตรทางการศึกษาที่เฝ้าปลูกฝังความทรงจำสาธารณะและผลักดันเรื่องเกี่ยวกับอดีตฉบับเฉพาะ โรงเรียนและหนังสือเรียนเป็นพาหนะสำคัญของสังคมในการส่งต่อเรื่องราวในอดีตในเชิงอุดมการณ์และผลักดันแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์แห่งชาติและความเป็นเอกภาพ (Adams, 2020) ซึ่งหนังสือเรียนได้ถูกยกระดับและเขียนใหม่สำหรับการนำเสนอฉบับที่ได้รับการยอมรับเกี่ยวกับอดีต และหนังสือเรียนยังเป็นสิ่งที่ใช้ตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเทศแต่ละแห่ง โดยเรื่องราวหลายเรื่องเกี่ยวกับความเป็นชาติเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตที่อาจเป็นภัยต่อความเป็นปึกแผ่นและอำนาจของรัฐได้ถูกปกปิดไว้ เมื่อรัฐได้เข้ามาควบคุมการศึกษาและระบบสื่อ ความทรงจำร่วมได้ถูกจัดระเบียบใหม่ นั่นคือถูกครอบงำด้วยคุณค่าเชิงอุดมการณ์และสร้างความชอบธรรมให้กับชนชั้นสูงที่ออกกฎ อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ที่ความชอบธรรมเกี่ยวกับระเบียบทางสังคมและการเมืองเป็นสิ่งที่ยั่งยืนอยู่กับการควบคุมจากรัฐผ่านการทำให้ถูกลืมทางสังคมและกดทับองค์ประกอบที่ไม่เหมาะสมกับภาพแห่งยุคสมัยของอดีต ทำให้สิ่งที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นทางการรวมทั้งสถาบันที่ไม่ได้เป็นทางการอย่างความทรงจำจากเรื่องเล่าได้ถูกส่งต่อแบบกระจายกระจายในรูปแบบของเรื่องตลก การนิทานเกร็ดเล็กเกร็ดน้อย (Misztal, 2003)

นอกจากนี้ ในส่วนของระบบกฎหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำสาธารณะและกฎหมายเป็นพื้นฐานของค่านิยมดั้งเดิมของประเทศหลายแห่ง เช่น กฎหมายแมกนาคาตาในสหราชอาณาจักร หรือ Declaration of Independent ในสหรัฐอเมริกา ที่เป็นสิ่งสำคัญในการทำ ความเข้าใจแบบฉบับดั้งเดิมและคุณค่าของประเทศ โดยหลายประเทศได้เปลี่ยนความทรงจำร่วม อันมีสาเหตุมาจากการกระตุ้นในทางกฎหมาย เพราะจะเห็นได้ว่า กระแสสิทธิมนุษยชนที่พัดผ่านเข้ามาและความเข้มแข็งในอัตลักษณ์ทางการเมืองรูปแบบใหม่ ก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรัฐ รวมทั้งชี้ให้เห็นประวัติศาสตร์แห่งความยุติธรรม ผลจากสิ่งนี้ทำให้หลายชาติใช้ระบบกฎหมายในการนำความยุติธรรมกลับมาและสอนการตีความเฉพาะในประวัติศาสตร์ของชาติ ซึ่ง

กฎหมายเป็นสิ่งที่สามารถปลูกและสร้างความเข้มแข็งในเชิงความรู้สึกเกี่ยวกับความคุ้นเคยทางจริยธรรมได้ (Misztal, 2003)

พิพิธภัณฑสถานเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงท้ายของศตวรรษที่ 18 ในฐานะอนุสาวรีย์ของความมั่งมีและมรดกของความเป็นพลเมือง ในรูปแบบของการสะสมสิ่งที่เป็นเครื่องมือในศาลและโบสถ์ เมื่อมาถึงศตวรรษที่ 19 พิพิธภัณฑสถานได้กลายเป็นความจำเป็นทางการศึกษาของรัฐบาลที่ปรากฏขึ้นเพื่อก่อรูปอัตลักษณ์แห่งชาติและยกย่องชนชั้นแรงงาน ทำให้เกิดความรับผิดชอบในการจัดแสดงเปิดสู่ความเป็นสาธารณะแห่งชาติ โดยบทบาทและอำนาจของมันอยู่ในฐานะสัญลักษณ์ของชุมชนที่สร้างให้มันกลายเป็นความซับซ้อนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น (Logan, 2015) พิพิธภัณฑสถานไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่สร้างและเชิดชูเกียรติของชาติ แต่มีบทบาทในการสร้างอดีตให้กลายเป็นรูปธรรมในทางสังคมและจัดระเบียบความทรงจำที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ตั้งแต่พิพิธภัณฑสถานได้กลายเป็นการรักษาประวัติศาสตร์ที่สร้างจุดสูงสุดในประวัติศาสตร์แห่งชาติ ดังนั้น พิพิธภัณฑสถานจึงกลายเป็นแหล่งรวมของสิ่งที่ผู้เข้าชมไม่เคยเห็นมาก่อนและเป็นสิ่งที่กำลังจะเลือนหายไป อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน บทบาทของพิพิธภัณฑสถานในการเป็นแหล่งแสดงมรดกของชาติและก่อให้เกิดการแบ่งแยกกำลังถูกท้าทายจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ การกระจายตัวและการสลายตัวของกระแสด้านนิยมนิยามเกี่ยวกับความทรงจำ และกระแสนิยมประวัติศาสตร์ของสิ่งประดิษฐ์ศิลปกรรม (Mason, 2013) ที่ให้ความสนใจกับสถานที่เก่า งานแกะสลัก บ้านเรือน ชนบท ถนนสายเก่า ฯลฯ (Misztal, 2003)

สื่อสาธารณะเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีอิทธิพล โดยก่อนที่จะมีสื่อสาธารณะ ประชาชนได้มีการถ่ายทอดเกี่ยวกับอดีตและโลกผ่านทางประเพณีการเล่าเรื่องที่ถูกผลิตซ้ำในชีวิตประจำวัน ซึ่งการเปลี่ยนผ่านจากการเล่าเรื่องแบบตัวต่อตัวมาเป็นการสื่อสารผ่านตัวกลางได้ส่งผลกระทบต่อวิธีที่บุคคลใช้ในการจัดระเบียบเครื่องมือสำหรับการเรียกคืนการประกอบสร้างเกี่ยวกับอดีต (Udeaja, 2020) การเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีการสื่อสารได้กลายเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการจัดระเบียบความรู้ของบุคคลเกี่ยวกับอดีต โดยในศตวรรษที่ 19 สื่อได้ช่วยส่งผ่านความเป็นท้องถิ่นไปสู่ความเป็นระดับชาติผ่านการทำให้ปรากฏในสังคม ด้วยการเน้นให้เห็นอดีตที่ธรรมดา ๆ และการผลิตซ้ำของภาพและคำสู่ชุมชนระดับชาติ (Smith, 2008) โดยสื่อที่เผยแพร่สู่สาธารณะนับว่า มีอิทธิพลต่อสังคมได้จากเนื้อหาและรูปแบบในการนำเสนอเกี่ยวกับอดีต ดังนั้น ปัจจัยนำเข้าของสื่อที่ใส่เข้าไปว่า บุคคลควรจะจำอะไรและจะจำอย่างไรจึงมีอิทธิพลต่อสถานะของความทรงจำในสังคมร่วมสมัย ซึ่งการเปลี่ยนจากวัฒนธรรมแบบบอกเล่ามาเป็นการเขียนและพิมพ์ตลอดจนกระบวนการทำให้ทุกอย่างอยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับ

ประสบการณ์ของเวลา สุนิยามใหม่เกี่ยวกับอดีตและสร้างการเติบโตเกี่ยวกับความคิดเชิงนามธรรม จึงสามารถกล่าวได้ว่า วิวัฒนาการของรูปแบบและบทบาทของความทรงจำทางสังคมได้ถูกละหลอมจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในความหมายของการติดต่อสื่อสาร (Misztal, 2003)

2.3 กรณีศึกษากระบวนการทางการศึกษาในฐานะเครื่องมือทางสังคมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ประเทศไทยได้ผ่านกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่องในทุกยุค ทั้งการศึกษาแบบที่มีการตั้งสถาบันทางการศึกษาขึ้นมาดำเนินการโดยตรง และกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของประชาชน ซึ่งสร้างให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ อย่างไม่รู้ตัว เมื่อทำการสำรวจจะพบว่า กระบวนการทางการศึกษามักถูกจัดให้เกิดขึ้นมากในช่วงเวลาที่ประเทศกำลังอยู่ในสถานการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงจากเจตนารมณ์ของผู้นำ หรือกำลังตกอยู่ภายใต้สภาวะการณ์บางอย่างที่ถูกมองจากผู้นำว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศ ดังจะเห็นได้จากในช่วง ค.ศ. 1930 – 1989 ที่ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงนโยบายที่มุ่งเปลี่ยนแปลงประเทศเพื่อรองรับกับภาวะความทันสมัยที่พัดผ่านเข้ามาจากสังคมตะวันตก (Dutta, 2020) ทำให้ผู้ปกครองในช่วงเวลาดังกล่าวมีความพยายามในการจัดกระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างอัตลักษณ์แบบใหม่ให้กับคนไทย เพื่อให้คนไทยมีความรู้สึกร่วมและปฏิบัติตนไปในทิศทางเดียวกัน เห็นได้จากในช่วงเวลาดังกล่าว ได้มีการโฆษณาอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับอัตลักษณ์ไทยในประเทศผ่านทางโรงเรียนและสื่อที่ผูกความคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์อย่างแนบแน่นกับนโยบายของรัฐและการประชาสัมพันธ์ที่รัฐสร้างขึ้น เพื่อสร้างการรับรู้ในลักษณะเฉพาะ โดยในช่วงเวลาดังกล่าว มีการเผยแพร่อัตลักษณ์ความเป็นไทยอย่างกว้างขวางจนเป็นที่คุ้นชินของผู้คน และมีถูกภาครัฐนำไปสร้างความยึดโยงกับผู้คนอย่างมีนัยยะสำคัญ โดยการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับอัตลักษณ์ในหลายรูปแบบตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้ทำให้เกิดประเด็นที่น่าสนใจหลายประเภท ซึ่งประเด็นเหล่านี้มีความน่าสนใจในทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนการปรับใช้เพื่อสร้างวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยม การหลอมรวมความรู้สึกของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้กลายเป็นหนึ่งเดียว และนโยบายในระดับชาติ (Smith, 2008)

รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินนโยบายด้านวัฒนธรรม โดยการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามมาเป็นไทยใน ค.ศ. 1939 เพื่อสร้างแรงบันดาลใจเกี่ยวกับความเป็นชาติในลักษณะที่เป็นสากล เพื่อสร้างความเป็นอารยะตามแบบชาติตะวันตก ผ่านการยึดโยงความเป็นชาติกับบุคคลที่พูดภาษาไทย โดยรัฐบาลได้มีการโหมกระแสวัฒนธรรมแห่งชาติเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้แก่พลเมืองในการทำตามวัตถุประสงค์แห่งชาติและมีความรู้สึกแห่งความเป็นตัวตน

ร่วมกัน รัฐบาลได้มีการใช้อำนาจทางกฎหมายเข้ามากำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับพลเมืองมากขึ้น โดยให้นิยามวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความมั่งคั่งทางสังคม ความเป็นระเบียบ ความเป็นเอกภาพของชาติ การพัฒนา และศีลธรรมของประชาชน (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, 2540) ซึ่งต่อมาก็ได้มีการกำหนดแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมของประชาชน โดยได้มีการนำวัฒนธรรมตะวันตกมากำหนดให้ประชาชนแสดงออกในชีวิตประจำวัน เช่น การที่ผู้ชายควรจับภรรยาาก่อนออกไปทำงาน และผู้หญิงควรใส่หมวกและถุงมือ นอกจากนี้ หนึ่งในการผลิตสร้างวัฒนธรรมก็คือ การแสดงศิลปะในฐานะละคร เพลง และวรรณกรรมที่เป็นที่นิยม (ดีพร้อม ใจน้อย, 2563) โดยนำศิลปินชาวอิตาลีเข้ามาอยู่ในกรมศิลปากร เพื่อเชื่อมโยงสู่การแสดงออกในลักษณะของความทันสมัยที่เชื่อมโยงไปสู่รูปแบบของศิลปะตะวันตก (Reynolds, 1991) ทั้งนี้ ตัวอย่างของข้อเขียนที่ใช้ในการสร้างชาติ ในช่วงปี 1934 – 1935 ได้แก่ ข้อเขียนของจรัส สาละวิสุทธิ์ ที่มีการเผยแพร่หนังสือเกี่ยวกับชาติไทยจำนวน 2 ครั้ง โดยมีการกระจายไปยังหัวหน้าหมู่บ้าน โรงเรียน วัด สถานีรถไฟ จากการได้รับทุนสนับสนุนจากบริษัท United Commercial Company ซึ่งหนังสือเรื่องชาติไทยในช่วงครั้งแรกได้มีการกล่าวย้อนไปถึงอดีตเมื่อหกพันปีที่แล้ว อันเป็นเรื่องราวในหนังสือรักไทยของขุนวิจิตรมาตราที่กล่าวว่าคนไทยอพยพมาจากแถบประเทศจีน ส่วนสุดท้ายของหนังสือได้มีบทที่ว่าด้วยวิธีรักชาติ โดยในบทนี้ได้มีการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในฐานะสิ่งที่สนับสนุนความอยู่ดีกินดีของชาติ การกำหนดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ในการเข้ามาควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จของภาครัฐ เป็นการเคี่ยวเข็ญเพื่อสร้างความมุ่งมั่นให้กับประชาชนในการร่วมกันสร้างชาติ และเพื่อสร้างการยอมรับในหลักนิยมว่า ชาตินิยมสิทธิในการกำหนดทุกแง่มุมของชีวิตประชาชน (Terwiel, 2008)

ใน ค.ศ. 1980 ธุรกิจที่เผยแพร่วัฒนธรรมไทยได้รับการกล่าวถึงอย่างมาก โดยกรมศิลปากร สำนักนายกรัฐมนตรี และกระทรวงศึกษาธิการได้ถูกจัดวางในฐานะขององค์กรดีพิมพ์และขับเคลื่อนการตระหนักถึงวัฒนธรรมไทยในทางบวก ซึ่งคำว่า เอกลักษณ์ไทยและอัตลักษณ์เป็นคำใหญ่ที่ถูกนำมาใช้และได้กลายเป็นคำที่ได้รับความนิยมในการประชุมเชิงวิชาการ โดยมันถูกนำไปใช้ในการศึกษาคติชนวิทยา (folklore) และเป็นประเด็นในการส่งเสริมการท่องเที่ยว อันแสดงให้เห็นถึงความตระหนักในความเป็นชาติ นอกจากนี้ การส่งเสริมแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ยังเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาสมัยใหม่ และเป็นพัฒนาการล่าสุดของกระแสชาตินิยมไทย (Terwiel, 2008)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า กระบวนการทางการศึกษานับเป็นเทคนิควิธีทางอำนาจอย่างหนึ่งที่ผู้ปกครองนำมาใช้ เพื่อครอบงำทางจิตใจให้ผู้คนยอมอยู่ใต้อำนาจการปกครองของตนเองแต่โดยดี นอกเหนือจากการควบคุมทางกายภาพ อันจะทำให้เมืองเกิดความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันของประชาชน เนื่องจากการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว ตามแนวคิดของ Foucault เป็นการทำให้ประชาชนสมานานเอาความรู้ ความจริงชุดหนึ่งที่ผู้ปกครองขัดเกลามาให้เป็นสิ่งที่ควบคุมตนเองโดยอัตโนมัติ ทำให้มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า เมืองลพบุรีมีกระบวนการทางการศึกษาที่สร้างการเรียนรู้ เพื่อการครอบงำชาวเมืองจากผู้ปกครองอย่างไร จนทำให้เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์ดังที่ปรากฏ อันเป็นผลมาจากการที่ชาวเมืองลพบุรีได้ปฏิบัติตามแบบแผนที่ผู้ปกครองขัดเกล้าให้ จนกลายเป็นอัตลักษณ์ อันเป็นสำนึกร่วมที่แสดงถึงแบบฉบับเฉพาะตัวของชาวเมืองลพบุรีเอง

2.4 สองขั้วในความหมายของการศึกษา : การเจริญเติบโตหรือการครอบงำ

การศึกษาเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่บรรจุชุดความรู้ลักษณะใดลักษณะหนึ่งเข้าไปในความคิด ความรู้สึกรู้สีกของบุคคล จนทำให้บุคคลสมานานความรู้ชุดนั้นไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ การศึกษายังมีการกำหนดเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งไว้แล้วว่า จะทำให้บุคคลมีลักษณะเป็นเช่นใด (Dash, 2015) เมื่อเป็นเช่นนั้น การศึกษาจึงอยู่ในฐานะเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ถูกใช้เพื่อสร้างให้บุคคลในสังคมมีลักษณะเป็นไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งตามแต่ผู้ที่อยู่เบื้องหลังการจัดการศึกษาต้องการ โดยแม้ว่า หากสำรวจถึงความหมายของการศึกษาที่ Dewey นักการศึกษาชื่อดังได้กล่าวไว้ จะพบว่า การศึกษาเป็นเรื่องของกิจกรรมที่จะนำไปสู่การเจริญเติบโต กิจกรรมที่เป็นการศึกษาจะต้องนำไปสู่การเจริญเติบโต ส่วนกิจกรรมที่ไม่ใช้การศึกษาจะเป็นสิ่งที่หยุดยั้งความเจริญเติบโต อย่างการปิดกั้นทางจิตใจของเด็กเพื่อไม่ให้คิดต่อไปหรือเกิดการสัมผัสได้ก็ตาม (Pring, 2000)

เมื่อวิเคราะห์ลักษณะความเจริญเติบโตตามความหมายของการศึกษาที่ Dewey ได้กล่าวไว้แล้ว จะเห็นได้ว่า ความเจริญเติบโตในที่นี้เป็นความเจริญเติบโตที่ส่งเสริมศักยภาพทางความคิดให้กับบุคคลในสังคมได้มีอิสระในการคิดบนพื้นฐานของลักษณะการเป็นผู้กระทำการ (Agency) ของตนเอง (Dutta, 2020) อันแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้ที่มีอิสระในทางความคิดของตนเอง มิได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำอย่างเบ็ดเสร็จจากการสภาพแวดล้อมหรือปัจจัยที่อยู่รอบข้าง โดยในมุมมองของ Dewey การศึกษามุ่งเน้นไปที่การพัฒนาสมรรถนะของบุคคลเกี่ยวกับการรับรู้ ความเข้าใจ การตัดสินใจ พฤติกรรมทางความฉลาดทางปัญญา ในทางตรงกันข้าม สิ่งที่ไม่ใช่การศึกษาคืออะไรก็ตามที่หยุดยั้งการพัฒนาสมรรถนะ ซึ่งในทฤษฎีของ Dewey สิ่งที่จะช่วย

บ่งชี้ถึงความเป็นมนุษย์ก็คือ สมรรถนะในการปรับตัวเข้าสู่สถานการณ์และประสบการณ์ใหม่ ๆ ผ่านการประมวลผลปัญหาที่เผชิญและค้นหาหนทางในการแก้ไขปัญหา โดยปัญหาทุกอย่างอยู่ในฐานะสถานการณ์ที่จัดให้บุคคลต้องเลือก ซึ่งเป็นเรื่องของวิธีในการคิดเฉพาะและการเสริมความแข็งแกร่งที่มากขึ้น เป็นการเติบโตขึ้นของหนทางในการทำความเข้าใจ การปรับตัว และการตั้งคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์และการวิพากษ์ (ทองเปลือง อภัยวงศ์, 2558) Dewey ได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของประสบการณ์ที่บุคคลได้รับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง และประสบการณ์ดังกล่าวก็จะเป็นสิ่งที่สร้างแนวทางในการคิด วิเคราะห์เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ให้กับบุคคล ตลอดจนเป็นฐานให้บุคคลสร้างแนวทางการปฏิบัติรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อสิ่งที่ตนเองเผชิญ ซึ่งการที่บุคคลได้เข้าไปมีประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นการสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นแก่บุคคล โดยการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการที่บุคคลที่ได้เข้าไปมีประสบการณ์ในกิจกรรมลักษณะต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่เป็นการศึกษาที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคล (Terwiel, 2008) โดย Peter ได้เชื่อมโยงการเรียนรู้ของบุคคลไปสู่มุมมองด้านการรู้คิด (Cognitive Perspective) อันเป็นเรื่องของเกิดขึ้นของโครงสร้างทางความคิดหรือกรอบแนวคิดผ่านประสบการณ์ที่บุคคลได้เข้าไปเรียนรู้ และประสบการณ์ดังกล่าวก็ได้สร้างให้เกิดความเข้าใจและการจัดระเบียบทางความคิดไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง (Pring, 2000)

จากที่กล่าวเกี่ยวกับลักษณะของการศึกษาตามมุมมองของ Dewey มาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การที่บุคคลจะมีความคิด ความเชื่อ อารมณ์ความรู้สึก ตลอดจนการคิดวางแผนการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่ตนเองเข้าไปมีส่วนร่วม ล้วนอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ชุดหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลได้เข้าไปมีส่วนร่วม เช่นเดียวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ถูกถ่ายทอดสู่ผู้คนที่อยู่ในฐานะกระบวนการทางการศึกษาที่สร้างการรับรู้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งให้เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน ดังที่ธงชัย วินิจกุล (2562) ชี้ให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้วความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่ได้ถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาให้บุคคลรับรู้และเข้าใจกันอยู่ในแต่ละยุคสมัยเป็นความรู้ที่เกิดจากเรื่องเล่าและลำดับเหตุการณ์ คือ การสร้างความรู้ด้วยการเล่าเรื่องและลำดับเหตุการณ์ คือ การอธิบายและให้ความหมายแก่ออดีตด้วยการสร้างเรื่องราวที่เอาเหตุการณ์มาลำดับก่อนหลังตามเวลา เพื่อใช้ความเปลี่ยนแปลงในมิติเวลาเป็นคำอธิบาย และได้เชื่อมโยงประเด็นดังกล่าวไปสู่ประวัติศาสตร์ความเป็นชาติแบบเส้นตรง ในฐานะที่ชาติเป็นองค์ประธานทางประวัติศาสตร์ที่ถูกสร้างขึ้น ทำให้เกิดการกดทับ เบียดขับสิ่งที่ไม่ได้ถูกนำมาเรียบเรียงในฐานะส่วนหนึ่งของความเป็นชาติ นอกจากนี้ อารมณ์ ความรู้สึกที่เป็นส่วนสำคัญในการกำหนด

พฤติกรรมของคน ทั้งพฤติกรรมของปัจเจกชนและพฤติกรรมร่วมกันของคนในสังคม (Collective Behaviors) ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ยังเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนทำให้เกิดระบอบอารมณ์ความรู้สึก (Regime of Emotion) ที่บุคคลรับเอาไว้ ทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว และรับเอาไว้มากบ้างน้อยบ้างขึ้นอยู่กับบริบทของกลุ่มคน แต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน โดยความรู้สึกของมนุษย์ในสังคมจารีตผูกติดอยู่กับความคิดทางศาสนา โดยแต่ละศาสนาจะกำหนดกรอบความรู้สึกของคนในสังคมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ตีตามตาม กระบวนทัศน์หรือพื้นฐานความคิดของศาสนานั้น ๆ (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2556)

จากการที่กระบวนการทางความคิดและการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลได้ถูกครอบงำจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บุคคลเข้าไปมีประสบการณ์นั้น งานวิจัยเรื่องนี้จึงนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำต่อเมืองลพบุรี จนทำให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีขึ้น ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวได้ส่งผลให้บุคคลในเมืองลพบุรีมีความคิด ความเชื่อ ตลอดจนรูปแบบการแสดงออกในชีวิตประจำวันเป็นไปในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งตามเนื้อหาสาระที่ถูกบรรจุอยู่ในกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำ โดยรูปแบบดังกล่าวเป็นผลมาจากชัยชนะในการขึ้นเถลิงอำนาจของความรู้ชุดหนึ่งที่สามารถเบียดขับชุดความรู้อื่นให้อยู่ภายใต้อิทธิพลของตนเองได้

2.5 กระบวนการทางการศึกษากับการสถาปนาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

(Relation of Power)

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อให้ตนเองสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นชุดย่อยของการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange) ทำให้มีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง การแลกเปลี่ยนดังกล่าวจึงมีลักษณะของการได้เปรียบและเสียเปรียบควบคู่กันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่ามีอำนาจมากน้อยแค่ไหน หากบุคคลมีอำนาจมากกว่าย่อมกำหนดหรือส่งอิทธิพลต่อความคิด พฤติกรรมของผู้ที่ตนเองมีอำนาจน้อยกว่าได้เสมอ เพราะฉะนั้น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจจึงมีลักษณะไม่เสมอภาค (เรื่องฤทธิ์ คงอยู่, 2559) โดยแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในช่วงต้นมักให้ความสำคัญที่ผูกติดกับกลไก ระบบ โครงสร้างทางสังคมมากกว่าอยู่ที่ปัจเจกชนเป็นผู้กระทำการ อันเป็นการมองถึงความเป็นปัจเจกที่ไร้อำนาจภายใต้กลไกการควบคุมทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นอำนาจรัฐกับประชาชน อำนาจในระบบทุนนิยม (Foucault, 1982) จากนั้นจึงเริ่มมีนักวิชาการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะที่ให้ภาพของอำนาจว่า เป็นสิ่งที่กระจายอยู่ตามปัจเจกบุคคลทั่วไป ไม่ได้ผูกติดอยู่กับโครงสร้างเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นสิ่งที่สามารถปรากฏขึ้นได้ในทุกหนแห่ง ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า อำนาจเป็น

ความสามารถของคน ๆ หนึ่งในการที่จะเข้าไปมีผลกระทบต่ออีกคนหนึ่ง โดยอำนาจจะสามารถมีอิทธิพลขึ้นมาได้เมื่อมันอยู่ในความสัมพันธ์ (Rahmasari & Nurhayati, 2019) Laclau and Mouffe เป็นนักวิชาการที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจว่า เป็นเรื่องของการสร้างความเชื่อและการจัดหาสิ่งที่จำเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างให้เกิดความเห็นพ้องต้องกันจากคนส่วนใหญ่ในสังคม เพื่อทรงไว้ซึ่งผลประโยชน์ระยะยาวของผู้มีอำนาจ โดยการนำเสนอเช่นนี้นับเป็นการนำเสนอที่แตกต่างไปจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจตามแนวทฤษฎีมาร์กซิส และแนวคิดของ Gramsci ที่มองอำนาจในเชิงยึดโยงกับโครงสร้างเป็นหลัก จากการที่แนวทฤษฎีมาร์กซิสเสนอว่า อำนาจเป็นสิ่งที่ผูกโยงอยู่กับโครงสร้างส่วนล่าง คือ ผู้ที่ครอบครองปัจจัยการผลิตเป็นหลัก ส่วน Gramsci ก็ได้นำเสนอว่า อำนาจเป็นสิ่งที่ผูกโยงกับชนชั้นเป็นสำคัญ แต่ Laclau and Mouffe อธิบายว่า อำนาจเป็นสิ่งที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในทุกหนทุกแห่ง และมีการต่อสู้ต่อรองกันอยู่ตลอดเวลา โดยพวกเขาได้มองอำนาจในฐานะสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากวาทกรรมที่มีพยายามจะควบคุมทิศทางการทำงานของคนในสังคม โดยมองว่า ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่ได้มีตัวแสดงหลักเพียงตัวเดียว และไม่ได้มีความขัดแย้งหรือความเป็นศัตรูที่รวมศูนย์อุดมการณ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กัชนชั้น การครองความเป็นจ้าวและการต่อต้านการครองความเป็นจ้าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาด้วยการรวมตัวเป็นพันธมิตรเชิงกลยุทธ์ของกลุ่มสร้างวาทกรรมหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ (สาทร ศรีเกตุ, 2557)

งานวิจัยเรื่องนี้ได้เลือกนำการมองความสัมพันธ์เชิงอำนาจของ Foucault มาใช้เป็นการอธิบายวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรี โดยในมุมมองของ Foucault ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นเรื่องของชุดการกระทำที่ครอบงำการกระทำของบุคคลอื่น ซึ่งการใช้อำนาจในสถาบันที่เล็กที่สุดสามารถพบได้ในสถาบันครอบครัว นั่นคือ เมื่อความเป็นพ่อได้รับการยอมรับให้มีสถานภาพเป็นผู้กุมอำนาจสูงสุดต่อลูกของเขา เมื่อใดที่ความต้องการของพ่อเป็นที่ยอมรับได้ของลูก ลูกก็จะมีใจที่จะทำตามคำสั่งนั้น แต่เมื่อใดที่ความต้องการของพ่อไม่เป็นที่ยอมรับของลูก ก็จะมีกระบวนการต่อรองเกิดขึ้น ในที่นี้จะเห็นได้ว่า ในแต่ละกลุ่มต่างมีการแข่งขันกันเพื่อให้ได้ตามจุดมุ่งหมายของตนเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ทั้งสองกลุ่มต่างพยายามแสวงหากกลยุทธ์เพื่อให้ได้รับชัยชนะตามเป้าประสงค์ของตนเองในความสัมพันธ์เชิงอำนาจนั้น โดยทุกกลยุทธ์ที่ถูกนำมาใช้ในการต่อสู้เป็นความฝันที่จะนำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อให้ตนเองได้รับชัยชนะ ซึ่งหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของความสัมพันธ์เชิงอำนาจคือ ความมีอิสระ (Terwiel, 2008) โดย Foucault มองว่า อำนาจจะแสดงตัวตนได้กับบุคคลที่เป็นอิสระเท่านั้น

นั่นหมายความว่า บุคคลสามารถที่จะแสดงการกระทำและตอบสนองต่อการกระทำของบุคคลอื่น ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ไม่เหมือนกับทาสที่ไม่สามารถถูกนับว่าอยู่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพราะทาสไม่มีตัวเลือกในการแสดงการกระทำ นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ที่เข้ามากำหนดให้เขา ปฏิบัติ (Rahmasiri and Nurhayati, 2019)

ประเด็นอำนาจเป็นประเด็นหลักในการวิเคราะห์ของ Foucault เขาเชื่อมโยงทุกอย่างเข้ากับเรื่องของอำนาจ โดยมีการอธิบายการเกิดขึ้นและวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งเขามองว่า อำนาจไม่ใช่สิ่งที่เข้าไปกระทำต่อบุคคลโดยตรง แต่เป็นเรื่องของชุดการกระทำที่มีต่อการกระทำของบุคคลอื่น ซึ่งมันแตกต่างจากการใช้ความรุนแรงไปกระทำต่อบุคคลอื่นอย่างทันทีทันใด และการกระทำเช่นนั้นก็ไม่ใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Foucault, 1982) อำนาจเกิดขึ้นเมื่อบุคคลที่อยู่ในสายสัมพันธ์ได้ถูกกระตุ้นให้พูด แม้ว่าจะเพียงเล็กน้อย อำนาจเป็นชุดของการกระทำที่เป็นไปได้ มันได้เข้ามาปลุกกระตุ้น กระตุ้น เย้ายวน และสามารถทำให้งายขึ้นหรือยากขึ้นก็ได้ นอกจากนี้ เมื่อมีอำนาจย่อมมีการต่อต้านชัดเจน โดยงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผ่านมาก็ได้ชี้ให้เห็นมิติที่หลากหลายของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ดำรงอยู่ ดังงานศึกษาของกฤติธิ์ ศรีเกตุ (2564) ที่ศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องนัตในประเทศเมียนมา ที่พบว่า ความเชื่อเรื่องนัตแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ทั้งฝ่ายผู้ปกครองและประชาชนได้เข้ามามีความสัมพันธ์กันในเชิงการต่อรอง เพื่อรักษาพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนเอง ไว้ ทำนองเดียวกับงานวิจัยของอรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2557) ที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นภาคเหนือ ซึ่งพบว่า การรับรู้ภาพของสังคมชนบทมักถูกให้ความหมายว่าเท่ากับสังคมชาวนามาโดยตลอด และภาพดังกล่าวก็ได้ออกสืบทอดต่อมา กลายเป็นภาพประทับในเชิงลบเกี่ยวกับสังคมชนบทขึ้น ส่วนงานวิจัยของสาทร ศรีเกตุ (2557) ที่ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาของความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองในวัฒนธรรมเพลงไทยสากล ก็พบว่า ตัวแสดงในความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวในแต่ละช่วงเวลามีความเปลี่ยนแปลงไป ขึ้นอยู่กับลักษณะของบริบททางสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ จากผลงานวิจัยที่กล่าวมาทั้ง 3 เรื่อง จะเห็นได้ว่า อำนาจเป็นสิ่งที่มีการนิยามสิ่งต่าง ๆ และผลจากการนิยามดังกล่าวก็ได้นำไปสู่การปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งในแต่ละช่วงเวลา ตัวแสดงที่มีอิทธิพลในการใช้อำนาจดังกล่าวอาจเปลี่ยนแปลงไปได้

อำนาจมักถูกเข้าใจในฐานะของสมรรถนะของผู้กระทำการในการที่จะอยู่เหนือบุคคลที่มีอำนาจน้อยกว่า หรือศักยภาพในการบังคับพวกเขาในการกระทำสิ่งที่ตนเองต้องการ ซึ่งในความเข้าใจเช่นนี้ อำนาจเป็นเรื่องของการครอบครอง และสามารถมีผู้เข้าครอบครองได้ (Terwiel,

2008) แต่ในทัศนะของ Foucault อำนาจไม่ใช่สิ่งที่สามารถครอบครองได้ แต่มันเป็นสิ่งที่แสดงออกและซ่อนเร้นด้วยตัวของมันเองในแนวทางเฉพาะ มันเป็นเรื่องของกลยุทธ์มากกว่าการครอบครอง โดยอำนาจควรถูกมองในฐานะของสิ่งที่หมุนเวียนอยู่ หรือเป็นสิ่งที่มีการหน้าในในรูปแบบของวงรอบ ซึ่งอำนาจจะมีการแสดงออกผ่านทางเครือข่ายการจัดระเบียบ โดยปัจเจกบุคคลจะอยู่ในฐานะพาหนะที่นำพาอำนาจ (Foucault, 1982) จากการทำความเข้าใจอำนาจเช่นนี้ทำให้นำไปสู่การมองอำนาจใน 2 ลักษณะ ได้แก่ อำนาจเป็นเรื่องของระบบ ที่แสดงให้เห็นถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ห้อมล้อมอยู่ทั่วสังคม มากกว่าจะเป็นเรื่องของการกดขี่และการถูกกดขี่ และปัจเจกบุคคลไม่ได้เป็นเพียงวัตถุของอำนาจ แต่เป็นตำแหน่งที่อำนาจและการต่อต้านจะแสดงออกมา (ธีรยุทธ บุญมี, 2557) ซึ่งสิ่งที่ Foucault ศึกษา นับว่าเป็นการเปิดเผยให้เห็นถึงความรู้และอำนาจว่าเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยความเป็นปัจเจกชนหรือที่เรียกว่าอัตบุคคล แท้ที่จริงเป็นเพียงสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากวาทกรรม ซึ่งการวิเคราะห์วาทกรรมเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะมันทำให้ความเป็นอัตบุคคลไม่สำคัญเท่ากับสิ่งที่เขาพูดที่อยู่ในฐานะวาทกรรม เมื่อเราพูดสิ่งใดออกไป มันออกมาจากความเชื่อของเรา (ธีรยุทธ บุญมี, 2557) ความเชื่อที่ถูกหล่อหลอมจากสังคม จากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกตัวเรา แต่มันมีอำนาจในการกำหนดเราให้เชื่อ ให้เราเป็นไปในแบบที่เราเป็นโดยไม่รู้ตัวว่า ตนเองตกอยู่ภายใต้วาทกรรมชุดใดบ้าง เพราะถ้าวาทกรรมคือชุดความเชื่อต่าง ๆ ที่ถูกผลิตจากคนจำนวนมาก ในสังคมรอบตัวเราจึงเต็มไปด้วยวาทกรรมมากมาย หรืออาจกล่าวได้ว่า เราตกอยู่ในสนามแห่งวาทกรรม แล้วแต่ว่าวาทกรรมชุดใดจะมีอำนาจเพียงพอที่จะสถาปนาความจริงของตัวเราขึ้นมาเป็นกระแสหลักในทางความเชื่อในสังคม (Foucault, 1982)

การสถาปนาตัวตนขึ้นมาของวาทกรรมกระแสหลักย่อมต้องอาศัยการกลบเกลื่อนการกดทับสิ่งที่เป็นอื่น สิ่งต่างจากตน หรือความเป็นกระแสรองและผลักดันไปสู่ชายขอบของความเชื่อ ซึ่งปฏิบัติการดังกล่าวถือเป็นปฏิบัติการทางอำนาจ อำนาจลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ดำเนินไปอย่างแนบเนียนและแทรกซึมไปในแนวนอนทั่วทั้งสังคม (Rahmasiri and Nurhayati, 2019) มันไม่ใช่อำนาจในการปกครองของรัฐที่มีต่อประชาชนในลักษณะบนลงล่าง แต่เป็นปฏิบัติการที่เราไม่รู้ตัวที่มาพร้อมกับระเบียบวินัย ความเป็นเหตุเป็นผล ความเป็นองค์ความรู้ในแบบวิทยาศาสตร์ (Terwiel, 2008) อาจเป็นการสร้างสโลแกน หรือคำพูดซ้ำ ๆ บทเพลงซ้ำ ๆ และปฏิบัติการแบบค่านิยมซ้ำ ๆ จนกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจ ที่ทำให้เราเชื่อว่ามันเป็นความจริงตลอดมา (วิทวัส ทองเขียว, 2559) ซึ่งอำนาจเชิงวินัยดังกล่าวไม่มีผู้ใดหรือชนชั้นใดครอบครองได้ และมีใช้เครื่องมือที่นำมาใช้ แต่เป็นความสัมพันธ์ของแรงบังคับที่ซ้อนทับกันอยู่หลายชั้นตราบโอบที่มี

ความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relations) (หรือกล่าวได้ว่าเป็นผลของการปะทะประสานของวาทกรรมต่าง ๆ หรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power Relations) โดยอำนาจนี้ได้เข้ามามีบทบาทกับเรือนกาย (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2566)

จากที่กล่าวเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษามาตั้งแต่ต้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่ากระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่สร้างให้เกิดความรู้ในฐานะของอำนาจที่เข้ามาครอบงำสิ่งต่าง ๆ ในเมือง จนทำให้เกิดอัตลักษณ์ชุดหนึ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม อำนาจที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษานี้ไม่ได้มีเพียงชุดเดียว หากแต่เป็นอำนาจที่เกิดขึ้นหลายชุดจากกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษา โดยกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะที่เกิดขึ้นในเมืองย่อมมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบของการประสาน หรือการขับเคี่ยวกันเพื่อแย่งชิงความเป็นหนึ่งในการครอบงำ (Foucault, 1982) ซึ่งหากมองในแง่มุมนี้ก็จะกล่าวได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาอยู่ในฐานะเครื่องมือที่ถูกใช้ต่อสู้เพื่อแย่งชิงการครองอำนาจนำมาทุกยุคทุกสมัยผ่านการผลิตชุดความรู้ต่าง ๆ ขึ้น โดยชุดความรู้ที่มีชัยชนะเหนือชุดความรู้อื่นนี้ ก็จะได้มีอิทธิพลในการครอบงำทุกสิ่งในพื้นที่ของเมือง และมีอิทธิพลโดยตรงต่อการสร้างอัตลักษณ์ของเมืองให้เป็นไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ก่อนที่ชุดความรู้ชุดหนึ่งจะขึ้นเถลิงอำนาจมีชัยชนะเหนือชุดความรู้อื่นนั้น ย่อมต้องมีการต่อสู้กันระหว่างกระบวนการทางการศึกษาที่พยายามจะผลิตความรู้ในฐานะของอำนาจขึ้นเพื่อครอบงำเมือง ทั้งนี้ มิได้หมายความว่า การต่อสู้กันระหว่างชุดความรู้ต่าง ๆ นั้นจะมีความรู้ชุดใดชุดหนึ่งได้รับชัยชนะอย่างราบคาบเสมอไป หรือการต่อยุทธศาสตร์จะสิ้นสุดลงในช่วงระยะเวลาใดช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพราะในความเป็นจริงแล้ว กระบวนการทางการศึกษาก็ยังมีการต่อสู้กันอยู่ตลอดเวลา เพียงแต่ขึ้นอยู่กับว่า ในช่วงเวลาใด กระบวนการทางการศึกษาใดจะขึ้นเถลิงอำนาจนำเพื่อผลิตชุดความรู้เท่านั้น ด้วยเหตุปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะต่าง ๆ (ธีรยุทธ บุญมี, 2557)

งานวิจัยเรื่องนี้จึงมุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองในแต่ละยุคทางการศึกษา ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวสามารถเป็นไปได้ในหลายลักษณะทั้งการปะทะ ประสาน ขัดแย้ง เบียดขับ ฯลฯ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสนามของการต่อสู้ระหว่างกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ ที่พยายามจะแย่งชิงกันขึ้นครองความเป็นเจ้าในผลิตชุดความรู้เพื่อการสถาปนาอำนาจนำ โดยความรู้ที่ถูกผลิตขึ้นมาจากกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะล้วนอยู่ในฐานะของวาทกรรมชุดหนึ่งที่พยายามเข้ามากำหนดทิศทางการกระทำต่าง ๆ ของประชาชน

ในเมืองให้เป็นไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่งตามเนื้อหาของวาทกรรมนั้น ๆ ซึ่งกาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551) ได้อธิบายความหมายวาทกรรมในทัศนะของ Foucault ไว้ว่า เปรียบเสมือนการทำงานของนักโบราณคดีที่ขุดค้นชั้นดินต่างๆ กล่าวคือ วาทกรรมหมายรวมทั้งวิธีการสื่อสารด้วยภาษาแบบต่างๆ (ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาภาพ ภาษากริยา ท่าทาง ฯลฯ) ที่อยู่ภายใต้กรอบของโครงสร้างที่กล่าวมานั้นนั่นเองที่เป็นตัวสถาปนา/ผู้บงการ อัตลักษณ์ของบุคคล ชุดความรู้ ระบบความสัมพันธ์ ความหมายของสิ่งต่าง ฯลฯ ทั้งนี้ การที่จะเข้าใจแนวคิดวาทกรรมของ Foucault จะต้องเข้าใจแนวคิดเรื่องอำนาจและความรู้ Foucault กล่าวว่า ความรู้ และอำนาจมีความสัมพันธ์ในแบบ “ซึ่งกันและกัน” กล่าวคือ ในด้านหนึ่งของ กลวิธีและเทคโนโลยีแห่งอำนาจก็จะเป็นตัวช่วยอำนวยความสะดวกและเปิดทางโล่งให้แก่การ สร้างสรรค์ความรู้ และอีกด้านหนึ่ง ความรู้ก็จะกลายมาเป็นพื้นฐานหลักการใช้อำนาจ (เอกจิต สว่างอารมณ์ และอัศวิน เนตรโพธิ์, 2560)

ส่วนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับเมืองลพบุรี

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับเมืองลพบุรี เป็นการฉายให้เห็นบริบทของเมืองลพบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่ปรากฏร่องรอยของวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานในแต่ละยุคทางการศึกษา ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจาก กระบวนการทางการศึกษาในแต่ละลักษณะที่เข้ามาจัดกระทำต่อเมืองลพบุรี จนก่อให้เกิดแบบแผนทางความคิดและการปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีขึ้น โดยสิ่งเหล่านี้ได้ถูกส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น รวมทั้งวิพากษ์ลักษณะการเขียนประวัติศาสตร์กระแสหลักที่เข้ามามากดทับให้รายละเอียดเกี่ยวกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่ประกอบด้วย องค์ประกอบหลายอย่างเกิดการสูญหายไป

3.1 เมืองลพบุรีในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่ปรากฏร่องรอยของวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา

เมืองลพบุรีนับเป็นเมืองที่มีกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเมืองลพบุรีเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณภาคกลางของประเทศ ซึ่งเมืองดังกล่าว นับเป็นเมืองที่มีความเป็นมาอย่างยาวนาน ย้อนไปได้จนถึงยุคก่อนประวัติศาสตร์ (กรมวิชาการ, 2544) ดังจะเห็นได้จากการขุดพบโครงกระดูกและเครื่องมือเครื่องใช้ยุคก่อนประวัติศาสตร์เป็นจำนวนมาก ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของพื้นที่เมืองลพบุรีในอดีต (คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก, 2536) โดยวัฒนธรรมดังกล่าวมีพัฒนาการเรื่อยมาจนถึงยุคประวัติศาสตร์ ย้อนไปได้ไกลสุดอย่างน้อยในสมัยขอมเรืองอำนาจ เห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยขอมเรือง

อำนาจจำนวนมากที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องความเชื่อทางศาสนา เช่น พระปรางค์สามยอด เทวสถานปรางค์แขก ศาลพระกาฬ ฯลฯ (สำนักนายกรัชมณตรี, 2542) ต่อมาในยุคกรุงศรีอยุธยา ลพบุรีก็ถือเป็นเมืองที่ได้รับการพัฒนาเป็นอย่างมากเมืองหนึ่งจากการที่มีพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์เสด็จมาประทับ เนื่องจากในสมัยนั้นเมืองลพบุรีมีสภาพคล้ายกับเมืองลูกหลวงที่มีความสำคัญรองจากกรุงศรีอยุธยา เช่น ในสมัยพระราเมศวรพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 2 ของกรุงศรีอยุธยา กล่าวได้ว่า เมืองลพบุรีก็ได้รับการพัฒนาด้านต่าง ๆ ควบคู่ไปกับกรุงศรีอยุธยาเลยทีเดียว เนื่องจากสมเด็จพระราเมศวรทรงเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าอู่ทองกับเจ้าหญิงแห่งเมืองละโว้ (คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก, 2536) นอกจากนี้ ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กล่าวได้ว่า เมืองลพบุรีได้รับการพัฒนาอย่างถึงขีดสุดอีกยุคหนึ่ง จากการที่พระมหากษัตริย์พระองค์นี้ทรงโปรดที่จะประทับที่เมืองลพบุรี ทำให้เมืองลพบุรีได้รับการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านการคมนาคม ด้านการต่างประเทศ ด้านการชลประทาน ด้านการเมืองการปกครอง ฯลฯ (สำนักนายกรัชมณตรี, 2542) ซึ่งการพัฒนาด้านต่าง ๆ เหล่านี้ยังปรากฏร่องรอยให้เห็นในรูปแบบของโบราณสถานและโบราณวัตถุอยู่จนถึงปัจจุบัน

อัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่ผ่านมาได้มีการนำเสนอในลักษณะที่ยึดโยงอยู่กับประวัติศาสตร์ของประเทศไทยส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ (คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก, 2536) ดังจะเห็นได้จากการที่ทุกครั้งที่มีการกล่าวถึงเมืองลพบุรีก็จะต้องมีการอ้างอิงกับสิ่งที่เป็ประวัติศาสตร์ของราชอาณาจักรส่วนกลางเสมอ ไม่ว่าจะเป็นบุคคล วัฒนธรรม การแบ่งยุคสมัย ฯลฯ ซึ่งการบรรยายในลักษณะดังกล่าว ทำให้ขาดการฉายให้เห็นภาพของความเป็นท้องถิ่น (Localism) ไปที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองไป (กรมวิชาการ, 2544) เพราะแท้ที่จริงแล้ว ท้องถิ่นเองก็มีเรื่องราวการดำเนินไปของสังคมในด้านต่าง ๆ เป็นของตนเอง ไม่ได้เชื่อมโยงกับกับรัฐชาติส่วนกลางเสียทั้งหมด ดังนั้น เมื่อมีการบรรยายเกี่ยวกับเมืองลพบุรีแบบเชิงเดี่ยวข้างต้น จึงทำให้การนำเสนออัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีเป็นแบบเชิงเดี่ยว ดูไร้ชีวิตชีวา ไร้ประวัติความเป็นมา รวากับว่าสิ่งนั้นเกิดขึ้นเองและที่สำคัญคือ อัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่ถูกนำเสนอมักจะเป็นคน สัตว์ และสิ่งของแบบโดด ๆ ไม่ได้เชื่อมโยงให้เห็นวิถีชีวิตของผู้คน และความเป็นเลื่อนไหลที่มีอยู่ในสังคม เช่น ลิง พระพุทธรูปศิลปะลพบุรี พระปรางค์สามยอด ศาลพระกาฬ ฯลฯ (สำนักนายกรัชมณตรี, 2542) อีกทั้งยังพบว่า มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์เมืองลพบุรีไว้จำนวนน้อย มีเพียงเอกสารของหน่วยงานราชการที่จัดทำในลักษณะของสารานุกรมให้ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดต่าง ๆ ชื่อหนังสือว่า วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลพบุรี จัดทำโดยสำนัก

นายกรัฐมนตรี ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า “เอกลักษณ์” ของจังหวัดลพบุรีไว้ โดยเอกลักษณ์ของจังหวัดลพบุรีที่ถูกนำเสนอไว้ในหนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เอกลักษณ์ทางธรรมชาติและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม สำหรับสิ่งที่ถูกนำเสนอไว้ในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ ได้แก่ สถานที่ทางธรรมชาติต่าง ๆ ในจังหวัดลพบุรี ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ น้ำตก ภูเขา และลิง ส่วนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอไว้ได้แก่ เมื่อนำคำว่า อัตลักษณ์มาพิจารณาแล้ว กล่าวได้ว่า พระพุทธรูปศิลปะลพบุรี ขนบธรรมเนียมประเพณี และอาหารการกิน (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542)

ดังนั้น จึงมีความน่าสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรี เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมา เนื่องจากสิ่งที่เรียกว่า อัตลักษณ์ที่ถูกนำเสนออยู่ในหนังสือเกี่ยวกับเมืองลพบุรีส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่มีความหยุดนิ่งตายตัว เป็นแบบฉบับเพียงหนึ่งเดียว โดยไม่ได้ฉายให้เห็นภาพความสลับซับซ้อนของสังคมเมืองลพบุรีที่มีความเป็นพลวัต (Dynamic) ในแง่การดำเนินชีวิต ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้คนในเมืองลพบุรีเอง นอกจากนี้ อัตลักษณ์ของจังหวัดลพบุรีที่นำเสนออยู่ในหนังสือเกี่ยวกับเมืองลพบุรีส่วนใหญ่ ยังเป็นอัตลักษณ์ในลักษณะที่เป็นผลผลิตจากการตัดสินใจของคณะกรรมการชุดหนึ่งที่ภาครัฐตั้งขึ้นมา มิได้เกิดจากการทำวิจัยอย่างจริงจัง เพื่อสะท้อนถึงบริบทความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรีที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนของวิถีชีวิตผู้คน

เรื่องราวของเมืองลพบุรีที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น นับเป็นเรื่องราวที่สามารถพบเห็นได้ในหนังสือทั่วไปเกี่ยวกับเมืองลพบุรี ซึ่งเมื่อสังเกตดูเรื่องราวที่ถูกนำเสนอดังกล่าวข้างต้นแล้ว นับเป็นเรื่องราวที่เป็นประวัติศาสตร์กระแสหลัก (Grand Narrative) ที่ถูกนำไปผูกโยงกับเรื่องราวของชาติส่วนกลาง (กรมวิชาการ, 2544) จนก่อให้เกิดการนำเสนออัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีในลักษณะที่ไม่เปิดพื้นที่ให้กับความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิมที่มีความเป็นแบบฉบับของเมืองลพบุรีเลย เนื่องจากเมื่อสำรวจสิ่งที่แบบฉบับเฉพาะของเมืองลพบุรีในเบื้องต้น พบว่า เมืองลพบุรีก็มีสิ่งที่แบบฉบับเฉพาะของตนเองอยู่จำนวนไม่น้อย เช่น เรื่องเล่าในลักษณะนิยายปรัมปราที่บรรยายถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมืองลพบุรีในอดีตด้วย อาทิ เรื่องของพระนางจามเทวี เจ้าเมืองหริภุญชัย ที่ในสมัยที่ยังทรงพระเยาว์ทรงได้รับการเลี้ยงดูจากเจ้าเมืองลพบุรีเป็นอย่างดี หรือเรื่องของนายร่วง ผู้มีวาจาสิทธิ์แห่งเมืองลพบุรี เป็นต้น (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542) นอกจากนี้ เมืองลพบุรียังมีตำนานที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นพื้นที่พิเศษในเชิงอิทธิฤทธิ์ของเมืองอยู่มากมาย โดยเฉพาะตำนานเมืองลพบุรีที่มีการผูกโยงวัตถุและสถานที่ต่าง ๆ เข้ากับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ และตำนานดังกล่าวก็ได้ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นในกลุ่มของชาวเมืองลพบุรี ซึ่ง

ตำนานที่ถูกเล่าขานกันในเมืองลพบุรีนี้ ดูเหมือนจะถูกให้คุณค่าและการปฏิบัติตามจากผู้คนในอดีต หรือแม้แต่ชาวเมืองลพบุรีบางกลุ่มในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เช่น การที่ต้องมีการนำน้ำไปแช่แท่งหินที่ถูกเชื่อว่าเป็นลูกศรของพระรามอยู่ตลอดเวลา มิฉะนั้นจะทำให้เกิดไฟไหม้เมืองลพบุรี จากอานุภาพความร้อนแรงของลูกศรดังกล่าว หรือกรณีการที่ในอดีตไม่มีการจำหน่ายน้ำส้มสายชูในเมืองลพบุรี เนื่องจากเชื่อว่าจะทำให้ลูกศรพระรามที่ตรึงร่างของยักษ์อยู่หลุดออก และยักษ์จะออกมาอาละวาดในเมืองลพบุรี เป็นต้น (ประภัสสร์สุตคุณ, 2532)

จากการที่เมืองลพบุรีในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่ปรากฏร่องรอยของวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมามีกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ เกิดขึ้นในแต่ละยุคอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงได้นำเมืองลพบุรีมาเป็นพื้นที่ในการศึกษา เพื่อชี้ให้เห็นถึงที่มาของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีแบบที่ปรากฏผ่านการศึกษาด้วยวิธีการวงศาวิทยาของ Foucault ที่มุ่งศึกษาถึงที่มาของความรู้ในฐานะของอำนาจที่มีอิทธิพลต่อการครอบงำทุกสิ่งทุกอย่างในเมือง ซึ่งในงานวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษากระบวนการทางการศึกษาในฐานะเครื่องมือที่สร้างให้เกิดชุดความรู้ต่าง ๆ ขึ้น โดยมองว่ากระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรีล้วนมีความสัมพันธ์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งระหว่างกัน ดังนั้น งานวิจัยเรื่องนี้จึงมุ่งที่จะเข้าไปค้นหาและทำความเข้าใจรูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าว เพื่อนำไปใช้คลี่คลายให้เห็นถึงที่มาของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีแบบที่ปรากฏ

3.2 การศึกษาประวัติศาสตร์เชิงวิพากษ์

ในการศึกษาพัฒนาการหรือความเปลี่ยนแปลงของสังคม เรามักจะให้ความสำคัญกับมิติทางประวัติศาสตร์ของสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งอาจจะพิจารณาประวัติศาสตร์ที่เฉพาะเจาะจงของสังคมอย่างมีขอบเขตเฉพาะในตัวเอง หรืออาจจะจัดวางประวัติศาสตร์ของสังคมหนึ่ง โดยเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ที่ใหญ่กว่านั้น(สาทร ศรีเกตุ, 2557) ทั้งนี้ วิธีการมองประวัติศาสตร์ของสังคม มักจะถูกจัดเรียงลำดับของเหตุการณ์ทั้งที่สำคัญและไม่สำคัญลงบนลำดับเวลาที่ไล่เรียงจากอดีต ปัจจุบัน และอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการอธิบายความเป็นไปหรือปรากฏการณ์ในปัจจุบันก็มักจะต้องกระทำผ่านการทำความเข้าใจอดีตหรือประวัติศาสตร์ของสังคมนั้นในฐานะที่อดีตคือ ที่มาหรือแหล่งกำเนิดหรือแม้แต่เป็นฉากหลังของสังคมหนึ่ง ๆ ณ ขณะเวลาปัจจุบัน (กฤษกร กอกเผือก และทวีศักดิ์ เผือกสม, 2559) โดยวิชาประวัติศาสตร์หรือแม้แต่วิชาสังคมวิทยาโดยตัวของมันเองในฐานะสาขาวิชาที่มีกรอบของการวิจัยและวิธีวิทยาของตนเอง มักจะไม่ตั้งคำถามถึงมโนทัศน์พื้นฐานที่กำกับวิธีการมองประวัติศาสตร์ที่สาขาวิชาของตนเองใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมองว่าเวลาและพื้นที่เป็นสิ่งตายตัวและดำเนินไปตามวิถีทางที่เป็นเส้นตรงหน้าทีของผู้วิจัยเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมก็คือ การจัดวางเหตุการณ์ ซึ่งประกอบด้วย

ตัวแสดงต่าง ๆ ลงไปบนเส้นของเวลาและพื้นที่ ซึ่งเป็นฉากหลังที่แน่นอนตายตัว และเมื่อเราสามารถนำเอาตัวแสดงและเหตุการณ์ต่าง ๆ มาร้อยเรียงกันลงบนเส้นเวลาอันเป็นเส้นตรง จากอดีตสู่ปัจจุบันได้ (Terwiel, 2008) เราก็น่าจะสามารถทำความเข้าใจหรืออธิบายที่มาที่ไปของปรากฏการณ์ทางสังคมในปัจจุบันได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ยากไปจากการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับสังคมก็คือ การถกเถียงและตั้งคำถามถึงมโนทัศน์ที่พื้นฐานยิ่งกว่าประวัติศาสตร์ นั่นคือ มโนทัศน์ว่าด้วยเวลา ซึ่งเป็นมโนทัศน์พื้นฐานที่กำกับวิธีการร้อยเรียง เล่าเรื่อง อธิบาย และเขียนประวัติศาสตร์ของสังคมหนึ่ง ๆ เนื่องจากในทางปรัชญา เราสามารถตั้งคำถามถึงสถานะของเวลาได้จากหลายมุมมองที่แตกต่างกันไป หรือแม้แต่เมื่อเราพิจารณาถึงมโนทัศน์เรื่องเวลาในสังคมที่ไม่ใช่ตะวันตก เราก็จะพบว่า เวลามีความหมายและมีลักษณะที่แตกต่างไป ในหลายสังคม เวลาที่มีลักษณะเป็นวงกลม ในบางสังคม เวลาไม่ได้ถูกจัดเรียงแบบอดีต ปัจจุบัน และอนาคต (แก่งกิจ กิตติเรียงลาภ, 2563)

ในช่วงหลัง นักประวัติศาสตร์ได้หันมาให้ความสนใจประวัติศาสตร์ในแนวที่เปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ จากการสนใจช่วงเวลาที่ยาวนาน ซึ่งจัดการเปลี่ยนแปลงตามลักษณะทางการเมืองที่มุ่งเน้นชี้ให้เห็นถึงความมั่นคง เป็นระบบของการตรวจสอบและถ่วงดุลที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ (สาทร ศรีเกตุ, 2557) เป็นกระบวนการที่ไม่ย้อนกลับ คงที่ เข้ามาให้ความสำคัญกับลำดับขั้นที่หนาแน่นของเหตุการณ์ โดยเครื่องมือที่นักประวัติศาสตร์ได้นำมาใช้ในการดำเนินการ เช่น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การวิเคราะห์การเคลื่อนไหวของตลาด การสร้างและการแผ่ขยายในเชิงประชากรศาสตร์ การศึกษาความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การอธิบายเกี่ยวกับการปรับตัวเชิงเทคนิค การแพร่กระจายและความต่อเนื่อง ฯลฯ ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้ได้ทำให้นักประวัติศาสตร์สามารถแบ่งเกณฑ์ที่เคยเป็นเส้นตรง ออกมาเป็นการค้นพบหลายแนวทางในเชิงลึก ซึ่งการศึกษาเช่นนี้ทำให้สามารถที่จะศึกษาเชิงลึกได้ในหลายระดับและมีความกว้างขวางมากขึ้น (แก่งกิจ กิตติเรียงลาภ, 2563) และจากความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากประวัติศาสตร์ของรัฐ สงคราม และความเป็นชาย ทำให้เกิดการศึกษาประวัติศาสตร์อื่น เช่น ประวัติศาสตร์เส้นทางการเดินทะเล ประวัติศาสตร์ของความแห้งแล้งและการชลประทาน ประวัติศาสตร์ของการปลูกพืชหมุนเวียน โดยคำถามแบบเดิมที่เป็นการวิเคราะห์ตามจารีตแบบเดิม ได้ถูกแทนที่ด้วยคำถามอีกประเภทหนึ่ง (Terwiel, 2008) เช่น เปลี่ยนแปลงจากการถามว่า อะไรคือความเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ที่แตกต่างกัน เหตุผลของความล้มเหลวเป็นอย่างไร อะไรคือความต่อเนื่อง หรือนัยยะในภาพรวมที่เกิดขึ้น เป็นคำถามที่ว่า อะไรคือกฎเกณฑ์ที่ควรถูกจัดให้มีความแตกต่างจากอันอื่น ประเภทใดของตอนควรถูกสร้างขึ้น บรรทัดฐานอะไรที่ควร

นำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งช่วงเวลา ฯลฯ นอกจากนี้ ในช่วงเวลาเดียวกัน ศาสตร์ที่เราเรียกว่า ประวัติศาสตร์ความคิด ประวัติศาสตร์ของวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของปรัชญา ประวัติศาสตร์ของศิลปศาสตร์ ก็ได้เริ่มปรากฏขึ้นอย่างกว้างขวาง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นความพยายามในการค้นหารอยแตก ความไม่ต่อเนื่องของช่วงเวลา ท่ามกลางกระแสแห่งความเป็นเนื้อเดียวกัน ความต่อเนื่องของความคิดเชิงเดียวหรือความคิดในเชิงรวบยอดของคนหมู่มาก ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเรื่องของการกระทำในเชิงญาณวิทยา

จากเนื้อหาสาระของประวัติศาสตร์เชิงวิพากษ์ข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษา ประวัติศาสตร์เชิงวิพากษ์ของเมืองลพบุรีที่ไม่ได้มองประวัติศาสตร์แบบเป็นเส้นตรง เป็นเนื้อเดียวกัน บนพื้นฐานของหลักเกณฑ์ชุดใดชุดหนึ่ง ด้วยแนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศาวិทยาของ Foucault เนื่องจากแนวคิดดังกล่าว มุ่งเผยให้เห็นถึงความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประวัติศาสตร์ ผ่านการเข้าไปค้นหาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุดความรู้ต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษา ซึ่งเป็นคุณูปการของวิธีการศึกษาดังกล่าวในการที่จะสะท้อนถึง การศึกษาประวัติศาสตร์เชิงวิพากษ์ที่ช่วยเปิดพื้นที่ให้กับการศึกษาและนำเสนอประวัติศาสตร์ของเมืองลพบุรีในรูปแบบใหม่ อันจะทำให้เกิดความเข้าใจในความเป็นมาเป็นไปของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีแบบที่ปรากฏได้อย่างรอบด้าน

ส่วนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ ความรู้ ความจริง ของ Michael Foucault

แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ ความรู้ และความจริง Foucault มุ่งเน้นอธิบายมาตลอดช่วงชีวิตของเขา เพื่อเผยให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้ว สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมล้วนถูกประกอบสร้างขึ้นทั้งสิ้น โดยผลผลิตของความรู้และอำนาจเป็นสิ่งที่สร้างให้เกิดความจริงที่ผู้คนยึดถือเป็นสรณะในการดำเนินชีวิต ซึ่งในการศึกษาประเด็นดังกล่าว Foucault สร้างวิธีการศึกษาเฉพาะขึ้น นั่นคือ วิธีโบราณคดีของความรู้ (Archaeology of Knowledge) และวิธีวงศ์วานวิทยา (Genealogy) เพื่อให้สามารถศึกษาการเกิดขึ้นของความจริงได้อย่างเป็นระบบ งานวิจัยเรื่องนี้จึงได้นำแนวคิดของ Foucault ตลอดจนวิธีการศึกษาของเขามาประยุกต์ใช้ เพื่อเผยให้เห็นการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่อยู่ในฐานะความจริงชุดหนึ่งที่ถูกสร้างจากความรู้และอำนาจที่เข้ามาจัดกระทำผ่านกระบวนการทางการศึกษา สำหรับรายละเอียดแนวคิดของ Foucault มีดังต่อไปนี้

4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และอำนาจ

เมื่อพิจารณาตามแนวคิดของ Foucault จะเห็นได้ว่า ความรู้และอำนาจเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกันอยู่เสมอ โดยตัวอย่างที่สำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า กระบวนการทางการศึกษาสามารถสร้างชุดความรู้ขึ้นมาที่มีอำนาจในการครอบงำสังคมได้ตามแนวคิดของ

Foucault นั้น คือ เนื้อหาตอนที่ Foucault กล่าวถึงการที่ร่างกายของมนุษย์เป็นสิ่งที่อยู่ในฐานะ ผลรวมของสถาบันต่าง ๆ ที่เข้ามาครอบงำการผ่านชุดความรู้ต่าง ๆ (Foucault, 1982) โดย Foucault เริ่มต้นด้วยการชี้ชวนให้เห็นถึงการมองอำนาจในลักษณะที่ไม่ใช่สิ่งของ ที่มีผู้หนึ่งผู้ใด ถือหรือครอบครองไว้เป็นสมบัติของผู้นั้น กล่าวคือ ตามความเข้าใจที่มีมาก่อนหน้านี้ อำนาจมักถูกมองเป็นเหมือนสิ่งของที่ผู้คนสามารถถือหรือสวมใส่ไว้แล้วทำให้คนนั้นมีอำนาจ ในทรรศนะของ Foucault แล้ว อำนาจไม่มีตัวตน แต่เคลื่อนไหวไปตามเงื่อนไข ด้วยการทำงานบนพื้นฐานของความสัมพันธ์และปฏิบัติของความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อน ในระหว่างสถานที่แตกต่างกัน ทั้งสถาบันและกลุ่มก้อนทางสังคมต่างๆ ที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นระบบราชการ หรือสถาบันการศึกษา สาขาวิชาการต่าง ๆ (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2566) โดย Foucault อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับร่างกาย โดยเริ่มจากการนำเสนอแนวคิด ที่ว่าด้วย “ร่างกายใต้บังคับการ” (Docile Body) เพื่อคัดค้านความเข้าใจแบบเก่า เขาเสนอข้อถกเถียงใหม่ว่า ร่างกายของคนเรานั้นอาจจะถูกควบคุมโดยที่ไม่รู้ตัวก็ได้ ทั้งนี้ ก็เพื่อต้องการชี้ชวนให้เห็นว่า ร่างกายที่ยอมรับเอาความจริงของวาทกรรมชุดหนึ่ง จนตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรมในการนิยามความจริงนั้น ทั้งนี้ก็เพราะไปยอมรับการควบคุม บังการจากความจริงนั้น ดังเช่น เมื่อคนไข้คนหนึ่งถูกแพทย์วินิจฉัยว่า กำลังป่วยเป็นมะเร็ง ร่างกายคนไข้นั้นก็อ่อนปวกเปียก จนเป็นร่างกายใต้บังคับการ ด้วยการสยบยอมให้แพทย์จัดการกับร่างกายของตนอย่างไรก็ได้ เพียงแต่ขอให้ตนหายจากโรคคนนั้น ซึ่งการกลายเป็นร่างกายใต้บังคับการ จากการยอมรับความจริงของวาทกรรมในอีกลักษณะหนึ่งนั้น ก็คือการรับความคิดหรือความหมายหนึ่งว่าเป็นความจริง ด้วยการยอมให้ความคิดนั้นเข้ามายึดโยงเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายและจิตใจของตน จนความคิดดังกล่าวมีอำนาจบังคับ บังการคนนั้น โดยไม่รู้ตัว (Banovcanova & Masarykova, 2014) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจที่มีความสัมพันธ์ที่ บังการร่างกายและจิตใจอย่างสลับซับซ้อน อำนาจที่เข้ามาควบคุม กำหนด บังการร่างกายของ ผู้คนจึงเป็นอำนาจที่ทำงานในระดับจุลภาค หรือที่ Foucault เรียกว่า “อำนาจชีวะ” (Bio-Power) (สิทธิพร นรตโม และวิโรจน์ วิชัย, 2562)

จากแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจชีวะที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อนำมามองร่วมกับกระบวนการทางการศึกษาในฐานะเครื่องมือของอำนาจแล้ว กล่าวได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดอำนาจชีวะในการครอบงำประชาชนในเมือง จนทำให้ประชาชนในเมืองมีการปฏิบัติตนไปในทิศทางเดียวกัน โดยงานวิจัยเรื่องนี้ต้องการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเมืองลพบุรีในฐานะที่พื้นที่เมืองลพบุรีเป็นสนามการต่อสู้ระหว่างกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะที่แข่งขันกัน

ผลิตชุดความรู้เพื่อสร้างอำนาจครอบงำทุกอย่างของเมือง จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของเมือง
ลพบุรีแบบที่ปรากฏ

งานวิจัยเรื่องนี้มองว่า ความรู้และอำนาจเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน โดยมี
กระบวนการทางการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดชุดความรู้ เพื่อสร้างให้เกิดการ
ครอบงำผู้คนขึ้น (Beattie, 2019) โดยอำนาจตามความคิดของ Foucault ที่ไม่ใช่อำนาจในรูปแบบ
การใช้กำลังเข้ามาบังคับ แต่เป็นอำนาจในรูปแบบของความรู้เฉพาะด้าน เช่น วิทยาศาสตร์
ชีววิทยา แพทยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ อาชีววิทยา และความรู้เรื่องเพศ เป็นต้น โดยเขาให้ความ
สนใจกับเงื่อนไขกฎเกณฑ์เฉพาะที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดขึ้นมาได้ เช่น ในงานศึกษาถึง
ประวัติศาสตร์ว่าด้วยเรื่องเพศ (Rahmatullah, Adams, & Kamaruddin, 2024) เขาเปิดประเด็น
คำถามที่ยากแก่การปฏิเสธถึงการดำรงอยู่ของอำนาจในสังคมว่า อำนาจเป็นที่ยอมรับก็เพราะ
สามารถปกปิดธาตุแท้/ความหยาบกร้านของมัน ความสำเร็จของอำนาจอยู่ที่ความสามารถในการ
ปกปิดอำพรางกลไกในการทำงาน และกลไกที่สำคัญในการทำงานของอำนาจก็ไม่ใช่กฎหมาย
(Banovcanova & Masarykova, 2014) แต่เป็นกฎเกณฑ์ระเบียบที่ยึดถือกันในสังคม โดยเฉพาะ
วาทกรรมของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ ดังนั้น อำนาจจึงไม่ได้มีลักษณะเป็นวัตถุที่สามารถจับต้อง
ได้ แต่คือป้ายหรือฉลากที่ติดให้กับสถานการณ์ที่สลับซับซ้อนของการต่อสู้ช่วงชิงเชิงยุทธศาสตร์ใน
สังคม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554) ซึ่งใน Discipline and Punish : The Birth of Prison ได้
ฉายภาพให้เห็นการทำงานของระเบียบวินัยในฐานะกลไกของอำนาจที่แพร่สะพัด กระจายกระจาย
และแทรกซึมเข้าไปควบคุมแบบแผนการใช้ชีวิตของมนุษย์สมัยใหม่ โดย Foucault ได้อธิบายให้
เห็นว่า ระเบียบวินัยนั้น แท้จริงแล้วคือ เทคนิคแห่งอำนาจในโลกสมัยใหม่ที่จะเปลี่ยนมนุษย์ให้
กลายเป็นหุ่นเชิด ซึ่งพร้อมจะถูกเชิดชักจากร่างกายของตนให้กลายเป็นทาสของการจัดระเบียบ
จากตัววินัยเอง ระเบียบวินัยจึงเป็นตัวแทนของอำนาจที่แปลงตนเองให้อยู่ในรูปของความรู้
ตัวแทนที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับความชอบธรรมให้กับตัวมันเองในการเข้าไปแทรกแซง เข้าไป
บงการการเลือกใช้ชีวิตของมนุษย์สมัยใหม่ โดยที่มนุษย์เหล่านั้นไม่อาจรู้ตัวได้ (Foucault, 1982)

4.2 วิธีการโบราณคดีของความรู้ (Archaeology of Knowledge) ต้นทางของวงศาวินัย วิทยากับการค้นหาลำดับของความรู้

Foucault เรียกวิธีการศึกษาวาทกรรมของเขาว่า วิธีการทางโบราณคดี ที่คล้ายกับ
การขุดค้นและการสร้างคำอธิบายของนักโบราณคดี เพียงแต่เขาใช้วิธีการของเขากับภาษา
ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และความรู้ของมนุษย์ ซึ่งการที่ Foucault ชื่อนานนามวิธีการศึกษาว่า
โบราณคดีของความรู้ เพราะเขาต้องการขุดค้นเปิดเผยให้เห็นส่วนประกอบต่าง ๆ และชั้นของ
ความรู้ (Foucault, 1982) Foucault ถือว่าหลักฐานในแต่ละแหล่งแต่ละชั้นดินเป็นผลผลิตเฉพาะ

ของยุคสมัยหนึ่ง จึงมีความสมบูรณ์ในตัวเองหรือกล่าวได้ว่าเป็นอิสระจากยุคสมัยอื่น กลายเป็นองค์ความรู้ชุดหนึ่งที่มีระบบเป็นเอกภาพ อันเป็นการประมวลกันเข้าขององค์ประกอบที่เป็นอิสระจากกัน แต่มีความสัมพันธ์กัน เขาเห็นว่า ความรู้ทั้งหลายก็มีลักษณะเช่นนี้ และตัวตนและความ เป็นมนุษย์ก็มีลักษณะเช่นนี้ (Foucault, 1982) วาทกรรมก็มีลักษณะเหมือนวัตถุสิ่งของในชั้นดิน กล่าวคือ ก่อตัวและดำรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์แบบหนึ่ง แต่วาทกรรมมีความเป็นมา เฉพาะของตน เป็นผลผลิตของสภาวะการณ์เฉพาะเจาะจง วาทกรรมในชีวิตปกติของมนุษย์มี หลากหลาย มีเงื่อนไขในการดำรงอยู่เฉพาะของตน เมื่อรวมกันเข้าก็กลายเป็นเครือข่ายที่ ครอบคลุมชีวิตมนุษย์ เปรียบเหมือนวัตถุจากแหล่งต่าง ๆ ในแต่ละชั้นดินจำนวนมาก (Foucault, 1982) นอกจากนี้ Foucault อธิบายเพิ่มเติมในเรื่องความรู้ว่า ความรู้เป็นสิ่งที่สามารถวิเคราะห์ได้ใน เชิงพื้นที่ (Space) ของขอบข่าย ปริมาณ การแทนที่ การโยกย้ายที่ โดยเราสามารถเข้าใจ กระบวนการที่ความรู้สถาปนาอำนาจและแผ่ขยายผลของอำนาจได้ด้วยการวิเคราะห์ในเชิงพื้นที่ ความรู้ หรือวาทกรรมหนึ่ง ๆ เปรียบเหมือนพลัง (Force) นามธรรมที่ครอบครองพื้นที่ในขอบข่าย หนึ่ง การเกิดขึ้นสิ้นสุดลงหรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ของวาทกรรม หมายถึง การที่พื้นที่ถูก ครอบครองด้วยวาทกรรมเป็นอิสระจากวาทกรรมหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือขยายอำนาจของ วาทกรรมหนึ่ง ๆ เหนือพื้นที่นั้น ชีวิตสังคมของมนุษย์จึงเปรียบเสมือนล้อมรอบไปด้วยปริมาณทยอย จำนวนมากที่วาทกรรมต่าง ๆ ครอบครองอยู่ (Foucault, 1982)

Foucault มองว่า การที่สรรพสิ่งต่าง ๆ ดำรงอยู่ในความเป็นจริงอย่างไรว่านั้น ไม่สำคัญ เท่ากับการรับรู้ของเราและวาทกรรมของเราต่อสิ่งนั้น และวิธีการทางโบราณคดีที่ใช้ชุดคีย์เปิดเผย องค์ประกอบที่ละส่วนของวาทกรรมก็เป็นคนละแบบกับประวัติศาสตร์ที่รู้จักกันดี โดย Foucault ชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่เรียกว่า Rule of Exclusion คือ สิ่งที่ถูกขจัดออกไปในยุคสมัยหนึ่งจะมีสิ่งที่พูดได้ พูดไม่ได้ และสิ่งที่จะเป็นตัวกำหนดให้วาทกรรมเหล่านี้เผยตัวหรือไม่เผยตัวคืออำนาจที่ดำรงอยู่ใน ยุคนั้น ๆ (จิรเวทย์ รักชาติ, 2560)

ระเบียบวิธีการศึกษาแบบโบราณคดีวิทยาเป็นเครื่องมือที่ Foucault ใช้ในการอธิบาย ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และอำนาจที่ไหลเวียนในสังคมแต่ละช่วงเวลา และมีความสัมพันธ์กัน อย่างแยกไม่ออก ผ่านวิธีการชุดคันการปรากฏขึ้นของความรู้ต่าง ๆ และบ่งชี้ถึงลงไปถึงสถาบันที่มี อำนาจในการสร้างและรักษาการมีอยู่ของความรู้แต่ละชุดที่ปรากฏในรูปแบบของวาทกรรมที่ ปัจจุบันบุคคลได้สื่อสารออกมา ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของงานเอกสารที่ถูกเขียนหรือการพูดที่ถูกจด บันทึกลงในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาวาทกรรมด้วยระเบียบวิธีแบบโบราณคดีนี้ได้ ถูกพัฒนาขึ้นมา เพื่อใช้ประโยชน์ในการเปิดเผยความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้าน

ต่าง ๆ กับการปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรม (Discursive practice) และการปฏิบัติการที่ไม่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมโดยตรง (Non-Discursive Practice) โดยเป็นการให้ความสนใจกับอำนาจที่มาจากสถาบันต่าง ๆ ของสังคมในฐานะที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำหน้าที่ในการสร้างและธำรงรักษาความรู้แต่ละชุดให้คงอยู่ในสังคมต่อไป (จิรวะทย์ รักชาติ, 2560) โดยข้อสำคัญประการหนึ่งสำหรับการศึกษาดัวยระเบียบวิธีแบบโบราณคดีของ Foucault คือ ระดับของการวิเคราะห์ที่อยู่นอกเหนือไปจากการควบคุมของปัจเจกบุคคล โดยมุ่งศึกษาความคิดที่ถูกสื่อสารออกมาจากบุคคลในแต่ละช่วงเวลาและพื้นที่ หรือมุ่งศึกษาศึกษาประวัติศาสตร์ของความคิด (The History of Ideas) ที่จะปรากฏอยู่ในบุคคลอย่างแนบเนียน (Foucault, 1982) ดังนั้น การศึกษาดัวยระเบียบวิธีแบบโบราณคดีจะไม่สนใจสิ่งที่ปัจเจกบุคคลพูดหรือเขียน แต่จะสนใจว่า อะไรที่ทำให้ปัจเจกบุคคลเหล่านั้นสามารถคิดได้เช่นนั้น โดยที่พวกเขาเหล่านั้นไม่สามารถตระหนักถึงข้อจำกัดของความคิดหรือความรู้เหล่านั้นได้เลย ความแตกต่างของความคิดที่แยกขาดออกจากกันจะปรากฏขึ้นเมื่อศึกษาสิ่งที่ถูกบันทึกเอาไว้ในแต่ละช่วงเวลา แม้แต่สิ่งที่ถูกเรียกด้วยคำเดียวกันก็อาจไม่ได้มีความหมายเดียวกัน หรือถูกผลิตขึ้นจากสถาบันเดียวกัน (จิรวะทย์ รักชาติ, 2560)

ในงาน *Madness and Civilization* ในช่วงที่เป็นโบราณคดี Foucault ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่เราเรียกว่า ความบ้า หรือความป่วยทางจิต เป็นสิ่งที่ถูกประดิษฐ์ขึ้น เป็นผลจากถ้อยความที่ถูกพูดถึง เขียนถึง ให้ความหมายกับคำศัพท์ จากวาทกรรมที่ให้ความหมายแบ่งแยก จำแนก ขยายความของความบ้า สิ่งที่เราเรียกว่า ความบ้าจึงไม่มีอยู่จริงในธรรมชาติ มันเปลี่ยนแปลงผันแปรไปตามการทำงานของวาทกรรมในแต่ละช่วงสมัย เช่นเดียวกับ Sex ก็ไม่ได้หมายถึงอวัยวะบางส่วนของผู้ชาย ไม่ใช่พฤติกรรมบางอย่างที่บุคคลกระทำต่อกัน ไม่ใช่อารมณ์ความรู้สึก แต่เป็นผลจากการเชื่อมโยงวาทกรรมที่พัฒนามาจากเส้นทางที่ต่าง ๆ กันของชีววิทยา การแพทย์ จิตวิทยา อารมณ์ความรู้สึก คุณธรรม ศีลธรรม เข้าด้วยกัน จากนั้นจึงผลิตเป็นวาทกรรมว่าด้วย Sex ขึ้น ในงาน *The Birth of the Clinic* ของ Foucault ได้ชี้ให้เห็นว่า ประเด็นการศึกษาแบบวินิจัยอาการของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของมนุษย์ เพิ่งเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 19 ในวาทกรรมเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง หัวข้อหรือประเด็นการศึกษา เช่น รัฐบาล ประชากร สวัสดิการ ก็เพิ่งเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 19 (ธีรยุทธ บุญมี, 2557)

เมื่อเชื่อมโยงเนื้อหาของวิธีโบราณคดีของความรู้เข้ากับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีแล้ว กล่าวได้ว่า เมืองลพบุรีนับเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยกรอบความรู้ (Episteme) ชุดต่าง ๆ ที่ก่อรูปขึ้นผ่านกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษา โดยกรอบของความรู้เป็นผลผลิตของศาสตร์ (Principles) ที่ถูกจัดระเบียบไว้แล้ว ซึ่งเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ

เข้าด้วยกัน ผ่านการจำแนกแยกแยะ และจัดระเบียบ (Allocating) ความหมายและคุณค่าให้กับมัน รวมทั้งกำหนดว่าเราจะมองสิ่งเหล่านั้นด้วยสายตาอย่างไร อะไรเราสามารถรับรู้ และสามารถพูดถึงได้ (Foucault, 1982) ในขณะเดียวกันสิ่งเหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่คนทั่วไปมักไม่ได้ตระหนักรู้ และไม่ได้คิดถึงเกี่ยวกับมันอย่างรอบด้าน มันเป็นพื้นฐานที่ทำให้เราคิดถึงคุณสมบัติขั้นต้นของทุกสิ่ง โดยกระบวนการทางการศึกษาอยู่ในฐานะของแหล่งผลิตความรู้ขึ้นมา และความรู้ชุดนั้นก็ได้กลายเป็นอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีแบบที่เป็นอยู่ผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่ได้เข้ามามีความสัมพันธ์กันในลักษณะต่าง ๆ จนทำให้สมาชิกในสังคมเกิดการติดอยู่กับกรอบความรู้ที่เป็นผลผลิตของความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยสุดท้ายแล้ว ความสัมพันธ์ของกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรีก็ได้ก่อให้เกิดการนิยามว่า อะไรใช่ อะไรไม่ใช่ ตำแหน่งแห่งที่ของสรรพสิ่งแต่ละอย่างควรจะถูกจัดวางอยู่ที่ใด (Gao & Riley, 2010) ในแง่นี้ วิธีการโบราณคดีของความรู้จึงถือเป็นสิ่งที่จะช่วยเผยให้เห็นว่า ในแต่ละยุคทางการศึกษาของเมืองลพบุรีมีกระบวนการทางการศึกษาที่ผลิตสร้างความรู้ชุดใดขึ้นบ้าง และความรู้ดังกล่าวมีลักษณะอย่างไร

แนวคิดโบราณคดีของความรู้ข้างต้นได้ถูกนำมาใช้เพื่อค้นหาลักษณะของความรู้ในฐานะของอำนาจที่ถูกผลิตขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเข้ามาจัดกระทำในต่อเมืองลพบุรีแต่ละยุคทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นการมองกระบวนการทางการศึกษาในฐานะเครื่องมือสำคัญที่หล่อหลอมให้เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์แบบที่ปรากฏ ซึ่งในการนำแนวคิดเกี่ยวกับโบราณคดีของความรู้มาใช้ศึกษาอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรี งานวิจัยเรื่องนี้จะพยายามศึกษาให้เห็นทั้งลักษณะของกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะที่เกิดขึ้น รวมถึงชั้นของความรู้และลักษณะของความรู้ต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะ และสะสมเรื่อยมาจากอดีตจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรี

4.3 วิธีการวงศาวិทยา (Genealogy) กับการเผยให้เห็นสาเหตุแห่งความรู้

วงศาวิทยาเป็นวิธีวิทยาในช่วงศตวรรษที่ 1970 ซึ่งพัฒนาต่อมาจากวิธีแบบโบราณคดี โดยยังคงสืบเนื่องวิธีคิดแบบโบราณคดี คือ ไม่มองสิ่งใดเป็นแก่นแกน เป็นสิ่งที่สากลแน่นอน คงตัว หรือมีสิ่งที่ประจักษ์ชัดเจน (Self-Evident) อยู่แล้ว แต่มองว่า ทุกประเด็นแนวคิดที่เราศึกษาถูกสร้างขึ้น สังเคราะห์ขึ้น (โดยวาทกรรมและอำนาจ) ทั้งยังมีลักษณะไม่ต่อเนื่อง และกลายรูป แปรรูป (Mutation, Transformation) วงศาวิทยาเน้นศึกษา ประวัติศาสตร์มนุษย์ ในแง่มุมของความเป็นร่างกายตัวตนของมนุษย์ การที่ร่างกายกำกับ ควบคุม การที่ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก จิตวิญญาณ ถูกกำกับโดยสิ่งที่เรียกว่า “ความบ้า” “สุขภาพ” “วินัย” ฯลฯ (ธีรยุทธ บุญมี, 2557) ซึ่งการเกิดขึ้นของมนทัศน์วงศาวิทยาไม่ได้ทำให้แนวคิดโบราณคดีของความรู้สูญหายไป

เสียทีเดียว และยังคงมีหน้าที่ในทางวิวิธวิทยาในการจำแนกและวิเคราะห์ความเป็นวาทกรรมเฉพาะ ในลักษณะที่สนับสนุนให้การวิเคราะห์เชิงวงศาวิทยา มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น มโนทัศน์ทั้งสองแบบก็ต่างมองสภาพที่แยกกระจัดกระจายตัว ช่องว่าง ความแตกต่าง และการแบ่งแยก ว่าอยู่เบื้องหลังจุดเริ่มต้นทางประวัติศาสตร์เช่นเดียวกัน มากกว่าจะมองว่ามีจุดเริ่มต้นที่เป็นเอกภาพประการเดียว เห็นได้จากบทความเรื่อง Nietzsche , Genealogy , History ที่แสดงให้เห็นว่า Foucault จำแนกงานของเขาออกจากประวัติศาสตร์ตามขนบแบบเดิม ๆ และเผยให้เห็นว่าเป็นหนี้บุญคุณ Nietzsche จากการยืมมโนทัศน์การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ของเขามาใช้ โดยบทความเรื่องนี้กล่าวถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากการหาจุดกำเนิดของสรรพสิ่ง เพราะการค้นหานั้นจะก่อให้เกิดการยึดมั่นในสัจยะของสรรพสิ่ง การมีแนวโน้มที่จะมองห้วงเวลาแห่งการเริ่มต้นในฐานะจุดสำคัญของกระบวนการแห่งการพัฒนา ซึ่งนำไปสู่การสร้างสนามแห่งความรู้จากจุดกำเนิดที่ถูกสันนิษฐานขึ้นมาที่ต้องรักษาไว้ อันเป็นสิ่งที่ซ่อนอยู่ในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ตามขนบแบบเดิม ๆ ซึ่งวงศาวิทยาจะเผยให้เห็นถึงช่องว่าง และสภาพที่แยกกระจัดกระจายตัว ซึ่งซ่อนอยู่เบื้องหลังลักษณะแห่งความเป็นจุดกำเนิดที่ถูกสร้างขึ้นมา (Juliao, 2018)

วงศาวิทยาปฏิเสธแง่มุมของความต่อเนื่องที่ไม่เคยหยุดชะงัก และปฏิเสธรูปแบบที่มั่นคงถาวร เพื่อเผยให้เห็นความซับซ้อน ความเปราะบาง และความไม่แน่นอน ซึ่งล้อมรอบเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ รวมถึงให้ความสนใจกับการวิเคราะห์การอุบัติขึ้นทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีได้พิจารณาในในฐานะจุดรวมสูงสุด (Culmination) ของเหตุการณ์ หรือในฐานะบันปลายสุดท้ายของกระบวนการพัฒนา (Foucault, 1982) แต่อยู่ในฐานะห้วงเวลาที่แสดงให้เห็นถึงการประลองกำลังในการครอบงำวงการ (The Hazardous play of dominations) หรือเวทีแห่งการต่อสู้ระหว่างพลังต่าง ๆ โดยรูปแบบที่อุบัติขึ้นจะถูกมองว่าเป็นเพียงการเปลี่ยนฉากตอนในหนังชุดว่าด้วยเรื่องการครอบงำวงการ หรือเป็นรูปธรรมของความสัมพันธ์แห่งการดิ้นรนต่อสู้อันเป็นความเคลื่อนไหว ครอบคลุมถึงการเผชิญหน้า ความขัดแย้ง และยังเกี่ยวโยงกับระบบแห่งการควบคุมบังคับ ซึ่งรูปแบบทางประวัติศาสตร์ของมันที่อุบัติขึ้นก็จะถูกมองว่าเป็นเพียงรูปธรรมชั่วคราว และภายในโครงสร้างเช่นนี้ก็ไม่ได้มีพื้นที่สำหรับประธานผู้สรรค์สร้าง เพราะการอุบัติขึ้นของสิ่งใด ๆ เป็นเพียงผลลัพธ์ของการประลองกำลังแห่งการครอบงำวงการเท่านั้น (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2566)

จุดมุ่งหมายของวงศาวิทยา เป็นไปเพื่อบันทึกความเป็นลักษณะเอกพจน์เฉพาะตัวของเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ เผยให้เห็นว่า เอกภาพของสรรพสิ่งที่ถูกประดิษฐ์สร้างมาไม่ได้มีต้นกำเนิดเพียงจุดเดียว แต่เป็นสภาพที่แยกกระจัดกระจายตัว เป็นช่องว่าง และมีความแตกต่าง ทั้งยังมีการประลองกำลังเกี่ยวกับการบงการครอบงำด้วย ไม่ได้เรียงหาต้นกำเนิดและแนวคิดเรื่องความจริงที่เป็นสัจจะ ไร้ขอบเขตของกาลเวลาและเป็นสากล (ธีรยุทธ บุญมี, 2557) ไม่เห็นด้วยกับมโนทัศน์ความก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งของมนุษยชาติ โดยลักษณะสำคัญประการแรกของวงศาวิทยา คือ การใช้มโนทัศน์ว่าด้วยความไม่ต่อเนื่องเข้าไปวิเคราะห์อาณาบริเวณแห่งชีวิตและธรรมชาติที่ผู้คนรับรู้กันว่าเป็นเรื่องธรรมชาติและเข้าใจมันโดยไม่ตั้งคำถาม (ธงชัย วินิจกุล, 2562) ประการที่สอง ได้แก่ การเพ่งจุดความสนใจไปยังเหตุปรากฏตามลักษณะ และการแสดงออกที่เด่นชัดของมัน แต่ไม่ใช่ในฐานะผลผลิตของโชคชะตา กลไกการควบคุม หรือเจตจำนงขององค์ประธานผู้สร้าง แต่ในฐานะที่เป็นผลกระทบของความความขัดแย้ง ซึ่งเป็นเรื่องของอุบัติเหตุ ความบังเอิญ และเป็นความผิดพลาด อันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และบรรดาผลกระทบที่ไม่ตั้งใจของมัน ส่วนประการที่สามได้แก่ วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ทางวงศาวิทยาจะไม่ใช่ไปตามชนบที่ให้ความสำคัญกับยุคสมัยแห่งอารยะ รูปแบบขั้นสูงสุด ความคิดเชิงนามธรรมที่สุด และความเป็นปัจเจกบุคคลที่สุด ซึ่งมักจะละเลยสิ่งที่เป็นอยู่และความรู้ที่ธรรมดาสามัญ และต่ำต้อยกว่า และประการสุดท้าย วงศาวิทยาจะนำเสนอวิถีแห่งการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ที่ย้ำว่า ความรู้เป็นเพียงแค่มุมมอง หรือเป็นเพียงกรอบความคิดหรือมโนทัศน์หนึ่ง ๆ เท่านั้น ซึ่งลักษณะเหล่านี้ล้วนปรากฏอยู่แล้ว เมื่อ Foucault ระบุถึงข้อจำกัดของความรู้เชิงโบราณคดี (Foucault, 1982)

แม้โบราณคดีของความรู้จะเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการบรรยายระบบความคิดที่อยู่เบื้องหลังการกระทำ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้ภาษาหรือไม่ใช้ภาษา ไม่ใช่เครื่องมือที่ดีในการบรรยายผลของการกระทำ เพราะโบราณคดีวิทยาเป็นการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง (Structural Mode of analysis) ณ จุดหนึ่งของเวลา (Synchronic) ไม่ใช่การวิเคราะห์ต้นเหตุและผล (Casual) ที่ต้องดูในช่วงเวลาที่ยาวนาน (Foucault, 1982) Foucault กล่าวถึงข้อจำกัดนี้ในบทนำของหนังสือที่ทางของสรรพสิ่งที่ว่า งานของเขาจำกัดอยู่แค่ การบรรยายระบบความคิด ไม่ได้พยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงจากระบบหนึ่งเป็นอีกระบบหนึ่ง (ธีรยุทธ บุญมี, 2557) ภายหลังที่ Foucault เขียนหนังสือเรื่อง วินัยและการลงทัณฑ์ เขาคิดว่า ตนเองมีวิธีอธิบายสาเหตุและผลที่จะมาเสริมโบราณคดีวิทยา คือ วงศาวิทยา โดยสิ่งแรกที่เขาค้นพบคือ ความเปลี่ยนแปลงทางความคิดไม่ได้เป็นผลมาจากความคิด โดย Foucault เสนอให้เปลี่ยนมาเล่าเรื่องที่รวมเงื่อนไขเฉพาะเล็ก ๆ

จำนวนมากที่เกิดขึ้นและเป็นไปอย่างไม่ขึ้นต่อกัน และมองไม่ออกเลยว่า ภาพรวมคืออะไร ในการทำงานด้วยวิธีนี้จะไม่พูดถึงปรากฏการณ์แบบเหมารวม เช่น เมื่อกล่าวถึงการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีการพิมพ์ จะกล่าวถึงพัฒนาการอันซับซ้อนของการผลิตและจัดจำหน่ายหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร (อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์แบบใหม่ วิธีการรายงานข่าวสารแบบต่าง ๆ กรรมวิธีในการผลิตกระดาษ การบอกรับสมาชิก และอื่น ๆ) ที่อาจส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่กว้างขวางและในแง่มุมที่แตกต่างกันไป หรือหากดูตัวอย่างจาก หนังสือวินัยและการลงทัณฑ์ Foucault แสดงให้เห็นว่า ในบรรดาปัจจัยต่าง ๆ การประดิษฐ์ปืนยาวแบบใหม่ การบริหารจัดการพื้นที่ในโรงพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพขึ้น และการเปลี่ยนวิธีสอนการคัดลายมือให้เด็ก ๆ ล้วนส่งผลอย่างคาดไม่ถึงต่อการก่อตัวของระบบควบคุมทางสังคมแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม (ธงชัย วินิจกุล, 2562)

ข้อค้นพบสุดท้าย เป้าของเหตุปัจจัยทั้งหลายคือ ร่างกายของมนุษย์ พลังที่ขับเคลื่อนประวัติศาสตร์ไม่ได้ทำงานในความคิดของบุคคล สถาบันทางสังคม หรือสภาพแวดล้อมมากเท่ากับทำงานในร่างกายของบุคคล ดังนั้น การลงทัณฑ์ในศตวรรษที่ 18 จึงเป็นเรื่องของการใช้ความรุนแรงกับร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการตีตรา การแบ่งแยกร่างเป็นส่วน ๆ การประหารชีวิต ขณะที่ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 การลงทัณฑ์มีความนุ่มนวลขึ้น แต่ก็ยังกระทำต่อร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นด้วยการจองจำ แยกขัง และการบังคับใช้แรงงาน นักโทษต้องอยู่ใต้ระบอบที่เข้มงวดซึ่งออกแบบมาเพื่อผลิตร่างกายที่เชื่อ (Docile Bodies) วงศาวิทยาของ Foucault จึงเป็นการอธิบายสาเหตุและผลลัพธ์เชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นวัตถุวิสัย หลายทิศ และถึงเนื้อถึงตัว (Foucault, 1982)

วงศาวิทยา คือ วิธีการศึกษาเพื่อเปิดเผยปฏิบัติการกลไก และพิธีกรรมอันละเอียดอ่อนของบรรดาอำนาจ ณ จุดย่อย ๆ เหล่านี้ สิ่งสำคัญที่สุดคือ อำนาจที่มากกระทำต่อร่างกายของบุคคล Foucault เห็นว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจมีผลอย่างมากและมีผลโดยตรงต่อร่างกาย ผ่านการกำหนด ผูกมัด บังคับ ทรมาน ฯลฯ เพื่อให้ร่างกายทำหน้าที่ในลักษณะของการประกอบพิธีต่าง ๆ อันทำให้มนุษย์ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่จากการถูกกดทับไว้ (Subjection) เรือนร่างกลายเป็นพลังที่มีประโยชน์ต่อเมื่อเรือนร่างนั้นทำการผลิตได้และถูกบงการได้ (ธงชัย วินิจกุล, 2562) ดังนั้น ประวัติศาสตร์แบบสาแหรกจึงไม่ใช่การศึกษา เพื่อวางรากฐานอันแข็งแกร่งให้แก่ความรู้แขนงใด ๆ แต่กลับพยายามแสดงให้เห็นที่มาของความรู้ที่เราเชื่อว่าดี จริง เป็นสัจจะ เป็นเหตุผล ว่าแท้ที่จริงมีรากเหง้าอยู่กับการครอบงำ บงการ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความรู้ประวัติศาสตร์ก็เช่นกัน เป็นรูปแบบหนึ่งของความรู้และอำนาจที่นักประวัติศาสตร์เป็นผู้ใช้เพื่อบอกว่าอะไรคืออดีตที่แท้และที่ถูกต้อง อำนาจของความรู้อันถูกต้องก็เปียดับ

ความทรงจำอื่น ๆ ออกไป ทำให้สิ่งเหล่านี้มีสถานภาพเป็นเพียงนิยาย เรื่องเล่าอันไม่น่าเชื่อถือ (Foucault, 1982)

ประวัติศาสตร์แบบสหวิทยาการพยายามกอบกู้สถานะของความรู้อยู่ ๆ จำนวนมาก ซึ่งถูกอำนาจของความเป็นวิทยาศาสตร์ ความถูกต้อง เป็นสัจจะ (ซึ่งล้วนแล้วแต่อาศัยอำนาจของสถาบันและกลไกต่าง ๆ ในสังคมที่ตกอยู่ในอำนาจของวิทยาศาสตร์) เบียดบังกดทับเอาไว้ หรือผลักออกไปอยู่ในบริบทของความไม่น่าเชื่อถือ ให้ความรู้อยู่ ๆ เหล่านั้นมีโอกาสแสดงตัวออกมาอีก ผ่านการเปิดเผยให้เห็นว่า ความรู้ที่เชื่อว่าถูกต้องนั้นเป็นเพียงผลผลิตของอำนาจ ดังนั้น ในขณะการศึกษาจำนวนมากเป็นไปเพื่อสร้างความสมบูรณ์แข็งแกร่งแก่องค์ความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ในแต่ละด้านและแต่ละระดับ ประวัติศาสตร์แบบสหการกลับพยายามปลดปล่อยความรู้เกี่ยวกับอดีตออกจากอำนาจดังกล่าว (ธงชัย วินิจกุล, 2562)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า วิธีการแบบวงศาวិทยาเป็นวิธีการที่มีคุณูปการในการเผยให้เห็นชุดความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในบริบทแห่งใดแห่งหนึ่ง ไม่ว่าความรู้ชุดนั้นจะถูกเชิดชูให้โดดเด่น หรือถูกกดทับ เบียดขับให้หายไปจากการแสดงตัวตนในที่สาธารณะก็ตาม ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้ได้นำวิธีการวงศาวิทยามาใช้เป็นวิธีในการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรี อันจะเป็นการเผยให้เห็นถึงที่มาของอัตลักษณ์แบบที่ปรากฏ จากการที่อัตลักษณ์ดังกล่าวถูกจัดกระทำจากชุดความรู้ต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดมาจากกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะที่เข้ามามีความสัมพันธ์กันในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จนเกิดเป็นชุดความรู้ที่มีอำนาจในการส่งอิทธิพลต่อทุกสิ่งทุกอย่างในเมืองลพบุรี และกลายเป็นอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีแบบที่ปรากฏ ซึ่งการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ จะช่วยเผยให้เห็นว่า มีกระบวนการทางการศึกษาที่ผลิตความรู้ชุดใดบ้างที่ยังคงมีอำนาจในการแสดงตัวตนครอบงำเมืองลพบุรีอยู่ และมีกระบวนการทางการศึกษาที่ผลิตความรู้ชุดใดบ้างที่ประสบความพ่ายแพ้ในการการแสดงตัวตน จนทำให้ไม่สามารถปรากฏตัวในฐานะสิ่งที่ส่งอิทธิพลทางตรงเมืองลพบุรีได้

ส่วนที่ 5 กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาให้เห็นถึงการเข้ามาจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษาต่อเมืองลพบุรีจนทำให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีขึ้น เพื่อนำไปสู่การบ่งชี้อัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดอำนาจและความรู้ผ่านกระบวนการทางการศึกษา โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของความรู้ ของ Foucault มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีอยู่ในฐานะความจริงที่ถูกจัดกระทำผ่านกระบวนการทางการศึกษา ความจริงดังกล่าวตั้งอยู่

บนพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชุดความรู้ที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์กันในแต่ละลักษณะ และ ได้ถูกค้ำจุนจากภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) ไม่ว่าจะเป็นศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญ และสถาบัน จนทำให้ความจริงที่สร้างขึ้นจากระบบการทางการศึกษาสามารถส่ง อิทธิพลต่อความคิดและการปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีได้อย่างมั่นคงในแต่ละบริบทของการดำเนิน ชีวิต งานวิจัยเรื่องนี้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนแรก การศึกษาเชิงวิพากษ์กระบวนการทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่เข้ามาจัดกระทำต่อเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษา เป็นวิเคราะห์ถึงลักษณะอำนาจและความรู้ที่ถูก ถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งเข้ามาจัดกระทำต่อเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทาง การศึกษา โดยนำแนวคิดโบราณคดีของความรู้ (Archaeology of Knowledge) ของ Foucault มา ใช้เป็นเลนส์ในการมอง

ส่วนที่สอง การบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา โดยใช้ วิธีการวงศาวิทยา (Genealogy) ของ Foucault มาเป็นเลนส์ในการมอง เพื่อสังเคราะห์ลักษณะ ของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำ อันจะช่วยสะท้อนให้ เห็นภาพของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีแต่ละชุดที่เกิดขึ้น อีกทั้งทำให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่เป็นแก่นแกน ของเมืองลพบุรี ซึ่งยึดโยงอยู่กับความเป็นเมืองลพบุรีในทุกยุคทางการศึกษา

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาที่ไล่ถึงกระบวนการทาง การศึกษาที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอำนาจของความรู้ ตลอดจนข้อมูลจากพื้นที่เมือง ลพบุรีไม่ว่าจะเป็นสภาพของเมือง ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของชาวเมือง ลพบุรี ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้ใช้การเก็บข้อมูลในลักษณะที่หลากหลาย โดยใช้ทั้งเอกสารทาง ประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกสารชั้นต้น (Primary Source) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Source) ร่วมกับการเก็บข้อมูลด้วยวิธีอื่นๆ คือการสังเกต การสำรวจเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การจดบันทึกประสบการณ์ สำหรับในส่วนการเก็บข้อมูลจากบุคคลนั้นจะทำการเลือก เพื่อให้ได้ บุคคลที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวและปฏิบัติการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรี ไม่ว่าจะเป็น เป็นบุคลากรทางการศึกษา เยาวชน พ่อค้าแม่ค้า ข้าราชการ ชาวบ้านในท้องถิ่น ฯลฯ โดยงานวิจัย เรื่องนี้มองข้อมูลประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองลพบุรีในฐานะของตัวบท (Text) ที่บรรจุ ความหมายต่าง ๆ ในทางสังคมอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งตัวบทเหล่านี้มีบทบาทในการสร้างการรับรู้ ให้แก่สังคมในแต่ละยุคของเมืองลพบุรีผ่านการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา ตลอดจนการ ถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละลักษณะ จนก่อให้เกิดการปฏิบัติตามของ ประชาชน อันนำไปสู่การเกิดขึ้นของอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรี ดังนั้น งานวิจัยเรื่องนี้จึงนำการ

วิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) ตามแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough (2003) มาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเผยให้เห็นถึงความหมาย นัยยะแฝงที่มีอยู่ในตัวบท แต่ละลักษณะ ตลอดจนภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม และภาคปฏิบัติการทางสังคมที่มีบทบาทในการกล่อมเกลาสังคมในเมืองลพบุรีจนก่อให้เกิดอัตลักษณ์ขึ้นอีกด้วย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ใช้กระบวนทัศน์เชิงวิพากษ์ (Critical Paradigm) เพราะการวิจัยเชิงวิพากษ์ เป็นการศึกษาที่พยายามเผยให้เห็นถึงเบื้องลึกของแบบแผนที่บุคคล กลุ่มทางสังคมยึดถือ และปฏิบัติกันอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความคิด ความเชื่อ คุณค่า ค่านิยม การแสดงออก ฯลฯ (Cresswell, 2007) โดยมุ่งศึกษาเชิงวิพากษ์กระบวนทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่เข้ามาจัดกระทำต่อเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษา และบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนทางการศึกษา งานวิจัยเรื่องนี้นำแนวคิดอำนาจของความรู้ของ Foucault มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยเชื่อว่ากระบวนทางการศึกษาเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดความรู้และอำนาจที่เข้ามาจัดกระทำต่อเมืองลพบุรี จนก่อให้เกิดอัตลักษณ์เฉพาะขึ้น อันส่งผลให้ผู้คนเกิดความคิด ความเชื่อและการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัยมีดังนี้

3.1 แนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน สามารถแจกแจงแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

การวิจัยส่วนแรก มุ่งศึกษาเชิงวิพากษ์กระบวนทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่เข้ามาจัดกระทำต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรีแต่ละยุคทางการศึกษา โดยนำแนวคิดโบราณคดีของความรู้ (Archeology of Knowledge) ของ Foucault มาใช้ เพื่อวิพากษ์ให้เห็นลักษณะอำนาจและความรู้ที่เข้ามาจัดกระทำต่อเมืองลพบุรีผ่านกระบวนทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษา โดยแยกแยะให้เห็นว่า อำนาจและความรู้ที่ถูกส่งผ่านจากกระบวนทางการศึกษามีลักษณะอย่างไร และก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองในแต่ละยุคทางการศึกษาอย่างไร

การวิจัยส่วนที่สอง มุ่งบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนทางการศึกษา โดยนำแนวคิดวงศาวินิจฉัย (Genealogy) ของ Foucault มาใช้ อันจะช่วยให้เห็นลักษณะของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่เกิดขึ้นจากการจัดกระทำของกระบวนทางการศึกษา รวมทั้งช่วยให้เห็นอัตลักษณ์ที่เป็นแก่นแกนของเมืองลพบุรี

3.2 การรวบรวมข้อมูลและการเข้าถึงข้อมูล

งานวิจัยเรื่องนี้มองหลักฐานต่าง ๆ ในฐานะตัวบทที่จะนำไปสู่การทำความเข้าใจและถอดรื้อให้เห็นถึงวงศาวิทยาของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำ จนก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีขึ้น ซึ่งหลักฐานที่นำมาใช้ศึกษาในการศึกษามีดังนี้

3.2.1 หลักฐานทางประวัติศาสตร์

1) หลักฐานชั้นต้น (Primary Source) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหลักฐานที่ปรากฏในเมืองลพบุรีในลักษณะที่หลากหลาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ทำการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ ประเพณี เทศกาล ฯลฯ โดยหลักฐานชั้นต้นที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ได้แก่ ศาลพระกาฬ ศาลลูกศร พระปรางค์สามยอด วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เขาวงพระจันทร์ เขาทับควาย พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระนารายณ์ราชนิเวศน์ งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช งานทำบุญเมืองลพบุรี โรงภาพยนตร์ทหารบก โรงแรมทหารบก โรงพยาบาลอานันทมหิดล ตลาดเก่าเมืองลพบุรี วงเวียนสระแก้ว โรงเรียนพระนารายณ์ โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย โรงพยาบาลพระนารายณ์ โรงเรียนกองทัพบกอุปถัมภ์ค่ายนารายณ์ศึกษา สวนสาธารณะสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สะพานสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ค่ายทหารที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรี และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่ปรากฏในเมืองลพบุรี เช่น ถนน เสาไฟฟ้า อาคาร ตลาด ฯลฯ

2) หลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผ่านทาง การเข้าชม นิทรรศการเกี่ยวกับเมืองลพบุรีที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งนิทรรศการดังกล่าวได้ให้ความรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นมิติด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ รวมทั้งทำการศึกษาผ่านป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับประวัติของความเป็นมาของโบราณสถานที่จัดตั้งไว้ในโบราณสถานแต่ละแห่งของเมืองลพบุรี

3.2.2 การศึกษาเอกสาร

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้หลักฐานในลักษณะเอกสารเกี่ยวกับเมืองลพบุรีประกอบในการดำเนินการวิจัยจำนวน 11 ชิ้น โดยแบ่งเป็นเอกสารลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข)

3.2.2.1 เอกสารชั้นต้น มีลักษณะเป็นเอกสารที่อธิบายเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีในมิติต่าง ๆ ซึ่งถูกเรียบเรียงขึ้นจากที่นักปราชญ์ท้องถิ่นหรือหน่วยงานในระดับท้องถิ่นของเมืองลพบุรี อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึง “เสียง” และการนิยามตนเองของผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นเมืองลพบุรี โดยงานวิจัยเรื่องนี้นำมาใช้จำนวน 4 ชิ้น ได้แก่ หนังสือตำนานเมืองลพบุรี เรียบเรียงโดย พระครูประภัสร์สุตคุณ (หลวงพ่อบุญศรี) หนังสือที่ระลึกการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์

มหाराช เรียบเรียงโดยคณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก พ.ศ. 2536 จารึกตำนานศาลลูกศร เรียบเรียงโดยคณะกรรมการศาลลูกศร (มีลักษณะเป็นแผ่นป้ายจารึกที่ติดอยู่บริเวณผนังด้านใน ศาลลูกศร) และหนังสือเรื่อง ที่นี้เมืองลพบุรี เรียบเรียงโดยวรวิทย์ วงษ์สุวรรณ

3.2.2.2 เอกสารชั้นรอง โดยหลักฐานดังกล่าวมีลักษณะเป็นเอกสารที่ผ่านการ ศึกษาวิจัยและการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรีจากบุคคลภายนอก เพื่อให้ได้ข้อมูลในลักษณะข้อเท็จจริงเชิงวิชาการ ทั้งที่เป็นงานวิจัยและหนังสือเชิงวิชาการ ซึ่ง งานวิจัยเรื่องนี้นำมาใช้จำนวน 7 ชิ้น ได้แก่ วิทยานิพนธ์เรื่อง ตำนานเมืองลพบุรี : การรับรู้และ โลกทัศน์ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หนังสือเรื่อง ลพบุรีที่น่ารู้ หนังสือเรื่อง ลพบุรี ธานีแห่งอารย ธรรม หนังสือเรื่อง ลพบุรีศึกษา หนังสือเรื่อง วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดลพบุรี หนังสือเรื่อง เมืองลพบุรีในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ และหนังสือ เรื่อง บันทึกการสัมมนา จอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่

3.2.3 การสังเกต

ผู้วิจัยจะกระทำโดยการเข้าไปสังเกตสิ่งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ตลอดจนสิ่งที่เป็น รูปธรรมและสิ่งที่เป็นนามธรรมที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรี เพื่อศึกษาถึงลักษณะของอัตลักษณ์ ในภาพรวมของเมืองลพบุรีที่เป็นผลผลิตของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำในแต่ละ ยุคทางการศึกษา โดยผู้วิจัยเข้าไปฝังตัวอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรีตามห้วงระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้เห็นรายละเอียดของเมืองดังกล่าวอย่างครบถ้วนในแต่ละมิติ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการดำเนิน ชีวิตของประชาชน สถาปัตยกรรม ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ตำนาน มุขปาฐะ ฯลฯ และใช้ วิธีการ note taker

3.2.4 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยกระทำโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ กระบวนการทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม กับบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับ เมืองลพบุรีเป็นอย่างดี หรือบุคคลที่เคยผ่านประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการศึกษา มาในอดีต เพื่อให้สามารถเห็นภาพของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำได้มากที่สุด

การทำให้ได้มาซึ่งหลักฐานเหล่านี้ ผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลในลักษณะที่หลากหลาย ตามบริบทของพื้นที่ที่คาดว่าน่าจะมีหลักฐานแต่ละประเภทปรากฏอยู่ ทั้งบริบทที่เป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ การเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยผู้วิจัยใช้ทักษะการสังเกต กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร และเมื่อใด จากนั้นจึงค้นหาหลักฐาน ประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในบริบทที่ผู้วิจัยได้เข้าไปในสนามของการวิจัย และหาวิธีการในการ

เก็บหลักฐานเหล่านั้นมาด้วยเทคนิควิธี และเครื่องมือต่าง ๆ ที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการจดบันทึก การถ่ายภาพ การทำสำเนา การร้องขอ ฯลฯ

หากเป็นข้อมูลในลักษณะของบุคคล (Key Informant) จะใช้วิธีการค้นหาผู้นำทาง (Gate Keeper) ในการทางไปสู่ผู้ให้ข้อมูลที่สามารถทำให้ผู้วิจัยค้นพบข้อมูลที่สามารถนำมาตอบคำถามในการวิจัยได้ โดยผู้วิจัยดำเนินการค้นหาบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเมืองลพบุรีในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับเมืองลพบุรี บุคคลที่เคยเข้าไปมีประสบการณ์ในแต่ลักษณะในเมืองลพบุรี ทั้งประชาชนในเมืองลพบุรีเองและบุคคลจากพื้นที่อื่น บุคคลที่มีบทบาทนำในเมืองลพบุรี ฯลฯ ซึ่งผู้วิจัยค้นหาบุคคลเหล่านี้ตามสถานที่และโอกาสที่มีความเหมาะสม จากนั้นจึงทำการเก็บข้อมูลและขอความอนุเคราะห์ให้บุคคลเหล่านี้ได้แนะนำแหล่งในการเก็บข้อมูลอื่นต่อไป เนื่องจากบริบทของเมืองลพบุรีมีความสลับซับซ้อนเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องอาศัย “ผู้รู้” ที่จะนำทางให้ผู้วิจัยสามารถเข้าไปค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้อย่างถูกต้อง จากการที่บุคคลเหล่านี้มีความเชี่ยวชาญในมิติต่าง ๆ ที่ตนเองได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับเมืองลพบุรีเป็นอย่างดี อันจะเอื้ออำนวยให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลที่สะท้อนถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับเมืองลพบุรีมากที่สุดผ่านทางการเข้าถึงตัวบทแต่ละลักษณะที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีได้อย่างครอบคลุม

การหาคุณภาพเครื่องมือในการสัมภาษณ์ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเข้าในอัตวิสัยและประสบการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ (Subjectivity of Human Experience) ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพในการตอบคำถามการวิจัย โดยผู้วิจัยดำเนินการผ่านทางการตรวจสอบลักษณะของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ว่า ข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลในลักษณะใด ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลในลักษณะข้อเท็จจริง หรือข้อมูลในลักษณะความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ เนื่องจากผู้วิจัยมีความตระหนักว่า ความรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในกระบวนการสนทนา ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้อย่างถี่ถ้วน ผ่านการนำข้อมูลดังกล่าวมาสะท้อนคิดอยู่ตลอดระยะเวลาของการดำเนินการวิจัย หากพบว่า ข้อมูลในลักษณะใดยังไม่เพียงพอ ผู้วิจัยก็จะย้อนไปพิจารณาว่า เครื่องมือที่ใช้เพียงพอในการทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เพียงพอหรือไม่ หากพิจารณาแล้วเห็นว่า เครื่องมือดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อการเก็บข้อมูลตามแนวคิดที่นำมาใช้ ผู้วิจัยก็จะดำเนินการสร้างเครื่องมือเพิ่มเติม และนำเครื่องมือดังกล่าวไปใช้ในการเก็บข้อมูลจนเกิดการอิ่มตัวของข้อมูล (Benjumea, 2015) ผู้วิจัยจึงยุติการเก็บข้อมูลในลักษณะการสัมภาษณ์

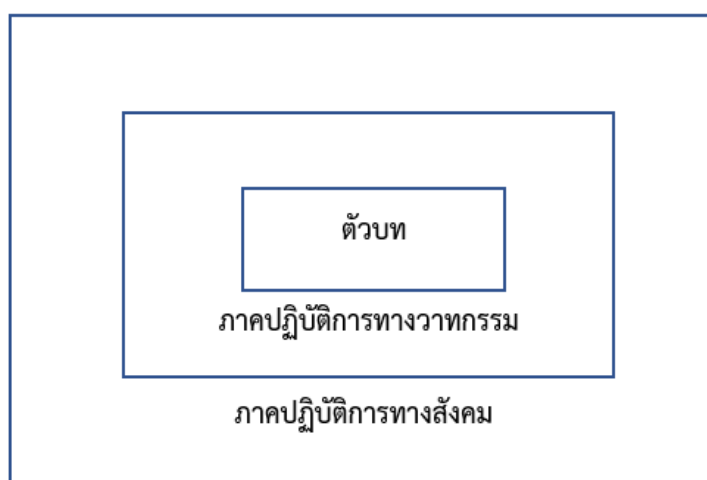
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่องนี้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นการศึกษาเชิงวิพากษ์กระบวนการทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่เข้ามาจัดกระทำต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรี แต่ละยุคทางการศึกษา และส่วนที่ 2 เป็นการบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งทั้งสองส่วน ใช้แนวคิดวงศาวิทยาของ Foucault (1982) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อชี้ให้เห็นถึงกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำ จนสร้างให้เกิดอัตลักษณ์เมืองลพบุรีขึ้น โดยงานวิจัยเรื่องนี้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ไปพร้อมกับเก็บข้อมูลในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถเห็นความหมายที่แฝงอยู่ในข้อมูลที่เก็บได้เป็นระยะ โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาผ่านแว่นวงศาวิทยาที่มุ่งค้นหาหาความสัมพันธ์ของความรู้แต่ละชุดที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งชุดความรู้เหล่านี้อยู่ในฐานะของอำนาจที่ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดกรอบการมองสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวในลักษณะเฉพาะ อันเกิดจากการที่พวกเขาถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงพยายามทำตนเองให้เป็น “คนใน” ให้ได้มากที่สุด เพื่อที่จะทำให้สามารถเข้าใจการตีความและการให้ความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ ของชาวเมืองลพบุรี ซึ่งจะส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจผลลัพธ์ของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อชาวเมืองลพบุรีได้เป็นอย่างดี

การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองส่วนของผู้วิจัยมุ่งวิพากษ์กระบวนการทางการศึกษา โดยกระบวนการทางการศึกษาอยู่ในฐานะเครื่องมือของอำนาจที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความเป็นปกติ (Normalization) ให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรี ซึ่งความเป็นปกติดังกล่าวเป็นชุดของความจริงที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตใจของชาวเมืองลพบุรีแต่ละคนอย่างแนบแน่น โดยมีภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) อันได้แก่ ศาสตร์ (Science) ผู้เชี่ยวชาญ (Expert) และสถาบัน (Institution) เป็นเครื่องมือในการคำจุนให้ชุดของความจริงสามารถส่งอิทธิพลต่อชาวเมืองลพบุรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยมีหน้าที่ในการค้นหาเนื้อหาสาระของความเป็นปกติที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี เพื่อตีแผ่ให้เห็นลักษณะของความรู้ที่มีอำนาจในการกระทำต่อชาวเมืองลพบุรีอย่างแนบเนียน จนทำให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตและการมองโลกที่มีลักษณะเฉพาะขึ้น ซึ่งสรรพสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีล้วนอยู่ในฐานะของผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำ การวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการอย่างละเอียดรอบคอบบนพื้นฐานของความแวดไว ในการมองข้อมูลที่ได้อย่างทะลุปรุโปร่ง รวมทั้งกรอบมโนทัศน์ในแบบ Foucauldian นั่นคือ การมองว่า ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนถูกประกอบสร้างขึ้นจากอำนาจของความรู้ ความจริง โดยอำนาจและความรู้เป็นสิ่งที่กระจายอยู่ทั่วไป ไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของอย่าง

เบ็ดเสร็จเด็ดขาด เช่นเดียวกับกระบวนการทางการศึกษาที่ทุกภาคส่วนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างอิทธิพลในเชิงการรับรู้เหนือบุคคลอื่นได้ ซึ่งอิทธิพลดังกล่าวเกิดจากชุดความรู้ที่มีอำนาจในการชักจูงให้บุคคลเชื่อและปฏิบัติตามอย่างแนบเนียน การวิเคราะห์ข้อมูลจึงต้องดำเนินการอย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อให้ตีแผ่ลักษณะของปฏิบัติการทางอำนาจที่เข้ามากระทำต่อผู้คนในเมืองลพบุรีได้

สำหรับการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) โดยนำตัวแบบการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough (2003) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(Fairclough, 2003)

ภาพประกอบ 1 วิธีการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough

1) ตัวบท (Text) หมายถึง สรรพสิ่งที่สามารถสื่อสารเพื่อส่งความหมายทั้งที่เป็นวจนภาษาและอวัจนภาษา เช่น ภาพวาด สัญลักษณ์ สถาปัตยกรรม เรื่องเล่า ตำนาน ฯลฯ ซึ่งมีความหมายในการสื่อสารเนื้อหาสาระไปยังผู้รับสาร โดยตัวบทเป็นเครื่องมือในการสะท้อนโลกทางสังคมและความหมายที่ถูกผลิตสร้างขึ้น ตัวบทสามารถสร้างให้เกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ ผ่านการสร้างการรับรู้ให้แก่สังคมผ่านการสื่อสารเนื้อหาสาระของมัน และตัวบทเป็นสิ่งที่สามารถสร้างให้บุคคลเกิดความคิด ความเชื่อ ทศนคติ การให้คุณค่าไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง รวมทั้งสร้างให้เกิดรูปแบบของวัตถุ เช่น สถาปัตยกรรมของเมืองในฐานะตัวบทที่สะท้อนถึงความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ชุดหนึ่ง ดังนั้น ตัวบทจึงเป็นสิ่งที่สามารถสร้างให้เกิดผลกระทบ ได้ทั้งในระดับบุคคล ความสัมพันธ์ทางสังคม และโลกทางวัตถุ โดยงานวิจัยเรื่องนี้ใช้การวิเคราะห์ตัวบทที่อยู่ใน

ฐานะของสัญญาณที่ประกอบไปด้วยความหมาย เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจเนื้อหา และความหมายที่อยู่ในตัวบทแต่ละประเภท

2) ภาวปฏิบัติทางวาทกรรม (Discursive Practice) เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างการผลิตสร้างความหมายผ่านการสื่อสารเพื่อส่งความหมาย และการจัดระเบียบวาทกรรมในบริบทหนึ่ง ๆ โดยมุ่งเน้นไปที่การค้นหาคำรู้ ความคิดที่ถูกผลิตซ้ำจากธรรมเนียมปฏิบัติ ตลอดจนอุดมการณ์ที่มีอยู่ เพื่อฉายให้เห็นภาพของกระบวนการผลิตความหมายผ่านตัวบทขึ้นมา ทั้งกลไกและวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะความหมายที่สัมพันธ์กับอุดมการณ์และความเชื่อในสังคม ซึ่งในการวิเคราะห์ภาวปฏิบัติทางวาทกรรมในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับภาวปฏิบัติทางวาทกรรม (Discursive Practice) ของ Foucault มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ นั่นคือการมุ่งศึกษาความรู้ (Knowledge) ผู้เชี่ยวชาญ (Expert) และสถาบัน (Institution) ที่ผลิตความรู้/ความจริง ชุดหนึ่ง และความรู้/ความจริงชุดนี้ได้มีอำนาจในการทำให้เกิดการปฏิบัติตามของประชาชนในสังคม

3) ภาวปฏิบัติทางสังคม (Social Practice) เป็นการวิเคราะห์ถึงผลที่เกิดจากการครอบงำจากอุดมการณ์ (Ideology) ที่ก่อให้เกิดผู้คนในสังคมปฏิบัติตามความหมายที่บรรจุอยู่ในตัวบท ไม่ว่าจะเป็นการเกิดขึ้นของพิธีกรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม แบบแผนการปฏิบัติ ฯลฯ ซึ่งความหมายดังกล่าวได้รับการที่ค้ำจุนจากภาวปฏิบัติทางวาทกรรม อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการที่บุคคลมีการรับรู้ และมีความทรงจำต่อโครงสร้างที่มีอยู่ในสังคมในรูปแบบของระเบียบของวาทกรรมที่เข้ามากำกับความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติของคน โดยการวิเคราะห์ภาวปฏิบัติทางสังคมจะพิจารณาควบคู่กับอำนาจนำ (Hegemony) ที่แอบซ่อน แฝงเร้น ซึ่งถูกสร้างขึ้นจากผู้ปกครอง พร้อมกับการพิจารณาเงื่อนไขแวดล้อมในบริบทนั้น ๆ เช่น องค์กร สถาบัน กลุ่มที่เชื่อมโยงกันในลักษณะของเครือข่าย เพื่อให้อำนาจมีผลในภาวปฏิบัติ

3.4 สนามของการศึกษา

เมืองลพบุรี เป็นเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของประเทศไทย มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของมนุษย์ที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยแบบแผนทางความคิดและการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งถูกถูกจัดกระทำจากกระบวนการทางการศึกษามาอย่างต่อเนื่องในแต่ละยุคทางการศึกษา ทำให้ปรากฏสิ่งที่แสดงถึงผลผลิตของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำต่อเมืองลพบุรีหลากหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี ตำนาน เรื่องเล่า ความเชื่อ ฯลฯ โดยสามารถสังเกตเห็นร่องรอยของวัฒนธรรมที่ถูกสืบทอดต่อกันมาในเมืองลพบุรีปรากฏอยู่

ทั่วไปในพื้นที่ของเมืองดังกล่าว และสิ่งเหล่านี้ก็ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละมิติ โดยเมืองลพบุรีมีประชาชนตั้งถิ่นฐานย้อนไปได้ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ต่อเนื่องมาจนถึงยุคประวัติศาสตร์ที่ปรากฏหลักฐานการตั้งถิ่นฐานและการสร้างสรรค์อารยธรรมเรื่อยมาตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ (ภูธร ภูมะธน, 2555)

กล่าวได้ว่า เมืองลพบุรีผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มาหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะในด้านการเมืองการปกครองที่เมืองลพบุรีนับเป็นเมืองหนึ่งที่ถูกใช้เพื่อแสดงบทบาททางการเมืองจากกลุ่มคนหลากหลายกลุ่มในหลายยุคทางการศึกษา และการแสดงบทบาททางการเมืองการปกครองของคนแต่ละกลุ่มก็ได้ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรีหลายลักษณะ เช่น ในยุคสมัยเมืองลพบุรีตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของขอม เมืองลพบุรีก็ได้รับเอาวัฒนธรรมแบบฮินดูมาเป็นแบบแผนในการแสดงออก ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ ตลอดจนสถานที่ที่เป็นไปตามขนบของศาสนาฮินดู เห็นได้จากการสร้างพระปรางค์สามยอด ปรางค์แขก และศาลพระกาฬ ต่อมาในยุคที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมืองลพบุรีได้ถูกใช้เป็นเมืองลูกหลวงสำคัญในการเตรียมพร้อมสำหรับการทำศึกสงคราม ทำให้เมืองลพบุรีเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองการปกครองครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง เห็นได้จากการที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังในการรับพระราชอาคันตุกะจากต่างประเทศ และการก่อสร้างระบบอำนวยการความสะดวกสมัยใหม่ขึ้นหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นระบบการชลประทาน หอดูดาว น้ำพุ ฯลฯ ต่อมาเมื่อถึงในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมืองลพบุรีก็ได้ถูกใช้เป็นพื้นที่สำหรับการพัฒนาทางการทหาร จากการก่อสร้างหน่วยทหารขึ้นเป็นจำนวนมาก จนเมืองลพบุรีได้ชื่อว่าเป็นเมืองทหาร อีกทั้งในยุคดังกล่าว เมืองลพบุรียังมีการก่อสร้างสถาปัตยกรรมตามแบบคณะราษฎรขึ้นหลายแห่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงการที่เมืองลพบุรีได้ผ่านเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาเป็นจำนวนมาก

3.5 ความน่าเชื่อถือของข้อมูล

สำหรับการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในการศึกษานั้น ผู้วิจัยจะใช้วิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) ของ Cohen และ Manion (1994) (Cohen & Manion, 1994, อ้างถึงใน ผ่องพรรณ ทรัพย์มงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์ (2555) จำนวน 3 ลักษณะ

1) การเปลี่ยนวิธีการศึกษา (Methods Triangulation) อันเป็นการทดลองใช้วิธีการศึกษาที่หลากหลายในการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการใช้หลักฐานประเภทเอกสาร เรื่องเล่า การสังเกต การสัมภาษณ์ ฯลฯ

2) การเปลี่ยนแหล่งข้อมูล (Triangulation of Sources) โดยเป็นการใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในลักษณะต่าง ๆ ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเมืองลพบุรีในลักษณะที่หลากหลาย

3) การเปลี่ยนผู้วิเคราะห์ (Analyst Triangulation) กระทำโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ชาวเมืองลพบุรีรายหนึ่งไปให้ชาวเมืองลพบุรีอีกรายหนึ่งได้วิเคราะห์ควบคู่ไปกับผู้วิจัย และสังเกตถึงผลการวิเคราะห์ที่ออกมาว่าตรงกับของผู้วิจัยหรือไม่

3.6 เกณฑ์การคัดเข้า – คัดออกของผู้ให้ข้อมูล

งานวิจัยเรื่องนี้ทำการเก็บข้อมูลกับชาวเมืองลพบุรีจำนวน 17 ราย โดยมีการนำเกณฑ์การพิจารณาเกี่ยวกับการปรากฏตัวของผู้กระทำทางสังคม (Representation of Social Actors) (Fairclough, 2003) มาประยุกต์ใช้ในการสร้างเกณฑ์การคัดเข้า – คัดออกในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในงานวิจัยนี้หมายถึง เมื่อมีการเก็บรวบรวมข้อมูลกับบุคคลในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์ การศึกษาประวัติศาสตร์ชีวิต หรือการสังเกต เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตอบคำถามการวิจัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.6.1 เกณฑ์ในการคัดเข้าของงานวิจัย

1) มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรีในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นผู้เข้าไปเกี่ยวข้องในเหตุการณ์โดยตรง หรือเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ เป็นผู้กระทำหรือเป็นผู้ถูกกระทำจากเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรี

2) มีแหล่งอ้างอิงที่ชัดเจน ทั้งข้อมูลส่วนบุคคลและสถานที่อยู่อาศัย

3) มีความรู้เกี่ยวกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาเป็นอย่างดี และสามารถถ่ายทอดสู่ผู้วิจัยได้

3.6.2 เกณฑ์ในการคัดออกของงานวิจัย

1) ไม่ยินยอมในการให้ข้อมูล

2) มีข้อกังขาว่า บุคคลผู้นั้นมีความรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีเป็นอย่างดีจริงหรือไม่

3) ไม่สามารถถ่ายทอดข้อมูลที่ผู้วิจัยศึกษาได้จนจบงานวิจัย

3.6.3 จริยธรรมการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักจริยธรรมการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยหลัก 3 ประการ ได้แก่ หลักความเคารพในบุคคล (Respect for person) หลักการให้ประโยชน์ (Beneficence) และหลักความยุติธรรม (Justice) โดยงานวิจัยเรื่องนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัย ตามหมายเลขรับรอง SWUEC/E/G-459/2565 ซึ่งในส่วนของผู้ให้ข้อมูล ในงานวิจัยเรื่องนี้ใช้เป็นชื่อสมมุติ เพื่อเป็นการปกป้องผู้ให้ข้อมูลตามจริยธรรมการวิจัย ยกเว้นชื่อของพระครูประภัสร์สุตคุณ (หลวงพ่อสุทัศน์) ที่ใช้เป็นชื่อจริง เพื่อเป็นการยกย่องและรำลึกถึงในฐานะพระภิกษุผู้ให้ข้อมูลที่มรณภาพแล้ว

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้นำวิธีโบราณคดีของความรู้ (Archaeology of Knowledge) และวิธีวงศาวินิย (Genealogy) ของ Foucault (1982) มาใช้การศึกษากระบวนการทางการศึกษาที่สร้างให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีขึ้น โดยมองว่า อำนาจ ความรู้ ความจริงที่ปรากฏอยู่ในเมืองลพบุรี เป็นสิ่งที่เกิดจากกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อชาวเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษา ซึ่งอำนาจและความจริงที่เกิดขึ้นได้ถูกคำจุนจากภาคปฏิบัติทางวาทกรรม (Discursive Practice) ในแต่ละลักษณะ อันทำให้อำนาจและความจริงดังกล่าวสามารถมีอิทธิพลต่อชาวเมืองลพบุรีได้ และการที่กระบวนการทางการศึกษามีการถ่ายทอดชุดความรู้แต่ละลักษณะ ออกมานั้น ได้ทำให้ชุดความรู้ดังกล่าวเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กัน จนก่อให้เกิดสาเหตุของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Relation of Power) ที่ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีขึ้น ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้มุ่งฉายให้เห็นลักษณะความเป็นพลวัตของความจริงจากชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษา โดยความจริงในแต่ละยุคทางการศึกษามีความแตกต่างกันตามเนื้อหาของชุดความรู้ที่ถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา ดังนั้นความจริงที่ชาวเมืองลพบุรียึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแต่ละยุคทางการศึกษาจึงมีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ในที่สุด กระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษาก็ได้ก่อให้เกิดชุดความรู้ชาวเมืองลพบุรียึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทั้งความคิดและการปฏิบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และกลายเป็นอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่มีลักษณะเฉพาะแบบที่ปรากฏ ซึ่งการศึกษากระบวนการทางการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาเชิงวิพากษ์กระบวนการทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่เข้ามาจัดกระทำต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรีแต่ละยุคทางการศึกษา

การศึกษาส่วนนี้มุ่งวิเคราะห์ให้เห็นถึงลักษณะการก่อรูปของความรู้ในแต่ละยุคทางการศึกษาผ่านกระบวนการทางการศึกษา โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับการประกอบสร้างความรู้ ความจริง และโบราณคดีของความรู้ของ Foucault (1982) มาใช้เป็นกรอบในการศึกษา เพื่อชี้ให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีนั้นเป็นสิ่งที่มาจากการจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษา ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาแต่ละยุคทางการศึกษาต่างมีเนื้อหาของความรู้ที่ถูกถ่ายทอดเพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีในลักษณะที่

แตกต่างกันตามเจตนารมณ์ของผู้ที่สร้างกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าว อันจะทำให้เห็นภาพของกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษาได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

1.1 การวิพากษ์เมืองลพบุรี

การวิพากษ์เมืองลพบุรีกระทำผ่านแนวคิดเกี่ยวกับการประกอบสร้างความรู้ความจริง ของ Foucault (1982) เพื่อมุ่งแสดงให้เห็นถึงความจริงในแต่ละมิติที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี ซึ่งความจริงเหล่านี้ได้รับการคำจูนจากภาคปฏิบัติทางวาทกรรม (Discursive Practice) ที่ส่งอิทธิพลทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดโลกทัศน์ที่มีรูปแบบเฉพาะเกี่ยวกับบริบทของเมืองลพบุรีในแต่ละด้านที่ตนเองเข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งบริบทเหล่านี้เป็นสิ่งที่แวดล้อมชาวเมืองลพบุรีอยู่ตั้งแต่เกิด และส่งผลต่อความคิด ความเชื่อ ตลอดจนแบบแผนการปฏิบัติในชีวิตประจำวันที่ชาวเมืองลพบุรีแสดงออก ดังนั้น ชาวเมืองลพบุรีจึงอยู่ในฐานะผู้ที่ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามากระทำอยู่ตลอดเวลา จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการซึมซับเอาเนื้อหาของกระบวนการทางการศึกษาแต่ละชุดเข้าไปเป็นแบบแผนทางความคิดและการปฏิบัติประจำตัวของตนเอง

1.2 ตัวบททางการศึกษาที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรี

ตัวบททางการศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในฐานะเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้สำหรับถ่ายทอดชุดความรู้สู่ชาวเมืองลพบุรี เพื่อทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งในหัวข้อนี้ได้นำแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough (1995) มาใช้ประกอบในการศึกษา เพื่อชี้ให้เห็นตัวบท (Text) ทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้สำหรับสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในภาพรวม โดยตัวบทแต่ละชนิดต่างถูกสร้างขึ้นด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันตามเจตนารมณ์ของผู้สร้างกระบวนการทางการศึกษา และเป็นสิ่งที่บรรจุเนื้อหาของความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อถ่ายทอดสู่ชาวเมืองลพบุรีด้วย ซึ่งต่อมาความรู้เหล่านี้ก็ได้กลายเป็นความจริงที่ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการนิยามตัวตนของตนเองรวมทั้งเป็นแนวทางในการนิยามสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของตนเองด้วย

1.3 การวิพากษ์ยุคของกระบวนการทางการศึกษาในเมืองลพบุรี

การแบ่งยุคของกระบวนการทางการศึกษามาจากการวิพากษ์ลักษณะของกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรีในภาพรวม จากนั้นนำกระบวนการทางการศึกษาเหล่านั้นมาจำแนกแยกแยะแล้วจัดกลุ่มผ่านการไล่เรียงตามลำดับเวลาในประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของแนวคิดโบราณคดีของความรู้ ของ Foucault (1982) เพื่อชี้ให้เห็นว่า ในแต่ละช่วงเวลาดังกล่าวทางประวัติศาสตร์ มีกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำต่อพื้นที่เมืองลพบุรีในลักษณะที่ต่างกัน ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษาได้สร้างให้ชาวเมืองลพบุรีมีความคิด ความเชื่อ และวิถีการปฏิบัติในมีลักษณะเฉพาะตามเนื้อหาของ

กระบวนการทางการศึกษา ซึ่งยุคทางการศึกษาเหล่านี้สามารถนำมาจำแนกแยกแยะให้เห็นถึงความแตกต่างของลักษณะเฉพาะได้อย่างชัดเจน เนื่องจากกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคไม่ได้มีความต่อเนื่องกันในเชิงพัฒนาการ

ส่วนที่ 2 การบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา

สำหรับการศึกษาในส่วนนี้ เป็นการนำผลการวิจัยในส่วนที่ 1 ที่ผ่านการวิเคราะห์ด้วยแนวคิดโบราณคดีของความรู้ มาศึกษาต่อผ่านแนวคิดวงศาวิทยา เพื่อบ่งชี้อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษา โดยลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่กระบวนการทางการศึกษาแต่ละชุดที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษาได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปะทะ ประสาน บูรณาการ ฯลฯ ซึ่งการปฏิสัมพันธ์เหล่านี้ได้ทำให้เกิดสาแหรกของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Relation of Power) ที่สร้างให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีขึ้น รวมทั้งเป็นผลทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการนิยามตัวตนของตนเองตามกระบวนการทางการศึกษาที่สามารถขึ้นมามีอำนาจนำในการครอบงำความคิดและการปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีได้ โดยนำแนวคิดวงศาวิทยาของ Foucault (1982) มาใช้เป็นกรอบในการศึกษา เพื่อคลี่ให้เห็นสาแหรกของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สร้างให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีแบบที่ปรากฏ

2.1 วิธีการของการศึกษา: กระบวนการสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรี

วิธีการของการศึกษาแสดงให้เห็นถึงการที่อัตลักษณ์เมืองลพบุรีเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะที่ต่างมีวิธีการทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรี โดยแต่ละวิธีการศึกษาก็จะมีการดึงเอาตัวบททางการศึกษาแต่ละลักษณะเข้าใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีให้เกิดขึ้น โดยวิธีการของการศึกษาแต่ละวิธีที่ถูกนำมาใช้ต่างมีการทำหน้าที่เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีให้เกิดขึ้น จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีมีความคิด ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติแบบที่ปรากฏ

2.2 อัตลักษณ์เมืองลพบุรี: ภาพสะท้อนภาคปฏิบัติการของกระบวนการทางการศึกษา

อัตลักษณ์เมืองลพบุรีเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันในลักษณะต่าง ๆ จนทำให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะเมืองที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง ซึ่งอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีแต่ละชุดถูกสร้างและค้ำจุนด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกระบวนการทางการศึกษาที่ถ่ายทอดชุดความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะในแก่ชาวเมืองลพบุรี โดยอัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่ถูกสร้างขึ้นมีอยู่หลายรูปแบบ ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและสิ่งที่เป็นนามธรรม อัตลักษณ์เหล่านี้ล้วนถูกสร้างขึ้นจากสาแหรกความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซับซ้อน และ

สาแทรกความสัมพันธ์เชิงอำนาจนี้เองที่เป็นแหล่งกำเนิดของการรับรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์เมืองลพบุรี ที่ส่งอิทธิพลต่อการให้นิยามเมืองลพบุรีของผู้คนทุกกลุ่ม

ส่วนที่ 1 การศึกษาเชิงวิพากษ์กระบวนการทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่เข้ามาจัด กระทำต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรีแต่ละยุคทางการศึกษา

เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำในแต่ละยุคทางการศึกษา โดยการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรี เป็นสิ่งที่มีความสลับซับซ้อนเมื่อมองตามแนวคิดเกี่ยวกับการประกอบสร้างความรู้ ความจริงของ Foucault (1982) แล้ว เนื่องจากเมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาหลายลักษณะ และชุดของความรู้ดังกล่าวก็ได้กลายเป็นความจริงที่ชาวเมืองลพบุรี ยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

1.1 การวิพากษ์เมืองลพบุรี

เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลพบุรีไหลผ่าน ตั้งอยู่บริเวณภาคกลางของประเทศไทย ตั้งอยู่ไม่ห่างจากเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานครมากนัก ประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองลพบุรีมีหลากหลายชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นชาวไทยพวน ชาวไทยทรงดำ ชาวไทยเชื้อสายจีน ฯลฯ ซึ่งประชากรเหล่านี้มักตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นกลุ่ม และยังคงแสดงรูปแบบทางวัฒนธรรมเฉพาะของตนเองออกมาให้เห็นท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป บนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ส่วนในด้านประวัติศาสตร์ กล่าวได้ว่า เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีความเป็นมาที่ยาวนานเมืองหนึ่งของประเทศไทย จากการที่เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ ย้อนหลังไปได้นับพันปี นับได้ไปจนถึงยุคก่อนประวัติศาสตร์ ดังที่ปรากฏให้เห็นหลักฐานของมนุษย์ในยุคต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ของเมืองลพบุรี นอกจากนี้ ในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมา เมืองลพบุรียังเป็นพื้นที่ที่มีเหตุการณ์ที่ฉายให้เห็นกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในหลายมิติ ซึ่งเหตุการณ์แต่ละชุดที่เกิดขึ้นล้วนมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายกลุ่มในพื้นที่ของเมืองลพบุรี และเหตุการณ์เหล่านี้ก็ได้กลายเป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้เมืองลพบุรีกลายเป็นเมืองที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง โดยเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถือว่ามีนัยยะสำคัญต่อการสร้างให้เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์แบบที่ปรากฏ อันแสดงให้เห็นถึงบริบทเฉพาะของเมืองลพบุรีที่มีผลต่อการสร้างการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี ตลอดจนประชาชนจากพื้นที่อื่นที่มองเข้ามายังเมืองลพบุรี ซึ่งเมืองลพบุรีนับว่า มีความสลับซับซ้อนในแง่ของกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้น ตลอดจนรูปแบบทางความคิดและการปฏิบัติที่ประชาชนแสดงออกอีกเมืองหนึ่ง ซึ่งสามารถสังเกตความสลับซับซ้อนดังกล่าวสามารถสังเกตเห็นได้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมและสิ่งที่เป็นนามธรรมที่ปรากฏในพื้นที่

ไม่ว่าจะเป็นอาคารสถานที่ สถาปัตยกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี อุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ ตำนาน ค่านิยม วิถีประชา ฯลฯ ซึ่งเมื่อมองผ่านแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ ความจริงของ Foucault แล้ว กล่าวได้ว่า บริบทของเมืองลพบุรีเป็นความจริงที่ดำรงอยู่รอบตัวของชาวเมืองลพบุรี โดยชาวเมืองลพบุรีได้เกิดการสมานเอาชุดความจริงดังกล่าวไปเป็นแนวทางในการคิดและการปฏิบัติที่สร้างการเชื่อมโยงตนเองเข้าสิ่งที่อยู่รอบตัวในแต่ละมิติของการดำเนินชีวิต ซึ่งมีภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้ชุดของความจริงดังกล่าวมีพลังในการครอบงำผู้คนในเมืองลพบุรี จนก่อให้เกิดแบบแผนทางความคิดและการปฏิบัติขนาดใหญ่ที่มีลักษณะเฉพาะขึ้น ในหัวข้อนี้ กล่าวถึงบริบทของเมืองลพบุรีในด้านต่าง ๆ เพื่อคลี่ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะความเป็นเมืองลพบุรีที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากสิ่งที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ของเมืองลพบุรีในแต่ละยุคสมัย จนทำให้เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์แบบที่ปรากฏ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 ตำนานและเรื่องเล่าท้องถิ่นกับการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรี

สิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงบริบทของเมืองลพบุรีที่มีความเฉพาะตัวอย่างหนึ่งของเมืองลพบุรีก็คือ ตำนานและเรื่องเล่าที่อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ซึ่งตำนานและเรื่องเล่าเหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกส่งต่อกันในหมู่ชาวเมืองลพบุรีจากรุ่นสู่รุ่น จนเป็นที่รับทราบกันอย่างแพร่หลายในหมู่ของชาวเมืองลพบุรีทุกเพศทุกวัย แม้ว่าในยุคโลกาภิวัตน์จะมีข้อมูลข่าวสารอย่างจากพื้นที่อื่นไหลเวียนเข้ามาในพื้นที่ของเมืองลพบุรี แต่ชาวเมืองลพบุรีก็ยังคงมีการสืบทอดตำนานและเรื่องเล่าท้องถิ่นระหว่างกันอย่างเข้มแข็ง ผ่านการบอกเล่าต่อกันในลักษณะของกิจกรรมยามว่างที่ผู้อาวุโสจะมีการนำไปบอกเล่าให้ผู้ที่อยู่ในวัยเยาว์ฟัง เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความสนุกสนานและผ่อนคลาย โดยเนื้อหาของตำนานและเรื่องเล่าท้องถิ่นที่ปรากฏในเมืองลพบุรีส่วนใหญ่ล้วนเกี่ยวข้องกับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติและอิทธิปาฏิหาริย์ที่เหนือความสามารถของบุคคลทั่วไปทั้งสิ้น ซึ่งทั้งตำนานและเรื่องเล่าเหล่านี้ได้ถูกนำมาอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ตลอดจนความเป็นมาของสถานที่ต่าง ๆ ทั้งสถานที่ที่มีมนุษย์สร้างขึ้นและสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ อันเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การเคารพยำเกรงต่อสถานที่ต่าง ๆ ของชาวเมืองลพบุรี ดังที่**ยายเนียม** ผู้ที่เกิดและเติบโตอยู่ในเมืองลพบุรีมาเป็นเวลาเจ็ดสิบกว่าปี ผู้ที่มีความผูกพันอยู่กับตำนานเมืองลพบุรีได้เล่าว่า “เมืองลพบุรีอะนะ เขาก็มีตำนานมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายแล้ว เขาก็เล่าต่อ ๆ กันมา ก็เกี่ยวกับพระราม หนุมาน ก็มีศาลลูกศร ทะเลชุบศร เขาสมอคอนอะไรแบบนี้ ยายก็เชื่อนะ เพราะเขาก็อ่านตำรา ก็น่าจะจริง คนแถวนี้รู้กันทั่ว เราก็จะเคารพ” เห็นได้จากการที่ชาวเมืองลพบุรีมักจะมีการยกมือไหว้หรือบิ๊บบัตรรถยนต์เมื่อสัญจรผ่านสถานที่ที่มีตำนานหรือเรื่องเล่าในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์

อธิบายไว้ หรืออย่างน้อยที่สุดก็จะปฏิบัติด้วยความสุภาพเป็นพิเศษ เมื่อเข้าไปในอาณาบริเวณของสถานที่ดังกล่าว โดยในส่วนของตำนานที่ถูกนำมาเล่าสืบต่อกันหมู่ชาวเมืองลพบุรี จนเป็นที่รู้จักกันดีก็คือ ตำนานเกี่ยวกับการสร้างเมืองลพบุรี ซึ่งตำนานดังกล่าวได้มีการผูกโยงเรื่องราวในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ที่มาจากพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเข้ากับสถานที่ต่าง ๆ ในเมืองลพบุรี ทำให้สถานที่แต่ละแห่งในเมืองลพบุรีเต็มไปด้วยเรื่องราวในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ที่ถูกเล่าต่อกันมา กล่าวได้ว่า ตำนานดังกล่าวเป็นตำนานชุดใหญ่ที่สุดที่อธิบายพื้นที่ความเป็นเมืองลพบุรีทั้งเมือง โดยความพิเศษของตำนานดังกล่าวคือ การมีเนื้อหาที่ผูกโยงกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ อันเป็นวรรณกรรมที่เป็นที่รู้จักของประชาชนในสังคมไทยเป็นอย่างดี โดยเนื้อหาดังกล่าวเป็นภาคต่อของวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ที่มีการเชื่อมโยงเหตุการณ์ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์เข้ากับสถานที่ต่าง ๆ ภายในเมืองลพบุรี ในฐานะที่สถานที่เหล่านี้เป็นสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ขึ้น แม้ว่าเนื้อหาสาระที่เป็นภาคต่อของวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์จะปรากฏเฉพาะในพื้นที่ของเมืองลพบุรีเท่านั้น แต่เรื่องราวดังกล่าวก็นับเป็นสิ่งที่มีความทรงพลังในการอธิบาย และทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความเชื่อถือในเรื่องราวเหล่านี้อย่างมาก โดย **ลุงป้อม** ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แถบตลาดของเมืองลพบุรีมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ ได้มีการเล่าตำนานเมืองลพบุรีที่ผูกโยงกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ให้ผู้วิจัยฟังอย่างได้ฉะฉานว่า

“ลพบุรีเขาก็เกี่ยวกับพระรามกับหนุมานมาแต่ไหนแต่ไร เขาเล่าต่อ ๆ กันมาเป็นเมืองของหนุมานที่พระรามยกให้เป็นรางวัล เขาแผลงศรมาตกที่นี่ เขาวงพระจันทร์ เขาสมอคอน ศาลลูกศร อะไรพวกนี้มีตำนานหมดแหละ คนรุ่นเก่า ๆ เขารู้กัน ก็เล่าให้ลูกหลานฟัง”

สำหรับสถานที่ตามตำนานเมืองลพบุรีแห่งแรกที่ถูกกล่าวถึงอยู่บ่อยครั้ง และถือว่า เป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางในการเล่าตำนานเมืองลพบุรีที่ถูกนำไปเชื่อมโยงกับสถานที่แห่งอื่นที่เกี่ยวข้อง คือ ศาลลูกศร โดยศาลลูกศรได้ถูกเล่าในเชิงตำนานเมืองลพบุรีว่า สถานที่ดังกล่าวก่อตั้งขึ้นเพื่อประดิษฐานลูกศรของพระราม ที่ได้แผลงมาตกยังเมืองลพบุรี เพื่อเป็นการปูนบำเหน็จความชอบให้กับหนุมานหลังจากเอาชนะทศกัณฐ์ในการทำศึกเรียบร้อยแล้ว และได้มีการยึดถือเอาสถานที่ที่พระรามแผลงศรลงมาตกนั้นเป็นเมืองที่มอบให้แก่หนุมาน ซึ่งสถานที่ดังกล่าวเป็นสถานที่ที่ได้รับความเคารพจากทั้งชาวเมืองลพบุรีในท้องถิ่นเดิมและชาวไทยเชื้อสายจีนที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำกินในเมืองลพบุรี ทั้งในเชิงสถาปัตยกรรมและการปฏิบัติ โดยในยุคแรก ศาลลูกศรมีสถาปัตยกรรมแบบไทย แต่ภายหลังเมื่อมีชาวไทยเชื้อสายจีนให้ความศรัทธา จึงได้บูรณะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากศาลเจ้าที่มีสถาปัตยกรรมแบบไทยให้มีสถาปัตยกรรมแบบจีน ภายในมีแท่งหินที่ถูกเชื่อว่าเป็นลูกศรของพระรามปรากฏให้เห็น ควบคู่กับการประดิษฐานเทพประธาน

ของศาลมีรูปลักษณะแบบจีน ซึ่งศาลลูกศรนับเป็นสถานที่ที่ตั้งอยู่บริเวณตลาดเก่าของเมืองลพบุรี โดยชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพนับถืออย่างมาก เห็นได้จากการที่ศาลดังกล่าวจะมีชาวเมืองลพบุรีเข้ามาสักการะกราบไหว้อยู่ตลอดทั้งวัน ทั้งการมาขอพรในเรื่องทั่วไป และการเข้ามาบนบานในเรื่องที่ต้องการ รวมทั้งตำนานเกี่ยวกับศาลลูกศรดังกล่าวก็เป็นตำนานที่เป็นที่จดจำของชาวเมืองลพบุรีเป็นอย่างดีตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว

ภาพประกอบ 2 แห่งหินตามตำนานเมืองลพบุรีที่ถูกเชื่อว่าเป็นลูกศรของพระราม

นอกเหนือจากตำนานศาลลูกศรที่เกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีแล้ว ตำนานเมืองลพบุรียังมีการกล่าวถึงภูเขาจำนวน 3 แห่งซึ่งอยู่ห่างออกไปจากตัวเมืองลพบุรีไปทางทิศเหนือประมาณ 20 กิโลเมตร ในด้านทิศเหนือที่เชื่อมโยงกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ด้วย โดยเทือกเขาแต่ละแห่งล้วนถูกอธิบายว่า เป็นสถานที่ที่ตัวละครในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ได้เข้ามาทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ จนก่อให้เกิดความเชื่อสืบต่อกันมาในหมู่ชาวเมืองลพบุรี โดยตำนานเกี่ยวกับเทือกเขาแต่ละชุดมีดังต่อไปนี้

เขาสมอคอน เป็นภูเขาที่ตั้งอยู่ในอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ซึ่งภูเขาถูกดังกล่าวถูกอธิบายจากตำนานเมืองลพบุรีว่า เป็นภูเขาที่อยู่ในเนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ตอนที่พระลักษมณ์ถูกหอกโมกขศักดิ์ของทศกัณฐ์ ทำให้พระรามสั่งการให้หนุมานไปค้นหาพืชสมุนไพรที่ชื่อว่า สังกรณีตรีชวา มารักษาพระลักษมณ์ ซึ่งเมื่อหนุมานเดินทางไปยังภูเขาที่ถูกระบุว่า มีพืชสมุนไพรดังกล่าวอยู่แล้ว แต่ค้นหาไม่พบ จึงได้แสดงอิทธิฤทธิ์ยกภูเขามาทั้งลูกแล้วเหาะกลับมา ในระหว่างทาง หนุมานเห็นว่า ไฟกำลังลุกไหม้เมืองลพบุรีอยู่ จึงได้ทิ้งภูเขาดังกล่าว

ลงมายังพื้นดินเมืองลพบุรีเพื่อดับไฟ ทำให้กลายเป็นภูเขาสมอคอนที่มีสีขาว เนื่องจากหินได้ถูกไฟไหม้จนสุก ซึ่งจากการเก็บข้อมูลพบว่า ได้มีการสร้างรูปปั้นหนุมานในอิริยาบถที่กำลังแบกภูเขาไว้ด้านบนยอดเขา สามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนในระยะไกล อันเป็นการเน้นน้ำถึงตำนานเมืองลพบุรีที่ผูกโยงกับภูเขาดังกล่าว

เขาทับควาย เป็นภูเขาดินขนาดไม่ใหญ่นัก ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองลพบุรี ในเขตอำเภอโคกสำโรง ใกล้กับเขาวงพระจันทร์ โดยตำนานเมืองลพบุรีกล่าวว่า เขาทับควายเป็นสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ต่อสู้อันของควาย 2 พ่อลูก คือ ทรพี ผู้เป็นลูก และทรวา ผู้เป็นพ่อ ซึ่งผลการต่อสู้อย่างกล่าว ปรากฏว่า ควายทรวา ผู้เป็นลูกสามารถเอาชนะทรวา ผู้เป็นพ่อได้ และได้เข้าไปพญาวานรชื่อ พาลี หนึ่งในตัวละครที่มีลักษณะเป็นลิง ผู้มีฤทธิ์ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์มาทำการรบกับตน ซึ่งผลการรบปรากฏว่า ทรพี พ่ายแพ้แก่พาลีและถูกพาลีฆ่าตาย เลือดของทรวาจึงไหลนองออกมาจากถ้ำที่ทำการรบกัน จนภูเขาถูกตั้งกล่าว่ามีลักษณะของดินที่เป็นสีแดงกลายเป็นเอกลักษณ์ของภูเขาถูกตั้งกล่าว่าที่แตกต่างจากภูเขาทั่วไปในเมืองลพบุรี โดยตำนานของเขาทับควายนับเป็นอีกหนึ่งตำนานที่เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ชาวเมืองลพบุรี

เขาวงพระจันทร์ เป็นภูเขาขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของเมืองลพบุรี ในเขตอำเภอโคกสำโรง โดยภูเขาดังกล่าวถูกอธิบายจากตำนานเมืองลพบุรีว่า เป็นที่อยู่อาศัยของยักษ์ที่ชื่อว่า ท้าวกกขนาก ซึ่งยกตนนี้เป็นยักษ์ที่เคยออกอาละวาดจับชาวเมืองลพบุรีกินเป็นอาหาร ซึ่งต่อมาได้ถูกพระรามแผลงศรเข้ามาปักไว้ เพื่อสกัดกั้นไม่ให้ยักษ์ตนดังกล่าวออกมาอาละวาดอีก โดยข้อห้ามที่เกี่ยวข้องกับตำนานเมืองลพบุรีดังกล่าวก็คือ การห้ามนำน้ำส้มสายชูมาราดบริเวณเขาวงพระจันทร์ เนื่องจากเชื่อว่า น้ำส้มสายชูจะเป็นสิ่งที่ทำให้ลูกศรของพระรามที่ตรึงยักษ์ท้าวกกขนากไว้นั้นหลุดออก และทำให้ยักษ์ตนดังกล่าวออกมาอาละวาดได้ นอกจากนี้ ยังมีการอธิบายต่อไปว่า ลูกศรของพระรามที่ตรึงยักษ์ท้าวกกขนากไว้นั้นสามารถที่จะขยับได้เอง โดยหากคราวใดที่ลูกศรดังกล่าวเกิดการขยับ ก็จะมีไก่อแก้วขึ้นเป็นสัญญาณให้หนุมานเข้ามาตอกลูกศรของพระรามให้มีความแน่นหนาตามเดิม เพื่อป้องกันไม่ให้ลูกศรหลุดออก ซึ่งทุกครั้งที่หนุมานเข้ามาตอกศร ก็จะทำให้เกิดประกายไฟขึ้น และประกายไฟนี้ก็ได้ลุกลามไปไหม้พื้นที่ของเมืองลพบุรี โดยตำนานดังกล่าวยังคงได้รับการส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นในหมู่ชาวเมืองลพบุรี

ภาพประกอบ 3 เขาวงพระจันทร์ที่ถูกเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของยักษ์ทำวกกนกตามตำนานเมืองลพบุรี

นอกเหนือจากตำนานเมืองลพบุรีที่เป็นการร้อยเรียงเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ผ่านการนำไปผูกโยงกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์แล้ว ยังมีเรื่องเล่าท้องถิ่นที่อธิบายถึงอิทธิปาฏิหาริย์ของสถานที่และบุคคลที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพนับถืออีก 2 ชุดที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น นั่นคือ เรื่องเล่าเกี่ยวกับศาลพระกาฬ และเรื่องเล่าเกี่ยวกับหลวงพ่อบุญรอดแห่งวัดมณีชลขันธ์ สำหรับเรื่องเล่าเกี่ยวกับศาลพระกาฬ ในลักษณะของความศักดิ์สิทธิ์และอภินิหารของเจ้าพ่อพระกาฬที่ประชาชนเคยพบเห็น ซึ่งศาลพระกาฬเป็นสถานที่ที่ตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมืองลพบุรีเป็นโบราณสถานที่สร้างขึ้นในสมัยขอม และได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ให้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างชัดเจนในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายในประดิษฐานเทวรูปพระนารายณ์สลักจากหินที่มีมาแต่เดิมจำนวน 2 องค์ โดยประชาชนในเมืองลพบุรีจะมีธรรมเนียมการยกมือไหว้และบิณฑบาตเมื่อผ่านสถานที่ดังกล่าว โดยเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของศาลพระกาฬได้ถูกเล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นกันกว้างขวางในหมู่ชาวเมืองลพบุรี อันแสดงให้เห็นถึงการที่ชาวเมืองลพบุรีมีการให้ความเคารพต่อศาลพระกาฬเป็นอย่างมากในการดำเนินชีวิตประจำวัน จากความเชื่อว่า ศาลดังกล่าวมีอำนาจในการดลบันดาลในสิ่งที่ตนเองปรารถนาให้เกิดแก่ตนเองได้ เห็นได้จากการเล่าความทรงจำในอดีตเกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเองที่มีความผูกพันกับศาลพระกาฬว่า

“เราเป็นคนลุ่มน้ำลพบุรี ก็จะมีศาลพระกาฬ การบนบานศาลกล่าว การขอพรคนรุ่นเก่าเฒ่าเฒ่า ก็จะขอให้มีการค้าขายดี ปลอดภัยต่อการเดินทาง มันก็เลยเป็นอย่างปู่ตายายมาทีนี้แล้วก็จะมาสักการะ มันเป็นความเชื่อสำหรับคนรุ่นนั้น เราเป็นเด็ก เรามากับคุณพ่อ คุณแม่ เราเห็นคุณพ่อคุณแม่แล้วก็ไปขายของเสร็จแล้ว ไปไหว้ศาลพระกาฬ มีของอะไรก็ไปถวาย ก็ไปถวายเพื่อลางด้วย...” (ลุงบัง)

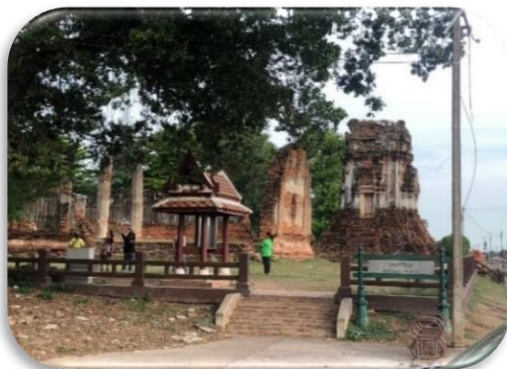
ในส่วนของหลวงพ่อบ้าง แห่งวัดมณีชลขันธ์ พระภิกษุที่ได้รับการเคารพสักการะอย่างแพร่หลายจากชาวเมืองลพบุรีนั้น ได้มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับท่านในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์เป็นจำนวนมากในที่ถูกลงต่อกันหมู่ชาวเมืองลพบุรี ในฐานะที่เป็นภิกษุผู้เรืองเวทวิทยาคม และเกี่ยวข้องเป็นอาจารย์ของพระภิกษุชื่อดังที่เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไปอย่างสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังสี ซึ่งหลวงพ่อบ้างเป็นพระภิกษุที่มีประวัติความเป็นมาในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ที่ค่อนข้างแตกต่างจากพระสงฆ์ทั่วไป กล่าวคือ พระภิกษุรูปนี้เป็นพระภิกษุที่หลุดออกมาจากพื้นที่อื่น และมาพักจำพรรษาที่วัดมณีชลขันธ์ที่อยู่ในเขตตัวเมืองลพบุรี โดยตามคำบอกเล่าที่ถูกเล่าสืบกันมากกล่าวว่า พระภิกษุรูปนี้เป็นผู้ที่สร้างเจดีย์ขนาดใหญ่ของวัดมณีชลขันธ์ด้วยตนเอง เมื่อสร้างเสร็จ พระภิกษุรูปนี้ได้ขึ้นไปบนยอดเจดีย์และกระโดดลงมา เมื่อถึงพื้นก็ได้เดินหายไปและไม่มีผู้ใดพบเห็นอีกเลย หลังจากนั้นได้มีการก่อสร้างวิหารประดิษฐานรูปจำลองของพระภิกษุรูปนี้ขึ้นที่ริมถนนด้านหน้าของวัดมณีชลขันธ์ อย่างไรก็ตาม จากคำบอกเล่าของคุณ **ป้ามณี** ชาวเมืองลพบุรีที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้กับวัดมณีชลขันธ์ได้มีการเล่าเรื่องราวเกี่ยวหลวงพ่อบ้างให้ผู้วิจัยฟังอย่างภาคภูมิใจว่า นอกจากหลวงพ่อบ้างจะเป็นที่รู้จักกันอย่างเป็นวงกว้างในหมู่ชาวเมืองลพบุรีแล้ว หลวงพ่อบ้างยังมีการแสดงปาฏิหาริย์ให้ประชาชนในท้องถิ่นอื่นได้รู้จักตนเองผ่านทางการเข้าฝันอีกด้วย ดังคำกล่าวของป้ามณี ที่มีความคุ้นชินอยู่กับคติการเคารพนับถือหลวงพ่อบ้างเป็นอย่างดี “บางทีหลวงปู่มาเข้าฝัน อยู่ถึงเชียงใหม่ เชียงราย มาเข้าฝัน ภูอยู่ลพบุรี วัดมณี เขาไม่รู้จักเลย เขาบอกมาให้มากกราบมาไหว้ บางคนบอกว่าไกลจังเลย ไหนจะค่าน้ำมันรถ แล้วเขาก็ไม่รู้จัก เขาบอกมาไหว้กุเลย อยู่ลพบุรี วัดมณีชลขันธ์ บอกให้มาให้ได้ บางคนเข้ามา เขาฝันเห็น เขามาไม่ถูก เขาก็ถามไปเรื่อยเลย” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในเมืองลพบุรีเป็นที่รู้จักของประชาชนในท้องถิ่นอื่นด้วย และชาวเมืองลพบุรีเองก็มีความเชื่อมั่นและมีความภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนเองยึดถือด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ถูกนำมาใช้ในการอธิบายเชื่อมโยงกับสถานที่ต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรี ซึ่งลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นการก่อรูปของชุดความจริงเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีที่อิงอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติอย่างชัดเจน ซึ่งการที่สถานที่ภายในเมืองลพบุรีถูกสวมทับด้วยตำนานที่มีลักษณะตามที่กล่าวมาข้างต้น ก็ได้ทำให้โลกทัศน์ของชาวเมืองลพบุรียึดโยงอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติโดยปริยาย จนก่อให้เกิดธรรมเนียมการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะขึ้น เพื่อให้ตนเองสามารถอยู่ร่วมกับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติได้อย่างปกติสุข

1.1.2 เมืองที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต

การที่เมืองลพบุรีเป็นที่มีโบราณสถานตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากเมืองดังกล่าวเป็นเมืองที่มีประชาชนอยู่อาศัยมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ในละยุคทางการศึกษา ผู้คนเหล่านี้

ก็จะมีการสร้างสถานที่ต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองในแต่ละมิติ เมื่อระยะเวลาผ่านไปสถานที่เหล่านี้ก็ได้ถูกทิ้งร้างให้กลายเป็นซากปรักหักพังที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์แล้วจากการที่ยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้การใช้ประโยชน์จากสถานที่แต่ละแห่งเกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งต่อมารัฐบาลก็ได้มีการยกฐานะของซากปรักหักพังดังกล่าวให้อยู่ในฐานะของโบราณสถานที่ใช้สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรีและประชาชนทั่วไปทุกเพศทุกวัย เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้รับทราบถึงวิถีชีวิตของชาวเมืองลพบุรีในอดีตในแต่ละแง่มุมของการดำเนินชีวิต โดยโบราณสถานที่ยังปรากฏในพื้นที่ของเมืองลพบุรีส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นศาสนสถานที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งตามคติพุทธและคติพราหมณ์ – ฮินดู ซึ่งอยู่ในสองสมัย คือ ในสมัยขอมเรืองอำนาจ และในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่เสร็จมาประทับ ณ เมืองลพบุรี ซึ่งโบราณสถานเหล่านี้ตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่าของลพบุรี จึงส่งผลให้โบราณสถานแต่ละแห่งมีภูมิทัศน์รอบข้างที่เต็มไปด้วยการตั้งบ้านเรือนในการอยู่อาศัยและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวเมืองลพบุรี ไม่ว่าจะเป็นด้านการค้าขาย การศึกษา การติดต่อราชการ ฯลฯ โดยสามารถพบเห็นบรรยากาศเหล่านี้ได้ทั่วไปเขตของเมืองเก่าของลพบุรี จากการที่มีโบราณสถานกระจายตัวอยู่ทั่วไป ทำให้ดูเหมือนว่า ชาวเมืองลพบุรีกำลังดำเนินชีวิตอยู่ในสองช่วงเวลาควบคู่กันไปอย่างผสมกลมกลืนในทุกวันของการดำเนินชีวิต คือ ช่วงเวลาในอดีตและช่วงเวลาปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม บรรยากาศในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น ก็ได้เป็นอุปสรรคต่อการดำรงอยู่ของซากปรักหักพังที่อยู่ในฐานะโบราณสถานและแหล่งเรียนรู้แต่อย่างใด เนื่องจากโบราณสถานแต่ละแห่งมีการทำรั้วกันไว้เป็นสัดส่วน เพื่อสงวนรักษาให้สถานที่เหล่านี้ยังคงได้รับการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ตามแบบดั้งเดิม ซึ่งโบราณสถานแต่ละแห่งจะมีการจัดเจ้าหน้าที่คอยดูแลและทำนุบำรุงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ของความสะอาดและเป็นระเบียบขึ้นแก่โบราณสถานทุกแห่งที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองลพบุรี

ภาพประกอบ 4 โบราณสถานที่ได้รับการรักษาไว้อย่างเป็นสัดส่วนท่ามกลางการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรี

นอกเหนือจากการที่โบราณสถานแต่ละแห่งจะเป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชนทุกเพศทุกวัยที่เข้ามาชมแล้ว โบราณสถานหลายแห่งในเมืองลพบุรียังมีการหน้าที่ (Function) เพิ่มเติมในลักษณะอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนด้วย ซึ่งลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในเมืองลพบุรีมีลักษณะเป็น “โบราณสถานที่มีชีวิต” เนื่องจากสถานที่เหล่านี้ยังคงสามารถเป็นแหล่งที่ยึดโยงอยู่กับการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนในแต่ละมิติ มิใช่เป็นเพียงสถานที่ที่มีไว้สำหรับการรำลึกถึงช่วงเวลาในอดีตเพียงเท่านั้น โดยการหน้าที่ที่โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีมีอยู่ได้แก่ การเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีไว้สำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของประชาชนจากท้องถิ่นอื่น และการเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองลพบุรี ซึ่งตัวอย่างของโบราณสถานที่มีการหน้าที่ตามลักษณะการหน้าที่ที่กล่าวมาข้างต้นได้แก่ ศาลพระกาฬ ซึ่งได้รับการประกาศให้เป็นโบราณสถานจากกรมศิลปากร ในขณะเดียวกันศาลพระกาฬก็ยังคงเป็นสถานที่ที่ชาวเมืองลพบุรีและประชาชนจากท้องถิ่นอื่นให้ความเคารพสักการะ เห็นได้จากดอกไม้ธูปเทียนที่ถูกนำมาสักการะศาลพระกาฬจำนวนมากที่ถูกนำมาสักการะยังศาลพระกาฬเป็นประจำทุกวัน จากการที่ศาลพระกาฬถูกเชื่อว่าเป็นสถานที่ที่สามารถดลบันดาลความสำเร็จให้แก่ผู้ที่มาสักการะได้ นอกจากนี้ ศาลพระกาฬยังอยู่ในฐานะของแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกนำไปประชาสัมพันธ์ในระดับจังหวัด เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนต่างถิ่นเข้ามาเยี่ยมชม โดยบริเวณด้านข้างศาลพระกาฬมีชาวบ้านเข้ามาตั้งร้านขายอาหารและเครื่องดื่มไว้เจ้าพ่อศาลพระกาฬแก่นักท่องเที่ยว อันแสดงให้เห็นถึงการที่ศาลพระกาฬทำหน้าที่เป็นสิ่งที่ช่วยในการดำรงชีพของชาวเมืองลพบุรีอีกทางหนึ่งด้วย นอกเหนือจากการเป็นแหล่งที่พึ่งทางใจและแหล่งท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 5 ป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ
ศาลพระกาฬ

สวนวังนารายณ์ก็เป็นโบราณสถานอีกแห่งหนึ่งที่มีลักษณะเป็นโบราณสถานที่มีชีวิตเช่นเดียวกับศาลพระกาฬ เนื่องจากวังนารายณ์ถูกจัดให้เป็นสถานที่ที่มีไว้สำหรับให้ผู้คนได้เข้ามาใช้เป็นพื้นที่ในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของเมืองลพบุรีในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยในพื้นที่ของวังนารายณ์ได้มีการประดับตกแต่งด้วยไม้ดอกไม้ประดับอย่างสวยงาม ทำให้บรรยากาศของวังนารายณ์มีความร่มรื่น นอกเหนือจากการเป็นพื้นที่ของโบราณสถานที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้สำหรับอนุชนรุ่นหลัง นอกจากนี้ ภายในพื้นที่ของวังนารายณ์ยังมีการจัดพื้นที่นั่งไว้สำหรับให้ประชาชนได้พักผ่อนหย่อนใจในลักษณะของร้านกาแฟที่มีการจัดบรรยากาศของร้านด้วยสถาปัตยกรรมแบบย้อนยุค โดยจากการสังเกตพบว่า กลุ่มผู้ที่เข้ามาใช้บริการร้านกาแฟดังกล่าวมีทั้งกลุ่มที่เป็นนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่น และกลุ่มชาวเมืองลพบุรีเองที่เข้ามาใช้ร้านกาแฟเพื่อการพบปะสังสรรค์ในแต่ละโอกาส ส่งผลให้วังนารายณ์มีสถานภาพเป็นจุดนัดพบและเป็นพื้นที่ที่มีไว้สำหรับพบปะพูดคุยกันด้วยความผ่อนคลาย ท่ามกลางบรรยากาศแบบย้อนยุคที่มีความสวยงาม ดังที่**คุณพล** ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของตนเองเกี่ยวกับการใช้บริการร้านกาแฟของวังนารายณ์ว่า “มาที่นี่ประจำ เวลาคันเพื่อน นัดคนรู้จักคุยงาน เราารู้สึกว่าที่นี่มีเสน่ห์ดีนะ คืออยู่ในเมือง ใกล้บ้าน มาสะดวก แล้วในวังนารายณ์ก็สวยด้วย เวลาคันคนที่ทำงาน นัดลูกค้ามาจากพื้นที่อื่นเขาก็จะชอบ ก็ได้คุยกันแบบอารมณ์ดี ชิล ๆ งานก็สำเร็จ” ดังนั้น วังนารายณ์จึงเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นโบราณสถานที่แตกต่างจากโบราณสถานทั่วไปในมิติของการเป็นสถานที่ที่ช่วยตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ที่มาเยือนด้วย

การใช้ชีวิตของชาวเมืองลพบุรีท่ามกลางบรรยากาศที่เต็มไปด้วยโบราณสถานนับเป็นความลงตัวที่เห็นได้ชัดระหว่างการดำเนินชีวิตของผู้คนกับสภาพแวดล้อมในบริบทของเมืองลพบุรี เนื่องจากชาวเมืองลพบุรีสามารถทำให้โบราณสถานเหล่านี้ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในชีวิตประจำวันได้ ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งที่พึ่งทางใจ การเป็นแหล่งสันทนาการ และการเป็นแหล่งในการประกอบธุรกิจหาเลี้ยงชีพ ซึ่งลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่สำคัญของโบราณสถานภายในเมืองลพบุรีอีกประการหนึ่ง แม้ว่าในภาพรวมโบราณสถานเหล่านี้จะถูกขึ้นทะเบียนเป็นสมบัติของชาติและได้รับการคุ้มครองดูแลจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ชาวเมืองลพบุรีก็สามารถที่จะทำให้โบราณสถานที่ที่อยู่ในพื้นที่ให้ยังคงมีความยึดโยงอยู่กับชีวิตของตนเองได้อย่างลงตัว

1.1.3 เมืองที่ถูกให้ความสำคัญในเชิงการเมืองการปกครอง

เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีการจัดการเมืองปกครองมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีต โดยในแต่ละยุคทางการศึกษา เมืองลพบุรีได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเมืองการปกครองมาอย่าง

ต่อเนื่อง การปกครองของเมืองลพบุรีที่ถูกนำมาใช้ในอดีตก่อนยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ก็คือ การปกครองในลักษณะของเจ้าขุนมูลนายที่มีการแสดงอำนาจทางการเมืองปกครอง ในลักษณะของเทวราชา โดยมีการตั้งเอาองค์ประกอบทางศาสนามาใช้เสริมอำนาจในการแสดงให้ เห็นถึงอิทธิพลของตนเองที่มีอยู่เหนือพลเมืองทั่วไป ซึ่งผู้ปกครองที่เข้ามาปกครองเมืองลพบุรีในยุค เทวราชานี้ มีลักษณะเป็นกษัตริย์และเจ้าเมือง ทั้งผู้ปกครองที่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการมีอยู่ ของตัวตนที่ชัดเจน เช่น พระนางจามเทวี พระราเมศวร สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ฯลฯ และ ผู้ปกครองที่เป็นถูกกล่าวถึงนิยายอิงประวัติศาสตร์ เช่น พระร่วง เจ้าเมืองละโว้ โดยการที่เมือง ลพบุรีถูกปกครองจากผู้ปกครองหลายยุคสมัยนี้ได้ส่งผลให้เกิดการสร้างสถานที่ที่มีสถาปัตยกรรม แบบต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจของผู้ปกครองที่แฝงอยู่ผ่านทางศาสนสถานแต่ละแห่งที่ กระจายอยู่ทั่วเมืองลพบุรี โดยศาสนสถานเหล่านี้ได้ถูกสร้างและต่อเติมซ้อนทับกันมาหลายยุค หลายสมัยจากผู้ปกครองที่เข้ามามีอำนาจในเมืองลพบุรี เช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ปรังค์แซก พระปรังค์สามยอด ฯลฯ และเมืองลพบุรีก็นับเป็นเมืองที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต เห็นได้จากการที่เมืองลพบุรีได้ถูกสร้างการพัฒนาจากผู้ปกครองในแต่ละยุคสมัย ทำให้สิ่งแวดล้อม ในเมืองลพบุรี เต็มไปด้วยสถานที่ที่มีไว้สำหรับใช้ประโยชน์ของประชาชนประเภทต่าง ๆ

สำหรับยุคทางการศึกษาที่กล่าวได้ว่า มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจ ทางการเมืองปกครองของผู้ปกครองเมืองลพบุรีปรากฏให้เห็นเป็นจำนวนมากได้แก่ รัชสมัยของสมเด็จพระ นารายณ์มหาราช ที่พระองค์เสด็จใช้เวลาส่วนใหญ่เสด็จมาประทับในเมืองลพบุรี โดยพระองค์ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังสำหรับเป็นที่ประทับและออกว่าราชการชื่อว่า พระนารายณ์ราช นิเวศน์ รวมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้มีการสร้างสาธารณูปโภค เพื่อใช้ประโยชน์ในทางสาธารณะขึ้น หลายประการ ในรัชสมัยของพระองค์ กล่าวได้ว่า เมืองลพบุรีได้มีความเจริญในหลายด้าน ดัง ปรากฏหลักฐานให้เห็นในปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ด้านสาธารณูปโภค: มีการสร้างท่อน้ำประปาดินเผา และทำการวางระบบ ประปาขึ้นในพื้นที่ของเมืองลพบุรี สำหรับใช้อุปโภคบริโภคในเมืองลพบุรี โดยใช้แรงดันน้ำจากอ่าง เก็บน้ำ รวมทั้งสร้างน้ำพุ และน้ำตก ภายในพระราชวัง

- ด้านศาสนา: โปรดให้มีการบูรณะพระปรังค์ 3 ยอด ให้กลายเป็นวัด รวมทั้งการบูรณะวัดพระศรี รัตนมหาธาตุ และสร้างศาลเทพารักษ์เพิ่มเติมขึ้นในบริเวณศาลพระ กาฬ

- ด้านการค้า: มีการจัดการค้าขายกับต่างประเทศ และมีการสร้างสถานที่ที่ใช้สำหรับต้อนรับแขกเมืองจากต่างชาติอย่างตึกเลี้ยงรับแขกเมืองและสิบสองห้องพระคลัง สำหรับเก็บสิ่งของมีค่าที่เกี่ยวกับการค้าขายกับต่างประเทศภายในพระนารายณ์ราชนิเวศ
- ด้านวิทยาศาสตร์: มีการมีการสร้างหอดูดาว สำหรับใช้ดูดาวขึ้นเป็นครั้งแรกในเมืองลพบุรี บริเวณวัดสันเปาโล ซึ่งเป็นศาสนสถานในคริสต์ศาสนา

ภาพประกอบ 6 หอดูดาวบริเวณวัดสันเปาโล : นวัตกรรมล้ำค่าในรัชสมัย
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ภายหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 เมืองลพบุรีก็ได้ถูกใช้เพื่อประโยชน์ในทางการปกครองครั้งใหญ่ ในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยในสมัยนี้ได้รับการพัฒนาให้เมืองลพบุรีมีความเจริญอย่างก้าวกระโดดในหลายด้าน ก่อให้เกิดการขยายของเมืองจนถึงอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี จนทำให้จอมพล ป. มีการตั้งพื้นที่ต้นแบบด้านการพัฒนาขึ้นที่อำเภอพระพุทธบาทอีกแห่งหนึ่ง (ตั้งนิคม) โดยส่วนในสมัยดังกล่าวได้มีการเข้ามาพัฒนาเมืองลพบุรี ทั้งในแง่ของการพัฒนาทางกายภาพและการนำอุดมการณ์ประชาธิปไตยตามแบบของคณะราษฎรเข้ามาเผยแพร่ สำหรับในส่วนของการพัฒนาทางกานภาพนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำริให้มีการจัดวางสถานที่แต่ละแห่งออกเป็นสัดส่วนเพื่อความเป็นระเบียบในการใช้งาน รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิประเทศผ่านการสร้างสาธารณูปโภคประเภทเส้นทางคมนาคมขึ้น จนทำให้เกิดเส้นทางการสัญจรรูปแบบใหม่ขึ้นในเมืองลพบุรี “เมื่อก่อนมีรถรางวิ่งตอนนั้รางก็ยังฝังกลบอยู่ตามแนวถนน ตอนแรกใหม่ๆ เขาจะรื้อรางไปด้วยมันขุดไม่ไหว มันได้ไม่คุ้มเสียก็เลยปล่อยให้ไป แล้วรางรถรางที่อยู่ตรงข้ามกับโรงพยาบาลลพบุรีสถานีรถราง สิ้นสุดที่

หน้าห้องแถวหน้าโรงพยาบาล ตรงนั้นเป็นรกร้างเก่า” (ลุงวิชัย) โดยเฉพาะในเขตเมืองใหม่ที่ จอมพล ป. พิบูลสงครามสั่งการให้สร้างขึ้น เพื่อแยกเมืองออกมาตั้งนอกเขตเมืองเก่าที่เต็มไปด้วยโบราณสถาน ส่วนในด้านของการเผยแพร่อุดมการณ์แบบประชาธิปไตยนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กระทำการสร้างลักษณะสถาปัตยกรรมในแบบคณะราษฎรที่ต้องการสื่อให้เห็นอุดมการณ์ของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยสถาปัตยกรรมดังกล่าวมีลักษณะเป็นสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเรียบแบน มีสัดส่วนที่เท่ากัน ไม่มียอดแหลม ซึ่งอาคารสถานที่ต่างที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น ยังคงมีสถาปัตยกรรมปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในเมืองลพบุรี ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาล โรงเรียน โรงแรม โรงเรียน อาคารพาณิชย์ ฯลฯ โดยสถานที่เหล่านี้บางแห่งก็ยังคงถูกใช้งานตามหน้าที่ดั้งเดิมของตนเองอยู่ เช่น อาคารเรียนของโรงเรียนพิบูลวิทยาลัย ที่ยังคงมีการใช้จัดการเรียนการสอน ส่วนสถานที่บางแห่งก็ถูกดัดแปลงให้มีการใช้งานเพื่อวัตถุประสงค์อื่น เช่น โรงพยาบาลทหารบก ที่ถูกใช้เป็นสำนักงานรักษาความปลอดภัย

ภาพประกอบ 7 โรงแรมทหารบกที่ถูกสร้างขึ้นในยุครัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

เมื่อมองในมุมวิถีชีวิตของชาวเมืองลพบุรีที่มีชีวิตอยู่ในช่วงที่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาพัฒนาเมืองลพบุรี พบว่า รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการเข้ามาดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวเมืองลพบุรีให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลส่วนกลางที่กำลังดำเนินอยู่ในขณะนั้นในหลายลักษณะ นอกเหนือจากการเผยแพร่สถาปัตยกรรมแบบคณะราษฎร เช่น การสร้างรกร้างเพื่อใช้ในการคมนาคมสาธารณะ การกำหนดให้แต่งกายตามสากลนิยม การห้ามรับประทานหมาก ฯลฯ เพื่อสร้างลักษณะความศิวิไลซ์ให้เกิดขึ้นตามนโยบายรัฐนิยม โดยหลวงพ่อดุสิต พระภิกษุที่มีช่วงชีวิตอยู่ในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้หวนรำลึกถึงช่วงชีวิตในอดีตของตนเอง และเล่าความทรงจำในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูล

สงคราม ที่ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในเมืองลพบุรีหลายประการ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ นับเป็นสิ่งที่มีความแปลกใหม่สำหรับชาวเมืองลพบุรี

“สมัยจอมพล ป. พ.ศ. 2484 นั้น สมัยรัฐธรรมนูญ ผู้หญิงต้องนุ่งกระโปรง นุ่งผ้าถุง ถ้าอย่างนั้นปรับ 5 บาท ผู้ชายก็ต้องนุ่งกางเกงให้เรียบร้อย ถ้าถอดเสื้อไปยืน แล้วเขาเห็นปรับ 5 บาท 5 บาทสมัยนั้นก็เยอะ แล้วก็กินถ้วยเดียวจานหนึ่ง ชามหนึ่ง 2 สตางค์ ปรับสัก 5 บาท นี่ก็แพงแล้ว” (หลวงพ่อบุญ) (หลวงพ่อบุญ)

เมืองลพบุรีได้ถูกใช้เป็นพื้นที่ของการบริหารจัดการเชิงอำนาจมาในหลายยุคทางการศึกษา ทำให้เกิดรูปแบบทางความคิด และสถาปัตยกรรมขึ้นในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏอยู่ร่วมกันในพื้นที่ของเมืองลพบุรีและมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละมิติ ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการที่ผู้ปกครองแต่ละยุคที่เข้ามาครองอำนาจในเมืองลพบุรีจะมีแนวคิดในการปกครองที่แตกต่างกัน ก็ได้ทำให้มีการแสดงออกในเชิงการเมืองการปกครองที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งลักษณะเช่นนี้ได้ส่งผลให้เมืองลพบุรีมีความซับซ้อนทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมอย่างอาคารสถานที่ที่ถูกสร้างขึ้นในแต่ละยุค และสิ่งที่เป็นนามธรรมอย่างแบบแผนทางความคิดของชาวเมืองลพบุรีที่ได้รับอิทธิพลมาจากผู้ปกครองในแต่ละยุคด้วย

1.1.4 การเป็นเมืองทหาร: ยุคแห่งการปรับปรุงของเมืองลพบุรีขนาดใหญ่

สมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมืองลพบุรีได้ถูกสร้างให้เห็นเมืองยุทธศาสตร์ทางการทหารของประเทศไทย โดยได้มีการย้ายหน่วยทหารต่าง ๆ เข้ามาตั้งในพื้นที่เมืองลพบุรี ทำให้เมืองลพบุรีมีความโดดเด่นในแง่ของการเป็นเมืองที่เป็นที่ตั้งของหน่วยทหารเป็นจำนวนมาก ซึ่งจากการเก็บข้อมูลพบว่า หน่วยทหารที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรีมีหลากหลายระดับ ตั้งแต่ระดับกองร้อย กรม และกองพล รวมทั้งมีหลากหลายเหล่าที่ใช้ในการรบ ไม่ว่าจะเป็นทหารราบ ทหารปืนใหญ่ ทหารสรรพาวุธ ทหารเสนารักษ์ ฯลฯ อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่ถูกใช้เป็นฐานที่มั่นทางทหารที่มีขีดความสามารถในการรบได้หลากหลายลักษณะ โดยลักษณะการตั้งหน่วยทหารภายในเมืองลพบุรีนั้นมีทั้งลักษณะที่ตั้งอยู่ปะปนกับชุมชน และแหล่งการค้าที่ชาวเมืองใช้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และการตั้งอยู่แบบเป็นระเบียบในพื้นที่แถบชานเมืองในเขตทิศเหนือของเมืองลพบุรี ซึ่งเมื่อเดินทางผ่านพื้นที่ดังกล่าว จะพบว่า มีหน่วยทหารตั้งเรียงรายกันอย่างต่อเนื่องเป็นระยะทางหลายกิโลเมตรในสองข้างทาง และปรากฏว่ามีทหารออกมาทำกิจกรรมในแต่ละลักษณะอยู่บ่อยครั้ง รวากับว่า ผู้ที่เดินทางกำลังเดินทางเข้าไปในพื้นที่ของหน่วยทหาร ซึ่งบรรยากาศดังกล่าวถือเป็นลักษณะเฉพาะตัวอย่างหนึ่งของเมืองลพบุรีที่สามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน และเป็นการตอกย้ำถึงฉายาของเมืองลพบุรีที่ถูกกล่าวถึงใน

ฐานะเมืองทหาร “ลพบุรีหนูก็ลองไปดูสิ มีแต่ค่ายทหาร เรียงกันเป็นกิโล แล้วก็บ้านทหารเยอะแยะ เราก็อยู่เมืองทหารก็เป็นแบบนี้ ก็รู้สึกว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะดินะ ที่อื่นเขาก็ไม่ได้เป็นแบบเรา เรา นี่บ้านนักรบเลย” (ป๋ามณี) จากคำกล่าวของป๋ามณี ผู้ที่อยู่เกิดและเติบโตขึ้นในบริบทเมืองลพบุรี โดยตลอด แสดงให้เห็นถึงการที่ชาวเมืองลพบุรีมีการเชื่อมโยงตนเองเข้ากับลักษณะความเป็นเมืองทหารที่ถูกสร้างขึ้นอย่างแนบสนิท โดยมีได้รู้สึกแปลกแยกแต่ประการใด แม้จุดเริ่มต้นของบรรยากาศการเป็นเมืองทหารจะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากเจตนารมณ์ของผู้มีอำนาจเพียงฝ่ายเดียวก็ตาม

นอกเหนือจากรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามจะได้มีการเข้ามาสร้างหน่วยทหารต่าง ๆ เป็นจำนวนมากในพื้นที่ของเมืองลพบุรีแล้ว รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้สร้างสถานที่ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมความเป็นทหารให้ปรากฏขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรีอีกหลายแห่ง ซึ่งสถานที่เหล่านี้ได้ถูกบริหารจัดการโดยทหารในยุคเริ่มแรก รวมทั้งสถานที่บางแห่งยังเป็นแหล่งที่แฝงไปด้วยการปลูกฝังลักษณะความเป็นทหารและการปฏิบัติตามนโยบายรัฐนิยมด้วย เช่น โรงแรมทหารบก โรงภาพยนตร์ทหารบก และโรงพยาบาลอานันทมหิดล ที่มีสถาปัตยกรรมตามแบบคณะราษฎรและถูกบริหารจัดการโดยทหาร การสร้างซุ้มประตูค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ตั้งอยู่อย่างโดดเด่นท่ามกลางย่านชุมชนของเมืองลพบุรี เสมือนประตูที่ผ่านเข้าสู่เมืองลพบุรีที่ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีและผู้ที่เกี่ยวข้องผ่านไปมาได้รู้ถึงสิ่งที่สื่อถึงความเป็นทหารอย่างชัดเจน และการสร้างโรงเรียนพิบูลวิทยาลัยที่มีการนำตราสัญลักษณ์ของกองทัพบกมาเป็นตราประจำโรงเรียน ควบคู่กับการนำสถาปัตยกรรมแบบคณะราษฎรมาใช้ในการสร้างอาคารเรียนด้วย นอกจากนี้ โรงเรียนดังกล่าวยังมีการปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อถือนในผู้นำรัฐบาลสมัยนั้นผ่านทางการกำหนดให้สีประจำโรงเรียนเป็นสีเขียวแดง อันเป็นสีประจำวันเกิดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และภริยา ที่ผู้เรียนในโรงเรียนดังกล่าวมีการรับรู้ถึงความหมายกันโดยทั่วไป

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างคำขวัญประจำโรงเรียนที่ถูกพูดกันอย่างติดปากว่า “ลูกชายหลวงพ่อชา ลูกสาวจอมพล ป.” อันเป็นคำขวัญที่เน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของผู้ก่อตั้งโรงเรียนในยุคนั้น แม้ว่าเดิม โรงเรียนพิบูลวิทยาลัยจะเป็นโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดวัดเสาชิงช้า แต่ได้มีการย้ายไปตั้งในสถานที่แห่งใหม่ในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสัญลักษณ์ของโรงเรียนดังกล่าวตามนโยบายรัฐนิยมของจอมพล ป. ที่มีต่อเมืองลพบุรีอย่างชัดเจน โดยเป็นการนำสัญลักษณ์ของความเป็นทหารที่เชื่อมโยงกับบุคลิกของผู้นำในสมัยนั้นมาเป็นองค์ประกอบของโรงเรียน อันแสดงให้เห็นถึงกระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างความจริงเกี่ยวกับการเป็นเมืองทหารที่ถูกนำมาใช้ในสถาบันการศึกษาของเมืองลพบุรีที่สำคัญอีก

ประการหนึ่ง ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาลักษณะนี้ได้สร้างให้ผู้เรียนเกิดการซึบซับในชีวิตประจำวันผ่านการเข้ามาศึกษาในโรงเรียนอย่างอัตโนมัติ

ภาพประกอบ 8 ค่ายทหารที่ตั้งอยู่ท่ามกลางย่านการค้าของเมืองลพบุรี

การดำเนินการสร้างให้เมืองลพบุรีกลายเป็นเมืองยุทธศาสตร์ทหารนั้น นับว่า ได้สร้างให้เกิดการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีทั่วไปในยุคนั้น เนื่องจากการดำเนินการก่อสร้างหน่วยทหารไปพร้อมกันหลายหน่วย ส่งผลต่อการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน โดยความรู้สึกของชาวเมืองลพบุรี ณ ขณะนั้นเป็นความรู้สึกในลักษณะของความตื่นตันที่ได้พบกับสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่เคยมีในพื้นที่มาก่อน ทำให้พวกเขาเกิดความทรงจำเกี่ยวกับบรรยากาศของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ดังคำพูดของ **ลุงสุเทพ** ที่ได้หวนระลึกถึงความทรงจำในช่วงเวลาดังกล่าว และเล่าให้เรื่องราวที่ตนเองพบเห็นในช่วงรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า

“...สังเกตสิ ศูนย์การทหารปืนใหญ่อยู่ตรงโน้น แล้วตรงนี้จะป็นศูนย์การทหารราบ ทหารมาตั้งพลร่มพิเศษขึ้นมา พอพลร่มมาตั้งอยู่ ทหารราบก็เห็นว่าตั้งอยู่ไม่สะดวก ค่ายสมเด็จพระนารายณ์เดิมเป็นทหารราบ ก็เลยย้ายไป พลเอกประสิทธิ์อยู่ศูนย์กลางทหารปืนใหญ่ พลเอกประวิติเนี่ยเป็นคนมีบทบาท ก่อนจะย้ายจากนี้ไปได้”

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ชาวเมืองลพบุรีมีความตระหนักรู้และให้ความสนใจในสิ่งที่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาดำเนินการอยู่ตลอด ส่งผลให้พวกเขาสามารถจดจำรายละเอียดของการดำเนินการได้ แม้เรื่องราวที่เกิดขึ้นจะผ่านมาเป็นระยะเวลาที่นานแล้วก็ตาม ซึ่งหนึ่งในสิ่งที่ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดภาพจำเกี่ยวกับการดำเนินการของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็คือการทำให้เมืองลพบุรีมีบรรยากาศเป็นเมืองทหาร

เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่ถูกทำให้มีบรรยากาศการเป็นเมืองทหารทั้งในแง่ของบรรยากาศทางกายภาพและวัฒนธรรมทางความคิดที่ชาวเมืองลพบุรีได้รับการปลูกฝังจากผู้ปกครองทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกผู้ปกครองนำมาใช้เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความเป็นทหารสู่ชาวเมืองลพบุรี ซึ่งลักษณะดังกล่าวได้ทำให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะของเมืองทหารอย่างแพร่หลาย อันแสดงให้เห็นถึงผลสำเร็จที่สำคัญอย่างหนึ่งของรัฐบาลทหารที่เข้ามาปกครองเมืองลพบุรี เนื่องจากการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นเมืองทหารของเมืองลพบุรีถูกสร้างขึ้นในระยะเวลาอันรวดเร็วภายใต้ระยะเวลาของการปกครองจากรัฐบาลเพียงชุดเดียว และได้รับการสืบทอดต่อมาเรื่อย ๆ มิได้สูญสลายไปเมื่อหมดยุคของรัฐบาลดังกล่าวแล้ว

1.1.4 การค้าขายแลกเปลี่ยนเชิงเศรษฐกิจ กับความเป็นพลวัตในเมืองลพบุรี

เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะของการค้าขายสินค้าหนาแน่นอยู่ในตลาด ทั้งตลาดในเขตเมืองเก่า และตลาดในเขตเมืองใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยภูมิทัศน์ของตลาดในเขตเมืองเก่าจะมีลักษณะที่แตกต่างจากภูมิทัศน์ของตลาดในเขตเมืองใหม่อย่างชัดเจน เนื่องจากภูมิทัศน์ของตลาดในเขตเมืองใหม่นั้นได้ถูกบริหารจัดการให้มีการจัดตั้งร้านค้าและแหล่งชุมชนอย่างเป็นระเบียบในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเมื่อเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มีอาคารพาณิชย์ตั้งเรียงรายกันเป็นแนวยาว โดยแต่ละอาคารมีลักษณะที่เหมือนกัน มีเส้นทางการเดินรถไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนตลาดในเขตเมืองเก่านั้นมีลักษณะของอาคารพาณิชย์ที่แตกต่างหลากหลาย เนื่องจากอาคารเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นไม่พร้อมกัน รวมทั้งมีความสลับซับซ้อนของเส้นทางสัญจรและการทำกิจกรรมทางสังคมของประชาชน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวได้รับการพัฒนาปรับปรุงมาเรื่อย ๆ ในหลายยุคสมัย มิได้มีการสร้างและจัดระเบียบในคราวเดียวเหมือนกับพื้นที่ของเมืองใหม่ โดยเมืองลพบุรีเป็นเมืองมีบทบาทด้านเศรษฐกิจมาตั้งแต่อดีต ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่มีการจัดให้มีการค้าขายระหว่างชาติต่าง ๆ ทำให้เมืองลพบุรีมีความเจริญรุ่งเรืองในหลายด้าน ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่เมืองลพบุรีมีการขยายของเมืองไปจนถึงเขตอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ซึ่งลักษณะของพื้นที่ที่ชาวเมืองลพบุรีมีการเข้ามาทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะระหว่างกันนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ของตลาดที่มีการตั้งร้านค้าในพื้นที่อย่างถาวรในการซื้อขายสินค้าระหว่างกัน และการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจในงานเทศกาลที่มีการออกร้าน

ขายสินค้าแบบชั่วคราว เห็นได้ชัดเจนในกรณีของงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ก่อให้เกิดการซื้อขายสินค้าประเภทต่าง ๆ กันอย่างเป็นวงกว้าง

ภาพประกอบ 9 เขตตลาดเก่าของเมืองลพบุรีที่ปรากฏรูปแบบการดำเนินชีวิตดั้งเดิม
ของชาวเมืองลพบุรี

ระบบเศรษฐกิจในภาพรวม เมืองลพบุรีมีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการด้านต่าง ๆ ของประชาชนในเมือง โดยไม่ปรากฏว่า เมืองลพบุรีมีแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ นอกเหนือจากการผลิตสินค้าภายในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม เมืองลพบุรีนับเป็นพื้นที่ที่มีห้างสรรพสินค้าที่มีไว้สำหรับให้ประชาชนจับจ่ายใช้สอยกันอยู่จำนวนหลายแห่ง ซึ่งในแต่ละวัน ชาวเมืองลพบุรีจะมีการเข้าไปใช้บริการห้างสรรพสินค้าเหล่านั้นกันเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ในแถบชานเมืองลพบุรียังปรากฏว่ามีการตั้งร้านขายสินค้าและร้านสะดวกซื้ออยู่เป็นจำนวนมากตามข้างถนน ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการเปิดกิจการค้าขายในลักษณะดังกล่าวขึ้นเนื่องจากผู้ประกอบการเหล่านั้นมองว่า เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่มีข้าราชการทหารอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้มีเงินเดือนประจำที่แน่นอน พวกเขาจึงมองว่า บุคคลกลุ่มนี้มีความสามารถในการซื้อสินค้า และจากการสัมภาษณ์พ่อค้าหาบเร่ที่มีประสบการณ์ในการค้าขายในพื้นที่ของจังหวัดใกล้เคียง ทำให้ได้ข้อมูลว่า เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่สามารถค้าขายได้ดีมากที่สุด จนก่อให้เกิดการเข้ามาตั้งรกรากของคนต่างถิ่นเพื่อทำการค้าภายในพื้นที่ ดังคำพูดของ **เจ้สุณี** บุคคลจากต่างถิ่นที่เข้ามาเปิดกิจการร้านค้าในพื้นที่เมืองลพบุรีได้เล่าว่า “...ก็ไปขายมาหลายที่ ลพบุรีที่นี่ดีที่สุด เป็นเมืองข้าราชการ มีทหารเยอะ ขายดี เขาก็มาซื้อกันเรื่อย ๆ ถ้าไปขายที่อื่นคนเขารายได้ไม่แน่นอน เราก็เลยมาซื้อบ้านตั้งรกรากอยู่ที่นี่เลย ทำให้มีเงินมาสร้างเนื้อสร้างตัวได้” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการที่เมืองลพบุรีได้รับการให้คุณค่าในฐานะของ “ทำเลทอง” ที่ทำให้บุคคลที่เข้ามาอยู่

อาศัยสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวได้ อันเป็นการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในแง่บวกที่เกิดขึ้นจากบริบทของเมืองลพบุรีที่ผู้ที่มาจากต่างถิ่นได้เข้ามามีประสบการณ์ ลักษณะดังกล่าวนับเป็นการทำให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ว่าเป็นดินแดนที่พึงปรารถนาสำหรับการอยู่อาศัยของบุคคลโดยปริยาย

ส่วนแหล่งรายได้ของชาวเมืองลพบุรีมาจากหลากหลายแหล่ง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานราชการ การเป็นพนักงาน การค้าขาย การทำเกษตรกรรม ฯลฯ ดังนั้น จึงจะเห็นได้ว่า เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นอย่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศแต่ละแห่ง เช่น ในภูมิประเทศที่เป็นเขตของเมือง กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก็เป็นเรื่องการค้า การรับราชการ การรับจ้าง ส่วนในพื้นที่ที่เป็นเขตชานเมืองและนอกเมืองก็เริ่มจะเป็นการค้าขนาดเล็ก การทำประมง การเกษตรกรรม อย่างการทำไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด การค้าขายตลาดนัดที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่ของเมืองลพบุรีในหมู่บ้านต่าง ๆ

เมืองลพบุรีได้มีการขยายของเมืองออกไปยังเขตรอบนอกอย่างต่อเนื่อง โดยดัชนีชี้วัดอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการขยายของเมืองลพบุรีก็คือ การมีหมู่บ้านจัดสรรและย่านการค้าใหม่ ๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่เมืองลพบุรีมีประชากรและการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้สภาพแวดล้อมแห่งการเป็นเมืองมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เมืองลพบุรีให้มีภูมิทัศน์ที่เต็มไปด้วยสิ่งปลูกสร้างอย่างอาคารพาณิชย์และที่อยู่อาศัยของประชาชน รวมทั้งทำให้มีความซับซ้อนในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้นด้วย ซึ่ง**คุณพจน์** ได้เล่าเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ของเมืองลพบุรีในยุคที่ตนเองยังอยู่ในช่วงวัยกลางคนว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก “เมื่อก่อนแถวนี้ไม่มีอะไรหรอก ผังตรงข้ามก็เป็นป่ามะพร้าว มีบ้านอยู่ไม่กี่หลัง... ลพบุรีนี้เจริญเร็วเลย เพราะมีข้าราชการเยอะ เขาก็มีกำลังที่จะจ่ายได้” คำกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งที่ยืนยันให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่ถูกรับรู้ว่าเป็นเมืองที่มีการพัฒนาในหลายมิติ โดยเฉพาะมิติทางกายภาพซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ชาวเมืองลพบุรีสามารถรับรู้ได้ผ่านทางการการเปรียบเทียบความทรงจำเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ตนเองเคยพบมาในอดีต

เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในหลายลักษณะ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีที่มีความสัมพันธ์ในเชิงการแลกเปลี่ยนเพื่อการดำรงชีพระหว่างกัน ซึ่งการแลกเปลี่ยนเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีที่จำเป็นต้องประยุกต์ใช้พื้นที่ภายในเมืองลพบุรีเพื่อการดำรงชีพ โดยการที่ชาวเมืองลพบุรีจะเลือกทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับบริบทที่ชาวเมืองลพบุรีแต่ละคนดำรงอยู่ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีไม่

สามารถหลีกเลี่ยงได้ก็คือ ความเปลี่ยนแปลงในมิติทางกายภาพที่เป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่พัดผ่านเข้ามาทำให้บรรยากาศของกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกิดการเปลี่ยนแปลงไป

1.1.5 สภาพแวดล้อมของเมืองลพบุรี : ความซับซ้อนที่ถูกบริหารจัดการ

เมืองลพบุรีมีลักษณะของสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ถูกบริหารจัดการมาอย่างต่อเนื่องในหลายยุคสมัย โดยสภาพแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นในยุคสมัยที่ขอมเรืองอำนาจจะปรากฏในรูปแบบของศาสนสถานที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวเมืองลพบุรีอย่าง พระปรางค์สามยอดและศาลพระกาฬ เมื่อมาถึงรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สภาพแวดล้อมที่ปรากฏจะเป็นไปในลักษณะของสิ่งก่อสร้างประโยชน์ในการใช้สอย เช่น ท่อน้ำดินเผาที่ใช้ในระบบปะปาของเมือง ถังเก็บน้ำ ตึกเลี้ยงรับแขกเมือง หอดูดาว ท้องพระคลังสำหรับเก็บสินค้า ฯลฯ ต่อมาในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้มีการสร้างสถานที่สาธารณะที่มีไว้สำหรับอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรี เช่น โรงแรม โรงภาพยนตร์ โรงพยาบาล โรงเรียน สวนสาธารณะ ฯลฯ โดยสถาปัตยกรรมที่ถูกนำมาใช้ก่อสร้างสถานที่เหล่านี้เป็นสถาปัตยกรรมตามแบบของคณะราษฎรที่มีลักษณะเฉพาะตัว รวมทั้งการสร้างเมืองใหม่เนื่องจากเห็นว่าไม่เหมาะสมที่จะมีการตั้งบ้านเมืองอยู่ในเขตของโบราณสถาน จึงได้ขยายเมืองออกมา และมีการจัดสัดส่วนของผังเมืองอย่างเป็นระเบียบตามแบบต่างประเทศ โดยสาเหตุของการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามมีการปรับปรุงผังเมืองลพบุรีใหม่นั้น มาจากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการสร้างให้เมืองลพบุรี เป็นเมืองหลวงสำรองตามแผนป้องกันประเทศ ในสภาวะที่เกิดภัยคุกคามในสมัยนั้น

“สมัยนั้น ยังจำได้คร่าว ๆ นะ จอมพล ป. เขามาทำอะไรเยอะแยะในลพบุรีนี้ สร้างถนน สร้างสถานี่รกร้าง สมัยนั้นเห็นผู้ใหญ่เขาบอกกันว่า จอมพล ป. บอกว่าจะมาทำให้ลพบุรีเจริญ ตอนนั้นเรายังเด็ก ก็ฟังผู้ใหญ่เขาพูดมา พอมาตอนโต เราก็มาคิดว่า เออ จอมพล ป. ก็มาสร้างอะไรหลาย ๆ อย่างให้กับลพบุรีจริง ๆ ทำให้เมืองลพบุรีกลายเป็นเมืองใหญ่เลย มีความเจริญอะไรพร้อมหมด” (ลุงจำลอง)

นอกเหนือจากการจัดทำผังเมือง และการจัดการด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ แล้ว รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้มีการปรับปรุงในส่วนของการศึกษาภายในเมืองลพบุรีให้มีความเป็นกิจลักษณะ และมีความเป็นสมัยใหม่ตามแบบรัฐนิยม อันเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลในสมัยนั้น จนก่อให้เกิดบรรยากาศของการเรียนแบบใหม่ที่ดำเนินไปท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่รัฐชาติส่วนกลางสร้างขึ้น โดยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนที่เคยจัดการเรียนการสอนในวัดเสาชิงช้า ซึ่งเป็นวัดสำคัญของเมืองลพบุรี

ให้เป็นโรงเรียนที่สังกัดรัฐส่วนกลางและดำเนินการย้ายที่ตั้งใหม่ ตั้งชื่อว่า โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย และมีการจัดการเรียนการสอนตามนโยบายและหลักสูตรของรัฐส่วนกลาง แทนที่ที่ถูกกำหนดมาจากเจ้าอาวาสของวัดเสาชิงช้าตามแบบเดิม และได้ทำให้วัดเสาชิงช้าที่เคยจัดการศึกษาให้แก่ชาวเมืองลพบุรีควบคู่กับการเป็นศาสนสถานมาอย่างยาวนาน สิ้นสุดหน้าที่ในลักษณะดังกล่าวไป โดยในกรณีนี้ **หลวงพ่อดุสิต** พระภิกษุที่เคยมีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และเคยเป็นครูสอนวิชาศีลธรรมอยู่ที่โรงเรียนพิบูลวิทยาลัยได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านลักษณะของระบบการศึกษาในยุคไว้อย่างน่าสนใจว่า “โรงเรียนมีนักเรียน 18 คน แต่ตอนหลังก็ทำเป็นย้ายไปตรงโรงไม้ตรงนั้น มีพ่อค้าประชาชนไปร่วมกันก่อสร้างก็ย้ายไปตรงนั้น ตั้งชื่อว่าโรงเรียนบ้านนารายณ์ ยังไม่ได้ตั้งว่าพิบูล...พิบูลนี่ก็คือหลวงพิบูลย์มาสร้างอาคารให้มันย้ายจากตรงนี้ไปเป็นที่ปัจจุบัน ตั้งชื่อว่าโรงเรียนพิบูล ธงประจำโรงเรียนก็เป็นธงเขียวแดง เพราะว่าจอมพลนี่แกเกิดวันอาทิตย์” ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ชาวเมืองลพบุรีที่ได้รับการศึกษาอยู่ในระดับที่สูงและมีความคุ้นชินกับระบบราชการส่วนกลาง มีการรับรู้ถึงรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาดำเนินการในเมืองลพบุรี รวมทั้งรู้ถึงแบบแผนทางความคิดที่อยู่เบื้องหลังการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐดังกล่าวด้วย

ภาพประกอบ 10 วังเวียนสระแก้ว สวนสาธารณะที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยรัฐบาลของจอมพล

ป. พิบูลสงคราม

ลักษณะของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นภูเขาขนาดต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในแถบชานเมือง ซึ่งภูเขาเหล่านี้ยังคงค่อนข้างมีความอุดมสมบูรณ์ในแง่ของการเป็นป่าไม้อ่างไรก็ตาม ภูเขาหลายแห่งได้ถูกตัดแปลงเป็นศาสนสถานที่ยึดโยงกับความเชื่อทางศาสนา รวมทั้งการเป็นที่ตั้งของหน่วยทหาร นอกจากนี้ เมืองลพบุรียังเป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญสามชนิดได้แก่ ดินสอพองท พบได้มากในบริเวณหมู่บ้านหินสองก้อน

ในเขตอำเภอเมืองลพบุรี แร่เหล็ก พบได้มากบริเวณเขาทับควาย ในเขตอำเภอโคกสำโรง และพลอยเขาพระงาม พบได้ในภูเขาที่ตั้งอยู่ภายในวัดศิริจันทรมิตร (วัดเขาพระงาม) ในเขตอำเภอเมืองลพบุรี ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติทั้งสามชนิดได้ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจของเมืองลพบุรีมาอย่างต่อเนื่อง (ยกเว้นพลอยเขาพระงาม ที่ได้ถูกภาครัฐประกาศยกเลิกในการขุดหาแล้ว) สำหรับในส่วนของดินสอพอง ชาวเมืองลพบุรีได้ขุดดินสอพองไปผ่านกรรมวิธี แล้วขายในอุตสาหกรรมเครื่องสำอาง การทำแป้งเจิมสำหรับงานมงคล และงานละเล่นรื่นเริงทั่วไป ส่วนแร่เหล็ก ได้ถูกขุดไปขายเป็นดินลูกรังสำหรับใช้ทำถนนในพื้นที่ต่าง ๆ รวมทั้งส่งออกเพื่อใช้ในอุตสาหกรรม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า พื้นที่ของเมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชาวเมืองลพบุรีค่อนข้างมาก จากการที่ชาวเมืองลพบุรีได้มีการเข้าไปบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อันเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น

ภาพประกอบ 11 การใช้พื้นที่บริเวณเขาทับควายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

สภาพแวดล้อมของเมืองลพบุรีเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่ได้ถูกบริหารจัดการมาอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากการที่มีสิ่งปลูกสร้างจำนวนมากปรากฏอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ซึ่งสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ถูกใช้เพื่อกิจการสาธารณะต่าง ๆ ซึ่งผู้มีอำนาจในการปกครองแต่ละยุคทางการศึกษาเป็นผู้กำหนดขึ้น ส่วนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติก็ได้ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยการบริหารจัดการพื้นที่ของเมืองลพบุรีผ่านการสร้างและใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมนี้เป็นสิ่งที่ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะตามสภาพแวดล้อมที่ตนเองพบเห็นและเข้าไปเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน ซึ่งในแต่ละมิติของการดำเนินชีวิต ชาวเมืองลพบุรีได้ใช้สภาพแวดล้อมเหล่านี้ใน

การทำให้การดำเนินชีวิตของตนเองเกิดความราบรื่น ทั้งในเชิงของการตอบสนองประโยชน์ทางกายภาพและประโยชน์ทางจิตใจ อันแสดงให้เห็นถึงการที่ชาวเมืองลพบุรีรู้จักใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวมาอย่างต่อเนื่อง

1.2 ตัวบททางการศึกษาที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรี

ตัวบท (Text) ตามแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough (1995) อยู่ในฐานะเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมายผ่านกระบวนการทางการศึกษา โดยตัวบทที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการทางการศึกษาสามารถปรากฏขึ้นได้ในรูปแบบที่หลากหลาย และตัวบทแต่ละประเภทสามารถสร้างให้เกิดอิทธิพลเหนือบุคคลในเมืองผ่านการสร้างการรับรู้ ที่ทำให้บุคคลเกิดความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง และนำไปสู่การเกิดลักษณะเฉพาะของเมืองนั้น ๆ จากปฏิบัติการของอำนาจที่มาจากชุดความรู้ที่เข้ามากระทำต่อบุคคลอย่างต่อเนื่อง จนทำให้ชุดความรู้ที่บุคคลรับเข้าไปกลายเป็นความจริงที่ส่งอิทธิพลครอบงำอย่างแนบเนียนในทุกมิติของการดำเนินชีวิต ในฐานะที่ความจริงชุดนี้เป็นส่วนประกอบหนึ่งที่ทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นในสังคม โดยงานวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาตัวบทที่มีอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีตามแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough (1995) เพื่อคลี่ให้เห็นว่า กระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นมีการนำตัวบทลักษณะใดบ้างเข้ามาใช้เพื่อถ่ายทอดความรู้ที่นำไปสู่การประกอบสร้างความจริงเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรี จนทำให้เมืองลพบุรีเกิดลักษณะเฉพาะแบบที่ปรากฏ และตัวบทแต่ละประเภทได้รับการเสริมพลังให้สามารถมีอิทธิพลในการทำให้ชาวเมืองลพบุรีปฏิบัติตามเนื้อหาสาระที่บรรจุอยู่ในตัวบทดังกล่าวผ่านภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) และภาคปฏิบัติการทางสังคม (Social Practice) ได้อย่างไร ดังนั้น อัตลักษณ์เมืองลพบุรีจึงอยู่ในฐานะผลผลิตของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามามีอิทธิพลทำให้เกิดความจริงชุดหนึ่งเกี่ยวกับเมืองลพบุรีขึ้นผ่านตัวบทที่ได้รับการคัดสรรเชิงอำนาจจากภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมและภาคปฏิบัติการทางสังคม จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความคิดและการปฏิบัติไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง และชุดความคิด ตลอดจนการปฏิบัติดังกล่าวก็ได้หลอมรวมกลายเป็นอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีขึ้น ซึ่งในหัวข้อนี้ จะได้แยกแยะให้เห็นถึงตัวบทแต่ละประเภทที่มีวิธีการถ่ายทอดความรู้ ความจริง สู่ชาวเมืองลพบุรีในลักษณะที่แตกต่างกันตามบริบทของตนเอง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวบทที่ 1 ศาลลูกศร

ภาพประกอบ 12 ศาลลูกศร : สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามตำนานเมืองลพบุรี

ศาลลูกศรเป็นตัวบทในลักษณะของสถานที่ที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลพบุรี บริเวณตลาดเก่าที่เป็นชุมชนการค้าที่มีประชาชนตั้งรกรากอยู่อาศัยมาอย่างต่อเนื่อง ท่ามกลางชุมชนที่ประกอบด้วยที่อยู่อาศัยและห้างร้านของชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนมาก โดยสถานที่ดังกล่าวเป็นสถานที่ที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพนับถือมาอย่างยาวนานในฐานะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองลพบุรีใช้เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจในทุกโอกาส โดยในทุกวันจะสังเกตเห็นได้ว่า มีประชาชนจำนวนมากเข้ามาสักการะศาลลูกศรด้วยเครื่องสักการะตามคตินิยมของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นดอกไม้ธูปเทียน อาหารหวาน อาหารคาว กระดาษเงินกระดาษทอง ฯลฯ ซึ่งลักษณะดังกล่าวบ่งบอกถึงการที่ศาลลูกศรเป็นตัวบทที่ชาวเมืองลพบุรียึดถือในฐานะของความจริงชุดหนึ่งที่สามารถตอบสนองต่อการดำเนินชีวิตของตนเองในฐานะที่พึงทางจิตใจได้ แม้ว่าศาลลูกศรจะเป็นสถานที่ที่ผ่านกาลเวลามาหลายช่วงอายุคนแล้วก็ตาม โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับลักษณะความเป็นตัวบทของศาลลูกศรดังนี้

- สถาปัตยกรรมของศาลลูกศรกับการสื่อสารความศักดิ์สิทธิ์

เมื่อสังเกตถึงสถาปัตยกรรมของศาลลูกศรแล้ว กล่าวได้ว่า ศาลลูกศรเป็นตัวบทในกระบวนการทางการศึกษาที่มุ่งถ่ายทอดชุดความรู้ เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่สถิตอยู่ในสถานที่ดังกล่าวผ่านการประดับตกแต่งด้านสถาปัตยกรรมของศาลลูกศรที่มุ่งสร้างให้ผู้เข้าไปเยือนเกิดความเชื่อว่า ในสถานที่ดังกล่าวมีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติอยู่จริง ๆ และสยบยอมต่ออำนาจดังกล่าว เห็นได้จากการประดับตกแต่งของศาลที่เต็มไปด้วยสิ่งเหนือธรรมชาติที่อยู่มีในเทพนิยาย เริ่มตั้งแต่ด้านหน้าและด้านในของศาลประดับด้วยมังกรในแต่ละองค์ประกอบของศาล ด้านข้างของศาลประดิษฐานเสาฟ้าดินที่มีไว้สำหรับให้ประชาชนที่เข้ามาสักการะบูชาได้กราบไหว้

ขอพร ระลึกถึงบุญคุณของฟ้าดินเป็นอันดับแรก ก่อนที่จะขึ้นมาสักการะเจ้าพ่อเจ้าแม่ภายในศาล เมื่อเดินขึ้นบันไดมาบริเวณระเบียงของศาล ก่อนจะเข้าไปภายในห้องชั้นในของศาล จะพบกับแท่งหินสีดำ สูงจากพื้นประมาณ 1.5 เมตร โดยบริเวณรอบฐานของแท่งหินดังกล่าวได้ถูกทำเป็นบ่อน้ำขนาดเล็ก และมีน้ำล้อมรอบแท่งหินอยู่ตลอดเวลา ซึ่งบริเวณจุดนี้ไม่ได้มีการวางเครื่องสักการะไว้แต่อย่างใด เป็นเพียงแต่การทำเป็นยอดดอกบัวตูมไว้บริเวณด้านบนของแท่งหิน และมีการผูกผ้าสามสีไว้เท่านั้น เมื่อหันเข้าไปบริเวณด้านตรงข้ามของแท่งหินดังกล่าว จะพบกับกระถางรูปขนาดใหญ่พร้อมกับเครื่องบูชาแบบจีน ด้านหลังของกระถางรูปดังกล่าวเป็นเก๋งจีนขนาดเล็กที่ประดิษฐานรูปเคารพแบบจีน จำนวน 3 หลัง ซึ่งเก๋งจีนหลังกลางเป็นที่ประดิษฐานเทพเจ้าที่เป็นประธานของศาล ได้แก่ รูปเคารพเจ้าพ่อ เจ้าแม่ศาลลูกศร สำหรับรูปเคารพดังกล่าวมีลักษณะเป็นเทวรูปนั่งทรงเครื่องแต่งกายแบบขุนนางจีน แบ่งเป็นรูปเคารพผู้ชาย 1 องค์ และผู้หญิง 1 องค์ ส่วนรูปเคารพบริเวณเก๋งจีนด้านซ้ายเป็นรูปเคารพของเจ้าพ่อเขาดก ซึ่งมีศาลดั้งเดิมอยู่ที่อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี แต่ได้มีการจำลองมาประดิษฐานไว้ที่ศาลลูกศร รูปเคารพบริเวณเก๋งจีนด้านขวาเป็นรูปเคารพของเทพเจ้ากวนอู และถัดจากรูปเคารพดังกล่าวเป็นศาลของเจ้าที่จีนที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นของศาล ไม่ได้มีการยกกระดานแท่นประดิษฐานเหมือนกับเทพเจ้าทั้ง 3 องค์ที่กล่าวมาข้างต้น

ภาพประกอบ 13 แท่นบูชาเจ้าพ่อเจ้าแม่ศาลลูกศรในฐานะศูนย์รวมจิตใจของชาวเมืองลพบุรี

จากการสังเกตเครื่องบูชาที่ใช้สำหรับตั้งบูชาเทพเจ้าที่ประดิษฐานอยู่ในเก๋งจีนทั้ง 3 หลัง พบว่า เป็นเครื่องบูชาที่สามารถหาได้ทั่วไปในท้องตลาดอย่างดอกไม้ ธูป เทียน รวมทั้งมีเครื่องบูชาแบบจีนตั้งอยู่ด้วยอย่างกระดาดเงิน กระดาดทองรูปแบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า มีสิ่งหนึ่งที่อาจกล่าวได้ว่า เป็นเครื่องบูชาที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งผูกโยงกับตำนานของ

รามเกียรติ์ของศาลลูกศร นั่นคือ คันศร ที่ถูกนำเข้าไปไว้ในบริเวณตู้กระจกที่มีไว้สำหรับประดิษฐานเทวรูปประธานของศาลอย่างเจ้าพ่อ เจ้าแม่ศาลลูกศร โดยจากการสอบถามเจ้าหน้าที่ดูแลศาล ได้ข้อมูลว่า มีผู้นำมาถวายไว้ แต่ไม่ทราบว่าผู้ถวายคือใคร และถวายไว้เมื่อใด อย่างไรก็ตาม คันศรดังกล่าวก็ไม่ได้ถูกตั้งให้มีความโดดเด่น เพราะตำแหน่งที่ตั้งของคันศรดังกล่าวอยู่บริเวณฐานด้านหลังของเทวรูปเจ้าพ่อ เจ้าแม่ศาลลูกศร หากไม่มีการเข้าไปสังเกตใกล้ ๆ บริเวณที่ประดิษฐานเทวรูปก็จะไม่สามารถมองเห็นคันศรดังกล่าวได้

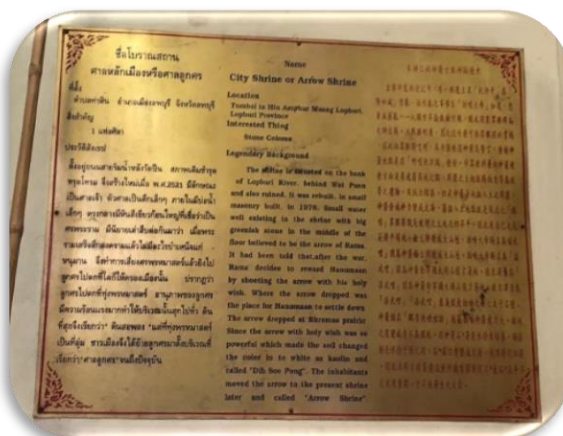
ลักษณะของศาลลูกศรที่กล่าวมาข้างต้น นับเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความรู้สึกศรัทธาในศาลลูกศรขึ้นมาด้วย เนื่องจากบรรยากาศของศาลลูกศรที่มีการประดับตกแต่งด้วยสถาปัตยกรรมที่เต็มไปด้วยสิ่งที่เชื่อมโยงกับอำนาจที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ ส่งผลให้ผู้เข้ามาสักการะศาลลูกศรเกิดความรู้สึกว่า ตนเองได้ตกอยู่ภายใต้ดินแดนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจดลบันดาลผลอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่ตนเองได้ ดังนั้น การเข้าไปเกี่ยวข้องกับศาลลูกศรในทุกโอกาสจึงมีลักษณะของการอ่อนน้อม เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ภายในศาลลูกศรเกิดความพึงพอใจ และบันดาลผลลัพท์ที่ดีให้แก่ตนเอง โดยจากการที่ศาลลูกศรมีลักษณะตัวบทที่มีการจัดบรรยากาศที่นำไปสู่การสร้างศรัทธาดังกล่าวข้างต้น และบริบทที่ตั้งของศาลลูกศรเองที่เต็มไปด้วยบ้านเรือนและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนจำนวนมากที่ต่างดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของชีวิต จึงได้ทำให้ศาลลูกศรกลายเป็นสถานที่ที่ได้รับความเชื่อถือศรัทธาจากชาวเมืองลพบุรีที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง ตลอดจนชาวเมืองลพบุรีที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างออกไป ดังที่ **ป้าสมัย** ชาวเมืองลพบุรีที่เข้ามาสักการะศาลลูกศร กล่าวว่า “มีอะไรก็จะมาบนที่นี้มาแล้วรู้สึกสงบ รู้สึกว่ามีเจ้าพ่ออยู่จริง ๆ เคยมาขอแล้วก็ได้ ก็เลยมาเรื่อย ๆ เขาเล่ากันมานานแล้ว ช่วงหลังเขาปรับปรุงศาลให้ดูใหญ่โตขึ้น ก็เลยยิ่งดูน่าศรัทธา” ซึ่งจากการสอบถามเจ้าหน้าที่ที่ดูแลศาลลูกศรพบว่า ประชาชนที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยบริเวณศาลลูกศรมีการให้ความเคารพยำเกรงต่อศาลลูกศรเป็นอย่างมาก โดยมีความเชื่อว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในศาลลูกศรมีอิทธิฤทธิ์ในการดลบันดาลให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ชาวเมืองลพบุรีได้ หากมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีการดำเนินการใด ๆ บริเวณศาลลูกศรจะต้องมีการบอกกล่าวขออนุญาตต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในศาลลูกศรก่อนทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการในระดับใหญ่หรือระดับเล็กก็ตาม ซึ่งความเชื่อดังกล่าวเป็นที่เลื่องลือในหมู่ของชาวเมืองลพบุรีที่อาศัยอยู่ใกล้พื้นที่ของศาลลูกศรเป็นอย่างมาก ทำให้ศาลลูกศรกลายเป็นอาณาบริเวณเฉพาะที่ชาวเมืองลพบุรีมีความระมัดระวังในการแสดงออกเพื่อมิให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ภายในศาลลูกศรเกิดความไม่พอใจ อันจะส่งผลกระทบต่อกรดำเนินชีวิตของตนเอง ในทางกลับกัน หากบุคคลใดสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องบนพื้นฐานของ

การให้ความเคารพแล้ว บุคคลผู้นั้นก็จะได้รับการผลด้านบวกที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ภายในศาล
ลูกศรจะดลบันดาลให้ ดังที่**ลุงต๋อย** เจ้าหน้าที่ยุแผลศาลลูกศรได้เล่าว่า

“ผมเห็นมาเยอะ คนแถวนี้เขากลัวกันทั้งนั้นแหละ เจ้าพ่อคุณมาก ใคร
มาทำอะไรไม่ได้เลยต้องขอก่อน แล้วใครมาบนบานอะไรก็ได้แบบนั้น เขามากลัวแหละ ไม่ใช่
เฉพาะคนแถวนี้หรอก พอได้แล้วเขาก็เอาของมาแก้กันเยอะแยะ ทุกอย่างมาขอเจ้าพ่อได้ เจ้าพ่อ
ท่านมีเมตตาดีมาก แต่เราก็ต้องให้ความเคารพท่าน ไม่ใช่อยากจะทำอะไรทำ อย่างนี้ท่านไม่ชอบ”

- การผูกโยงเรื่องราวเพื่อสื่อสารความศักดิ์สิทธิ์ กับอธิษฐาน รวมเกียรติ

แม้ว่าการจัดองค์ประกอบของศาลลูกศรทั้งภายในและภายนอกจะเป็น
การจัดองค์ประกอบแบบศาลเจ้าจีน แต่มีสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการที่ดูแลศาลลูกศร
มีความพยายามในการผูกโยงความศักดิ์สิทธิ์ของศาลลูกศรให้เข้ากับอธิษฐานอย่างรวมเกียรติที่
เป็นตำนานท้องถิ่นที่ถูกเล่าสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยการกระทำดังกล่าวสังเกตได้จากการที่มี
การติดป้ายตำนานเรื่องราวตอนที่พระรามแผลงศรมาตกที่เมืองลพบุรีไว้บริเวณผนังด้านข้างของ
ศาลลูกศรทั้งภายในและภายนอก ซึ่งเรื่องราวดังกล่าวได้เข้าไปหนุนเสริมให้แท่งหินสีดำที่ตั้งอยู่
บริเวณระเบียงของศาลลูกศรมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น โดยแท่งหินดังกล่าวได้ถูกสถาปนาให้
กลายเป็นลูกศรของพระรามที่แผลงมาตกที่เมืองลพบุรีตามตำนานท้องถิ่นที่ถูกเล่าต่อกันมาจากรุ่น
สู่รุ่น และน้ำที่ทำการหล่อเลี้ยงอยู่บริเวณรอบแท่งหินดังกล่าวก็กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่
ช่วยยืนยันถึงความศักดิ์สิทธิ์และความสมจริงในการเป็นลูกศรของพระรามของแท่งหินดังกล่าว
เพราะมีการนำเรื่องเล่าที่เล่าสืบ ๆ กันมาเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของศาลลูกศรมาติดไว้บริเวณป้าย
ประชาสัมพันธ์ที่อธิบายประวัติของศาลลูกศรว่า เมื่อครั้งที่ไฟไหม้ตลาดเก่าเมืองลพบุรีนั้น น้ำที่
หล่อเลี้ยงบริเวณฐานของแท่งหินดังกล่าวได้เหือดแห้งไป ทำให้ความรุนแรงของลูกศรได้แสดง
อิทธิฤทธิ์ทำให้ไฟไหม้ตลาดของเมืองลพบุรี เหลือเพียงศาลลูกศรแห่งเดียวที่ไม่ถูกไฟไหม้ ซึ่งการ
นำเรื่องราวดังกล่าวมาบอกเล่าไว้ในป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับศาลลูกศรแสดงให้เห็นถึงความ
พยายามในการสร้างการรับรู้แก่ประชาชนให้เป็นไปในทิศทางที่เชื่อมโยงศาลลูกศรกับ
อิทธิปาฏิหาริย์ของศาลลูกศรที่เชื่อมโยงกับตำนานเมืองลพบุรีอย่างชัดเจน แม้ว่าในป้าย
ประชาสัมพันธ์ดังกล่าวจะเขียนกำกับไว้ด้วยว่า ศาลลูกศรมีสถานภาพเป็นโบราณสถานด้วย แต่
การที่ศาลลูกศรยังคงถูกนำไปเชื่อมโยงกับตำนานความเป็นเมืองลพบุรีซ้ำแล้วซ้ำเล่า รวมทั้งการที่
ยังมีประชาชนแวะเวียนมาสักการะศาลลูกศรอยู่อย่างไม่ขาดสาย ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม
แสดงให้เห็นถึงการที่ศาลลูกศรยังคงเป็นโบราณสถานที่มีชีวิตและสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือหนึ่ง
ในการผลิตซ้ำตำนานเมืองลพบุรีให้คงอยู่ต่อไปได้

ภาพประกอบ 14 แผ่นป้ายจารึกแสดงตำนานเมืองลพบุรีที่เชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์
ของศาลลูกศร

เมื่อสังเกตถึงลักษณะการไหว้ศาลลูกศรแล้ว กล่าวได้ว่า นอกเหนือจาก การเข้ามาไหว้ของประชาชนทั่วไปแล้ว ทางศาลลูกศรเองก็ยังมีกำหนดลักษณะการไหว้ศาล ลูกศรไว้โดยเฉพาะด้วย โดยได้มีการติดป้ายลำดับการไหว้และจำนวนรูปที่ใช้ในการไหว้ไว้บริเวณ แผ่นป้ายภายในศาลลูกศร สำหรับสิ่งที่กำหนดไว้ไว้นั้นก็คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อแบบจีน เริ่มตั้งแต่เส้าฟ้าดิน เจ้าพ่อเจ้าแม่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในศาลลูกศร และเทพผู้รักษาประตูศาล ลูกศร อย่างไรก็ตาม เมื่อมองไปถึงลักษณะการปฏิบัติเกี่ยวกับการสักการะที่มีต่อแท่งหินสีดำที่ถูก นำไปเชื่อมโยงกับตำนานเมืองลพบุรีแล้ว กล่าวได้ว่า แท่งหินดังกล่าวไม่ได้ถูกกำหนดให้อยู่ใน รูปแบบการสักการะอย่างชัดเจนเหมือนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประเภทอื่น เพราะจะเห็นได้ว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประเภทอื่นนั้นจะถูกกำหนดให้มีการสักการะด้วยรูป และมีกระถางรูปตั้งไว้ แต่ในส่วนของแท่งหิน สีดำดังกล่าว ไม่ได้มีการกำหนดให้ใช้รูปในการสักการะ แต่มีการกำหนดให้มีการตักน้ำรดแท่งหินสี ดำดังกล่าวเท่านั้น และลำดับการปฏิบัติในการสักการะก็ถูกกำหนดให้อยู่ในลำดับท้ายสุด โดยสิ่ง ที่ดูเหมือนจะถูกกำหนดให้มีความสำคัญมากที่สุดในการสักการะก็คือ เทวรูปเจ้าพ่อเจ้าแม่ศาล ลูกศรที่เป็นประธานของศาล สังเกตได้จากขนาดของกระถางรูปที่ใหญ่ที่สุด และเครื่องสักการะที่มี จำนวนมากที่สุด รวมทั้งกระถางรูปดังกล่าวยังถูกตั้งอยู่บริเวณใจกลางของศาลที่ทุกคนจะต้อง เดินผ่าน

“เวลามีกานอะไรเขาก็จะมาทำพิธีกันที่นี่ อย่างล่าสุดมีปลุกเสกพระ ก็ทำ พิธีที่นี่ ศักดิ์สิทธิ์ บ้ามีประสบการณ์มาแล้ว อย่างน้ำที่แช่ลูกศรนั้นก็ศักดิ์สิทธิ์นะ คนรุ่นก่อน ๆ เขา ว่ารักษาโรคได้ บ้าก็เคยลองดักไปใช้ ก็ใช้ได้จริง ๆ ก่อนดื่มเราก็กอให้หายจากโรคภัยนะ ให้เป็น มงคล ก็ใช้ได้จริง ๆ หายเลย” บ้าใจได้เล่าถึงประสบการณ์ความศรัทธาของตนเองเกี่ยวกับ

แท่งหินที่ถูกเชื่อว่าเป็นลูกศรของพระรามตามตำนานเมืองลพบุรี ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวเมืองลพบุรี ยังคงให้ความเชื่อถือถึงความศักดิ์สิทธิ์ของศาลลูกศรตามตำนานเมืองลพบุรีที่ถูกอธิบายไว้เป็น อย่างมาก ส่งผลให้มีการปฏิบัติต่อศาลลูกศรและแท่งหินดังกล่าวในด้วยความเคารพ รวมทั้งใช้ เป็นที่พึ่งในยามที่ตนเองต้องการความช่วยเหลือ แม้ว่าตนเองจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า ตำนานที่ เกี่ยวกับศาลลูกศรที่ถูกกล่าวมา มีความเป็นจริงเพียงใดในทางประวัติศาสตร์ก็ตาม แต่จากคำบอกเล่า ที่ถูกสืบทอดต่อกันมาและการเข้าไปมีประสบการณ์ในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ด้วยตนเองของชาวเมือง ลพบุรี ก็ได้ทำให้นุคคลกลุ่มนี้ให้ความเคารพต่อศาลลูกศรโดยปราศจากข้อสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น สำหรับในส่วนที่เป็นแท่งหินสีดำที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เกี่ยวกับรูปแบบของการสักการะในช่วงก่อนและหลังการบูรณะศาลลูกศรครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2558 โดยในช่วงก่อนการบูรณะศาลลูกศรนั้น แท่งหินสีดำได้ถูกใช้ในฐานะรองกระถางธูปที่ใช้สำหรับ ไห้วเส้าฟ้าดิน และมีการใช้เป็นที่สำหรับแขวนพวงมาลัย ภายหลังจากที่มีการบูรณะศาลลูกศร เส้า ฟ้าดินได้ถูกย้ายไปตั้งในสถานที่ใหม่ และบริเวณด้านบนของแท่งหินสีดำดังกล่าวได้ถูกเปลี่ยนจาก กระถางธูปที่ใช้สักการะเส้าฟ้าดิน กลายเป็นประติมากรรมดอกบัวตูมและมีการผูกผ้าสามไว้แทน และมีการนำเอาที่แขวนพวงมาลัยออก ทำให้แท่งหินสีดำดังกล่าวมีความโดดเด่นและสามารถเห็น ได้ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากไม่ถูกเครื่องสักการะต่าง ๆ บดบัง แต่อย่างไรก็ตาม จากการสังเกต รูปแบบการสักการะทั้งในช่วงก่อนและหลังการบูรณะศาลลูกศร พบว่า รูปแบบการปฏิบัติต่อแท่ง หินสีดำที่ถูกเชื่อว่าเป็นศรพระรามก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป เพราะแท่งหินดังกล่าวก็ไม่ได้ถูกใน ความสำคัญในการสักการะเหมือนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นอย่างชัดเจนเมื่อสังเกตจากโครงสร้างการจัด สถานที่ในการสักการะ แต่แม้กระนั้น ชาวเมืองลพบุรีก็ยังคงให้ความเคารพและเชื่อถือในความ ศักดิ์สิทธิ์ของแท่งหินดังกล่าวอย่างมาก

- การสักการะศาลลูกศร และการสื่อสารความศักดิ์สิทธิ์ที่สลับซับซ้อน

จากการสังเกตลักษณะการสักการะศาลลูกศรนั้น กล่าวได้ว่า สามารถ แบ่งลักษณะการสักการะออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การสักการะในรูปแบบของประชาชนทั่วไป และการสักการะในรูปแบบที่คณะกรรมการศาลลูกศรและหน่วยงานราชการเป็นผู้กำหนดขึ้น สำหรับการสักการะในรูปแบบของประชาชนทั่วไปนั้น พบว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ย่อย ได้แก่ การสักการะเมื่อสัญจรผ่านไปมา และการเข้ามาสักการะภายในศาล โดยการสักการะ ในขณะสัญจรผ่านไปมานั้น มีลักษณะเป็นการยกมือไหว้และการบิณฑบาตเพื่อแสดงความเคารพ ตามธรรมเนียมของคนไทยที่มักใช้วิธีการดังกล่าวในการแสดงออกถึงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนการเข้ามาสักการะภายในศาลของประชาชนนั้น มีลักษณะเป็นการเข้ามาสักการะตามขั้นตอน

ที่ทางคณะกรรมการศาลลูกศรจัดไว้ให้ว่าจะต้องทำการสักการะสิ่งใดก่อน-หลัง และใช้จำนวนรูปกี่ดอก ซึ่งการที่ประชาชนที่เข้ามาไหว้ศาลลูกศรถูกกำหนดให้ปฏิบัติเช่นนี้ เปรียบเสมือนการที่พวกเขาได้ถูกคณะกรรมการของศาลลูกศร ตลอดจนแบบธรรมเนียมของชาวจีนเข้ามากำหนดความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติเกี่ยวกับระดับของสิ่งต่าง ๆ ภายในศาลลูกศรที่ควรให้ความเคารพโดยปริยาย ผ่านการให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ภายในศาลนั่นเอง และในมุมมองเช่นนี้ ก็กล่าวได้ว่า เจ้าพ่อเจ้าแม่ศาลลูกศรเป็นสิ่งที่มีความพยายามในการหล่อหลอมให้คนที่เข้ามาสักการะศาลลูกศรให้ความเคารพมากที่สุด ผ่านการบริหารจัดการสถานที่ตั้งของเทวรูปและกระถางธูปให้มีความโดดเด่น รวมถึงการกำหนดจำนวนรูปที่ใช้สักการะจำนวนมากที่สุด เมื่อเทียบกับสิ่งอื่น ๆ ภายในศาล

ภาพประกอบ 15 ลำดับการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในศาลลูกศรที่ถูกกำหนดไว้

ส่วนสิ่งที่ดูเหมือนจะได้รับการให้ความสำคัญในการหล่อหลอมให้ประชาชนเกิดความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์น้อยที่สุดคือ แท่งหินสีดำที่ถูกประชาชนสัมพันธ์ว่าเป็นลูกศรของพระราม เพราะแม้ว่าจะมีการประชาสัมพันธ์เช่นนั้น แต่กลับไม่ได้มีการกำหนดให้ประชาชนเข้าไปสักการะอย่างจริงจัง มีเพียงแค่การกำหนดให้มีการตักน้ำรดแท่งหินดังกล่าวเมื่อทำการสักการะสิ่งอื่นภายในศาลเสร็จแล้วเท่านั้น โดยแท่งหินดังกล่าวเป็นเสมือน “อุปกรณ์ประกอบฉาก” เพื่อให้การเล่าเรื่องเกี่ยวกับศาลลูกศรที่ถูกนำไปผูกโยงกับอดีตนานอย่างรามเกียรติ์มีความสมจริงมากยิ่งขึ้นเท่านั้น แม้ว่าในอดีตจะมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าศาลลูกศรมีลักษณะเป็นศาลแบบไทย ซึ่งแท่งหินดังกล่าวอาจได้รับการให้ความสำคัญในฐานะศูนย์กลางของศาลก็ตาม (ดังมีเรื่องเล่าว่า ในอดีตมักมีผู้กะเทาะเอาแท่งหินดังกล่าวไปใช้เป็นยารักษาโรคกันมากก็ตาม จนทำให้แท่งหินดังกล่าวเหลืออยู่เพียงที่เห็นในปัจจุบัน) แต่เมื่อชาวจีนเข้า

มาทำการบูรณะศาลลูกศรให้กลายเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน ก็ได้มีการนำคติความเชื่อของตนเองเข้ามาผสมทับ และสถาปนาเทพเจ้าที่มีรูปลักษณะเป็นคนขึ้นมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนจุดสนใจในการสักการะจากแท่งหินไปเป็นเทวรูปของเทพเจ้าแบบจีน และผู้วิจัยก็ไม่ได้สังเกตเห็นว่ามี การประดิษฐ์เทวรูปแบบไทยภายในศาลลูกศรอย่างเทวรูปพระรามที่น่าจะมีความสอดคล้องกับตำนานที่ผูกโยงกับศาลลูกศรเลย มีเพียงคันศรเล็ก ๆ ที่ถูกนำไปวางไว้บริเวณฐานของเทวรูปเจ้าพ่อเจ้าแม่ศาลลูกศรเท่านั้น

จากการสังเกตการเข้ามาสักการะศาลลูกศรของผู้วิจัย พบว่า ประชาชนที่เข้ามาสักการะส่วนใหญ่ไม่ได้มีการนำเครื่องสักการะอย่างอื่นที่อยู่นอกเหนือจากเครื่องสักการะที่ทางศาลลูกศรได้จัดไว้ให้มาทำการสักการะ และผู้ที่เข้ามาทำการสักการะมักเป็นบุคคลหนุ่มสาว ไปจนถึงบุคคลวัยกลางคน ดังนั้น จึงอาจตีความได้ว่า การสักการะดังกล่าวเป็นผลมาจากการสื่อสารให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงเรื่องราวของศาลลูกศรที่ผูกโยงอยู่กับตำนานและอภินิหารเหนือธรรมชาติที่ผ่านการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ จนส่งผลให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและอยากทดลองเข้ามาขอพรให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนเองปรารถนา ดังที่ **ลุงชัย** กล่าวว่า “ลุงมาขอพรที่นี้ประจำ ก็ตำนานเขาก็บอกไว้แล้ว คนแก่ ๆ เขาก็เล่ากันต่อมามาว่า ให้มาที่นี้ละ เราไม่ใช่คนจีนหรอก แต่เราก็มาร เพราะเราเป็นลูกหลานท่านไง ท่านก็ต้องช่วยเรา” ซึ่งคำกล่าวของลุงชัย สื่อให้เห็นนัยยะของการที่ชาวเมืองลพบุรีมีความเชื่อในตำนานเมืองลพบุรีที่ตนเองได้รับการถ่ายทอดต่อมาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลลูกศรอย่างมา ทำให้มีการเข้ามาปฏิบัติต่อศาลลูกศรด้วยความเคารพ เนื่องจากมีการนำศาลลูกศรไปเชื่อมโยงกับคำบอกเล่าที่ตนเองได้รับฟังมาทั้งในลักษณะของตำนานและเรื่องราวเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองได้รับฟังมาจากผู้อาวุโส แม้ว่าคนรุ่นเก่าจะไม่ได้มีการเข้ามาปีบบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม แต่ด้วยบริบทของเมืองลพบุรีที่เต็มไปด้วยตำนานความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ต่าง ๆ จึงทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความคล้อยตามจากการได้เข้าไปรับรู้เรื่องราวในลักษณะดังกล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่า

ส่วนการสักการะในรูปแบบที่คณะกรรมการศาลลูกศรและหน่วยงานราชการเป็นผู้กำหนดขึ้นนั้น เป็นแบบแผนการปฏิบัติที่มีการปฏิบัติกันอย่างเป็นรูปธรรม ปรากฏให้เห็นเป็นที่เปิดเผยของประชาชนทั่วไป ไม่ว่าประชาชนคนนั้นจะมีความเคารพ ศรัทธา หรือรู้จักกับศาลลูกศรมาก่อนหรือไม่ก็ตาม โดยในส่วนของรูปแบบการสักการะที่คณะกรรมการศาลลูกศรกำหนดขึ้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ประเพณีนมัสการศาลลูกศรประจำปีและประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ศาลลูกศร ซึ่งประเพณีทั้งสองได้จัดขึ้นบริเวณหน้าศาลลูกศรและรอบตัวเมืองลพบุรี ทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถพบเห็นได้เมื่อถึงช่วงระยะเวลาที่กำหนด เช่นเดียวกับแบบแผนการ

ปฏิบัติของหน่วยราชการที่มีธรรมเนียมการเข้ามาสักการะศาลลูกศรของข้าราชการที่ย้ายเข้ามารับตำแหน่งใหม่ ซึ่งประเพณีแห่งเจ้าพ่อเจ้าแม่ศาลลูกศร นับเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงระดับของความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อศาลลูกศรเป็นอย่างดี เพราะแม้ว่า ประชาชนทั่วไปจะมีความเคารพในศาลลูกศร แต่ประเพณีแห่งเจ้าพ่อเจ้าแม่ศาลลูกศรจะมีการอัญเชิญเทวรูปภายในศาล ขึ้นรถแห่ไปรอบเมืองลพบุรี โดยบริษัทห้างร้านที่มีความศรัทธาอย่างมากต่อศาลลูกศรก็จะทำการเชิญให้ขบวนแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ศาลลูกศรไปหยุดที่บริษัทห้างร้านของตนเอง จากนั้นจึงการสักการะผ่านโต๊ะเครื่องบูชาที่ตั้งไว้บริเวณหน้าห้างร้านดังกล่าวอยู่แล้ว ซึ่งจากการสังเกต ผู้วิจัยพบว่า บริษัทห้างร้านที่ทำการสักการะขบวนแห่ของเจ้าพ่อเจ้าแม่ศาลลูกศรล้วนเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนที่ประกอบกิจการค้าทั้งสิ้น โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงระดับของการแสดงออกถึงความศรัทธาของคนไทยแต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน กล่าวคือ คนไทยทั่วไปที่สักการะศาลลูกศรเพื่อขอพรให้สมปรารถนา และการให้ความเคารพสักการะศาลลูกศรเหมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไป กับคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการแสดงออกในรูปแบบเฉพาะที่อยู่นอกเหนือจากการปฏิบัติของคนไทยกลุ่มแรก เพราะนอกเหนือจากการตั้งโต๊ะเครื่องสักการะบริเวณหน้าบริษัทห้างร้านของตนเองแล้ว เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมดังกล่าวก็จะมีการเปิดให้มีการประมูลเครื่องใช้ในพิธีกรรมด้วย และผู้ที่ประมูลเครื่องใช้ก็คือ ชาวไทยเชื้อสายจีนที่ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของบริษัทห้างร้านที่ให้ความศรัทธาต่อศาลลูกศรอยู่แต่เดิมแล้วนั่นเอง

ตัวบทที่ 2 ศาลพระกาฬ

ภาพประกอบ 16 ศาลพระกาฬ : สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ใจกลางเมืองลพบุรี

ศาลพระกาฬมีลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน สถาปัตยกรรมแบบไทย หน้าบันทำเป็นลายกนกประดับกระจก ภายในอาคารของศาลพระกาฬเป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพของเจ้า

พ่อพระกาฬที่มีผู้คนแวะเวียนเข้าไปสักการะอยู่เป็นประจำ โดยในทุกวันจะมีผู้ที่เข้าไปสักการะศาลพระกาฬเป็นจำนวนมาก ทั้งชาวเมืองลพบุรีเองและนักท่องเที่ยวจากพื้นที่อื่น จนทำให้ต้องมีการจัดเจ้าหน้าที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าสักการะอยู่ตลอดเวลา กล่าวได้ว่า ศาลพระกาฬเป็นสถานที่ที่ไม่เคยขาดจากเครื่องสักการะที่ผู้คนนำไปสักการะเลย ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงมิติตามความศรัทธาที่ผู้คนมีต่อศาลพระกาฬอย่างชัดเจน และเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับประเด็นต่าง ๆ ในฐานะที่ศาลพระกาฬเป็นตัวแทนทางการศึกษาหนึ่ง ดังนี้

- ศาลพระกาฬกับการเป็นโบราณสถานยุคขอม

ศาลพระกาฬเป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมืองลพบุรี ซึ่งสถานที่ที่มีอาณาบริเวณไม่มากนัก เนื่องจากมีลักษณะเป็นวงเวียนที่มีรถยนต์สัญจรไปมา เป็นจำนวนมาก โดยบริเวณรอบศาลเป็นสนามหญ้าและซากปรักหักพังของโบราณสถานที่ได้รับการขุดแต่งโดยกรมศิลปากรเรียบร้อยแล้ว ในปัจจุบัน ศาลพระกาฬได้รับการดูแลโดยมูลนิธิ พล.อ. หอม ให้ลายอง ซึ่งตลอดเวลามีเจ้าหน้าที่คอยดูแลศาล เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งบรรยากาศทั่วไปของศาลพระกาฬมีประชาชนพลุกพล่านตลอดทั้งวัน โดยประชาชนเหล่านี้เดินทางมาสักการะศาลพระกาฬ มีทั้งที่เป็นชาวเมืองลพบุรี และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในเมืองลพบุรี และบริเวณรอบศาลพระกาฬมีสิ่งอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้อาศัยอาหารจากที่นักท่องเที่ยวได้นำมาให้เป็นสิ่งช่วยในการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตาม สิ่งที่อยู่ภายในบริเวณศาลพระกาฬนั้น มีการเคลื่อนที่ข้ามถนนไปยังฝั่งตรงข้าม เพื่อหาอาหารด้วย ซึ่งการสัญจรไปมาของรถยนต์บริเวณศาลพระกาฬมักจะมีการชะลอเพื่อให้สิ่งได้ข้ามถนนอยู่เสมอ ส่วนเมื่อสังเกตรูปแบบการปฏิบัติอื่น ๆ ที่รถยนต์ที่สัญจรไปมาบริเวณวงเวียนศาลพระกาฬแล้ว กล่าวได้ว่า ประชาชนที่นั่งอยู่ในรถยนต์มักมีการยกมือไหว้ไปที่ศาลพระกาฬ รวมทั้งรถยนต์หลายคันก็มีการบีบแตรเพื่อเป็นการสักการะศาลพระกาฬด้วย ซึ่งจากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ศาลพระกาฬเป็นสถานที่ที่มีประชาชนเข้ามาสักการะอยู่ตลอดทั้งวัน และมีปริมาณมากกว่าสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด

ภาพประกอบ 17 ผู้ลงที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปบริเวณศาลพระกาฬ

สำหรับบริเวณด้านข้างและด้านหน้าศาลพระกาฬจะมีบุคคลที่ประกอบอาชีพขายอาหารลิงที่มีลักษณะเป็นผลไม้ต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวอยู่หลายราย แต่ละรายต่างมีการส่งเสียงเชิญชวนให้ผู้มาสักการะศาลพระกาฬ ส่วนบริเวณด้านข้างศาลพระกาฬอีกฝั่งถนนหนึ่ง เป็นพื้นที่สำหรับจอดรถ มีการเก็บค่าจอดรถคันละ 20 บาท นอกจากนี้ ในบริเวณลานจอดรถยังมีการตั้งร้านค้าจำหน่ายเครื่องสักการะศาลพระกาฬเป็นชุดผลไม้ขนาดต่าง ๆ พร้อมทั้งน้ำมันพืชสำหรับเติมตะเกียง รวมทั้งมีคณะละครรำที่มีไว้บริการแก่ประชาชนที่เข้ามาสักการะศาลพระกาฬในการแก้บนหรือจ้างเพื่อรำถวายแก่ศาลพระกาฬเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยราคาค่าบริการของคณะละครรำขึ้นอยู่กับขนาดของชุดในการจ้างรำ ได้แก่ ชุดเล็ก ชุดกลาง และชุดใหญ่ ซึ่งการที่คณะละครรำสามารถดำรงอยู่ได้นั้น มาจากความศรัทธาในศาลพระกาฬของชาวเมืองลพบุรี เนื่องจากชาวเมืองลพบุรีมีความเชื่อว่า เจ้าพ่อศาลพระกาฬมีความขึ้นชอบในละครรำ จึงมักมีการเข้ามาบนบานต่อเจ้าพ่อพระกาฬให้ตนเองประสบความสำเร็จในสิ่งที่ต้องการด้วยละครรำ เมื่อประสบความสำเร็จแล้วจึงมาทำการว่าจ้างคณะละครรำในการแก้บน “มาบนที่นี้ประจำ เจ้าพ่อเขาชอบละคร บนแล้วก็ได้ตลอด แล้วแต่เราจะถวายนะ จะชุดเล็กชุดใหญ่ไม่เกี่ยง เห็นไหมล่ะ ทุกวันเขามีรำถวายตลอด ไม่ได้ขาดเลย ก็รำกันอยู่ข้าง ๆ ศาลนี่แหละ” **บ้าน้อย** เล่าประสบการณ์ของตนเองเกี่ยวกับการว่าจ้างละครรำบริเวณด้านข้างศาลพระกาฬ อันแสดงให้เห็นถึงสถานภาพของศาลพระกาฬในทัศนะของชาวเมืองลพบุรีที่เป็นมากกว่าโบราณสถาน เพราะศาลพระกาฬยังเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีไว้สำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจด้วย โดยในพื้นที่ของศาลพระกาฬนั้นมีหุ้มจำหน่ายวัตถุมงคลอยู่จำนวน 2 หุ้ม ซึ่งวัตถุมงคลดังกล่าวมีลักษณะเป็นเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬขนาดต่าง ๆ รวมทั้งเหรียญและรูปภาพเจ้าพ่อพระกาฬหลายรูปแบบ ซึ่งวัตถุมงคลเหล่านี้มีขนาดและราคาที่แตกต่างกัน วางจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวได้เลือกเช่าบูชากันเป็นจำนวนมาก

แม้ว่าศาลพระกาฬจะเป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลพบุรีก็ตาม แต่บรรยายภาศโดยรอบศาลพระกาฬก็ยังมีบรรยายภาศที่กล่าวได้ว่า รักษาความเป็นโบราณสถานไว้ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากศาลพระกาฬได้ถูกประกาศเป็นเขตโบราณสถาน และมีการเข้ามาขุดแต่งโดยกรมศิลปากรอยู่หลายครั้ง จึงกล่าวได้ว่า ศาลพระกาฬนั้นได้รับการดูแลจากหน่วยงาน 2 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ มูลนิธิ พล.อ.หอม ให้ลายอง ซึ่งเป็นองค์กรการกุศลที่ถูกจัดตั้งขึ้นมา และกรมศิลปากรที่เป็นหน่วยงานของรัฐ ซึ่งบริเวณที่เป็นพื้นดินของศาลพระกาฬนั้นได้ถูกปูด้วยหญ้า มองดูเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีเจ้าหน้าที่คอยทำความสะอาดอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งมีการปลูกต้นไม้ยืนต้นประดับอยู่โดยรอบศาล ซึ่งต้นไม้หลายต้นเป็นต้นไม้ที่มีอายุยาวนาน ได้ถูกอนุรักษ์ไว้ ทำให้เมื่อเข้าไปในอาณาเขตของศาลพระกาฬแล้วจะสามารถรับรู้ได้ถึงความร่มรื่น และความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากกว่าพื้นที่ภายนอกที่เป็นพื้นที่การดำเนินชีวิตและทำกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนทั่วไป ไม่ได้มีการเข้ามาจัดระเบียบอย่างเคร่งครัดเหมือนกับพื้นที่ภายในศาลพระกาฬ

ในส่วนรูปลักษณะของอาคารที่เป็นศาลพระกาฬนั้น มีลักษณะเป็นอาคารก่อสร้างด้วยปูน ลักษณะยาว คล้ายวิหารในวัดทั่วไป เพียงแต่หน้าบันของอาคารทำเป็นลายกระจังประดับด้วยลายกนกแบบไทย ไม่ได้มีการติดตั้งช่อฟ้า ใบระกาเหมือนวัดทั่ว โดยตัวอาคารทาสีขาวครีม หน้าบันประดับด้วยกระจกและทาสีทองดูเป็นระเบียบ ส่วนด้านหลังของอาคารที่เป็นศาลพระกาฬมีลักษณะเป็นกองอิฐสูง ด้านบนมีอาคารที่เป็นซากปรักหักพังอยู่ 1 หลัง โดยกรมศิลปากรสันนิษฐานว่า กองอิฐดังกล่าวเป็นฐานของพระปรางค์ที่พังถล่มลงมา ซึ่งในระหว่างทางขึ้นกองอิฐที่อยู่ด้านหลังศาลพระกาฬ มีต้นไม้ปกคลุมอยู่เป็นระยะดูร่มรื่น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า แม้จะมีทางขึ้นไปยังด้านบนของกองอิฐ เพื่อไปยังอาคารด้านบน แต่ปรากฏว่า ไม่มีบุคคลใดเดินขึ้นไปยังอาคารด้านบนเลย โดยเมื่อสำรวจสภาพแวดล้อมของอาคารดังกล่าวแล้ว พบว่า ไม่มีสิ่งใดที่เป็นสิ่งก่อสร้างให้เกิดการเคารพตั้งอยู่บริเวณดังกล่าวเลย อย่างไรก็ตาม ในอดีต อาคารดังกล่าวเคยเป็นอาคารที่มีประชาชนขึ้นไปสักการะจำนวนมากเช่นเดียวกับศาลพระกาฬที่ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้า เพราะอาคารดังกล่าวเป็นที่ประดิษฐานของทับหลังที่แกะสลักเป็นรูปนารายณ์บรรทมสินธุ์ที่ค้นพบบริเวณศาลพระกาฬ และเคยได้รับการนับถือจากชาวเมืองลพบุรีเป็นอย่างมากเช่นเดียวกับเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬ แต่ภายหลังได้มีการเคลื่อนย้ายทับหลังดังกล่าวไปเก็บไว้ยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์มหาราชด้วยเหตุผลเรื่องความปลอดภัย ทำให้อาคารดังกล่าวถูกทิ้งร้างไปโดยปริยาย เนื่องจากหมดหน้าที่ของการเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีไว้สำหรับเคารพสักการะในสายตาของชาวเมืองลพบุรีแล้ว จากการที่เทวรูปที่เป็นประธานของศาลได้ถูกเคลื่อนย้ายออกไป

ภาพประกอบ 18 ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคยประดิษฐานอยู่คู่กับศาลพระกาฬ

ภายในอาคารของศาลพระกาฬเป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพทั้งทางศาสนา พราหมณ์และศาสนาพุทธ โดยรูปเคารพที่เป็นประธานของศาลพระกาฬก็คือ เทวรูปพระนารายณ์ 4 กร โดยพระกรจำนวน 3 ข้าง มีการหักหายไป มีพระกรที่สมบูรณ์เพียงข้างเดียว ส่วนพระเศียรมีลักษณะเป็นพระเศียรของพระพุทธรูปหินศิลาปะลพบุรีที่นำมาต่อภายหลัง เนื่องจากพระเศียรเดิมของเทวรูปหักหายไป บริเวณด้านข้างของเทวรูปพระนารายณ์ 4 กร ที่ประชาชนนับถือว่าเป็นเจ้าพ่อพระกาฬ เป็นที่ประดิษฐานเทวรูปพระวิษณุยืน สูงประมาณ 1 เมตร สันนิษฐานว่า เทวรูปดังกล่าวสร้างสมัยเดียวกับเทวรูปพระนารายณ์ 4 กรที่เป็นประธานของศาล ส่วนด้านข้างอีกฝั่งหนึ่งประดิษฐานเทวรูปพระนารายณ์ 4 กร ที่มีผู้ทำขึ้นใหม่แล้วนำมาประดิษฐานไว้ ถัดจากนั้นเป็นพระพุทธรูปสร้างจากหินปางนาคปรกและปางมารวิชัยขนาดย่อมที่ประดิษฐานปะปนกับเทวรูปอื่นที่มีผู้นำมาถวายไว้ภายหลัง ภายในศาลพระกาฬจึงเต็มไปด้วยเทวรูปและพระพุทธรูปที่มีทั้งเก่าและใหม่ แต่เทวรูปที่ได้รับการเคารพกราบไหว้มากที่สุดก็คือ เทวรูปพระนารายณ์ 4 กร ที่เป็นประธานของศาล

- พิธีกรรม การสักการะ และตำนานเกี่ยวกับศาลพระกาฬ

สำหรับลักษณะการปฏิบัติที่ประชาชนปฏิบัติต่อศาลพระกาฬไม่ว่าจะเป็นชาวเมืองลพบุรีที่เป็นคนพื้นถิ่นและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวศาลพระกาฬนั้น กล่าวได้ว่า มีการปฏิบัติใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การปฏิบัติในลักษณะของการสักการะทั่วไป และการสักการะในลักษณะของพิธีกรรมตามวาระพิเศษ สำหรับในส่วนที่เป็นการสักการะทั่วไปนั้น จากการสังเกตป้ายคำแนะนำเกี่ยวกับการสักการะที่ติดไว้ในศาลพระกาฬ กล่าวได้ว่า สามารถแบ่งการสักการะออกเป็น 2 ลักษณะตามวัตถุประสงค์ของการสักการะ ได้แก่ การสักการะเพื่อขอพร และการสักการะเพื่อบนบานต่อเจ้าพ่อพระกาฬ ซึ่งความแตกต่างของการสักการะทั้ง 2 ลักษณะอยู่ที่จำนวนรูปที่ใช้จุดเพื่อสักการะ กล่าวคือ จำนวนรูปที่ใช้จุดสำหรับการขอพรนั้น กำหนดให้ใช้

จำนวน 3 ดอก ส่วนรูปที่ใช้จุดสำหรับบนบานนั้นกำหนดให้ใช้จำนวน 16 ดอก ส่วนเครื่องบูชาอื่นนั้นมีเหมือนกันได้แก่ เทียน แผ่นทองคำเปลว ดอกไม้ และพวงมาลัย ซึ่งเครื่องสักการะเหล่านี้ทางศาลพระกาฬได้มีการจัดจำหน่ายให้กับผู้ที่เข้ามาสักการะอยู่แล้ว โดยนอกเหนือจากเครื่องสักการะที่ทางศาลพระกาฬจัดไว้ให้แล้ว

ภาพประกอบ 19 แผ่นป้ายแสดงวิธีการสักการะศาลพระกาฬแบบต่าง ๆ
ตามวัตถุประสงค์ของการสักการะ

ภายในศาลพระกาฬได้มีการจัดเตรียมโต๊ะขนาดใหญ่ สำหรับให้ผู้ที่มาสักการะได้นำสิ่งของอื่นมาตั้งวาง เพื่อเป็นการสักการะแก่เจ้าพ่อศาลพระกาฬด้วย ซึ่งเครื่องสักการะที่มีผู้นำมาจัดวางไว้บนโต๊ะดังกล่าวนี้มีอยู่หลากหลายประเภท ทั้งอาคารคาวและอาหารหวาน ไม่ว่าจะเป็นหัวหมู เป็ดต้ม ไก่ต้ม ผลไม้ ขนมไทย น้ำแดง ฯลฯ ซึ่งสิ่งของลักษณะนี้จะมีผู้นำมาถวายทุกวันมิได้ขาด มากบ้างน้อยบ้าง หากวันใดมีจำนวนผู้ที่เข้ามาสักการะมากก็จะมีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำในการสักการะ และคอยเก็บรูปที่มีผู้นำมาจุดสักการะไปทิ้ง เพื่อให้มีพื้นที่ว่างในการปักธูปสักการะสำหรับผู้ที่ยังเข้ามาสักการะรายใหม่ โดยกระถางธูปที่ใช้สำหรับการปักธูปนั้นมีอยู่ด้วยกัน 3 ใบทำจากวัสดุทองเหลือง ซึ่งสังเกตได้ว่า กระถางธูปใบกลางที่ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าเทวรูปพระนารายณ์ 4 กร ที่ได้รับการนับถือว่าเป็นเจ้าพ่อพระกาฬนั้นมีขนาดใหญ่มากกว่ากระถางธูปที่วางอยู่ด้านซ้ายและขวาอย่างเห็นได้ชัด ด้านข้างกระถางธูปมีการจารึกนามผู้ถวายก็คือ กลุ่มทำทองเหลืองบ้านท่ากระยาง ซึ่งเป็นกลุ่มทำทองเหลืองที่มีชื่อเสียงมากของจังหวัดลพบุรี อย่างไรก็ตาม นอกจากการที่ศาลพระกาฬจะได้รับการเคารพนับถือในโอกาสทั่วไปแล้ว ในช่วงเทศกาลตรุษจีนและสารทจีน ผู้วิจัยสังเกตได้ว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนยังมีการเข้ามาสักการะ

เพื่อขอพรในโอกาสพิเศษดังกล่าวด้วย โดยตั้งแต่เช้า จะมีชาวไทยเชื้อสายจีนนำอาหารคาวหวานที่เป็นไปตามคติความเชื่อแบบจีน อย่างหมูต้ม ไก่ต้ม เป็ดต้ม ขนมเซ่ง ขนมเทียน ขนมจันอับ และผลไม้ นานาชนิด มาสักการะศาลพระกาฬ พร้อมกับกระดาดเงินกระดาดทองที่เป็นเครื่องสักการะเทพเจ้าแบบจีน โดยชาวไทยเชื้อสายจีนมีการนำกระดาดเงินกระดาดทองที่สักการะเสร็จแล้วไปเผายังเตาเผาที่ตั้งอยู่บริเวณด้านข้างของศาลพระกาฬ นอกจากนี้ ผู้วิจัยสังเกตได้ถึงเครื่องสักการะแบบจีนอีกประการหนึ่งที่ถูกแขวนอยู่สองข้างของเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬ เครื่องสักการะนั้นคือ โคมไฟที่ทำจากผ้าลวดลายจีน ซึ่งปกติแล้ว โคมไฟลักษณะดังกล่าวมักพบเห็นได้ตามศาลเจ้าในคติความเชื่อแบบจีน โดยศาลพระกาฬเป็นที่นับถือของชาวเมืองลพบุรีทุกชาติพันธุ์ รวมถึงชาวเมืองลพบุรีที่มีเชื้อสายจีน ซึ่งตั้งร้านค้าอยู่ในตลาดเมืองลพบุรีด้วย ทำให้ปรากฏว่ามีการนำเครื่องสักการะแบบจีนไปไหว้อยู่เป็นประจำ ดังที่**ลุงศักดิ์**เล่าว่า “ร้านแถวนี้พวกคนจีนเขานับถือศาลพระกาฬกันทั้งนั้นแหละ อย่างร้านตรงหัวมุมนั้นเขาไปจะต้องไปไหว้ทุกวัน ดรุขจีน สารทจีน ปีใหม่อะไรพวกนี้เขาก็จะไปไหว้ขอพร จุดประทัดกันตั้งแต่เช้า” อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า ศาลพระกาฬมีสถานภาพของการเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองลพบุรีที่ได้รับการเคารพนับถือกันอย่างแพร่หลาย

ในส่วนการสักการะลักษณะที่ 2 ที่เป็นการสักการะแบบพิธีกรรมตามวาระพิเศษนั้น ในขณะที่ผู้วิจัยทำการสังเกต พบพิธีกรรมใน 2 ลักษณะ ได้แก่ พิธีกรรมการขอขมาเจ้าพ่อพระกาฬก่อนบวช และพิธีกรรมการสักการะเจ้าพ่อศาลพระกาฬของนักเรียนที่เรียนหลักสูตรทางทหาร โดยพิธีกรรมการขอขมาเจ้าพ่อพระกาฬก่อนบวชนั้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าพิธีกรรมดังกล่าวจะเริ่มจากการแห่หน้าด้วยเสียงดนตรีที่ตั้งมายังศาลพระกาฬ หลังจากนั้น ผู้ที่จะทำการบวชก็จะขึ้นไปสักการะบนศาล ในระหว่างนั้นผู้คนที่มารกับขบวนแห่หน้าก็ยังคงมีการร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนานเพื่อรอรับนาคลงมา แล้วเคลื่อนขบวนต่อไป ส่วนพิธีกรรมการสักการะเจ้าพ่อศาลพระกาฬของนักเรียนที่เรียนหลักสูตรทางทหาร ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าจะมีการนำนักเรียนทหารหลักสูตรดังกล่าวมาตั้งแถวบริเวณหน้าบันไดศาลพระกาฬ โดยแต่งชุดฝึกพรางเหมือนกับชุดที่ใช้ในระหว่างการฝึก จากนั้นจึงให้นักเรียนทหารแต่ละนายทำการอธิษฐานขอพรต่อเจ้าพ่อพระกาฬ จากนั้นจึงส่งตัวแทนขึ้นไปทำการสักการะบนศาล หรือบางคนก็เปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนขึ้นไปสักการะบนศาลเลย

“สมัยผมนี้ ไปฝึกจุดุ๊จิมก็ต้องมาไหว้เจ้าพ่อ มาทุกหลักสูตร วิ่งกันมาจากโรงเรียนเลย ก็มาทั้งชุดนั้นแหละ มาไหว้เจ้าพ่อ ตอนนั้นก็สนุกดี วิ่งทาทนาทางตัวกันดำ

เมื่ยมเลย มาทุกหลักสูตร ขอให้เจ้าพ่อคุ้มครองให้ปลอดภัย เรายิ่งนำเลย ก็มาทั้งคณะ วิ่งกันมา คนก็มองๆ กัน แต่เราก็ไม่ได้อายนะ” (ลุงชาติ)

เมื่อสังเกตถึงการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับตำนานความเชื่อท้องถิ่นเกี่ยวกับศาลพระกาฬจากป้ายประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ แล้ว กล่าวได้ว่า การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับศาลพระกาฬนั้นอิงอยู่กับชุดข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ค้นพบเป็นหลัก ไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ในลักษณะที่ผูกโยงกับตำนานความเชื่อท้องถิ่นที่เล่าสืบต่อกันมาจากปากต่อปากของชาวเมืองลพบุรี โดยป้ายด้านหน้าศาลพระกาฬได้กล่าวเกี่ยวกับการเป็นโบราณสถานที่ถูกขึ้นทะเบียนของศาลพระกาฬ รวมทั้งข้อปฏิบัติของประชาชนต่อโบราณสถาน นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงวิธีการสักการะอย่างการบนและการแก้บน ด้านล่างป้ายประชาสัมพันธ์ดังกล่าวมี QR Code ที่มีไว้สำหรับให้นักท่องเที่ยวสแกนเพื่ออ่านประวัติความเป็นมาของศาลพระกาฬ

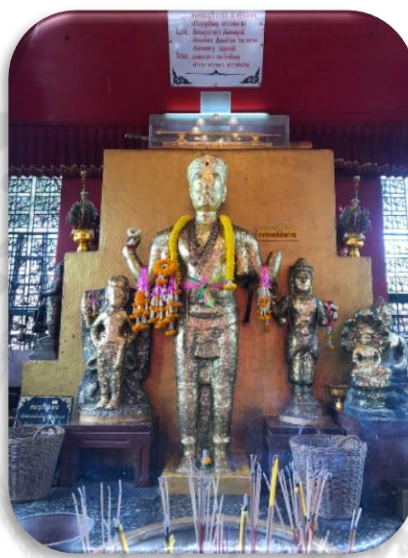

ภาพประกอบ 20 ป้ายแสดง QR Code: ตัวเลือกในการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับศาลพระกาฬ

ป้ายประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่ติดไว้บริเวณศาลพระกาฬส่วนใหญ่จะถูกกั้นด้วยแผงเหล็กเพื่อป้องกันการเข้ามาทำลายของสิ่งอีกชั้นหนึ่ง โดยด้านข้างบันไดทางขึ้นศาลพระกาฬมีการตั้งรูปปั้นสิงห์สร้อยทองขนาดใหญ่หันหน้าเข้าหากันประดับไว้ด้วย ซึ่งเมื่อผู้วิจัยมีการเข้าไปสอบถามเกี่ยวกับคติความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระกาฬจากเจ้าหน้าที่ดูแลศาลพระกาฬตลอดจนชาวเมืองลพบุรีที่อยู่ใกล้เคียงกับศาลพระกาฬ ปรากฏว่า บุคคลเหล่านั้นมีการแสดงท่าทีในลักษณะที่ให้ความเคารพยำเกรงศาลพระกาฬในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรู้สึกขนลุก การแสดงสีหน้าท่าทาง การแสดงออกทางน้ำเสียง/จังหวะเสียง ฯลฯ ซึ่งแต่ละคนล้วนมีการเล่าตำนาน ความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระกาฬในลักษณะที่ค่อนข้างหลากหลาย เช่น **คุณศักดิ์** ที่เคยเป็น

เจ้าหน้าที่อยู่ที่ศาลพระกาฬได้กล่าวว่า “อ้าย พอพูดถึงเจ้าพ่อนี้ผมขนลุกทุกที ขออะไรท่านให้หมด แต่อย่าไปลบหลู่ท่านนะ ท่านใจดี คนลพบุรีมีประสบการณ์เยอะแยะ จะขออะไรละ ของงาน ขอเงิน ขอให้หายป่วย ขอให้ชนะคดีความได้หมด มีอะไรคนลพบุรีก็จะมาขอที่นี่” อย่างไรก็ตาม รายละเอียดเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ไม่ได้ถูกนำไปใช้ในการประชาสัมพันธ์ศาลพระกาฬอย่างเป็นทางการในป้ายประชาสัมพันธ์ที่ติดไว้ เพราะป้ายประชาสัมพันธ์ดังกล่าวมีการให้ข้อมูลเฉพาะที่เป็นข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดีเท่านั้น

ตัวบทที่ 3 เทวรูปภายในศาลพระกาฬ

ภาพประกอบ 21 เทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬ : ตัวบทที่ได้รับการเคารพนับถืออย่างแพร่หลาย

ภายในศาลพระกาฬเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นเจ้าพ่อพระกาฬ ซึ่งเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพนับถือสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไป ทำให้หลายสิ่งหลายอย่างในเมืองลพบุรีเกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย แต่ความเคารพศรัทธาที่ชาวเมืองลพบุรีมีต่อเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด ชาวเมืองลพบุรียังคงมีการส่งต่อความศรัทธาในลักษณะของคำบอกเล่าจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ศาลพระกาฬยังคงถูกรับรู้ว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองลพบุรีมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมิติการเป็นตัวบททางการศึกษาของเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬ ดังนี้

- เทวรูปกับความเชื่อที่หลากหลายภายในศาลพระกาฬ

ศาลพระกาฬเป็นโบราณสถานที่ประดิษฐานรูปเคารพตามความเชื่อทางศาสนาอยู่ภายในเป็นจำนวนมาก โดยรูปเคารพเหล่านี้มีลักษณะเป็นรูปเคารพที่แตกต่าง

หลากหลายตามความเชื่อทางศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แม้ว่าประธานของศาลพระกาฬจะเป็นเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬที่มีขนาดใหญ่กว่าเทวรูปองค์อื่นอย่างชัดเจน ทำให้มีความโดดเด่นมากที่สุดในศาล ซึ่งเทวรูปที่ประดิษฐานภายในศาลพระกาฬนั้น เกือบทั้งหมดจะถูกปิดด้วยทองคำเปลวจากผู้ที่ยื่นมาสักการบูชา โดยเทวรูปเหล่านี้มีทั้งเทวรูปเก่าที่เคยประดิษฐานอยู่ในศาลดั้งเดิมแล้ว และเทวรูปที่มีผู้นำมาถวายใหม่ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับเทวรูปต่าง ๆ ที่ประดิษฐานภายในศาลพระกาฬนั้น ซึ่งเทวรูปลักษณะต่าง ๆ ที่เป็นของเก่าที่ประดิษฐานอยู่ในศาลพระกาฬนั้นมีสถานภาพเป็นโบราณวัตถุที่ถูกขึ้นทะเบียนไว้ด้วย โดยเทวรูปบางส่วนได้ถูกเคลื่อนย้ายไปเก็บไว้ยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จฯ พระนารายณ์ตั้งแต่แรกค้นพบ ส่วนเทวรูปบางส่วนก็ถูกนำไปเก็บไว้ยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จฯ พระนารายณ์โดยนำรูปเคารพที่ทำเลียนแบบขึ้นมาประดิษฐานแทน ซึ่ง **ลุงชาติ** ผู้ที่เคยเป็นหนึ่งในกลุ่มเจ้าหน้าที่ทำการเคลื่อนย้ายเทวรูปจากศาลพระกาฬไปเก็บไว้ยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จฯ พระนารายณ์เล่าว่า “เวลาย้ายจะทำกันตอนกลางคืน คือไม่มีใครเห็น เพราะไม่มันกลัวจะโดนคัดค้านแน่ เป็นเรื่องที่กระทบกับจิตใจของคน ก่อนจะย้ายเราจะทำของเลียนแบบรอไว้ก่อน เอาให้เหมือนมากที่สุด พอย้ายแล้วก็เอาทำเลียนแบบไปตั้งแทนเลย คนก็ไม่รู้หรอก” อันแสดงให้เห็นว่าเทวรูปที่อยู่ในศาลพระกาฬเป็นสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพมาก การดำเนินการเคลื่อนย้ายจึงไม่สามารถทำให้ชาวเมืองลพบุรีเห็นได้ และจะต้องมีความระมัดระวังในการดำเนินการอย่างมาก

- เทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬ องค์ประธานของศาล

เทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬเป็นเทวรูปสลักจากหินขนาดใหญ่ที่ประดิษฐานอยู่บริเวณกึ่งกลางของศาล องค์ของเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬถูกปิดทับด้วยทองคำเปลวเป็นจำนวนมาก ส่วนเนื้อในองค์เจ้าพ่อพระกาฬ พบว่า ถูกทาบด้วยสีทองเกลี้ยงอร่าม มองไม่เห็นเนื้อของหินดั้งเดิม สำหรับตัวขององค์เจ้าพ่อพระกาฬถูกสันนิษฐานว่า เป็นเทวรูปพระนารายณ์ 4 กร พระเศียรหักหายไป ต่อมาได้มีผู้นำเศียรพระพุทธรูปศิลปะลพบุรีมาต่อ ซึ่งในบริเวณหน้าผากของเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬได้มีการฝังอัญมณีมีค่าไว้จำนวน 1 เม็ด ส่วนพระกรหักหายไปจำนวน 3 ข้าง เหลือสมบูรณ์เพียงข้างเดียว โดยส่วนลำตัวช่วงล่างของเทวรูปดังกล่าวถูกสลักเป็นลายผ้าถุงปิดบริเวณด้านหน้า ส่วนลำตัวช่วงบนมีลักษณะเปลือยเปล่า โดยองค์เทวรูปดังกล่าวจะมีผู้คนนำพวงมาลัยขนาดต่าง ๆ มาคล้องจำนวนมากอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ ยังมีการถวายเครื่องทองในการสักการะในลักษณะของสร้อยทองคำขนาดต่าง ๆ จากประชาชนที่มีศรัทธา ซึ่งจากการสังเกต

ลักษณะการปฏิบัติต่อเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬในอดีต ผู้วิจัยยังพบว่า มีการนำเสื้อผ้าในลักษณะของชุดไทยมาทำการนุ่งห่มให้กับเทวรูปดังกล่าวด้วย ทำให้เทวรูปดังกล่าวดูมีชีวิตชีวามากกว่ารูปเคารพทั่วไป นอกจากนี้ ยังมีค่ากล่าวบูชาเฉพาะที่มีไว้สำหรับบูชาเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬโดยเฉพาะ ส่วนด้านบนของที่ประดิษฐานเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬมีการวางดาบสีทองขนาดใหญ่ไว้ด้านบน ซึ่งมีผู้นำมาถวายไว้สำหรับเป็นเครื่องสักการะบูชา

- รูปเคารพที่เป็นบริวาร

รูปเคารพบริวารที่ตั้งอยู่ภายในศาลพระกาฬมีหลากหลายลักษณะ มีทั้งที่เป็นพระพุทธรูปและเทวรูป มีทั้งของใหม่และของเก่า สำหรับเทวรูปที่เป็นบริวารนั้นมีรูปลักษณะเป็นเทวรูปพระนารายณ์ขนาดใหญ่ที่สุดสูงประมาณ 1 เมตร จำนวน 2 องค์ โดยองค์หนึ่งเป็นรูปพระนารายณ์ 4 กร สภาพสมบูรณ์ ถูกแกะสลักจากหินขนาดใหญ่แท่งเดียว ศิลปะแบบขอมโบราณ (ซึ่งองค์ที่ประดิษฐานที่ศาลพระกาฬเป็นเทวรูปที่ถูกสร้างขึ้นใหม่เลียนแบบของเก่า เนื่องจากองค์เก่าได้รับการเคลื่อนย้ายไปเก็บไว้ยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ ด้วยเหตุผลเรื่องความปลอดภัย) ส่วนรูปเคารพอีกองค์หนึ่ง มีลักษณะเป็นรูปเคารพที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นใหม่เลียนแบบเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬที่เป็นองค์ประธานของศาล นอกจากนี้ ยังมีรูปเคารพของพระนารายณ์ขนาดเล็กที่ถูกวางอยู่ประปราย ซึ่งมีผู้นำมาถวายไว้ สำหรับรูปเคารพของเทพอีกองค์หนึ่งที่สามารถพบได้ในศาลพระกาฬก็คือ รูปเคารพของพระยายม ที่มีผู้นำมาถวายไว้ใหม่

รูปเคารพอีกประเภทหนึ่งที่อยู่ในศาลพระกาฬคือ พระพุทธรูป โดยพบว่าพระพุทธรูปดังกล่าวมีทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ทั้งที่เป็นของเก่าและของใหม่ เช่นเดียวกับรูปเคารพในลักษณะเทวรูป ซึ่งพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในศาลพระกาฬเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก ถูกสลักจากหิน ศิลปะลพบุรีที่เป็นของเก่า และพระพุทธรูปปางมารวิชัย ทั้งที่ทำจากหินและทองเหลืองที่มีผู้นำมาถวายไว้ โดย **ป้าสมัย** ผู้ที่เคยเจ้าหน้าที่อยู่ที่ศาลพระกาฬได้เล่าเกี่ยวกับรูปเคารพต่าง ๆ ที่มีผู้นำมาถวายไว้ในศาลพระกาฬว่า “พวก รูปปั้นเทพ หรือพระพุทธรูปที่อยู่ในนี้ก็มีคนนำมาถวายด้วยส่วนหนึ่ง มีทั้งของใหม่และของเก่า คือบางที่เขาก็บินไว้ ถ้าสำเร็จก็จะเอามาถวาย หรือบางที่เขาก็บินไว้บ้านไม่ได้ เป็นของสูงเกินบารมีเขา เขาก็เอามาไว้ที่นี่” แสดงให้เห็นว่าศาลพระกาฬและเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬเป็นเสมือนสัญลักษณ์แห่งความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองลพบุรีที่ชาวเมืองลพบุรีทุกหมู่เหล่าจะต้องเข้ามาพึ่งบารมีผ่านการบนบานศาลกล่าวกันอยู่เป็นประจำ จนทำให้ภายในศาลพระกาฬเต็มไปด้วยพระพุทธรูปและเทวรูปที่มีผู้นำมาถวายไว้

- พระกาฬ ตำนานที่ไม่แน่ชัดว่ามีที่มาอย่างไร : การเคารพในหลากหลายสถานะ

จากการค้นคว้าพบว่า รูปเคารพเจ้าพ่อพระกาฬ เป็นรูปเคารพที่ได้รับการอธิบายได้ในทางวิชาการเกี่ยวกับอายุการสร้าง จากสภาพแวดล้อมและศิลปะที่ปรากฏ แต่ลักษณะพิธีกรรม ตลอดจนความเป็นมาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อรูปเคารพเจ้าพ่อพระกาฬนั้น ยังไม่สามารถระบุได้แน่ชัด โดยประเด็นที่ยังเป็นข้อกังขาอยู่คือ คำว่า พระกาฬ นั้น มีที่มาที่ไปอย่างไร เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานใด ๆ เกี่ยวกับการเกิดขึ้นของคำ ๆ นี้มาก่อนอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ได้มีข้อสันนิษฐานที่แตกต่างหลากหลายจากประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ภายในจังหวัดลพบุรี เกี่ยวกับชื่อของเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬด้วย โดยข้อสันนิษฐานจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่ศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองลพบุรีมาเป็นเวลานาน มีดังนี้

หลวงพ่อสู่ทัศน์ พระภิกษุผู้แต่งหนังสือตำนานเมืองลพบุรีออกเผยแพร่ ให้ความเห็นว่า ชื่อพระกาฬ มาจากป้ายของกรมศิลปากรที่นำมาติดไว้คราวบูรณะศาลพระกาฬครั้งใหญ่ ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะแต่เดิมศาลดังกล่าวเรียกว่า ศาลสูง (มีนัยยะถึงศาลยุติธรรม) ที่มีไว้สำหรับการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ในของผู้ที่มีข้อกังขาเกี่ยวกับการทำความผิด หากบุคคลผู้ใดกระทำความผิดก็จะต้องเสียศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ ทำให้เกิดอาการทรมานทรมายในทันที โดยสันนิษฐานว่า คำว่า พระกาฬ น่าจะมาจากคำว่า กาลเวลา ที่กลืนกินสัตว์โลก

ลุงบัง ผู้อาวุโสในท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับในฐานะผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีเป็นอย่างดี ให้ความเห็นว่า คำว่า พระกาฬน่าจะมาจากคำว่า พระกาฬไชยศรี ที่เป็นเทพารักษ์สำคัญองค์หนึ่งที่ทำหน้าที่ปกปักรักษาชาติบ้านเมือง และเป็นเทพผู้นำดวงวิญญาณของผู้คนไปยังปรโลก เนื่องจากศาลพระกาฬมีสถานภาพเป็นศาลหลักเมืองด้วย นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อว่า พระกาฬเป็นเทพแห่งความตายที่สามารถช่วยให้ผู้คนรอดชีวิตได้ (จากความเชื่อนี้ จึงทำให้พบว่า มีผู้นำเทวรูปพระยายมมาถวายไว้ด้านข้างของเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬหลายองค์)

จากความแตกต่างหลากหลายเกี่ยวกับที่มาของคำว่า พระกาฬ แม้ว่าคำดังกล่าวจะยังไม่ทราบ แน่ชัดว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร แต่เมื่อสังเกตถึงลักษณะการปฏิบัติของประชาชนที่มีต่อเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬ พบว่า เทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬถูกนับถือในฐานะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวเมืองลพบุรีโดยไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาแต่อย่างใด เนื่องจากชาวเมืองลพบุรีส่วนใหญ่ให้ความสนใจกับการเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถบันดาลผลสำเร็จให้เกิดขึ้นตามที่ปรารถนาได้

“คนลพบุรีเขานับถือเจ้าพ่อพระกาฬกัน ก็ไม่ค่อยรู้กันหรอกในทางวิชาการว่า เจ้าพ่อสร้างสมัยไหน อย่างไร แต่เรานับถือกันมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายแล้ว เขาบอกต้องมาไหว้ที่นั่นะ ที่นี้ศักดิ์สิทธิ์มาก เราก็ทำตามเขา เรามาไหว้เราก็ได้ เวลานั้นรถผ่านก็จะต้องยกมือไหว้ตลอด เราเป็นคนลพบุรีเราก็นับถือท่านมาก ท่านคุ้มครองเมืองลพบุรีมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ทำให้คนลพบุรีอยู่เย็นเป็นสุข” (ลุงต๋อย)

อย่างไรก็ตาม ชาวเมืองลพบุรีได้มีกรอบเกี่ยวกับความเชื่อในเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬ 3 ชุดด้วยกัน ซึ่งความเชื่อทั้ง 3 ชุดนี้เป็นความเชื่อที่มีการบอกเล่าสืบกันมาในลักษณะของตำนาน ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อพระกาฬที่ถูกถ่ายทอดต่อกันมาทั้ง 3 ชุด มีรายละเอียดดังนี้

- ความเป็นพี่น้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น สำหรับความเชื่อในส่วนนี้ เป็นเรื่องของความเชื่อในท้องถิ่นของชาวเมืองลพบุรีที่ว่า เจ้าพ่อพระกาฬมีความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติกับเจ้าพ่อเทพ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ห่างจากศาลพระกาฬไม่กี่ไกลนัก โดยเจ้าพ่อพระกาฬมีสถานภาพเป็นพี่ ส่วนเจ้าพ่อเทพมีสถานภาพเป็นน้อง อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบบริบทศาลพระกาฬและศาลเจ้าพ่อเทพในด้านกายภาพแล้ว จะเห็นได้ว่า ศาลทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ซึ่งความแตกต่างที่สามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนคือ ขนาดของศาลทั้งสอง ตลอดจนจนลักษณะการสักการะของประชาชน โดยศาลพระกาฬนั้นเป็นศาลที่มีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลพบุรี เป็นที่รู้จักของคนเป็นจำนวนมากและมีการเข้ามาสักการะของประชาชนตลอดทั้งวัน ทั้งประชาชนในท้องถิ่นเมืองลพบุรีเอง และนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่น นอกจากนี้ ศาลพระกาฬยังถูกนำไปประชาสัมพันธ์ในลักษณะของสถานที่สำคัญของเมืองลพบุรี ส่วนศาลเจ้าพ่อเทพเป็นศาลที่ตั้งอยู่ภายในชุมชนดั้งเดิมของเมืองลพบุรี โดยชุมชนดังกล่าวและศาลเจ้าพ่อเทพเป็นที่รู้จักเฉพาะในหมู่ชาวเมืองลพบุรี ในส่วนของศาลเจ้าพ่อเทพมีขนาดเล็ก ไม่ค่อยมีประชาชนเข้ามาสักการะมากนัก สังเกตจากเครื่องสักการะที่วางไว้บริเวณศาล แม้ว่าจะมีความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในเชิงพี่น้องกับเจ้าพ่อพระกาฬก็ตาม

- การปกป้องคุ้มครองชาวเมืองลพบุรีในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 นับเป็นความเชื่อที่ถูกกล่าวถึงกันอย่างแพร่หลายในหมู่ประชาชนชาวเมืองลพบุรีที่มีอายุค่อนข้างมาก ซึ่งความเชื่อดังกล่าวมีการผูกโยงกับลักษณะทางกายภาพของเทวรูปของเจ้าพ่อพระกาฬที่มีลักษณะแขนจำนวน 3 ข้างหักหายไป (ดั้งเดิมแล้ว เทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬมีแขนหักทั้ง 4 ข้าง แต่ภายหลังมีผู้ศรัทธานำแขนจำนวน 1 ข้างมาต่อให้) กล่าวคือ มีการเล่าสืบกันมาว่า สาเหตุที่แขนของเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬทั้ง 3 ข้างหักหายไปนั้น เนื่องจากท่านเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยรับลูกระเบิด

แทนชาวเมืองลพบุรี ทำให้เมืองลพบุรีรอดพ้นจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากแรงระเบิด นอกจากนี้ หลวงพ่อสุทัศน์ ยังได้เล่าความทรงจำในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ว่า มีระเบิดลูกหนึ่งตกอยู่บริเวณ หน้าศาลพระกาฬ แต่ไม่เกิดระเบิดขึ้น ซึ่งปรากฏการณ์ในลักษณะนี้ มีความสอดคล้องเกี่ยวกับ ความเชื่อที่ว่า เจ้าพ่อพระกาฬได้รับลูกระเบิดแทนชาวเมืองลพบุรี เนื่องจากแขนของเทวรูปได้หัก หายไปทั้งสี่ข้าง เสมือนหนึ่งเทวรูปดังกล่าวได้ยอมเสียสละแขนของตนเองในการรับลูกระเบิดแทน ชาวเมืองลพบุรีจริง ๆ

- ลิงในฐานะบริวารของเจ้าพ่อพระกาฬ สำหรับความเชื่อในลักษณะ นี้ กล่าวได้ว่า เป็นที่แพร่หลายในหมู่ของชาวเมืองลพบุรีอย่างมาก โดยมีความเชื่อว่า ลิงเป็นสัตว์ที่ อยู่คู่กับศาลพระกาฬ และเป็นลูกศิษย์ของเจ้าพ่อพระกาฬ โดยบริเวณบริเวณด้านหน้าศาลพระ กาฬจะมีการจัดวางสิ่งที่เกี่ยวข้องกับลิงไว้เป็นจำนวนมาก นอกเหนือจากลิงที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก บริเวณศาลพระกาฬแล้ว โดยสิ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้แก่ รูปปั้นลิงขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่สองข้าง ทางขึ้นของศาลพระกาฬ ซึ่งลักษณะการแต่งกายของลิงดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการเป็นลิงที่อยู่ใน สถานะพิเศษแตกต่างจากลิงทั่วไป นั่นคือ การที่ลิงดังกล่าวมีการสวมสร้อยสีทองด้วย ส่วนบริเวณ ด้านหน้าศาลพระกาฬ จัดตั้งเป็นบ่อน้ำพุขนาดใหญ่ โดยบริเวณขอบบ่อถูกประดับประดาด้วยรูป ปั้นลิงที่อยู่ในอิริยาบถต่าง ๆ นอกจากนี้ ในบริเวณดังกล่าวยังมีการจัดสร้างบ่อน้ำขนาดใหญ่ และ สะพานลิงให้ลิงบริเวณศาลพระกาฬได้กระโดดลงมาเล่นน้ำอีกด้วย ซึ่งลิงในฐานะของลูกศิษย์ของ เจ้าพ่อพระกาฬนี้ได้รับการถ่ายทอดออกมาอย่างเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับความเชื่อในการบนบาน เกี่ยวกับการขอลูกกับเจ้าพ่อพระกาฬ โดยชาวเมืองลพบุรีมีความเชื่อว่า หากขอลูกกับเจ้าพ่อพระ กาฬแล้ว ลูกที่ได้ออกมาจะชนเหมือนลิง และจะมีอายุไม่ยืน เนื่องจากอายุขัยของลิงนั้นสั้น

ภาพประกอบ 22 สระน้ำขนาดย่อมบริเวณหน้าศาลพระกาฬที่มีไว้สำหรับให้ลิงได้เล่นน้ำ

- ลิง : สัญลักษณ์แห่งความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อพระกาฬ

ลิงนับเป็นสัตว์ที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในบริเวณศาลพระกาฬและพระปรางค์สามยอด โดยจากการสำรวจจำพวกของลิงนั้น พบว่า ลิงมีอยู่ด้วยกันสามจำพวก ได้แก่ ลิงศาลพระกาฬ ลิงพระปรางค์สามยอด และลิงตลาด ซึ่งลิงทั้งสามจำพวกนี้จะมีการแบ่งถิ่นที่อยู่อาศัยกันอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม เมื่อทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับลิงตามการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีแล้ว พบว่า การรับรู้เกี่ยวกับลิงของชาวเมืองลพบุรีนั้นไม่ได้มีการแบ่งแยกเกี่ยวกับลิงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ออกเป็นพวก ๆ แต่จะมองในภาพรวมว่า ลิงเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่ของชุมชนเมืองลพบุรี อย่างไรก็ตาม เมื่อสังเกตลักษณะการกล่าวถึงลิงลพบุรีของชาวเมืองลพบุรีแล้ว ทำให้พบว่า การกล่าวถึงลิงลพบุรีส่วนใหญ่จะเป็นการกล่าวในลักษณะของการนำไปผูกโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพนับถืออย่างเจ้าพ่อพระกาฬ โดยลิงลพบุรีอยู่ในฐานะของบริวารหรือลูกศิษย์ของเจ้าพ่อพระกาฬ ซึ่งการรับรู้ในลักษณะดังกล่าวเกิดจากการบอกเล่าแบบปากต่อปากจากรุ่นสู่รุ่น จนเกิดการเผยแพร่ไปทั่วเมืองลพบุรี โดยที่ภาครัฐไม่ได้เข้ามาดำเนินการเพื่อสร้างการรับรู้ในลักษณะดังกล่าวแต่อย่างใด เพราะไม่ปรากฏว่ามีการประชาสัมพันธ์ใด ๆ จากภาครัฐเกี่ยวกับเรื่องราวในลักษณะดังกล่าว มีเพียงคำบอกเล่าจากชาวเมืองลพบุรีเท่านั้น ซึ่งนอกเหนือจากการรับรู้ว่า ลิงอยู่ในฐานะของบริวารหรือลูกศิษย์ของเจ้าพ่อพระกาฬ ลิงยังถูกรับรู้ในฐานะสัตว์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างเจ้าพ่อพระกาฬคอยคุ้มครองอยู่ ซึ่งการที่ลิงถูกรับรู้ในลักษณะดังกล่าว ถือเป็นการผูกโยงการรับรู้ให้เกิดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสัญลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในสถานที่อยู่อาศัยของลิง นั่นคือ เจ้าพ่อพระกาฬ ดังนั้น ลิงในเมืองลพบุรีจึงมีลักษณะที่พิเศษมากกว่าสัตว์ชนิดอื่นตามการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี โดยอำนาจเหนือธรรมชาติที่ถูกรับรู้ในความคิดของชาวเมืองลพบุรีนี้ ได้ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความยำเกรงในตัวของลิงลพบุรีอยู่ไม่น้อย เนื่องจากลิงลพบุรีเป็นสัตว์ที่สามารถให้คุณและให้โทษแก่ชาวเมืองลพบุรีที่ที่ปฏิบัติต่อลิงในลักษณะต่าง ๆ ได้ ดังเรื่องเล่าดังต่อไปนี้

“ลิงที่เขาเป็นลูกศิษย์เจ้าพ่อ คนลพบุรีเขารู้กันทั้งนั้น มีเรื่องเล่าอะไรเยอะแยะ พูดไม่หมดหรอก อย่างมีผู้หญิงออกทอมๆ คนหนึ่ง ขับรถเร็วไม่ได้ดูเลย ไปขับรถทับหัวลิงตาย พออีกอาทิตย์นึง ทอมคนนั้นเข้าห้องไอชียูเลย ญาติก็เลยมาถามคนแถวนี้ คนแถวนี้รู้เลยว่าต้องทำอะไรเกี่ยวกับลิงเจ้าพ่อมาแน่ ก็เลยให้ไปขอขมา ก็ดีขึ้น” (ป้ามณี)

ลิงอยู่ในฐานะของสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติคอยปกป้องดูแลอยู่ตามการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี โดยการกระทำต่อลิงสามารถทำให้เกิดคุณและโทษได้ตามการกระทำ

ของบุคคลที่มีต่อสิ่ง และการกระทำใด ๆ ของสิ่งจะถูกมองว่า เป็นเจตจำนงของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการบันดาลให้สิ่งเกิดการกระทำในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยชาวเมืองลพบุรีจะไม่มีการตั้งคำถามในลักษณะที่เป็นด้านลบต่อสิ่ง หากถูกสิ่งกระทำในในทิศทางที่เป็นลบ แต่จะให้คำอธิบายต่อการถูกกระทำดังกล่าวว่า เป็นสิ่งที่ช่วยให้ตนเองพ้นจากดวงชะตาด้านลบที่จะมีในอนาคต โดยสิ่งที่เข้ามาแก้ไขดวงชะตาด้านลบของตนเองก็คือสิ่งที่อยู่ในฐานะเครื่องมือของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สื่อสารผ่านมามาให้เห็นได้จากความเชื่อเกี่ยวกับการที่ชาวเมืองลพบุรีถูกลิงกัด และให้คำอธิบายว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์ และไม่มีการไปพบแพทย์เพื่อรักษา แต่กลับนำน้ำมันตะเกียงที่อยู่บริเวณศาลพระกาฬมาทาบริเวณบาดแผลที่ถูกสิ่งกัดเพื่อรักษาพยาบาล

“ยายเคยโดนสิ่งกัด แต่ก็ถือว่าสะเดาะเคราะห์ไป เคราะห์ไม่ดี ก็เลยเอาน้ำมันตะเกียงที่ศาลมาทาก็หาย ไม่ได้ไปหาหมออะไรหรอก จริง ๆ ยายก็ไม่ใช่คนแหว่งหรืออกแต่ย้ายมาอยู่ลพบุรีตั้งแต่เด็ก ๆ แล้ว มีอะไรก็จะมาขอกับเข้าพ่อตลอด ก็ได้นะ เลยเชื่อถือ สิ่งก็เป็นลูกศิษย์ท่าน” (ยายเนียม)

ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สิ่งถูกรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของบริบทความศักดิ์สิทธิ์ในอาณาบริเวณศาลพระกาฬ โดยการกระทำใด ๆ ของสิ่งเป็นสิ่งที่สามารถอธิบายและแก้ไขได้ด้วยสิ่งที่อยู่ภายในศาลพระกาฬ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่อยู่ภายในศาลพระกาฬเช่นเดียวกับสิ่ง ส่วนในกรณีที่มีบุคคลทำให้สิ่งได้รับผลด้านลบไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม บุคคลผู้นั้นก็จะถูกให้คำจำกัดความว่า เป็นผู้ที่จะละเมิดอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และจะต้องได้รับการลงโทษในลักษณะใดลักษณะหนึ่งอย่างแน่นอน โดยหากบุคคลผู้นั้นได้รับผลด้านลบใด ๆ ภายหลังจากมีการแสดงการกระทำด้านลบต่อสิ่ง ผลด้านลบดังกล่าวก็จะได้รับการเชื่อมโยงมาสู่ชุดความคิดเกี่ยวกับการได้รับการลงโทษจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์จากการแสดงการกระทำที่สร้างให้เกิดผลด้านลบ อันเป็นการลงโทษละเมิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยอัตโนมัติ ดังนั้น สิ่งนี้อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ศาลพระกาฬและบริเวณใกล้เคียงจึงอยู่ในฐานะของสิ่งที่สามารถให้คุณและให้โทษต่อชาวเมืองลพบุรีและบุคคลที่มาจากพื้นที่อื่นได้ โดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น

ฝูงสิ่งอาศัยอยู่ในเมืองลพบุรี โดยเฉพาะที่อาศัยอยู่ในบริเวณศาลพระกาฬนั้น นับเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยเสริมภาพลักษณ์ของศาลพระกาฬและเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬให้มีภาพลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น เนื่องจากชาวเมืองลพบุรีมีการนำไปเชื่อมโยงกับสัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองมีการให้ความนับถือมาแต่เดิมแล้ว โดยจากการค้นคว้าหลักฐานภาพถ่ายในอดีตจะพบว่า สิ่งที่อาศัยอยู่ในเมืองลพบุรีนั้นยังไม่ได้มีปริมาณมาก

แบบที่ปรากฏให้เห็น สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ที่ชาวเมืองลพบุรียืนยันว่า ในอดีต ถึงแม้จะมีจำนวนไม่มากแบบที่ปรากฏ

ดังนั้น การที่ปริมาณลิงในเมืองลพบุรีมีจำนวนมากแบบที่ปรากฏให้เห็น จึงนับเป็นองค์ประกอบใหม่ที่ถูกเพิ่มขึ้นมาในศาลพระกาฬ และองค์ประกอบใหม่นี้ก็ได้ถูกนำไปประกอบสร้างเรื่องราว เพื่อยืนยันถึงความศักดิ์สิทธิ์ของเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬได้อย่างตัว และถือเป็นการเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อ เมื่อดูตามการหน้าที่เดิมในสมัยขอมที่เทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬสื่อความหมายถึงพระนารายณ์ที่เป็นเทพหลักองค์หนึ่งของศาสนาฮินดูที่ไม่ปรากฏว่ามีเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับกับลิงเลย แต่ในระยะเวลาต่อมา ลิงกลับกลายเป็นสิ่งที่ถูกอธิบายว่า เป็นบริวารของเจ้าพ่อพระกาฬ ซึ่งเดิมเป็นเทวรูปที่ถูกรับรู้ในฐานะของพระนารายณ์ เทพสำคัญองค์หนึ่งของศาสนาฮินดู

- พระกาฬกับการผลิตซ้ำความศักดิ์สิทธิ์ในรูปแบบที่หลากหลาย

เทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬนับเป็นรูปเคารพที่ได้รับความเคารพและได้รับการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายมามากที่สุด ในแวดวงของประชาชนชาวจังหวัดลพบุรี ทั้งในแง่ของความศักดิ์สิทธิ์ และการนำไปเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสิริมงคลที่ใช้ในการอวยพรแก่กันและกันของประชาชนจังหวัดลพบุรีในโอกาสต่าง ๆ โดยเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬได้ถูกนำไปผูกโยงกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องของความมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของประชาชนทั่วไป ในแต่ละโอกาส ทั้งในเรื่องชีวิตทั่วไป การงาน สุขภาพ โชคลาภ ฯลฯ แสดงให้เห็นว่า เทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬนี้อยู่ในฐานะของสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีใช้สำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างชัดเจนและเป็นที่ยึดของชาวเมืองลพบุรีทุกกลุ่ม ไม่ว่าชาวเมืองลพบุรีเหล่านั้นจะอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตาม แม้เทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬจะมีลักษณะขำรุ่ ไม่ได้มีความสมบูรณ์ในเชิงรูปลักษณะเหมือนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งอื่นในจังหวัดลพบุรีก็ตาม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬอยู่ในฐานะที่พึ่งของชาวเมืองลพบุรีในทุกเรื่องที่มีความต้องการ ดังคำกล่าวเกี่ยวกับการเข้ามาขอพร และการบนบานต่อเจ้าพ่อพระกาฬของชาวเมืองลพบุรีที่มีหลากหลาย

จากคำร่ำลือเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ความศักดิ์สิทธิ์ของเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬ ส่งผลให้มีการนำเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ ที่ประชาชนถือว่าเป็นมงคลในรูปแบบต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทำให้ทั่วเมืองลพบุรีมีเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬปรากฏให้เห็นในลักษณะต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก โดยการนำเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬไปใช้ในแต่ละลักษณะรายละเอียดดังนี้

เทวรูป สำหรับการสร้างเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬนั้น สามารถแบ่งการสร้างออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การสร้างเพื่อเป็นเป็นวัตถุมงคล สำหรับให้ประชาชนนำไปสักการบูชาโดยตรง และการสร้างเพื่อเป็นของที่ระลึกในโอกาสต่าง ๆ โดยในส่วนของ การสร้างเพื่อใช้เป็นวัตถุมงคลนั้น จะเห็นได้ว่า มีการจัดจำหน่ายเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬขนาดต่าง ๆ ภายในบริเวณศาลพระกาฬ ซึ่งเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬองค์จำลองนี้สามารถพบเห็นการตั้งสักการบูชาได้ทั่วไปตามบ้านเรือน และร้านค้าภายในจังหวัดลพบุรี ส่วนการจัดสร้างเทวรูปสำหรับการใช้เป็นที่ระลึกในโอกาสต่าง ๆ เช่น การแสดงความยินดีในโอกาสรับย้ายตำแหน่งของข้าราชการ การขึ้นบ้านใหม่ วันคล้ายวันเกิด ฯลฯ จะเห็นได้ว่า มีการจัดจำหน่ายอยู่ทั่วไปในเมืองลพบุรี โดยเฉพาะร้านค้าที่ขายเกี่ยวกับเครื่องประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ รวมถึงร้านขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวทั่วไป

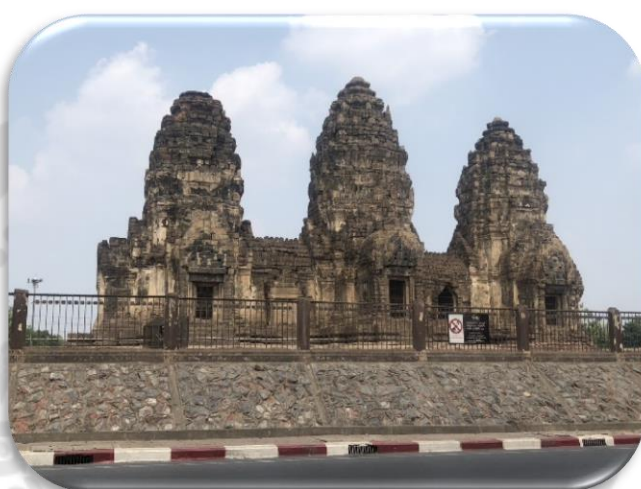
ภาพประกอบ 23 วัตถุมงคลในลักษณะเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬจำลองที่จำหน่าย
ภายในศาลพระกาฬ

เหรียญ ในส่วนของการสร้างเหรียญที่เป็นเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬนั้นพบว่า มีการสร้างมาตลอดจน ทั้งที่เป็นรูปเจ้าพ่อพระกาฬแบบเดี่ยว ๆ และการนำรูปเจ้าพ่อพระกาฬไปผนวกรวมกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพสักการะอื่นตามความเชื่อของประชาชนในเมืองลพบุรีแต่ละกลุ่ม โดยทำเป็นเหรียญที่มีสองด้าน เช่น เจ้าพ่อหลักเมืองลพบุรีตามคติความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนที่มาตั้งรกรากในเมืองลพบุรี และหลวงปู่เรื่อง อาภัสโร พระสงฆ์ที่ปฏิบัติธรรมอยู่ ณ สำนักสงฆ์เขาสามยอดที่อยู่ภายในเมืองลพบุรี โดย

ภาพถ่าย ภาพถ่ายของเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬนั้นเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในตามร้านขายของที่ระลึกต่าง ๆ ภายในเมืองลพบุรี เช่นเดียวกับเทวรูป

เจ้าพ่อพระกาฬจำลอง โดยในส่วนของภาพถ่ายนั้น ได้ถูกจัดจำหน่ายสำหรับให้ประชาชนนำไปมอบให้แก่กันในโอกาสต่าง ๆ เช่นเดียวกับเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬองค์จำลอง อย่างไรก็ตาม เมื่อสังเกตถึงบ้านเรือนของประชาชนจังหวัดลพบุรี ก็มักจะพบเห็นได้ว่า มีรูปถ่ายของเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬตั้งบูชาอยู่ทั่วไป เช่นเดียวกับเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬองค์จำลอง นอกจากนี้ ภาพถ่ายของเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬยังถูกนำไปใช้ทำเป็นบัตรอวยพรปีใหม่ในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ และปฏิทินประจำปีที่มักจะมีบริษัท ห้างร้านต่าง ๆ นำรูปภาพไปใช้ทำปฏิทินของตนเองสำหรับแจกจ่ายอีกด้วย

ตัวบทที่ 4 พระปรางค์สามยอด

ภาพประกอบ 24 พระปรางค์สามยอด โบราณสถานสำคัญใจกลางเมืองลพบุรี

พระปรางค์สามยอดเป็นสถานที่ที่ตั้งอยู่ใกล้กับศาลพระกาฬ ซึ่งที่ตั้งของพระปรางค์สามยอดเป็นแหล่งชุมชนที่มีชาวเมืองลพบุรีสัญจรผ่านไปมาเป็นประจำ และเป็นสถานที่ที่สามารถสังเกตเห็นได้จากระยะไกล เนื่องจากพระปรางค์สามยอดเป็นโบราณขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ เนื่องจากพระปรางค์สามยอดตั้งอยู่ใกล้กับศาลพระกาฬ จึงทำให้ในพื้นที่ของพระปรางค์สามยอดมีสิ่งอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จนเป็นที่ติดตามของชาวเมืองลพบุรีที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง ซึ่งพระปรางค์สามยอดในฐานะตัวบททางการศึกษามีประเด็นที่สามารถนำมาพิจารณาได้ดังนี้

- เทวสถานหิน : ภูมิทัศน์สำคัญกลางเมืองลพบุรี

พระปรางค์สามยอดเป็นเทวสถานหินที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ดินที่อยู่ในระดับสูงกว่าสถานที่แห่งอื่นในเมืองลพบุรี โดยสันนิษฐานว่า สาเหตุที่พื้นที่บริเวณปรางค์สามยอด มีความสูงมากกว่าพื้นที่อื่นในเมืองลพบุรีนั้น สืบเนื่องมาจากในสมัยโบราณมีการขุดดินจากพื้นที่บริเวณ

ข้าง ๆ มาถมให้สูงขึ้น ส่งผลให้พื้นที่บริเวณที่ตั้งของพระปรางค์สามยอดนั้นมีความสูงมากกว่าพื้นที่แห่งอื่นที่เป็นฝีมือการสร้างของมนุษย์ในเมืองลพบุรีอย่างชัดเจน โดยพระปรางค์สามยอดนั้นนั้นมีลักษณะเป็นปราสาทหินที่ไม่ได้มีการหน้าที่ (Function) ของการใช้งานในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเหมือนในอดีตครั้งแรกสร้างแล้ว ซึ่งในช่วงเวลากลางคืน พระปรางค์สามยอดจะมีการเปิดไฟส่องสว่างอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้พระปรางค์สามยอดมีความโดดเด่นทั้งในเวลากลางวันและเวลากลางคืน เมื่อสังเกตถึงพื้นที่บริเวณโดยรอบพระปรางค์สามยอดแล้ว กล่าวได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวช่วยทำให้พระปรางค์สามยอดมีความโดดเด่น เนื่องจากโดยรอบบริเวณของพระปรางค์สามยอดนั้นมีการสร้างรั้วเพื่อแสดงอาณาเขตอย่างเป็นสัดส่วน และบริเวณพื้นที่ดังกล่าวก็ไม่ได้มีการปลูกต้นไม้ใหญ่ใด ๆ ที่เป็นการบดบังทัศนียภาพของพระปรางค์สามยอด มีการกระทำเพียงการปลูกหญ้าเพื่อทำเป็นสนาม เพื่อให้ประชาชนที่มาเยี่ยมชมสามารถเดินได้อย่างสะดวก และสนามหญ้านี้ก็ได้รับการดูแลเป็นอย่างดีจากหน่วยงานที่รับผิดชอบอย่างกรมศิลปากร นอกจากนี้ พระปรางค์สามยอดยังถูกทำให้มีลักษณะเป็นสถานที่ที่มีลักษณะเป็นสถานที่ราชการ ซึ่งมีลักษณะเป็นทางการ (Formal) ที่มีระเบียบปฏิบัติแก่บุคคลที่จะเข้าไปในบริเวณของศาลพระกาฬอย่างชัดเจน เห็นได้จากการที่มีการตั้งบ้อมในการเก็บค่าผ่านประตู สำหรับผู้ที่ต้องการเข้าชมสถาปัตยกรรมภายในบริเวณของพระปรางค์สามยอด นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดระเบียบการปฏิบัติสำหรับการเข้าชมพระปรางค์สามยอดโดยเฉพาะด้วย

นอกเหนือจากพระปรางค์สามยอดจะมีลักษณะเป็นโบราณสถานที่ถูกกระทำให้มีความโดดเด่นด้วยฝีมือของมนุษย์แล้ว พระปรางค์สามยอดยังมีลักษณะทางธรรมชาติที่มีความแตกต่างจากโบราณสถานแห่งอื่น ได้แก่ ลิง ซึ่งลิงที่อาศัยอยู่ในบริเวณพระปรางค์สามยอดนี้มีอยู่นับร้อยตัว โดยลิงเหล่านี้มีการกระจายตัวอยู่ทั่วบริเวณของพระปรางค์สามยอด บ้างก็อยู่บนพื้นดิน บ้างก็ปีนป่ายอยู่ตามองค์พระปรางค์ ซึ่งภาพของลิงที่อาศัยอยู่บริเวณพระปรางค์สามยอดนี้เป็นที่คุ้นตาของชาวเมืองลพบุรี แต่เป็นที่ตื่นตาตื่นใจของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอยู่ไม่น้อย โดยในบริเวณนอกรั้วของพระปรางค์สามยอด มักจะมีชาวบ้านนำอาหารมาขายให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นอาหารของลิงอยู่เสมอ โดยชาวบ้านเหล่านี้มีความคุ้นชินกับลิงเป็นอย่างดีจากการสังเกตพบว่า ลิงจะไม่ได้มีการเข้ามาแย่งอาหารที่ชาวบ้านถือนำมาขายแต่อย่างใด และในบางครั้ง ชาวบ้านเหล่านี้จะมีการคอยระวังลิงให้กับนักท่องเที่ยวด้วย ดังที่**ป้าสมัย** เล่าว่า “คนขายอาหารลิงแถวนี้ เขาก็เดินขายทั้งวันแหละ แต่เขาก็ไม่ได้สักแต่ว่าขายอย่างเดียว เพราะเวลามีนักท่องเที่ยวเข้ามา เขาขายอาหารอยู่ เขาก็จะช่วยไล่ลิงให้ด้วย ชื้อไม่ซื้อไม่เป็นไร เห็นประจำ” แสดงให้เห็นว่า การประกอบอาชีพขายอาหารลิงของชาวเมืองลพบุรีบริเวณพระปรางค์

สามยอดมีลักษณะที่ช่วยเกื้อกูลให้แก่ผู้คนจากต่างถิ่นที่เข้ามาเยือนเมืองลพบุรีด้วย โดยมีได้เป็นการทำมาหาเลี้ยงชีพเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการทำตัวเป็น “เจ้าบ้านที่ดี” ควบคู่ไปด้วย

- กระบวนการสร้างพระปรางค์สามยอดให้มีความโดดเด่น

ในการสร้างให้พระปรางค์สามยอดมีความโดดเด่น ทั้งในเชิงของภูมิทัศน์ และการเป็นที่รู้จักของสังคมทั่วไปนั้น กล่าวได้ว่า ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนต่างมีส่วนในการผลักดันให้เกิดความโดดเด่นของพระปรางค์สามยอดขึ้นทั้งสิ้น โดยวิธีในการกระทำของทั้งสามภาคส่วนมีความแตกต่างกันออกไป แต่ท้ายที่สุดแล้ว การกระทำของทั้งสามภาคส่วนก็มีการเข้ามาประสานกันจนทำให้เกิดผลรวมร่วมกัน นั่นคือ การทำให้พระปรางค์สามยอดมีความโดดเด่น ซึ่งสามารถแบ่งวิธีการกระทำตามตัวแสดง (Agency) ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการทำให้พระปรางค์สามยอดมีความโดดเด่นได้ ดังนี้

ภาครัฐ นับเป็นภาคส่วนที่ทำให้พระปรางค์สามยอดมีความโดดเด่น ทั้งในแง่ของการเป็นสถานที่ที่มีความโดดเด่นทางกายภาพของจังหวัดลพบุรี และการเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป โดยในส่วนของวิธีการทำให้พระปรางค์สามยอดมีความโดดเด่นทางกายภาพนั้น ภาครัฐได้มีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพระปรางค์สามยอดให้มีความเหมาะสม กล่าวคือ การไม่ปลูกสร้างอาคารหรือต้นไม้ใด ๆ บริเวณโดยรอบของพระปรางค์สามยอด และการกันเขตของพระปรางค์สามยอดให้เป็นสัดส่วน ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ ส่งผลให้พระปรางค์สามยอดไม่ถูกรบกวนจากสิ่งอื่นใด นอกเหนือจากสิ่งที่เป็นสัตว์ที่กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ของพระปรางค์สามยอดและเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปอยู่แล้ว นอกจากนี้ เมื่อศึกษาภาพของพระปรางค์สามยอดในอดีต และนำมาเปรียบเทียบกับภาพของพระปรางค์สามยอดที่ปรากฏให้เห็นในขณะนี้ทำการเก็บข้อมูลแล้ว ทำให้พบว่า พระปรางค์สามยอดได้ถูกจัดทัศนียภาพให้มีความโดดเด่นมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากจากหลักฐานภาพเก่าที่สามารถค้นหาได้เกี่ยวกับพระปรางค์สามยอด จะเห็นได้ว่า พระปรางค์สามยอดแต่เดิมถูกทิ้งให้มีสภาพรกร้าง และมีหญ้าปกคลุม ส่วนเนินดินบริเวณนั้นก็มีลักษณะของพื้นดินที่ไม่เสมอกัน แต่ภายหลังก็ได้มีการปรับปรุงให้พระปรางค์สามยอดทั้งในเชิงการบูรณะตัวอาคาร และการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นอยู่ทั่วบริเวณ นอกจากนี้ ในอดีตยังมีตึ๋งศาลาที่พักผู้โดยสารประจำทางบริเวณด้านหน้าพระปรางค์สามยอด ทำให้มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณนั้น ซึ่งดูเหมือนจะสร้างความไม่เรียบร้อยให้เกิดขึ้น แต่ในขณะนี้ทำการเก็บข้อมูล ปรากฏว่า ไม่ได้มีการจัดตั้งสิ่งกีดขวางในบริเวณพื้นที่ของพระปรางค์สามยอดเหมือนดังเช่นในอดีตแล้ว ส่งผลให้เกิดบรรยากาศแห่งความเรียบร้อย เป็นทางการ และเป็น

ประหนึ่งสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่แยกส่วนออกจากเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรี อย่างเห็นได้ชัด

ภาพประกอบ 25 พระปรางค์สามยอดก่อนได้รับการบูรณะ

(ภาพเก่า เล่าอดีต, 2562)

ภาคเอกชน นับเป็นอีกภาคส่วนหนึ่งที่มีการดำเนินงานที่ช่วยส่งผลให้พระปรางค์สามยอดมีความโดดเด่นไปควบคู่กับการดำเนินการของภาครัฐ แม้ว่าในบางครั้ง การดำเนินการดังกล่าว ภาคเอกชนจะไม่ได้มุ่งไปที่การสร้างความโดดเด่นให้กับพระปรางค์สามยอดโดยตรง แต่การนำพระปรางค์สามยอดเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมในลักษณะใดลักษณะหนึ่งก็ย่อมส่งผลให้พระปรางค์สามยอดมีความโดดเด่นไปโดยปริยาย ซึ่งการดำเนินการของภาคเอกชนที่ปรากฏให้เห็นในลักษณะดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

การเข้าไปใช้พื้นที่ในบริเวณพระปรางค์สามยอดในการจัดกิจกรรม ซึ่งการจัดกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้พระปรางค์สามยอดได้รับการรับรู้ว่ามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมดังกล่าวด้วย โดยกิจกรรมที่มีความชัดเจนว่า ภาคเอกชนได้เข้าไปใช้พื้นที่บริเวณพระปรางค์สามยอดในการจัดกิจกรรมได้แก่ การจัดงานเลี้ยงโต๊ะจีนสังสรรค์ ซึ่งงานดังกล่าวเกิดขึ้นจากการริเริ่มของเจ้าของธุรกิจภาคเอกชน โดยมีการใช้พื้นที่บริเวณด้านหน้าพระปรางค์สามยอดมาใช้ในการจัดงาน ซึ่งภายหลังกิจกรรมดังกล่าวก็เริ่มได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในเชิงการประชาสัมพันธ์มากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ดูเหมือนว่า พระปรางค์สามยอดจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมไปแล้ว แม้เป้าหมายของงานจะไม่ได้แสดงให้เห็นถึงการพยายามสร้างความโดดเด่นให้กับพระปรางค์สามยอดเลยก็ตาม

ส่วนการดำเนินการของภาคเอกชนอีกลักษณะหนึ่งที่ช่วยสร้างให้ พระปรางค์สามยอดเข้าไปอยู่ในการรับรู้ของประชาชนมากขึ้นก็คือ การถ่ายภาพกิจกรรมที่เกิดขึ้น ในบริเวณพระปรางค์สามยอดไปเผยแพร่ลงในสื่อลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อโซเชียลมีเดียที่มี ผู้คนเป็นจำนวนมากเข้ามาเปิดดูและสามารถเผยแพร่ไปได้อย่างรวดเร็ว เช่น การจัดงานเลี้ยงโต๊ะ จินลึงที่จะมีสำนักข่าวต่าง ๆ เข้ามาทำข่าวเพื่อเผยแพร่ไปยังสื่อของตนเองเป็นจำนวนมาก หรือ การที่มีการถ่ายภาพของลิงที่อาศัยอยู่บริเวณพระปรางค์สามยอดไปเผยแพร่เพื่อสร้างความ น่าสนใจให้กับสื่อของตนเองในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในช่วงอากาศหนาว มีการถ่ายรูปรูปการใช้ชีวิตของ ลิงที่อาศัยอยู่บริเวณพระปรางค์สามยอด ซึ่งมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปเพื่อสร้างความอบอุ่น ให้กับร่างกายลงในสื่อโซเชียลมีเดีย หรือการถ่ายภาพวิถีการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีใน เวลาค่ำคืน ซึ่งมีภาพติดพระปรางค์สามยอดด้วย เป็นต้น

ภาพประกอบ 26 พระปรางค์สามยอดกับการถูกประชาสัมพันธ์ในสื่อโซเชียลมีเดีย

(FM91 Trafficpro, 2566)

- ระบุลักษณะที่ถูกผลิตซ้ำของพระปรางค์สามยอด

การผลิตซ้ำรูปลักษณะของพระปรางค์สามยอดโดยตรงในลักษณะต่าง ๆ นับเป็นการสร้างการรับรู้ลักษณะหนึ่งให้เกิดขึ้น โดยการสร้างการรับรู้ในลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะมีภาครัฐเป็นผู้กระทำให้เกิดขึ้นผ่านทางการนำภาพของพระปรางค์สามยอดไปใส่ในสัญลักษณ์ และเอกสารทางราชการประเภทต่าง ๆ เช่น ตราประจำจังหวัด ธนบัตร และตราสัญลักษณ์ประจำ หน่วยทหาร นอกจากนี้ ยังพบว่า อาคารของสถานที่ราชการ บางแห่งในเมืองลพบุรียังมีการสร้าง เลื่อนแบบสถาปัตยกรรมของพระปรางค์สามยอดอีกด้วย ซึ่งการสร้างการรับรู้ในลักษณะดังกล่าว

เป็นการทำให้ภาพของพระปรางค์สามยอดปรากฏอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วเมืองลพบุรี จนก่อให้เกิดภาพจำของประชาชนไปโดยปริยาย นอกจากนี้ ในกรณีของการที่ภาครัฐในระดับรัฐบาล มีการนำภาพของพระปรางค์สามยอดไปใช้เป็นลวดลายในธนบัตรใบละห้าร้อยบาทนั้น ยิ่งเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงการที่พระปรางค์สามยอดเป็นสถานที่ที่มีลักษณะเป็นสากลและมีความสำคัญมาก มิใช่เฉพาะเป็นสถานที่ในท้องถิ่นของเมืองลพบุรีเท่านั้น และภาพของพระปรางค์สามยอดที่ปรากฏให้เห็นในธนบัตรใบละห้าร้อยบาทนี้ก็ได้ช่วยทำให้พระปรางค์สามยอดเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วประเทศ จากการที่ธนบัตรได้ถูกหมุนเวียนใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วประเทศ

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การผลิตซ้ำภาพของพระปรางค์สามยอดโดยภาครัฐ นั้นมีสองระดับ ได้แก่ ระดับของท้องถิ่น อันเป็นเรื่องของการสร้างภาพแทนของพระปรางค์สามยอดออกมาเผยแพร่ในลักษณะต่าง ๆ ในท้องถิ่น และระดับรัฐ ที่มีการนำภาพของพระปรางค์สามยอดไปใช้ในการเผยแพร่บนธนบัตร จนสามารถให้สร้างการรับรู้ให้กับประชาชนในท้องถิ่นอื่นด้วย ซึ่งการผลิตซ้ำภาพของพระปรางค์สามยอดทั้งสองระดับนั้นเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมซึ่งกันและกัน จนก่อให้เกิดพลังในการสื่อสารไปยังจุดเดียว นั่นคือ พระปรางค์สามยอดที่มีความสำคัญและทรงคุณค่าทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับรัฐ

ภาพประกอบ 27 ภาพพระปรางค์สามยอดถูกนำมาเป็นตราประจำหน่วยทหารในพื้นที่เมืองลพบุรี

นอกเหนือจากการดำเนินการผลิตซ้ำภาพของพระปรางค์สามยอดโดยภาครัฐแล้ว ในส่วนของภาคเอกชน กล่าวได้ว่า ได้เข้ามามีบทบาทในการทำให้พระปรางค์สามยอดเป็นที่รู้จักแพร่หลายควบคู่กันไปด้วย แม้จะไม่ได้มีการดำเนินการในลักษณะของการใช้อำนาจบังคับทำให้ภาพของพระปรางค์สามยอดปรากฏอยู่ทั่วประเทศ แต่การดำเนินการของภาคเอกชนนั้นก็เป็นการทำให้ภาพของพระปรางค์สามยอดปรากฏอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวันของประชาชน

ผ่านทางการนำภาพของพระปรางค์สามยอดไปใช้ในการอวยพระหว่างกันโอกาสต่าง ๆ ซึ่งการดำเนินการในลักษณะนี้เห็นได้จากการที่พระปรางค์สามยอดถูกจำลองไปใช้เป็นของขวัญ และของที่ระลึกในการมอบให้กันโอกาสต่าง ๆ ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวของภาคเอกชน นับเป็นสิ่งที่มีส่วนเสริมให้พระปรางค์สามยอดกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและโดดเด่นอย่างชัดเจนในสายตาของประชาชนทั่วไป ซึ่งรูปจำลองของพระปรางค์สามยอดนี้มีจำหน่ายอยู่ทั่วไปในร้านจำหน่ายของที่ระลึกภายในเมืองลพบุรี

ตัวบทที่ 5 พระนารายณ์ราชนิเวศน์

ภาพประกอบ 28 วังนารายณ์: ตัวบทสำคัญที่สื่อถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

วังนารายณ์เป็นโบราณสถานสำคัญของเมืองลพบุรีที่ตั้งอยู่ในเขตตลาดเก่าของเมืองลพบุรี ไม่ห่างจากศาลพระกาฬและพระปรางค์สามยอดมากนัก โดยวังนารายณ์ได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดีในฐานะโบราณสถานสำคัญของเมืองลพบุรีที่เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นถึงการที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเคยเสด็จมาประทับในเมืองลพบุรี ซึ่งวังนารายณ์ได้ถูกใช้เป็นพื้นที่ในการจัดงานที่สำคัญของเมืองลพบุรี และเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ให้ผู้ที่มีความสนใจได้เข้ามาศึกษา ดังนั้น วังนารายณ์จึงถือเป็นตัวบททางการศึกษาที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการสร้างความรู้ ความจริงเกี่ยวกับเมืองลพบุรีขึ้น ซึ่งมีมิติที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาดังนี้

- “วังนารายณ์” การเปลี่ยนผ่านเชิงคุณค่าในแต่ละยุคสมัย

พระนารายณ์ราชนิเวศน์ หรือชื่อที่ชาวเมืองลพบุรีเรียกกันติดปากว่า วังนารายณ์ เป็นสถานที่ที่อยู่ในฐานะโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมืองลพบุรี โดยวังนารายณ์

ตั้งอยู่กลางชุมชนเมืองลพบุรีที่เป็นที่อยู่อาศัยและทำกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการค้าขาย การศึกษา การเมืองการปกครอง ฯลฯ ซึ่งวังนารายณ์เป็นพระราชวังที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เพื่อเป็นที่ประทับของพระองค์ในคราวเสด็จประพาสเมืองลพบุรี โดยกล่าวกันว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจะเสด็จมาประทับ ณ เมืองลพบุรี ปีละ ๔ เดือน ซึ่งภายในวังนารายณ์นั้นปรากฏให้เห็นถึงร่องรอยของสาธารณูปโภคที่มีความทันสมัยในสมัยนั้นอย่างระบบประปาที่มีการต่อท่อดินเผาจากอ่างเก็บน้ำซับเหล็ก ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ของเมืองลพบุรีเข้ามาในวังนารายณ์ และการจัดสร้างน้ำพุด้วยการใช้เทคโนโลยีแรงดันน้ำ จึงกล่าวได้ว่า ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช วังนารายณ์เป็นสถานที่ที่มีความก้าวหน้าในเชิงการพัฒนาทางกายภาพอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม หลังสิ้นสุดรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้ว วังนารายณ์ก็ได้ถูกทิ้งร้างให้ผุพัง กลายเป็นซากปรักหักพัง สิ่งต่าง ๆ ภายในวังนารายณ์ถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่น เช่น การขนอิฐจากพระที่นั่งที่เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชไปใช้สร้างภูเขาทองที่กรุงเทพฯ โดยวังนารายณ์ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่อีกครั้งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งสำหรับเป็นที่ประทับขึ้นสำหรับพระองค์ และต่อมาวังนารายณ์ก็ได้ถูกประกาศให้เป็นโบราณสถานโดยกรมศิลปากร นอกจากนี้ วังนารายณ์ยังถูกใช้เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสำหรับจัดแสดงโบราณวัตถุที่ค้นพบในจังหวัดลพบุรีและพื้นที่ใกล้เคียงให้ประชาชนได้รับชม โดยมีการจัดตั้งสำนักงานภายในพื้นที่ของวังนารายณ์เพื่อใช้เป็นทำงานของเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรที่ทำหน้าที่ดูแลวังนารายณ์

ภาพประกอบ 29 วังนารายณ์กับการเป็นแหล่งเรียนรู้ในลักษณะพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่านของวังนารายณ์ในเชิงการใช้ประโยชน์ โดยในแต่ละยุคสมัยวังนารายณ์ได้ถูกใช้ประโยชน์ในลักษณะที่ต่างกัน กล่าวคือ ในยุคแรก วังนารายณ์ถูกใช้เป็นสถานที่สำหรับพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นการหน้าที่โดยตรงของสถานที่ดังกล่าว ต่อมาสถานที่ดังกล่าวได้ถูกทำให้หมดการหน้าที่ดังกล่าวไป เนื่องจากขาดความต่อเนื่องในการใช้ประโยชน์ และถูกทำให้กลายเป็นเพียงสถานที่ที่ถูกทิ้งร้างและถูกมองว่าไม่มีอรรถประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม โดยปราศจากกฎเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติใด ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการรักษาสถานที่ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการรื้อสิ่งปลูกสร้างภายในวังนารายณ์ไปใช้ปลูกสร้างสถานที่ที่ถูกมองว่าจะสามารถสร้างอรรถประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้มากกว่า แต่ต่อมา วังนารายณ์ก็ได้ถูกทำให้กลับมามีหน้าที่เป็นพระราชวังอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ 4 และในเวลาดังกล่าวก็ได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้วังนารายณ์ได้รับการฟื้นฟูให้กลับมามีคุณค่าอีกครั้ง ซึ่งคุณค่าในที่นี้ไม่ได้เป็นเพียงคุณค่าในเชิงการเป็นพระราชวังของพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่เป็นคุณค่าในเชิงของสถานที่เชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นมรดกตกทอดมาสู่บุคคลรุ่นหลัง ควรค่าแก่การที่คนรุ่นหลังจะมาศึกษา จึงก่อให้เกิดการทำให้วังนารายณ์กลายเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่มีการสร้างกฎระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อสถานที่ เพื่อรักษาสถานที่ดังกล่าวให้คงอยู่ในฐานะสิ่งที่มีอรรถประโยชน์ในทางจิตใจของบุคคลรุ่นหลังต่อไป ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่อำนาจรัฐได้เข้ามากระทำต่อวังนารายณ์ในเชิงของการสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นในสายตาของบุคคลทั่วไป เพราะในช่วงก่อนที่จะมีการบูรณะวังนารายณ์อย่างจริงจัง ประชาชนทั่วไปในเมืองลพบุรีก็ไม่ได้มีความรู้สึกในเชิงคุณค่าใดต่อวังนารายณ์เป็นพิเศษ โดยวังนารายณ์ถูกมองเป็นสถานที่แห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ในเมืองลพบุรีเท่านั้น ดังคำให้สัมภาษณ์ของชาวเมืองลพบุรีต่อไปนี้

“เมื่อก่อนวังนารายณ์ไม่ได้เป็นแบบนี้ ก็รู้นะ ผู้ใหญ่เขาก็เล่าให้ฟังเวลาผ่านไปมาว่านี่คือวังนารายณ์ แต่เราก็ไม่รู้ความหมายว่า วังนารายณ์สำคัญยังไง เมื่อก่อนก็ยังคงเข้าไปวิ่งเล่นเลย สมัยเด็ก ๆ เขาก็บอกนี่เป็นวังเก่า เราก็อ้อ ๆ เพิ่งมารู้ตอนหลัง ตอนเขาจัดงานนี้แหละว่ามีความสำคัญ แล้วตอนหลังเขาเข้ามาปรับปรุงซะสวยเลย ก็น่าเข้าไปศึกษานะ”
(ลุงวิชัย)

การให้คุณค่าแก่วังนารายณ์นั้นได้ก่อให้เกิดการผลิตซ้ำรูปลักษณ์ของวังนารายณ์ในสถานที่สาธารณะแห่งอื่นด้วย ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวนับเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงการที่วังนารายณ์อยู่ในสถานะของการเป็นสถานที่ที่ทรงคุณค่า จึงได้มีการนำล่องวังนารายณ์ไปไว้ยังสถานที่สาธารณะแห่งอื่น เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้เกิดความรู้สึกเกี่ยวกับคุณค่าของวังนารายณ์อยู่ตลอดเวลา โดยสถานที่ที่มีการผลิตซ้ำรูปลักษณ์ของวังนารายณ์ได้แก่ สวน

ราชาณูสรณ์ ซึ่งเป็นสวนสาธารณะที่มีไว้สำหรับจัดกิจกรรมสำคัญของจังหวัด เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา การทำบุญเนื่องในโอกาสต่าง ๆ การจัดพิธีที่สำคัญของทางราชการ ฯลฯ ซึ่งรูปลักษณ์ของวังนารายณ์ที่ถูกจำลองไปไว้อย่างสวนสาธารณะแห่งนี้เป็นไปในลักษณะของซุ้มประตู และกำแพงที่มีการทำเลียนแบบวังนารายณ์ โดยมีการตกแต่งลวดลายของซุ้มประตูและกำแพงให้ดูมีความเก่า เห็นรอยแตกหักของปูนที่กระเทาะออกจนเห็นรอยอิฐด้านใน ซึ่งลักษณะเช่นนี้นับเป็นการแสดงให้เห็นว่า ความเก่าของวังนารายณ์ได้รับการยกย่องในฐานะของสิ่งที่มีคุณค่าและอรรถประโยชน์ในเชิงจิตใจของบุคคล มิใช่สิ่งที่ไร้อรรถประโยชน์จนก่อให้เกิดการนำเศษอิฐที่อยู่ในวังนารายณ์ไปใช้ก่อสร้างสถานที่แห่งอื่นเหมือนกับในยุคก่อนที่จะประกาศให้วังนารายณ์เป็นโบราณสถานและเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

- การสักการะบูชาวังนารายณ์ในฐานะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

นอกเหนือจากการที่วังนารายณ์จะมีสถานภาพเป็นพระราชวัง เป็นโบราณสถาน และเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแล้ว วังนารายณ์ยังถูกใช้เป็นสถานที่สำหรับการสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของเมืองลพบุรีอีกด้วย แม้ว่าวังนารายณ์จะเป็นโบราณสถานที่มีการนำที่หลักเป็นแหล่งให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์แก่ประชาชนทั่วไป และมีระเบียบการปฏิบัติในลักษณะของสถานที่ราชการ ซึ่งมีกฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ และข้อห้ามในการปฏิบัติอย่างชัดเจน มิได้มีสถานภาพเป็นเหมือนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีผู้คนเข้าไปเคารพกราบไหว้อย่างแพร่หลายแห่งอื่นในเมืองลพบุรี และไม่ได้มีลักษณะการสักการะบูชาปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนเหมือนกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างศาลพระกาฬ แต่กล่าวได้ว่า ภายในวังนารายณ์ก็ยังมีผู้คนเข้าไปสักการะกราบไหว้สิ่งที่เป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีเกี่ยวกับเมืองลพบุรี นั่นคือ พระบรมรูปของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งพระบรมรูปดังกล่าวมีอยู่จำนวน 2 องค์ โดยพระบรมรูปองค์แรกประดิษฐานอยู่ภายในพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญมหาปราสาท ซึ่งเคยเป็นสถานที่ที่สมเด็จพระนารายณ์เสด็จออกรับแขกเมืองชาวต่างประเทศ ขณะประทับอยู่ในเมืองลพบุรี มีลักษณะเป็นพระบรมรูปประทับยืน ทรงเครื่องอาภรณ์แบบพระมหากษัตริย์ พระหัตถ์ขวาทรงพระแสงดาบ ส่วนพระบรมรูปอีกองค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ภายในพระที่นั่งจันทรพิศาล ซึ่งเคยใช้เป็นสถานที่เสด็จออกว่าราชการของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยพระบรมรูปดังกล่าวเป็นพระบรมรูปที่มีลักษณะเช่นเดียวกับพระบรมรูปที่ประดิษฐานอยู่บริเวณพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญมหาปราสาท แต่มีขนาดเล็กกว่า โดยกล่าวได้ว่าพระบรมรูปทั้งสององค์เป็นที่เคารพสักการะของชาวเมืองลพบุรีที่เข้ามาภายในวังนารายณ์ ซึ่งการเคารพสักการะพระบรมรูปสมเด็จพระนารายณ์มหาราชภายในวังนารายณ์นั้น มีทั้งการสักการะทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ภาพประกอบ 30 พระบรมรูปสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ประดิษฐานอยู่ในวังนารายณ์

สำหรับในส่วนการสักการะที่เป็นทางการนั้น จะมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในลักษณะของพิธีกรรมขนาดใหญ่ นั่นคือ การบวงสรวงเพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตในการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี โดยภายในพิธีจะมีการจัดตั้งเครื่องบวงสรวงสังเวยชุดใหญ่ พร้อมกับมีหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ของจังหวัดลพบุรีเข้าร่วมพิธีจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนับเป็นการดำเนินการที่เกิดขึ้นจากภาครัฐ ที่แสดงให้เห็นถึงการใช้วังนารายณ์ในฐานะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีไว้สำหรับติดต่อสื่อสารกับดวงพระวิญญาณของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ดังนั้น ในมิตินี้ วังนารายณ์จึงไม่ได้มีสถานะภาพเป็นโบราณสถานและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังถูกทำให้กลายเป็นพื้นที่พิเศษเชิงความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากภาครัฐด้วย นอกจากนี้ในช่วงที่มีการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภายในพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญมหาปราสาทยังถูกจัดให้เป็นสถานที่ที่มีไว้สำหรับให้ประชาชนที่เข้ามาเที่ยวชมงานได้เข้าไปสักการะพระบรมรูปสมเด็จพระนารายณ์มหาราชด้วยดอกไม้ธูปเทียนที่จัดไว้สำหรับให้บริการด้วย (ในช่วงเวลาปกติ ไม่ได้มีการจัดเครื่องสักการะไว้คอยบริการประชาชนที่เข้ามาเยี่ยมชมวังนารายณ์) ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว นับเป็นการดำเนินการโดยภาครัฐที่เป็นการหนุนเสริมให้เกิดภาพของการเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของวังนารายณ์ในสายตาของประชาชนให้มากขึ้น ควบคู่กับการจัดการบวงสรวงดวงพระวิญญาณของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชภายในวังนารายณ์ตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นเป็นประจำทุกปี

ส่วนการสักการะที่ไม่เป็นทางการภายในวังนารายณ์ เกิดขึ้นจากการที่ประชาชนที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในวังนารายณ์มีการเข้ามาสักการะพระบรมรูปของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทั้งสององค์ โดยการสักการะของประชาชนที่เข้ามาเที่ยวดังกล่าว สามารถแบ่งออกเป็นสองลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการสักการะทั่วไป ด้วยวิธีการประนมมือไหว้ เมื่อเห็นสิ่งที่คิดว่าควรแสดงความเคารพ ตามประเพณีนิยมของคนไทยทั่วไป ส่วนการสักการะในลักษณะที่สอง เป็นการสักการะเพื่อบนบานให้เกิดการสัมฤทธิ์ผลตามที่ตนเองปรารถนา และเมื่อเกิดความสำเร็จในสิ่งที่ตนเองปรารถนาแล้ว ก็จะมีการนำสิ่งของมาแก้บน โดยในส่วนการบนบานกับพระบรมรูปที่ประดิษฐานอยู่ภายในพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาทนั้น จากการเก็บข้อมูลพบว่า ในแต่ละวันมักจะมีประชาชนนำเครื่องสักการะมีจัดวางไว้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพวงมาลัย ส่วนพระบรมรูปที่ประดิษฐานอยู่ภายในพระที่นั่งจันทรพิศาลนั้น เจ้าหน้าที่ก็จะมีการวางพานไว้ใบเล็กไว้ให้ประชาชนที่มีความศรัทธาสามารถนำพวงมาลัยมาสักการะ ซึ่งการบนบานของประชาชนที่มีต่อพระบรมรูปสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทั้งสององค์มีลักษณะที่หลากหลายตามเจตนารมณ์ของผู้บนเอง ซึ่ง **ลุงศักดิ์** ผู้ที่เคยเป็นเจ้าหน้าที่ภายในวังนารายณ์กล่าวยืนยันถึงความศักดิ์สิทธิ์ว่า “พระนารายณ์ในวังนี้ศักดิ์สิทธิ์มากนะ มีคนเขามาขออะไรก็มักจะได้ แล้วก็จะได้ของมาแก้บนกัน เห็นไหม จะมีพวงมาลัยวางอยู่ตลอดเลย บางทีเขาก็มาจัดพิธีบวงสรวงอะไรเลย พวงมาลัยนี้เราเก็บออกทุกวัน แต่ก็เห็นว่ามีคนมาสักการะทุกวัน ลองไปขอดูสิ” ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วังนารายณ์มีสถานภาพเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองลพบุรีใช้เป็นที่พักใจควบคู่ไปด้วย แม้สถานภาพดังกล่าวจะไม่ได้ถูกประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการก็ตาม แต่ด้วยพลังของการบอกเล่าต่อกันแบบปากต่อปากก็ทำให้เรื่องราวดังกล่าวเผยแพร่ไปอย่างรวดเร็ว จนก่อให้เกิดรูปแบบการสักการะแบบที่ปรากฏ

- งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กับการอธิบายตัวตนของเมืองลพบุรีผ่านวังนารายณ์

สิ่งที่ทำให้วังนารายณ์เป็นที่รู้จักอย่างรวดเร็วของบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่ชาวเมืองลพบุรีก็คือ การจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เนื่องจากงานดังกล่าวมีการจัดการประชาสัมพันธ์อย่างแพร่หลาย ผ่านช่องทางต่าง ๆ เริ่มจากการจัดงานแถลงข่าว การติดป้ายประกาศ การประกาศทางวิทยุ การเผยแพร่ทางสื่อโทรทัศน์ท้องถิ่น และการเผยแพร่ผ่านทางสื่อโซเชียลมีเดีย โดยการจัดงานดังกล่าวเป็นความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ภายในเมืองลพบุรี ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่เข้ามาให้ความร่วมมือในการจัดงาน โดยงานดังกล่าวจัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2522 ซึ่งการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นงานที่มุ่งเน้นในการเทิดพระเกียรติและน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนารายณ์

มหาราชที่ทรงมีต่อเมืองลพบุรีในด้านต่าง ๆ ผ่านการจัดกิจกรรมในแต่ละลักษณะ โดยสถานที่จัดงานก็ได้แก่ ในบริเวณพื้นที่ของพระนารายณ์ราชนิเวศน์ หรือที่เรียกกันว่า วังนารายณ์ ซึ่งในช่วงของการจัดงานดังกล่าว วังนารายณ์และโบราณสถานที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงจะถูกประดับประดาด้วยไฟดวงเล็ก ๆ จำนวนมาก ทำให้อาณาบริเวณของวังนารายณ์และพื้นที่ใกล้เคียงเกิดสว่างไสว มองดูมีชีวิตชีวามากขึ้นอย่างชัดเจน อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า บริเวณของวังนารายณ์กำลังมีการจัดงานที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งเมื่อสังเกตลักษณะของกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นในงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้ว กล่าวได้ว่า กิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นมีลักษณะที่หลากหลาย ทำให้สามารถเห็นได้ถึงกิจกรรมที่ชาวเมืองลพบุรี ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวงานดังกล่าวในหลายลักษณะ บนพื้นที่ที่ถูกประกาศเป็นโบราณสถานและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอย่างวังนารายณ์ โดยกิจกรรมเหล่านั้นสามารถแบ่งประเภทของการทำกิจกรรมได้ดังต่อไปนี้

การย้อนอดีตสู่วันวาน

สำหรับกิจกรรมที่สร้างให้เกิดบรรยากาศในลักษณะนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็นสองลักษณะ ได้แก่ การรณรงค์ให้แต่งกายชุดไทยเข้ามาเดินเที่ยวงาน และการจัดแสดงแสงสีเสียงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในบริเวณโบราณสถานภายในวังนารายณ์ ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่ผู้จัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชพยายามสร้างการรับรู้เกี่ยวกับงานดังกล่าวว่า เป็นเรื่องของ การสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวและบรรยากาศในอดีตเกี่ยวกับรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยเรื่องราวดังกล่าวถือว่า มีการผสมผสานกันระหว่างเรื่องราวที่เป็นข้อเท็จจริงและเรื่องราวที่เป็นความคิด การคาดการณ์ และจินตนาการของผู้จัดงานเอง สังเกตได้จากการรณรงค์ให้มีการแต่งกายด้วยชุดไทยเข้ามาเดินเที่ยวงานดังกล่าว นั้น ผู้จัดงานไม่ได้มีการระบุอย่างจำเพาะเจาะจงว่า การแต่งกายในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นเป็นอย่างไร เพียงแต่ระบุสั้น ๆ ด้วยคำว่า ชุดไทย เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้สามารถสังเกตได้ว่า ผู้ที่แต่งกายด้วยชุดไทยมาเดินเที่ยวงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น มีการแต่งกายในลักษณะที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับนิยามว่า ชุดไทยนั้นคืออะไร เช่น ประชาชนบางคนก็มีการแต่งกายด้วยชุดราชประแตน มีการประดับเครื่องทองสำหรับชนชั้นสูงเลียนแบบขุนนางสมัยเก่า แต่ประชาชนบางคนก็แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีพื้น นุ่งโจงกระเบน เหมือนกับชาวบ้านทั่วไปในสมัยก่อน นอกจากนี้ ภายในงานยังมีการจัดหุ้มบริการให้เช่าชุดไทย สำหรับประชาชนที่ไม่ได้เตรียมเครื่องแต่งกายชุดไทยมา และภายในหุ้มบริการดังกล่าวก็ปรากฏว่า มีเครื่องแต่งกายชุดไทยในลักษณะที่หลากหลายให้ประชาชนเลือกสวมใส่ได้ตามอัธยาศัย ไม่ได้มีการจัดเครื่องแต่งกายไว้แบบเฉพาะเจาะจง ดังนั้น

จึงกล่าวได้ว่า การนิยามความเป็นไทยภายในงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์นั้นเป็นการนิยามในลักษณะที่เป็นภาพกว้างในบริบททั่วไปของสังคมไทย มิได้มีการลงรายละเอียดไปถึงรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แม้จะมีการตั้งชื่องานแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อสร้างการรับรู้และความรู้สึกให้แก่ประชาชนก็ตาม อย่างไรก็ตาม สภาพการณ์ดังกล่าวก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำให้ผู้ที่มาเที่ยวชมงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเกิดความรู้สึกเสมือนว่าตนเองได้ย้อนมิติแห่งกาลเวลาเข้าไปสู่ยุคอดีตแต่อย่างใด ดังที่ **คุณนก** ชาวเมืองลพบุรีที่แต่งชุดไทยเข้าเที่ยวชมงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์สะท้อนว่า “เราก็ต่างชุดไทยมาเดินเที่ยวทุกปี ไม่รู้สึก รู้สึกว่าหนึ่งปีมีหนึ่งครั้ง เราารู้สึกได้ย้อนยุคจริง ๆ ชุดไทยเราก็ดูดีก็เลยรู้สึกว่าต้องเป็นแบบนี้แบบนี้ เอาที่เราได้อยู่แล้ว ไม่ได้เดือดร้อนอะไร ขอให้ได้แต่งก็รู้สึกดีแล้ว เข้ากับบรรยากาศงานวัง” อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า การรณรงค์ให้ชาวเมืองลพบุรีมาเที่ยวชมงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์เป็นกระบวนการสร้างความรู้ ความจริงที่ประสบความสำเร็จอย่างหนึ่ง เนื่องจากสามารถทำให้บุคคลเกิดความคล้อยตามกับเจตนารมณ์ที่อยู่เบื้องหลังการจัดงานได้

ส่วนในเรื่องเกี่ยวกับการจัดแสดงแสงสีเสียงเพื่อแสดงให้เห็นถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น จากการเก็บข้อมูลพบว่า ทางผู้จัดงานได้มีการเลือกสรรเรื่องราวที่เป็นพระมหากษัตริย์คุณด้านต่าง ๆ ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมาใช้ในการแสดง โดยเป็นการตัดเฉพาะตอนที่มีความโดดเด่นในรัชสมัยของพระองค์ท่าน ซึ่งตอนที่มีความยาวในการแสดงมากที่สุดก็คือ เรื่องราวของพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการค้าและการต่างประเทศที่ในรัชสมัยดังกล่าวมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ซึ่งผู้จัดงานได้นิยามชื่อชุดการแสดงแสงสีเสียงดังกล่าวว่า “ประวัติศาสตร์จินตนาการ” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการที่เรื่องราวที่ถูกนำเสนอเป็นข้อเท็จจริงและสิ่งที่ผู้จัดงานที่อยู่ในฐานะ “ผู้เขียนบท” สร้างสรรค์เพิ่มเติมขึ้นมาด้วย ดังนั้น เรื่องราวที่ถูกนำเสนอในการแสดงแสงสีเสียงจึงเจือปนไปด้วยสิ่งที่ผู้จัดงานต้องการให้รับรู้ แทนที่จะเป็นการนำเสนอข้อเท็จจริงในภาพรวมมานำเสนอทั้งหมด โดยในงานดังกล่าวมีการจัดให้มีนักแสดงมาแสดงบทบาทสมมติตามชื่อบุคคลต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ และมีการเปิดเพลงปลุกใจเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีภายใต้การปกครองของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ประชาชนมีความเป็นสุขในการดำเนินชีวิตสลับกับการบรรยายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อยู่ตลอดเวลา

ภาพประกอบ 31 การแสดงแสง สี เสียง เพื่อย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการแสดงแสง สี เสียง ภายในงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นจะเป็นการแสดงบทบาทสมมุติที่เจือปนไปด้วยเรื่องราวอันอยู่ในฐานะตัวบทที่ถูกเขียนขึ้นใหม่จากความคิดของบุคคลในยุคหลังก็ตาม แต่ปรากฏว่า บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นนักแสดงบทบาทสมมุติและคณะผู้จัดงานเหล่านั้นมีความเคารพยำเกรงต่อบุคคลที่อยู่ในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อย่างมาก จึงมีการจัดงานบวงสรวงดวงพระวิญญาณของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชขึ้นในบริเวณพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญมหาปราสาท ภายในวังนารายณ์ก่อนทุกครั้ง และก่อนทำการแสดง ผู้ที่แสดงบทบาทสมมุติก็ต้องมีการบอกกล่าวแก่บุคคลที่อยู่ในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยบทบาทสมมุติของบุคคลที่มีความสำคัญในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จะถูกจัดไว้ให้สำหรับผู้ที่มีตำแหน่งทางราชการชั้นสูงของจังหวัดลพบุรีเป็นผู้ทำการแสดง ด้วยเหตุผลในเรื่องของบุญบารมีที่มีความเหมาะสม ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแม้กาลเวลาจะผ่านไปนานนับร้อยปี แต่ชาวเมืองลพบุรีก็ยังคงมีความเคารพยำเกรงต่อบุคคลในประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองลพบุรี และเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของบุคคลเหล่านั้นที่ยังคงดำรงอยู่ ดังคำพูดที่ว่า “เวลาจะหาคนมาแสดงเป็นพระนารายณ์นี้ยากมาก ไม่ค่อยมีคนอยากเป็นหรอก เพราะท่านมีบุญบารมีมาก กลัวจะบารมีไม่ถึงท่าน ส่วนมากคนที่จะมาแสดงเป็นพระนารายณ์นี้เราจะเอาเป็นผู้ว่า หัวหน้าส่วนราชการ แล้วก่อนแสดงก็ต้องขอท่านก่อนทุกครั้ง” (ลุงวิชัย) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวเมืองลพบุรีมีความเคารพในสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในฐานะ

ผู้ที่มีบุญญาธิการสูงส่งเป็นอย่างมาก จึงส่งผลให้การดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ จำเป็นต้องมีความพิถีพิถันและกระทำด้วยความเคารพเป็นอย่างสูง

นอกเหนือจากการแสดงบทบาทสมมติในการแสดงแสงสีเสียงแล้ว ตลอดระยะเวลาของการจัดงาน ยังมีการพยายามสร้างบรรยากาศให้วังนารายณ์กลับมามีชีวิตเสมือนว่า วังนารายณ์ได้ถูกใช้เป็นพระราชวังสำหรับพระมหากษัตริย์อีกครั้ง โดยการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว กระทำผ่านทาง การจัดตั้งกองทหารประจำวังขึ้น โดยตลอดทั้งวัน กองทหารเหล่านี้จะมีการเดินตรวจตราทั่วบริเวณวังนารายณ์ เพื่อรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อย ซึ่งธรรมเนียมดังกล่าวเป็นธรรมเนียมที่ถูกใช้จริงในการรักษาความปลอดภัยภายในหน่วยทหารและพระราชวัง ซึ่งกองทหารที่ถูกนำมาจัดตั้งภายในวังนารายณ์นั้นเป็นข้าราชการทหารที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยทหารในจังหวัดลพบุรี โดยทหารทั้งหมดจะมีการแต่งกายแบบโบราณ ถือดาบและโล่ นอกจากนี้ ในช่วงหัวค่ำของทุกวัน จะมีการจัดการแสดงขบวนแห่ผู้แสดงบทบาทสมมติเป็นขุนนางและชนชั้นสูงเข้ามาในวังนารายณ์ ทหารเหล่านี้ก็จะทำหน้าที่หลักในการแบกหามเสลี่ยงและเครื่องประกอบเกียรติยศต่าง ๆ ด้วย

การเผยแพร่ความเป็นเมืองลพบุรีในระดับชาวบ้าน

ภายในงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีการจัดแสดงสิ่ง ที่แสดงถึงความเป็นเมืองลพบุรีอยู่หลายประการ ซึ่งการจัดแสดงดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การจัดแสดงในระดับผู้ปกครอง และการจัดแสดงในระดับชาวบ้าน โดยกล่าวได้ว่า การจัดแสดงในระดับชาวบ้านนั้นเป็นเรื่องราวที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตทั่วไปของประชาชน ส่วนการจัดแสดงในระดับผู้ปกครองเป็นเรื่องราวในระดับผู้ปกครองที่แสดงผ่านทาง การแสดงแสงสีเสียงประวัติศาสตร์จินตนาการในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่งการแสดงความเป็นเมืองลพบุรีในระดับชาวบ้านมีความแตกต่างจากการแสดงในระดับผู้ปกครองในแง่ของการจัดตำแหน่งแห่งที่ของการแสดงอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ในส่วนการแสดงความเป็นเมืองลพบุรีในระดับชีวิตชาวบ้านนั้น มีการจัดแสดงอยู่อย่างกระจัดกระจายในพื้นที่ทั่วไปของวังนารายณ์ ส่วนการจัดแสดงความเป็นเมืองลพบุรีที่เป็นเรื่องราวในระดับผู้ปกครองนั้น จะมีการจัดแสดงอยู่ในพื้นที่เฉพาะ นั่นคือ พระที่นั่งและอาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ ยังมีการจัดการแสดงให้มีความโดดเด่นเป็นพิเศษผ่านการจัดแสงสีและการใช้เสียงในการถ่ายทอดโดยเฉพาะในขณะที่มีการจัดแสดงในระดับชาวบ้านนั้น ไม่ได้มีการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว มีเพียงการใช้เสียงประชาสัมพันธ์ในภาพรวมเท่านั้น หากประชาชนที่เข้ามาเที่ยวชมงานดังกล่าวต้องการทราบ ก็จะต้องเดินเข้าไปค้นหาและรับชมเอง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการที่มีการจัดแสดงความเป็นเมืองลพบุรีในระดับชาวบ้านจะไม่ได้รับการสร้างให้มีความโดดเด่นมากเท่ากับการแสดงความเป็นเมืองลพบุรีในระดับผู้ปกครอง แต่เมื่อมองในภาพรวมแล้ว กล่าวได้ว่า การจัดแสดงความเป็นเมืองลพบุรีในระดับชาวบ้านนี้ก็นับเป็นสิ่งที่มีส่วนในการสร้างการรับรู้ให้กับประชาชนที่เข้ามาเดินเที่ยวงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้อีกรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากการทำให้ประชาชนได้สัมผัสกับบรรยากาศของโลกแห่งความเป็นจริงที่ประกอบไปด้วยการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ควบคู่ไปกับการสัมผัสกับบรรยากาศที่ถูกสร้างขึ้นจากข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ในอดีตประกอบกับสิ่งที่ป็นจินตนาการของผู้เขียนบทอย่างการแสดงแสงสีเสียงที่เป็นการแสดงถึงความเป็นเมืองลพบุรีในระดับผู้ปกครอง ดังที่**คุณนก** กล่าวว่า “มาเดินเที่ยวงานนี้ก็ดีนะค่ะ เพราะก็เพิ่งรู้เหมือนกันว่าลพบุรีอะไรหลาย ๆ อย่างที่เราไม่เคยรู้มาก่อน แต่ละพื้นที่ก็จะมีของดีเป็นของตัวเอง ได้ลองชิมอาหารแปลก ๆ เครื่องแต่งกายหลาย ๆ อย่างก็แปลกตาดี รู้สึกว่าเขาจัดได้น่าสนใจมาก” ซึ่งการแสดงความเป็นเมืองลพบุรีในระดับชาวบ้านนั้น สามารถแบ่งกลุ่มได้ดังนี้

ตำนานเมืองลพบุรี เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ถูกจัดแสดงไว้ในงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยการจัดแสดงดังกล่าวถูกกระทำผ่านภาพวาดที่แสดงเรื่องราวของตำนานแต่ละเรื่องประกอบการเขียนบรรยายได้ภาพ อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่าลักษณะการจัดแสดงตำนานเมืองลพบุรีดังกล่าวนั้น ไม่ได้มีความโดดเด่น เมื่อเปรียบเทียบกับการจัดแสดงความเป็นเมืองลพบุรีในระดับชาวบ้านลักษณะอื่น เนื่องจากลักษณะการจัดแสดงไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบ ตลอดจนขนาดและตัวอักษรของภาพวาดยังมีขนาดเล็ก ทำให้ไม่เป็นที่สะดุดตาของประชาชน นอกจากนี้ ตำแหน่งในการจัดแสดงเกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรียังอยู่ในตำแหน่งที่ห่างไกลจากการจัดแสดงแสงสีเสียงประวัติศาสตร์จินตนาการ จึงทำให้ไม่มีสิ่งที่จะดึงดูดใจให้ประชาชนเข้ามาเที่ยวชม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การสื่อสารเกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีไปยังประชาชนที่เข้ามาเที่ยวงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นค่อนข้างเป็นไปได้ค่อนข้างยากลำบาก

การแสดงศิลปวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเมื่อพิจารณารูปแบบของศิลปวัฒนธรรมที่มีการแสดงอยู่ในงานดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงศิลปวัฒนธรรมในลักษณะทั่วไป มิได้มุ่งเน้นเฉพาะศิลปวัฒนธรรมที่เป็นแบบฉบับเฉพาะในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยศิลปวัฒนธรรมส่วนใหญ่ที่ถูกจัดแสดงในงานดังกล่าวเป็นไปในลักษณะของการแสดงดนตรีทั้งดนตรีไทยและดนตรีสากลที่มีโรงเรียนภายในจังหวัดลพบุรีผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาจัดการ

แสดง นอกจากนี้ ยังมีงานหัตถกรรมอย่างการแกะสลักผลไม้และการร้อยมาลัยจัดแสดงอยู่ทั่วบริเวณ มีการจัดซุ้มอาหารและเครื่องดื่มโบราณไว้คอยจำหน่ายแก่ประชาชนที่เข้ามาเที่ยวชมงาน โดยการจำหน่ายสินค้าดังกล่าวจะเป็นการใช้วัสดุที่ทำเลียนแบบเงินในสมัยโบราณในการซื้อขาย อันเป็นการสร้างบรรยากาศให้ประชาชนที่มาท่องเที่ยวได้เกิดความรู้สึกว่าตนเองได้เข้าไปอยู่ในยุคอดีตที่ประชาชนมีวิถีชีวิตแตกต่างจากในยุคสมัยของตนเองอีกมุมหนึ่ง

ชาติพันธุ์ เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีการนำมาแสดงในงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เนื่องจากพื้นที่ของเมืองลพบุรีมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ค่อนข้างหลากหลายในเขตรอบนอกของเมือง โดยการนำกลุ่มชาติพันธุ์มาจัดแสดงในงานดังกล่าวจะเป็นไปในลักษณะของการจัดให้มีพื้นที่แสดงวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์บนเวทีกลาง และบริเวณโดยรอบเวทีดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่ แต่ละชาติพันธุ์จะมีการนำการแสดงด้านดนตรีของตนเองมาจัดแสดง นอกจากนี้ บางชาติพันธุ์ยังมีการจัดการสาธิตทำงานศิลปหัตถกรรมที่เป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมของตนเองด้วย อย่างไรก็ตาม ชาติพันธุ์มอญนับเป็นชาติพันธุ์ที่มีความโดดเด่นในเชิงการนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวมีพื้นที่ในการแสดงวัฒนธรรมของตนเองที่ค่อนข้างมา เนื่องจากนอกเหนือจากพื้นที่การแสดงวัฒนธรรมบนเวทีกลางและพื้นที่โดยรอบแล้ว ชาติพันธุ์มอญยังมีพื้นที่ในการจำลองวิถีชีวิตของตนเองผ่านการจัดตลาดที่ถูกนิยามว่าเป็นตลาดแบบมอญ ซึ่งภายในตลาดดังกล่าวจะมีชาวไทยเชื้อสายมอญแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายตามวัฒนธรรมมอญมาขายสินค้า อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตพบว่า สินค้าที่ขายภายในตลาดดังกล่าวส่วนใหญ่นั้น ก็เป็นสินค้าที่สามารถพบเห็นได้ตามพื้นที่ชนบททั่วไป เช่น ไส้กรอกมะกอกทอด ทอดมัน น้ำหวานโบราณ ฯลฯ มิได้เป็นสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาติพันธุ์มอญแต่อย่างใด

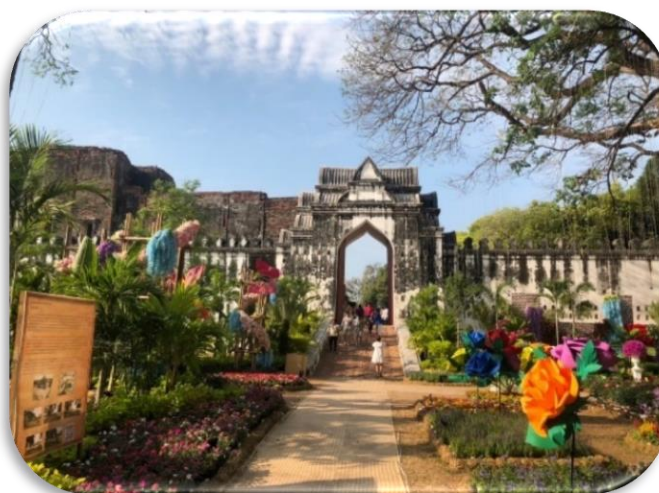
ภาพประกอบ 32 พื้นที่แสดงศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในงานแผ่นดิน

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

- เทศกาลแห่งการพักผ่อนหย่อนใจ (Special Event)

ในแง่มุมมองของการเป็นพื้นที่แห่งการพักผ่อนหย่อนใจของงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น นับว่ามีความสอดคล้องกับการจัดงานในภาพรวม เนื่องจากในการจัดงานดังกล่าวนั้นจะมีการประดับตกแต่งพื้นที่ด้วยช่อดอกไม้ การจัดสวนหย่อม และรูปประติมากรรมต่าง ๆ ที่เป็นแบบไทย เช่น สัตว์ในเทพนิยายและ เรือพระที่นั่งจำลอง เป็นต้น ควบคู่กับการจัดแสดงวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตผ่านการจัดนิทรรศการ การจำลองวิถีชีวิต การแสดงแสง สี เสียง ฯลฯ โดยในเวลากลางคืน จะมีการประดับตกแต่งสถานที่ต่าง ๆ ภายในวังนารายณ์อย่างสวยงาม ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวนับเป็นสิ่งที่มีความสอดคล้องกับบริบทของการรณรงค์ให้มีการแต่งกายด้วยชุดไทย อันช่วยสร้างบรรยากาศให้ประชาชนที่มาเที่ยวชมงานเกิดความคล้อยในบรรยากาศที่ชวนให้เกิดความประทับใจ และช่วยให้เกิดความต้องการที่จะเก็บบรรยากาศลักษณะนี้ไว้เป็นที่ระลึก เนื่องจากบรรยากาศในลักษณะนี้ไม่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันทั่วไป ด้วยเหตุนี้ ภายในงานสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงทำให้สามารถพบเห็นการที่นักท่องเที่ยวมีการเข้ามาถ่ายรูปที่ระลึกภายในสถานที่ต่าง ๆ ภายในวังนารายณ์ด้วยการแต่งชุดไทยกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งชาวเมืองลพบุรีบางกลุ่มมีความรู้สึกดีต่อกับบรรยากาศที่ถูกจัดขึ้นอย่างมาก และรอคอยการแต่งชุดไทยเป็นประจำทุกปี เพื่อใช้งานดังกล่าวเป็นโอกาสในการพบปะกับเพื่อนที่ไม่ได้พบกันมานานผ่านการนัดกันมาแต่งชุดไทย และถ่ายรูปพร้อมกัน ดังคำพูดของ **คุณ กฤต** ที่กล่าวว่า “งานวังนี้ ผมก็จะนัดกับเพื่อนแต่งชุดไทยกันมาเดินทุกปี ไม่รู้สิ มันเป็นงานที่ทำให้เราได้เจอเพื่อนเก่า ๆ เยอะเลย ก็จะนัดกันแต่งชุดไทยมาเดินเที่ยวกัน มาถ่ายรูปด้วยกันทุกปี แล้วโพสต์ลงเฟซบุ๊กกันว่าเราได้มาเที่ยวงานวังด้วย ผมว่าเป็นกิจกรรมที่ดีนะ” อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ได้ทำหน้าที่ในการเป็นแหล่งพบกันเพื่อทำกิจกรรมสันถวไมตรีระหว่างผู้คนด้วย ควบคู่ไปกับการย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

นอกจากนี้ ภายในงานดังกล่าวยังมีการจัดช่อดอกไม้ที่ระลึกในลักษณะที่เป็นการย้อนอดีตไว้บริการนักท่องเที่ยวด้วย รวมทั้งนักท่องเที่ยวยังสามารถเข้าไปถ่ายรูปกับสถานที่จำลองต่าง ๆ ที่ถูกจัดไว้เพื่อจำลองบรรยากาศในอดีตในลักษณะต่าง ๆ ได้อีกด้วย เช่น บ้านเรือนไทยที่ถูกจัดสร้างขึ้นภายในวังนารายณ์เพื่อจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้และวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต หรือชมทิวทัศน์ทิวทัศน์ของวังนารายณ์ที่มีไว้สำหรับแสดงการรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของทหารในอดีต เป็นต้น

ภาพประกอบ 33 การประดับตกแต่งวังนารายณ์ในช่วงที่มีการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจอีกลักษณะหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่ของการจัดงานวังนารายณ์ก็คือ การขายสินค้าในลักษณะที่หลากหลาย เพื่อให้ประชาชนที่เข้ามาเที่ยวชมงานได้เลือกซื้ออย่างเพลิดเพลิน ทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ ฯลฯ ซึ่งสินค้าเหล่านี้มีลักษณะทั้งที่เป็นสินค้าสมัยใหม่ที่เป็นไปตามสมัยนิยม เช่น เสื้อผ้าแฟชั่น สร้อยแหวน ฯลฯ และสินค้าที่แบบไทยที่ชวนให้ย้อนถึงลักษณะความเป็นไทยที่รัฐชาติพยายามปลูกฝัง เช่น ขนมไทย ผ้าไทย เครื่องเงิน ฯลฯ และเมื่อสังเกตถึงลักษณะของบุคคลที่เข้ามาจำหน่ายสินค้าเหล่านี้แล้ว กล่าวได้ว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรก เป็นกลุ่มของผู้ที่ผลิตสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัดลพบุรีที่นำสินค้ามาขาย ซึ่งสินค้าเหล่านั้นเป็นสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป ส่วนลักษณะที่สอง เป็นกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าที่เข้ามาเช่าพื้นที่ภายในงานเพื่อขายสินค้าทั่วไป ซึ่งการจัดพื้นที่ของการจำหน่ายสินค้าทั้งสองลักษณะมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มของผู้ที่ผลิตสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัดลพบุรีจะถูกจัดให้อยู่ในซุ้มที่มีการประดับตกแต่งด้วยสีสรรค์และลวดลายที่มีความโดดเด่นและเป็นสัดส่วนเฉพาะ ส่วนที่ตั้งขายสินค้าของพ่อค้า แม่ค้าทั่วไปที่เข้ามาเช่าพื้นที่ขายสินค้านั้นจะถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่ของเต็นผ้าใบทั่วไป ซึ่งความแตกต่างของการการจัดสถานที่ขายสินค้าดังกล่าวช่วยแบ่งแยกให้เห็นถึงความแตกต่างของประเภทสินค้า อันช่วยสร้างอารมณ์ความรู้สึกแห่งความแตกต่างของผู้ที่เข้ามาเที่ยวชมงานได้เป็นอย่างดี

ตัวบทที่ 6 ค่ายทหาร

ภาพประกอบ 34 ชุมประตูก่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยรัฐบาลของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ลักษณะสำคัญประการหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรี ได้แก่ การมีภูมิทัศน์เป็นแหล่งที่ตั้งของหน่วยทหาร ซึ่งลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มีเป้าประสงค์ในการทำให้เมืองลพบุรีกลายเป็นเมืองยุทธศาสตร์ทางทหาร การดำเนินการดังกล่าวนับว่าเป็นสิ่งที่สร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ให้เกิดขึ้นแกเมืองลพบุรีอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางกายภาพให้เต็มไปด้วยหน่วยทหารที่ตั้งเรียงรายกันในพื้นที่ของเมืองลพบุรี โดยหน่วยทหารบางหน่วยตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนที่ชาวเมืองลพบุรีอาศัยอยู่เดิม ทำให้ปรากฏภาพของการผสมกลมกลืนกันระหว่างทหารกับชาวเมืองลพบุรี ซึ่งมีประเด็นในการพิจารณาดังนี้

- เมืองทหาร : ภูมิทัศน์สำคัญของเมืองลพบุรี

เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีหน่วยทหารระดับต่าง ๆ ตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งการที่เมืองลพบุรีมีจำนวนหน่วยทหารตั้งอยู่เป็นจำนวนมากนั้น สืบเนื่องมาจากนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ต้องการทำให้เมืองลพบุรีเป็นเมืองยุทธศาสตร์สำคัญทางทหารของประเทศ โดยหน่วยทหารที่ตั้งอยู่ในเมืองลพบุรีนั้นมีหลายระดับ กล่าวคือ มีตั้งแต่ระดับกองพล กรม กองพัน และกองร้อย ซึ่งหน่วยทหารแต่ละระดับนั้นมีขีดความสามารถในการปฏิบัติการรบที่แตกต่างกัน ซึ่งกล่าวได้ว่า เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีหน่วยทหารหลากหลายเหล่าตั้งอยู่ ไม่ว่าจะเป็น

ทหารราบ ทหารปืนใหญ่ ทหารสรรพาวุธ ฯลฯ นอกจากนี้ เมืองลพบุรียังเป็นที่ตั้งของ กองบัญชาการของหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ ที่มีอำนาจในการควบคุมบังคับบัญชาทหารบก พิเศษทั่วประเทศในความรับผิดชอบของกองทัพบก ซึ่งการที่เมืองลพบุรีเป็นที่ตั้งของหน่วยทหารที่มีเป็นจำนวนมากนี้ ทำให้เมืองลพบุรีมีภูมิทัศน์เป็นไปในลักษณะของการมีหน่วยทหารตั้งอยู่ปะปน กับบ้านเรือนของประชาชนอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งภูมิทัศน์ดังกล่าวนับเป็นสิ่งที่เป็นที่คุ้นตาของ ชาวเมืองลพบุรีมาเป็นเวลานาน โดยในบางพื้นที่ของเมืองลพบุรี จะพบได้ว่า สองฝั่งถนนมีหน่วย ทหารตั้งอยู่เป็นแนวยาวทั้งสองข้างทางเป็นระยะทางหลายกิโลเมตร ทั้งทหารบกและทหารอากาศ (อย่างไรก็ตาม ในส่วนของทหารอากาศนั้น มีหน่วยที่ตั้งอยู่ในเมืองลพบุรีเพียงหน่วยเดียว จึงได้มี ความโดดเด่นเหมือนกับหน่วยของทหารบกที่มีจำนวนมาก) ทำให้เมืองลพบุรีมักถูกเรียกอีกชื่อหนึ่ง ว่าเป็นเมืองทหาร ซึ่งการที่เมืองลพบุรีมีหน่วยทหารตั้งอยู่ในพื้นที่จำนวนมาก และถูกเรียกว่าเป็น เมืองทหารนั้น นับเป็นการเรียกชื่อที่มาจากการรับรู้เกี่ยวกับภูมิทัศน์ของเมืองลพบุรีอย่างเป็นองค์ รวม โดยนอกเหนือจากการที่เมืองลพบุรีจะมีหน่วยทหารปรากฏให้เห็นอยู่เป็นจำนวนมากแล้ว ยัง ปรากฏองค์ประกอบ อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นทหารให้เห็นอยู่ทั่วไปด้วย โดยองค์ประกอบ ดังกล่าว สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน นั่นคือ องค์ประกอบทางกายภาพ และองค์ประกอบทาง สังคม

สำหรับองค์ประกอบทางกายภาพนั้น เป็นเรื่องของวัตถุสิ่งของ ตลอดจน สิ่งปลูกสร้างเกี่ยวกับความเป็นทหารที่ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วเมืองลพบุรี จากการที่เมืองลพบุรีได้ถูก ทำให้เป็นที่ตั้งของหน่วยทหารเป็นจำนวนมากตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น ทำให้ปรากฏ ว่า มีสิ่งปลูกสร้างสาธารณะที่มีสถาปัตยกรรมแบบทหารปรากฏให้เห็นอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งสิ่ง เหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม และอุดมการณ์ใหม่ของผู้ปกครองที่พยายามจะนำมา ปลูกฝังให้กับชาวเมืองลพบุรีผ่านการรับรู้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเมื่อมีการสร้างให้เกิดการรับรู้ของ ประชาชนทั่วไป ทั้งในส่วนที่เป็นชาวเมืองลพบุรีเองและประชาชนจากต่างถิ่นผ่านสิ่งที่สามารถ มองเห็นได้อยู่เป็นประจำผ่านสิ่งปลูกสร้างที่มีสถาปัตยกรรมหลาย ๆ สิ่งแล้ว ก็ย่อมส่งผลให้ ประชาชนเหล่านี้เกิดการซึมซับและเกิดการรับรู้ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ในที่นี้คือ การรับรู้ว่ เมืองลพบุรีเป็นเมืองทหารผ่านสถาปัตยกรรมแบบทหาร ดังที่ **ป้าสุนีย์**กล่าวว่า “ลพบุรีนี่ใคร ๆ เขา ก็รู้ เป็นเมืองทหารอยู่แล้ว จอมพล ป. เข้ามาทำ ก็สร้างอะไรหลาย ๆ อย่างแบบทหาร โรงเรียน โรงพยาบาล โรงหนัง ตอนแรกก็มีทหารบริหารทั้งนั้นแหละ รูปทรงตึกก็ลองไปดูสิ เป็นแบบเดียวกัน เพราะทหารเขาทำ ไม่เหมือนที่อื่นนะ” โดยสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ บางส่วนก็ยังคง มีการใช้งานอยู่ แต่บางส่วนก็หมดหน้าที่ของการใช้งานตามวัตถุประสงค์แรกเริ่มไปแล้ว เช่น โรง

ภาพยนตร์ทหารบก และโรงแรมทหารบก ที่จอมพล ป. มีวัตถุประสงค์ให้สถานที่เหล่านี้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองลพบุรี แต่การใช้งานในสมัยหลัง ได้มีการแปรสภาพโรงภาพยนตร์ทหารบกและโรงแรมทหารบกให้เป็นสำนักงานของผู้ประกอบการเอกชนแล้ว

ส่วนสถานที่ที่ยังคงมีหน้าที่แบบเดิมเหมือนในครั้งแรกสร้างคือ วงเวียนสระแก้ว ชุมประตูด้ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และโรงเรียนพิบูลวิทยาลัย โดยวงเวียนสระแก้วนั้นยังคงถูกใช้งานในฐานะแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองลพบุรี สังเกตได้จากการที่วงเวียนสระแก้วยังได้รับการดูแลรักษาจากหน่วยราชการ และมีการประดับไฟในช่วงเวลากลางคืน นอกจากนี้ วงเวียนสระแก้วยังถูกใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมลอยกระทงย้อนยุค ซึ่งเป็นงานใหญ่ระดับจังหวัดเป็นประจำทุกปีอีกด้วย โดยสถาปัตยกรรมของสระแก้วที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า สื่อถึงความเป็นทหารคือ ประติมากรรมรูปคชสีห์ที่ประดับอยู่โดยรอบบริเวณ และสถาปัตยกรรมรูปทรงเลขาคณิตที่ถูกนิยามว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบทหารที่เกิดขึ้นในยุคคณะราษฎร ส่วนชุมประตูด้ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นก็ยังคงได้รับการดูแลรักษาจากทางราชการ โดยในส่วนบนของชุมประตูดังกล่าวทำเป็นสัญลักษณ์ของทหารทั้งสามเหล่าทัพที่นำมารวมกัน นั่นคือ ทหารบก แทนด้วยรูปจักร ทหารเรือ แทนด้วยรูปสมอ และทหารอากาศ แทนด้วยปีก ส่วนโรงเรียนพิบูลวิทยาลัยที่เป็นที่รู้จักกันในฐานะโรงเรียนประจำจังหวัดขนาดใหญ่ ที่ใช้ตรากองทัพกเป็นตราประจำโรงเรียนนั้น ก็ยังคงมีการเปิดการจัดการเรียนการสอนมาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งอาคารเรียนที่ถูกสร้างให้มีสถาปัตยกรรมแบบทหารในยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ยังคงมีการใช้งานอยู่

ภาพประกอบ 35 โรงเรียนพิบูลวิทยาลัยที่ใช้ตรากองทัพกเป็นตราประจำโรงเรียน

นอกเหนือจากสิ่งปลูกสร้างสาธารณะที่มีสถาปัตยกรรมแบบทหารแล้ว สาธารณูปโภคที่มีไว้สำหรับบำบัดทุกข์ของชาวเมืองลพบุรี ยังเกี่ยวข้องกับความเป็นทหาร แม้สถานที่ดังกล่าวจะไม่ได้มีการก่อสร้างให้มีสถาปัตยกรรมแบบทหารโดยเฉพาะแบบสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ตาม โดยสาธารณูปโภคดังกล่าวได้แก่ โรงเรียน โรงพยาบาล และสวนสาธารณะ สำหรับโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับความเป็นทหารนั้น เป็นโรงเรียนที่ตั้งขึ้นมาควบคู่กับค่ายทหาร เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่บุตรหลานของทหาร และประชาชนทั่วไป ซึ่งโรงเรียนในลักษณะดังกล่าวสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในบริเวณพื้นที่ของค่ายทหาร ส่วนโรงพยาบาลที่บริหารจัดการโดยทหารนั้นมีอยู่จำนวนหนึ่งแห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลอานันทมหิดล ซึ่งเปิดให้การรักษาแก่ประชาชนทั่วไปด้วย นอกจากนี้ ภายในหน่วยทหารบางหน่วย ยังมีการจัดสร้างสวนสาธารณะให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าไปออกกำลังกาย หรือแม้หน่วยทหารหลายหน่วยจะไม่ได้มีการจัดสร้างสวนสาธารณะไว้สำหรับบริการประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะ แต่ก็มีเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าไปเดิน-วิ่งออกกำลังกายภายในพื้นที่ของหน่วยได้ ซึ่งจากที่กล่าวมาทั้งหมด ทำให้ปรากฏภาพของการที่ชาวเมืองลพบุรีมีการเดินทางเข้าออกพื้นที่ของหน่วยทหารเพื่อเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีไปแล้ว

การที่เมืองลพบุรีมีหน่วยทหารตั้งอยู่เป็นจำนวนมากนี้ นอกจากจะส่งผลให้เกิดภูมิทัศน์ทางกายภาพในด้านสถาปัตยกรรมของสถานที่ต่าง ๆ เป็นไปตามแบบทหารแล้ว ยังส่งผลให้เกิดลักษณะเฉพาะทางสังคมขึ้นภายในเมืองลพบุรีด้วย ซึ่งลักษณะเฉพาะทางสังคมดังกล่าวเป็นเรื่องของการใช้ชีวิตทั่วไปของชาวเมืองลพบุรีตามแบบของวัฒนธรรมทหารซึ่งสามารถพบเห็นทั่วพื้นที่ของเมืองลพบุรี ซึ่งลักษณะเฉพาะดังกล่าวมิได้เกิดจากความจงใจในการสร้างการรับรู้ของกลุ่มบุคคลใด แต่เป็นผลที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจากการที่เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่มีเจ้าหน้าที่ทหารอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จนส่งผลให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) ขึ้น เห็นได้จากการที่ในเมืองลพบุรีจะปรากฏให้เห็นการใช้ชีวิตในมิติต่าง ๆ ของทหารที่ปะปนอยู่กับวิถีชีวิตของประชาชนทั่วไปตั้งแต่เช้าจนถึงเย็น โดยในช่วงเช้าและเย็น จะเห็นได้ว่า มีทหารขับรถตามท้องถนนเพื่อออกไปทำงานกันและกลับบ้านกันเป็นจำนวนมาก บางส่วนก็มีการแวะเข้าไปทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการซื้อสินค้า การตัดผม การออกกำลังกาย การนั่งรับประทานอาหาร ฯลฯ ดังที่ **ลุงต๋อย** กล่าวในลักษณะของการแสดงออกถึงความคุ้นชินกับบรรยากาศการดำเนินชีวิตที่ผสมผสานกันระหว่างพลเรือนกับทหารในพื้นที่เมืองลพบุรีว่า

“ลพบุรีมีทหารเยอะ ทุกเรื่องก็จะมีทหารเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งงานหลวง งานราษฎร์ ทหารเขาเข้ามาช่วยเราหมด ถ้ามีงานนะ หรือถ้าชีวิตปกติ ทหารเขาก็ใช้ชีวิตปะปนไปกับเรานี้แหละ ไปกินข้าว ไปตัดผมอะไรพวกนี้ รถทหารวิ่งตลอด เขาก็อยู่กับเราตลอด เขาก็เป็นคนเมืองลพบุรีเหมือนเรานี้แหละ บ้านทหารเยอะแยะ ก็เป็นพื้นที่บ้านที่ดีต่อกัน ก็ไม่ได้รู้สึกแปลกอะไร เพราะเขาก็อยู่กับเรามานานแล้ว”

นอกจากนี้ ในแต่ละวันยังปรากฏว่ามียานพาหนะทางทหารออกมาสัญจรให้เห็นกันจนชินตา ไม่ว่าจะเป็นรถรับส่งนักเรียนของหน่วยทหาร ยานพาหนะทางทหารที่มีไว้สำหรับการรบ และเครื่องบินทหารประเภทต่าง ๆ ที่ใช้ในการสัญจรทางอากาศ ทำให้ดูเหมือนว่าพื้นที่ของเมืองลพบุรีเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยทหารด้วย แม้ในความจริงแล้วจะเป็นพื้นที่สาธารณะที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานราชการอื่น และเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลของประชาชนก็ตาม และเมื่อมองไปถึงลักษณะของบ้านเรือนที่อยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรี จะเห็นได้ว่า ลักษณะของบ้านเรือนดังกล่าวสะท้อนถึงวัฒนธรรมทหารที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีได้เป็นอย่างดี โดยลักษณะของบ้านเรือนดังกล่าวจะมีการติดชื่อและชั้นยศของผู้เป็นเจ้าของบ้านไว้บริเวณหน้าบ้าน รวมทั้งหลายบ้านมีการติดตั้งสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นทหารไว้ด้วย เช่น สัญลักษณ์ของเหล่าทหาร ตรากองทัพบก รูปปั้นทหาร รูปอาวุธ ฯลฯ ซึ่งลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ถือเป็นอีกหนึ่งลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีที่เกิดจากการนำวัฒนธรรมทหารมาประกอบสร้างให้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

ทหารยังเป็นผู้ที่เข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ของเมืองลพบุรี ทำให้ภาพของทหารที่เข้ามามีส่วนร่วมกับภาคส่วนอื่นของเมืองลพบุรีนั้นปรากฏให้เห็นเป็นที่ชินตาของชาวเมืองลพบุรีทั่วไป โดยการเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมทางสังคมของทหาร มีทั้งในลักษณะของการที่ทหารออกมาให้ความช่วยเหลือแก่สังคมด้วยตนเอง และการที่ภาคประชาสังคมร้องขอให้ทหารเข้ามาช่วย โดยในส่วนของกิจกรรมทางสังคมที่ทหารออกมาให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนด้วยตนเองนั้น จะเห็นได้ในช่วงที่มีเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลสงกรานต์และปีใหม่ ที่ทหารมีการออกมาตั้งจุดให้บริการประชาชนที่สัญจรไปมาตามท้องถนน รวมทั้งการที่ทหารออกไปทำกิจกรรมตามวาระต่าง ๆ เช่น การรณรงค์ปลูกจิตสำนึกความรักชาติ การลงพื้นที่พบปะและมอบสิ่งของช่วยเหลือประชาชน การรณรงค์วิธีการป้องกันโรคติดต่อ ฯลฯ รวมทั้งการจัดตั้งจุดรับแจ้งเหตุบริเวณหน่วยทหารตลอด 24 ชั่วโมง ส่วนกิจกรรมทางสังคมทหารเข้าไปมีส่วนร่วมจากการที่ภาคประชาสังคมมีการร้องขอนั้นเป็นเรื่องของการให้ความช่วยเหลือประชาชนในกิจกรรมที่ภาคประชาสังคมจัดขึ้นในแต่ละโอกาส เช่น การช่วยงานวัด การช่วยบรรเทาภัยพิบัติ การสนับสนุนการจัดงานของส่วนราชการในจังหวัด ฯลฯ รวมทั้งในหลายโอกาสยังปรากฏว่ามีผู้มีอำนาจฝ่ายทหาร

เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมในระดับจังหวัด ทำให้ทหารกลายเป็นส่วนหนึ่งของการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในเมืองลพบุรีไปโดยปริยาย ดังที่**ป้าเล็ก** ได้ถ่ายทอดว่า “คนลพบุรีกับทหารมันเป็นของคู่กันอยู่แล้ว เราพึ่งเขา เขาพึ่งเรา แถวนี้อย่างโรงเรียน หรือมีงานวัดเขาก็จะขอทหารมาช่วยทหารเขามาช่วยเราทุกตลอด เราก็ต้อนรับขับสู้เขา หาน้ำหาขนมมาให้เขาเป็นสินน้ำใจ เขามาร่วมด้วยตลอด ถ้าเป็นงานสังคมที่ต้องใช้คนมาช่วยมาก ๆ ทหารเขาก็จะมาตลอด” จึงกล่าวได้ว่า การปฏิบัติหน้าที่ของทหารที่อยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีนั้น มีการทำหน้าที่ในเชิงสังคมที่เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมกับประชาชนในระดับที่มีความเข้มข้นมาก นอกเหนือจากการปฏิบัติหน้าที่ในเชิงการสู้รบเพื่อปกป้องอธิปไตยของชาติที่เป็นหน้าที่โดยตรงของทหาร

- การประกอบสร้างความเป็นลพบุรีในหน่วยทหาร

เมื่อพิจารณาการดำรงอยู่ของหน่วยทหารในพื้นที่เมืองลพบุรี กล่าวได้ว่าหน่วยทหารหลายหน่วยในพื้นที่เมืองลพบุรีได้มีส่วนในการสร้างการรับรู้ในลักษณะที่ส่งเสริมให้องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเมืองลพบุรีมีความโดดเด่นมากขึ้น ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวนับเป็นสิ่งที่เป็ผลผลิตของหน่วยทหารที่พยายามจะสร้างความกลมกลืนกับความเป็นท้องถิ่น (Local) นั่นคือ ความเป็นเมืองลพบุรี โดยผสมผสานจุดเด่นที่ตนเองมีอยู่เข้ากับสิ่งที่เป็ลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีที่ถูกรับรู้โดยทั่วกันว่าเป็นสิ่งที่มีความค่า เป็นที่ยอมรับหรือนับถือของคนทั่วไป แม้ว่าตามปกติแล้ว หน่วยทหารแต่ละหน่วยล้วนมีอิสระในการบริหารจัดการตนเองในทุก ๆ ด้าน เนื่องจากหน่วยเหล่านี้เป็นองค์กรทางราชการที่มีภารกิจเฉพาะของตนเองมิได้มีการกิจที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานในท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งการดำเนินการของหน่วยทหารที่มีส่วนในการสร้างให้ลักษณะเฉพาะของความเป็นท้องถิ่นของหน่วยทหาร แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะดังนี้

- การนำสิ่งที่ได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่าของเมืองลพบุรีไปใช้เป็นส่วนประกอบภายในหน่วยทหารของตนเอง ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว เห็นได้ชัดเจนในกรณีของหน่วยทหารที่เป็นที่ตั้งของศูนย์สงครามพิเศษ สังกัดหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษที่มีการตั้งชื่อค่ายของตนเองว่า ค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อันเป็นการนำพระนามของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาที่ทรงมาพัฒนาเมืองลพบุรีให้มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ มาเป็นชื่อของค่าย รวมทั้งติดตั้งภาพประติมากรรมนูนต่ำเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชไว้บริเวณหน้าค่าย นอกจากนี้ ยังมีการตั้งชื่อโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นประจำหน่วยของตนเองว่า โรงเรียนค่ายนารายณ์ศึกษา โดยนำพระบรมรูปของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมาใช้เป็นตราประจำโรงเรียน รวมทั้งยังมีการตั้งสร้างพระบรมรูปของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ประดิษฐ์ฐานไว้ให้ทหารภายในหน่วย นักเรียน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้สักการะบูชา ทั้งในบริเวณที่ทำการของหน่วยทหารเอง และภายในโรงเรียน ซึ่งในวาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หน่วยทหารดังกล่าวจะมีการจัดพิธีการสักการะพระบรมรูปดังกล่าวเป็นประจำ

ภาพประกอบ 36 รูปประติมากรรมนูนต่ำเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกติดตั้งไว้บริเวณหน้าค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

นอกจากนี้ ศูนย์สงครามพิเศษยังมีการจัดสร้างรูปหล่อของหนุมาน ตัวละครในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งมีตำนานเกี่ยวข้องกับพื้นที่เมืองลพบุรี ตั้งไว้อย่างโดดเด่นบริเวณประตูทางเข้าค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งรูปหลอดังกล่าวได้รับการปฏิบัติในฐานะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งด้วย สังเกตได้จากมีการวางกระถางธูปและเชิงเทียนไว้สำหรับปักธูปและเทียน แม้ว่าลักษณะการสักการะดังกล่าวจะไม่ได้มีความเด่นชัดเท่ากับพระบรมรูปของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ตาม โดยการจัดสร้างรูปหล่อของหนุมานนี้ นับเป็นการสร้างให้ตำนานเมืองลพบุรีที่เป็นวาทกรรมที่อธิบายความเป็นมาของเมืองลพบุรีมีความโดดเด่นในเชิงรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับการบอกเล่าแบบปากต่อปากในหมู่ชาวเมืองลพบุรี ซึ่งภูมิทัศน์ของค่ายทหารที่มีลักษณะเป็นสถานที่ที่ดูน่าเกรงขาม และเป็นที่อยู่ของนักรบ คือ ทหารนั้นมีความสอดคล้องกับลักษณะของตำนานเมืองลพบุรีที่อธิบายว่า หนุมานเป็นแม่ทัพที่มีความแข็งแกร่งและมีความสามารถในการรบมากของพระราม อันเป็นสิ่งที่ชวนให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างภาพลักษณ์ของหนุมานและทหารว่ามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เนื่องจากการนำตัวแสดงในตำนานท้องถิ่นที่ชาวเมืองลพบุรีให้การยอมรับมาผูกโยงผ่านประติมากรรมหนุมานที่จัดสร้างขึ้นในค่ายทหารนั่นเอง

- การปฏิบัติในเชิงพิธีกรรมของหน่วยทหารต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเมืองลพบุรี ซึ่งในกรณีนี้จะเห็นได้จากการที่หน่วยทหารมักจะมีการนำนักเรียนที่ฝึกหลักสูตรทางทหารเข้ามาสักการะศาลเจ้าพ่อพระกาฬอยู่เป็นประจำ เพื่อขอพรและสร้างขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนที่เข้ารับการฝึก ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า หน่วยทหารก็มีสมาทานเอากรอบความรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพนับถือไปเป็นส่วนหนึ่งของวิถีปฏิบัติของตนเองด้วย โดยเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทำให้เห็นได้ว่า ทหารมีการนำลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับการสักการะตามแบบธรรมเนียมของตนเองมาใช้ในการสักการะศาลพระกาฬควบคู่ไปกับการสักการะตามปกติด้วย ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“โอ้ยเมื่อก่อนนี่เวลาฝึกจูโจมเขาก็ต้องให้วิ่งมาไหว้เจ้าพ่อพระกาฬกันเป็นประจำ ผมยังจำได้ บางทีวิ่งแบบทวนหน้าดำ ๆ นีวิ่งมาเลย บางทีก็ไม่ได้ใส่เสื้อผ้ามาฝึกอยู่ ก็วิ่งมา ก็ไม่อายนะ ก็สนุกดี หรือหลักสูตรอื่นก็เหมือนกัน ทหารมาฝึกที่นี้ต้องมาขอพรท่าน เป็นธรรมเนียมของทหารเลย ใครมาฝึกที่ลพบุรีเขาก็จะต้องให้มาไหว้” (ลุงวิชัย)

จากคำกล่าวที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การสักการะบูชาของทหารนั้น แม้จะมีลักษณะที่ค่อนข้างโลดโผนและแตกต่างจากลักษณะการสักการะของบุคคลกลุ่มอื่น แต่การสักการะดังกล่าวก็ถือว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของกรอบความคิดชุดเดียวกับกรอบความคิดของชาวเมืองลพบุรี นั่นคือ ศาลพระกาฬเป็นสิ่งที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สถิตของพลังเหนือธรรมชาติที่สามารถดลบันดาลให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ดังนั้น การสักการะบูชาของทหารที่มีต่อศาลพระกาฬนั้น จึงนับเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้สิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีให้คุณค่านั้นมีความโดดเด่นขึ้น เนื่องจากหน่วยทหารประกอบด้วยบุคลากรที่มาจากถิ่นต่าง ๆ มิใช่เป็นชาวเมืองลพบุรีเพียงอย่างเดียว และยังเป็นองค์กรที่มีลักษณะเป็นองค์กรสมัยใหม่ ที่ยึดถือเหตุผลและกฎระเบียบในการบริหารงานเป็นหลัก รวมทั้งมุ่งผลการปฏิบัติในลักษณะที่เป็นรูปธรรม สามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน ในแง่นี้ ถือได้ว่า ลักษณะการบริหารงานของหน่วยทหารนั้นนับว่า มีความแตกต่างจากวิถีการปฏิบัติในเชิงความคิด ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวเมืองลพบุรี เนื่องจากวิถีปฏิบัติในลักษณะดังกล่าวเป็นวิถีของการปฏิบัติตามความศรัทธาที่มีอยู่ภายในจิตใจของตนเอง ซึ่งความศรัทธานี้มาจากการบอกเล่าสืบต่อกันแบบปากต่อปาก โดยที่ไม่ได้มีการตั้งคำถามใด ๆ หรือต้องการพิสูจน์ด้วยตนเอง เนื่องจากความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติที่สามารถให้คุณให้โทษต่อบุคคลที่ปฏิบัติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งได้ ดังนั้น การที่หน่วยทหารมีการยอมรับนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในกรอบความคิดเดียวกับชาวเมืองลพบุรีที่เป็นบุคคลในท้องถิ่น จึงนับเป็น

ปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานวิถีการปฏิบัติของผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่อย่างทหารให้กลมกลืนกับความเป็นท้องถิ่นอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ตัวบทที่ 7 พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ภาพประกอบ 37 พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นพระมหากษัตริย์ที่เสด็จมาประทับในเมืองลพบุรีเป็นเวลานาน และทรงพัฒนาเมืองลพบุรีให้เกิดความเจริญในต่าง ๆ จึงมีการจัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระองค์ขึ้นในพื้นที่ที่สามารถสังเกตเห็นได้ง่ายภายในเมืองลพบุรี เพื่อเป็นตัวบทในการทำให้ชาวเมืองลพบุรีได้หวงรำลึกถึงเรื่องราวของพระองค์ในครั้งที่เสด็จมาประทับในเมืองลพบุรี ซึ่งเรื่องราวของสมเด็จพระนารายณ์ทั้งที่ปรากฏในประวัติศาสตร์และที่ปรากฏในลักษณะของเรื่องเล่าในหมู่ชาวเมืองลพบุรีเองนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในฐานะของสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกับลักษณะเฉพาะของความเป็นเมืองลพบุรี โดยมีมติในการวิเคราะห์ดังนี้

- วงเวียนพระนารายณ์ : ภูมิทัศน์ศูนย์กลางความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองลพบุรี

วงเวียนพระนารายณ์เป็นชื่อสถานที่ที่มีลักษณะเป็นวงเวียนกลางเมืองลพบุรีที่เป็นที่เรียกกันติดปากในหมู่ชาวเมืองลพบุรี โดยสถานที่ดังกล่าวเป็นที่ตั้งของพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในลักษณะของพระบรมรูปยืนขนาดใหญ่ ทรงเครื่องภัสตราภรณ์อย่างพระมหากษัตริย์ พระหัตถ์ซ้ายทรงพระแสงดาบทำจากโลหะ สองข้างของพระ

บรมรูปทำเป็นรูปพานพุ่มโลหะสำหรับเป็นเครื่องสักการะอย่างถาวร ซึ่งพระบรมราชานุสาวรีย์แห่งนี้เป็นที่เคารพสักการะของชาวเมืองลพบุรีมาตั้งแต่แรกสร้าง บนพื้นฐานของการรับรู้ที่ว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงเข้ามาพัฒนาเมืองลพบุรีให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ โดยการรูปแบบการสักการะที่ชาวเมืองลพบุรีมีการแสดงออกเมื่อสัญจรผ่านวงเวียนพระนารายณ์คือ การยกมือไหว้ หรือผู้ขับรถยนต์บางคนก็จะมีกริบแปดเพื่อแสดงความเคารพร่วมด้วย ซึ่งการปฏิบัติในลักษณะดังกล่าวถือเป็นผลมาจากการรับรู้ร่วมกันของชาวเมืองลพบุรีเกี่ยวกับความสำคัญของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่มีต่อเมืองลพบุรี ผ่านการประชาสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ โดยบริเวณที่ตั้งของวงเวียนพระนารายณ์นั้นเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่บริเวณถนนที่มุ่งตรงมาจากจังหวัดสระบุรี ก่อนจะเข้ามาในเขตของจังหวัดลพบุรีที่เป็นเขตเมือง ประกอบกับพื้นที่ภายในวงเวียนพระนารายณ์นั้นจัดเป็นสวนขนาดใหญ่ มีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และประดับไฟในเวลากลางคืน ดังนั้น วงเวียนพระนารายณ์จึงมีความโดดเด่นอย่างมาก เมื่อบุคคลสัญจรเข้ามาภายในเขตจังหวัดลพบุรี โดยวงเวียนพระนารายณ์เป็นสถานที่ในเชิงความศักดิ์สิทธิ์แห่งแรกที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายที่บุคคลจะพบเห็นได้เมื่อเข้ามาในเขตพื้นที่ของจังหวัดลพบุรี ซึ่งเมื่อสังเกตถึงการจัดสถาปัตยกรรมบริเวณด้านหน้าของเมืองวงเวียนพระนารายณ์แล้ว กล่าวได้ว่า การจัดสถาปัตยกรรมดังกล่าวเป็นเสมือนการสร้างการรับรู้ในลักษณะที่ช่วยเสริมให้พระบรมราชานุสาวรีย์มีความโดดเด่นและน่าเกรงขามมากขึ้น ในฐานะของสิ่งที่มีความสำคัญต่อเมืองที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานอย่างเมืองลพบุรี โดยการจัดสถาปัตยกรรมบริเวณด้านหน้าวงเวียนพระนารายณ์ สองฝั่งถนนนั้นจะทำเป็นเสาขนาดใหญ่ คล้ายกับซากของโบราณสถาน ส่วนบริเวณโดยรอบฐานของพระบรมราชานุสาวรีย์ก็จะมีการจัดสถาปัตยกรรมในลักษณะเดียวกันด้วย

ภาพประกอบ 38 การจัดภูมิทัศน์ในลักษณะเมืองโบราณด้านหน้าพระบรมราชานุสาวรีย์
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สำหรับการรับรู้ถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น กล่าวได้ว่า ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านพิธีกรรมและคำบอกเล่าแบบปากต่อปากของชาวเมืองลพบุรีที่เคยเข้าไปมีประสบการณ์ที่ตนเองเห็นว่าเป็นเรื่องมหัศจรรย์ ซึ่งในส่วนของการประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ผ่านพิธีกรรมนั้น กล่าวได้ว่า บริเวณวงเวียนพระนารายณ์เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทั้งในลักษณะ “งานราษฎร์” ที่เป็นงานของประชาชนทั่วไป และ “งานหลวง” ที่เป็นงานที่ถูกจัดขึ้นโดยหน่วยงานราชการ ซึ่งงานราษฎร์ที่สามารถพบเห็นได้บ่อยครั้งในบริเวณวงเวียนพระนารายณ์ก็คือ การเข้ามาสักการะของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งที่เป็นชาวเมืองลพบุรีเอง และประชาชนจากต่างถิ่น โดยวัตถุประสงค์ของการสักการะนั้น แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะดังนี้

การขอพร ประชาชนจะกระทำการผ่านการจุดธูปเทียนกราบไหว้พระบรมราชานุสาวรีย์ โดยสามารถซื้อดอกไม้ธูปเทียน อันเป็นเครื่องสักการะพื้นฐานสำหรับกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้บริเวณหุ้มจัดจำหน่ายภายในวงเวียนพระนารายณ์ นอกจากนี้ ภายในหุ้มจำหน่ายเครื่องสักการะยังมีการจัดเครื่องสักการะพิเศษลักษณะต่าง ๆ ไว้บริการสำหรับบุคคลที่ต้องการขอพรเป็นพิเศษด้วย โดยเครื่องสักการะชุดพิเศษดังกล่าวนี้มีลักษณะเป็นรูปปั้นของสัตว์พาหนะอย่างช้างและม้าขนาดต่าง ๆ ซึ่งลักษณะของช้างและม้าส่วนใหญ่ที่จัดไว้บริการนั้นเป็นช้างและม้าที่ประดับด้วยเครื่องทรงสำหรับเป็นพาหนะของผู้ปกครองชั้นสูงในการสัญจรไปมา ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับบริบทของพระบรมราชานุสาวรีย์ ที่สื่อถึงความเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีรอบความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการปฏิบัติแตกต่างประชาชนทั่วไป

การบนบาน เป็นสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีมีการปฏิบัติต่อพระบรมราชานุสาวรีย์อยู่เป็นระยะ เพื่อพยายามทำให้สิ่งที่ตนเองปรารถนาประสบความสำเร็จ โดยเรื่องที่มีการบนบานนั้นเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไปตามแต่ผู้ที่บนบานจะปรารถนา ซึ่งเมื่อผู้ที่บนบานประสบความสำเร็จตามที่ปรารถนาแล้วก็จะมีการมาแก้บนตามที่ได้ให้คำปฏิญาณกับพระบรมราชานุสาวรีย์ ไว้สำหรับสิ่งของที่ประชาชนนำมาแก้บนนั้น กล่าวได้ว่า เป็นสิ่งของที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งอื่นในจังหวัดลพบุรี เช่น หัวหมู พวงมาลัย รูปปั้นช้าง ม้า ไก่ชน ฯลฯ อย่างไรก็ตาม มีการแก้บนในอีกลักษณะหนึ่งซึ่งกล่าวได้ว่า พบเห็นได้อย่างชัดเจนในพื้นที่ของวงเวียนพระนารายณ์ ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งอื่น การแก้บนดังกล่าวก็คือ การวิ่งแก้บนรอบฐานของพระบรมราชานุสาวรีย์ เนื่องจากบริเวณของวงเวียนพระนารายณ์นั้นมีลักษณะเป็นสวนหย่อมขนาดใหญ่ จึงมีพื้นที่ที่ประชาชนสามารถทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ ได้

การสักการะในโอกาสพิเศษ สามารถพบเห็นได้ตามเทศกาล และโอกาสที่บุคคลมีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสักการะในโอกาสของการอุปสมบท การ

สักการะเนื่องในเทศกาลสงกรานต์ ตรุษจีน สารทจีน และการสักการะเนื่องในโอกาสที่ข้าราชการเข้ามารับตำแหน่งใหม่ในเมืองลพบุรี ซึ่งการสักการะในแต่ละโอกาสนั้นจะมีการจัดเครื่องสักการะตามประเพณีนิยมทั่วไปของโอกาสนั้น ๆ เช่น การสักการะในโอกาสของการอุปสมบท และการเข้ารับตำแหน่งใหม่ เครื่องสักการะก็จะเป็นเครื่องสักการะทั่วไป คือ ดอกไม้ธูปเทียน ส่วนการสักการะในเทศกาลสงกรานต์ ก็จะมีการนำเครื่องหอมอย่างน้ำอบมาประพรมบริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์ ส่วนการสักการะเนื่องในเทศกาลตรุษจีนและสารทจีน ชาวไทยเชื้อสายจีนก็จะมีการนำหมูต้ม เป็ดต้ม ไก่ต้ม ขนมเข่ง ขนมเทียน และกระดาศเงินกระดาศทอง อันเป็นเครื่องสักการะตามความเชื่อแบบจีนมาสักการะด้วย ดังที่**ลู่วิชัย** เล่าว่า

“พระนารายณ์นี้เป็นศูนย์กลางเลย เวลาใครมารับตำแหน่งใหม่ก็ต้องมาไหว้ ผู้ว่า นายอำเภอ มาหมด หรือถ้าใครจะบวช ใครจะทำอะไรก็ต้องมาไหว้ท่านก่อน คนลพบุรีเรานับถือท่านมาก หรืออย่างวันตรุษจีน สารทจีน คนจีนเขาก็จะมาไหว้ ก็มีหมูเห็ดเป็ดไก่ จุดประทัดกันไปตามเรื่อง ก็เป็นความศรัทธาในรูปแบบของเขา เราก็ไหว้ในแบบของเขา ทำอะไรก็จะสำเร็จด้วยบารมีของท่าน”

ในส่วนงานหลวง อันเป็นงานที่จัดโดยหน่วยงานภาครัฐบริเวณวงเวียนพระนารายณ์นั้นเป็นงานที่มีการรูปแบบประกอบพิธีที่ค่อนข้างแตกต่างจากงานราษฎร์ที่จัดขึ้นโดยภาคประชาชนทั่วไป แม้ว่าทั้งสองภาคส่วนจะมีวัตถุประสงค์ของการจัดงานเช่นเดียวกันคือ การถวายสักการะแด่พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ตาม ซึ่งในส่วนของการสักการะที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐนั้นจะมีการจัดที่เป็นขั้นเป็นตอนตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้อย่างแน่นอนตายตัวในทุก ๆ ส่วน ซึ่งรูปแบบการถวายสักการะของหน่วยงานภาครัฐนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การสักการะเพื่อรำลึกถึงวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และการสักการะในลักษณะของการบวงสรวงเพื่อขอพร สำหรับในส่วนของการสักการะเพื่อรำลึกถึงวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อย่างวันคล้ายวันเสด็จสวรรคตของพระองค์ ภาครัฐในจังหวัดลพบุรีจะมีการจัดให้การวางพวงมาลาของหน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่ในจังหวัดลพบุรี รวมทั้งมีการเดินทางเข้ามาถวายสักการะของผู้บังคับบัญชาจากภาครัฐส่วนของประเทศด้วย โดยการจัดเครื่องสักการะจะเป็นแบบแผนเดียวกันกับการสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระมหากษัตริย์พระองค์อื่น ๆ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐเข้ามาดูแลโดยเฉพาะ ส่วนการสักการะในลักษณะของการบวงสรวงเพื่อขอพรนั้น เห็นได้จากการบวงสรวงก่อนการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งในการสักการะดังกล่าวจะมีหัวหน้าส่วนราชการเป็นผู้นำในการสักการะ โดยมีการจัดเครื่องบวงสรวงชุดใหญ่ใน

ลักษณะของอาหารคาวหวาน และดำเนินการประกอบพิธีโดยผู้ประกอบพิธีที่หน่วยงานภาครัฐมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ ยังมีการจัดการแสดงในลักษณะของรำด้วยนางจำนวนหลายสิบคนด้านหน้าพระบรมราชานุสาวรีย์ฯ อีกด้วย

สำหรับการประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ผ่านการบอกเล่าแบบปากต่อปากนั้น จะเห็นได้จากการที่ชาวเมืองลพบุรีมีการบอกเล่าระหว่างกันถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมราชานุสาวรีย์ฯ ซึ่งส่วนมากจะเป็นการบอกถึงความศักดิ์สิทธิ์ในการดลบันดาลความสำเร็จให้เกิดขึ้นตามที่มีการขอพรหรือบนบาน ซึ่งเมื่อบุคคลหนึ่งประสบความสำเร็จแล้ว ก็จะมีการบอกเล่าแก่บุคคลที่ตนเองมีความคุ้นเคยหรือมีความปรารถนาดี เพื่อให้อีกบุคคลหนึ่งมีการเข้าไปขอพรหรือบนบานเพื่อให้เกิดความสำเร็จแบบที่ตนเองบ้าง ดังคำพูดต่อไปนี้

“พระนารายณ์ท่านชอบช้างม้า ไปขออะไรก็ได้หมด เวลาเมื่อไรก็จะไปขอกับท่าน บนด้วยช้างม้าสำเร็จทุกราย ที่บ้านบ้านนับถือท่านมาก เวลามีปัญหาอะไร ก็จะนึกถึงท่านตลอด อย่างลูกหลานไม่สบาย ตัวร้อน รักษาแบบชาวบ้านก็ต้องกวาดคอก ก่อนจะกวาดคอกก็นึกถึงท่าน ให้ท่านช่วย แล้วก็หาย ปาฏิหาริย์ท่านเยอะ ท่านช่วยคนมาเยอะแล้ว” (ป้าสุณี)

นอกจากนี้ การประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ผ่านการบอกเล่าแบบปากต่อปากอีกลักษณะหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้เป็นครั้งคราว คือ การเอ่ยพระนามของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเพื่อขอพรให้แก่บุคคลอื่นในโอกาสต่าง ๆ เช่น การอวยพรวันเกิด การอวยพรเนื่องในการเปิดงาน การอวยพรของผู้สูงอายุแก่ลูกหลาน ฯลฯ ซึ่งการเอ่ยพระนามของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเพื่อขอพรนี้มักจะถูกกระทำควบคู่กับการเอ่ยชื่อของเจ้าพ่อพระกาฬเสมอ เช่นเดียวกับการจัดงานบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชและเจ้าพ่อพระกาฬ ก็มักจะมีการเอ่ยพระนามของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองด้วยเสมอ เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองมารับเครื่องสังการะบูชาพร้อมด้วย ซึ่งปรากฏการณ์ในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การรับรู้เกี่ยวกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นสิ่งที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวเมืองลพบุรีควบคู่กับเจ้าพ่อพระกาฬ จนทำให้มีการเอ่ยถึงพระนามของพระองค์ในบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์และการขอพรจากอำนาจเหนือธรรมชาติ

- ความซอ้นทับและการผลิตซ้ำการรับรู้เกี่ยวกับพระนารายณ์

สำหรับความซอ้นทับที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของความซอ้นทับในด้านชื่อของสมเด็จพระนารายณ์ที่เป็นพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์ และพระนารายณ์ที่เป็นเทพสำคัญองค์หนึ่งในศาสนาฮินดู ซึ่งความซอ้นทับดังกล่าวนับเป็นสิ่งที่สามารถเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่ของเมืองลพบุรี โดยในบริบทของเมืองลพบุรีนั้นมีการผสมผสานให้

พระนารายณ์ในลักษณะที่เป็นพระมหากษัตริย์และพระนารายณ์ที่เป็นเทพในสำคัญในศาสนาฮินดูเข้ามาเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยตัวอย่างสำคัญของการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวได้แก่ การสร้างตราประจำจังหวัดลพบุรี ที่ทำเป็นรูปพระนารายณ์สี่กร ที่เป็นเทพสำคัญของศาสนาฮินดู ซึ่งมีนามคล้องจองกับพระนามของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยภาพพระนารายณ์สี่กรนับเป็นสิ่งที่มีความสอดคล้องกับพระราชประวัติของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเกี่ยวกับที่มาของการตั้งพระนามของพระองค์ว่าพระนารายณ์ โดยในประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่า เมื่อครั้งทรงพระเยาว์ขณะที่พระองค์บรรทมอยู่ในเปล พระพี่เลี้ยงเหลือบไปเห็นว่า พระองค์มีสี่กร พระราชบิดาจึงตั้งพระนามว่า พระนารายณ์ตามลักษณะของเทพในศาสนาฮินดู ซึ่งประวัติศาสตร์ในตอนนี้นับว่าสอดคล้องกับการสร้างตราประจำจังหวัดดังที่กล่าวมา แม้ว่า ในตราดังกล่าวจะไม่ได้มีการอธิบายให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ถึงความหมายก็ตาม แต่ด้วยองค์รวมของการรับรู้ที่ชาวเมืองลพบุรีได้รับทราบผ่านช่องทางต่าง ๆ ที่สร้างการรับรู้เกี่ยวกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็ย่อมทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความเข้าใจในความหมายของตราดังกล่าวด้วย จึงนับเป็นการสร้างตราประจำจังหวัดที่สอดคล้องกับบริบทของความเป็นเมืองลพบุรีในส่วนอื่น ๆ นอกจากนี้ เมื่อสังเกตถึงตำนานเมืองลพบุรีที่มีเรื่องราวเชื่อมโยงกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์นั้นก็พบว่า ตราประจำจังหวัดลพบุรีมีความสอดคล้องกับตำนานที่มีการบอกเล่าสืบต่อกันมา เนื่องจากในวรรณกรรมเรื่องดังกล่าวอธิบายว่า พระนารายณ์ซึ่งเป็นเทพเจ้าสำคัญในศาสนาฮินดูได้ฉวยตารลงมาเกิดเป็นพระรามเพื่อปราบยุคเหี้ย ซึ่งพระรามเป็นตัวละครสำคัญที่อยู่ในตำนานเมืองลพบุรีควบคู่กับตัวละครอย่างหนุมาน

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การใช้ตราประจำจังหวัดลพบุรีเป็นรูปพระนารายณ์สี่กรนั้นมีความเชื่อมโยงกับตำนานเมืองลพบุรีอย่างมีนัยยะสำคัญด้วย ซึ่งการที่คำว่า พระนารายณ์นั้นมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันระหว่างส่วนที่เป็นเทพในศาสนาฮินดู ส่วนที่เป็นพระมหากษัตริย์ และส่วนที่เป็นพระรามในตำนานเมืองลพบุรี โดยพระนารายณ์ตามความหมายของแต่ละส่วนล้วนมีลักษณะที่เป็นจุดร่วมอย่างเดียวกันคือ การเป็นบุคคลที่ช่วยบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ตลอดจนสร้างความดีงามทั้งหลายให้เกิดขึ้นแก่มวลมนุษย์ สำหรับพระนารายณ์ที่เป็นเทพในศาสนาฮินดูและพระรามนั้น เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการขจัดภัยที่เกิดจากอสูรฝ่ายมิชฌาติฐิ ในขณะที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็เป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงพัฒนาเมืองลพบุรีให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในหลายด้าน ซึ่งจากจุดร่วมแห่งความดีงามที่อยู่ในคำว่า พระนารายณ์นี้ ได้ทำให้คำว่า พระนารายณ์นับเป็นวาทกรรมทรงพลังอย่างมากในบริบทของเมืองลพบุรี จนถูกนำไปใช้เป็น

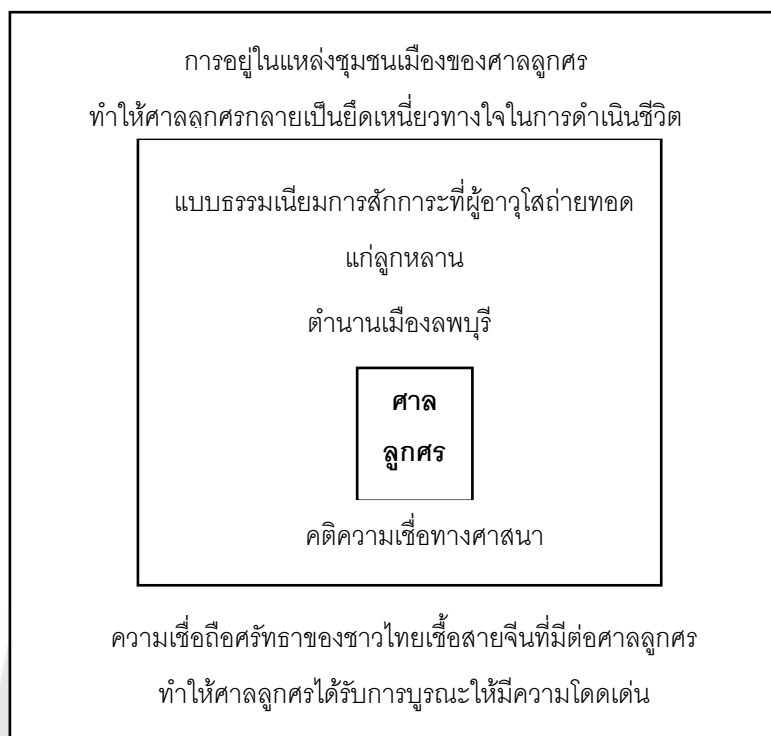
ชื่อสถานที่สาธารณะต่าง ๆ เพื่อสื่อสารและส่งเสริมการรับรู้วาทกรรมดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นชื่อโรงเรียน โรงพยาบาล สะพาน ถนน สวนสาธารณะ และค่ายทหาร

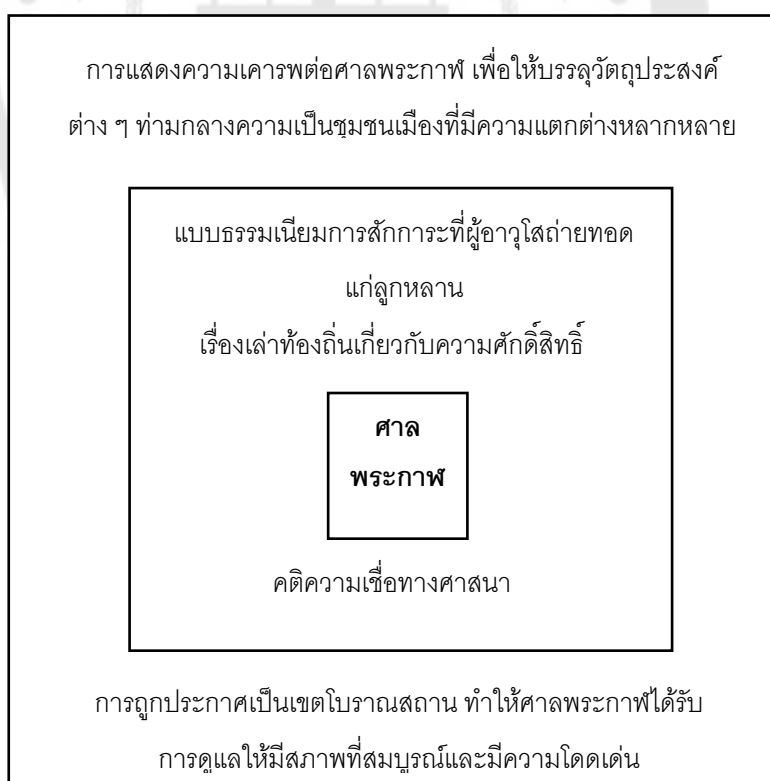
ภาพประกอบ 39 ชื่อโรงเรียนพระนารายณ์ : ตัวบทที่ซ้อนทับกันระหว่างสถานภาพพระมหากษัตริย์ และสถานภาพของเทพเจ้า

อย่างไรก็ตาม เมื่อสังเกตถึงการสื่อสารเกี่ยวกับพระนารายณ์ในลักษณะอื่น นอกเหนือจากการตั้งชื่อสถานที่สาธารณะต่าง ๆ แล้ว ทำให้พบว่า พระนารายณ์ในรูปลักษณะที่เป็นพระมหากษัตริย์ได้ถูกนำไปใช้เพื่อสร้างการรับรู้มากที่สุด โดยรูปลักษณะของพระนารายณ์ในลักษณะดังกล่าวปรากฏให้เห็นอยู่หลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นตราประจำโรงเรียนและโรงพยาบาลที่มีการนำรูปพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชบริเวณวงเวียนพระนารายณ์มาใช้ การนำภาพถ่ายของพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชมาทำเป็นบัตรอวยพรปีใหม่ และการใส่กรอบจำหน่ายเป็นของที่ระลึกหรืออวยพรในโอกาสต่าง ๆ การสร้างพระบรมรูปสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเลียนแบบพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชบริเวณวงเวียนพระนารายณ์จำหน่าย รวมทั้งการสร้างเหรียญรูปสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจำหน่ายให้แก่ประชาชน ฯลฯ

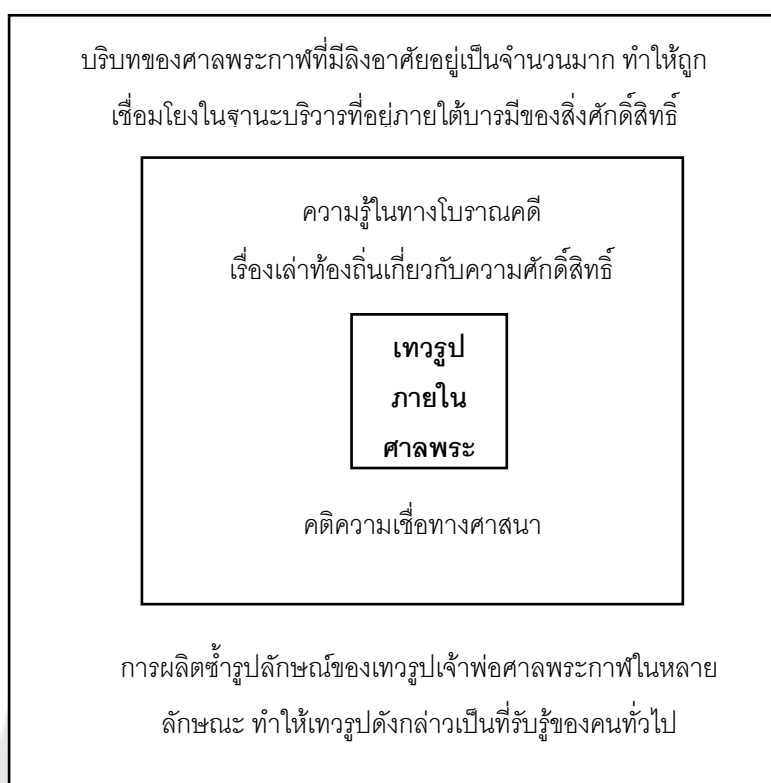
จากที่กล่าวถึงตัวบททั้ง 7 ชุดที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อวิเคราะห์ด้วยแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough แล้วจะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ประกอบด้วยภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) และภาคปฏิบัติการทางสังคม (Social Practice) ที่ทำให้ตัวบทแต่ละชุดสามารถถ่ายทอดชุดความรู้สู่ชาวเมืองลพบุรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถแยกแยะให้เห็นถึงองค์ประกอบของแต่ละตัวบทผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough ได้ดังนี้

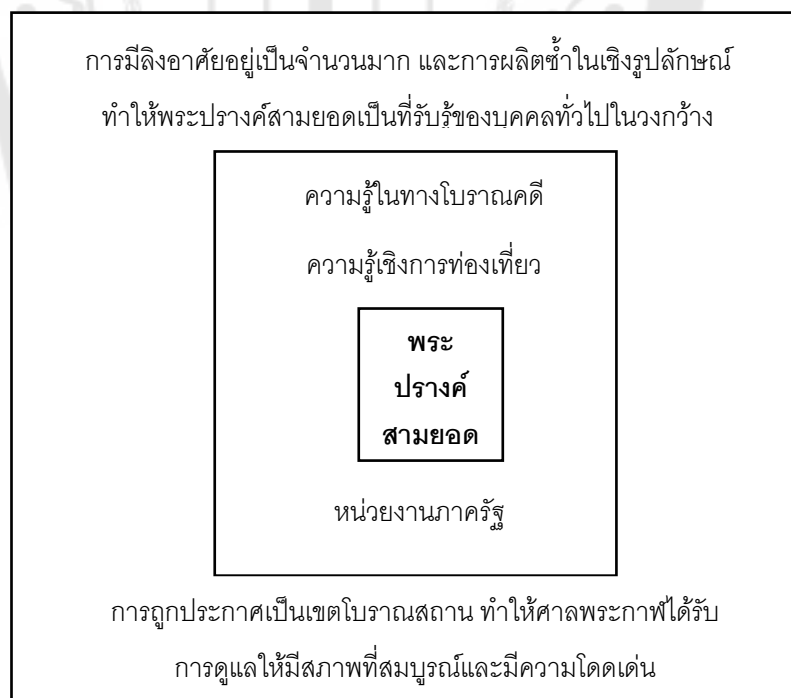
ภาพประกอบ 40 องค์ประกอบของตัวบทศาลลูกศรผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough

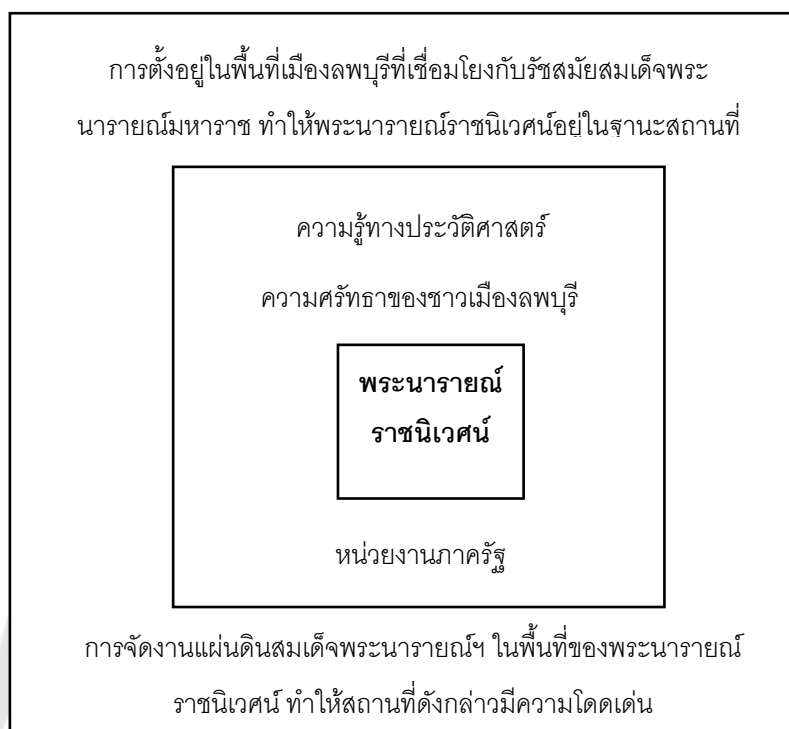
ภาพประกอบ 41 องค์ประกอบของตัวบทศาลพระกาฬผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough

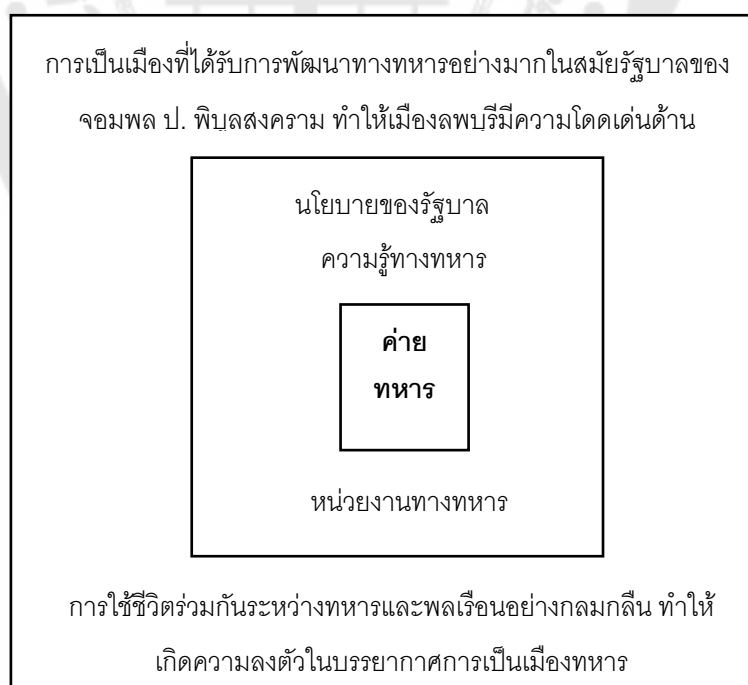
ภาพประกอบ 42 องค์ประกอบของตัวบทเทวรูปภายในศาลพระกาฬผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิง
วิพากษ์ของ Fairclough

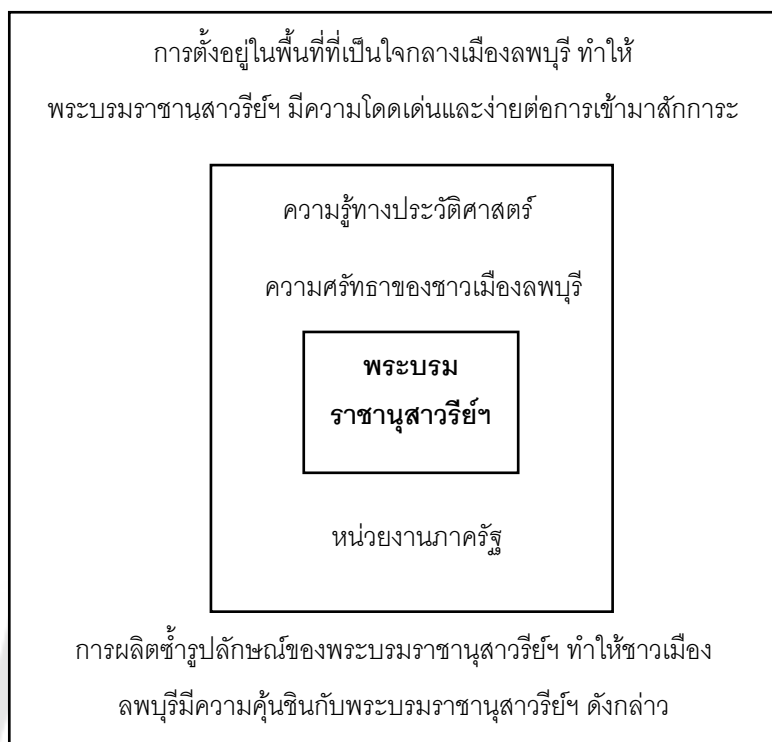
ภาพประกอบ 43 องค์ประกอบของตัวบทพระปรางค์สามยอดผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์
ของ Fairclough

ภาพประกอบ 44 องค์ประกอบของตัวบทพระนารายณ์ราชนิเวศน์ผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์
ของ Fairclough

ภาพประกอบ 45 องค์ประกอบของตัวบทค่ายทหารผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ
Fairclough

ภาพประกอบ 46 องค์ประกอบของตัวบทพระบรมราชานุสาวรีย์ผ่านแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์
ของ Fairclough

1.3 การวิพากษ์ยุคของกระบวนการทางการศึกษาในเมืองลพบุรี

กระบวนการทางการศึกษาอยู่ในฐานะของเครื่องมือที่หล่อหลอมบุคคล จนทำให้บุคคลเกิดลักษณะเฉพาะทั้งในส่วนของความคิด ความเชื่อ ตลอดจนการกระทำ ซึ่งเมื่อมองตามแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ ความจริงของ Foucault แล้ว อ้างอิง กล่าวได้ว่า ลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นเป็นผลผลิตจากวาทกรรม อันเป็นชุดของความรู้ ความจริงชุดหนึ่งที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ที่บุคคลเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งพวกเขาไม่ได้ตระเลียวว่า ตนเองกำลังอยู่ตกอยู่ภายใต้กระบวนการประกอบสร้างความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติผ่านกระบวนการทางการศึกษา ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้เกิดความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเองได้รับรู้จากการประกอบสร้างที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละลักษณะ โดยรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ตนเองและปฏิบัติอยู่นั้นเป็นความปกติ (Normalization) ที่มีอยู่แต่เดิมแล้ว ปรากฏผ่านตัวบท วิเคราะห์แล้วใน 1.2 ผ่านการวิเคราะห์วาทกรรม ทางสังคม จึงได้ยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ตลอดเวลา อันแสดงให้เห็นถึงการที่ชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาได้เข้า

ไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตบุคคลอย่างสมบูรณ์ จนทำให้บุคคลเกิดการแสดงออกตามลักษณะของชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาอย่างราบรื่น และชุดความรู้ดังกล่าวก็ได้กลายเป็นความจริงประจำตัวบุคคลในทุกมิติของการดำเนินชีวิต ซึ่งเมื่อหันมามองถึงกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรีแล้ว จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่สามารถสร้างให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมขึ้นในเมืองลพบุรีได้หลายลักษณะ ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรีเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจลักษณะความเป็นเมืองลพบุรี โดยสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ล้วนเป็นผลจากกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรีทั้งสิ้น จนทำให้บุคคลกลุ่มดังกล่าวเกิดความคิด ความเชื่อ อันเป็นโลกทัศน์ชุดหนึ่ง และแสดงการกระทำออกมาตามโลกทัศน์ดังกล่าว

เมืองลพบุรีนับเป็นเมืองที่ผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่องในแต่ละยุคสมัย จากการที่เมืองดังกล่าวได้ถูกใช้เป็นพื้นที่ในการตั้งถิ่นฐานของผู้คนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ รวมทั้งเป็นพื้นที่ของการตั้งบ้านเมืองเรื่อยมาตั้งแต่ยุคของเรืองอำนาจ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ย่อมทำให้พื้นที่ของเมืองลพบุรีเกิดกระบวนการทางการศึกษาขึ้นในหลากหลายลักษณะ ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาเหล่านี้ล้วนถูกสร้างขึ้นมาจากบุคคลที่อยู่ในเมืองลพบุรีแต่ละกลุ่มที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันในแต่ละโอกาส โดยลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดความสลับซับซ้อนในแง่ของปรากฏการณ์ทางสังคมในพื้นที่ของเมืองลพบุรี จากการที่ปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าวเป็นผลผลิตของกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้น ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะได้ทำให้ชาวเมืองเกิดการรับเอาความรู้ชุดหนึ่งเข้าไป และเมื่อชาวเมืองลพบุรีได้รับเอาความรู้ชุดดังกล่าวเข้าไปเป็นเวลานาน ก็จะทำให้เกิดการสมานทานเอาไปเป็นชุดความจริงประจำตัวโดยปริยาย จนก่อให้เกิดการแสดงการกระทำลักษณะต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับชุดความรู้ที่ตนเองรับเข้าไปออกมาอย่างอัตโนมัติ บนพื้นฐานของความรู้สึกว่า สิ่งที่ตนเองแสดงออกมานั้นเป็นส่วนของตัวเองของตนเองอย่างสมบูรณ์ โดยไม่ได้ตระหนักว่า แท้จริงแล้ว สิ่งที่ตนเองแสดงออกเป็นล้วนอิทธิพลของกระบวนการทางการศึกษาที่ตนเองได้รับมาจากบริบทของกระบวนการทางการศึกษาที่ตนเองดำรงอยู่ จนก่อให้เกิดการผลิตซ้ำความจริงที่เพ็ญถูกประกอบสร้างขึ้น และเมื่อมีการผลิตซ้ำความจริงชุดดังกล่าวเป็นเวลานานก็ย่อมทำให้เกิดผลรวมของความจริงชุดดังกล่าวแสดงออกมาในรูปแบบของปรากฏการณ์ทางสังคมลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อันเป็นแบบแผนทางการกระทำที่แสดงถึงสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรียึดถือร่วมกันในแต่ละมิติ จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรี

ที่สามารถถูกอธิบายได้ด้วยแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำและมีอิทธิพลในพื้นที่ของเมืองลพบุรีมาทุกยุคสมัย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า บริบทของกระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเกิดลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีอย่างมาก ดังนั้น การที่จะทำความเข้าใจลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจบริบทของเมืองลพบุรีที่อยู่ในฐานะกระบวนการทางการศึกษาที่มีอยู่ในแต่ละยุคสมัยของการศึกษา ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้มุ่งเผยให้เห็นลักษณะของกระบวนการทางการศึกษาแต่ละยุคว่าเป็นอย่างไร และกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวสร้างให้เกิดความรู้ ความจริงในลักษณะใด ผ่านการนำแนวคิดของ Foucault เกี่ยวกับโบราณคดีของความรู้ (Archaeology of Knowledge) มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษากระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรีแต่ละยุค โดยแยกแยะให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคที่สร้างให้เกิดความรู้ ความจริงเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีขึ้นผ่านการศึกษาตัวบท (Text) ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ชุดหนึ่งสู่ชาวเมืองลพบุรี จนทำให้เมืองลพบุรีเกิดลักษณะเฉพาะแบบที่ปรากฏ ซึ่งตัวบทที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ในแต่ละยุคนั้นสามารถเป็นได้ในหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นตำนาน เรื่องเล่า สถาปัตยกรรม สถานที่ วรรณกรรม ฯลฯ ขึ้นอยู่กับลักษณะของบริบทในแต่ละยุคว่า มีการใช้กระบวนการทางการศึกษาในลักษณะใด โดยจากการศึกษากระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรีจากหลักฐานที่สามารถค้นคว้าได้ พบว่า สามารถแบ่งยุคของเมืองลพบุรีได้เป็น 5 ยุค ดังนี้

1) ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาอำนาจความศักดิ์สิทธิ์

กระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรีในยุคแรกเริ่ม ก่อนที่จะมีการแสวงของการทำให้กลายเป็นสมัยใหม่ (Modernization) และการทำให้กลายเป็นตะวันตก (Westernization) เข้ามาสู่เมืองลพบุรีผ่านการดำเนินการของรัฐส่วนกลางในยุคของการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 กล่าวได้ว่า มีลักษณะเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่มุ่งประกอบสร้างให้พื้นที่ทุกอณูของเมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่สามารถอธิบายได้ด้วยพลังอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งสิ้น ซึ่งการเกิดขึ้นของกระบวนการทางการศึกษาลักษณะดังกล่าวไม่สามารถปรากฏอย่างแน่ชัดว่าเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ใด โดยในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาอำนาจความศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นยุคที่มุ่งเน้นให้บุคคลเชื่อในอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นพลังเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ ผ่านการบอกเล่าเรื่องราวในลักษณะตำนานสืบต่อกันแบบปากต่อปากในหมู่ชาวเมืองลพบุรีเอง แม้ตำนานดังกล่าวจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า มีความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด ซึ่งเนื้อหาของตำนานที่ถูกบอก

เล่าสืบต่อกันมาเป็นการอธิบายเสมือนว่า เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีความยิ่งใหญ่เป็นของตนเองบนพื้นฐานของพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ และตั้งอยู่ในฐานะอาณาจักรที่มีทุกสิ่งทุกอย่างสมบูรณ์พร้อม ดังนั้น การบอกเล่าตำนานจึงอยู่ในฐานะกระบวนการทางการศึกษา ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือหลักในการถ่ายทอดชุดของความจริงเกี่ยวกับเมืองลพบุรีที่ถูกประกอบสร้างผ่านกระบวนการทางการศึกษาสู่ชาวเมืองลพบุรี เพื่อให้พวกเขาเกิดการรับรู้ว่า ตนเองเป็นใคร และควรปฏิบัติตนอย่างไร ซึ่งตำนานดังกล่าวไม่สามารถสืบสาวได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อใด ใครเป็นผู้แต่ง หรือมีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงมากน้อยเพียงใด

เมื่อหันมามองถึงผู้นำที่ทำหน้าที่ในการเล่า ในยุคนี้ยังไม่ปรากฏผู้นำที่เป็นหลักในการเผยแพร่ความเชื่ออย่างชัดเจน มีเพียงบุคคลทั่วไปที่ทำหน้าที่เป็นผู้เผยแพร่ความเชื่ออย่างกระจัดกระจายผ่านการบอกเล่าต่อกันเท่านั้น ซึ่งการเผยแพร่ความเชื่อดังกล่าวก็ไม่ได้มีแบบแผนในการดำเนินการเผยแพร่อย่างเป็นกิจลักษณะ เพราะเป็นการดำเนินการตามอัธยาศัยของบุคคลแต่ละคน ซึ่ง**บ้าน้อย** ชาวเมืองลพบุรีที่ได้อาศัยอยู่ในเมืองลพบุรีมาตั้งแต่กำเนิดได้ถ่ายทอดถึงลักษณะการบอกเล่าเกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีว่า

“เขาก็เล่าต่อ ๆ กันมาอะนะ ตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายแล้ว บ้าก็ฟังเขามาอีกทีหนึ่ง เมื่อก่อนนี้ วางเมื่อไหร่ผู้ใหญ่เขาก็จะเล่าให้ฟัง พวกเรื่องหนุมาน เรื่องหนุมานมาปราบยักษ์อะไรนี่ ศาลลูกศร เขาวงพระจันทร์นี่ มีหมดแหละ ตอนยายเป็นเด็กเขาก็เล่าให้ฟัง ก็สนุกดี ฟังเพลิน ๆ แต่เราก็เชื่อนะ เพราะผู้ใหญ่เขาเล่า แล้วมีสถานที่จริงให้ดูด้วย เขาโน้นเขานี้”

กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสถาปนาอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ผ่านการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการประกอบสร้างที่มุ่งทำให้เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่มีภาพลักษณ์ของการเป็นพื้นที่พิเศษที่บุคคลทุกคนต้องให้ความเคารพยำเกรง และปฏิบัติตามสิ่งที่แบบแผนการปฏิบัติเฉพาะของพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษ และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข อันแสดงให้เห็นถึงอำนาจที่เข้ามากระทำต่อบุคคลผ่านวาทกรรมถูกเชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดจากพลังเหนือธรรมชาติ จนทำให้เกิดการสยบยอมต่อชุดวาทกรรมดังกล่าว เนื่องจากความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดจากพลังเหนือธรรมชาติเป็นสิ่งที่อยู่เหนือการควบคุมของบุคคลทั่วไป ดังนั้น การดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เมืองลพบุรีจึงจำเป็นต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกรอบการปฏิบัติที่สอดคล้องกับชุดความรู้ที่อิงอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติได้ โดยกระบวนการทางการศึกษาที่สร้างให้เมืองลพบุรีกลายเป็นพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์นั้นได้กระทำผ่านทางกรสร้างวาทกรรมชุดใหญ่เพื่ออธิบายจุดกำเนิดและเรื่องราวเหนือธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรี ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐาน

ของการเชื่อมโยงกับบริบทของเมืองลพบุรีที่มีลักษณะเป็นดินแดนที่มีอารยธรรมสืบเนื่องมาอย่างยาวนานตั้งแต่ยุคขอมเรืองอำนาจ ซึ่งความรุ่งเรืองทางอารยธรรมดังกล่าวได้สร้างให้เมืองลพบุรีมีสภาพเป็นเมืองขนาดใหญ่ที่พร้อมไปด้วยความเจริญทางด้านวัตถุ ตลอดจนการเป็นสังคมที่มีความสลับซับซ้อนในเชิงการใช้ชีวิตของผู้คน ซึ่งลักษณะของเมืองลพบุรีที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะความเป็นขนาดใหญ่ที่มีความเจริญรุ่งเรือง อันแสดงให้เห็นถึงความพิเศษที่สำคัญประการหนึ่งที่แตกต่างจากพื้นที่ของอีกหลายเมืองที่ไม่ได้มีความเจริญรุ่งเรืองเท่ากับเมืองลพบุรี ซึ่งความพิเศษดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างวาทกรรมที่อิงอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี โดยใช้องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงความพิเศษเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรม เพื่อเสริมให้วาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมีความแข็งแกร่งมากขึ้น จากการมีสิ่งที่สามารถจับต้องได้ในทางกายภาพลักษณะต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นเป็นภูเขา แม่น้ำลำธาร โบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สภาพความเจริญรุ่งเรืองของเมืองลพบุรีที่กล่าวมานี้ไม่ได้ถูกทิ้งให้ดำรงอยู่อย่างโดด ๆ หากแต่มีการสร้างชุดของวาทกรรมขึ้นมาเพื่อสร้างการรับรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรีเกี่ยวกับที่มาที่ไปของความเจริญทั้งหลายที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี อันเป็นการสร้างให้เกิด “ความจริง” ชุดแรกของเกี่ยวกับเมืองลพบุรีขึ้น และเป็นประดิษฐกรรมเชิงอำนาจที่ที่แยบยลที่มีผลต่อความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรี ซึ่ง**ป้าปราง** ได้ถ่ายทอดความชุดความคิดของตนเองที่อิงอยู่กับเรื่องราวในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ในพื้นที่เมืองลพบุรีว่า “**ป้าเชื่อของพวกนี้ เพราะสถานที่เขาก็มให้** เห็นอยู่ เราเกิดไม่ทันหรอก แต่เชื่อ เขาเล่ากันมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย เล่าก็เอาไปเล่าต่อให้ลูกหลานเท่าที่ทำได้ ทุกอย่างมีที่มาที่ไปทั้งนั้น ของศักดิ์สิทธิ์เขามีอยู่ เราจะไปละเมิดไม่ได้ ต้องให้**ความเคารพ**” แสดงให้เห็นว่า ชุดความรู้ที่เชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาได้กลายเป็นความจริงที่ชาวเมืองลพบุรีสมาทานเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างสมบูรณ์ ทั้งในเชิงความคิดและการปฏิบัติที่ชาวเมืองลพบุรีแสดงออกอย่างเป็นปกติ

การสร้างความสะดวกสมเหตุสมผลและความสมจริงให้แก่การอธิบายเรื่องราว เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้นนั้นกระบวนการทางการศึกษาในยุคนี้ใช้วิธีการนำสถานที่ที่มีลักษณะเป็นสถานที่สาธารณะที่บุคคลพบเห็นทั่วไป ทั้งสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเป็นตัวบทประกอบการเล่าเรื่อง โดยมีการอ้างอิงว่า สถานที่แต่ละแห่งมีความเกี่ยวข้องหรือเป็นผลของเรื่องราวแต่ละตอนในตำนาน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าตำนานที่ถูกบอกเล่าสืบต่อกันมาจะมีการนำไปอ้างอิงกับสถานที่ต่าง ๆ ในพื้นที่ของเมืองลพบุรี แต่การอ้างอิงดังกล่าวก็ไม่สามารถ

พิสูจน์ได้ว่ามีความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด เนื่องจากตำนานทุกชุดไม่ได้มีการระบุถึงช่วงเวลาเป็นปี พ.ศ. ไว้ รวมทั้งชื่อของบุคคลในตำนานยังไม่ได้ถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์กระแสหลักที่มีการให้การศึกษากันไป นอกจากนี้ เมื่อสังเกตถึงลักษณะของสถานที่ที่ตำนานมีการอ้างอิงว่าเป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับตำนาน ก็พบว่า สถานที่เหล่านั้นมักมีลักษณะที่ “เกินจริง” กล่าวคือ มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลทั่วไป เช่น ตำนานที่กล่าวถึงในส่วนข้าวของเครื่องใช้ของบุคคลที่อยู่ในตำนานจะมีการอ้างอิงว่า ข้าวของเครื่องใช้เหล่านั้นได้กลายเป็นภูเขาที่กระจายตัวอยู่ในเมืองลพบุรี ไม่ว่าจะเป็นหีบสมบัติ ตะกร้า ผ้าแพรพรรณ ฯลฯ ซึ่งเมื่อสังเกตลักษณะของภูเขาแต่ละลูกที่ถูกอ้างอิงถึงในตำนานแล้วจะพบว่า ภูเขาแต่ละลูกล้วนมีขนาดใหญ่เกินวิสัยที่มนุษย์ทั่วไปจะสามารถหีบจับมาใช้สอยได้ หรือในบางตำนานก็มีการอ้างอิงถึงตัวละครในวรรณกรรมของไทยที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปอย่างหนุมานและพระราม พร้อมกับอ้างอิงถึงสถานที่ที่ตัวละครเหล่านี้ได้เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งแม้ตำนานเมืองลพบุรีจะมีการอธิบายราวกับว่า ตัวละครเหล่านี้มีตัวตนอยู่จริงก็ตาม แต่ก็ดูเหมือนว่า จะมีความขัดแย้งกับการศึกษากระแสหลักที่อธิบายว่า ตัวละครในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์อย่างหนุมานและพระรามเป็นตัวละครที่ถูกแต่งขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้ ตำนานบางชุดก็มีการทิ้งเรื่องราวที่เป็นปริศนาไว้ ซึ่งยังไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ได้ว่ามีความเป็นจริงตามที่ตำนานอธิบายไว้หรือไม่ เช่น ตำนานที่มีการกล่าวว่า มียักษ์อาศัยอยู่ภายในภูเขาขนาดใหญ่ภายในเมืองลพบุรี ก็ยังไม่เคยมีบุคคลใดสามารถเข้าไปภายในภูเขาดังกล่าวได้เลย หรือในกรณีที่มีการกล่าวว่า เลือดและกระดูกของยักษ์ที่ถูกวีรบุรุษของชาวเมืองฆ่าตายได้กลายเป็นยุ้งและจะเข้าอาศัยอยู่ภายในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ก็ยังไม่เคยได้รับการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ว่ามีความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด และจะเข้าใจถูกกล่าวอ้างถึงก็ยังไม่เคยมีผู้กล่าวถึงในเชิงการพบเห็นอย่างจริงจัง

ภาพประกอบ 47 รูปปั้นหนุมานแบกภูเขา : เครื่องมือที่ถูกใช้ถ่ายทอดชุดความรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่เมืองลพบุรี

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ตำนานทุกชุดล้วนมีลักษณะที่เป็นจุดร่วมสำคัญอยู่ประการหนึ่งดังที่ได้กล่าวไปแล้ว คือ การอธิบายเรื่องราวที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของอิทธิปาฏิหาริย์ที่เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติ แม้เรื่องราวดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่ค่อนข้างมีความคลุมเครือในแง่ข้อเท็จจริงและมีหลายเรื่องที่มีลักษณะที่เกินจริงก็ตาม แต่ลักษณะดังกล่าวก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการที่เรื่องราวเหล่านี้จะถูกสร้างการรับรู้ผ่านการบอกเล่าจากรุ่นสู่รุ่นในรูปแบบการบอกเล่าของ “ผู้ใหญ่” สู่ “ผู้น้อย” ซึ่งการบอกเล่าดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาโดยเฉพาะว่าผู้ใหญ่ต้องการหากิจกรรมให้ผู้น้อยทำ ดังนั้น การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรี จึงสามารถเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่และทุกเวลา โดยไม่มีแบบแผนที่แน่นอน รวมทั้งบุคคลทุกคนที่มีความรู้เกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีสามารถกลายเป็นบุคคลที่สร้างการรับรู้เกี่ยวกับตำนานดังกล่าวให้แก่บุคคลอื่นได้อย่างอิสระ ปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น ดังที่ **ลุงเจียบ** ผู้อาวุโสที่ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองลพบุรีมีมากกว่า 70 ปี เล่าว่า

“เมื่อก่อนเขาก็เล่าตำนานอะไรกันทั่ว ๆ ไปนี่แหละ มีเวลาว่างเมื่อไหร่ก็เล่า เมื่อนั้น ผู้ใหญ่เขาจะเล่าให้เด็กฟัง อย่างเรื่องเขาวงพระจันทร์ เมื่อก่อนเขาบอกห้ามเขาน้ำส้มสายชูเข้ามาในเมืองลพบุรี ลุงก็ยังทันเลย เขากลัวจะมีคนเอาไปราดแล้วยักษ์จะหลุดออกมา ได้เราก็กินกล้วย หรือตอนไฟไหม้ตลาดเมืองลพบุรี เขาก็ว่าเป็นเพราะน้ำในศาลลูกศรแห้ง ลุงก็เชื่อนะ เพราะปู่ย่าตายายเขาเล่าต่อ ๆ มาแบบนี้ เวลาผ่านลุงก็จะยกมือไหว้ตลอด ของแบบนี้ไม่เชื่ออย่าลบหลู่”

การเล่าตำนานเมืองลพบุรีได้กลายเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีจนทำให้ตำนานเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต และก่อให้เกิดการเชื่อตามสิ่งที่ได้รับการบอกเล่า อันแสดงให้เห็นถึงการที่เนื้อหาของตำนานได้มีการแฝงอิทธิพลฝังลึกเข้าไปในจิตใจของชาวเมืองลพบุรีเป็นอย่างมากจนกลายเป็นจิตสำนึกและความตระหนักรู้ (Consciousness) อยู่ภายในจิตใจของชาวเมืองลพบุรีว่า เมื่อมีเวลาว่างจะต้องมีการเล่าตำนานเมืองลพบุรีให้แก่บุคคลที่อาวุโสน้อยกว่าตนเองฟัง ส่วนบุคคลที่ได้รับการถ่ายทอดตำนานเมืองลพบุรีนั้นก็กลายเป็นผู้ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของตำนานเมืองลพบุรีโดยปริยาย ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะมีความสนใจหรือไม่สนใจเกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีก็ตาม เนื่องจากบริบทในขณะนั้นเป็นบริบทที่ตำนานเมืองลพบุรีปรากฏอยู่ให้เห็นในชีวิตประจำวันอยู่บ่อยครั้ง จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต โดยเฉพาะในช่วงที่มีเวลาว่างไปแล้ว ทำให้เนื้อหาของเรื่องเกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีเข้าไปอยู่ในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยการที่มีการนำตำนานเมืองลพบุรีไปสวมทับกับสถานที่ในลักษณะที่เป็นสถานที่สาธารณะต่าง ๆ ในเมืองลพบุรี แสดงให้เห็นว่ากระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในยุคนี้พยายามทำให้ว่าทกรรมที่อธิบายลักษณะความเป็น

เมืองลพบุรีปรากฏอยู่ทุกหนแห่งในเมืองลพบุรี ทำให้ปรากฏตัวบทที่ช่วยสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งลักษณะเช่นนี้แสดงถึงกระบวนการทางการศึกษาที่พยายามจะประยุกต์ใช้สภาพแวดล้อมที่มีอยู่แล้วในพื้นที่เมืองลพบุรีให้เป็นประโยชน์ต่อการตอกย้ำว่าทกรรมที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อทำให้เนื้อหาสาระที่ต้องการให้ชาวเมืองลพบุรีรับรู้สามารถแพร่กระจายไปได้มากที่สุด และยังเป็นการเสริมให้ว่าทกรรมดังกล่าวมีความแข็งแกร่ง และมีพลังในเชิงการกำหนดทิศทางการปฏิบัติตนของชาวเมืองลพบุรีได้อีกด้วย ดังที่ **ปาดารา** ได้สะท้อนถึงทัศนะของตนเองที่มีต่อตำนานเมืองลพบุรีที่อธิบายสถานที่ต่าง ๆ ภายในเมืองลพบุรีว่า “ข้าก็เชื่อนะ เพราะมีหลักฐานให้เห็นอยู่ อย่างตอนที่ไฟไหม้ตลาดลพบุรี เขาก็ว่าเป็นเพราะน้ำที่ศาลลูกศรแห้ง คนเฒ่าคนแก่เขาก็ไปดูมาแล้ว แล้วเอามาเล่าต่อ หรือเรื่องห้ามเอาน้ำส้มสายชูเข้าเมืองนี้ เมื่อก่อนเขาเล่ากันบ่อยมาก เวลามันผ่านไปมาสถานที่พวกนี้ข้าก็จะไหว้ตลอด ข้าเชื่อเลย ไม่เชื่ออย่าลบหลู่” ซึ่งเป็นที่ยืนยันว่า ชุดความรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่ทรงพลังเป็นอย่างมากในเมืองลพบุรี จนกลายเป็นความปึกตาที่ชาวเมืองยึดถือกันอย่างกลมกลืนในการดำเนินชีวิต

นอกเหนือจากการที่กระบวนการทางการศึกษามีความพยายามในการตอกย้ำเรื่องเล่าเกี่ยวกับเมืองลพบุรีผ่านการทำให้ว่าทกรรมดังกล่าวปรากฏอยู่ทั่วทุกหนแห่งในพื้นที่ของเมืองลพบุรีแล้ว การดำเนินการที่สำคัญอีกลักษณะหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เป็นเทคนิคในการทำให้ตำนานเมืองลพบุรีที่อยู่ในฐานะวาทกรรมชุดหนึ่งเกิดพลังในการสร้างการรับรู้และทำให้เกิดความเคารพยำเกรงวาทกรรมดังกล่าวคือ การสร้างแนวทางการปฏิบัติในรูปแบบเฉพาะสำหรับสถานที่ที่ถูกสวมทับด้วยตำนานเมืองลพบุรี โดยภายใต้แนวทางการปฏิบัติดังกล่าวมีการกำหนดการให้คุณและให้โทษไว้ด้วย ซึ่งข้อกำหนดในลักษณะนี้จะถูกนำไปเชื่อมโยงกับอำนาจเหนือธรรมชาติอย่างแนบสนิท และเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติสำหรับชาวเมืองลพบุรีในอดีตเป็นอย่างมาก จากการที่มีการนำ “ความกลัว” มาสร้างการรับรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรี ซึ่งความกลัวที่เกิดจากการให้คุณให้โทษดังกล่าวมีลักษณะเป็น “ความกลัวภัยสาธารณะ” อันเป็นภัยที่ส่งผลกระทบด้านลบอย่างเป็นวงกว้างต่อชาวเมืองลพบุรี มิใช่ภัยที่เกิดขึ้นเฉพาะปัจเจกบุคคล เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงเป็นการสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีรับรู้ร่วมกันว่า เป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องปฏิบัติตามแนวทางการปฏิบัติเฉพาะที่ถูกระบุไว้ในตำนานเมืองลพบุรีอย่างเคร่งครัด เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม จึงนับเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่ได้เข้าไปแทรกซึมอยู่ทุกอณูของการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีอย่างแนบเนียน บนพื้นฐานของการนำความกลัวมาใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางการกระทำของบุคคล เพื่อสร้างพฤติกรรมรวมหมู่ (Collective Behavior) ที่ส่งเสริมให้ตำนานเมือง

ลพบุรีมีอิทธิพลในการครอบงำความคิดและการกระทำของบุคคลมากขึ้น ซึ่งพฤติกรรมรวมหมู่ดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากความคิด ความเชื่อที่ชาวเมืองลพบุรีมีส่วนร่วมจนก่อให้เกิดการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันนั่นเอง โดยรูปธรรมของตำนานเมืองลพบุรีที่มีการกำหนดแนวทางการปฏิบัติเฉพาะไว้อย่างชัดเจนมีอยู่ 2 ตำนานด้วยกัน ได้แก่ ตำนานเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อแห่งหินที่เชื่อว่าเป็นศรพระรามที่ตั้งอยู่บริเวณศาลลูกศร และตำนานเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อภูเขาที่ชื่อว่าเขาวงพระจันทร์ ซึ่งตำนานทั้งสองชุดเป็นตำนานที่ได้รับการบอกเล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างเป็นวงกว้างในหมู่ชาวเมืองลพบุรี สำหรับตำนานเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อแห่งหินที่เชื่อว่าเป็นศรพระรามที่ตั้งอยู่บริเวณศาลลูกศรนั้น มีลักษณะเป็น สิ่งที่ “ต้องปฏิบัติ” นั่นคือ การที่ชาวเมืองลพบุรีจะต้องคอยเฝ้าระวังไม่ให้น้ำที่แช่แห่งหินที่เชื่อว่าเป็นศรพระรามแห้ง มิฉะนั้นจะทำให้เกิดไฟไหม้เมืองลพบุรี ส่วนตำนานเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อภูเขาที่ชื่อว่าเขาวงพระจันทร์นั้น มีลักษณะเป็นสิ่งที่ “ต้องละเว้นการปฏิบัติ” นั่นคือ ชาวเมืองลพบุรีจะต้องไม่นำน้ำสัมผัสสายชูไปรดบริเวณที่เป็นภูเขาวงพระจันทร์ มิฉะนั้นจะทำให้ยักษ์ที่อาศัยอยู่ในภูเขาดังกล่าวออกมาอาละวาดจับชาวเมืองลพบุรีกินเป็นอาหาร ซึ่งตำนานทั้ง 2 ชุด เป็นสิ่งที่ซึมลึกเข้าสู่ความคิด ความเชื่อของชาวเมืองลพบุรีในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ จากคำบอกเล่าที่สืบทอดการรับรู้ให้แก่พวกเขาอย่างต่อเนื่อง ดังที่**ลุงบัง** ได้ถ่ายทอดความเชื่อที่ตนเองมีต่อศาลลูกศรว่า

“เราต้องคอยเฝ้าอยู่ตลอดน้ำในบ่อนี้อยู่ตลอด ไม่ให้แห้ง ถ้าแห้งไฟไหม้ทันทีเลย แล้วใครที่มาลบหลู่นี้โดนทุกราย แต่ถ้ามาบนบานอะไรก็จะสมหวัง อย่างเราจะไปสอบเป็นคดีความกัน เขาก็จะมาขอกัน แล้วเอาของมาแก้บน อย่างลุงมีอะไรก็จะขอเจ้าพ่อตลอด ลุงอยู่แถวนี้มานาน เห็นมาเยอะ เวลาถึงเทศกาลก็จะมึงัวแสดงให้เจ้าพ่อ คนแถวนี้เขาจะมาช่วยกันจัดงานกันทุกปี”

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ ตำนานเมืองลพบุรีมีลักษณะเป็นวาทกรรมที่แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีอย่างชัดเจน จากการที่ชาวเมืองลพบุรีตกอยู่ภายใต้กระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่างๆ ที่พยายามจะสื่อสารเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ผ่านตัวบททั้งในลักษณะของตำนานและสถานที่ที่ถูกสวมทับด้วยตำนาน จนทำให้โลกทัศน์ของพวกเขายึดโยงอยู่กับความเป็นท้องถิ่นของเมืองเมืองลพบุรีอย่างชัดเจน จากการที่พวกเขาเห็นว่า เมืองลพบุรีอยู่ในฐานะของพื้นที่พิเศษที่มีความเป็นเอกเทศเฉพาะตัว เนื่องจากมีเรื่องราวที่อยู่ในฐานะวาทกรรมเพื่ออธิบายความเป็นตนเองในแง่มุมต่าง ๆ ตั้งแต่กำเนิดของเมืองมาจนถึงเหตุผลในการดำรงอยู่ของเมือง นอกจากนี้ ยังมีการเล่าเรื่องเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ความศักดิ์สิทธิ์ของตัวบทที่อยู่ในเมืองลพบุรีผ่านการสร้างความ

กลัวให้เกิดขึ้นในการรับรู้ของบุคคล ทำให้เรื่องราวและสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกอ้างถึงมีภาพลักษณ์ของความน่าเกรงขาม จนชาวเมืองลพบุรีสยบยอมต่อวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นแต่โดยดี ซึ่งการที่ชาวเมืองลพบุรีตกอยู่ภายใต้วาทกรรมแห่งความศักดิ์สิทธิ์และสยบยอมต่อวาทกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่ชาวเมืองลพบุรีมีการลดทอนตนเองให้กลายเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้เท่านั้นโดยไม่มีสิทธิหลีกเลี่ยงและไม่สามารถหลุดออกกระเป๋ายดังกล่าวได้ มิฉะนั้นก็จะได้รับผลกระทบด้านลบจากอำนาจเหนือธรรมชาติที่ตนเองรับรู้ว่ามีอยู่ทั่วไปในพื้นที่ของเมืองลพบุรี

ภาพประกอบ 48 รูปเคารพของเจ้าพ่อเจ้าแม่ศาลลูกศร ในฐานะศูนย์กลางความศักดิ์สิทธิ์เมืองลพบุรีที่ถูกสื่อสารผ่านแผ่นพับประชาสัมพันธ์

การที่ชาวเมืองลพบุรีมีคุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นชี้ให้เห็นว่า สภาพความเป็นปัจเจกบุคคลที่มีเจตจำนงเสรี และความเป็นผู้กระทำการ ได้ถูกลดทอนไปมากด้วยชุดของ “ความจริง” ที่ถูกสร้างขึ้นจากวาทกรรมที่ถูกเผยแพร่ผ่านกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาในยุคของการสถาปนาอำนาจความศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่เป็นการสื่อสารแบบทางเดียว ที่มุ่งสร้างให้บุคคลเกิดการเชื่อตาม โดยไม่ต้องการการพิสูจน์ เหตุผลหรือหลักฐานเชิงประจักษ์ใด ๆ มารองรับ อันเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่มักเกิดขึ้นในรัฐจารีตที่มุ่งสร้างให้บุคคลสยบยอมต่ออำนาจในเชิงบารมี ผ่านการใช้ตัวบทในลักษณะต่าง ๆ เพื่อกล่อมเกล่าให้ผู้คนเชื่อว่าผู้นำสิ่งที่เรียกว่าบารมี อันเป็นสิทธิอันชอบธรรมของการปกครอง ซึ่งวิธีการดังกล่าวนับเป็นสิ่งที่มีความตรงข้ามกับวิธีการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์อย่างสิ้นเชิง เนื่องจากเป็น

การอธิบายบนพื้นฐานของความเชื่อทางศาสนาที่มีลักษณะเป็นนามธรรม และประกอบด้วย เรื่องราวที่เหนือวิสัยของมนุษย์จำนวนมาก เพื่อสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้ที่สมารถเอา ความเชื่อและเรื่องราวเหล่านั้นเข้าไปเป็นชุดของความจริงประจำตน และปฏิบัติตามแบบไร้ เงื่อนไข ดังคำกล่าวของ**ลุงวิชัย**ที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนที่ยึดโยงอยู่กับตำนานเมืองลพบุรีว่า “**ลุง เชื่อเลย เรื่องพวกนี้ เพราะเคยเจอมากับตัว อย่างเรื่องของศาลลูกศรนี้ ลุงฝันเห็นเจ้าพ่อตัวใหญ่ เลย ถอดเสื้อ บอกเอ็งต้องมาอยู่กับข้านะ แล้วถามได้คนแถวนี้ เขากลั้วกัน ไม่มีใครกล้ามาตัด ต้นไม้แถวศาลนี้หรอก มีลุงตัดได้คนเดียว ต้องขอเจ้าพ่อเขาก่อน**” ซึ่งการที่ชาวเมืองลพบุรีมีระดับ การยึดมั่นในตำนานเมืองลพบุรีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่เรื่องราวเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ได้เข้าไป อยู่ในชุดความคิดของชาวเมืองลพบุรีอย่างเข้มข้น จึงทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการมองสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวบนพื้นฐานของเรื่องราวในลักษณะดังกล่าว

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของตำนานเมืองลพบุรีในฐานะชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอด จากรุ่นสู่รุ่นและกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่พื้นที่เมืองลพบุรี ทำให้พื้นที่ของเมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะของปริณทณแห่งความศักดิ์สิทธิ์นั้น จะเห็นได้ว่า การสร้าง รับรู้เกี่ยวอำนาจเหนือธรรมชาติและอิทธิปาฏิหาริย์ที่มีอยู่ในตำนานส่วนใหญ่ดำเนินเรื่องโดยใช้การ แสดงความเก่งกล้าสามารถของวีรบุรุษ เพื่อปราบปรามสิ่งไม่ดีให้หมดสิ้นไป อันเป็นการบำบัด ทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ชาวเมืองลพบุรี ไม่ว่าจะเป็นตำนานเมืองลพบุรีที่อิงอยู่กับวรรณกรรมเรื่อง รามเกียรติ์ ตำนานท้าวภกชนก และตำนานท้าวโคตรบอง ซึ่งการดำเนินเรื่องในลักษณะดังกล่าว แสดงถึงการยึดชนบในการเล่าเรื่องแบบรัฐจารีตที่มุ่งแสดงให้เห็นถึงบารมีของผู้ปกครอง อันเป็น ฐานรองรับความชอบธรรมในการใช้อำนาจปกครอง โดยแม้ว่าตำนานเมืองลพบุรีจะไม่ได้กล่าวถึง ผู้ปกครองเมืองลพบุรีโดยตรง แต่เนื้อหาสาระที่อยู่ในตำนานก็สะท้อนถึงวิถีคิดดั้งเดิมที่อยู่ในพื้นที่ เมืองลพบุรี ซึ่งวิถีคิดลักษณะดังกล่าวได้ถูกถ่ายทอดออกมาผ่านตำนานเพื่อสร้างการรับรู้และการ นิยามตนเองของชาวเมืองลพบุรี อันเป็นการกล่อมเกล่าให้ชาวเมืองลพบุรีสยบยอมต่อวาทกรรมที่ ถูกสร้างขึ้น และการอธิบายในลักษณะดังกล่าวก็เป็นการอธิบายลักษณะเดียวกับผู้ปกครองในยุค จารีต ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาอำนาจความ ศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่ช่วยส่งเสริมอำนาจของผู้ปกครองในขณะนั้นด้วย แม้ กระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวจะถูกขับเคลื่อนด้วยบุคคลทั่วไปที่มีอิสระเสรีในการเลือกสร้าง การรับรู้แก่บุคคลที่มีอาวุโสน้อยกว่าเกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีที่อิงอยู่กับอำนาจความ ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ในเวลาใดก็ได้ แต่การที่มีการถ่ายทอดตำนานเมืองลพบุรีจากรุ่นสู่รุ่นของชาวเมือง ลพบุรีกันอย่างแพร่หลาย ก็แสดงถึงการที่กรอบความคิดเกี่ยวกับความเชื่อในอำนาจเหนือ

ธรรมชาติมีอิทธิพลอย่างล้นหลามอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ซึ่งกรอบความคิดในลักษณะดังกล่าว ได้ถูกดึงไปใช้เป็นเครื่องมือในเชิงการเมืองของผู้ปกครองด้วย เพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในการปกครองคนหมู่มาก

2) ยุคการศึกษาเพื่อสร้างการรวมศูนย์อำนาจ (Centralization)

หลังจากที่ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นการจัดการศึกษาในยุครัฐจารีตที่มุ่งสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีสยบยอมต่ออำนาจของวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้น เพื่ออธิบายลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ที่อิงอยู่กับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งในเชิงความคิด ความเชื่อ ตลอดจนการปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตประจำวันแง่มุมต่าง ๆ โดยไม่ต้องมีการตั้งคำถามใด ๆ เกี่ยวกับความจริงของสิ่งที่ถูกอธิบายไว้ กระบวนการทางการศึกษาในยุครัฐจารีตก็ได้ถูกทำลายด้วยกระบวนการทางการศึกษาที่มาพร้อมกับกระแสความเป็นสมัยใหม่ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ทำให้สิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งที่ เป็นรูปธรรมและนามธรรมเกิดการไหลเวียนเข้าหากัน ทำให้หลายสิ่งหลายอย่างในโลกเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของชาติตะวันตก โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นนามธรรมอย่างอุดมการณ์ ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ที่มีการเผยแพร่ผ่านการติดต่อกันในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการค้า การเมืองการปกครอง การล่าอาณานิคม ฯลฯ ซึ่งผลจากบริบทดังกล่าว ทำให้ประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ด้วย โดยเฉพาะในส่วนของผู้นำประเทศที่มีการรับเอา อุดมการณ์ ค่านิยม ความคิด ความเชื่อแบบตะวันตกเข้ามาใช้เป็นนโยบายในการบริหารประเทศ จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ประเทศไทยในหลายมิติ รวมทั้งในมิติของกระบวนการทางการศึกษาด้วย กล่าวคือ กระบวนการทางการศึกษาในยุคนี้มุ่งสร้างให้บุคคลมองว่า ตนเองเป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ ของรัฐชาติ (Nation State) ผ่านการสร้างวาทกรรม และนำมาปลูกฝังผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกดำเนินการโดยภาครัฐส่วนกลาง เพื่อให้ประชาชนเกิดการรับรู้ ว่า รัฐชาติหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ อำนาจอธิปไตย ดินแดน และประชากร เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงทำให้ประชาชนทั่วไปมองว่า ตนเองเป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ ของรัฐชาติเท่านั้น และมีหน้าที่ในการสนับสนุนการปกครองของรัฐชาติในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งการดำเนินการลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นในทั่วทุกภูมิภาคที่กระแสโลกาภิวัตน์ได้แผ่เข้าไปถึง รวมถึงในพื้นที่ของประเทศไทยด้วย จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับมุมมองต่อสภาพความเป็นรัฐและการมองตนเองของประชาชนอย่างขนานใหญ่ผ่านการให้การศึกษาของกลุ่มผู้นำที่นำวิถีคิดเกี่ยวกับรัฐชาติแบบชาติตะวันตกเข้ามา จนก่อให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลางจากการมองว่า ท้องถิ่นที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของรัฐชาติ โดยท้องถิ่นอยู่ในฐานะส่วนหนึ่งที่จะต้องสนับสนุนรัฐชาติให้เกิด

ความเจริญก้าวหน้า ซึ่งในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านนี้ **หลวงพ่อบุญ** ได้เล่าย้อนรำลึกถึงสิ่งที่เกิดขึ้นว่า “ยังจำได้คร่าว ๆ เขาเปลี่ยนแปลงทุกอย่างเลย มาสร้างค่ายทหารในลพบุรี เมื่อก่อนก็มีแต่มีไม่เยอะ เปลี่ยนนั่นเปลี่ยนนี่ นโยบายรัฐนิยมของเขา เขาก็ให้เราทำตาม จะได้เจริญแบบที่เขาบอก ตอนนั้นหลวงพ่อก็คงไม่ค่อยรู้อะไรหรอก เขาให้ทำก็ทำ เรื่องการแต่งกายอะไรพวกนี้เขาเปลี่ยนหมด” อันเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความทรงจำของชาวเมืองลพบุรีที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคการศึกษาที่มุ่งรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางที่เข้ามาทำให้ชาวเมืองลพบุรีต้องพบกับบริบทใหม่ในการดำเนินชีวิต

ดังนั้น จึงส่งผลให้ท้องถิ่นต่าง ๆ ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการลักษณะดังกล่าวของรัฐบาลส่วนกลาง รวมถึงเมืองลพบุรีด้วย ซึ่งบริบทดังกล่าวปรากฏชัดเจนในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยคณะราษฎรใน พ.ศ. 2475 ซึ่งกล่าวได้ว่า ตั้งแต่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกระบวนการทางการศึกษาในเมืองลพบุรีขนานใหญ่ อันเป็นผลพวงมาจากการเคลื่อนตัวจากกระบวนการทางการศึกษาแบบรัฐจารีตมาเป็นกระบวนการทางการศึกษาตามแนวทางของราชาธิปไตยใหม่ที่มุ่งสร้างการรับรู้ของผู้คนเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ทำให้เมืองลพบุรีเปลี่ยนแปลงสถานภาพในการรับรู้ของผู้คนจากการเป็นปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ขนาดใหญ่ที่อิงอยู่กับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติมาเป็นพื้นที่เล็ก ๆ ที่มีหน้าที่สนับสนุนรัฐชาติส่วนกลางเท่านั้น โดยสถานภาพของชาวเมืองลพบุรีในยุคนี้ถูกสวมทับด้วยความเป็นพลเมืองคนหนึ่งของรัฐชาติที่มีสิทธิและหน้าที่ตามที่กฎหมาย ซึ่งถูกกำหนดจากรัฐชาติส่วนกลางเป็นผู้กำหนด มิใช่บุคคลที่จะต้องอ้างอิงตนเองอยู่กับระเบียบแผนของท้องถิ่นที่อิงอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจในการให้คุณให้โทษอีกต่อไป ซึ่งสภาพการดังกล่าวส่งผลให้อำนาจในเชิงบารมีของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือบุคคลที่ชาวเมืองลพบุรีเคยสมทาทนเป็นสรณะในการดำเนินชีวิตแง่มุมต่าง ๆ ยังถูกลดทอนด้วยกระบวนการทางการศึกษาจากรัฐชาติส่วนกลางที่มุ่งสร้างภาพลักษณ์ของความยิ่งใหญ่ในภาพรวมของดินแดนที่เรียกว่า ประเทศไทย มิได้มุ่งเน้นพื้นที่ในระดับท้องถิ่นพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นพิเศษ ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่เมืองลพบุรีถูกกระบวนการทางการศึกษาจากรัฐชาติส่วนกลางเข้ามาทำให้กลายเป็นชายขอบ (Marginalization) โดยปริยาย อันเป็นการลดทอนและบดบังลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีที่ผ่านการหลอมสร้างมาจากกระบวนการทางการศึกษาในยุคจารีตที่เคยมุ่งเน้นการอ้างอิงตัวตนกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับตนเองมาเป็นการเชื่อฟังรัฐส่วนกลางที่ทำหน้าที่ในการปกครองดูแลประชาชนในภาพรวม สำหรับนำไปสู่การสร้างความเป็นอารยะตามแบบ

ชาติตะวันตก อันเป็นสิ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวถูกนำมาสร้างการรับรู้ให้ชาวเมืองลพบุรีเชื่อว่า ลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนา และทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันสร้างให้เกิดขึ้น มิใช่การกล่าวอ้างถึงพลังอำนาจเหนือธรรมชาติแบบลอย ๆ ผ่านการบอกเล่าของผู้อาวุโส และการสร้างความกลัวในพลังอำนาจเหนือธรรมชาติให้เกิดขึ้นผ่านการนำตำนานที่เต็มไปด้วยเรื่องราวในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ไปสวมทับสถานที่ในเชิงสาธารณะต่าง ๆ เพื่อทำให้ตำนานเมืองลพบุรีแทรกซึมเข้าไปอยู่ในทุกอณูของการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรี อันจะทำให้เกิดพลังในการกำหนดทิศทางความคิด ความเชื่อ และการแสดงออกของชาวเมืองลพบุรีมากยิ่งขึ้น

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับลักษณะของกระบวนการทางการศึกษาในเมืองลพบุรีก็คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม หนึ่งในสมาชิกของคณะราษฎร ที่ดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ซึ่งบุคคลท่านนี้ได้ดำเนินการจัดกระบวนการทางการศึกษาบนพื้นฐานของนโยบายรัฐนิยมที่มุ่งเน้นให้บุคคลทำตามสิ่งที่ภาครัฐกำหนดไว้ บนพื้นฐานของวาทกรรมของการสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้เกิดขึ้นแก่ชาติ โดยมีคำขวัญในการประชาสัมพันธ์ว่า “เชื่อผู้นำ ชาติพ้นภัย” อันแสดงให้เห็นถึงการเน้นการทำตามปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้ปกครองจากรัฐส่วนกลางอย่างเข้มข้น แทนที่การสนใจในบริบทความเป็นท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม อันสื่อถึงความพยายามในการใช้กระบวนการทางการศึกษาในการพลิกโฉมเมืองลพบุรีอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ดังที่**ยายทองสุข** ได้ถ่ายทอดความทรงจำสมัยที่ตนเองยังอยู่ในวัยเด็กว่า

“จอมพล ป. เท่าที่รู้เขาก็ให้ทำตามเขาทุกอย่าง ตอนนั้นยายก็ยังเด็กอยู่ พอจำได้ สมัยก่อนเขาให้นักเรียนใส่หมวกไปโรงเรียน ใส่ทุกคน ที่บ้านยายก็ต้องไปหาซื้อหมวกกัน เมื่อก่อนก็ไม่มีใครใส่หรอก ทำไรทำนากันไป เขาจะทำให้เมืองไทยทันสมัยแบบฝรั่ง ก็เข้ามากำหนดอะไรหลาย ๆ อย่าง เราเป็นประชาชนก็ต้องทำตาม จอมพลเขาเป็นทหาร”

อย่างไรก็ตาม แม้กระบวนการทางการศึกษาในยุคที่มุ่งเน้นการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางจะไม่ได้มีการดำเนินการในลักษณะเดียวกับการศึกษาในยุคจารีต แต่มีได้หมายความว่ากระบวนการทางการศึกษาในยุคนี้จะมีการดำเนินการที่เข้มข้นน้อยกว่ากระบวนการทางการศึกษาในยุคจารีตแต่อย่างใด เนื่องจากกระบวนการทางการศึกษาในยุคนี้เป็นกระบวนการทางการศึกษาที่มุ่งเน้นในการผนวกรวมพื้นที่ของเมืองลพบุรีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมความเป็นชาติที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากอิทธิพลของชาติตะวันตกที่เข้ามาในพื้นที่ที่เคยเป็น เมืองน้อยใหญ่ที่เคยมีอิสระในเชิงความคิดและการบริหารจัดการตนเองเดิม ดังนั้น กระบวนการทางการศึกษาในยุคนี้จึงจำเป็นต้องสร้างให้จินตภาพในเรื่องชาติเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมผ่านการเร่งรัดทำให้ประชาชนเกิดการรับเอาความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ และค่านิยมใหม่เข้าไปเป็นโลกทัศน์ประจำตัว อันจะส่ง

ให้บุคคลเหล่านี้แสดงการกระทำที่สอดคล้องกับการประกอบสร้างความเป็นชาติให้เกิดความแข็งแรง กลายเป็นวาทกรรมที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง แม้ว่าแท้ที่จริงแล้ว ความเป็นชาติจะเป็นสิ่งที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นใหม่และไม่ได้อยู่ในกรอบความรู้ของคนในท้องถิ่นเมืองลพบุรีมาตั้งแต่ต้นก็ตาม เห็นได้จากการที่คนในพื้นที่ของเมืองลพบุรีในยุคนั้นยังไม่ได้มีความเข้าใจในกระบวนการทางการศึกษาที่ภาครัฐส่วนกลางนำโดยจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามาดำเนินการมากนัก แต่บุคคลเหล่านี้ก็ต้องจำยอมในการดำเนินชีวิตอยู่ในบริบทของกระบวนการทางการศึกษารูปแบบใหม่ที่เข้ามา ดังที่**ตาพัน** ได้สะท้อนการดำเนินการในช่วงเวลาดังกล่าวออกมาว่า “สมัยนั้น ตาก็ยังเด็ก รู้ว่าจอมพลเขามากำหนดให้ต้องทำอะไรหลายอย่างเลย ต้องสวมหมวก ห้ามบ้วนน้ำมากอะไรพวกนี้ ใครไม่ทำตามก็ปรับ สมัยก่อนโดนปรับก็กลัวแล้ว มันก็เปลี่ยนไปหลาย ๆ อย่าง” แสดงให้เห็นว่าการเข้ามาจัดกระบวนการทางการศึกษาในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นได้ดำเนินไปในลักษณะของการสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความรู้สึกยำเกรงสิ่งที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนด ผ่านทางการนำกฎระเบียบมายังบังคับใช้ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามสิ่งที่ภาครัฐกำหนดอย่างรวดเร็ว แม้ว่าในช่วงแรกชาวเมืองลพบุรีจะยังไม่มี ความคุ้นชินกับการปฏิบัติตามสิ่งที่ภาครัฐกำหนดก็ตาม ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในเมืองลพบุรีอย่างรวดเร็วตามเจตนารมณ์ของภาครัฐส่วนกลาง ดังนั้น จุดเริ่มต้นของการแสดงออกของชาวเมืองลพบุรีที่เป็นการสนับสนุนการสร้างชาติตามวาทกรรมของรัฐบาลส่วนกลางนั้นจึงเป็นไปในลักษณะของการทำตาม เพื่อให้ตนเองไม่ถูกลงโทษจากกฎเกณฑ์ที่รัฐบาลส่วนกลางนำเข้ามาบังคับใช้ เช่น การต้องสวมหมวก และการห้ามบ้วนน้ำลายลงพื้น ที่ชาวเมืองลพบุรีรู้ว่า หากไม่ปฏิบัติตามจะมีโทษปรับ แต่พวกเขาไม่มีความหมายหรือจุดประสงค์ที่แฝงอยู่เบื้องหลังการที่รัฐส่วนกลางให้มีการสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาบังคับใช้ในลักษณะดังกล่าว อันแสดงถึงการที่ชาวเมืองลพบุรีตกอยู่ในสภาวะจำยอม แต่ทั้งนี้ชาวเมืองลพบุรีก็ไม่ได้เกิดความเดือดร้อนกับกรอบกฎเกณฑ์ที่รัฐบาลส่วนกลางกำหนดให้ปฏิบัติ อย่างชัดเจน เพียงแต่รู้สึกในทำนองว่า สิ่งที่รัฐบาลส่วนกลางกำหนดมานั้นเป็น “ของใหม่” ที่ตนเองไม่มีความคุ้นชินเท่านั้น ดังที่**ยายทองสุข**ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการปฏิบัติของตนในยุครัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า

“เราก็ทำตาม ๆ เขาไป ก็ไม่ได้เดือดร้อนอะไร ก็มีบ้างที่ต้องเสียค่าใช้จ่าย อย่างเป็นทางการต้องใส่หมวกอย่างเนี่ย พ่อแม่ก็ต้องไปหาหมวกมาให้ลูกใส่ ก็ต้องใส่ทุกคน แต่ก็ไม่ได้ขนาดว่ารับไม่ได้ ตอนแรกเราก็ไม่ค่อยรู้เรื่องอะไรกับเขาหรอก เรื่องทันสมัยอะไรที่เขาบอกครอบครัวบ้างก็ทำมาหากินของเราไป ไม่ใช่ครอบครัวข้าราชการ อันนั้นเขารู้เรื่องพวกนี้ดี”

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษาแบบกะทันหันผ่านการนำกฎระเบียบมาบังคับใช้ในเมืองลพบุรีในช่วงแรกนั้น ยังไม่สามารถสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการซึมซับเนื้อหาสาระที่ภาครัฐส่วนกลางต้องการสร้างให้เกิดการรับรู้ได้อย่างแนบสนิท เนื่องจากอุดมการณ์ที่ภาครัฐส่วนกลางนำมาปลูกฝังนั้นมีลักษณะเป็นอุดมการณ์ที่มุ่งให้บุคคลแสดงกระทำต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้ชาติในภาพรวมเกิดความเจริญรุ่งเรือง ในขณะที่ชาวเมืองลพบุรีมีกรอบความคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นของตนเองที่ถูกหล่อหลอมสร้างและสืบทอดมาตั้งแต่ในยุครัฐจารีตอยู่เดิมแล้ว ประกอบกับกระบวนการทางการศึกษาหลายชุดที่รัฐส่วนกลางนำมาใช้เพื่อให้ปลูกฝังอุดมการณ์เกี่ยวกับความเป็นชาติแบบใหม่ให้กับชาวเมืองลพบุรีเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่อิงอยู่กับสิ่งภายนอกที่มีลักษณะเป็นนามธรรมสูงเช่นกรอบความคิดเรื่องชาติที่มีนัยยะถึงการรวมบุคคลจากหลากหลายท้องถิ่นเข้ามาไว้ในอาณาเขตเดียวกัน ในขณะที่ชาวเมืองลพบุรีถูกหล่อหลอมให้มีภาพของเมืองลพบุรีในฐานะดินแดนที่มีความเป็นเอกเทศจากดินแดนแห่งอื่น และมีความยิ่งใหญ่เป็นของตนเองมาโดยตลอด ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บุคคลที่มีความเข้าใจถึงนัยยะของกระบวนการทางการศึกษาที่ภาครัฐส่วนกลางนำมาปลูกฝังตั้งแต่แรก ได้แก่ ชาวเมืองลพบุรีที่มีภูมิหลังของการได้รับการศึกษาจากภาครัฐส่วนกลางในระดับที่สูงมาแต่เดิม และทำงานในหน่วยราชการ ซึ่งชาวเมืองลพบุรีกลุ่มนี้มักจะมีการบอกเล่าความหมายของสิ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาดำเนินการแก่บุคคลที่มีอาวุโสน้อยกว่าในลักษณะของกิจกรรมยามว่าง ทำนองเดียวกับตำนานเมืองลพบุรีที่นิยมเล่ากันในยุคทางการศึกษาแรกๆ ที่มุ่งเน้นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่เมืองลพบุรี ดังที่ **ลุงขจร** ผู้ที่มีภูมิหลังทางครอบครัวเป็นข้าราชการได้เล่าว่า “พ่อลุงเป็นครู เขาก็ชอบเอารื่องอะไรต่ออะไรมาเล่าอยู่เรื่อย ว่าง ๆ อย่างของจอมพล ป. เขาก็เอามาเล่าเหมือนกัน บอกว่า เขาให้เราทำแบบนี้ เราจะได้ทันสมัยแบบฝรั่ง บ้านเมืองเราจะได้เจริญเหมือนเขา ตอนนั้นลุงก็ฟัง ๆ ไป ยังเด็ก ก็ไม่ค่อยเข้าใจเหตุผลอะไรสักเท่าไรหรอก แต่พอมาตอนนี้ฟังจะเข้าใจ” ซึ่งเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามของบุคคลที่มีภูมิหลังของการได้รับการศึกษาจากภาครัฐส่วนกลางและทำงานในหน่วยราชการที่กล่าวมา แสดงให้เห็นถึงกระบวนการทางการศึกษาที่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามสร้างขึ้นสามารถซึมลึกเข้าไปอยู่ในกรอบความคิดของบุคคลกลุ่มดังกล่าวแล้ว จึงทำให้เกิดการถ่ายทอดสู่บุตรหลานของตนเองเมื่อมีเวลาว่าง แทนที่จะใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมประเภทอื่น

สำหรับลักษณะของกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้สำหรับถ่ายทอดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความเป็นชาติให้แก่ชาวเมืองลพบุรี เพื่อให้บุคคลกลุ่มนี้เกิดความคิด ความ

เชื่อ และการปฏิบัติไปในทิศทางที่สนับสนุนความเข้มแข็งของชาติส่วนกลาง เพื่อให้รัฐชาติส่วนกลางขยายอิทธิพลยึดครองทั้งทางกายภาพและทางจิตใจของบุคคลในท้องถิ่นได้อย่างเบ็ดเสร็จ จนนำไปสู่ความเป็นเอกภาพในการปกครองตามลักษณะของรัฐชาติสมัยใหม่นั้น กล่าวได้ว่า รัฐชาติส่วนกลางได้เข้ามาดำเนินการสร้างตัวบทในหลายลักษณะ ทั้งการสร้างตัวบทขึ้นมาใหม่ และการเปลี่ยนแปลงตัวบทเดิมของเมืองลพบุรี เพื่อสร้างการรับรู้แบบใหม่ขึ้น สำหรับในส่วนของ การสร้างตัวบทขึ้นมาใหม่นั้น ผู้ปกครองจากรัฐชาติส่วนกลางโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการสร้างสถานที่สาธารณะต่าง ๆ ที่ชาวเมืองลพบุรีต้องเข้าไปใช้สอยในชีวิตประจำวัน และใช้สถานที่เหล่านี้ในฐานะตัวบทที่ช่วยถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่ผู้ปกครองจากภาครัฐส่วนกลางต้องการให้ชาวเมืองลพบุรีรับรู้ผ่านการใช้เทคนิคการสร้างการซึมซับจากการเห็นและเข้าไปสัมผัสเป็นประจำวัน ซึ่งตัวบทเหล่านี้มีอยู่ด้วยกันหลายลักษณะได้แก่ โรงเรียน โรงพยาบาล โรงแรม สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และโรงภาพยนตร์ โดยสถานที่สาธารณะต่าง ๆ ที่กล่าวมาได้ถูกตั้งชื่อและจัดรูปแบบของสถาปัตยกรรมให้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ปกครองจากรัฐชาติส่วนกลางที่มุ่งให้ท้องถิ่นเมืองลพบุรีเกิดความเป็นอารยะอันเป็นวาทกรรมชุดสำคัญที่ผู้ปกครองรัฐชาติส่วนกลางได้สร้างขึ้นเพื่อปลูกฝังให้กับท้องถิ่นต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของตนเอง ซึ่งในส่วนของสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในสถานที่สาธารณะของเมืองลพบุรีนั้นมีลักษณะของเป็นรูปทรงเขาคณิต มีลักษณะคล้ายกล่องสี่เหลี่ยม เน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก อันเป็นรูปแบบอาคารสมัยใหม่ที่มีฐานคิดเกี่ยวกับความทันสมัยตามแบบชาติตะวันตก ซึ่งสถานที่สาธารณะที่มีสถาปัตยกรรมลักษณะนี้ส่วนใหญ่ถูกใช้เป็นสถานที่สำหรับจัดเก็บรายได้ในทางกิจการทหาร ไม่ว่าจะเป็นโรงแรม โรงภาพยนตร์ ฯลฯ ซึ่งสถาปัตยกรรมดังกล่าวสามารถเรียกได้ว่า เป็นสถาปัตยกรรมแบบทหาร เนื่องจากเป็นสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเฉพาะที่ถูกใช้ในพื้นที่ทหารเป็นผู้บริหารจัดการ ไม่ปรากฏว่ามีการใช้สถาปัตยกรรมลักษณะดังกล่าวในสถานที่ที่อยู่ในการริเริ่มและครอบครองของส่วนอื่น ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวถือเป็นการใช้สถาปัตยกรรมของอาคารสถานที่สาธารณะเป็นตัวบทในการสร้างการรับรู้ใหม่ให้กับชาวเมืองลพบุรี เพื่อทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดชุดความคิดเกี่ยวกับการคำนึงถึงอรรถประโยชน์จากการใช้งานของสิ่งต่าง ๆ ด้วยความมีเหตุผล

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างโรงเรียนที่มีการจัดสภาพแวดล้อมที่แฝงไปด้วยการปลูกฝังเนื้อหาสาระทางทหารและลักษณะที่เกี่ยวข้องผู้นำรัฐบาลอย่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าไปด้วย นอกเหนือจากการให้ความรู้ทางวิชาการตามหลักสูตรที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดขึ้น เห็นได้จากการจัดตั้งโรงเรียนพิบูลวิทยาลัยในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งชื่อของ

โรงเรียนดังกล่าวถือเป็นตัวบทแรกที่ทำให้ชาวเมืองลพบุรีระลึกถึงผู้นำอย่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม อันถือเป็นการปรับโฉมรูปแบบของโรงเรียนดังกล่าวอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เนื่องจากเดิมโรงเรียนดังกล่าวเป็นโรงเรียนการกุศลของวัดเสาชิงช้า ซึ่งตั้งอยู่ในย่านชุมชนของเมืองลพบุรี มีการจัดการเรียนการสอนวิชาสามัญทั่วไป เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเอาตัวรอดในชีวิตประจำวันได้ แต่เมื่อมีการย้ายโรงเรียนดังกล่าวไปตั้งในสถานที่แห่งใหม่ และตั้งชื่อว่า โรงเรียนพิบูลวิทยาลัยแล้ว ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนดังกล่าวอย่างเบ็ดเสร็จ โดยมีการนำหลักสูตรการศึกษาที่ถูกกำหนดจากรัฐส่วนกลางมาบังคับใช้ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้เนื้อหาสาระที่ผู้ปกครองของชาติส่วนกลางมีความเห็นว่าควรรู้ เพื่อให้บุคคลมีคุณสมบัติในการเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมพัฒนารัฐชาติส่วนกลางให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง มิใช่การเรียนรู้เพื่อการเอาตัวรอดให้ได้ในท้องถิ่นเท่านั้น จากการที่การศึกษาในยุคนี้มีลักษณะเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการกระจายชุดความรู้ที่ภาครัฐส่วนกลางสร้างขึ้นออกสู่พื้นที่เมืองที่เป็นส่วนประกอบเพื่อสร้างชาติ ผ่านการนำสถาปัตยกรรมแบบทหาร มาสร้างเป็นตัวบทให้ประชาชนได้เห็นในสถานที่สาธารณะประเภทต่าง ๆ เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับแนวคิดและอุดมการณ์ใหม่ที่ภาครัฐส่วนกลางได้สร้างขึ้น นอกจากนี้ยังมีการสร้างโรงเรียน เพื่อให้การศึกษาแบบใหม่แก่ชาวเมืองลพบุรี ซึ่งการศึกษาแบบใหม่นี้ถูกควบคุมและบริหารจัดการโดยภาครัฐส่วนกลาง โดยการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวเป็นการสร้างให้โรงเรียนพิบูลวิทยาลัยกลายเป็นโรงเรียนที่เป็นตัวแทนของความทันสมัยและความเป็นอารยะตามนิยามของชาติส่วนกลางที่สำคัญของเมืองลพบุรี เนื่องจากโรงเรียนดังกล่าวอยู่ในฐานะโรงเรียนประจำจังหวัดขนาดใหญ่ของเมืองลพบุรีที่ชาวเมืองลพบุรีและจังหวัดใกล้เคียงต่างมีความต้องการในการเข้าเรียน ซึ่งนอกจากจะมีการนำสถาปัตยกรรมรูปทรงเรขาคณิตไปใช้สร้างเป็นอาคารเรียนของโรงเรียนพิบูลวิทยาลัยเช่นเดียวกับสถานที่สาธารณะอื่น ๆ แล้ว ยังมีการนำสัญลักษณ์ของกองทัพบกไปใช้เป็นตราประจำโรงเรียน รวมทั้งมีการใช้สีประจำโรงเรียนเป็นสีประจำวันเกิดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และภริยา นั่นคือ สีเหลืองและสีแดง ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่ผู้นำพยายามจะนำกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาใช้เพื่อทำให้ความเป็นตัวเองเข้าไปอยู่ในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีด้วย นอกเหนือจากการพยายามใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อถ่ายทอดเนื้อหาสาระแห่งความเป็นอารยะที่ตนเองสมารถมาจากชาติตะวันตก อันแสดงให้เห็นถึงการที่ผู้ปกครองจากรัฐชาติส่วนกลางพยายามจะสร้างอำนาจที่เกิดจากบารมี (Charismatic Authority) เพื่อทำให้ชาวเมืองลพบุรียอมรับและปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเองต้องการอย่างไม่มีเงื่อนไข

ภาพประกอบ 49 อาคารเรียนของโรงเรียนพิบูลวิทยาลัยที่มีสถาปัตยกรรมแบบทหาร

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ลักษณะการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับบารมีของผู้ผู้นำในยุคที่เน้นการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางนี้แตกต่างจากในยุครัฐจารีตที่เน้นสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ของท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับบารมีของผู้ผู้นำในยุคที่เน้นการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางจะเน้นไปที่ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณเองได้รับประโยชน์จากการกระทำของผู้ปกครอง ทำให้ตนเองเกิดความอยู่ดีมีสุข เช่นในกรณีของการสร้างตัวบทเกี่ยวกับผู้นำเพื่อสร้างการรับรู้แก่ผู้เรียนในโรงเรียนประจำจังหวัด รวมทั้งการนำคำขวัญ “เชื้อผู้นำ ชาติพันธุ์” มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างเมืองลพบุรีให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติโดยสมบูรณ์ทั้งในเชิงการบริหารจัดการและความคิด ความเชื่อของคนผ่านการสร้างตัวบทในลักษณะต่าง ๆ เพื่อสร้างการรับรู้ อันแสดงถึงการที่ผู้นำในยุคนี้พยายามแสดงตนเองว่าเป็น “วีรบุรุษ” ที่เข้ามาสร้างความอยู่ดีมีสุข และปราชูท้ไขญให้กับชาวเมืองลพบุรี ซึ่งการจัดกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะดังกล่าวก็ยังคงเป็นการสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีมีความเชื่อถือศรัทธาในผู้ปกครอง เช่นเดียวกับในยุครัฐจารีต เพียงแต่ในยุคนี้ การสร้างให้ผู้ปกครองมีความโดดเด่นมาจากการสร้างภาพลักษณ์ของความเป็นวีรบุรุษที่สามารถสังเกตเห็นได้ในเชิงประจักษ์ของประชาชนทั่วไป มิได้มาจากอำนาจความศักดิ์สิทธิ์และการมีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ถูกเล่าสืบต่อกันมาเหมือนกับในยุคก่อน และผู้ปกครองในยุคนี้ก็เป็นผู้ที่มีความชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายและตัวแบบในการดำเนินการเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับชาวเมืองลพบุรีอย่างชัดเจน นั่นคือ การสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีมีความเป็นอารยะตามแบบชาติตะวันตก ผ่านการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลส่วนกลาง โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติที่กำหนดไว้ในลักษณะที่เป็นทางการ ชาวเมืองลพบุรีสามารถสัมผัสได้ มิใช่การแก้ไขปัญหแบบเฉพาะหน้าแบบวีรบุรุษที่ปรากฏอยู่ในตำนานเมืองลพบุรี ที่เมื่อ

มีเหตุเกณท์เกิดขึ้นก็จะเข้ามาดำเนินการช่วยเหลือชาวเมืองลพบุรี จากนั้นก็หยุดไป โดยไม่ได้มีการแสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ที่นำไปการพัฒนาเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของเมืองลพบุรีในอนาคตแต่อย่างใด ดังนั้น ผู้ปกครองเมืองลพบุรีในยุคการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางของราชธานีนี้จึงมีภาพลักษณ์ของนักบริหารในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี มากกว่าภาพลักษณ์ของการเป็นผู้ทรงคุณวิเศษแบบในยุครัฐจารีต อย่างไรก็ตาม การที่มีการใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับบารมีของผู้ว่าในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ ได้เป็นผลพวงให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการเคารพในตัวของจอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งที่มีไว้สำหรับเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจด้วย เห็นได้จากการที่ชาวเมืองลพบุรีมีการนำเครื่องสักการะชนิดต่าง ๆ ไปกราบไหว้อนุสาวรีย์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ตั้งอยู่บริเวณหน้าโรงภาพยนตร์ทหารบกที่สร้างขึ้นในสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามอยู่เป็นประจำ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จอย่างหนึ่งของกระบวนการทางการศึกษาที่มุ่งสร้างการรับรู้เกี่ยวกับบารมีของผู้ว่าให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรี แม้ว่าในยุคดังกล่าวจะไม่ได้มีการโฆษณาชวนเชื่ออย่างตรงไปตรงมาเกี่ยวกับการมีบารมีของผู้ว่าก็ตาม ซึ่ง **คุณชัย** นักธุรกิจชาวลพบุรีได้เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการมีบนบานอนุสาวรีย์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า “ตอนนั้นอยากให้อุรกิจของเราได้ยอดตามเป้า ก็เลยมาบนกับอนุสาวรีย์ท่าน ก็ปรากฏว่าได้ตามเป้าจริง ก็เลยไปซื้อกระถางธูปใบใหญ่มาถวายท่าน เป็นเซรามิก เรียบแล้วได้ เราก็เชื่อนะ”

ภาพประกอบ 50 อนุสาวรีย์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม บริเวณหน้าโรงภาพยนตร์ทหารบก

สำหรับในส่วนที่เป็นกระบวนการทางการเมืองทางการเมืองการศึกษาในลักษณะที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวบทเดิมที่เคยมีอยู่ในเมืองลพบุรี เพื่อสร้างการรับรู้แบบใหม่ขึ้น นอกเหนือจากการสร้างตัวบทขึ้นใหม่ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น กล่าวได้ว่า รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่ตัวบทเดิมทั้งในแง่ของบุคคลและสถานที่ เพื่อให้สิ่งเหล่านี้สามารถเข้ากันได้กับวาทกรรมความเป็นอารยะที่ผู้ปกครองรัฐชาติส่วนกลางสร้างขึ้นจากอิทธิพลของชาติตะวันตก โดยในส่วนของบุคคลนั้นรัฐชาติส่วนกลางได้เข้ามากำหนดรูปแบบการแสดงออกของบุคคลในชีวิตประจำวัน เช่น การกำหนดให้ประชาชนสวมหมวกเมื่อออกนอกอาคาร และการไม่บ้วนน้ำลายในที่สาธารณะ หากไม่ทำตามก็จะมีมาตรการในการลงโทษ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในตอนต้น นอกจากนี้ ยังมีการออกคำสั่งให้เปลี่ยนแปลงชื่อของตัวบุคคลให้มีความเหมาะสมกับเพศ ตามธรรมเนียมนิยมของไทย ดังในชีวิตประวัติของพระพุทธรูป อุดมเจ้าคณะจังหวัดลพบุรี วัดกวีศารามวรวิหาร ที่มีการกล่าวถึงการเปลี่ยนชื่อของท่านในยุคที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยแต่เดิมพระภิกษุรูปนี้มีชื่อทองย้อย แต่ภายหลังถูกสั่งให้เปลี่ยนชื่อเป็นกิตติ รวมทั้งมีการเปลี่ยนชื่อสถานที่ในเมืองลพบุรีให้อยู่บนพื้นฐานของคำสุภาพและคำที่มีความไพเราะ อันแสดงให้เห็นถึงการสร้างการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการรับรู้เนื้อหาของระบอบตัวบทภายในเมืองลพบุรีขนานใหญ่ รวมทั้งการนำระเบียบวินัย (Discipline) ที่เคร่งครัดแบบทหารซึ่งถูกกำหนดจากผู้ปกครองมาบังคับใช้ โดยไม่ได้คำนึงถึงความคิดเห็นของคนในท้องถิ่น เช่น การเปลี่ยนชื่อตำบลห้วยแล้ง เป็นตำบลห้วยเปี่ยม อันแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ การเปลี่ยนชื่อภูเขาที่เดิมชื่อว่าเขาสัปปะลิงค์ อันหมายถึงอวัยวะเพศชาย เป็นเขาเอราวัณ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีการจัดผังเมืองใหม่ลพบุรีใหม่แบบชาติตะวันตก โดยออกแบบให้มีอาคารสถานที่ต่าง ๆ อยู่กันแบบเป็นสัดส่วน พร้อมทั้งพัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นเมืองยุทธศาสตร์ทางทหาร ทำให้ปรากฏว่ามีหน่วยทหารตั้งอยู่ในเมืองลพบุรีเป็นจำนวนมาก ควบคู่ไปกับการสร้างสถานที่สาธารณะต่าง ๆ ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมเฉพาะ และบริหารจัดการโดยทหารเป็นจำนวนมาก ซึ่งแม้ว่าการพัฒนาในด้านนี้จะไม่ปรากฏว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีเป้าประสงค์ในการใช้เป็นตัวบทในสร้างการรับรู้เกี่ยวกับทหารให้ชาวเมืองลพบุรีโดยตรงก็ตาม แต่การดำเนินการดังกล่าวก็ได้ส่งผลให้เมืองลพบุรีเกิดลักษณะเฉพาะของความเป็นเมืองทหารโดยปริยาย ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีด้วย เนื่องจากชาวเมืองลพบุรีต้องเข้าไปใช้ชีวิตประจำวันในสถานที่สาธารณะที่ทหารสร้างขึ้น และพบเห็นทหารที่มีอยู่จำนวนมากในพื้นที่เมืองลพบุรีเป็นประจำ ไม่ว่าจะในภารกิจส่วนตัวหรือภารกิจของทหารที่ออกไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายนอกพื้นที่ของหน่วย ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเองเกิดการนิยามว่า ตนเองกำลังอยู่ในเมืองของทหาร และสภาพการณ์ดังกล่าว

ยังส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่อื่นเกิดการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีว่าเป็นเมืองทหารด้วยจากการบอกเล่าแบบปากต่อปาก และการสร้างการรับรู้ผ่านสื่อในลักษณะต่าง ๆ ด้วย โดย **ป้าตั๋ย** กล่าวถึงเมืองลพบุรีที่ตนเองอาศัยอยู่ว่า

“ลพบุรีก็เป็นเมืองทหารอยู่แล้ว ไปไหนก็เจอแต่ทหาร ก็รู้สึกอบอุ่นดี เราอยู่เมืองทหาร ไม่ต้องกลัวอะไรเลย ทหารเดินกันทั่วเมือง เขาก็น่ารักดี ป้าชอบทหารนะ ป้ามาตั้งรกรากที่นี่นานแล้ว มาอยู่ตั้งแต่สาว ๆ เมื่อก่อนมาค้าขายทางเรือ มาจอดที่ลพบุรี ขายดี มีทหารมาซื้อกันเยอะ เราเห็นขายดีเลยมาลงหลักปักฐานที่นี่”

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ในยุคที่รัฐชาติส่วนกลางพยายามรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางผ่านการผนวกรวมท้องถิ่นเมืองลพบุรีเข้าสู่กรอบของวาทกรรมความเป็นชาติที่เป็นหนึ่งเดียวนี้ ผู้ปกครองจากรัฐชาติส่วนกลางได้มีการเข้ามาสร้างกระบวนการทางการศึกษา โดยใช้ทั้งการสร้างตัวบทขึ้นใหม่ และการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระการสื่อสารของตัวบทที่มีอยู่เดิม เพื่อพยายามเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชาวเมืองลพบุรีทั้งระบบ อันจะนำไปสู่การแสดงออกของชาวเมืองที่สอดคล้องกับวาทกรรมความเป็นอารยะและการพัฒนาในแบบที่รัฐชาติส่วนกลางกำหนดไว้ โดยการนำวัฒนธรรมการบริหารจัดการแบบทหารมาใช้ นั่นคือ เน้นการสั่งการจากบนลงล่าง (Top-down) จนทำให้เกิดการเปลี่ยนในด้านภูมิทัศน์ของเมืองลพบุรีอย่างขนานใหญ่ผ่านการดำเนินการในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการวางผังเมืองใหม่ การทำให้กลายเป็นเมืองยุทธศาสตร์ทางทหาร การสร้างโรงเรียน โรงแรม โรงพยาบาล สถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีสถาปัตยกรรมแบบทหาร ตลอดจนการบังคับใช้กฎระเบียบต่าง ๆ ที่มีบทลงโทษเข้ามากำกับหากไม่ปฏิบัติตาม ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวนับเป็นการจำลองวัฒนธรรมขององค์กรที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ (Total Institution) อย่างหน่วยทหารเข้ามาใช้ในเมืองลพบุรีอย่างชัดเจน

3) ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (Decentralization)

หลังจากยุคที่รัฐชาติส่วนกลางพยายามผนวกรวมท้องถิ่นเมืองลพบุรีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของตนเองอย่างเบ็ดเสร็จ ความพยายามดังกล่าวก็ได้ถูกท้าทายด้วยอำนาจของความเป็นท้องถิ่นที่ได้ถูกสร้างขึ้นอีกครั้งผ่านกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะที่นำเอาความคิด ความเชื่อ ตลอดจนเรื่องราวเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์และเกียรติภูมิเดิมของท้องถิ่นขึ้นมาเชิดชูอีกครั้งทั้งในเชิงของวีรบุรุษและเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่ชาวเมืองลพบุรีเคยเชื่อกันมาตั้งแต่อดีต หลังสิ้นสุดยุคที่รัฐบาลของจอมพล .ป พิบูลสงคราม เข้ามาสร้างกระบวนการทางการศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี อันแสดงให้เห็นถึง “เสียง” ของความเป็นท้องถิ่นที่ดังขึ้นมามีอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม กระบวนการทางการศึกษาในลักษณะดังกล่าวมิใช่เป็นสิ่งที่ท้องถิ่น

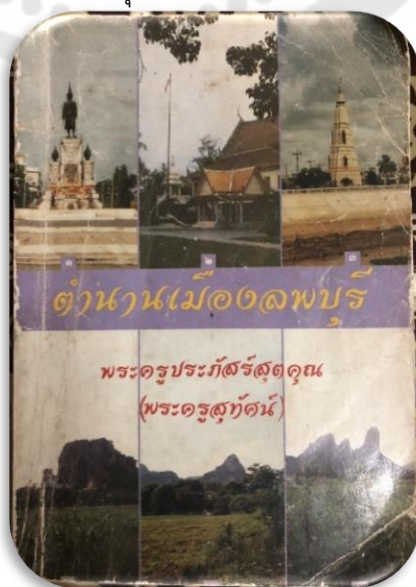
สร้างขึ้นมาฝ่ายเดียว หากแต่เป็นผลพวงจากการดำเนินการในยุคกระบวนการทางการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่รัฐชาติส่วนกลางที่ไม่สามารถทำให้ลักษณะความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิมของเมืองลพบุรีสูญสลายไปได้ทั้งหมดด้วย สังเกตได้จากการจัดกระบวนการทางการศึกษาในยุคของการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางยังไม่สามารถทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติได้ในทุกมิติ ส่งผลให้แบบแผนดั้งเดิมของชาวเมืองลพบุรีในระดับการดำรงชีวิตพื้นฐานยังคงหลงเหลืออยู่ เพียงแต่ถูกบดบังจากกระบวนการทางการศึกษาที่มุ่งเน้นปลูกฝังวัฒนธรรมในลักษณะอุดมการณ์ที่มีความเป็นนามธรรมในยุคที่รัฐชาติส่วนกลางพยายามสร้างการรวมศูนย์อำนาจอย่างเบ็ดเสร็จ ซึ่งสิ่งเหล่านี้นับเป็นของใหม่สำหรับชาวเมืองลพบุรี ทำให้ชาวเมืองลพบุรีจำนวนมากเกิดความไม่เข้าใจสิ่งที่รัฐชาติส่วนกลางต้องการสื่อสารในช่วงแรก และยังคงหลงเหลือความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรีอยู่ค่อนข้างมาก ดังที่**ป้าต๋อย** ได้สะท้อนว่า การปฏิบัติตัวของชาวเมืองลพบุรีในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นเป็นการทำเพื่อความอยู่รอดของตนเอง เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ มิได้ถูกกลืนกลายเป็นตัวตนของตนเองไปกับกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกจัดขึ้นในยุคดังกล่าวเสียทั้งหมด *“เราก็กทำตาม ๆ เขาไป ก็ไม่ได้ยากอะไร แต่เราก็มีวิถีของเรา ตอนลูกเด็ก ๆ ยังพอจำได้ เราเป็นคนลพบุรี เป็นไงก็เป็นนั่น ใครจะมาเปลี่ยนเราได้”* โดยเฉพาะความเชื่อที่เชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติที่ถูกปลูกฝังกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นหนึ่งเดียวกับจิตสำนึกของชาวเมืองลพบุรีไปแล้วที่ชาวเมืองลพบุรียังคงมีการยึดถืออย่างเหนียวแน่น และรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ไม่ได้เข้ามาบีบบังคับให้ชาวเมืองลพบุรีต้องเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อดังกล่าวแต่ประการใด

“สมัยนั้นเขาก็ไม่ได้มาบังคับให้เราเปลี่ยนความเชื่อดั้งเดิมอะไรหรอก เขาก็เข้ามาบอกว่าต้องใส่หมวก สวมเสื้ออะไรพวกนี้ พวกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรานับถือกันเขาก็ไม่ได้มายุ่งอะไร เราก็นับถือของเราไป ตำนานเมืองลพบุรี คนเฒ่าคนแก่เขาก็ยึดถือกันมาอยู่แล้ว ก็ไม่ได้กระทบอะไร เราก็ออยู่ของเรา รัฐบาลก็เป็นเรื่องของเขา เราเคยเชื่ออะไรก็เชื่อต่อไป ถ้าเราไม่ทำผิด เขาก็ไม่ได้มายุ่งกับเรา” (ลุงชัย)

ในยุคนี้ ลักษณะความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิมได้ถูกกระบวนการทางการศึกษาปลูกให้เผยตัวตนขึ้นมาอีกครั้ง แม้ว่าในยุคของการรวมศูนย์อำนาจจะเป็นยุคที่รัฐชาติส่วนกลางใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับรัฐชาติส่วนกลาง แต่ในขณะเดียวกัน รัฐชาติส่วนกลางก็ไม่ได้มีการลบล้างตัวตนที่เคยมีอยู่ในท้องถิ่น เพียงแต่มีการนำตัวตนใหม่มาใช้ในการรับรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรีเท่านั้น ส่งผลให้ในระยะต่อมา การดำเนินการพัฒนาเมืองลพบุรีได้กลายเป็นปัจจัยที่ผลักดัน

ให้ชาวเมืองลพบุรีนำผลจากการดำเนินการดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในการฟื้นฟูพลังอำนาจของความเป็นท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ จากการที่กระบวนการทางการศึกษาในยุคของการรวมศูนย์อำนาจไม่ได้มีการถอดตำนานเมืองลพบุรีออกไปจากความคิดของชาวเมืองลพบุรีอย่างถอนรากถอนโคน แม้จะมีความพยายามในการสร้างตัวบทขึ้นมาเพื่อกำหนดทิศทางการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีขึ้นมาใหม่หลายประการ แต่การดำเนินการดังกล่าวก็ยังไม่สามารถสร้างให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีได้อย่างสิ้นเชิง

สำหรับปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการที่อำนาจของความเป็นท้องถิ่นได้ฟื้นคืนมาอีกครั้งได้แก่ การที่ตำนานเมืองลพบุรีได้ถูกนำมาฟื้นฟูให้กลับมาแพร่หลายอีกครั้งจากพระครูประภัสร์สุตคุณ (หลวงพ่อบุญรอด) อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเสนาธาทอง พระอารามหลวง โดยพระภิกษุรูปดังกล่าวเป็นผู้ที่ได้ผ่านการขัดเกลาจากกระบวนการทางการศึกษาจากสถาบันการศึกษาสมัยใหม่ที่สร้างขึ้นจากรัฐชาติส่วนกลางในกรุงเทพมหานคร ซึ่งหลังจากสิ้นสุดยุคของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เน้นการรวมศูนย์อำนาจผ่านกระบวนการทางการศึกษาแล้ว พระภิกษุรูปนี้ได้มีการนำตำนานเมืองลพบุรีมาตีพิมพ์ในลักษณะของการรวมเล่ม เพื่อแจกในงานทำบุญวันเกิดของตนเองมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา ซึ่งภายหลังหนังสือเล่มนี้ได้ถูกนำไปตีพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง และกลายเป็นแหล่งอ้างอิงในการเล่าตำนานเมืองลพบุรีของผู้ที่เข้ามาศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในเชิงวิชาการ และหนังสือเล่มนี้ได้ถูกนำไปแพร่กระจายไปยังห้องสมุดในสถานศึกษาต่าง ๆ ภายในเมืองลพบุรี ส่งผลให้ตำนานเมืองลพบุรีฉบับนี้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง และก่อให้เกิดการยอมรับในตัวของผู้ที่แต่งหนังสือเล่มนี้ในฐานะผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในมุขปาฐะท้องถิ่นของเมืองลพบุรีด้วย

ภาพประกอบ 51 หนังสือตำนานเมืองลพบุรี

การนำตำนานเมืองลพบุรีมาตีพิมพ์ในลักษณะหนังสือแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของเรื่องเล่าที่แสดงถึงลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น เนื่องจากตำนานเมืองลพบุรีได้แปรสภาพจากเรื่องเล่าที่มีการบอกเล่ากันแบบปากต่อปากในเวลารว่างมาอยู่ในรูปแบบของหนังสือที่สามารถจับต้อง และเผยแพร่ไปในสถานที่ต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งการเกิดขึ้นของหนังสือตำนานเมืองลพบุรีนี้เป็นผลพวงมาจากการพัฒนาระบบการศึกษาให้เป็นสมัยใหม่ตามชาติตะวันตกด้วย เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนต่าง ๆ ในประเทศไทย ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 นั้นจะใช้เวลาเรียนในพื้นที่ของวัด โดยใช้กระดานชนวนเป็นอุปกรณ์หลักในการเรียน เพื่อฝึกหัดวิชาที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนการบันทึกเนื้อหาที่เป็นในคัมภีร์ทางศาสนานั้นก็จะใช้การบันทึกลงในใบลาน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดขึ้น คณะราษฎรก็ได้มีการตั้งเป้าหมายในการพัฒนาประเทศให้เกิดความเจริญก้าวหน้า 6 ด้าน ที่เรียกว่า หลัก 6 ประการของคณะราษฎร ซึ่งการพัฒนาด้านการศึกษาก็เป็นหนึ่งในหลักหกประการดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษานานใหญ่จากการศึกษาที่จัดขึ้นเองโดยคนในท้องถิ่นที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษามาเป็นการศึกษาที่มีมาตรฐานตามที่รัฐชาติส่วนกลาง และมีการเปลี่ยนสถานที่เรียนจากวัดที่เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจไปพร้อมกันมาเป็นโรงเรียนที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่สำหรับใช้จัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะ ซึ่งการจัดการศึกษาที่มีการนำมาตรฐานของภาครัฐส่วนกลางมาบังคับใช้ในลักษณะดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการตีพิมพ์ตำราเรียนเพื่อใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนอย่างแพร่หลาย และการเกิดขึ้นของการตีพิมพ์ตำนานเมืองลพบุรีเป็นรูปเล่มก็นับเป็นผลพวงจากการดำเนินการตีพิมพ์ตำราเรียนด้วย จากการที่มีการพัฒนาด้านการศึกษาที่มุ่งเน้นตำราเรียน ทำให้เกิดโรงพิมพ์ต่าง ๆ ขึ้นอย่างต่อเนื่องในยุคดังกล่าว จึงทำให้การพิมพ์หนังสือเป็นไปได้อย่างสะดวก ประกอบกับพระภิกษุที่ตีพิมพ์หนังสือตำนานเมืองลพบุรีเป็นบุคคลที่ได้รับการศึกษาแบบสมัยใหม่ในยุคเริ่มต้นของการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง พ.ศ. 2475 จึงทำให้ถูกขัดเกลาเกี่ยวกับวิธีการให้การศึกษาในรูปแบบใหม่ตามอิทธิพลความคิดของรัฐชาติส่วนกลางมาด้วย จากนั้นจึงนำสิ่งที่ตนเองรับรู้มาจากการถูกล้อมสร้างทางความคิดผ่านกระบวนการทางการศึกษาสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่ตำนานเมืองลพบุรี บนพื้นฐานของจิตสำนึกรักท้องถิ่นที่ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่แรก จากการถูกขัดเกลาเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีในชีวิตประจำวันผ่านการบอกเล่าแบบปากต่อปากในวัยเด็ก อันเป็นกระบวนการทางการศึกษาในยุคจารีตก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังที่ **หลวงพ่อบุญรอด** ผู้เขียนหนังสือตำนานเมืองลพบุรีได้เล่าถึงเจตนารมณ์ในการเขียนหนังสือตำนานเมืองลพบุรีว่า

“หนังสือที่เขียน หลวงพ่อที่ตั้งใจจะรวบรวมเรื่องราวที่มีอยู่ในท้องถิ่น เอาแต่ละตอนมาปะติดปะต่อกัน ก็รวบรวมมานานแล้ว เมื่อก่อนคนแก่ยังอยู่เยอะ เล่าเรื่องนั้นเรื่องนี้มา เราก็เอามาเชื่อมต่อกัน ถ้าไม่รวบรวมไว้ต่อไปก็จะหายหมด สมัยนั้นยังไม่มีใครทำเป็นหนังสือ เขาก็เล่าแบบนิทานให้เด็กฟังตอนมีเวลาว่างนี่แหละ ก็เล่าหมด ศาลลูกศร เขาวงพระจันทร์ ทำววกখনาก”

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ในยุคนั้น หนังสือตำนานเมืองลพบุรี อยู่ในฐานะเครื่องมือของกระบวนการทางการศึกษารูปแบบใหม่ที่เป็นผลผลิตของการขัดเกลาจากรัฐชาติส่วนกลางที่เข้ามากระทำต่อชาวเมืองลพบุรี แม้ว่ารัฐชาติส่วนกลางจะไม่ได้มีความมุ่งหวังให้เกิดผลลัพธ์ในลักษณะนี้ก็ตาม โดยการตีพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรี เสมือนเป็นการเกิดขึ้นของคู่มือทางการศึกษาเกี่ยวกับท้องถิ่นรูปแบบใหม่ที่ไว้สำหรับให้ชาวเมืองลพบุรีได้ศึกษา ควบคู่ไปกับการบอกเล่าแบบปากต่อปากในหมู่ชาวเมืองลพบุรีที่ยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่ และหนังสือดังกล่าวได้กลายเป็นแหล่งอ้างอิงให้กับบุคคลทั่วไป ทั้งในลักษณะของการทำงานเชิงวิชาการและการอ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้ในเวลาว่าง ซึ่งหลังจากหนังสือตำนานเมืองลพบุรีได้ถูกตีพิมพ์แล้ว หนังสือดังกล่าวก็ได้กระจายออกไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ ทั้งชาวบ้านเอง และตามห้องสมุด ส่งผลให้ตำนานเมืองลพบุรีถูกเผยแพร่มากขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งการเกิดขึ้นและเผยแพร่ของตำนานเมืองลพบุรีในลักษณะของหนังสือในช่วงแรกเป็นการอาศัยความเป็นพระภิกษุที่มีลักษณะที่อิงอยู่กับระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่เป็นสำคัญในมิติต่าง ๆ จึงส่งผลให้สิ่งที่พระภิกษุรูปนี้ดำเนินการมีพลังในการทำให้หนังสือตำนานเมืองลพบุรีเกิดขึ้น และเผยแพร่ไปได้อย่างรวดเร็ว เริ่มจากการที่พระภิกษุรูปนี้ได้รับการศึกษาในรูปแบบใหม่ที่จัดขึ้นโดยรัฐชาติส่วนกลาง จึงทำให้ทราบแนวทางที่จะเผยแพร่ตำนานเมืองลพบุรีผ่านการอาศัยเครื่องมือของกระบวนการทางการศึกษารูปแบบใหม่ให้เกิดประโยชน์ ประกอบกับการที่พระภิกษุรูปนี้เป็นบุคคลที่อยู่ในบริบทที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเชื่อถือทั้งในเชิงของการได้รับการศึกษา และมีการศึกษาเกี่ยวกับท้องถิ่นเมืองลพบุรีจนแตกฉาน จนได้รับรางวัลยกย่อง และได้รับการนิมนต์ให้เป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาศีลธรรมและวิชาที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษารูปแบบใหม่หลายแห่งของจังหวัดลพบุรีที่เป็นผลพวงจากการปฏิรูปด้านการศึกษาใน พ.ศ. 2475 ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาไปจนถึงมัธยมศึกษา จึงทำให้งานวันเกิดของพระภิกษุรูปนี้มีชาวเมืองลพบุรีเข้าร่วมเป็นจำนวนมากและได้รับแจกหนังสือตำนานเมืองลพบุรี

นอกเหนือจากการเริ่มต้นเผยแพร่ตำนานเมืองลพบุรีในรูปแบบหนังสือ พระภิกษุรูปนี้ก็ยังได้มีการเผยแพร่เนื้อหาสาระเกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีที่ตนเองเรียบเรียงขึ้นในลักษณะที่เป็นการสอดแทรกไปกับช่องทางที่มีอยู่กระบวนการทางการศึกษารูปแบบใหม่ นั่นคือ การเล่า

ตำนานเมืองลพบุรีให้แก่นักเรียนฟัง ในลักษณะของกิจกรรมยามว่าง เพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียนก่อนเริ่มสอน จึงทำให้ตำนานเมืองลพบุรีเผยแพร่สู่นักเรียนที่ศึกษาในสถานศึกษาที่อยู่ในกระบวนการทางการศึกษาที่ก่อตั้งโดยรัฐชาติส่วนกลางอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นเทคนิคการสอนที่สร้างความสนใจให้กับนักเรียนได้ไม่น้อย ดังที่หลวงพ่อบุญศรีกล่าวว่า “เราก็นำเอาไปเล่าให้ฟังเป็นนิทานก่อนเรียน นักเรียนก็จะชอบกัน พอถึงคาบเราเขาก็จะรีบเข้ามาเลย เล่าเป็นตอน ๆ ในแต่ละคาบนักเรียนก็ชอบกัน พอคาบต่อไปก็มาเล่าต่ออีก เขาก็สนใจที่จะฟังกัน” อันแสดงให้เห็นถึงการที่มีตำนานเมืองลพบุรี อันเป็นเรื่องราวที่มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นได้แทรกซึมเข้าไปอยู่ในกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกกำหนดมาจากรัฐชาติส่วนกลางด้วย ส่งผลให้ผู้เรียนในสถาบันการศึกษาของภาครัฐส่วนกลางได้รับการถ่ายทอดชุดความรู้ในสองลักษณะเข้าไปในขณะเดียวกัน

ภายในหนังสือตำนานเมืองลพบุรีที่ถูกจัดพิมพ์ขึ้น นอกเหนือจะมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีชุดต่าง ๆ ที่พระครูประภัสร์สุตคุณได้นำมารวบรวมและเรียบเรียงไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ยังมีเนื้อหาที่เป็นในลักษณะของ “ประวัติศาสตร์นอกตำรา” ที่พระภิกษุรูปนี้ได้ประกอบสร้างขึ้นจากการคิดวิเคราะห์ของตนเอง บนพื้นฐานของข้อมูลในที่ตนเองได้รับรู้มา ทั้งข้อมูลที่เป็นการบอกเล่าของคนในท้องถิ่น และกรอบความคิดที่อิงอยู่กับความเป็นท้องถิ่นเมืองลพบุรีที่พระภิกษุรูปนี้นำมาผสมผสานกับชุดความรู้สมัยใหม่ที่มีการศึกษาค้นคว้าไว้ในประวัติศาสตร์กระแสหลักโดยหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบ อันเป็นการประกอบสร้างเรื่องเล่าแบบใหม่เกี่ยวกับเมืองลพบุรีขึ้น โดยเรื่องเล่านี้เป็นเรื่องเล่าแบบใหม่ที่แตกต่างจากตำนานเมืองลพบุรีที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่นเมือง เนื่องจากเรื่องเล่าดังกล่าวเป็นเรื่องเล่าที่เกิดจากการผสมผสานสิ่งข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่มีหน่วยงานภาครัฐส่วนกลางได้ศึกษาไว้ ผสมผสานกับข้อมูลที่มาจากการบอกเล่าของคนในท้องถิ่น และจินตนาการที่สร้างขึ้นจากการวิเคราะห์ของผู้เขียนที่อยู่ในฐานะบุคคลที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเชื่อถือศรัทธา ซึ่งเรื่องเล่าดังกล่าวถูกนำมาอธิบายด้วยบทในลักษณะของสถานที่ที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี นั่นคือ พระปรางค์สามยอดและศาลพระกาฬ ซึ่งทั้งสองสถานที่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในตำนานเมืองลพบุรี แต่เป็นสถานที่ที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพ โดยเฉพาะศาลพระกาฬที่ประกอบไปด้วยเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ในหมู่ชาวเมืองลพบุรีเป็นอย่างมาก ซึ่งในเรื่องเล่าที่ถูกเรียบเรียงขึ้นใหม่นี้ได้มีการเชื่อมโยงพระปรางค์สามยอดและศาลพระกาฬให้มีความเกี่ยวข้องกัน จากการที่เรื่องเล่าที่ถูกประกอบสร้างขึ้นใหม่นี้ได้อธิบายว่า ทั้งพระปรางค์สามยอดและศาลพระกาฬถูกสร้างขึ้นโดยผู้นำที่ชื่อว่า พระกาฬวรดิศ ซึ่งเป็นผู้ที่อพยพมาจากพื้นที่เมืองเพชรบูรณ์และเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองลพบุรี สำหรับในส่วนส่วนของเทวรูปเจ้าพ่อพระ

ภาพที่ประดิษฐานอยู่ภายในศาลพระกาฬนั้นถูกอธิบายว่าเป็นอนุสาวรีย์ของพระกาฬวรดิศที่สร้างขึ้นเป็นที่ระลึกให้กับตนเอง ซึ่งการอธิบายในลักษณะดังกล่าวมีเนื้อหาที่ตรงข้ามกับประวัติศาสตร์กระแสหลักที่ผ่านการค้นคว้าทางวิชาการจากรัฐชาติส่วนกลางอย่างชัดเจน เนื่องจากประวัติศาสตร์กระแสหลักอธิบายว่า ศาลพระกาฬและพระปรางค์สามยอดสร้างขึ้นในสมัยขอมเรืองอำนาจ โดยได้รับอิทธิพลทางความเชื่อมาจากพระเจ้าชัยวรมันที่ครองอาณาจักรพระนคร และยังไม่สามารถระบุตัวผู้สร้างได้อย่างชัดเจน ส่วนเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬประดิษฐานอยู่ภายในศาลพระกาฬนั้นเป็นเทวรูปพระนารายณ์ เทพเจ้าสำคัญในศาสนาฮินดู มิใช่บุคคลที่มีตัวตนอยู่จริงในทางประวัติศาสตร์แต่อย่างใด ซึ่งจากการให้สัมภาษณ์ของพระครูประภัสรสุตคุณ พระภิกษุที่เป็นผู้ริเริ่มการตีพิมพ์ตำนานเมืองลพบุรีเป็นหนังสือได้แสดงให้เห็นถึงความเข้มข้นความเข้าใจท้องถิ่นเมืองลพบุรีที่พระภิกษุรูปนี้ได้รับการขัดเกลามาจากกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะของเรื่องเล่าในท้องถิ่น ทำให้พระภิกษุรูปนี้เกิดความมั่นใจในเรื่องราวเกี่ยวกับพระปรางค์สามยอดและศาลพระกาฬที่ตนเองได้ประกอบสร้างและเผยแพร่ออกสู่สาธารณะเป็นอย่างมาก ดังคำกล่าวของหลวงพ่อสัทสนันดังนี้

“อะไร ๆ ก็ยกให้เป็นของเขามาก เราไม่มีเป็นของตัวเองเลยหรือ คนสร้างปรางค์สามยอดก็เป็นคนไทยนี่แหละ จริง ๆ เจ้าพ่อพระกาฬนี้เป็นอนุสาวรีย์ของพระยาชัยนารายณ์ที่มาสสร้างปรางค์สามยอด อพยพมาจากแถวชัยบาดาล แล้วปรางค์สามยอดนี้ก็เป็นศิลปะแบบไทย ทำไมเราถึงไม่บอกว่า เขาลอกเลียนแบบเราบ้าง หลักฐานก็มีอยู่ ถ้าไปแถวชัยบาดาลก็จะมีซากเมืองเก่าของพระยาชัยนารายณ์อยู่”

การตีพิมพ์หนังสือตำนานเมืองลพบุรีมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการที่กระบวนการทางการศึกษาที่ถูกริเริ่มจากชาวเมืองลพบุรีเองได้กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างเกิดอำนาจในการอธิบายความเป็นตนเองของชาวเมืองลพบุรีขึ้นมาอีกครั้ง แทนที่จะถูกอธิบายจากหน่วยงานของรัฐชาติส่วนกลางเพียงอย่างเดียว แม้ว่าเรื่องเล่าที่อยู่ในหนังสือดังกล่าวจะไม่ได้ถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์กระแสหลัก และเรื่องเล่าที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจะไม่ได้ได้รับการเชิดชูจากรัฐชาติส่วนกลางในฐานะเรื่องเล่ากระแสหลักที่แสดงถึงความเป็นเมืองลพบุรีก็ตาม แต่ในเชิงการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีที่มีความเชื่อมโยงกับตัวบทที่มีอยู่ในท้องถิ่นเดิมอย่างศาลพระกาฬและพระปรางค์สามยอดนั้น เรื่องเล่าที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในหนังสือตำนานเมืองลพบุรีได้กลายเป็นเครื่องมือในการต่อรองเชิงอำนาจกับรัฐชาติส่วนกลางผ่านการปะติดปะต่อเรื่องราวตามทัศนคติของตนเอง แม้เรื่องราวดังกล่าวจะไม่ได้ตรงกับประวัติศาสตร์กระแสหลัก แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความเป็นท้องถิ่นเมืองลพบุรีที่พยายามจะสถาปนาอำนาจความยิ่งใหญ่ในฐานะปริมณฑลที่มี

ความเป็นเอกภาพของตนเองอีกครั้งเช่นเดียวกับกระบวนการทางการศึกษาในยุครัฐจารีตที่พยายามสร้างการรับรู้ให้เมืองลพบุรีมีภาพลักษณ์ของการเป็นพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์ ประกอบไปด้วยอำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่ได้อยู่ภายใต้อำนาจของมนุษย์ผู้ใด ดังนั้น ชาวเมืองลพบุรีจึงต้องเคารพในความเป็นท้องถิ่นของตนเองเหนือสิ่งอื่นใด

การที่มีการประกอบสร้างเล่าที่อยู่นอกเหนือประวัติศาสตร์กระแสหลักของพระปรางค์สามยอดและศาลพระกาฬนั้น กล่าวได้ว่า เป็นผลพวงจากการพัฒนาเมืองลพบุรีในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วยที่ทำให้ตัวบทในเชิงสถานที่ที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีได้รับการดูแลรักษาในฐานะโบราณสถาน จึงทำให้ตัวบทดังกล่าวมีความโดดเด่น และไม่ถูกทำลายลงรวมทั้งเป็นการสร้างภาพลักษณ์ในเชิงคุณค่าให้เกิดขึ้นแก่ตัวบทดังกล่าวด้วย แทนที่จะเป็นเพียงซากปรักหักพังที่ไร้สรรพประโยชน์และถูกทิ้งร้างแบบในยุคที่ผ่านมา ในยุคดังกล่าวก็ได้มีการย้ายเมืองออกไปตั้งใหม่นอกเขตที่มีโบราณสถานตั้งอยู่ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่โบราณสถานเมื่อมีผู้คนเข้าไปอาศัยอยู่ และประกาศให้สถานที่เหล่านั้นอยู่ในฐานะโบราณสถานทำให้โบราณสถานต่าง ๆ มีภาพลักษณ์ของความเป็นสถานที่พิเศษที่อยู่นอกเหนือจากการใช้ชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรี รวมทั้งมีการบูรณะสถานที่เหล่านี้ให้มีสภาพที่สมบูรณ์มากขึ้น (แม้ในกรณีของศาลพระกาฬ จะเป็นสถานที่ที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพศรัทธามาก่อนแล้วก็ตาม) จึงเป็นผลให้เกิดการประกอบสร้างเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่เหล่านี้ในลักษณะที่เชื่อมโยงกับความเป็นท้องถิ่นเป็นไปอย่างสะดวกในยุคต่อมา เนื่องจากสถานที่เหล่านี้มีความโดดเด่นในสายตาของชาวเมืองลพบุรีในทางกายภาพอยู่แล้ว อันเป็นการหนุนเสริมให้เกิดการสร้างให้เมืองลพบุรีกลับมา มีภาพลักษณ์ของการเป็นปริมณฑลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ มีบรรยากาศของความยิ่งใหญ่ และความเป็นเอกภาพของตนเองอีกครั้งหนึ่ง แม้ในยุครัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะไม่ได้มีการนำตัวบทดังกล่าวมาเชิดชูในฐานะสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเมืองลพบุรีก็ตามโดยตรงก็ตาม แต่การดำเนินการต่อโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรี ก็เป็นผลพวงให้เกิดการรับรู้ซากปรักหักพังที่อยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีในฐานะสิ่งที่มีคุณค่ามากขึ้น ดังที่ **ยายพิน** ได้เล่าว่า “เมื่อก่อนมีอะไร ปรางค์สามยอด ผู้ใหญ่เขาก็บอกนี่ปรางค์สามยอด นี่วังนารายณ์ ก็แค่นั้น แต่ไม่รู้ความเป็นมา เพิ่งมารู้ตอนหลังนี่แหละ ตอนเขาบูรณะและมาให้ความรู้กัน เราก็อ้อ แบบนี้เอง” ซึ่งการที่ชาวเมืองลพบุรีเกิดการเห็นคุณค่าของโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่มากยิ่งขึ้นนับเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้พลังอำนาจของความเป็นท้องถิ่นเกิดขึ้นมาอีกครั้ง หลังจากถูกบดบังจากชุดความคิดเกี่ยวกับความศิวิไลซ์ของภาครัฐส่วนกลางที่นำมากล่อมเกลากแก่ชาวเมืองลพบุรีในยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง

นอกเหนือจากกรณีของศาลพระกาฬและพระปรางค์สามยอดแล้ว ยังมีการฟื้นฟูเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่เคยเสด็จมาประทับและสร้างการพัฒนาเมืองลพบุรีขึ้นมาใหม่ผ่านการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชขึ้นบริเวณพื้นที่ที่เรียกว่า เมืองใหม่ ซึ่งรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สร้างไว้สำหรับใช้เป็นพื้นที่ในการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรี โดยแยกออกมาจากพื้นที่เดิมที่เป็นที่ตั้งของโบราณสถานเป็นจำนวนมาก ซึ่งสถานที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นวงเวียนที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน อันเป็นดั่งบทที่ถูกสร้างขึ้นใหม่เพื่อดึงเอาเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชให้กลับมาเป็นที่รับรู้ของชาวเมืองลพบุรีอีกครั้ง หลังจากเรื่องราวดังกล่าวมีลักษณะเป็นเรื่องเล่าปรัมปราในหมู่ชาวเมืองลพบุรีว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเคยเสด็จมาประทับที่เมืองลพบุรี และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวังนารายณ์ขึ้น แต่ชาวเมืองลพบุรีทั่วไปก็ไม่ได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการในพื้นที่ของเมืองลพบุรี จนทำให้ปรากฏตัวบทในลักษณะของโบราณสถานขึ้นเป็นจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว รวมทั้งยังไม่ปรากฏรูปลักษณะของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในลักษณะของตัวบทที่สร้างการรับรู้ผ่านการมองเห็นให้กับชาวเมืองลพบุรี ดังนั้น เรื่องเล่าเกี่ยวกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในยุคที่ผ่านมามีลักษณะที่คลุมเครือ และไม่ชัดเจน แม้จะมีการบอกเล่าต่อกันในหมู่ชาวเมืองลพบุรีก็ตาม แต่การบอกเล่าดังกล่าวก็เป็นการบอกเล่าในลักษณะที่ผิวเผิน และมีลักษณะเป็นเรื่องเล่าที่ชาวเมืองลพบุรีไม่ได้มีความลึกซึ้งในเชิงความรู้สึกผูกพันในฐานะบุคคลที่มีความสำคัญในฐานะวีรบุรุษ เพราะคำว่า นารายณ์ ถูกรับรู้ว่าเป็นเพียงชื่อของโบราณสถานแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรีเท่านั้น และโบราณสถานแห่งนี้ก็ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นสถานที่พิเศษที่มีคุณค่าต่อตนเองแต่อย่างใด ดังที่**ป้าปราณี**เล่าว่า

“เมื่อก่อนวังนารายณ์ ยายก็รู้ว่านี่วังนารายณ์ แต่ก็ไม่รู้ความเป็นมา ก็เขาบอกว่าเป็นวังของพระนารายณ์ เขาก็เล่ามาแค่นี้ เพิ่งมารู้ทีหลังตอนจัดงานวังนี้แหละว่า มีนั่นมีนี่ มีความสำคัญอย่างนั้นอย่างนี้ ความคิดเราก็เปลี่ยนไป เราก็เห็นคุณค่ามากขึ้น แต่คนรุ่นใหม่เขาก็รู้กันหมดแล้วมั้ง เขามีเรียนในโรงเรียน สมัยยายไม่มีใครมาบอกอะไรเลย”

เมื่อมีการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชขึ้นใน พ.ศ. 2509 ก็ได้ส่งผลให้เกิดตัวบทเกี่ยวกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในรูปแบบใหม่ที่ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีสามารถรับรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรมในเชิงการมองเห็น นอกจากนี้ ยังเป็นการทำให้ประชาชนจากพื้นที่อื่นได้รับรู้เกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกับพื้นที่เมืองลพบุรีด้วย อันเป็นการสร้างให้เกิดความทรงจำชุดใหม่เกี่ยวกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

กับพื้นที่เมืองลพบุรี แม้ว่าสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จะเป็นพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งอยู่ในประวัติศาสตร์กระแสหลัก แต่การสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่เน้นย้ำให้เห็นว่า เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นพิเศษ โดยการเกิดขึ้นของพระบรมราชานุสาวรีย์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดประเพณีประดิษฐ์ในการสักการะบูชาทั้ง “งานราษฎร์” และ “งานหลวง” รวมทั้งมีการจัดเครื่องสักการะไว้จำหน่ายให้ผู้เดินทางผ่านไปมา ได้แวะสักการะขอพรอยู่เป็นประจำ จนก่อให้เกิดธรรมเนียมในการขนานศาลกล่าว และการเข้ามาสักการะในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเข้ารับตำแหน่งใหม่ การอุปสมบท วันตรุษจีน วันสงกรานต์ ฯลฯ ทำให้พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกสร้างขึ้นกลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งใหม่ที่ได้รับความนิยมในการสักการะควบคู่กับศาลพระกาฬ เห็นได้จากการที่จะมีการใช้ประเพณีประดิษฐ์ดังกล่าวมาข้างต้นในลักษณะเดียวกับศาลพระกาฬ ดังที่ **ป้าจก** ที่สะท้อนถึงความเชื่อถือศรัทธาในพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชว่า “คนลพบุรีเวลามีงานอะไรเขาก็จะมาไหว้ เวลาคนจะบวชอย่างเนี่ย เขาก็จะมาวนรอบพระนารายณ์ มาขอขมาลาโทษ หรือถ้าว่ามีความทุกข์ใจ ต้องการอะไรมาขอท่านก็จะสำเร็จ เห็นอยู่เรื่อย ๆ หรือเวลาอะไรก็จะนึกถึงท่าน ให้ท่านช่วย” นอกจากนี้ ยังมีการจัดสร้างวัดมุงคลที่ใช้ต้นแบบจากพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทั้งในลักษณะของพระบรมรูปลอยองค์ และเหรียญห้อยคอ ตลอดจนรูปภาพของพระบรมราชานุสาวรีย์ที่มีการจำหน่ายเพื่อใช้เป็นของที่ระลึกในโอกาสต่าง ๆ ที่มักถูกจำหน่ายคู่กับเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬในลักษณะต่าง ๆ อยู่เสมอ

ภาพประกอบ 52 พระบรมรูปจำลองของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกจำหน่ายเป็นของที่ระลึก

การผลิตซ้ำรูปลักษณ์ของพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช แสดงให้เห็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่มีต่อเมืองลพบุรี จึงต้องมีการสักการะบูชาเพื่อน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณและขอพรในฐานะที่พระองค์เป็นผู้สร้างให้เมืองลพบุรีเกิดความเจริญรุ่งเรือง ดังจารึกที่ฐานพระบรมราชานุสาวรีย์ที่เป็นตัวบทช่วยหนุนเสริมให้เกิดการรับรู้ถึงพระราชกรณียกิจและพระราชกฤษฎาภินิหารของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่แสดงถึงการทรงมีทั้ง “พระเดช” และ “พระคุณ” ต่อชาวเมืองลพบุรีมาตั้งแต่อดีต อันเป็นการสร้างตัวบทในลักษณะผู้นำท้องถิ่นที่มีถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์กระแสหลัก และมีเรื่องเล่าเกี่ยวข้องกับความเป็นท้องถิ่นเมืองลพบุรี ซึ่งเรื่องเล่าดังกล่าวถูกรื้อฟื้นขึ้นมาผ่านการสร้างตัวบทเชิงสถานที่ให้ประชาชนสามารถรับรู้ได้ง่ายผ่านสายตา และปรากฏให้เห็นอยู่เป็นประจำ แทนที่จะเป็นเรื่องของคำบอกเล่าเกี่ยวกับวังนารายณ์ของคนในท้องถิ่นเท่านั้น ควบคู่ไปกับการเล่าตำนานเมืองลพบุรีแบบเดิมให้เป็นกิจลักษณะและเป็นทางการมากขึ้น โดยใช้อำนาจบารมี (Charismatic Authority) ของบุคคลในท้องถิ่นที่มีพลังในเชิงของความน่าเชื่อถือและความเคารพศรัทธาที่อิงอยู่กับหลักศาสนา ผ่านการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับอดีตของเมืองลพบุรีในยุคที่เมืองลพบุรีมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่เรื่องราวในอดีตบางชุดถูกนำมาใช้ในการให้การศึกษาเพื่อสร้างการรับรู้แก่ชาวเมืองลพบุรี ตลอดจนประชาชนทั่วไป รวมทั้งเป็นการสร้างภาพลักษณ์ความยิ่งใหญ่ตัวบทที่มีอยู่แล้วในพื้นที่อย่างวังนารายณ์ ผ่านตัวบทที่ถูกสร้างขึ้นใหม่อย่างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

4) ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม (Localism)

กระบวนการทางการศึกษาในยุคนี้มีลักษณะของการขยายการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีที่ได้ประกอบสร้างไว้ในยุคที่ 3 ผ่านตัวบทที่มีการสร้างไว้แล้ว เพื่อขยายการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีในฐานะพื้นที่ที่มีความเป็นเอกภาพเฉพาะตัว รวมทั้งมีความยิ่งใหญ่ของตนเอง โดยไม่ได้เป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งและไม่ได้อิงอยู่กับอำนาจจากรัฐชาติหรือกระทำสิ่งใด ๆ เพื่อสนับสนุนรัฐชาติส่วนกลางเพียงอย่างเดียว ดังนั้น เมืองลพบุรีในยุคนี้จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงอำนาจของความเป็นท้องถิ่นที่แผ่ขยายมากขึ้น อันนำไปสู่ภาวะของการช่วงชิงการนิยามความเป็นเมืองลพบุรีกลับมาจากยุคของการที่รัฐชาติพยายามรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาที่มีความเด่นชัดมากในยุคนี้คือ กระบวนการทางการศึกษาที่มุ่งสร้างให้เมืองลพบุรีเป็นที่รับรู้ในฐานะเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชผ่านการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระ

นารายณ์มหาราชขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา รวากับเมืองดังกล่าวเกิดสิ่งที่เรียกว่า ความเจริญรุ่งเรือง ทุกอย่างขึ้นอย่างพร้อมบริบูรณ์ใน รัชสมัยดังกล่าวทั้งหมด โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับยุคสมัยอื่น อันเป็นการสร้างภาพจำชุดใหญ่เกี่ยวกับเมืองลพบุรีให้เกิดขึ้น ซึ่งผลของการดำเนินการดังกล่าว ได้ทำให้รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นช่วงเวลาที่ชาวเมืองลพบุรีทุกกลุ่มมีการกล่าวถึงและมีความคุ้นชินเกี่ยวกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับช่วงเวลาดังกล่าวมากที่สุด ดังจะเห็นได้จากเสียงสะท้อนของ **ลุงชัย** ผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองลพบุรีมากกว่าห้าสิบปี ที่กล่าวว่า “สมเด็จพระนารายณ์ท่านมาสร้างเมืองลพบุรีที่นี่ เพราะท่านชอบที่นี่ ท่านประทับอยู่ที่ลพบุรีมากกว่าที่อยู่เสียอีก ก็ภูมิใจว่าเราก็คือคนลพบุรีนะ เป็นคนในเมืองที่สมเด็จพระนารายณ์ท่านเคยมาประทับอย่างพระที่นั่งเย็นก็เป็นที่นี่ที่ท่านใช้ประพาสป่า” เช่นเดียว **คุณนพ** อายุ 27 ปี ชาวเมืองลพบุรีรุ่นใหม่ ที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางกระบวนการทางการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ชาวเมืองลพบุรีมองเห็นคุณค่าของท้องถิ่นตนเองกล่าวว่าเกี่ยวกับเมืองลพบุรีว่า “ถ้าพูดถึงลพบุรีก็ต้องพระนารายณ์ครับ เพราะท่านมาสร้างเมืองลพบุรีให้มีความเจริญรุ่งเรืองในหลายด้านเลย และเมืองลพบุรีก็มีโบราณสถานตั้งอยู่มาก ส่วนใหญ่ก็สร้างในสมัยพระนารายณ์ทั้งนั้น” แม้ว่าจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์กระแสหลักแล้ว เมืองลพบุรีจะเป็นเมืองที่มีผู้ปกครองมาอย่างต่อเนื่อง และในบางยุคก็ถูกกล่าวว่าเป็นเมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่มีความรุ่งเรืองเช่นเดียวกัน เช่น ในยุคขอมเรืองอำนาจ ที่เมืองลพบุรีอยู่ในฐานะเมืองสำคัญที่ได้รับอิทธิพลทางอารยธรรมมาจากศูนย์กลางของอาณาจักรขอมในสมัยพระเจ้าชัยวรมัน จนก่อให้เกิดสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ปรากฏให้เห็น หรือในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็ปรากฏว่ามีพระมหากษัตริย์อย่างสมเด็จพระวรมศวรเคยเสด็จมาครองเมืองลพบุรีด้วย หรือในพงศาวดารเมืองเหนือก็มีการกล่าวไว้ว่า ในช่วงที่พระนางจามเทวี พระมหากษัตริย์แห่งนครหริภุญไชย ยังทรงพระเยาว์ พระองค์ได้ถูกส่งมาเล่าเรียนศิลปวิทยาที่เมืองลพบุรี โดยมีเจ้าเมืองลพบุรีเป็นผู้อุปถัมภ์ จากนั้นจึงกลับไปครองนครหริภุญไชย เมื่อทรงเจริญวัยขึ้นแล้ว อันแสดงให้เห็นถึงการที่เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวิทยาการและอิทธิพลในทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์เหล่านี้ก็ไม่ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาสร้างการรับรู้ให้กับประชาชนทั่วไป โดยตัวบทถูกสร้างขึ้นซึ่งสื่อถึงสมเด็จพระวรมศวร และพระนางจามเทวีที่ปรากฏให้เห็นในพื้นที่เมืองลพบุรีมีเพียง 2 ตัวบทเท่านั้น คือ ชื่อสนามกีฬาพระวรมศวร และชื่อสระว่ายน้ำจามเทวี และตัวบทดังกล่าวก็ไม่ได้ถูกนำมาเชิดชูให้ชาวเมืองลพบุรีได้เห็นถึงความสำคัญเพิ่มเติมด้วยวิธีอื่น ๆ เพียงแต่มีการนำพระนามของพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์มาตั้งเป็นชื่อสถานที่เท่านั้น และจากการเก็บข้อมูลพบว่า ชาวเมืองลพบุรีส่วนใหญ่ก็ไม่ได้มีการรับรู้ว่าคุณค่าทั้งสองท่านมีความเกี่ยวข้องอย่างไรกับเมืองลพบุรี ส่วนตัวบทที่เกี่ยวข้องกับความรุ่งเรืองของเมือง

ลพบุรีในสมัยขอมเรื่องอำนาจอย่างศาลพระกาฬและพระปรางค์สามยอดนั้นก็ถูกรักษาและอธิบายในฐานะของโบราณสถานที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ในเชิงวิชาการเท่านั้น แต่ไม่ได้มีการนำมาเชิดชูให้เห็นความยิ่งใหญ่ของความเป็นเมืองลพบุรีด้วยวิธีอื่นโดยภาครัฐ ส่วนศาลพระกาฬก็ถูกนับถือในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวเมืองลพบุรี แต่ไม่ได้มีการสร้างประเพณีประติฐฐ์เพิ่มเติมจากภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อเน้นย้ำให้สถานที่ดังกล่าวกลายเป็นสถานที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของเมืองลพบุรีอย่างชัดเจน

สำหรับการสร้างความรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในฐานะเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นมีการนำตัวบทที่อยู่ในฐานะหลักฐานชิ้นสำคัญที่แสดงถึงสิ่งที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเข้ามาประทับและพัฒนาเมืองลพบุรีอย่างวังนารายณ์มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างการรับรู้แก่ประชาชนทั่วไป ทั้งชาวเมืองลพบุรีเองและประชาชนจากพื้นที่อื่น โดยในช่วงที่มีการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พื้นที่ของวังนารายณ์จะถูกประดับตกแต่งเป็นเสมือนดินแดนที่ย้อนไปสู่รัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอีกครั้งหนึ่ง จากการที่มีการจัดองค์ประกอบหลายประการที่สื่อถึงการย้อนไปสู่ยุคอดีต ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย อาหาร การละเล่น การแสดงมหรสพ ศิลปหัตถกรรม ฯลฯ ทำให้ในห้วงเวลาของการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช วังนารายณ์จะเป็นตัวบทของกระบวนการทางการศึกษาที่มีความโดดเด่นมาก เนื่องจากบรรยากาศของวังนารายณ์ในช่วงนี้มีความแตกต่างจากบรรยากาศโดยรอบอย่างชัดเจน เนื่องจากการจัดบรรยากาศของวังนารายณ์ถูกการนำพาทกรรมของการย้อนยุคเข้ามาสวมทับ เพื่อให้สอดคล้องกับบรรยากาศในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แม้ว่าหลายสิ่งหลายอย่างในงานดังกล่าวจะไม่ได้มีการอธิบายว่า ลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นอย่างไรก็ตาม แต่ก็เป็นที่รับรู้ร่วมกันในภาพรวมว่า บรรยากาศของวังนารายณ์ในช่วงที่มีการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์นั้นเป็นบรรยากาศของการย้อนยุคผ่านการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานภาครัฐ ที่จะมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้ล่วงหน้าก่อนการจัดงานดังกล่าวขึ้น

ภาพประกอบ 53 บรรยากาศของงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกสร้างให้เป็นแบบย้อนยุค

แม้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจะเป็นหนึ่งในบุคคลที่อยู่ในประวัติศาสตร์กระแสหลัก แต่การนำพระราชกรณียกิจของพระองค์ได้เชิดชูให้เมืองลพบุรีเป็นที่รับรู้ในฐานะปริณิณทลแห่งความมีอำนาจอีกครั้ง รวากับเมืองลพบุรีอยู่แบบโดด ๆ โดยมีวีรบุรุษเป็นผู้นำ เป็นเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะของบุญญาธิการและพระราชกฤษฎาภินิหารของบุคคลที่มีอยู่จริง และมีบันทึกไว้อย่างชัดเจนในประวัติศาสตร์กระแสหลัก คนเข้าถึงได้ง่ายขึ้นในการรับรู้ สถาปนาความยิ่งใหญ่ของเมืองลพบุรีให้เกิดขึ้นอีกครั้ง กลายเป็นความภาคภูมิใจแบบใหม่ที่ชาวเมืองลพบุรียึดถือ ซึ่งลักษณะดังกล่าวได้ก่อให้เกิดเรื่องราวเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์และการยึดมั่นในสมเด็จพระนารายณ์มากขึ้น กลายเป็นกษัตริย์ในท้องถิ่น มากกว่าจะเป็นการรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติส่วนกลาง โดยการนำเอาตัวบทที่มีอยู่ในอดีตมาใช้นั้นเป็นไปในลักษณะของการนำมาประยุกต์ใช้ผ่านการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพื่อสร้างบรรยากาศให้ประชาชนที่เข้ามาเที่ยวชมงานดังกล่าวได้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งกับตัวบทที่ภาครัฐพยายามจะสื่อสารมากยิ่งขึ้น ซึ่งหนึ่งในปฏิบัติการสำคัญเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีในช่วงเวลาของการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้แก่ การเชิญชวนให้ชาวเมืองลพบุรีมีการแต่งกายด้วยชุดไทยทั้งเมือง ไม่ใช่เฉพาะแต่ที่มาเที่ยวชมงานฯ สำหรับในส่วนของประชาชนทั่วไปนั้นจะพบว่า มีการแต่งกายตามการเชิญชวนบ้างบางส่วน แต่ในส่วนขององค์กรที่มีลักษณะเป็นทางการอย่างสถานที่ราชการและสถานศึกษานั้น พบว่า มีการกำหนดให้แต่งกายด้วยชุดไทยกันทั้งหมด ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าวเมืองลพบุรีเกิดการนำวาทกรรมเกี่ยวความเป็น “ไทย” มาเป็นตัวบทในการสร้างการรับรู้เพื่อเชื่อมโยงสู่ความเป็นเมืองลพบุรี แม้ความเป็นไทยในที่นี้จะไม่ถูก

จำเพาะเจาะจงว่าเป็นความเป็นไทยในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ตาม ซึ่งในกิจกรรมการรณรงค์ให้มีการแต่งกายด้วยชุดไทยในช่วงที่มีการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นได้ก่อให้เกิดการได้ทำให้บุคคลที่มาร่วมงานเกิดอารมณ์ร่วมกับบรรยากาศย้อนยุคที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในงานดังกล่าว ดังที่**คุณตุ๊ก** หนึ่งในชาวเมืองลพบุรีที่มาเที่ยวชมงานเป็นประจำทุกปีสะท้อนว่า “พี่มาทุกปี แต่งชุดไทยมาตลอด ก็เป็นคนไทย ปีละครั้งเอง ทำได้ งานนี้เขาย้อนยุคก็แต่งชุดไทยมาจะได้กลมกลืน เขาแต่งชุดไทยกันทั้งนั้น มาแล้วรู้สึกรักชาติขึ้นมาเลย ได้ฟีลลิ่งดี เราเป็นคนไทย รักในเมืองลพบุรี งานแผ่นดินนี้ที่สุดแล้ว ลพบุรีเราจัดได้ยิ่งใหญ่มาก” ซึ่งคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า กระบวนการทางการศึกษาที่สร้างการเรียนรู้ในลักษณะของการเปิดโอกาสให้ชาวเมืองลพบุรีได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างการแต่งกายด้วยชุดไทย เป็นสิ่งที่ประสบความสำเร็จอย่างมากในการฟื้นฟูให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความตระหนักในความสำคัญของท้องถิ่นของตนเอง

ภาพประกอบ 54 การแต่งชุดไทยรูปแบบต่าง ๆ ของผู้เข้าชมงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

นอกจากนี้ การจัดงานดังกล่าวได้ทำให้สถานที่แห่งต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับตัวบที่ถูกลำมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้อย่างศาลพระกาฬ ศาลลูกศร วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ บ้านวิชาเยนทร์ ฯลฯ ได้รับความสนใจในฐานะส่วนหนึ่งของงานไปด้วย เนื่องจากสถานที่เหล่านี้ได้รับการประดับไฟเป็นพิเศษในช่วงที่มีการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวถือเป็นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของเมืองลพบุรีแก่ประชาชน ตลอดจนจนเป็นการสร้างการรับรู้รูปแบบใหม่เกี่ยวกับสถานที่เหล่านี้โดยนำศาสตร์ทางด้านวิชาการเข้ามาใช้ในการอธิบาย เพื่อใช้ในการสร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้นในการสร้าง

การรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรี เนื่องจากศาสตร์ทางวิชาการเป็นศาสตร์เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการอธิบายขยายความ ซึ่งเมื่อนำมานุกรณาการใช้กับการสร้างวาทกรรมความเป็นเมืองลพบุรีแล้ว ย่อมทำให้ความเป็นลพบุรีเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการชักจูงคนให้เกิดความเชื่อตาม แม้ว่าการรับรู้ทั่วไปแล้ว อาจจะมีส่วนอื่นของเมืองลพบุรีที่ยังไม่ได้ถูกนำมาอธิบายด้วยศาสตร์ทางวิชาการก็ตาม เห็นได้จากการที่มีการขยายรูปแบบการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ให้มีขอบเขตที่กว้างขวางมากขึ้น โดยจากเดิมที่งานดังกล่าวเป็นการจัดในลักษณะของงานทางวิชาการที่ให้การศึกษากับประวัติศาสตร์ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มาเป็นงานที่สร้างความดึงดูดให้แก่ผู้คนมากยิ่งขึ้น ผ่านการนำกิจกรรมการออกร้านขายสินค้ามาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของงาน ทำให้ผู้ที่เข้ามาเที่ยวชมงานสามารถทำกิจกรรมได้หลายลักษณะมากขึ้น อันเป็นเครื่องมือสมัยใหม่ในการดึงดูดผู้คนให้เข้ามาเที่ยวงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ที่มุ่งสร้างการรับรู้เกี่ยวกับวาทกรรมความเป็นเมืองลพบุรี ในแง่นี้ วังนารายณ์จึงอยู่ใน 2 สถานะตามการรับรู้ของประชาชน นั่นคือ สถานที่ที่เป็นโบราณสถานที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และเป็นพื้นที่ของการเดินเที่ยว ถ่ายรูป เพื่อผ่อนคลาย พบปะสังสรรค์กับคนรู้จัก ดังกล่าวของ **คุณที** วัยรุ่นที่เข้ามาเดินเที่ยวชมงานวังนารายณ์กับเพื่อนที่สะท้อนว่า

“ปกติเวลาถึงงานวังก็จะนัดเพื่อมาแต่งชุดไทยถ่ายรูป แล้วโพสต์ลงโซเชียลอยู่แล้วครับ ไม่รู้อะพี่ ผมว่ามันผ่อนคลายดีนะ เอาไว้เป็นที่นัดเจอกันด้วย อย่างเพื่อนเก่า ๆ สมัยเรียนที่ไม่ได้เจอกันมานาน พอมีงานวังก็ได้มาเจอกัน มาสังสรรค์เฮฮากัน ผมว่าเป็นงานที่ดีนะ” เพราะได้ทั้งความรู้ทางประวัติศาสตร์ และมีอะไรหลาย ๆ อย่างให้ดู ผมว่ามาแล้วเพลินดี ได้หลายอย่างในงาน ผมมาทุกปี”

นอกเหนือจากการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่เป็นสร้างให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะเมืองที่มีความยิ่งใหญ่เป็นของตนเองแล้ว ในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นยังมีการเพิ่มกิจกรรมที่ช่วยเสริมภาพลักษณ์ของความเป็นเมืองลพบุรีให้มีความโดดเด่นมากขึ้น นั่นคือ งานเลี้ยงโต๊ะจีน ซึ่งจัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.2532 อันเป็นการสร้างการรับรู้ว่า ลิงกับความเป็นเมืองมีความเชื่อมโยงต่อกัน ซึ่งสถานที่ในการจัดเลี้ยงโต๊ะจีนนั้น ใช้บริเวณพระปรางค์สามยอดและศาลพระกาฬในการจัดงาน โดยการใช้สถานที่ดังกล่าวในการจัดงาน นับเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่า สถานที่ทั้งสองแห่งมีความสำคัญในความเป็นลพบุรีที่ผูกโยงกับลิงด้วย นับเป็นการเลือกพื้นที่ในการสร้างการรับรู้แบบเฉพาะเจาะจง เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงทำให้ผู้ที่เข้าร่วมงานเกิดการรับรู้เกี่ยวกับความสำคัญของลิงที่ยึดโยงอยู่กับสถานที่ทั้งสองแห่งนี้ในฐานะที่เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีจนทำให้มีนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นเดินทางเข้า

มาภายในเมืองลพบุรีเป็นจำนวนมาก ดังที่**ป้าปราง** เล่าว่า “สมัยที่จัดงานใหม่ ๆ นี่บูมมาก ขนาดญาติป้าอยู่กรุงเทพฯ เขายังมากันเลย บอกมาดูสิ มาก็ทั้งครอบครัวเลย แล้วเขาก็พาเพื่อนที่ทำงานมาด้วย สมัยนี้ก็ยังคนเยอะอยู่ เขาก็มาดูสิกัน เราอยู่ที่นี้เราก็อะไร ๆ เห็นจนชิน เมื่อก่อนก็ไม่ได้มีคนมาเยอะขนาดนี้ พอมีโต๊ะจีนถึง ลิงลพบุรีก็เป็นที่รู้จักมากขึ้น” รวมทั้งเมื่อภาพการจัดงานถูกเผยแพร่ออกไปผ่านทางสื่อประเภทต่าง ๆ ประชาชนในพื้นที่อื่นที่ไม่ได้รู้จักเมืองลพบุรีมาก่อนก็จะเกิดการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีในทิศทางเฉพาะตามที่ตนเองเห็นจากสื่อด้วย อันแสดงให้เห็นถึงการที่งานเลี้ยงโต๊ะจีนลิงอยู่ในฐานะของกระบวนการทางการศึกษาอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่อื่นได้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีในฐานะเมืองที่มีความเชื่อมโยงกับลิง

ภาพประกอบ 55 ภาพการเผยแพร่งานจัดเลี้ยงโต๊ะจีนลิงในสื่อโซเชียลมีเดีย

(True4U News Online, 2565)

5) ยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังให้แก่ผู้คน (Empowerment)

หลังจากมีการฟื้นฟูพลังอำนาจในการนิยามความเป็นเมืองลพบุรีจากรากฐานของความเป็นท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมในยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม อันเป็นการนำการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในฐานะเมืองที่มีความยิ่งใหญ่ให้กลับมาอีกครั้ง หลังจากถูกลดทอนให้อ่อนกำลังลงในยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยจะเห็นได้ว่า หลังจากสิ้นสุดยุครัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้มีการ

จัดกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละลักษณะขึ้นที่นำไปสู่การลดทอนหลังอำนาจในนิยามสิ่งต่าง ๆ ของชุดความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ตามแบบที่รัฐชาติส่วนกลางกำหนด ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาเหล่านี้ได้มีการหยิบยกของสิ่งที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีเอง ไม่ว่าจะเป็นตำนาน เรื่องเล่า โบราณสถาน การจัดงานเทศกาล ฯลฯ มาใช้เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูการรับรู้เกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของเมืองลพบุรีที่เคยมีมาในอดีต ทำให้เมืองลพบุรีมีภาพลักษณ์ของความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น แม้ว่าในทางการปกครองของรัชชาติสมัยใหม่ เมืองลพบุรีจะมีระบบการปกครองเช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ภายใต้การปกครองของรัฐไทยก็ตาม

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่มีการฟื้นฟูการรับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์ความยิ่งใหญ่ของเมืองลพบุรีให้กลับมาแล้ว ในยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คนอำนาจนี้ ก็ได้มีการขยายการรับรู้เกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของท้องถิ่นเมืองลพบุรีให้มีความกว้างขวางมากขึ้น ผ่านทางการนำตัวบทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างการรับรู้ ดังนั้น กระบวนการทางการศึกษาในยุคนี้จึงเป็นสิ่งที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับตัวบทที่อยู่นอกเหนือจากตัวบทที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการทางการศึกษาในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการหยิบเอาตัวบทอื่น ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของท้องถิ่นด้วย จึงกล่าวได้ว่า ความเป็นเมืองลพบุรีได้ถูกนำไปใช้ในการตีความในลักษณะที่กว้างขวางมากขึ้น นอกเหนือจากการการใช้ตัวบทแบบเดิมในการสร้างการรับรู้อย่างศาลพระกาฬ พระปรางค์สามยอด ตำนานเมืองลพบุรี วังนารายณ์ พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รวมทั้งมีตัวแสดงที่อยู่นอกเหนือจากภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อสร้างการรับรู้มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างประการสำคัญประการหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงการดำเนินกระบวนการทางการศึกษาในยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คนก็คือกรณีของการจัดงานทำบุญเมืองลพบุรีที่มีการสร้างภาคีเครือข่ายในการดำเนินการจัดงานดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ทั้งในลักษณะขององค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรอย่างสมาคม มูลนิธิที่ทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ท้องถิ่นเมืองลพบุรี และบริษัท ห้างร้านที่ช่วยในการสนับสนุนเงินทุนในการดำเนินงาน รวมทั้งการส่งผู้แทนเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ถูกจัดขึ้น ซึ่งแม้ว่างานดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่เพิ่งถูกจัดขึ้นใหม่ แต่ก็กล่าวได้ว่าสามารถดึงดูดให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวเมืองลพบุรีได้เป็นอย่างดี ดังที่ **ลุงชัย** ผู้ที่มาร่วมงานทำบุญเมืองลพบุรีได้เล่าว่า “ลุงมาทุกปีแหละ บ้านก็อยู่ใกล้ ๆ เมื่อก่อนยังไม่ค่อยมีอะไร เค้าก็จัดกันเอง ทำบุญเลี้ยงพระ แต่ตอนหลังก็เริ่มมีกิจกรรมอะไรเพิ่มเติมขึ้นมาเรื่อย ๆ คนก็เริ่มให้ความสนใจ ก็เลยกลายเป็นงานใหญ่ขึ้นมา ตอนกลางวันก็มีอาหารเลี้ยงเยอะเลย เขาก็ร่วมมือกันเยอะ

แต่ละหน่วยงาน” โดยงานทำบุญเมืองลพบุรี มีลักษณะเป็นงานที่มุ่งทำให้ชาวเมืองลพบุรีเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว อันเป็นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของเมืองลพบุรีผ่าน การร่วมปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีเองด้วย นอกเหนือจากการบอกเล่าโดยตรงที่ถูกนำมาใช้ใน กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างการรับรู้แบบในยุคที่ผ่านมา ซึ่งพื้นที่หลักที่ถูกนำมาใช้สำหรับ จัดงานทำบุญเมืองลพบุรี ได้แก่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุที่ตั้งอยู่บริเวณด้านข้างวังนารายณ์ ซึ่งวัด ดังกล่าวเป็นศาสนสถานที่มาตั้งแต่สมัยยุคขอมเรืองอำนาจ และได้รับการบูรณะเรื่อยมาในแต่ละ ยุค อย่างไรก็ตาม บทบาทของศาสนสถานดังกล่าวกลับไม่ได้ถูกนำมายกย่องเชิดชูในฐานะสิ่งที่ แสดงถึงลักษณะความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรี โดยก่อนที่จะมีการจัดงานทำบุญเมืองลพบุรี วัด ดังกล่าวถูกรู้จักจากชาวเมืองลพบุรีในฐานะโบราณสถานแห่งหนึ่งเท่านั้น แต่ไม่มีผู้ใดสนใจถึง ประวัติความเป็นมา เห็นได้จากสิ่งที่**ป้าปราณี** สะท้อนถึงความคิดของตนเองเกี่ยวกับวัดพระศรีรัตน มหาธาตุว่า

“เมื่อก่อนวัดพระธาตุก็ไม่ค่อยมีคนเข้าหรรอก มีแต่ฝรั่งเข้ามาดู คนลพบุรีก็ ไม่ได้เข้า เพราะไม่รู้จะมาดูอะไร เขาก็ว่าเป็นโบราณสถาน ก็เพิ่งจะมาตอนที่เขาจัดทำบุญเมือง ลพบุรีนี้แหละ เข้ามาก็รู้สึกว่พื้นที่กว้างขวางดี เมื่อก่อนได้ยินข่าวแค่ว่าเขามาหาชุดกรูสมบัติกัน แค่นั้นแหละ แต่ตอนหลังเขามาจัดงานทำบุญทุกปี ก็เห็นเขาจัดใหญ่โตเลย คนก็เยอะ”

ดังนั้น การจัดงานทำบุญเมืองลพบุรีจึงเป็นการทำให้ตัวบทที่เคยอยู่นอกเหนือ การรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีให้กลายเป็นสิ่งที่ช่วยหนุนเสริมให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ ของเมืองลพบุรีขึ้นได้ และเมื่อสังเกตกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นภายในงานดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการจัด กิจกรรมในลักษณะที่หลากหลาย ซึ่งแต่ละกิจกรรมล้วนเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของ ประชาชนทั้งสิ้น เช่น การวาดภาพบนผืนผ้าพระบฏเพื่อใช้ห่มองค์พระปรมาภิไธยที่ตั้งอยู่ภายในวัดพระ ศรีรัตนมหาธาตุ การแสดงธรรมกลางเมือง การเวียนเทียนรอบพระปรมาภิไธย ฯลฯ กิจกรรมข้างต้น นับเป็นการสร้างการรับรู้ใหม่เกี่ยวกับเมืองลพบุรีให้เกิดขึ้น เนื่องจากเดิมวัดพระศรีรัตนมหาธาตุที่ ถูกใช้เป็นพื้นที่หลักในการจัดกิจกรรมนั้นมีสถานภาพเป็นโบราณสถานที่มิไว้สำหรับเปิดให้ นักท่องเที่ยวเข้าชมเท่านั้น ไม่ได้ถูกนำมาใช้งานในเชิงการประกอบพิธีกรรมแต่อย่างใด แต่เมื่อมี การจัดงานทำบุญเมืองลพบุรีขึ้น ทำให้เกิดมีพิธีกรรมขึ้นในบริเวณดังกล่าว โดยบริเวณดังกล่าวถูก นิยามว่าเป็น “กลางเมืองลพบุรี” อันเป็นการสร้างการรับรู้ในรูปแบบใหม่ในฐานะศูนย์กลางแห่ง ความศักดิ์สิทธิ์ แทนที่จะเป็นศาลพระกาฬ หรือวังนารายณ์แบบที่สถานที่ดังกล่าวเคยถูกใช้เป็นตัว บทในการประกอบสร้างความเป็นเมืองลพบุรีมาแต่เดิม โดยวังนารายณ์และศาลพระกาฬถูกใช้ เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมในฐานะส่วนหนึ่งของงานทำบุญเมืองลพบุรีเท่านั้น แม้ว่าสถานที่ดังกล่าวจะ

ยังคงถูกใช้ในรูปแบบเดิมที่เคยใช้อยู่ก็ตาม แต่ก็กล่าวได้ว่า ในบริบทของการจัดงานทำบุญเมืองลพบุรี ทั้งสองสถานที่ได้ถูกลดทอนภาพลักษณ์ของความเป็นตัวบทหลักในการแสดงความเป็นเมืองลพบุรีลง เห็นได้จากการที่วังนารายณ์ถูกใช้เป็นสถานที่ที่ใช้สำหรับจัดกิจกรรมวาดภาพพระบาท เพื่อนำไปห่มองค์พระปรางค์ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ แทนที่จะถูกใช้เป็นสถานที่หลักในการสักการะบูชา รวมทั้งศาลพระกาฬ ถูกใช้เป็นสถานที่ในการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองเมืองลพบุรีในช่วงเวลาสั้น ๆ ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมบวงสรวงที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ฯลฯ รวมทั้งในงานดังกล่าวยังมีการจัดให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในเมืองลพบุรีได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง เช่นเดียวกับการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แม้จะเป็นการจัดงานโดยใช้เวลาเพียงหนึ่งวันก็ตาม งานดังกล่าวจึงถือเป็นตัวบทใหม่ที่มีการดึงเอาตัวบทเดิมที่เคยถูกใช้อยู่มาเป็นองค์ประกอบในการสร้างการรับรู้ที่ค่อนข้างหลากหลาย โดย **คุณแมน** ผู้ที่เข้าร่วมงานทำบุญเมืองลพบุรีเป็นครั้งแรก ได้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกประทับใจและซาบซึ้งที่ได้เข้าร่วมงานดังกล่าวว่า “เพิ่งมาครั้งแรก เพื่อนชวนมาเข้ามาแล้วก็เออรู้สึกว่าจะสบายใจ ได้ทำบุญ ฟังเทศน์ เวียนเทียนรอบพระธาตุ ปกติเราก็กอยู่ลพบุรีนี้แหละ แต่ก็ไม่ได้สนใจ พอมาแล้ว เขาก็เล่าประวัติลพบุรีให้ฟัง แล้วทำบุญให้บรรพบุรุษของเมืองลพบุรี เราทำแล้วเราก็ก็นึกดี ไม่ลืมรากเหง้าของตัวเอง” ซึ่งจากคำพูดดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการที่การจัดงานทำบุญเมืองลพบุรีอยู่ในฐานะกระบวนการทางการศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการทำให้บุคคลได้รับการกล่อมเกลา จนเกิดการรับเอาเนื้อหาสาระอยู่ในกระบวนการทางการศึกษาเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการนิยามตนเองอย่างอัตโนมัติ

ภาพประกอบ 56 การแห่ผ้าห่มองค์พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ที่เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทำบุญเมืองลพบุรี

นอกเหนือจากงานทำบุญเมืองลพบุรีแล้ว กระบวนการทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้ในยุคนี้ คือ การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันในหมู่ชาวเมืองลพบุรีเอง ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะเกิดขึ้นจากภาคประชาสังคมในเมืองลพบุรีเองที่มีความต้องการในการส่งเสริมให้เกิดการเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นเมืองลพบุรี โดยไม่ได้พึ่งพิงการดำเนินการของภาครัฐ โดยกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวมีลักษณะที่หลากหลาย เช่น การสร้างเครือข่ายเยาวชนจิตอาสาขึ้นมาคอยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมเมืองลพบุรี โดยเยาวชนกลุ่มนี้ถูกคัดเลือกมาจากเยาวชนของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่มีจิตอาสาในการทำงานเพื่อท้องถิ่น ซึ่งหลังจากมีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนแล้ว ทางหน่วยงานที่เป็นแม่งานในการจัดกิจกรรมก็จะมีกรอบมให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในเมืองลพบุรีในฐานะเส้นทางการท่องเที่ยวแก่เยาวชน จากนั้นจึงประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยวของเมืองลพบุรีตามที่ถูกกำหนดไว้ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ โดยเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังสถานที่แต่ละแห่ง ก็จะมีเยาวชนจิตอาสาคอยบรรยายให้ความรู้ ซึ่งสถานที่จำนวนมากที่ถูกนำมาประชาสัมพันธ์ในฐานะเส้นทางการท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีทั่วไปยังไม่เคยรับรู้มาก่อน เนื่องจากเป็นสถานที่มีความเฉพาะตัวในชุมชนเล็ก ๆ ของเมืองลพบุรี เช่น สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของคนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการดำเนินการดังกล่าวนับเป็นทำให้นิยามความเป็นเมืองลพบุรีขยายขอบเขตที่กว้างขวางมากขึ้น นอกเหนือจากการนิยามตัวต้วบที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการทางการศึกษาชุดเดิม และยังเป็น การส่งเสริมให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความศักดิ์สิทธิ์ทำนองเดียวกับยุค การศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว นอกจากจะเป็นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของเมืองลพบุรีให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรีในภาพรวมแล้ว ยังเป็นการสร้างความรู้สึกรักและหวงแหนท้องถิ่นให้กับเยาวชนที่เข้ามาร่วมโครงการด้วย ดังคำกล่าวของ **คุณ หมาย** ผู้ที่เคยเข้าร่วมโครงการเมื่อครั้งศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่สะท้อนว่า “เมื่อก่อนหนูก็ไม่ค่อยรู้เรื่องอะไรหรอกค่ะ แต่พอโรงเรียนส่งมาร่วมโครงการ ก็ทำให้นหนูมีความรู้เกี่ยวกับลพบุรีขึ้นอีก เยอะเลย ก็รู้สึกสนุกนะค่ะ ได้เรียนรู้อะไรหลายอย่าง และก็เกิดความรักท้องถิ่นขึ้นมาอย่าง อัดโนมดีเลย เพราะตั้งแต่เกิดมาก็เพิ่งรู้ว่า ลพบุรีเรามีสถานที่แบบนี้ด้วย” อันแสดงให้เห็นว่า โครงการที่ถูกจัดขึ้นเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่ช่วยทำให้เยาวชนในท้องถิ่นเมืองลพบุรีเกิด การเห็นคุณค่าในสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ควบคู่กับการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความ เป็นเมืองลพบุรีให้นักท่องเที่ยวจากพื้นที่อื่น

นอกจากนี้ ยังกล่าวได้ว่า ในยุคนี้เป็นยุคที่ทุกภาคส่วนที่มีความสนใจในความ เป็นเมืองลพบุรี สามารถที่จะสร้างวาทกรรมความเป็นเมืองลพบุรีและเผยแพร่ไปยังบุคคลกลุ่มต่าง

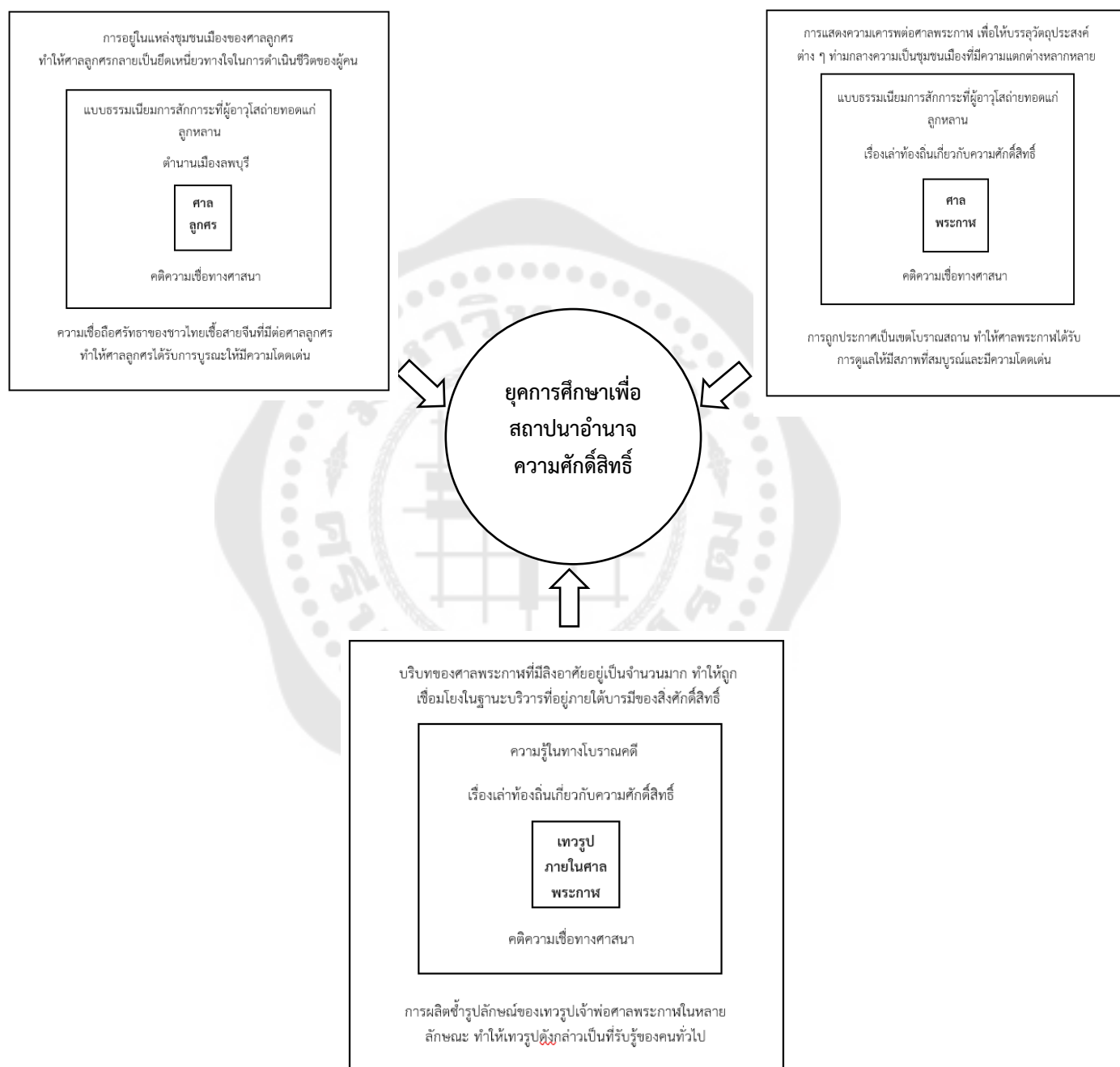
ๆ ได้อย่างกว้างขวางผ่านทางสื่อโซเชียลมีเดียที่สามารถใช้งานและสร้างการรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวมีผลต่อการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีได้ค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการโดยความตั้งใจโดยตรง หรือเป็นผลพวงจากการดำเนินการอีกลักษณะหนึ่งก็ตาม เช่น การแต่งกายด้วยชุดไทยเพื่อร่วมงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และดำเนินการโพสต์ลงในสื่อสังคมออนไลน์ ก็ทำให้ผู้คนกลุ่มอื่นเกิดความเข้าใจในความเป็นเมืองลพบุรีได้อย่างทันทีทันใด หรือการสร้างเพจเกี่ยวกับเมืองลพบุรี โดยนำภาพบรรยากาศในอดีตของเมืองลพบุรีในมิติต่าง ๆ มาแสดง ซึ่งภาพเหล่านี้เป็นภาพที่หายากและไม่ปรากฏทั่วไปในบริบทการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรี ก็ถือเป็นการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับเมืองลพบุรีที่มีผลต่อการสร้างการรับรู้ของบุคคลที่เข้ามาชมเพจอีกรูปแบบหนึ่ง โดยในเพจดังกล่าวมีลักษณะเป็นชุมชนให้คนที่มาชมได้พูดคุยและร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ส่งผลให้ความเป็นเมืองลพบุรีถูกตีความในลักษณะที่กว้างขวางออกไปมาก นอกเหนือจากตัวบทเชิงสถานที่ที่ถูกนำไปเพื่อสร้างการรับรู้ในกระบวนการทางการศึกษายุคที่ผ่านมา ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้ ถือเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในการสร้างวาทกรรมและการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับเมืองลพบุรีให้เกิดขึ้นของผู้กระทำการ (Agency) ที่อยู่ในหลายสถานภาพ โดยเฉพาะกลุ่มผู้กระทำการที่เป็นประชาชนทั่วไปที่มีพลังอำนาจในการสร้างการรับรู้ได้อย่างรวดเร็วผ่านเทคโนโลยีสมัยที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการดังกล่าว นอกจากนี้ ในสื่อสังคมออนไลน์

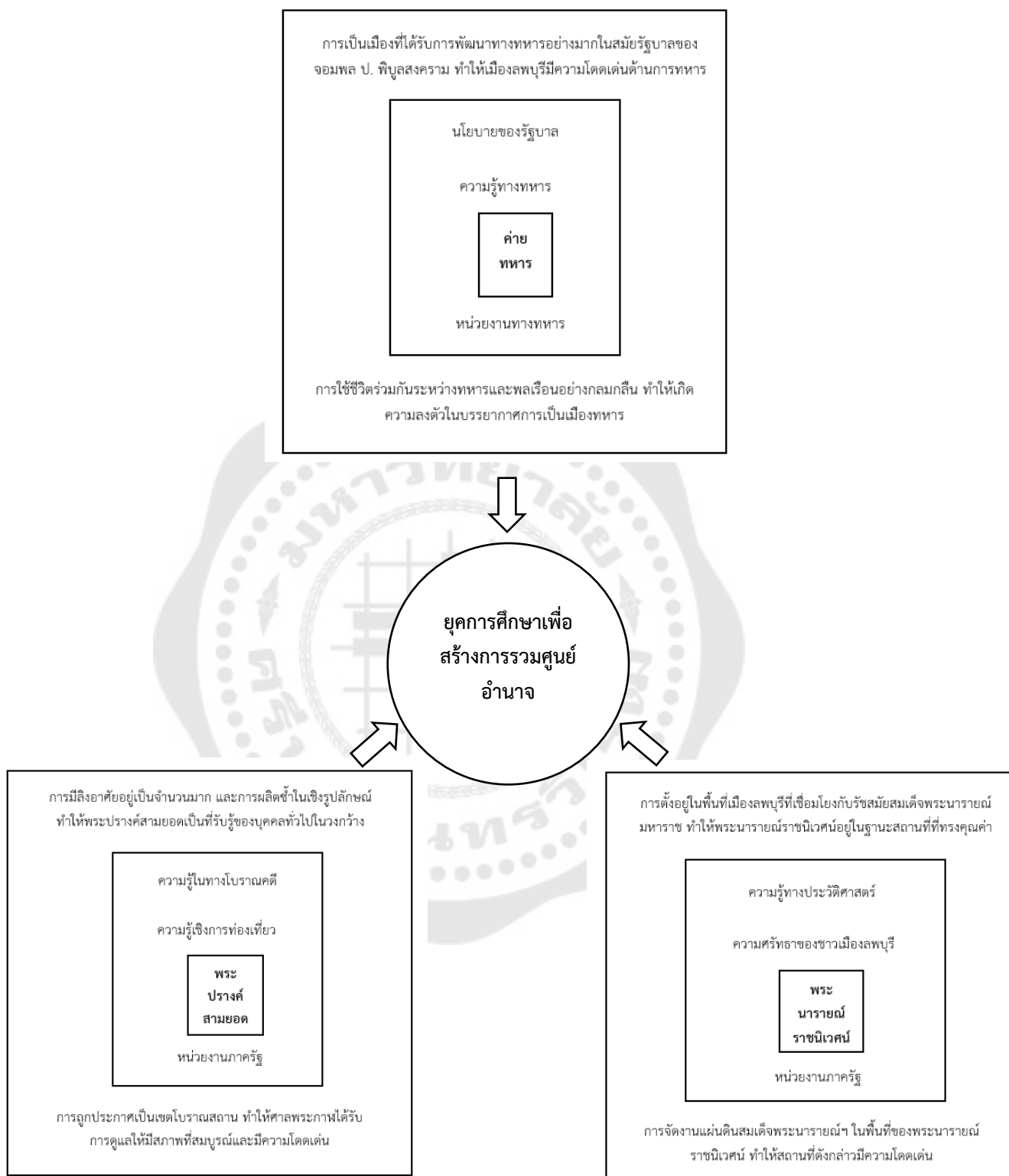
ภาพประกอบ 57 กลุ่มภาพเก่าเล่าเรื่องเมืองลพบุรี หนึ่งในช่องทางการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรี

(ภาพเล่าเรื่อง “เมืองลพบุรี”, 2567)

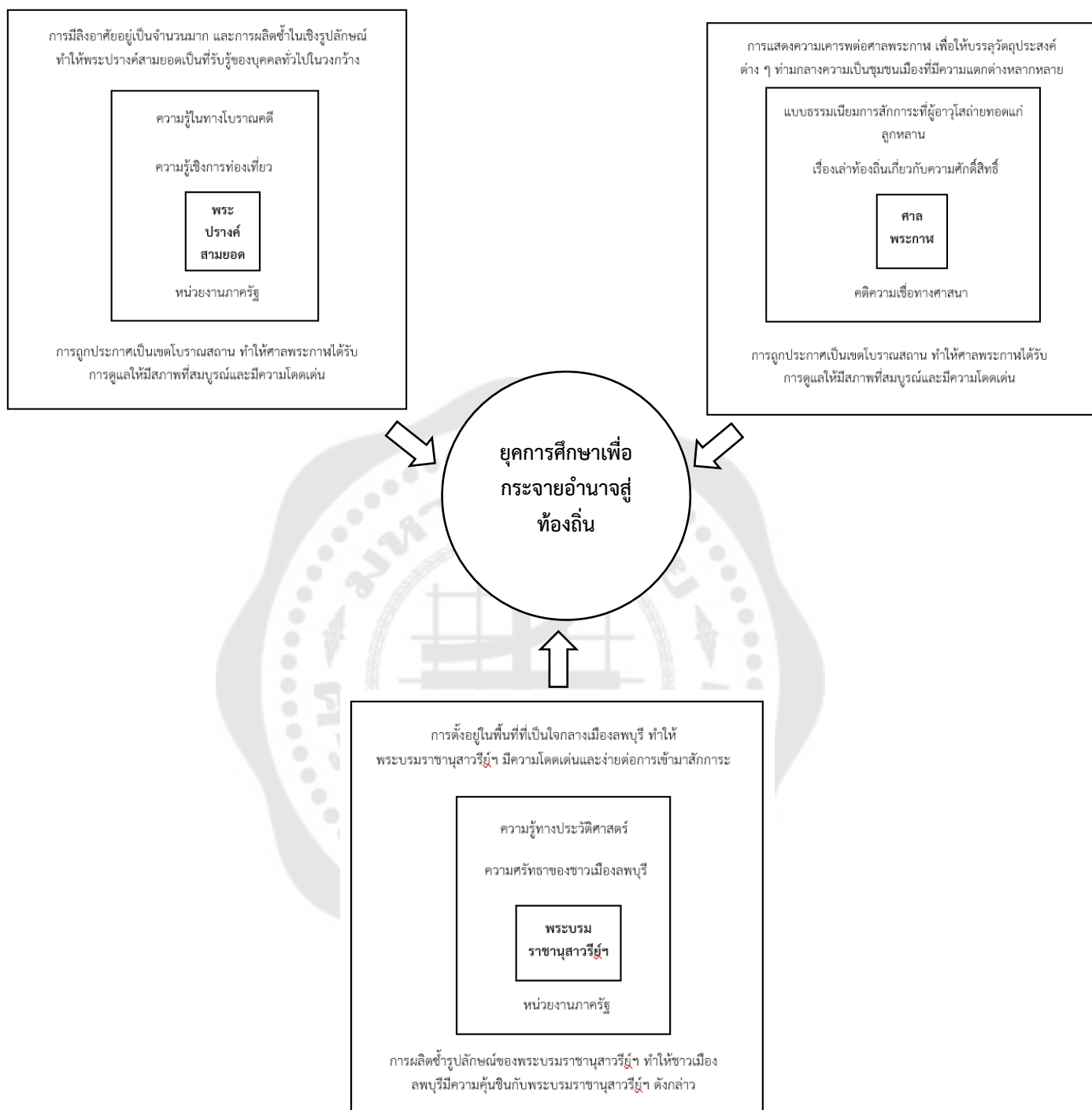
แผนภาพการวิพากษ์การประกอบสร้างกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุค
ทางการศึกษาผ่านแนวคิดภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough

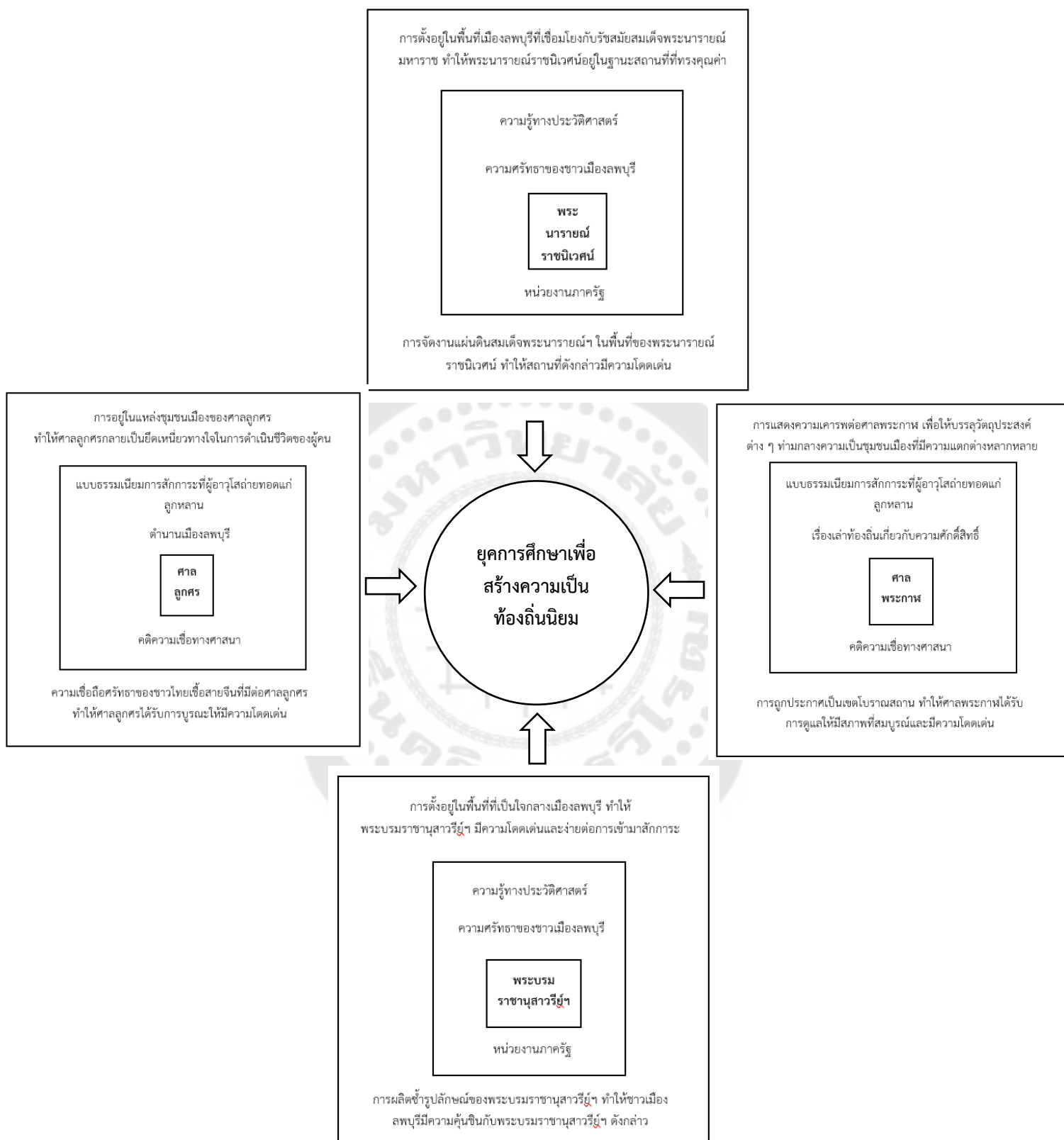
ภาพประกอบ 58 การประกอบสร้างกระบวนการทางการศึกษายุคการศึกษาเพื่อสถาปนาอำนาจ
ความศักดิ์สิทธิ์

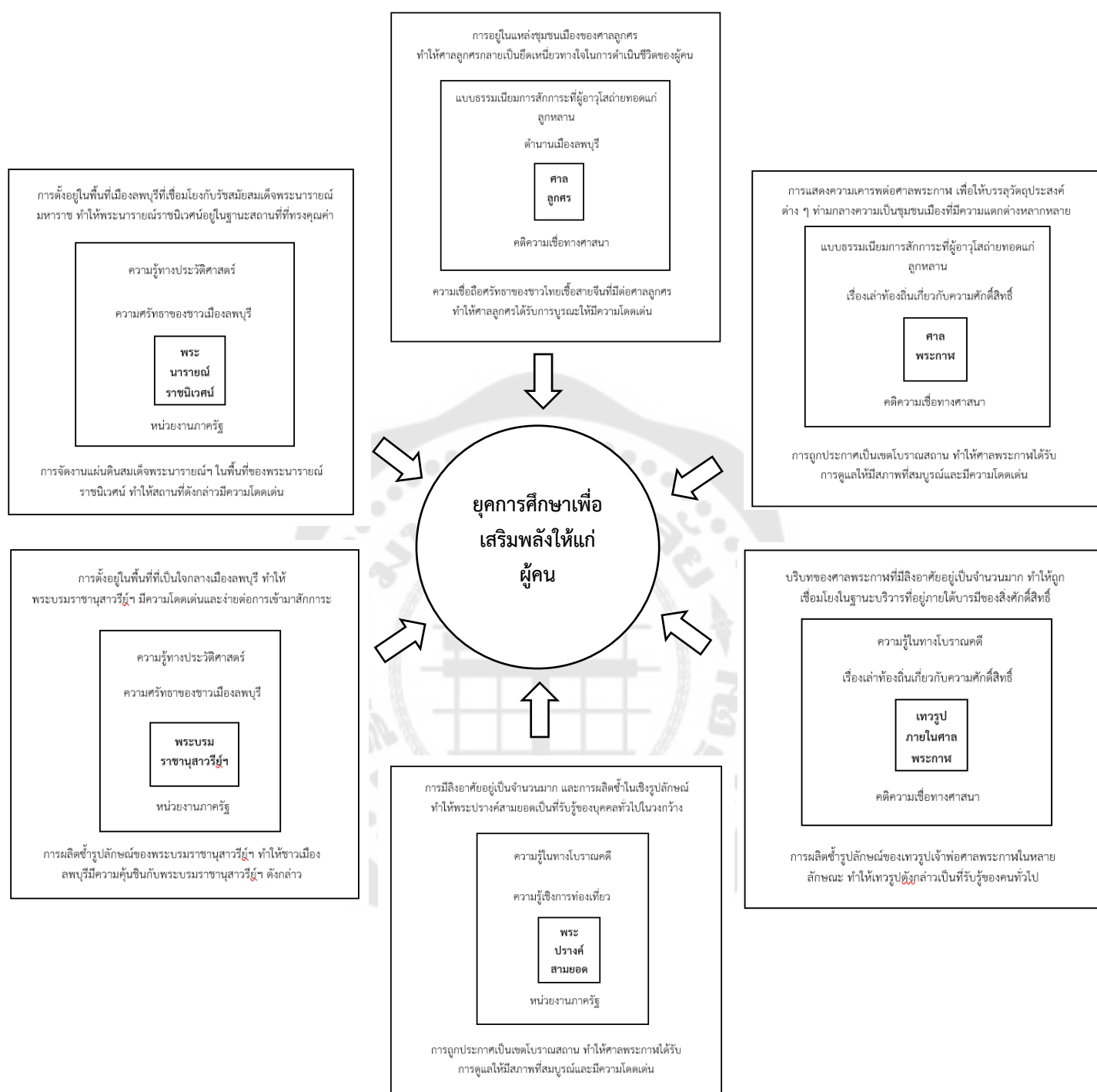
ภาพประกอบ 59 การประกอบสร้างกระบวนการทางการศึกษา ยุคการศึกษาเพื่อสร้างการรวมศูนย์อำนาจ

ภาพประกอบ 60 การประกอบสร้างกระบวนการทางการศึกษา ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

ภาพประกอบ 61 การประกอบสร้างกระบวนการทางการศึกษายุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม

ภาพประกอบ 62 การประกอบสร้างกระบวนการทางการศึกษายุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังให้
แก่ผู้คน

ส่วนที่ 2 การบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา

จากการที่ได้มีการสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่ได้เข้ามาจัดกระทำต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษาผ่านการใช้แนวคิดโบราณคดีของความรู้ในส่วนที่ 1 แล้ว ในส่วนที่ 2 จะเป็นการนำผลการศึกษาดังกล่าวมาทำการศึกษาต่อด้วยวิธีการวงศาวทยา เพื่อบ่งชี้ให้เห็นว่า กระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างไร รวมทั้งมีองค์ประกอบใดที่ทำให้กระบวนการทางการศึกษาสามารถสร้างให้เกิดอิทธิพลในเชิงการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีได้ นอกจากนี้ ยังมุ่งแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่เป็นแก่นแกนของเมืองลพบุรี ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์เมืองลพบุรีทุกชุดที่ถูกสร้างขึ้น และเกี่ยวข้องกับแบบแผนทางความคิดและการกระทำของชาวเมืองลพบุรีในภาพรวม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 วิธีการของการศึกษา : กระบวนการสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรี

เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีอารยธรรมสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานตั้งแต่อดีต โดยอารยธรรมเหล่านี้เป็นผลผลิตภูมิปัญญาของบุคคลในสังคมนั้น ๆ ที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงตัวตนที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคม ซึ่งเมื่อมองผ่านแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษาแล้ว กล่าวได้ว่า ลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีที่เกิดขึ้นและปรากฏให้เห็นนั้น มาจากกระบวนการทางการศึกษาที่ได้เข้ามามีผลกระทบต่อบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ส่งผลให้บุคคลเหล่านั้นเกิดทิศทางในการคิดและการกระทำไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษานั้นเป็นพื้นที่ที่มีกระบวนการทางการศึกษาเกิดขึ้นในลักษณะที่แตกต่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับบริบทในแต่ละยุค ดังนั้น สิ่งที่ปรากฏในเมืองลพบุรีที่ถูกจัดอยู่ในฐานะสิ่งที่ทรงคุณค่า ได้รับการยกย่องนั้น จึงไม่ได้เกิดขึ้นเองแบบลอย ๆ หรือเป็นผลจากเหตุการณ์ทั่วไปที่ทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นตามธรรมชาติ หากแต่เกิดขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกสร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป โดยกระบวนการทางการศึกษาเหล่านี้ประกอบด้วยเครื่องมือและวิธีการที่ถูกนำมาใช้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นแก่บุคคลกลุ่มเป้าหมาย

กระบวนการทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้ในพื้นที่เมืองลพบุรี จึงอยู่ในฐานะของสิ่งที่ช่วยสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นแก่เมืองเหล่านี้ จนสิ่งที่เกิดขึ้นกลายเป็นสมบัติของสังคมส่วนร่วมที่ได้รับการยอมรับและสงวนรักษาไว้ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาร่องรอยของภูมิปัญญา ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ของพวกเขาเหล่านั้น ซึ่งเมืองลพบุรีเป็นเมืองอีกแห่งหนึ่งที่มีกระบวนการทางการศึกษาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละยุคสมัย ในฐานะที่เมืองแห่งนี้ถูกใช้เป็นพื้นที่ในการอยู่อาศัยและทำกิจกรรมลักษณะต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ปรากฏร่องรอยของความคิด ความเชื่อ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละมิติของชาวเมืองลพบุรีให้เห็น

เป็นหลักฐาน ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ ตำนาน ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้อยู่ในฐานะผลผลิตของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อเมืองลพบุรีทั้งสิ้น จากสภาพการณ์ข้างต้น ทำให้มีความน่าสนใจว่า กระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรีนั้นมีลักษณะเป็นเช่นใด จึงทำให้เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์แบบที่ดำรงอยู่

ดังนั้น ในหัวข้อนี้จึงจะได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงรูปแบบของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อเมืองลพบุรี จนเป็นผลรวมที่ทำให้เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์อันเป็นลักษณะเฉพาะที่เป็นที่รับรู้กันทั่วไปทั้งในหมู่ชาวเมืองลพบุรีที่เอง และประชาชนในพื้นที่อื่นที่มองเข้ามายังเมืองลพบุรี ซึ่งอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นนี้อยู่ในเป็นผลผลิตของกระบวนการทางการศึกษาแต่ละยุคที่เข้ามากระทำต่อเมืองลพบุรี ด้วยเหตุนี้ การที่จะทำความเข้าใจกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อเมืองลพบุรี และการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีแบบที่ปรากฏได้อย่างถ่องแท้ นั้น จึงจำเป็นต้องมีการแยกแยะส่วนประกอบของกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าว เพื่อแสดงให้เห็นว่าภายในยุคที่กระบวนการทางการศึกษาเข้ามากระทำต่อเมืองลพบุรีแต่ละยุค ประกอบด้วยวิธีการและเครื่องมือลักษณะใดบ้าง รวมทั้งวิธีการและเครื่องมือเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในยุคของกระบวนการทางการศึกษาใด จนก่อให้เกิดผลลัพธ์ในลักษณะของการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่สืบทอดมาเรื่อยๆ จนกลายเป็นสิ่งที่ทำให้เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่ได้รับการยกย่องในเชิงคุณค่าของภูมิปัญญาที่สั่งสมมาตั้งแต่บรรพกาล ซึ่งเมื่อมองกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อเมืองลพบุรีแล้ว กล่าวได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นแต่ละชุดได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการปะทะ ประสาน บูรณาการ ฯลฯ จนก่อให้เกิดชุดความรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีขึ้น และชุดความรู้นี้ก็ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการมองลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีสืบทอดกันเรื่อยมาผ่านการสร้างการรับรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยมีหน่วยที่ทำหน้าที่ในการสร้างการรับรู้แตกต่างกันไปตามบริบทของกระบวนการทางการศึกษาแต่ละยุค และจากการใช้วิธีการวงศาวิทยาของ Foucault เพื่อจำแนกแยกแยะให้เห็นถึงสาแหรกของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อเมืองลพบุรี จนทำให้เมืองลพบุรีเกิดอัตลักษณ์แบบที่ปรากฏ พบว่า วิธีการที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อเมืองลพบุรีมีจำนวน 8 วิธีการ ซึ่งแต่ละวิธีการมีรายละเอียดการดำเนินการและเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ในแต่ละยุคดังต่อไปนี้

1) การสร้างความน่าเคารพยำเกรง

การสร้างความน่าเคารพยำเกรงเป็นวิธีการที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการทางการศึกษาในการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์และยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ โดยในการสร้างความน่าเคารพยำเกรงในแต่ละยุคได้มีการใช้เครื่องมือทางการศึกษาเข้ามาเพื่อสร้างให้การเรียนรู้แก่ชาวเมืองลพบุรี เพื่อให้เกิดความน่าเคารพยำเกรงในลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งการสร้างให้เกิดความน่าเคารพยำเกรงนั้นเป็นการสร้างให้ประชาชนมีความนอบน้อมต่อสิ่งที่มีเนื้อหาสาระของความน่าเคารพยำเกรงสถิตอยู่ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ถูกทำให้เชื่อว่า มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งการสร้างความน่าเคารพยำเกรงได้ถูกนำไปสวมทับกับตัวบททั้งในลักษณะที่เป็นสถานที่และลักษณะที่เป็นวัตถุ จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีมีความนอบน้อมในสิ่งเหล่านี้ และมีการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ในฐานะที่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งพิเศษที่แตกต่างจากสถานที่และวัตถุสิ่งของที่อยู่ในชีวิตประจำวันทั่วไป โดยความน่าเคารพยำเกรงที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่เข้าไปกำหนดทิศทางการแสดงออกในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีอย่างมีนัยยะสำคัญ

สำหรับในส่วนการสร้างความน่าเคารพยำเกรงในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์นั้น ได้มีการใช้ตำนานและเรื่องเล่ามาเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังความน่าเคารพยำเกรงให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรี โดยมีผู้อาวุโสที่ถูกขัดเกลากับตำนานเหล่านี้มาจากรุ่นสู่รุ่นเป็นผู้ถ่ายทอดตำนานเหล่านี้สู่รุ่นลูกหลาน ทำให้ความรู้สึกร่วมกันของความน่าเคารพยำเกรงยังคงได้รับการสืบทอดกันเรื่อยมา ซึ่งเนื้อหาสาระของตำนานที่ถูกนำไปใช้ในการสร้างความน่าเคารพยำเกรงในยุคนี้เป็นตำนานที่เชื่อมโยงกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งมีการแต่งเติมเนื้อหาเพิ่มเติมที่ผูกโยงกับสถานที่ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นเมืองลพบุรี ซึ่งสถานที่ที่ถูกนำไปผูกโยงกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์เพื่อทำให้เกิดความน่าเคารพยำเกรงในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีนั้น มีอยู่ 2 แห่ง นั่นคือ ศาลลูกศร และเขาวงพระจันทร์ โดยตำนานได้มีการนำเอาลักษณะของความกลัวมาใช้ในการสร้างให้เกิดชาวเมืองลพบุรีเกิดความเคารพยำเกรงผ่านทางการสร้างข้อห้ามและข้อปฏิบัติขึ้น อันเป็นการเน้นย้ำให้ความน่าเคารพยำเกรงที่ถูกสร้างขึ้นมีพลังต่อการกำหนดทิศทางอารมณ์ความรู้สึกของประชาชนได้มากยิ่งขึ้น สำหรับในส่วนความน่าเคารพยำเกรงที่ถูกนำมาใช้กับศาลลูกศรนั้น ได้ดำเนินการสร้างข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างข้อกำหนดเกี่ยวกับการเติมน้ำที่มีไว้สำหรับแช่แท่งหินที่ถูกเชื่อว่าเป็นศรพระรามให้เต็มอยู่ตลอดเวลา เพื่อมิให้เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้เมืองลพบุรี ซึ่งความน่าเคารพยำเกรงที่ถูกสร้างขึ้นนี้ ได้ทำให้แท่งหินแท่งหนึ่งที่ถูกประดิษฐานไว้ภายในศาลลูกศรกลายเป็นวัตถุที่ชาวเมืองให้ความนอบน้อมเป็นอย่างมาก ส่วนความน่าเคารพยำเกรงที่ถูกนำไปใช้

สร้างการรับรู้เกี่ยวกับเขาวงพระจันทร์นั้น เป็นสิ่งที่มาจากข้อห้ามในการปฏิบัติ นั่นคือ การห้ามนำน้ำส้มสายชูไปราดบริเวณเชิงเขา มิฉะนั้นจะทำให้ลูกศรของพระรามที่ตึงยักษ์ที่อาศัยอยู่ภายในเขาถูกดังกลานั้นหลุดออก และทำให้ยักษ์ออกมาอาละวาดจับชาวเมืองลพบุรีกินเป็นอาหาร ดังที่ **ลุงขจร** ได้เล่าว่า “สมัยเด็ก ๆ ยังจำได้ แถวนี่ไม่มีใครกล้าเข้าใกล้เลย ช้างบนมีถ้ำ เขาว่าเป็นที่อยู่ของยักษ์ ใครเข้าไปก็หายหมด ถูกจับกิน เขาเล่าต่อ ๆ กันมา ผู้ใหญ่เขาเล่านะ ถ้าเอาน้ำส้มสายชูไปราดนี้ ยักษ์จะออกอาละวาดเลย” นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงฝูงลิงที่อาศัยอยู่ในบริเวณของพื้นที่ของศาลพระกาฬว่าเป็นลูกศิษย์ของเจ้าพ่อพระกาฬที่ได้รับความคุ้มครองจากพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่สถิตอยู่ในสถานที่ดังกล่าวด้วย จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความเคารพยำเกรงในลิงฝูงดังกล่าวด้วย นอกเหนือจากการเคารพยำเกรงในศาลพระกาฬ ปรากฏการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึง การที่กระบวนการทางการศึกษาได้เข้ามาแทรกซึมอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีอย่างแนบเนียน จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการปฏิบัติตามเนื้อหาสาระที่บรรจุอยู่กระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวด้วยความราบรื่น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความน่าเคารพยำเกรงที่ถูกนำมาสร้างให้เกิดขึ้นในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี เป็นสิ่งที่อิงอยู่กับชุดความคิดเกี่ยวกับภัยสาธารณะที่สามารถสร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรีได้อย่างเป็นวงกว้าง ซึ่งการเกิดหรือไม่เกิดขึ้นของภัยสาธารณะดังกล่าวถูกสร้างการรับรู้ให้เป็นที่อิงอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติและตัวละครในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ อันเป็นวรรณกรรมกระแสหลักที่เป็นที่รับรู้กันทั่วไปในสังคมไทย ซึ่งถูกทำให้เชื่อว่ามีอยู่จริงในบริบทของเมืองลพบุรีผ่านการโยงเรื่องราวดังกล่าวเข้ากับสถานที่ที่ตั้งอยู่ในเมืองลพบุรี ที่มีลักษณะที่เชื่อมโยงกับความเร้นลับ จากการที่ไม่มีผู้ใดทราบถึงที่มาที่ไปของสถานที่เหล่านี้ ดังนั้น สถานที่เหล่านี้จึงถูกนำตำนานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติเข้ามาใช้ในการอธิบาย เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับที่มาที่ไปของสถานที่เหล่านี้ อันเป็นการสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความรู้สึกว่าสถานที่เหล่านี้เป็นอาณาบริเวณเฉพาะที่จะต้องมีการปฏิบัติในรูปแบบที่แตกต่างจากการปฏิบัติในชีวิตประจำวันทั่วไปของชาวเมืองลพบุรี เพื่อเป็นการให้ความเคารพต่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่สามารถให้คุณและให้โทษต่อตนเองได้

ภาพประกอบ 63 บ่อน้ำที่ใช้แช่แท่งหินที่อยู่ในสถานะลูกศรพระรามตามตำนานเมืองลพบุรี ถูกติดป้ายแสดงข้อความว่า “ศรพระราม” “หลักเมืองลพบุรี” และ “บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์” เพื่อสร้างความน่าเคารพยำเกรงที่ถูกรองรับด้วยตำนานเมืองลพบุรี

เรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ต่าง ๆ ตามตำนานเมืองลพบุรีได้ถูกถ่ายทอดผ่านผู้อาวุโสในท้องถิ่นและพระภิกษุที่เป็นบุคคลที่อนุในสถานภาพของการเป็นที่เคารพของประชาชนในท้องถิ่นของเมืองลพบุรีอยู่แล้ว โดยบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่ถูกขัดเกลาเกี่ยวกับตำนานที่ถูกนำมาสวมทับกับสถานที่ต่าง ๆ ภายในเมืองลพบุรีจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ การสร้างความน่าเคารพยำเกรงในยุคการศึกษาเพื่อการสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ยังถูกสร้างผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับอภินิหารต่าง ๆ ของสถานที่ที่ถูกให้ความเคารพในพื้นที่ของจังหวัดลพบุรี ซึ่งชาวเมืองลพบุรีได้เคยเข้าไปมีประสบการณ์ด้วยตนเอง นอกเหนือจากที่ตำนานเมืองลพบุรีได้กล่าวไว้ ทั้งในส่วนของศาลพระกาฬ ศาลลูกศร และพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยเรื่องเล่าเหล่านี้เป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับการให้คุณและการให้โทษแก่ชาวเมืองลพบุรีที่ปฏิบัติต่อสถานที่ดังกล่าวในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเมื่อเรื่องเล่าดังกล่าวถูกส่งต่อกันไปเรื่อย ๆ แล้ว ก็ย่อมทำให้เกิดความกลัวต่อสถานที่เหล่านี้ขึ้นภายในจิตใจของชาวเมืองลพบุรี จากความรู้สึกว่า สถานที่เหล่านี้มีพลังเร้นลับที่สามารถกำหนดทิศทางชีวิตของตนเองได้ ดังที่**ป้าปราณี**ถ่ายทอดเกี่ยวกับเรื่องเล่าในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์เกี่ยวกับพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจากเพื่อนบ้านว่า

“แถวบ้านป่าเขาเลื่องลือมาก เรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของสมเด็จพระนารายณ์ ท่านช่วยคนทุกเรื่อง คนแถวบ้านป่ามาบนประจำ ขออะไรก็ได้หมด เรื่องเรียน เรื่องสอบ ขอให้สำเร็จ จะขายที่ดิน ขายบ้านก็มาบน หรือเวลาจะออกไปขายของนี้ เวลาผ่านท่านก็จะยกมือไหว้ตลอด ขอให้ขายดี ๆ นะ ก็ขายของได้หมด เขาก็เล่าต่อกันหนาหูมาก ป้าเคารพท่านมาก”

สำหรับหน่วยที่ทำหน้าที่ในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องเล่าต่าง ๆ ในลักษณะดังกล่าวข้างต้นก็คือ ชาวเมืองลพบุรีทุกคน เนื่องจากเรื่องเล่าเป็นเรื่องของประสบการณ์ที่ทุกคนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและนำมาบอกเล่าต่อกันได้ หรือเป็นสิ่งที่เล่ากันแบบปากต่อปากจากความสนใจส่วนตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แล้วนำไปบอกเล่าต่อกันตามความสนใจของตนเอง ส่วนการสร้างความน่าเคารพยำเกรงในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจนั้น กล่าวได้ว่า ความน่าเคารพยำเกรงที่ถูกสร้างขึ้นเป็นความน่าเคารพยำเกรงที่แตกต่างจากความน่าเคารพยำเกรงที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ โดยความน่าเคารพยำเกรงประเภทนี้เป็นความน่าเคารพยำเกรงที่ถูกสร้างขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมายของผู้ปกครองที่ต้องการจะกำหนดทิศทางการกระทำของชาวเมืองลพบุรีให้เป็นไปในรูปแบบที่ตนเองต้องการ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมให้เกิดขึ้นแก่เมืองลพบุรี ซึ่งความกลัวในลักษณะนี้เป็นความกลัวที่ชาวเมืองลพบุรีสามารถมองเห็นถึงผลกระทบด้านลบที่จะเกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างชัดเจนมากกว่าความน่าเคารพยำเกรงที่เกิดจากการบอกเล่าเกี่ยวกับตำนานและเรื่องเล่าสืบทอดกันมาระหว่างชาวเมืองลพบุรีด้วยกันเอง จากการที่บ่อเกิดที่ทำให้เกิดความน่าเคารพยำเกรงดังกล่าว อันได้แก่กฎหมายนั้นเป็นสิ่งที่มีการกำหนดโทษของผู้ที่ทำการละเมิดไว้อย่างชัดเจน แตกต่างจากความน่าเคารพยำเกรงที่เกิดขึ้นจากตำนานและเรื่องเล่าที่ชาวเมืองลพบุรีจะต้องมีการคาดการณ์ถึงผลที่จะเกิดขึ้นเอง ดังที่**ลุงขจร**ได้เล่าถึงความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ถูกกำหนดขึ้นในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อันเป็นยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางว่า “เราก็กวักโดนปรับไง ก็เลยต้องทำตาม สมัยนั้นแะไม่ก็บาทก็แพงแล้ว แล้วครอบครัวยังก็ไม่ได้มีสตางค์อะไรมากมาย เขาบอกให้สวมหมวกเราก็ไปหาซื้อมา ถ้าเขาห้ามอะไรก็อย่าทำ” โดยความน่าเคารพยำเกรงที่เกิดขึ้นจากข้อกำหนดทางกฎหมายยังมีหน่วยที่ทำหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวอย่างชัดเจน นั่นคือ เจ้าหน้าที่ของทางราชการ อันเป็นเจ้าหน้าที่ของภาครัฐส่วนกลางที่อยู่ภายใต้ระบบการบริหารจัดการของภาครัฐส่วนกลางโดยตรง ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้เห็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในการทำให้ความกลัวที่ถูกสร้างขึ้นจากกฎหมายยังคงสามารถดำรงอยู่ได้จากการสอดส่องลักษณะการประพฤติปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีให้เป็นไปตามกฎหมายที่รัฐบาลกำหนด หากพบว่า มีชาวเมืองลพบุรีคนใดประพฤติขัดแย้งกับกฎหมาย ก็จะมีการใช้มาตรการใน

การลงโทษ โดยการลงโทษดังกล่าวนับเป็นเครื่องมือสำคัญที่ถูกนำมาใช้ควบคู่กับกฎหมายที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ เนื่องจากมาตรการในการลงโทษเป็นการเน้นย้ำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้ ระเบียบปฏิบัติที่ถูกกำหนดมาจากภาครัฐส่วนกลางนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ซึ่งทุกคนจะต้องยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยไม่มีข้อยกเว้น แม้ตนเองจะมีความคุ้นชินกับแบบแผนการปฏิบัติของท้องถิ่นที่อาจจะตรงข้ามกับแบบแผนที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดมาก็ตาม

2) การสร้างความรู้สึภาคภูมิใจ

การสร้างความรู้สึภาคภูมิใจเป็นวิธีการในกระบวนการทางการศึกษาที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความพยายามในการทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการความคิด ความเชื่อ ตลอดจนการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันในแต่ละยุคสมัย โดยการสร้างความรู้สึภาคภูมิใจเป็นวิธีการที่ถูกนำมาใช้ในสามยุคสมัยของกระบวนการทางการศึกษา ได้แก่ ยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังอำนาจ ซึ่งในการสร้างความรู้สึภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรีในแต่ละยุคสมัยของกระบวนการทางการศึกษานั้นได้มีเนื้อหาสาระที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างความรู้สึภาคภูมิใจในลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความรู้สึภาคภูมิใจที่ชาวเมืองลพบุรียึดถือได้เป็นอย่างดี โดยในส่วนความรู้สึภาคภูมิใจที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจนั้น เป็นความรู้สึภาคภูมิใจในลักษณะของการเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคมที่ได้ชื่อว่า เป็นกลุ่มสังคมที่พัฒนาแล้ว โดยมีการเชิดชูผู้นำของภาครัฐส่วนกลางเป็นแม่แบบในการสร้างความทันสมัยให้เกิดขึ้น ซึ่งลักษณะของความรู้สึภาคภูมิใจที่ถูกนำมาปลูกฝังให้แก่วชาวเมืองลพบุรีนั้น เป็นความรู้สึภาคภูมิใจที่เชื่อมโยงกับการเป็นสมาชิกของชาติส่วนกลางที่กำลังดำเนินการพัฒนาไปสู่ความศิวิไลซ์ และเมืองลพบุรีก็อยู่ในฐานะส่วนหนึ่งของความศิวิไลซ์นั้นด้วย

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความรู้สึภาคภูมิใจที่ถูกนำมาสร้างการรับรู้แก่ชาวเมืองลพบุรีในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจนั้นเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับความเป็นรัฐชาติส่วนกลางเป็นหลัก โดยเครื่องมือในการสร้างให้เกิดความรู้สึภาคภูมิใจได้แก่ แผ่นพับประชาสัมพันธ์ ซึ่งภาครัฐส่วนกลางได้มีการนำมาเผยแพร่ให้ชาวเมืองลพบุรีได้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตของตนเองเพื่อก้าวเข้าสู่ความทันสมัยไปพร้อมกันทั้งประเทศ รวมทั้งการเผยแพร่คำขวัญ และเพลงในลักษณะของการปลุกใจต่าง ๆ ให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความรู้สึภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงให้เกิดความทันสมัยตามที่ภาครัฐส่วนกลางเห็นสมควร บนพื้นฐานของบริบทใหม่ที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรี เห็นได้จากสถาปัตยกรรมแบบทหารที่ถูกนำมาใช้ในการ

ก่อสร้างอาคารสถานที่ต่าง ๆ ที่ถูกใช้สำหรับกิจการสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน โรงแรม โรงภาพยนตร์ โรงพยาบาล ฯลฯ ตลอดจนการวางผังเมืองในรูปแบบใหม่ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบในการอยู่อาศัยและทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรี นอกจากนี้ ยังมีการใช้โรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญในการถ่ายทอดชุดความคิดเกี่ยวกับความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้น เห็นจากการที่มีการนำหลักสูตรของชาติส่วนกลางมาบังคับใช้ในโรงเรียนพิบูลวิทยาลัย ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดขนาดใหญ่ที่ตั้งขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยภายในหลักสูตรดังกล่าวได้มีการบรรจุเนื้อหาของประวัติศาสตร์ชาติไทยในภาพรวมเข้าไป อันเป็นการทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่า ตนเองเป็นหนึ่งในชาติส่วนกลาง ส่วนในด้านของอาคารเรียนภายในโรงเรียนก็ได้มีการใช้สถาปัตยกรรมแบบทหารในการก่อสร้าง และมีการเขียนบทกลอนปลุกใจที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการชี้ชวนให้ผู้อ่านเกิดความรักชาติ ในฐานะที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองของชาติในภาพรวมด้วย ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้ นับเป็นการนำเอาอุดมการณ์ความรักชาติมาปลุกฝังให้กับผู้ที่เข้ามาเรียนโรงเรียนดังกล่าวอย่างแนบเนียน เนื่องจากนักเรียนจำเป็นต้องมีการใช้อาคารในการเรียนเป็นประจำ และไม่สามารถหลีกเลี่ยงที่จะมองเข้าไปยังอาคารเรียนที่มีบทกลอนปลุกใจติดอยู่ ดังนั้น จึงทำให้นักเรียนเกิดการซึมซับเอาเนื้อหาสาระของบทกลอนดังกล่าวเข้าไปโดยปริยาย อันเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของรัฐบาลของชาติส่วนกลางที่ต้องการทำให้ทุกภาคส่วนรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพของชาติให้เกิดขึ้น

ภาพประกอบ 64 ข้อความปลุกใจที่ถูกเขียนอยู่บนอาคารเรียนของโรงเรียนพิบูลวิทยาลัย
ในฐานะเครื่องมือทางการศึกษาสำหรับกล่อมเกลาผู้เรียนในชีวิตประจำวัน

ส่วนความภาคภูมิใจที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังอำนาจนั้น เป็นความภาคภูมิใจที่มีลักษณะแตกต่างจากความภาคภูมิใจที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ เนื่องจากความภาคภูมิใจที่ถูกสร้างขึ้นในสามยุคหลัง เป็นความภาคภูมิใจที่ยึดโยงอยู่กับลักษณะความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรีเป็นหลัก โดยมีเนื้อสาระที่พยายามสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเห็นคุณค่าและของดีที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี มิใช่ความภาคภูมิใจที่ยึดโยงอยู่กับความเป็นรัฐชาติส่วนกลางเป็นหลักแบบในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ ซึ่งจากเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความภาคภูมิใจที่มีความแตกต่างจากในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจนี้ จึงทำให้เครื่องมือที่ใช้สร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความภาคภูมิใจในการศึกษาทั้งสามยุคหลังมีความแตกต่างจากเครื่องมือที่ถูกใช้ในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจอย่างชัดเจน โดยเครื่องมือที่ถูกใช้ในการสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรีนั้นเป็นสิ่งที่ยึดโยงอยู่กับบริบทความเป็นท้องถิ่นเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ พิพิธภัณฑสถาน การท่องเที่ยว โบราณสถาน ตราสัญลักษณ์ และพิธีกรรม

กล่าวได้ว่า เครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจให้แก่ชาวเมืองลพบุรี ในยุคของกระบวนการทางการศึกษาทั้งสามยุคหลังเป็นเครื่องมือที่มีความยึดโยงอยู่กับบริบทความเป็นเมืองลพบุรีทั้งสิ้น และเครื่องมือส่วนใหญ่ก็ถูกใช้เหมือน ๆ กันในแต่ละยุค ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่ยุคของกระบวนการทางการศึกษาทั้งสามยุค เป็นยุคที่มุ่งเน้นในการเชิดชูลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีให้มีความโดดเด่น ในฐานะที่เมืองดังกล่าวมีเอกภาพเป็นของตนเอง เพื่อสร้างให้เมืองลพบุรีมีภาพลักษณ์การเป็นเมืองที่มีความยิ่งใหญ่ โดย**คุณศักดิ์**ได้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกภาคภูมิใจที่เกิดจากการยึดโยงตนเองเข้ากับความเป็นท้องถิ่นเมืองลพบุรีว่า “ลพบุรีเรามีคุณค่าหลายอย่าง เราก็ต้องรักษาไว้ให้คนรุ่นลูกรุ่นหลาน เรามีโบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม มีประวัติศาสตร์ของเรา ผมก็ภูมิใจในความเป็นคนลพบุรีของผม ไปไหนก็พูดได้อย่างไม่อายใครเลยว่าเป็นคนลพบุรี” แตกต่างจากกระบวนการทางการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจที่มุ่งสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีรู้สึกว่าตนเองเป็นเพียงส่วนหนึ่งของรัฐไทยที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลเท่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงการลดทอนลักษณะเฉพาะของความเป็นเมืองลพบุรีให้จางหายไปจากความทรงจำของผู้คน ซึ่งเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการทางการศึกษาของทั้งสามยุคนั้น มีทั้งเครื่องมือในลักษณะที่เป็นตัวบทที่มีอยู่แล้วในเมืองลพบุรีอย่างโบราณสถาน และเครื่องมือในลักษณะที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับการสร้างให้เกิดความภาคภูมิใจขึ้นอย่างเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเมืองลพบุรีที่ถูกหยิบยกมาใช้ในการ

ประชาสัมพันธน์ รวมทั้งการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช การสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ และสร้างพิธีกรรมและเทศกาลในลักษณะเฉพาะที่สะท้อนถึงความเป็นเมืองลพบุรีอย่างงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และงานทำบุญเมืองลพบุรี เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีในฐานะเมืองที่มีเกียรติประวัติและเกียรติภูมิมาอย่างยาวนาน โดยเปิดโอกาสให้ชาวเมืองลพบุรีได้เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นทั้งในลักษณะของเทศกาลและพิธีกรรม เพื่อให้เกิดการซึมซับเอาเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในกิจกรรมดังกล่าวเข้าไปอย่างแนบสนิทมากยิ่งขึ้น ควบคู่กับการถ่ายทอดเนื้อหาสาระด้วยวิธีการอื่น ๆ ซึ่ง**ป้าสมัย** ได้เล่าถึงความภาคภูมิใจของตนเองที่ยึดโยงอยู่กับตัวบทที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสร้างความภาคภูมิใจว่า

“ป้าก็ภูมิใจนะที่ได้เกิดมาเป็นคนลพบุรี ลพบุรีมีอะไรตั้งหลายอย่างที่ที่อื่นไม่มี เขาทำมาให้พร้อมแล้ว มีพระนารายณ์ที่มาสร้างเมือง อนุสาวรีย์ท่านก็มี เวลาผ่านไปผ่านมาป้าจะยกมือไหว้ตลอด ถ้าไม่มีท่านก็ไม่มีเมืองลพบุรีแบบทุกวันนี้ อย่างเวลาไปงานแผ่นดินนี้ เราเห็นเลย พระนารายณ์ท่านมาพัฒนาเมืองลพบุรีไว้เยอะ เราอยู่ในเมืองของท่านก็ต้องช่วยกันรักษาไว้”

สำหรับหน่วยที่ทำหน้าที่ในการทำให้เครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นในกลุ่มของชาวเมืองลพบุรีนั้น กล่าวได้ว่า มีทั้งในส่วนที่เป็นภาครัฐและภาคเอกชน ที่มีการดำเนินการของตนเองจนก่อให้เกิดผลรวมแห่งความภาคภูมิใจของชาวเมืองลพบุรี โดยการดำเนินการส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบของการที่ภาครัฐมีการดำเนินการร่วมกับภาคเอกชนในจังหวัดลพบุรี ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการเติมเต็มให้เครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวเมืองลพบุรีนั้นมีพลังในการสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะเครื่องมือในลักษณะที่เป็นกิจกรรม ทั้งในลักษณะที่เป็นเทศกาล พิธีกรรม การท่องเที่ยวที่ภาครัฐจะมีการเข้าไปสนับสนุนงบประมาณ และเป็นผู้ที่คอยบริหารจัดการงานให้เป็นไปอย่างเรียบร้อยในภาพรวม ส่วนภาคเอกชนก็จะทำหน้าที่สนับสนุนในแง่ของการดำเนินการในรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับข้องกับลักษณะความเป็นพื้นถิ่นของเมืองลพบุรี เนื่องจากภาคเอกชนมีความคุ้นชินอยู่กับสิ่งเหล่านี้อยู่แล้ว จากการที่สิ่งเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของตนเอง ส่วนเครื่องมือที่ถูกสร้างขึ้นใหม่โดยภาครัฐเพื่อใช้สร้างการรับรู้เกี่ยวกับความภาคภูมิใจให้กับชาวเมืองลพบุรี อย่างประวัติศาสตร์เมืองลพบุรีที่ถูกนำมาเรียบเรียงปะติดปะต่อใหม่ พระบรมราชานุสาวรีย์ และพิพิธภัณฑสถาน ภาคเอกชนก็ได้เข้ามีส่วนร่วมในฐานะผู้ที่เข้าไปบริโภคเนื้อหาสาระที่ส่งผ่านมาทางเครื่องมือเหล่านั้น จนก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นเมืองลพบุรีขึ้น

3) การสร้างวีรบุรุษ

เมื่อหันมามองวิธีการสร้างวีรบุรุษ ซึ่งเป็นวิธีการที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างให้เกิดการรับรู้แก่ชาวเมืองลพบุรีแล้ว กล่าวได้ว่า การสร้างวีรบุรุษนับเป็นวิธีการที่ถูกนำมาใช้ในทุกยุคสมัยของการศึกษาที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี เริ่มตั้งแต่ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ไปจนถึงยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังอำนาจ โดยการสร้างวีรบุรุษในกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคได้ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้เกี่ยวกับตัวบุคคลที่ทำให้พื้นที่ของเมืองลพบุรีเกิดสภาพแห่งความอยู่ดีมีสุขขึ้น อันเป็นผลให้ตนเองสามารถดำรงอยู่ได้มาจนถึงทุกวันนี้ โดยวีรบุรุษที่ถูกสร้างให้เกิดการรับรู้นั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ในแต่ละยุค

สำหรับในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์นั้น ได้มีการใช้ตำนานและเรื่องเล่าเป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรี ซึ่งตำนานและเรื่องเล่าเหล่านี้มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวีรบุรุษที่เข้ามาช่วยขจัดความเดือดร้อนให้กับชาวเมืองลพบุรีในลักษณะของการต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามที่เข้ามาสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวเมืองลพบุรี ซึ่งลักษณะของวีรบุรุษที่อยู่ในตำนานนี้จะเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ส่วนฝ่ายตรงข้ามก็เป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเช่นกัน แต่ไม่สามารถเอาชนะบุคคลที่เป็นวีรบุรุษที่อยู่ในตำนานได้ สำหรับวีรบุรุษที่ถูกนำมาใช้ในการอธิบายนั้นมีทั้งวีรบุรุษในลักษณะที่เป็นประชาชนทั่วไป และวีรบุรุษที่เป็นชนชั้นปกครอง ซึ่งวีรบุรุษทั้ง 2 ลักษณะล้วนมีการกระทำไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับชาวเมืองลพบุรีผ่านการขจัดฝ่ายอธรรมให้หมดสิ้นไป ดังที่**ป้าสุนีย์** ได้แสดงถึงลักษณะของการยึดโยงตนเองกับตำนานวีรบุรุษที่ตนเองได้รับการกล่อมเกลามาจากผู้อาจุโสมในท้องถิ่นว่า “ผู้ใหญ่เขาเล่ากันสมัยก่อนโน้น มีเยอะ ทั้งหนุมาน พระยาแกรกอะไรพวกนี้ เขามาช่วยปราบยักษ์ ยักษ์มันอาละวาดจับคนกิน ก็เลยมีผู้วิเศษมาช่วย คนลพบุรีก็เป็นหนีบุญคุณเขามากนะ” อย่างไรก็ตาม วีรบุรุษที่ถูกอธิบายไว้ในตำนานดังกล่าว มีลักษณะเป็นบุคคลที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ เป็นเพียงบุคคลที่อยูในการการบอกเล่าสืบทอดกันมาในหมู่ชาวเมืองลพบุรีเท่านั้น โดยเฉพาะตำนานที่เกี่ยวข้องกับตัวละครในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์อย่างพระรามและหนุมานที่แสดงให้เห็นว่า ตำนานเกี่ยวกับวีรบุรุษของชาวเมืองลพบุรีที่ถูกนำมาใช้อธิบายนั้น ได้มีการหยิบยืมตัวละครจากวรรณกรรมที่เป็นที่รู้จักกันดีมาใช้ดำเนินเรื่องราว เพื่ออธิบายความเป็นท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งตำนานเกี่ยวกับวีรบุรุษนั้นจะถูกนำไปผูกโยงกับสถานที่ในเมืองลพบุรี ทั้งสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยไม่มีใครทราบ ว่า ตำนานเมืองลพบุรีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวีรบุรุษนั้นเกิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อใด และมี

ลักษณะเป็นข้อเท็จจริงมากน้อยเพียงใด เนื่องจากตำนานเกี่ยวกับวีรบุรุษดังกล่าวเป็นสิ่งที่ถูกบอกเล่าต่อกันมาในหมู่ชาวเมืองลพบุรี โดยมีผู้อาวุโสในท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดให้อนุชนรุ่นหลังได้รับทราบในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ตำนานที่สร้างการรับรู้เกี่ยวกับวีรบุรุษก็ไม่ได้อยู่ในฐานะของสิ่งที่ต้องการการพิสูจน์เกี่ยวกับความเป็นจริง แต่อยู่ในฐานะของสิ่งที่สร้างให้ชาวเมืองลพบุรีรับรู้ถึงความเป็นมาของท้องถิ่นที่ตนเองอยู่อาศัยในลักษณะที่ช่วยสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองที่ถูกดำรงรักษาให้เกิดความอยู่ดีมีสุขด้วยวีรบุรุษที่มีความสามารถเหนือบุคคลธรรมดา

ภาพประกอบ 65 รูปปั้นหนุมาน วีรบุรุษตามตำนานเมืองลพบุรีที่ถูกตั้งอย่างโดดเด่นในสวนสาธารณะกลางเมือง

ส่วนการสร้างวีรบุรุษในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังอำนาจนั้น กล่าวได้ว่า มีการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะของวีรบุรุษในลักษณะที่แตกต่างจากยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์อย่างชัดเจน โดยในยุคอื่น ๆ ที่มีใช้ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์นั้น วีรบุรุษที่ถูกสร้างขึ้นจะมีลักษณะเป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริง ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในยุคนั่นเอง หรือบุคคลในประวัติศาสตร์ที่ยุคนั้นมีการดึงมาใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการทางการศึกษาก็ตาม ซึ่งบุคคลที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการทางการศึกษาในยุคเหล่านี้ล้วนมีหลักฐานที่บันทึกเกี่ยวกับการลักษณะการดำเนินชีวิตที่สามารถสืบค้นและนำมาอ้างอิงได้ แม้ในการนำเสนอเพื่อสร้างความเป็นวีรบุรุษให้กับบุคคลเหล่านี้จะมี

การเลือกตัดตอนเฉพาะบางแง่มุมที่สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการสร้างภาพลักษณ์ความเป็นวีรบุรุษได้มาร้อยเรียงและสร้างเป็นชุดของเรื่องราวเพื่อนำเสนอในรูปแบบใหม่ก็แตกต่างจากวีรบุรุษที่ถูกสร้างให้ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ที่มีลักษณะวีรบุรุษในเทพนิยาม ซึ่งถูกเล่าในฐานะของบุคคลผู้มีอำนาจพิเศษเหนือบุคคลทั่วไป ซึ่งไม่มีหลักฐานบันทึกอยู่ในประวัติศาสตร์ หรือเป็นการดึงเอาตัวละครในวรรณคดีสำคัญมาใช้เล่าในฐานะวีรบุรุษของท้องถิ่นเพิ่มเติมจากเนื้อหาที่มีอยู่ในวรรณคดีนั้น

วีรบุรุษที่ถูกสร้างขึ้นในกระบวนการทางการศึกษาทุกยุค ล้วนมีลักษณะร่วมกันที่สำคัญคือ การสร้างความอยู่ดีมีสุขให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรี เพียงแต่แนวทางการปฏิบัติของวีรบุรุษที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์นั้นมีลักษณะที่แตกต่างจากการปฏิบัติของวีรบุรุษที่ถูกสร้างขึ้นในยุคอื่นคือ วีรบุรุษในยุคนี้มีการสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับชาวเมืองลพบุรีผ่านทาง การต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามที่เข้ามาข่มเหงรังแกชาวเมืองลพบุรีให้ได้รับความเดือดร้อน ซึ่งฝ่ายตรงข้ามที่วีรบุรุษไปต่อสู้ด้วยนั้นเป็นผู้ที่มีพลังเหนือธรรมชาติ โดยเมื่อในการต่อสู้ดังกล่าว วีรบุรุษได้มีการแสดงความสามารถในลักษณะต่าง ๆ จนสามารถเอาชนะได้ในที่สุด ส่วนลักษณะการปฏิบัติของวีรบุรุษเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับชาวเมืองลพบุรีในยุคของกระบวนการทางการศึกษายุคอื่น การปฏิบัติของวีรบุรุษที่ถูกสร้างขึ้นจะมีลักษณะของการเข้ามาพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีในด้านต่าง ๆ ให้แก่ชาวเมืองลพบุรี และทำให้เมืองลพบุรีกลายเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญรุ่งเรือง ไม่ปรากฏว่า วีรบุรุษในยุคของกระบวนการทางการศึกษาในยุคอื่นมีการต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามในลักษณะของผู้ที่มีพลังเหนือธรรมชาติแต่อย่างใด แม้ว่าวีรบุรุษในยุคของกระบวนการทางการศึกษาบางยุคจะถูกนำเสนอภาพลักษณ์ในลักษณะของการมีลักษณะพิเศษที่สะท้อนถึงการมีบุญบารมีเหนือกว่าบุคคลทั่วไปก็ตาม แต่ภาพลักษณ์ดังกล่าวก็เป็นเพียงส่วนที่เข้ามาเสริมให้ลักษณะการเป็นวีรบุรุษมีความโดดเด่นมากขึ้นเท่านั้น มิใช่เป็นสาระหลักที่วีรบุรุษรายดังกล่าวใช้สำหรับสร้างให้เมืองลพบุรีเกิดสภาพความอยู่ดีมีสุขเหมือนกับวีรบุรุษในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์

ภาพประกอบ 66 พระบรมรูปสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่เมือง
ลพบุรี : ภาพสะท้อนการรำลึกถึงการเป็นวีรบุรุษที่สร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่ชาวเมืองลพบุรี

นอกจากนี้ เมื่อหันมาพิจารณาถึงเครื่องมือที่ถูกใช้สร้างการรับรู้เกี่ยวกับวีรบุรุษในยุคของกระบวนการทางการศึกษายุคต่าง ๆ ยังพบว่า เครื่องมือที่ถูกใช้สร้างการรับรู้ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ยังมีความแตกต่างจากเครื่องมือในยุคอื่น ๆ ด้วย ดังที่ได้กล่าวไปในข้างต้นว่า ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ได้ใช้ตำนานเป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับวีรบุรุษ ซึ่งตำนานดังกล่าวไม่สามารถพิสูจน์ถึงความเป็นข้อเท็จจริงได้ ในขณะที่เครื่องมือที่ถูกใช้ในกระบวนการทางการศึกษายุคอื่นส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการมีอยู่จริงของวีรบุรุษที่ถูกนำมาสร้างการรับรู้ โดยในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจได้มีการใช้โรงเรียนและคำขวัญเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับบุคลิกความเป็นผู้นำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อโน้มน้าวให้ชาวเมืองลพบุรีปฏิบัติตามสิ่งที่ภาครัฐส่วนกลางได้นำมาบังคับใช้ ส่วนในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ก็ได้มีการนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมาเผยแพร่ รวมทั้งสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระองค์ไว้ในพื้นที่ที่สามารถสังเกตเห็นได้ง่าย เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นวีรบุรุษของพระองค์ให้เกิดขึ้น เช่นเดียวกับในยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังอำนาจที่มีการใช้การจัดเทศกาลอย่างงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเสริมให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นวีรบุรุษของพระองค์ให้มากยิ่งขึ้น โดยผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นวีรบุรุษในยุคอื่นที่มีใช้ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์นั้นได้แก่ ภาครัฐที่ทำหน้าที่ในการประสานงานเพื่อสร้างการ

รับรู้ร่วมกับภาคเอกชนที่เข้ามาบูรณาการความร่วมมือระหว่างกันในลักษณะต่าง ๆ จนทำให้เกิดพลังในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีที่ยึดโยงอยู่กับความเป็นวีรบุรุษของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอย่างกว้างขวาง ซึ่งการผสานความร่วมมือในลักษณะนี้เป็นการดึงให้ภาคเอกชนทุกส่วนในเมืองลพบุรีเข้ามามีส่วนร่วม แตกต่างจากในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ที่การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นวีรบุรุษจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้อาวุโสของเมืองลพบุรีที่มีการสร้างการรับรู้ผ่านการบอกเล่าแบบปากต่อปากเท่านั้น

4) การสร้างพื้นที่เฉพาะ

การสร้างพื้นที่เฉพาะเป็นวิธีการในการสร้างการรับรู้ในกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้ในสี่ยุคของกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรี ได้แก่ ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม โดยการใช้วิธีสร้างพื้นที่เฉพาะเพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีในแต่ละยุคนั้นได้ทำให้เกิดพื้นที่เฉพาะในเมืองลพบุรีขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งพื้นที่เหล่านั้นได้รับการอธิบายจากกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ ส่งผลให้เกิดการมองและการปฏิบัติต่อพื้นที่ดังกล่าวในลักษณะเฉพาะ โดยพื้นที่เฉพาะที่ถูกสร้างขึ้นมีทั้งพื้นที่ที่สร้างขึ้นใหม่ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการทางการศึกษายุคนั้น ๆ และพื้นที่ที่ถูกนำคำอธิบายในกระบวนการทางการศึกษายุคนั้น ๆ ไปสวมทับเพื่อสร้างให้สถานที่ที่มีลักษณะทั่วไปกลายเป็นพื้นที่เฉพาะในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี เพื่อสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในทิศทางใดทิศทางหนึ่งตามแบบแผนที่อยู่เบื้องหลังกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุค

สำหรับการสร้างพื้นที่เฉพาะในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์นั้น ได้มีการใช้ตำนานและเรื่องเล่าเป็นเครื่องมือหลักในการทำให้สถานที่หลายแห่งในเมืองลพบุรี ทั้งสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างศาลพระกาฬและศาลลูกศร และสถานที่ทางธรรมชาติอย่างเขาวงพระจันทร์กลายเป็นสถานที่เฉพาะในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี โดยตำนานที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างให้สถานที่เหล่านี้ได้แก่ ตำนานที่ผูกโยงกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งมีการนำตัวละครเอกของวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์อย่างพระรามและหนุมานมาเป็นตัวหลักในการเชื่อมโยงเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นสถานที่เฉพาะของสถานที่เหล่านี้ ส่วนเรื่องที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือนี้เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ และความสามารถในการให้คุณ ให้โทษของสถานที่เหล่านี้ ส่งผลให้สถานที่เฉพาะแต่ละแห่งที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์มีลักษณะเป็นสถานที่ที่ชาวเมืองลพบุรีจะต้องให้ความเคารพยำเกรง และปฏิบัติตามแบบแผน

เฉพาะเกี่ยวกับสถานที่ที่ถูกกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด เพื่อให้ชีวิตของตนเองดำเนินไปได้อย่างปกติสุข ซึ่งทั้งในส่วนของท่านานและเรื่องเล่าที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นสถานที่เฉพาะของสถานที่เหล่านี้ก็คือ ชาวเมืองลพบุรีทุกคน มิได้มีผู้ใดที่ผูกขาดการดำเนินการดังกล่าว เนื่องจากท่านานและเรื่องเล่าเป็นสิ่งที่มีความยืดหยุ่นอยู่กับการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีอยู่แล้ว จากการที่ท่านานและเรื่องเล่าเหล่านี้กล่าวถึงข้อห้ามและข้อปฏิบัติที่ชาวเมืองลพบุรีควรรู้ เพื่อให้ตนเองได้รับคุณประโยชน์และไม่ถูกอำนาจเหนือธรรมชาติลงโทษ

ดังนั้น ทั้งท่านานและเรื่องเล่าจึงเป็นสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีสามารถถ่ายทอดให้กันได้ตลอด บนพื้นฐานของความเชื่อว่า สถานที่ที่เฉพาะที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษานั้นมีอำนาจเหนือธรรมชาติสถิตอยู่จริง ๆ โดยในส่วนเนื้อหาสาระของท่านานที่อธิบายลักษณะความเป็นสถานที่เฉพาะภายในเมืองลพบุรีนั้นมักจะถูกถ่ายทอดผ่านทางผู้อาวุโสของเมืองลพบุรีที่มีการบอกเล่าให้ลูกหลานฟังในฐานะกิจกรรมสันทนาการในเวลาว่างเว้นจากภารกิจ ซึ่งเมื่อผู้อาวุโสมาการเล่าท่านานเหล่านี้ให้ลูกหลานฟังอย่างเป็นกิจวัตร ก็ได้ทำให้ลูกหลานเกิดความคุ้นชินกับเรื่องราวในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ รวมถึงเกิดมุมมองเกี่ยวกับสถานที่ที่ถูกอธิบายจากท่านานว่ามีลักษณะเป็นพื้นที่เฉพาะที่จะต้องปฏิบัติตามข้อห้าม ข้อบังคับที่ถูกกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด อันแสดงให้เห็นถึงการที่เนื้อหาสาระของท่านานที่ผู้อาวุโสเล่าได้กลายเป็นค่านิยมประจำตัวของผู้ที่รับเอาเนื้อหาสาระดังกล่าวอย่างสมบูรณ์แล้ว ดังที่**ป้าปราณี** เผยให้เห็นตัวตนของตนเองที่ยึดโยงอยู่กับพื้นที่เฉพาะตามท่านานเมืองลพบุรีที่ตนเองได้รับการบอกเล่ามาตั้งแต่วัยเด็ก “อย่างศาลลูกศรนี้ ถ้าน้ำแห้งนี้เขาว่าไม่ได้เลยนะ ไฟจะไหม้เลย หรือถ้าเขาวงพระจันทร์ ใครเอาน้ำส้อมสายชูไปราด ยักษ์ก็จะหลุดออกมาเลย เขาก็มีธรรมเนียมของเขาแต่ละที่ เรามีหน้าที่ต้องทำตาม จะได้ไม่เดือดร้อน” ส่วนเรื่องเล่าเป็นสิ่งที่ได้มีการถ่ายทอดต่อกันในโอกาสต่าง ๆ อยู่เป็นประจำในหมู่ชาวเมืองลพบุรีทุกเพศทุกวันอย่างไม่จำกัด ขึ้นอยู่กับความสนใจและการเข้าไปมีประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่ถูกอธิบายไว้ในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นสถานที่เฉพาะของสถานที่ต่าง ๆ ทั้งนี้ ทั้งท่านานและเรื่องเล่าที่ถูกนำมาเล่าต่อกันล้วนอยู่บนแบบแผนทางความคิดชุดเดียวกันนั่นก็คือ การที่สถานที่เฉพาะเหล่านี้เป็นสถานที่ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติสถิตอยู่ ซึ่งบุคคลทั่วไปไม่สามารถควบคุมได้ จึงก่อให้เกิดการเคารพยำเกรงกันในหมู่ชาวเมืองลพบุรีสืบต่อมาจากรุ่นสู่รุ่น

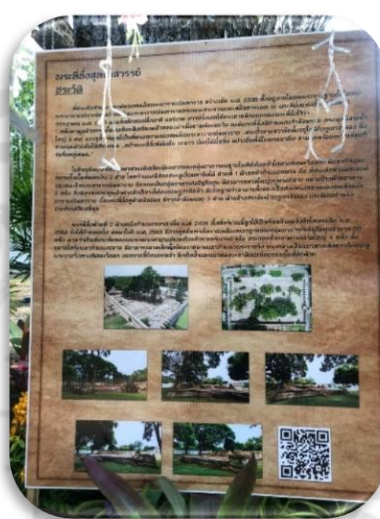
ส่วนการเป็นสถานที่เฉพาะในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจนั้น กล่าวได้ว่ามีความแตกต่างจากการเป็นสถานที่เฉพาะในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์อย่างชัดเจน เนื่องจากการเป็นสถานที่เฉพาะในยุคนี้เป็นสิ่งที่ยึดโยงอยู่กับการพยายามทำให้เกิดความ

ทันสมัยและความเป็นอารยะตามที่รัฐชาติส่วนกลางพยายามเข้ามาสร้างการรับรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรีเป็นหลัก โดยมีผู้นำของรัฐชาติส่วนกลางอย่างจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้ที่เข้ามาสร้างการเปลี่ยนแปลง ผ่านการสร้างภาพลักษณ์ของการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และนำพาชาวเมืองลพบุรีสู่ความเป็นอารยะบนพื้นฐานของการปฏิบัติตามระเบียบชุดใหม่ที่รัฐชาติส่วนกลางกำหนดไว้ ซึ่งพื้นที่เฉพาะที่ถูกนำมาสร้างการรับรู้ในยุคนี้เป็นพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ตามกรอบความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาให้เกิดความเป็นอารยะตามแบบชาติตะวันตกของรัฐชาติส่วนกลางที่นำมาเผยแพร่ในพื้นที่เมืองลพบุรีผ่านการสร้างพื้นที่สาธารณะที่ลักษณะสถาปัตยกรรมเฉพาะ ซึ่งสถานที่เหล่านี้อยู่ในฐานะของพื้นที่เฉพาะที่รัฐชาติส่วนกลางนำมาใช้เพื่อทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติตนไปในทิศทางที่ตนเองต้องการ เพื่อเข้าสู่ความเป็นอารยะตามที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนด โดยมีการใช้เครื่องมือคือ ชุดความคิดเกี่ยวกับความเป็นอารยะที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากภาครัฐส่วนกลาง และสื่อกลางที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ชุดความคิดดังกล่าวก็คือ เจ้าหน้าที่ของภาครัฐส่วนกลางในทุกระดับ ซึ่งเจ้าหน้าที่เหล่านี้ได้ถูกระบบราชการขัดเกลาให้มีความคุ้นเคยกับแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นอารยะที่ถูกกำหนดขึ้นผ่านกลไกของรัฐที่มีอยู่ นอกจากนี้ สถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะที่ถูกภาครัฐส่วนกลางสร้างขึ้นในสถานที่สาธารณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน โรงพยาบาล โรงแรม โรงภาพยนตร์ ฯลฯ ยังถือเป็นเครื่องมือในการสร้างให้เกิดพื้นที่เฉพาะขึ้นอีกด้วย เนื่องจากสถานที่เหล่านี้มีลักษณะแตกต่างจากสถานที่แห่งอื่นที่ชาวเมืองลพบุรีมีความคุ้นชินอยู่แต่เดิม ทำให้เมื่อชาวเมืองลพบุรีมีการเข้ามาใช้สถานที่เหล่านี้แล้ว ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกกับสถานที่เหล่านี้ได้ง่าย จนเกิดการแบ่งแยกระหว่างสถานที่ทั่วไปที่ตนเองมีความคุ้นชิน และสถานที่ที่ตนเองไม่มีความคุ้นชิน เนื่องจากสถานที่เหล่านี้เป็นสถานที่ที่มีลักษณะแตกต่างจากสถานที่ที่ชาวเมืองลพบุรีเคยเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่เดิม ดังที่**ลุงต๋อย**ได้เล่าเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ตนเองได้เข้าไปใช้สถานที่สาธารณะเหล่านี้ว่า

“เวลาเราเข้าไปติดต่อกับสถานที่ราชการ เราก็จะรู้สึกว่าแปลก ๆ เหมือนกัน อย่างลพบุรีนี้เขามีอะไรเยอะ เป็นเมืองข้าราชการ ลุงคิดว่าแปลกกว่าเมืองอื่นนะ ก็จอมพล ป. เขามาสร้างไว้ทั้งนั้นแหละ พวกตึกอะไรนี้ ลองดูสิ ไม่เหมือนที่อื่น แล้วก็พวกสถานที่อย่างโรงพยาบาล อานันทน์เป็นโรงพยาบาลทหารนะ เขาก็จะมีรูปแบบของเขา ลุงไปใช้บริการ รู้สึกว่าสถานที่พวกนี้ไม่เหมือนที่อื่น ต้องทำตัวอีกแบบ”

ส่วนการเป็นสถานที่เฉพาะในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมนั้น กล่าวได้ว่า เป็นการสร้างการรับรู้ให้โบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีนั้นกลายเป็นพื้นที่เฉพาะในลักษณะที่มีความสำคัญต่อความ

ทรงจำของชาวเมืองลพบุรี ลอดจนผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม เพื่อสร้างให้เมืองลพบุรีมีภาพลักษณ์ของการเป็นเมืองที่มีความยิ่งใหญ่ โดยเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างให้โบราณสถานและโบราณวัตถุดังกล่าวกลายเป็นพื้นที่เฉพาะมีหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ยึดโยงกับโบราณสถานและโบราณวัตถุนั้น ๆ ในฐานะที่สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี ตลอดจนการสร้างพิพิธภัณฑสถานเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานและจัดแสดงโบราณวัตถุที่เคยกระจัดกระจายอยู่ทั่วเมืองลพบุรี ทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับคุณค่าที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีขึ้น

ภาพประกอบ 67 แผ่นป้ายแสดงรายละเอียดและความสำคัญของโบราณสถานภายในเมืองลพบุรี
ในฐานะแหล่งเรียนรู้

นอกจากนี้ ยังมีการจัดเทศกาลอย่างการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเพื่อเผยแพร่ลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีในฐานะเมืองที่อยู่ภายใต้ร่มพระบารมีของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ทรงพัฒนาเมืองลพบุรีให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ โดยมีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ถูกจัดแสดงอยู่ในเป็นหลักฐานยืนยันถึงพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาของพระองค์ ตลอดจนความยิ่งใหญ่ในรัชสมัยของพระองค์และการนำการท่องเที่ยวมาสบทบกับโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี ส่งผลให้เกิดการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นพื้นที่เฉพาะของโบราณสถานและโบราณวัตถุดังกล่าวอย่างกว้างขวาง เนื่องจากมีการให้ความรู้และการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งมีขั้นตอนเข้าไปดูแลรักษาสถานที่เหล่านี้เป็นพิเศษ เช่น การตั้งซุ้มเก็บค่าเข้าชม การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การสร้างรั้วกันเป็นสัดส่วน ฯลฯ ส่งผลให้เกิดการ

มองพื้นที่ของโบราณสถานและโบราณวัตถุในฐานะอาณาบริเวณที่มีความเฉพาะ แตกต่างอาณาบริเวณที่ของพื้นที่แห่งอื่น ๆ ในเมืองลพบุรี โดยหน่วยที่ทำหน้าที่ในการสร้างให้เกิดพื้นที่เฉพาะในลักษณะดังกล่าวได้แก่ภาครัฐที่มีการนำชุดความคิดเกี่ยวกับคุณค่าเข้ามาสมทบกับโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรี จนก่อให้เกิดการดำเนินการในลักษณะของการอนุรักษ์และการให้ความเคารพต่อสิ่งเหล่านี้ในฐานะมรดกที่แสดงถึงภูมิปัญญาและการรังสรรค์ของบรรพชนที่สืบทอดทอดมาสู่ชาวเมืองลพบุรี

5) การสร้างระเบียบปฏิบัติ

การสร้างระเบียบปฏิบัติเป็นวิธีการที่ถูกนำมาใช้ในยุคของกระบวนการทางการศึกษาจำนวน 3 ยุค ได้แก่ ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ และยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม ซึ่งระเบียบปฏิบัติดังกล่าวมีการนำมาใช้กับทั้งในสถานที่ที่ถูกสร้างให้เป็นพื้นที่เฉพาะของเมืองลพบุรี รวมทั้งบางช่วงเวลาที่มีการจัดเทศกาลขึ้นเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรี ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวเมืองลพบุรีที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสถานที่และบางช่วงเวลาที่มิอยู่ในเมืองลพบุรีมีความแตกต่างจากวิถีชีวิตทั่วไปที่ตนเองเคยปฏิบัติอย่างชัดเจน โดยระเบียบปฏิบัติที่ถูกนำมาใช้มีความครอบคลุมทั้งในลักษณะของการแสดงออกของชาวเมืองลพบุรีในขณะที่อยู่ในสถานที่เฉพาะรวมทั้งการแต่งกายในช่วงที่เมืองลพบุรีกำลังมีการจัดเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีที่ถูกเลือกสรรมาสร้างการรับรู้ จึงกล่าวได้ว่า ระเบียบปฏิบัติที่ถูกกำหนดขึ้นได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเนื้อตัวร่างกายของชาวเมืองลพบุรีอย่างเห็นได้ชัด เป็นการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) ทั้งในลักษณะของวิถีประชา (Folklore) และกฎหมาย (Law) ที่มีผลบังคับให้ชาวเมืองลพบุรีต้องปฏิบัติตาม หากไม่ปฏิบัติก็จะเกิดผลด้านลบในลักษณะต่าง ๆ ตามมาแก่ผู้ละเมิด ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละยุคจะมีการนำการจัดระเบียบทางสังคมลักษณะใดมาใช้

ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์มีการสร้างระเบียบปฏิบัติขึ้นในลักษณะของการสร้างให้เกิดความเคารพยำเกรงและความกลัวขึ้นต่อสถานที่ที่ตั้งอยู่ในเมืองลพบุรี โดยนำตำนานและเรื่องเล่ามาใช้เป็นเครื่องมือที่ทำให้ระเบียบปฏิบัติดังกล่าวมีพลังในการผลักดันให้เกิดการปฏิบัติตาม แม้ว่าในยุคนี้จะยังไม่ได้มีการนำกฎหมายที่มีบทกำหนดโทษไว้อย่างชัดเจนสำหรับผู้ละเมิดมาบังคับใช้ รวมทั้งไม่ได้มีการใช้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่มีสิทธิอำนาจตามกฎหมายมาคอยสอดส่องการปฏิบัติตามระเบียบที่ถูกสร้างขึ้น แต่ระเบียบปฏิบัติดังกล่าวก็ค่อนข้างได้รับความเชื่อถือและการปฏิบัติตามจากชาวเมืองลพบุรีอย่างมาก สืบเนื่องมาจากการนำตำนานและเรื่องเล่าที่เชื่อมโยงกับอำนาจเหนือธรรมชาติมาใช้ในการอธิบายในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลกะบ

ระเบียบปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้น พร้อมทั้งอธิบายถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ในกับผู้ไม่ปฏิบัติตามและเมืองลพบุรีในภาพรวม ซึ่งการนำประเด็นเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติมาใช้ในการอธิบายนี้เป็น การสร้างให้ระเบียบปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นมีภาพลักษณ์ของการเป็นสิ่งที่อยู่เหนือการควบคุมของบุคคลทั่วไปมากขึ้น จึงก่อให้เกิดความเคารพยำเกรง และเกิดการประณามถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและส่วนรวมด้วย เห็นได้จากระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการห้ามนำน้ำส้มสายชูไปราดบริเวณเขาวงพระจันทร์ มิเช่นนั้นจะทำให้ยักษ์ที่ถูกศรพระรามตรึงอยู่ในเขาลูกดังกล่าวหลุดออกมาอาละวาดจับชาวเมืองลพบุรีกินเป็นอาหาร ซึ่งจากการเชื่อถือในระเบียบปฏิบัติดังกล่าว ทำให้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ไม่ปรากฏว่ามีน้ำส้มสายชูจำหน่ายในพื้นที่เมืองลพบุรีเลย แม้จะเป็นเขตที่อยู่ห่างจากเขาวงพระจันทร์นับสิบกิโลเมตรก็ตาม เช่นเดียวกับระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการแช่น้ำแท่งหินที่ถูกเชื่อว่าเป็นลูกศรของพระรามที่ประดิษฐานอยู่ภายในศาลลูกศร ที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมาอย่างยาวนาน โดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น เช่น ในช่วงที่ศาลลูกศรกำลังถูกบูรณะอยู่ก็ตาม ก็ปรากฏว่ามีการใช้น้ำหล่อเลี้ยงแท่งหินดังกล่าวอยู่ตลอด แม้ว่าในช่วงนั้นจะมีการวางอุปกรณ์ที่ใช้ก่อสร้างมากเพียงใดก็ตาม ดังที่**ลุงน้อย** ผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้กับศาลลูกศร และมีความคุ้นชินกับศาลลูกศรเป็นอย่างดีเล่าว่า “ก็ต้องหล่อน้ำไว้ตลอด ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น มีตัวอย่างมาแล้ว ตอนนั้นน้ำแห้ง ไฟก็ไหม้ตลาด เขาเลยต้องจัดคนคอยเฝ้าเลย ศักดิ์สิทธิ์มากนะลูกศรพระรามนี้ ใครจะมาทำอะไรก็ต้องมาขอท่านก่อน” ซึ่งจากการปฏิบัติทั้งสองลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ระเบียบปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นสิ่งที่ได้รับการเชื่อถือจากชาวเมืองลพบุรีเป็นอย่างมาก โดยไม่มีข้อแม้ใด ๆ บนพื้นฐานของบริบทที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความยำเกรงต่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในตำนานและเรื่องเล่าที่ถูกเล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีผู้อาวุโสและชาวเมืองลพบุรีทั่วไปเป็นหน่วยในการแพร่กระจายตำนานและเรื่องเล่าดังกล่าว จนเกิดการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติต่อสถานที่ทั้งสองแห่งอย่างเป็นวงกว้าง

ส่วนในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจนั้นจะเห็นได้ว่า ระเบียบปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นมีความแตกต่างจากระเบียบปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์อย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากระเบียบปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจนั้น เป็นระเบียบปฏิบัติที่ยึดโยงอยู่กับสิ่งที่ภาครัฐส่วนกลางเป็นผู้กำหนดขึ้น เพื่อเปลี่ยนแปลงเมืองลพบุรีให้เข้าสู่ความเป็นอารยะในภาพรวมตามชุดความคิดของภาครัฐส่วนกลาง โดยมีการจัดตั้งหน่วยในการสอดส่องการกระทำของชาวเมืองลพบุรีให้เป็นไปในทิศทางที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดไว้ หากพบผู้ไม่ปฏิบัติตามก็จะมีมาตรการในการลงโทษที่ชัดเจน ระเบียบปฏิบัติที่ถูกกำหนดไว้ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์มีลักษณะของการนำตำนานและเรื่องเล่าที่อิงอยู่กับ

อำนาจเหนือธรรมชาติมาเชื่อมโยงกับระเบียบปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นเท่านั้น เพื่อให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการเคารพยำเกรงระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ บนพื้นฐานของความกลัวถูกลงโทษจากอำนาจเหนือธรรมชาติ หากมีการละเมิดระเบียบปฏิบัติเกิดขึ้น ไม่ได้มีการจัดเจ้าหน้าที่คอยสอดส่องความประพฤติของชาวเมืองลพบุรีเช่นเดียวกับยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจนั้น เมืองลพบุรีได้ถูกลดทอนภาพลักษณ์ของความเป็นเมืองที่เคยมีความยิ่งใหญ่ด้วยตนเองให้เหลือเพียงการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย ที่ชาวเมืองลพบุรีทุกคนจะต้องปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นเพื่่มุ่งสู่ความเป็นอารยะโดยไม่มีข้อแม้ใด ๆ แม้ว่าทั้งสองยุคจะมีการนำความน่าเคารพยำเกรงเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรี เพื่อกำหนดทิศทางการปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีให้สอดคล้องกับระเบียบปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นก็ตาม แต่ความเคารพยำเกรงที่ถูกสร้างขึ้นในยุคของกระบวนการทางการศึกษาทั้งสองยุคก็มีความแตกต่างกัน เนื่องจากความเคารพยำเกรงที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจเป็นความเคารพยำเกรงที่มาจากภาครัฐส่วนกลาง ในขณะที่ความเคารพยำเกรงที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์เป็นความเคารพยำเกรงที่มาจากความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรีเอง “มันไม่เหมือนกันนะ อย่างเราเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของศาลพระกาฬ ศาลลูกศร สมเด็จพระนารายณ์นี่ เพราะท่านมีอิทธิฤทธิ์ มีบารมี เราต้องเคารพท่านจะได้อยู่เย็นเป็นสุข...อย่างถ้าเป็นรัฐบาลนี้เราทำตามเพราะเขามีกฎหมายมาบังคับ ไม่ทำก็โดนลงโทษ อย่างสมัยจอมพล ป. ไง” **ลุงวิชัย**กล่าวในเชิงเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างแหล่งที่มาของความเคารพยำเกรงที่ชาวเมืองลพบุรีมีอยู่ในสองยุคทางการศึกษา ซึ่งจากแหล่งที่มาของความเคารพยำเกรงที่แตกต่างกันข้างต้น ก็เป็นสิ่งที่สร้างให้ภาพลักษณ์ของเมืองลพบุรีทั้งสองยุคของกระบวนการทางการศึกษามีความแตกต่างกันด้วย กล่าวคือ ความเคารพยำเกรงที่อยู่ยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจได้ลดทอนให้เมืองลพบุรีกลายเป็นพื้นที่ที่อยู่ภายใต้อำนาจของภาครัฐส่วนกลางอย่างชัดเจนในฐานะของผู้ที่ถูกกระทำ ในขณะที่ความเคารพยำเกรงที่อยู่ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์เป็นความเคารพยำเกรงที่เชิดชูเมืองลพบุรีในฐานะเมืองที่มีอำนาจพิเศษที่สามารถควบคุมแบบแผนการปฏิบัติของประชาชนที่อยู่ในเมืองได้ด้วยตนเอง

ในยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม ระเบียบปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นจะมีลักษณะเป็นวิถีประชาที่ถูกสร้างการรับรู้ให้ชาวเมืองลพบุรีในฐานะที่ระเบียบปฏิบัติเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีในช่วงที่มีการจัดเทศกาลอย่างงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แม้ว่าระเบียบปฏิบัติดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นใหม่ในช่วงที่มีการเริ่มต้นจัดเทศกาลก็ตาม สำหรับระเบียบปฏิบัติที่ถูกนำมาใช้ในช่วงของการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระ

พระนารายณ์ก็คือ การแต่งกายด้วยชุดผ้าไทย อันเป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้ของกระบวนการทางการศึกษาในยุคนี้ โดยภาครัฐพยายามสร้างให้ระเบียบปฏิบัติดังกล่าวถูกรับรู้ในฐานวิถีประชาที่ชาวเมืองลพบุรียึดถือกันผ่านการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแจกแผ่นพับ การติดป้ายประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชน ฯลฯ ซึ่งวาทกรรมที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีในช่วงเวลาดังกล่าวคือ “ชาวลพบุรีพร้อมใจแต่งไทยทั้งเมือง”

ภาพประกอบ 68 แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีเกี่ยวกับการแต่งกายด้วยชุดไทยในช่วงงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกติดตั้งอยู่กลางเมืองลพบุรี

ในช่วงแรก หน่วยที่ทำหน้าที่ในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติดังกล่าวได้แก่ภาครัฐ เนื่องจากชาวเมืองลพบุรียังไม่มีความคุ้นชินกับการปฏิบัติในลักษณะดังกล่าว โดยภาครัฐได้มีการนำระเบียบปฏิบัติดังกล่าวไปบังคับใช้กับหน่วยงานที่เป็นองค์กรทางราชการ เพื่อสร้างบรรยากาศในการแต่งกายด้วยชุดผ้าไทยขึ้นในเมืองลพบุรี แต่เมื่อมีการดำเนินการไปได้ระยะหนึ่ง ก็ทำให้เกิดความคุ้นชินของชาวเมืองลพบุรี และกลายเป็นสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีพร้อมใจกันปฏิบัติ แม้ว่าจะไม่ได้อยู่ภายใต้สังกัดหน่วยงานราชการที่ถูกควบคุมโดยภาครัฐก็ตาม ซึ่งจะเห็นได้ว่า ระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการแต่งกายด้วยชุดไทยในช่วงที่มีการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นมีการขยายอิทธิพลมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากภาคประชาสังคมทุกภาคส่วนที่อยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีมีความตื่นตัวในการดำเนินการดังกล่าว จนก่อให้เกิดธุรกิจการขายและให้เช่าชุดไทยกันมากมาย ตลอดจนมีการนัดกันมาแต่งกายด้วยชุดผ้าไทยเพื่อมาถ่ายภาพร่วมกัน

ในช่วงที่มีการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชด้วย และประชาชนหลายคนก็มีการโพสต์ภาพถ่ายลงในสื่อโซเชียลมีเดีย ส่งผลให้ระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการแต่งกายชุดไทยเป็นที่แพร่กระจายออกไปยังประชาชนในพื้นที่อื่น จนเป็นที่รับรู้กันอย่างเป็นวงกว้าง อันแสดงให้เห็นถึงการที่ระเบียบปฏิบัติดังกล่าวได้ถูกขับเคลื่อนจากภาคประชาสังคมอย่างเข้มแข็งผ่านการทำให้ระเบียบปฏิบัติดังกล่าวอยู่ในฐานะกกิจกรรมสันตนาการที่ชาวเมืองลพบุรีเข้ามามีส่วนร่วมกันเพื่อสร้างความผ่อนคลาย แทนที่จะเป็นมาตรการบังคับ

6) การสร้างกลไกทางวัฒนธรรม

กระบวนการทางการศึกษาใน 4 ยุคได้มีการนำวิธีการสร้างประเพณีประติษฐิมาใช้ในการสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรี โดยยุคที่นำมาใช้ได้แก่ ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ยุคการศึกษาเพื่อการกระจายอำนาจ ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังอำนาจ ซึ่งการใช้วิธีการสร้างประเพณีประติษฐิมาใช้ในการสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีนี้ได้ก่อให้เกิดเกี่ยวกับลักษณะการรับรู้ในหมู่ชาวเมืองลพบุรีในลักษณะที่แตกต่างกันตามบริบทของกระบวนการทางการศึกษายุคนั้น ๆ รวมทั้งรูปแบบของประเพณีประติษฐิมาดังกล่าวก็มีลักษณะที่ต่างกันตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม จุดร่วมสำคัญประการหนึ่งที่ประเพณีประติษฐิมาที่ถูกสร้างขึ้นในยุคของกระบวนการทางการศึกษาแต่ละยุคมีเหมือนกันก็คือ ประเพณีประติษฐิมาทุกชุดล้วนมีการตั้งให้ชาวเมืองได้เข้าไปเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดประเพณีประติษฐิมาดังกล่าวขึ้น และการเข้าไปมีส่วนร่วมของชาวเมืองลพบุรีนี้เองที่ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งตามเนื้อหาของประเพณีประติษฐิมานั้น ๆ จากการที่ชาวเมืองลพบุรีได้มีการซึมซับเนื้อหาของสาระของประเพณีประติษฐิมาผ่านการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองควบคู่กับการรับรู้จากวิธีการสร้างการรับรู้ในกระบวนการทางการศึกษาวิธีอื่นที่แวดล้อมชาวเมืองลพบุรีในชีวิตประจำวัน

สำหรับประเพณีประติษฐิมาที่ถูกสร้างขึ้นยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์นั้นมีลักษณะเป็นประเพณีประติษฐิมาที่มุ่งสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับการติดต่อระหว่างกันระหว่างชาวเมืองลพบุรีกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่เชื่อว่าสถิตอยู่ในศาสนสถานสำคัญของเมืองลพบุรีอย่างศาลลูกศร โดยมีตำนาน เรื่องเล่า และพิธีกรรมเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเนื้อหาของสาระเกี่ยวกับประเพณีประติษฐิมาดังกล่าวสู่ชาวเมืองลพบุรี ซึ่งสาระสำคัญของประเพณีประติษฐิมาที่นำมาใช้ในกรณีของศาลลูกศรนั้นเป็นประเพณีที่ถูกอธิบายในฐานะของสิ่งที่ทำให้เทพเจ้าที่สถิตอยู่ในศาลลูกศรนั้นเกิดความพึงพอใจ อันจะส่งผลให้เทพเจ้าดลบันดาลสิ่งที่พึงประสงค์แก่ชาวเมืองลพบุรี โดยประเพณีดังกล่าวมีการจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยชาวเมือง

ลพบุรีที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงจะเป็นผู้เข้ามามีส่วนร่วมในประเพณีดังกล่าวเสมอ โดยเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างให้ประเพณีดังกล่าวมีพลังในการสร้างการมีส่วนร่วมของชาวเมืองลพบุรีก็คือ ตำนานและเรื่องเล่าที่ผูกโยงกับศาลลูกศร ซึ่งแม้ว่าตำนานที่ถูกนำมาผูกโยงกับศาลลูกศรนั้นจะได้เชื่อมโยงกับประเพณีที่ถูกจัดขึ้นบริเวณศาลลูกศรโดยตรง เนื่องจากประเพณีที่ถูกจัดขึ้นเป็นประเพณีการแสดงใจ เพื่อสักการะเทพเจ้าตามชนบของจีนและการคัดเลือกคณะกรรมการศาลลูกศรผ่านการเสี่ยงทายตามแบบของชาวไทยเชื้อสายจีน ดังที่ **ลุงต๋อย** ผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นเพื่อสักการะศาลลูกศร เผยให้เห็นถึงกลไกทางวัฒนธรรมที่ถูกจัดขึ้นบนพื้นฐานของความศรัทธาของชาวเมืองลพบุรีว่า

“ศาลลูกศรนี้เขามีงิ้วทุกปี เจ้าพ่อชอบงิ้ว ต้องจัดงิ้วถวาย แล้วก็ทุกปีเขาจะมีการคัดเลือกคณะกรรมการศาลลูกศร คือคณะของคนที่มาดูแลศาลลูกศรต่อจากชุดที่แล้ว เขาดูแลกันแบบปีต่อปี คือเราจะใส่รายชื่อเป็นชุด ๆ แล้วโบนขึ้นฟ้าแล้วเสี่ยงทายหยิบ ถ้าหยิบได้รายชื่อชุดไหน ก็แสดงว่าเจ้าพ่อเลือกให้คนชุดนั้นเป็นคนดูแลศาลลูกศรต่อ ถือเป็นเกียรติในฐานะที่เจ้าพ่อท่านเลือก”

ส่วนตำนานที่ถูกนำมาเชื่อมโยงกับศาลลูกศรเป็นตำนานที่เชื่อมโยงกับตัวละครในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ที่เป็นเรื่องราวตามชนบของไทย รวมทั้งตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์อย่างพระรามและหนุมานที่ถูกอธิบายว่าเกี่ยวข้องกับศาลลูกศรยังเป็นตัวละครที่เชื่อมโยงกับเทพเจ้าในศาสนาฮินดูด้วย แต่ตำนานดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่สร้างให้ศาลลูกศรถูกรับรู้ในฐานะสถานที่ที่เป็นแหล่งสถิตของอำนาจเหนือธรรมชาติ จนเป็นผลให้เกิดประเพณีการสักการะบูชาขึ้นตามแบบของชาวไทยเชื้อสายจีนที่เข้ามาอุปถัมภ์ศาลลูกศร เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่อำนาจเหนือธรรมชาติดังกล่าว นอกจากนี้ เรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของศาลลูกศรที่ชาวเมืองลพบุรีได้เข้าไปมีประสบการณ์ในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าชุดใหญ่ที่เป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างเกี่ยวกับการที่บ่อน้ำภายในศาลลูกศรเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดว่า จะเกิดไฟไหม้เมืองลพบุรีหรือไม่ รวมทั้งเรื่องเล่าเกี่ยวกับการที่ศาลลูกศรสามารถดลบันดาลให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้ที่เข้ามากราบไหว้ได้ ก็นับเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้เกิดการเคารพยำเกรงในศาลลูกศรมากขึ้นจนก่อให้เกิดประเพณีการสักการะศาลลูกศรอย่างต่อเนื่อง และสามารถดึงชาวเมืองลพบุรีเข้ามามีส่วนร่วมกับประเพณีดังกล่าวได้มาก โดยจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า หน่วยสำคัญที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนกลไกทางวัฒนธรรมในลักษณะประเพณีให้ดำเนินไปในกรณีของศาลลูกศร จนเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีก็คือ ชาวเมืองลพบุรีทั่วไป

โดยเฉพาะชาวลพบุรีที่มีเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นหน่วยหลักในการดำเนินประเพณีที่เข้ามาเสริมการรับรู้เกี่ยวกับศาลลูกศรในฐานะสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเมืองลพบุรี

เมื่อมาถึงยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจ ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลัง กล่าวได้ว่า กลไกทางวัฒนธรรมในลักษณะของประเพณีที่ถูกนำมาใช้สร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีก็ยังคงอิงอยู่กับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ถูกเชื่อว่าสถิตอยู่ ณ สถานที่ภายในเมืองลพบุรี โดยสถานที่ที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีผ่านประเพณีที่จัดขึ้นได้แก่ ศาลพระกาฬ พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ซึ่งประเพณีที่ถูกจัดขึ้นในแต่ละยุคนั้นจะมีเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อประกอบสร้างการรับรู้ในลักษณะที่แตกต่างกันตามลักษณะเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในประเพณีนั้น ๆ โดยส่วนของศาลพระกาฬและพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นสถานที่ที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างการรับรู้ในกระบวนการทางการศึกษา ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจ และยุคการศึกษาเพื่อการสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม โดยมีเรื่องเล่า และประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมให้เกิดประเพณีการปฏิบัติต่อสถานที่ทั้งสองแห่งในลักษณะของการเคารพสักการะที่เข้มข้นมากขึ้น ซึ่งประเพณีที่นำสถานที่ทั้งสองแห่งมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้นี้มีต้นเหตุมาจากการที่สถานที่ทั้งสองแห่งได้รับการสร้างขึ้น (ในกรณีของพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช) และการบูรณะฟื้นฟู (ในกรณีของศาลพระกาฬ) ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ในฐานะที่สถานที่ดังกล่าวเป็นสถานที่ที่แสดงถึงความเป็นเมืองลพบุรี ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของสถานที่ทั้งสองแห่งในฐานะที่มีความสำคัญต่อความเป็นเมืองลพบุรี ประกอบการที่ภาครัฐมีการนำประวัติศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายเกี่ยวกับสถานที่ทั้งสองแห่ง ทั้งในเชิงคุณค่าของความเป็นโบราณสถานที่สำคัญของเมืองลพบุรี ในกรณีของศาลพระกาฬ และในเชิงการสำนึกในบุญคุณของสิ่งบุคคลสำคัญได้สร้างให้เกิดขึ้นแก่เมืองลพบุรี ในกรณีของพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช รวมทั้งในส่วนของภาคประชาชนเองก็ยังมี การนำเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ทั้งสองแห่งมาเล่าต่อกัน จนก่อให้เกิดการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับสถานที่ทั้งสองแห่งทั้งในเชิงคุณค่าและเชิงการเป็นสถานที่สถิตของอำนาจเหนือธรรมชาติไปพร้อมกันดังที่ **คุณสมชาย** ได้เล่าเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีว่า “ศาลพระกาฬ กับพระนารายณ์ สองที่นี้เวลาใครมีอะไรก็จะมาบอกกล่าว มาบน มาไหว้ ก็จะได้สำเร็จ คนลพบุรีก็นับถือสองที่นี้แหละ ท่านศักดิ์สิทธิ์จริง งานบวช งานอะไรก็ต้องมา แม้แต่ข้าราชการใหญ่ ๆ เวลาเข้ามารับตำแหน่งใหม่ยังต้องมาเลย” ความเคารพในสถานที่ดังกล่าวส่งผลให้เกิดการปฏิบัติต่อสถานที่ทั้งสองแห่งในเชิง

ของการเคารพสิทธิการะตลอดมา โดยการเคารพสิทธิการะดังกล่าวได้ดำเนินผ่านกลไกทางวัฒนธรรมในลักษณะของพิธีกรรมการบวงสรวงเพื่อขอพรทั่วไป และการบวงสรวงเพื่อขออนุญาตดำเนินการในลักษณะใดลักษณะหนึ่งในพื้นที่ลพบุรี ราวกับว่า สถานที่ทั้งสองแห่งเป็นศูนย์กลางของเมืองลพบุรีในการขอความช่วยเหลือและขออนุญาตในการดำเนินการลักษณะต่าง ๆ ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวเป็นการผลักดันให้สถานที่ทั้งสองแห่งมีความโดดเด่นและมีสถานภาพพิเศษมากกว่าสถานที่แห่งอื่น ๆ ในเมืองลพบุรี ประหนึ่งว่าสถานที่ทั้งสองแห่งเป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณและที่พึ่งของชาวเมืองลพบุรี ตลอดจนผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรี เนื่องจากสถานที่ทั้งสองแห่งได้รับการเคารพสิทธิการะทั้งในระดับประชาชนทั่วไปและระดับหน่วยงานราชการที่เป็นกลไกในการปกครองจากภาครัฐส่วนกลาง

ส่วนในยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คนนั้น กล่าวได้ว่า ได้มีการนำกลไกทางวัฒนธรรมในลักษณะของพิธีกรรมมาใช้ในการสร้างนิยามความเป็นเมืองลพบุรีเช่นเดียวกับยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจและยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม แต่ในการดำเนินการดังกล่าว ได้มีการเปลี่ยนแปลงสถานที่และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เป็นจุดเน้นหลักเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรี ส่วนสถานที่และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ชุดเดิมนั้นยังคงถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้เช่นกัน เพียงแต่สถานที่และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ถูกนำมาใช้สร้างการรับรู้ในฐานะส่วนประกอบขอพิธีกรรมที่ถูกจัดขึ้นในสถานที่ที่ถูกนำมาใช้เป็นจุดเน้นในการสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวลพบุรี เห็นได้จากการจัดงานทำบุญเมืองลพบุรีที่เป็นกลไกทางวัฒนธรรมในลักษณะของพิธีกรรมที่ถูกริเริ่มจัดขึ้นจากกลุ่มนักวิชาการที่มีความสนใจในประวัติศาสตร์ของเมืองลพบุรี ซึ่งได้มีการผนึกความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการจัดพิธีกรรมดังกล่าวขึ้น อันเป็นหน่วยทางสังคมเหล่านี้เป็นหน่วยเริ่มแรกที่ทำหน้าที่ในการสร้างให้เกิดรูปธรรมของพิธีกรรมดังกล่าวขึ้น โดยมีการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมดังกล่าวในฐานะที่พิธีกรรมดังกล่าวเป็นพิธีกรรมที่ช่วยเสริมความเป็นสิริมงคลให้กับชาวเมืองลพบุรี รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ชาวเมืองลพบุรีเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมดังกล่าวด้วย ส่งผลให้เกิดการขยายการรับรู้เกี่ยวกับความสำคัญของพิธีกรรมดังกล่าวออกไปเรื่อย ๆ ผ่านการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวเมืองลพบุรีเอง นอกเหนือจากการรับรู้ผ่านการประชาสัมพันธ์ในลักษณะของป้ายเชิญชวนเข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าวที่ถูกติดให้เห็นอยู่ทั่วเมืองลพบุรี รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อโซเชียลมีเดีย

ภาพประกอบ 69 แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้และดึงดูดให้ประชาชนในแต่ละภาค
ส่วนเข้ามาร่วมงานทำบุญเมืองลพบุรี

การที่พิธีกรรมมีการเปลี่ยนจุดเน้นในเชิงสถานที่และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาอธิบายในการจัดพิธีกรรม ส่งผลให้สถานที่ที่เคยถูกรับรู้ว่าเป็นสถานที่ทั่วไป แม้สถานที่ดังกล่าวจะอยู่ในฐานะโบราณสถานก็ตาม มีความโดดเด่นขึ้นในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีอย่างฉับพลัน เพราะแม้ว่าในยุคก่อนหน้านี้ สถานที่ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีจะถูกประกาศให้มีสถานภาพเป็นโบราณสถาน อันเป็นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นพื้นที่พิเศษมาขึ้นหนึ่งแล้ว รวมทั้งมีการนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของสถานที่ดังกล่าวมาจัดแสดงเพื่อสร้างการรับรู้ไว้ในลักษณะของแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ แต่การดำเนินการลักษณะข้างต้นก็ยังไม่ได้ทำให้สถานที่ดังกล่าวมีความโดดเด่น เนื่องจากเมืองลพบุรีมีสถานที่ที่ถูกประกาศเป็นโบราณสถานตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งในยุคก่อนหน้านี้มีการจัดพิธีกรรมและเทศกาลที่สร้างการมีส่วนร่วมให้ของชาวเมืองลพบุรีในสถานที่แห่งอื่น ทำให้สถานที่แห่งนี้ถูกทำให้กลายเป็นชายขอบไปโดยปริยาย แต่เมื่อมีการย้ายสถานที่ในการจัดพิธีกรรมในยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังอำนาจก็ได้เป็นการผลักดันให้สถานที่ที่เคยมีความโดดเด่นในยุคอื่นลดระดับความโดดเด่นลง และเปิดโอกาสให้สถานที่ที่ถูกใช้เป็นพื้นที่ในการจัดพิธีกรรมในยุคนี้ถูกรับรู้เกี่ยวกับความสำคัญมากขึ้นในสายตาของชาวเมืองลพบุรี

7) การสร้างศูนย์กลางของความรู้

การสร้างศูนย์กลางของความรู้นับเป็นวิธีการสร้างการรับรู้ที่อยู่ในกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อเมืองลพบุรีทุกยุค โดยในแต่ละยุคได้มีการนำวิธีการดังกล่าวไปใช้เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของ

ตนเอง อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายของการสร้างให้เกิดศูนย์กลางของความรู้ขึ้นในเมืองลพบุรีทุกยุคก็คือ การทำให้เกิดความเป็นเอกภาพในการสร้างการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี เพื่อให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีไปในทิศทางเดียวกันตามเจตนารมณ์ของผู้ที่อยู่เบื้องหลังกระบวนการทางการศึกษาชุดนั้น ๆ อันจะนำไปสู่การทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้น จึงจะเห็นได้ว่า เมืองลพบุรีในแต่ละยุคของกระบวนการทางการศึกษามีลักษณะของการสร้างแหล่งเผยแพร่ความรู้ เพื่อสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีรับรู้ถึงความหมายของแต่ละสิ่งที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ รวมทั้งรับรู้ถึงแนวทางการตอบสนองต่อความหมายของสิ่งนั้น ๆ ทำให้ปรากฏเป็นแบบแผนการปฏิบัติส่วนรวมของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษา

สำหรับในยุคกระบวนการทางการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์นั้น ได้มีการสร้างศูนย์กลางในการแพร่กระจายความรู้ในลักษณะที่สร้างให้ชาวเมืองลพบุรีมีความเชื่อเกี่ยวกับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี โดยความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อในลักษณะของการถูกควบคุมด้วยอำนาจเหนือธรรมชาติอย่างเบ็ดเสร็จ ซึ่งอำนาจเหนือธรรมชาตินี้จะสถิตอยู่ในสถานที่ที่มีความเก่าแก่ และชาวเมืองลพบุรีก็ต้องเข้าไปสักการะสถานที่เหล่านั้นเพื่อขอความคุ้มครองให้ตนเองสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขในพื้นที่ของเมืองลพบุรี รวมทั้งชาวเมืองลพบุรียังต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดบางอย่างที่มีอยู่ในสถานที่ดังกล่าวด้วย เพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่สังคมส่วนรวม ดังนั้น สถานที่ที่ถูกสร้างการรับรู้ว่ามีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติสถิตอยู่ที่นี่จึงอยู่ในฐานะศูนย์กลางของความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นในเมืองลพบุรีในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากเป็นแหล่งที่ชาวเมืองลพบุรีจะต้องเข้าไปทำกิจกรรมในลักษณะของการเคารพสักการะ รวมทั้งทำกิจกรรมบางอย่างที่ถูกอธิบายว่าเป็นไปเพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของชาวเมืองลพบุรีในภาพรวม โดยจะเห็นได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาในยุคนี้ได้มีการนำตำนาน เรื่องเล่า และสถานที่ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้ เพื่อให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน เห็นได้จากในกรณีของศาลลูกศรและศาลพระกาฬ อันเป็นสถานที่ที่ถูกสร้างการรับรู้ว่ามีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติสถิตอยู่ โดยในกรณีของศาลลูกศร ได้มีการนำตำนานเมืองลพบุรีที่เชื่อมโยงกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์มาใช้อธิบายก่อนหินที่ตั้งอยู่ในศาลลูกศรในฐานะของลูกศรพระรามที่ชาวเมืองลพบุรีจะต้องเติมบริเวณอ่างที่แช่ก่อนหินดังกล่าวให้เต็มอยู่ตลอดเวลา เพื่อป้องกันมิให้เกิดไฟไหม้เมืองลพบุรีขึ้น ส่วนในกรณีของศาลพระกาฬ ได้มีการนำเรื่องเล่าเกี่ยวกับอภินิหารความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อพระกาฬที่ถูกบอกเล่ากันจากรุ่นสู่รุ่นมาสมทบ เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่

สถิตอยู่ในสถานที่ดังกล่าว ส่งให้ศาลพระกาฬกลายเป็นสถานที่ที่ชาวเมืองลพบุรีมีการเข้ามากราบไหว้ขอพรในลักษณะต่าง ๆ ทั้งในโอกาสทั่วไปและในโอกาสเฉพาะ หรือแม้ว่าชาวเมืองลพบุรีจะไม่ได้มีความต้องการขอพรใด ๆ จากศาลพระกาฬเป็นพิเศษ เมื่อสัญจรผ่านศาลพระกาฬ ชาวเมืองลพบุรีก็จะต้องมีการยกมือไหว้และบิ๊บบัตรถยนต์เพื่อเป็นการแสดงความเคารพอยู่เป็นประจำ อันแสดงให้เห็นถึงการที่ชาวเมืองลพบุรีมีความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่สถิตอยู่ในศาลพระกาฬอย่างสนิทใจ จนก่อให้เกิดแบบแผนการกระทำในลักษณะเฉพาะต่อศาลพระกาฬดังที่ปรากฏ โดยไม่ต้องมีผู้ใดมาบังคับให้กระทำ ดังที่**ป้าสมัย** กล่าวว่า “ศาลพระกาฬนี่เป็นศูนย์กลางเลย เวลาคนจะมานะอะไร ก็จะมาที่นี่ ก็มักจะสำเร็จนะ มีอะไรก็มานะ เจ้าพ่อท่านเป็นเหมือนทุกอย่างของคนลพบุรีแล้ว ท่านอยู่มาก่อนเรารู้เท่าไร...ลพบุรีนี้มีตำนานอะไรเยอะแยะ ศาลลูกศรนี่ก็ศักดิ์สิทธิ์ ต้องคอยเติมน้ำอยู่ตลอดเวลา มันไฟไหม้” อันแสดงให้เห็นถึงการที่ศาลพระกาฬและศาลลูกศรได้กลายเป็นศูนย์กลางของความรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ที่มีไว้สำหรับเป็นที่พึ่งทางใจในยามที่ชาวเมืองลพบุรีต้องการความช่วยเหลือและกำลังใจในการดำเนินชีวิตในมิติต่าง ๆ

เมื่อมาถึงยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ จะเห็นได้ว่า มีการสร้างสถานที่ราชการและโรงเรียน เพื่อแพร่กระจายชุดความรู้และแบบแผนการปฏิบัติที่ถูกกำหนดมาจากรัฐชาติส่วนกลางให้ชาวเมืองลพบุรีได้รับรู้ โดยในส่วนของสถานที่ราชการนั้น กล่าวได้ว่า ภาครัฐส่วนกลางได้มีการดำเนินการใน 2 ส่วนด้วยกัน เพื่อเผยแพร่ชุดความรู้ให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน อันเป็นการสนับสนุนการดำเนินการปกครองของภาครัฐส่วนกลางให้ดำเนินไปได้อย่างสะดวก ในที่ฐานะที่เมืองลพบุรีเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองของรัฐไทย สำหรับในส่วนแรก ภาครัฐส่วนกลางได้มีการส่งข้าราชการที่ผ่านการปลูกฝังระบบความคิดและระเบียบการปฏิบัติในการบริหารราชการแผ่นดินในภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาประจำอยู่ในหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นในเมืองลพบุรีอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีจะต้องอิงอยู่กับการเข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบความคิดและระเบียบปฏิบัติของทางราชการ อันเป็นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับชีวิตของตนเองในฐานะส่วนหนึ่งของรัฐไทยไปโดยปริยาย แทนที่จะอ้างอิงตนเองอยู่กับอำนาจอำนาจเหนือธรรมชาติแบบในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้แบบแผนการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีเกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย นอกจากนี้ ในส่วนที่สอง ภาครัฐส่วนกลางในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของภาครัฐส่วนกลางที่ถูกนำมาใช้ในเมืองลพบุรี ผ่านทางการสร้างสถาปัตยกรรมของสถานที่ราชการและสถานที่สาธารณะให้เป็นแบบเดียวกัน

โดยการนำสถาปัตยกรรมแบบคณะราษฎรมาใช้ อันเป็นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมแบบใหม่ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีผ่านทางกรมมองเห็น แม้ว่าในยุคดังกล่าวจะไม่ปรากฏชัดเจนว่า มีการอธิบายความหมายของสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างขึ้นให้แก่ชาวเมืองลพบุรีก็ตาม แต่การที่สถาปัตยกรรมดังกล่าวปรากฏให้ชาวเมืองลพบุรีเห็นอยู่ซ้ำ ๆ เป็นประจำทุกวัน ก็นับเป็นสิ่งที่มียุทธศิลป์ต่อการสร้างการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีด้วย ซึ่งในการนำสถาปัตยกรรมแบบใหม่มาสร้างการรับรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรีนั้น ได้ถูกดำเนินการไปพร้อมกับการสร้างหน่วยทหารขึ้นเป็นจำนวนมากในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ตามนโยบายการทำให้เมืองลพบุรีเป็นเมืองยุทธศาสตร์ทางการทหารในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งผลให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ในลักษณะของการเป็นเมืองทหารอีกมิติหนึ่ง อันเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมการแผ่ขยายอิทธิพลของระบอบการปกครองที่ถูกกำหนดจากภาครัฐส่วนกลางให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น จากการที่พื้นที่ของเมืองลพบุรีถูกทำให้เต็มไปด้วยสัญลักษณ์ของผู้ปกครองจากรัฐชาติส่วนกลาง

ภาพประกอบ 70 โรงพยาบาลอานันทมหิดล หนึ่งในสถานที่ที่ถูกสร้างให้มีสถาปัตยกรรมแบบทหารที่ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้ที่เข้ามาใช้บริการ

นอกจากนี้ ภาครัฐส่วนกลางยังมีการใช้โรงเรียนเป็นเครื่องมือในการแผ่ขยายการรับรู้เกี่ยวกับชุดความคิดที่ตนเองต้องการปลูกฝังให้กับชาวเมืองลพบุรีที่เป็นเยาวชนได้เกิดการรับรู้และรับเอาไปเป็นแนวทางในการประกอบสร้างความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้องกับพื้นที่ของเมืองแห่งอื่นที่อยู่ในฐานะส่วนหนึ่งของการปกครองเช่นเดียวกับเมืองลพบุรี ซึ่งในเครื่องมือหลักของโรงเรียนที่ใช้เป็นแม่แบบในการปลูกฝังชุดความคิด ความเชื่อให้แก่ผู้เรียนที่อยู่ในวัยเยาวชนของเมืองลพบุรีนั้นก็คือ หลักสูตร ที่ถูกออกแบบมาจากผู้เชี่ยวชาญที่ภาครัฐ

ส่วนกลางตั้งขึ้น และมีการนำไปบังคับใช้เหมือนกันทั่วประเทศ โดยเนื้อหาของหลักสูตรย่อมเป็นเนื้อหาสาระที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นรัฐชาติในภาพรวม มิได้มีเนื้อหาที่จำเพาะเจาะจงเกี่ยวกับสิ่งที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นเมืองลพบุรี ดังนั้น ในยุคนี้ จึงเป็นสิ่งที่มีความแตกต่างจากยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ที่มุ่งเน้นสร้างการรับรู้เนื้อหาสาระเกี่ยวกับความเป็นท้องถิ่นเมืองลพบุรีอย่างสิ้นเชิง ส่วนหน่วยที่ทำหน้าที่ในการแพร่กระจายเนื้อหาจากหลักสูตรที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดขึ้นคือ บุคลากรทางการศึกษาที่อยู่ในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นครู อาจารย์ หรือบุคลากรฝ่ายสนับสนุนที่ล้วนถูกทำให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบการบริหารของภาครัฐส่วนกลางอย่างแนบสนิทผ่านทางกรณีกอบรมก่อนเข้ามาทำหน้าที่บุคลากรของภาครัฐส่วนกลาง รวมทั้งการตกอยู่ภายใต้กฎระเบียบของภาครัฐส่วนกลางตลอดเวลาในเวลาทำงาน

เมื่อมาถึงในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจ ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คนนั้น กล่าวได้ว่า ศูนย์กลางของความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นจะเป็นสิ่งที่อยู่ในเมืองลพบุรีเป็นหลัก คล้ายกับในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ อย่างไรก็ตาม ลักษณะของสิ่งที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้ นั้น มิได้อิงอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติที่ถูกนำมาอ้างอิงกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีเพียงอย่างเดียวแบบในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากทั้งสามยุคที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการนำเอาสิ่งที่อยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีเดิมมายกย่องเชิดชูในฐานะที่สิ่งเหล่านี้เป็นมรดกตกทอดของบรรพชนที่มีคุณค่า แม้ว่าในยุคของกระบวนการทางการศึกษาเหล่านี้จะการหยิบยกเอาเรื่องราวเกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีที่เต็มไปด้วยยอภินิหารเหนือธรรมชาติมาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างการรับรู้ดังกล่าวด้วย แต่การสร้างการรับรู้ในลักษณะนี้เป็นไปเพื่อสร้างให้เกิดการรับรู้ในลักษณะของความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ที่มีการสืบทอดเชิงภูมิปัญญาและคติชนจากรุ่นสู่รุ่น มิได้มุ่งให้เกิดการยึดติดกับอำนาจเหนือธรรมชาติเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้ตั้งคำถามแต่อย่างใด ซึ่งเครื่องมือสำคัญที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้ในยุคของกระบวนการทางการศึกษาทั้ง 3 ยุค ได้แก่ การท่องเที่ยว และพิพิธภัณฑ์ ที่มีการนำโบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนตำนาน ความเชื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นเมืองลพบุรีมาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นเมืองลพบุรีลักษณะที่มีความเป็นตัวของตัวเอง มิได้อยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งที่เหนือกว่าชุดใด

ภาพประกอบ 71 กิจกรรมการวาดภาพผ้าหมองค์พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุในงานทำบุญ
เมืองลพบุรี หนึ่งในกิจกรรมในยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คนที่มีการดิ่งภาคประชาสังคม
เข้ามามีส่วนร่วม

การดำเนินการสร้างการรับรู้ข้างต้น ได้มีการดึงเอาประสังคมทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนเพื่อสร้างการรับรู้ให้เกิดการเห็นคุณค่าของท้องถิ่น ในฐานะที่ท้องถิ่นเมืองลพบุรีมีความยิ่งใหญ่ด้วยตนเองมาเป็นเวลาช้านาน และความยิ่งใหญ่เหล่านี้ก็ยังหลงเหลือมาสู่รุ่นลูกหลานให้ได้ชื่นชมกัน แตกต่างจากในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ที่มุ่งเน้นให้ชาวเมืองลพบุรีอ้างอิงตนเองอยู่กับอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครองและยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจที่มุ่งสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีในลักษณะของการอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของรัฐบาลส่วนกลางเท่านั้น

8) การสร้างสิ่งที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของประชาชน

สำหรับการสร้างสิ่งที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของประชาชนเป็นวิธีการในกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้ในยุคการศึกษาจำนวน 3 ยุค ได้แก่ ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ และยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม โดยการสร้างสิ่งที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของประชาชนนั้นเป็นการทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้ถึงสิ่งที่ตนเองต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยอยู่เป็นประจำ จนก่อเกิดแบบแผนทางความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ๆ ซึ่งเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการเชื่อมโยงกับ

ชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีนั้นมีทั้งในรูปแบบของสถานที่ทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติแล้วและถูกสร้างขึ้นใหม่ รวมทั้งแบบแผนการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะในโอกาสต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาสาระที่กระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคนำมาปลูกฝังเพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรี โดยผลลัพธ์ของการดำเนินการสร้างการรับรู้ในลักษณะดังกล่าวได้ทำให้เกิดผลรวมของความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีในลักษณะใดลักษณะหนึ่งขึ้น จนทำให้เกิดความโดดเด่นขึ้นมาในพื้นที่ของเมืองลพบุรี

ในส่วนการสร้างสิ่งที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของประชาชนในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์นั้น ได้มีการนำสถานที่ที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรีมาเป็นเครื่องมือในการสร้างให้กับวิธีการสร้างการรับรู้ในลักษณะของสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรี โดยสถานที่เหล่านี้ได้ถูกอธิบายในเชิงอธิบายที่มีความเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรี ผ่านการนำตำนานที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสมทบ เพื่อสร้างความสมจริงและภาพลักษณ์ของความน่าอัศจรรย์ของสถานที่ดังกล่าวให้เกิดขึ้นในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี อันจะนำไปสู่การที่ชาวเมืองลพบุรีรับเอาชุดความคิด ความเชื่อดังกล่าวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวัน และเกิดแบบแผนการปฏิบัติในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเกี่ยวกับสถานที่ที่ถูกนำมาสร้างการรับรู้ขึ้น โดยสถานที่ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้ดังกล่าวได้แก่ ศาลลูกศรและเขาวงพระจันทร์ ซึ่งสถานที่ทั้งสองแห่งนี้ได้ถูกเชื่อมโยงให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในลักษณะของการสร้างเรื่องราวให้เชื่อมโยงกับชาวเมืองลพบุรีโดยตรง และการกำหนดแนวทางการปฏิบัติให้ชาวเมืองต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดอย่างการต้องเติมน้ำที่แช่แท่งหินที่ตั้งอยู่ภายในศาลลูกศร ให้เต็มอยู่ตลอดเวลา และการห้ามนำน้ำสัมผัสสายชูไปราดบริเวณเชิงเขาวงพระจันทร์ ซึ่งจากการที่สถานที่ทั้งสองแห่งนี้ถูกสร้างการรับรู้ในลักษณะที่เชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรี ได้ทำให้เกิดการสืบทอดเนื้อหาสาระของความเชื่อมโยงที่ถูกสร้างขึ้นจากรุ่นสู่รุ่นในหมู่ชาวเมืองลพบุรีเอง จนทำให้เรื่องราวและแบบแผนการปฏิบัติเกี่ยวกับสถานที่ทั้งสองแห่งนี้ที่มีความเข้มแข็งและถูกรับรู้อย่างเป็นวงกว้าง โดยมีชาวเมืองลพบุรีทุกกลุ่มเป็นหน่วยในการส่งต่อความคิด ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติในลักษณะดังกล่าว อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า ความคิด ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติของสถานที่ทั้งสองแห่งนี้ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีไปแล้ว ดังที่ **ป้าจิต** กล่าวว่า “คนลพบุรีนี้มีอะไรหลาย ๆ อย่างที่เราต้องเคารพนะ อย่างศาลพระกาฬ ศาลลูกศร พระนารายณ์นี่เวลาผ่านไปผ่านก็จะไหว้ตลอด ถ้าไม่ไหว้ก็รู้สึกไม่สบายใจ เราขอให้ท่านคุ้มครอง แคล้วคลาด

ปลอดภัยตลอด” โดยที่ชาวเมืองลพบุรีมีการปฏิบัติตามเนื้อหาสาระของกระบวนการทางการศึกษา ที่ตนเองถูกปลูกฝังมาในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ และเป็นหนึ่งเดียวกับเนื้อหาสาระของ กระบวนการทางการศึกษาดังกล่าว มิได้รู้สึกว่าตนเองมีการรับเอาสิ่งใหม่เข้ามาเป็นแนวทางใน การดำเนินชีวิต จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความ ศักดิ์สิทธิ์ได้เกิดการแฝงฝังเข้าไปภายในจิตใจของชาวเมืองอย่างแนบเนียน โดยมีตัวของชาวเมือง ลพบุรีทุกกลุ่มเป็นผู้ขับเคลื่อนให้เนื้อหาสาระที่มีอยู่ในกระบวนการทางการศึกษายุคการศึกษาเพื่อ สถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ยังคงได้รับการสืบทอดไปอย่างไม่รู้จบ

สำหรับการสร้างสิ่งที่ยึดโยงกับชีวิตประจำวันของประชาชนในยุคการศึกษา เพื่อรวมศูนย์อำนาจนั้นมีเนื้อหาสาระที่เป็นไปเพื่อให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้ว่า ตนเองเป็นส่วน หนึ่งของรัฐไทยที่มีรัฐบาลของราชชาติส่วนกลางเป็นผู้ปกครอง ดังนั้น เครื่องมือที่ใช้สำหรับการ รับรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรีในยุคนี้ก็คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเป็นรัฐชาติส่วนกลาง โดยในสมัยของ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการนำสถาปัตยกรรมที่ถูกรังสรรค์ขึ้นจากผู้ปกครองของรัฐ ชาติส่วนกลางมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรี ซึ่งสถาปัตยกรรม ดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้ประดับตกแต่งในอาคารสถานที่สาธารณะต่าง ๆ ที่ชาวเมืองลพบุรีได้เข้าไป เกี่ยวข้องอยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาล โรงเรียน โรงเรือน ฯลฯ โดยการ ดำเนินการในลักษณะดังกล่าวเป็นการสร้างให้เกิดการรับรู้ความเป็นรัฐชาติส่วนกลางผ่านสิ่งที่ ภาครัฐส่วนกลางนำมาทำให้ปรากฏแก่สายตาของชาวเมืองลพบุรีอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยง เนื่องจากสถานที่ที่ปรากฏสถาปัตยกรรมตามแบบที่รัฐชาติส่วนกลางกำหนดนั้น เป็นสถานที่ที่ ชาวเมืองลพบุรีจะต้องเข้าไปใช้บริการในการทำกิจกรรมที่แตกต่างหลากหลายในชีวิตประจำวันอยู่ แล้ว ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง แม้ว่าสถาปัตยกรรมเหล่านี้จะมีลักษณะเป็นสิ่งที่หยุดนิ่งทางกายภาพ ไม่ มีการเคลื่อนไหวใด แต่เมื่อชาวเมืองลพบุรีได้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมเหล่านี้บ่อยครั้ง ก็ย่อมส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดภาพจำเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมเหล่านี้ และนำไปใช้เป็นแม่แบบ ทางความคิดเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีด้วย แม้ว่าในยุคก่อนหน้านี้จะเป็นยุคของการเชิดชู ลักษณะความเป็นท้องถิ่นเมืองลพบุรีที่มีความยิ่งใหญ่ในฐานะพื้นที่ที่เต็มไปด้วยอำนาจเหนือ ธรรมชาติก็ตาม แต่เมื่อมาถึงในยุคนี้ ความยิ่งใหญ่ดังกล่าวก็ได้ถูกแทนที่ด้วยสิ่งที่ภาครัฐส่วนกลาง สร้างขึ้น เพื่อช่วงชิงนิยามเกี่ยวกับความยิ่งใหญ่จากเมืองลพบุรี และลดทอนความยิ่งใหญ่ดังกล่าว ด้วยการทำให้สิ่งที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดขึ้นปรากฏให้ชาวเมืองลพบุรีเห็นเป็นประจำ ส่งผลให้ สิ่งที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดขึ้นกลายไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีใน ที่สุด และการที่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เข้ามาสร้างให้เมืองลพบุรีเป็นเมือง

ยุทธศาสตร์ทางทหาร ก็ได้ทำให้เกิดโรงเรียนประจำค่ายทหารแต่ละแห่งที่เปิดโอกาสให้ชาวเมืองลพบุรีสามารถส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนดังกล่าวได้ควบคู่กับบุตรหลานของทหาร อันเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้และผสมกลมกลืนไปกับวัฒนธรรมทางทหารที่เป็นวัฒนธรรมที่ภาครัฐส่วนกลางนำเข้ามาหล่อหลอมชาวเมืองลพบุรีควบคู่กับกระบวนการทางการศึกษาลักษณะอื่น ๆ ผ่านการการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่ทำให้เกิดการระลึกถึงความเป็นทหารอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากพื้นที่ของโรงเรียนตั้งอยู่ภายในค่ายทหาร แม้หลักสูตรของโรงเรียนดังกล่าวจะเป็นหลักสูตรที่สอนวิชาสามัญเช่นเดียวกับโรงเรียนแห่งอื่น ๆ ก็ตาม

ภาพประกอบ 72 โรงเรียนที่ถูกจัดตั้งขึ้นประจำค่ายทหาร : สถานศึกษาที่หล่อหลอมวัฒนธรรมทางทหารให้แก่เยาวชนผ่านการจัดสภาพแวดล้อม

ส่วนการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีในยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมนั้น กล่าวได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาในยุคดังกล่าวได้เข้ามากระทำต่อชาวเมืองลพบุรีในลักษณะของการสร้างวิถีประจำ (Folklore) ของชาวเมืองลพบุรีให้เกิดขึ้น โดยวิถีประจำดังกล่าวได้ถูกนำไปเชื่อมโยงในฐานะแบบแผนการปฏิบัติเฉพาะในเทศกาลสำคัญอย่างงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกจัดขึ้นในเมืองลพบุรี ซึ่งในช่วงที่มีการจัดงานดังกล่าว ชาวเมืองลพบุรีทุกกลุ่มจะถูกเชิญชวนให้มีการแต่งกายด้วยชุดไทย อันเป็นการสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้เกี่ยวกับตนเองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของเมืองลพบุรีผ่านการแต่งกายในชีวิตประจำวันที่มีลักษณะเฉพาะ โดยธุรกิจการขายชุดไทยและการเปิดให้เช่าชุดไทยเป็นธุรกิจที่เกิดขึ้นทั่วเมืองลพบุรีในช่วงที่มีการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระ

นารายณ์มหาราช อันเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการรับรู้ฯ ชุดไทยเป็นบรรทัดฐานในห้วงเวลาดังกล่าวที่ผู้ที่อยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีจะต้องปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดซื้อขายและเช่าชุดไทยกันขึ้นอย่างกว้างขวาง เนื่องจากในห้วงเวลานี้เป็นห้วงเวลาที่ชุดไทยสามารถเข้าถึงง่ายและเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรี บนพื้นฐานของบริบทที่มีลักษณะเฉพาะ ดังที่**คุณนก** เจ้าของร้านบริการให้เช่าชุดไทย กล่าวว่า “คนมาเช่ากันเยอะค่ะ ร้านเราก็มีชุดไทยให้เช่าหลายสไตล์แล้วแต่เขาจะเลือกได้เองเลย จะแต่งแบบขุนนางหรือแบบชาวบ้าน พวกวัยรุ่นนี่มากันเยอะ มาแต่งชุดไทยถ่ายรูปกัน เขามักกันเป็นกลุ่มเลย” ส่วน**คุณกร**ผู้ที่มีการแต่งกายช่วยชุดไทยเข้ามาเที่ยวชมงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ได้มีเผยให้เห็นถึงการรับเอาชุดความคิดเกี่ยวกับการแต่งชุดไทยในบริบทดังกล่าวเข้าไปเป็นค่านิยมประจำตัว จนทำให้รู้สึกว่าการแต่งกายด้วยชุดไทยเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตประจำวันที่เขาจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มิฉะนั้นจะทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก “ไม่รู้สิครับ ผมว่ามันแปลก ๆ นะถ้าไม่แต่ง เพราะงานแบบนี้ใคร ๆ เขาก็แต่งกัน อย่างผมนี่แต่งมาทุกปีเลย ก็เข้ากับบรรยากาศของงานใช้ไหมล่ะครับ” ซึ่งการที่ชาวเมืองลพบุรีมีการยึดโยงตนเองอยู่กับการแต่งชุดไทยในลักษณะข้างต้น เป็นสิ่งที่แสดงถึงความสำเร็จของกระบวนการทางการศึกษาเกี่ยวกับการแต่งชุดไทยที่ถูกนำมาใช้สร้างการรับรู้ในช่วงการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความรู้สึกแปลกแยก หากไม่ปฏิบัติตามสิ่งที่กระบวนการทางการศึกษาเข้ามากระทำในห้วงเวลาดังกล่าว แม้ในบริบทของการดำเนินชีวิตประจำวันทั่วไป ชาวเมืองลพบุรีจะแต่งกายด้วยชุดสากลนิยมทั่วไป ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดแต่งกายด้วยชุดไทยก็ตาม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การแต่งกายด้วยชุดไทยในช่วงงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์เป็นวิถีประจำชาติที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีที่ผูกโยงกับวิถีปฏิบัติเฉพาะในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรี แม้ว่าวิถีประจำชาติดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะในช่วงเวลาที่มีการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ตาม แต่การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการแต่งกายด้วยชุดไทยในห้วงเวลาดังกล่าวก็นับเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างการนิยามตัวตนของชาวเมืองลพบุรีให้เกิดการรับรู้ฯ ชีวิตประจำวันในบางช่วงเวลาของตนเองยึดโยงอยู่กับแบบแผนการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะบางอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดความกลมกลืนกับความเป็นเมืองลพบุรีในห้วงเวลานั้น นับเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำให้แบบแผนการปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นใหม่กลายเป็นความปกติ (Normalization) และความปกติที่ถูกสร้างขึ้นใหม่นี้มีพลังทำให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะเมืองที่มีความเฉพาะตัวในเชิงการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนภายในเมือง โดยมีชาวเมืองลพบุรีที่ถูกสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็น

ปกติดังกล่าวเป็นตัวขับเคลื่อนให้แบบแผนการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะดำรงอยู่และปรากฏให้เห็นในช่วงที่มีการจัดงานเทศกาลในฐานะวิถีชีวิตที่ชาวลพบุรีปฏิบัติเหมือน ๆ กัน

9) การอธิบายเรื่องราวในเชิงพัฒนาการ

การอธิบายเรื่องราวในเชิงพัฒนาการเป็นการอธิบายที่ถูกสร้างขึ้นจากการนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มาประกอบสร้างให้กลายเป็นเรื่องราวชุดใหม่ เพื่อให้เรื่องราวดังกล่าวสามารถสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีในลักษณะที่แสดงถึงขั้นตอนของการพัฒนาที่ชัดเจน เพราะตามธรรมชาติของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์แล้ว ย่อมประกอบไปด้วยรายละเอียดต่าง ๆ ที่บรรจุอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งรายละเอียดที่บรรจุอยู่เหล่านี้มีอยู่หลายลักษณะและหลายแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นแง่มุมของความขัดแย้ง ความร่วมมือ การบูรณาการ การปะทะ ฯลฯ รวมทั้งมีตัวแสดงในเรื่องราวที่ประกอบไปด้วยคุณลักษณะและภาพลักษณ์ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นภาพลักษณ์ของความดีงาม ความฉลาด การมีเล่ห์เหลี่ยม การมีปัญญา ฯลฯ โดยความแตกต่างเหล่านี้ได้ทำให้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์มีอรรถสัทที่หลากหลาย และไม่ได้มีการเรียงลำดับเรื่องราวแบบเป็นขั้นเป็นตอน จนสามารถมองเห็นความเป็นระเบียบในลักษณะพัฒนาการของเรื่องราวดังกล่าวจากจุดเริ่มต้นไปจนถึงจุดสิ้นสุด ทำให้ยังไม่สามารถนำมาใช้สำหรับกำหนดทิศทางในการสร้างการรับรู้ในทิศทางที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของพื้นที่เมืองลพบุรีได้ เนื่องจากการสร้างการรับรู้ในลักษณะดังกล่าวต้องการเนื้อหาสาระของเรื่องราวที่มีลักษณะเฉพาะคือ เป็นเรื่องราวที่ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาแบบเป็นเส้นตรงในลักษณะที่มีสิ่งที่เกิดขึ้นตามลำดับ จนเกิดความสมบูรณ์ในที่สุด รวมทั้งมีผู้กระทำให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวที่มีความโดดเด่น และไม่มีรายละเอียดอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาปรากฏให้เห็น เนื่องจากเรื่องราวในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ขีดขวางมิได้เนื้อหาในเชิงพัฒนาการสามารถสร้างการรับรู้เชิงบวกให้เกิดขึ้นแก่บุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้ ดังนั้นในการสร้างการรับรู้เรื่องราวในเชิงพัฒนาการแบบเป็นเส้นตรงของท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องมีการคัดเลือกเนื้อหาสาระของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาท้องถิ่นไปในทิศทางที่เป็นบวก และตัดเนื้อหาสาระที่ไม่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาออกไป เพื่อให้สามารถสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องราวเชิงพัฒนาการของท้องถิ่นให้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับการใช้วิธีอธิบายเรื่องราวในเชิงพัฒนาการมาใช้สร้างการรับรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรีนั้น พบได้ในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม ซึ่งเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาเผยแพร่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเสด็จมาพัฒนาเมืองลพบุรีให้เกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งลักษณะการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องราวเชิงพัฒนาการของเมืองลพบุรีนั้นได้มีการถ่ายทอดผ่านทาง

เครื่องมือทางการศึกษาที่สำคัญ 2 ลักษณะ ได้แก่ อนุสาวรีย์และการจัดเทศกาล สำหรับในส่วน
ของอนุสาวรีย์นั้นได้มีการถ่ายทอดเรื่องราวในเชิงพัฒนาการของเมืองลพบุรีผ่านทางการจัดสร้าง
พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชขึ้นบริเวณพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางของเมืองลพบุรี
ทำให้ประชาชนเกิดการรับรู้เกี่ยวกับความสำคัญของพระองค์ในฐานะที่เป็นบุคคลสำคัญที่เข้ามา
พัฒนาเมืองลพบุรีให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ดังที่**คุณศักดิ์** ได้เผยให้เห็นชุดความคิดของตนที่
เกิดขึ้นจากการรับรู้เรื่องราวในเชิงพัฒนาการเกี่ยวกับรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งถูก
ถ่ายทอดผ่านเครื่องมือทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ว่า

“สมัยของท่านทำอะไรไว้หลายอย่าง เราก็เห็นได้จากงานแผ่นดินฯ นี้ เขาก็
แสดงให้เห็นเราดู แสงสีเสียง แล้วก็จัดแผ่นป้ายให้ความรู้ แล้วก็อีกอย่างตามโบราณสถานเขาก็มีแผ่น
ป้ายให้ความรู้เรา พอผ่านวงเวียนพระนารายณ์ เราก็เห็นอนุสาวรีย์ของท่าน ก็ทำให้นึกถึงสิ่งที่ท่าน
ทำให้กับเมืองลพบุรี สมัยนั้นเมืองลพบุรียังไม่เจริญ ก็ได้ท่านมาพัฒนาจนเจริญรุ่งเรืองมาถึงทุก
วันนี้”

ในส่วนฐานของพระบรมราชานุสาวรีย์ฯ ได้มีการจารึกข้อความที่แสดงให้เห็นถึง
พระราชกรณียกิจในภาพรวมของพระองค์ที่ทรงบำเพ็ญต่อเมืองลพบุรี ซึ่งข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็น
ถึงการประกอบสร้างเรื่องราวในเชิงพัฒนาการ เพื่ออธิบายความเป็นเมืองลพบุรีอย่างชัดเจน
จากการที่เรื่องราวที่ถูกจารึกอยู่ที่ฐานของพระบรมราชานุสาวรีย์กล่าวถึงเฉพาะเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง
กับพระราชกรณียกิจของพระองค์ที่ทรงบำเพ็ญต่อเมืองลพบุรี แต่ไม่ได้มีการกล่าวถึงส่วนอื่นที่
เกี่ยวข้องกับการมองเมืองลพบุรีในมิติอื่น เช่น วิธีการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรี เหตุการณ์ใน
ลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองลพบุรี สภาพเศรษฐกิจของเมืองลพบุรี ฯลฯ โดยเรื่องราวดังกล่าว
ได้มีการเน้นย้ำให้เห็นถึงความโดดเด่นของตัวบุคคลที่กระทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นในพื้นที่เมือง
ลพบุรี ส่งผลให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นพระมหากษัตริย์ที่ถูกรับรู้ในฐานะผู้ที่เข้ามา
บอบบาทในการพัฒนาเมืองลพบุรี แม้ว่าจากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาจะมีพระมหากษัตริย์หลาย
พระองค์เสด็จมาประทับที่เมืองลพบุรี และบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง
ส่งผลให้เกิดความเจริญขึ้นในเมืองลพบุรีก็ตาม

ภาพประกอบ 73 แผ่นจารึกบริเวณฐานพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
กับการสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองของเมืองลพบุรีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว
ในรัชสมัยของพระองค์

ส่วนการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องราวเชิงพัฒนาการของเมืองลพบุรีในลักษณะที่สองได้แก่ การสร้างการรับรู้ผ่านทางเทศกาลที่ถูกจัดขึ้นอย่างงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีการเริ่มจัดขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม โดยงานดังกล่าวเป็นงานที่เข้ามาเสริมให้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างการรับรู้เรื่องราวในเชิงพัฒนาการของเมืองลพบุรีมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เนื่องจากงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นเทศกาลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องราวของสมเด็จพระนารายณ์ที่ทรงเข้ามาสร้างการพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่เมืองลพบุรีโดยตรง ซึ่งงานดังกล่าวเป็นงานที่ช่วยส่งเสริมให้การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องราวในเชิงพัฒนาการที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมีพลังในการสร้างการรับรู้แก่ชาวเมืองลพบุรี จากการที่งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นเทศกาลขนาดใหญ่ที่ถูกจัดขึ้นในเมืองลพบุรี และมีพื้นที่ในการสร้างการรับรู้เนื้อหาของเรื่องราวดังกล่าวในหลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นนิทรรศการ การแสดงแสดงสีเสียง รวมทั้งการจัดบรรยากาศแบบย้อนยุคในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาด้านต่าง ๆ ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชให้ผู้ที่มาเข้าร่วมงานได้เที่ยวชม

ภาพประกอบ 74 ขบวนพระบรมราชอิสริยยศจำลองของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่เคลื่อนเข้าสู่
วังนารายณ์ : จุดเริ่มต้นของการแสดงเพื่อสร้างการรับรู้เรื่องราวเชิงพัฒนาการในการแสดง แสง สี
เสียง ของงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

การจัดงานดังกล่าวนับเป็นมูลเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิด
การซึมซับเอาเรื่องราวในเชิงพัฒนาการของเมืองลพบุรีเข้าไปเป็นแบบแผนมางความคิดของตนเอง
เนื่องจากงานดังกล่าวมีการกล่าวถึงการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองลพบุรี
ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในทุกช่องทาง ไม่ว่าจะทางตรงคือ การสื่อสารให้รับทราบโดยตรง
หรือทางอ้อม คือ การเกิดโอกาสให้ผู้ที่มาเที่ยวชมงานได้เข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในงาน เช่น
การเที่ยวชมซุ้มอาหารโบราณ การเที่ยวชมของที่ระลึก และการร่วมแต่งกายด้วยชุดไทย เป็นต้น
ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนถูกเชื่อมโยงไปสู่บรรยากาศในครั้งที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
เสด็จมาประทับในเมืองลพบุรีทั้งสิ้น บนพื้นฐานของการจัดบรรยากาศที่ถูกอธิบายจากผู้มีอำนาจ
ว่า สิ่งนี้คือบรรยากาศในครั้งรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่เสด็จมาประทับที่เมือง
ลพบุรี ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวถูกอธิบายว่าเป็นยุคที่เมืองลพบุรีมีการพัฒนาอย่างถึงขีดสุด ส่งผล
ให้ชาวเมืองลพบุรีที่เข้ามาทำกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นภายในงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
เกิดการเชื่อมโยงสิ่งที่ตนเองทำไปสู่ยุคสมัยดังกล่าวโดยปริยาย แม้ว่ากิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นเหล่านี้จะ
เป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ในงานแห่งอื่น ๆ ที่จัดขึ้นในลักษณะที่ย้อนยุคด้วยก็ตาม ซึ่งหน่วยที่
สร้างให้เกิดเรื่องราวในเชิงพัฒนาดังกล่าว ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐที่มีการเข้ามาสถาปนาเนื้อหา
สาระเกี่ยวกับความเป็นมาของเมืองลพบุรีให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้ขึ้นเอง

2.2 อัตลักษณ์เมืองลพบุรี : ภาพสะท้อนภาคปฏิบัติการของกระบวนการทางการศึกษา

อัตลักษณ์เมืองลพบุรีเป็นผลผลิตของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อเมืองลพบุรี โดยในแต่ละยุคของกระบวนการทางการศึกษาได้มีการนำวิธีการและเครื่องมือทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ มาใช้เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีในลักษณะที่หลากหลาย ซึ่งวิธีการและเครื่องมือทางการศึกษานี้ได้ถูกนำไปใช้สำหรับถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่อยู่ส่งสารต้องการส่งไปยังชาวเมืองลพบุรี เพื่อกำหนดทิศทางความคิด ความเชื่อ และการกระทำของบุคคลกลุ่มนี้ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวนับเป็นการสร้างให้เกิดการแผ่อิทธิพลของอำนาจจากเนื้อหาสาระที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา เนื่องจากเนื้อหาเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดชุดของความรู้และความจริง จนนำไปสู่การสร้างให้เกิดอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรี ตามทิศทางการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีที่ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามากระทำในแต่ละยุคของการศึกษา ซึ่งการที่ชาวเมืองลพบุรีถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามากระทำในแต่ละยุคนี้ได้นำให้เกิดชุดของความรู้และความจริงขึ้นจำนวนมากในพื้นที่เมืองลพบุรี และชาวเมืองลพบุรีก็ยึดถือเป็นแบบแผนทางความคิดและการปฏิบัติกันไปในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งเมื่อมองตามวิธีคิดแบบวงศาวิทยาของ Foucault แล้ว กล่าวได้ว่าความรู้และความจริงเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีที่เกิดขึ้นล้วนส่วนที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปะทะ ประสาน บูรณาการ แก่งแย่งแข่งขัน กดทับ ฯลฯ ไม่ได้แยกขาดออกจากกันอย่างเด็ดขาด อันแสดงให้เห็นถึงความรู้ ความจริงที่ดำรงอยู่ในเมืองลพบุรีเป็นสิ่งที่ไม่ได้ถูกจัดเรียงไว้อย่างเป็นระเบียบ อย่างไรก็ตาม การเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันในลักษณะต่าง ๆ ของชุดความรู้ ความจริงดังกล่าวก็ได้กลายเป็นสิ่งที่สร้างและคำจูนอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีให้ดำรงอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Relation of Power) ที่เกิดขึ้นจากการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันของชุดความรู้ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาแต่ละยุคทางการศึกษา จนก่อให้เกิดลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีที่มีรูปแบบเฉพาะเป็นของตนเอง ส่งผลให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งจากทั้งชาวเมืองลพบุรีเอง และบุคคลอื่นที่มองเข้ามาในเมืองลพบุรี เนื่องจากอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นชุดความคิดชุดหนึ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีในมิติต่าง ๆ

อัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีล้วนถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อพื้นที่เมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษา จึงจำเป็นต้องจำแนกแยกแยะให้เห็นถึงกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคว่ามีลักษณะอย่างไร ประกอบด้วยวิธีการและเครื่องมือใดบ้างที่ถูกนำมาใช้ ซึ่งในหัวข้อก่อนหน้า ผู้วิจัยได้จำแนกแยกแยะให้เห็นแล้ว ส่วนใน

หัวข้อนี้จะได้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์เมืองลพบุรีแต่ละชุดในฐานะผลผลิตของกระบวนการทางทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อเมืองลพบุรีจนก่อให้เกิดอัตลักษณ์เฉพาะ โดยอัตลักษณ์ดังกล่าวเป็นชุดความรู้ ความจริงที่ชาวเมืองลพบุรียึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งในแง่ของความคิดและการปฏิบัติ ส่งผลให้กลายเป็นความเฉพาะตัวที่ปรากฏขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรี อันเป็นสิ่งที่บ่งชี้ว่า เมืองลพบุรีมีลักษณะของความเป็นตัวของตัวเอง สำหรับรายละเอียดของอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีทั้ง 8 ชุดมีดังต่อไปนี้

1) เมืองแห่งผู้นำประเทศ

อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งผู้นำถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม ซึ่งผู้นำที่ถูกนำมาใช้สำหรับสร้างการรับรู้ในแต่ละยุคได้ถูกดึงมาจากบุคคลในอดีตที่เคยเข้ามาทำกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการเมืองการปกครองภายในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ซึ่งบุคคลที่ถูกสร้างการรับรู้ในฐานะผู้นำของเมืองลพบุรีเหล่านี้ล้วนมีสถานภาพเป็นผู้ปกครองทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองในท้องถิ่นของเมืองลพบุรีเอง หรือผู้ปกครองจากภาครัฐส่วนกลางก็ตาม โดยในแต่ละยุคของการศึกษาล้วนมีการใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับผู้นำของตนเองเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง เริ่มตั้งแต่ยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ ที่มีการใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ถูกรับรู้ในฐานะผู้นำของเมืองลพบุรีที่จะช่วยให้เมืองลพบุรีเกิดการพัฒนาไปสู่ความเป็นอารยะ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการใช้เครื่องมือในลักษณะที่หลากหลายเพื่อสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการสมานเอาชุดความคิดที่ตนเองได้ต้องการปลูกฝังเข้าเป็นค่านิยมประจำตัว และแสดงการกระทำออกมาในทิศทางที่ตนเองต้องการ ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน สถาปัตยกรรม และคำขวัญ ซึ่งการสร้างการรับรู้ในลักษณะดังกล่าวได้มีการมุ่งเน้นให้ชาวเมืองลพบุรีรับเอาชุดความคิด ความเชื่อแบบใหม่เข้าไปอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เมืองลพบุรีเกิดการพัฒนาไปพร้อมกับภาครัฐส่วนกลาง ดังนั้น กระบวนการทางการศึกษาในยุคนี้จึงค่อนข้างมีการดำเนินการในหลายลักษณะที่สามารถสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรีได้ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการผ่านการมองเห็น การฟัง การอ่าน และการลงมือปฏิบัติ ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว นับได้ว่าได้มีการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวเมืองในทุกมิติผ่านการสร้างบรรยากาศของเมืองลพบุรีให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ภาครัฐส่วนกลางได้พยายามเข้ามาดำเนินการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของเมืองลพบุรีอย่างเบ็ดเสร็จ เพื่อสร้างการรับรู้ที่มีระดับที่เข้มข้นให้แก่ชาวเมืองลพบุรี โดยการสร้างการรับรู้ในลักษณะดังกล่าวถือเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการ

สื่อสารแบบทางเดียว นั่นคือ การมุ่งให้ชาวเมืองเกิดความคิด ความเชื่อ และปฏิบัติตามสิ่งที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนด โดยไม่ต้องการการตั้งคำถามใด ๆ เนื่องจากผู้ปกครองมีการตัดสินใจอย่างเบ็ดเสร็จแล้วว่า สิ่งที่ตนเองนำมาปลูกฝังให้ชาวเมืองลพบุรีปฏิบัติตามนั้นเป็นสิ่งที่ดีที่สุดแล้ว ดังที่ **ลุงวิชัย**สะท้อนให้เห็นถึงการเข้ามาดำเนินนโยบายรัฐนิยมในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า

“สมัยนั้นเขาก็ให้เชื่อจอมพล ป. นะ เท่าที่พอจำได้ เพราะเขาถือว่าจอมพล ป. เป็นผู้นำ เขาก็กำหนดให้เราทำตาม คล้าย ๆ ว่าทำแล้วเมืองลพบุรีจะเจริญ ทันสมัยตามที่รัฐบาลเขาบอก เขาก็ไม่ได้อธิบายอะไรนะว่าเพราะอะไร ลุงก็ไม่ค่อยรู้หรอกเหตุผล จำได้ว่าสมัยพ่อแม่เรา เขาก็ให้ใส่หมวก ก็ต้องทำตามเขา ต้องทำตามผู้นำ”

การที่ชาวเมืองลพบุรีถูกกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะข้างต้นเข้ามากระทำ ทำให้ชาวเมืองลพบุรีมีการยึดโยงตนเองเข้ากับระเบียบปฏิบัติชุดใหม่ที่ถูกนำมาสร้างการรับรู้โดยอัตโนมัติ จากการที่ระเบียบปฏิบัติดังกล่าวได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีอย่างค่อนข้างแนบแน่น จากความเคยชินที่ตนเองได้ปฏิบัติแบบซ้ำ ๆ ภายใต้อบอบเขตของระเบียบวินัยที่ถูกกำหนดจากผู้นำ อีกทั้งการที่ในยุคดังกล่าวมีการจัดกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น ยังส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการนิยามตนเองในลักษณะที่ยึดโยงอยู่กับผู้นำที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตนเอง เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามมีการสร้างการรับรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรีในฐานะของผู้นำที่เข้ามาชี้แนะแบบแผนการปฏิบัติเพื่อมุ่งไปสู่ความเป็นอารยะ อันจะเป็นสิ่งที่ส่งผลดีต่อชาวเมืองลพบุรีเองในระยะยาว มิใช่มีการเข้ามาบีบบังคับให้ชาวเมืองลพบุรีปฏิบัติตามแบบไร้จุดมุ่งหมาย ดังนั้น ชาวเมืองลพบุรีจึงเกิดความรู้สึกว่าสิ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ปฏิบัติต่อพวกเขาเป็นความดีงามที่เกิดขึ้น จึงส่งผลให้บุคคลกลุ่มนี้เกิดความคล้อยตามสิ่งที่จอมพล ป. สั่งการให้ปฏิบัติตาม และเคารพนับถือบุคคลนี้ในฐานะผู้นำที่เข้ามาสร้างความเจริญให้กับเมืองลพบุรี แม้ในช่วงแรกตนเองจะยังรู้สึกขัดใจต่อแบบแผนการปฏิบัติชุดใหม่ที่ถูกนำมาบังคับใช้ก็ตาม ดังที่ **ป้าสมัย** ย้อนระลึกถึงการปฏิบัติตามนโยบายรัฐนิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามในวัยเด็กว่า “ก็ทำตาม ๆ เขาไป ทำไปนาน ๆ ก็ชิน จะได้ไม่มีปัญหาเพราะตอนนั้น เขาเล่ากันว่า ถ้าทำผิดก็จะปรับเงินนะ เงินสมัยนั้นมีค่ามากด้วย แรก ๆ ก็ไม่คุ้นนะ แต่พอทำไปนาน ๆ ก็ทำได้” อันแสดงให้เห็นถึงการที่กระบวนการทางการศึกษาในรูปแบบของการปลูกฝังชุดความคิดแบบใหม่ที่ถูกกำหนดจากภาครัฐส่วนกลาง จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการทำตามได้บนพื้นฐานของความคุ้นชินเมื่อระยะเวลาผ่านไป

เมื่อมาถึงในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม ได้มีการใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในฐานะเมืองแห่งผู้นำในลักษณะที่ชี้ให้เห็นว่า บุคคลในอดีตได้มีการสร้างคุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่เมืองลพบุรีอย่างไรบ้าง ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะดังกล่าวมีความแตกต่างจากกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจ เนื่องจากกระบวนการทางการศึกษาในยุคนี้ถูกสร้างขึ้นจากการนำเรื่องราวในอดีตมาเป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรี โดยที่เรื่องราวเหล่านั้นได้สิ้นสุดลงไปในอดีตแล้ว รวมทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลที่ถูกนำมายกย่องเชิดชูในฐานะของผู้นำยังถูกสร้างขึ้นจากการปะติดปะต่อเรื่องราวที่มีเชื้อต่อการส่งเสริมให้เกิดอัตลักษณ์ของบุคคลดังกล่าว และตัดเรื่องราวส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป ส่งผลให้เกิดเรื่องราวชุดใหม่ขึ้นมา และเรื่องราวดังกล่าวก็ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็นผู้นำในยุคสมัยนี้ อันได้แก่ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเครื่องมือทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะผู้นำของพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ผ่านเรื่องราวที่ถูกนำมาร้อยเรียงขึ้นใหม่ก็คือ การจัดงานเทศกาลอย่างงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่จัดแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจตลอดจนวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องใช้ส่วนพระองค์ในขณะประทับอยู่ที่เมืองลพบุรี หรือสิ่งที่พระองค์สร้างขึ้น ซึ่งมีเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับเมืองลพบุรี

ภาพประกอบ 75 เครื่องใช้ส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ถูกจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์

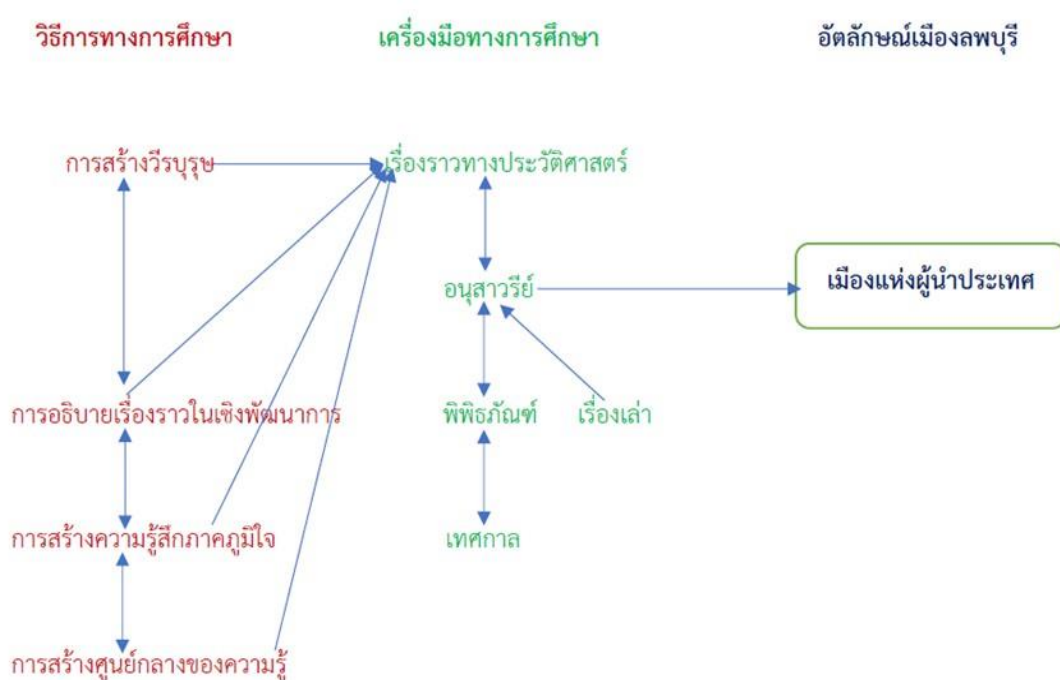
การดำเนินการสร้างการรับรู้ในลักษณะข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการที่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้ถูกนำมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ เพื่อเน้นให้พระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับเมืองลพบุรีของพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์มีความโดดเด่นในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี ส่วนกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อรวมศูนย์อำนาจเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกจัดขึ้นจากผู้ปกครองจากภาครัฐส่วนกลางในสมัยนั้น โดยผู้ปกครองพยายามจะสถาปนาตนเองให้ถูกรับรู้ในฐานะของผู้ที่นำความเจริญมาสู่เมืองลพบุรีผ่านเครื่องมือทางการศึกษาต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้ควบคู่กับการปกครอง ซึ่งบริบทดังกล่าวเป็นบริบทที่ผู้ปกครองได้ใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นผู้นำในขณะที่ตนเองกำลังดำรงตำแหน่งอยู่ และเป็นเสมือนการสร้างการรับรู้ในลักษณะของการมุ่งเน้นให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้ว่าตนเองจะต้องปฏิบัติให้อยู่ในสถานภาพของผู้ตามที่ดี เพื่อสร้างให้ท้องถิ่นของตนเองเกิดความเจริญรุ่งเรืองในทุกมิติ แตกต่างจากกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมที่เป็นการนำเรื่องราวในอดีตมาปะติดปะต่อขึ้นใหม่เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะผู้นำของพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นปัจจุบัน รวมทั้งกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวยังถูกดำเนินการจากบุคคลอื่น อันได้แก่ ภาครัฐส่วนกลางในยุคหลัง มิใช่เป็นการดำเนินการเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นผู้นำของตนเองของภาครัฐส่วนกลาง ส่งผลให้ลักษณะของการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ อันเป็นผลจากกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในทั้ง 2 ยุคมีความแตกต่างกันในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี โดยในยุคของกระบวนการทางการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ชาวเมืองลพบุรีจะมีการรับรู้ถึงผู้นำในฐานะของผู้เชี่ยวชาญที่เข้ามาสร้างความกินดีอยู่ดี และสร้างความเป็นอารยะให้กับตนเอง เพื่อยกระดับเมืองลพบุรีสู่ความศิวิไลซ์ตามแบบนานาอารยประเทศ ส่วนผู้นำในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมนั้น ชาวเมืองลพบุรีมีการรับรู้เกี่ยวกับผู้นำที่ถูกสร้างขึ้นในลักษณะของความซาบซึ้งในความกรุณาอันยิ่งใหญ่ที่ผู้นำดังกล่าวได้บำเพ็ญต่อชาวเมืองลพบุรี จนเป็นรากฐานให้เมืองลพบุรีเกิดความเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมา

ภาพประกอบ 76 พระบรมรูปสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกประดิษฐานไว้ภายใน
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ : เครื่องมือทางการศึกษาเพื่อเน้นย้ำถึง
การดำรงอยู่ของผู้นำ

อย่างไรก็ตาม แม้กระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคจะส่งผลให้ชาวเมือง
ลพบุรีเกิดการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะผู้นำที่ถูกสร้างขึ้นในลักษณะที่ต่างกันไป แต่อัตลักษณ์ของ
ผู้นำที่ต่างกัันดังกล่าวก็น่าจะสามารถปรากฏอยู่ร่วมกันอย่างลงตัว และส่งผลให้เกิดอัตลักษณ์เมือง
แห่งผู้นำของเมืองลพบุรีในภาพรวม โดยในส่วนอัตลักษณ์ความเป็นผู้นำที่เกิดขึ้นในยุคการศึกษา
เพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางนั้นได้ปรากฏขึ้นในรูปของระเบียบวินัยของชาวเมืองลพบุรีที่ลพบุรี
พบเห็นในชีวิตประจำวัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการวางรากฐานไว้
ส่งผลให้เกิดความเป็นระเบียบในมิติต่าง ๆ ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดระเบียบผังเมือง การสร้าง
สถาปัตยกรรมแบบทหาร รวมทั้งการทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความคุ้นชินกับวัฒนธรรมแบบใหม่
ผ่านทางการจัดให้มีสถานที่สาธารณะสำหรับใช้พักผ่อนหย่อนใจตามแบบตะวันตก และการ
ถ่ายทอดวัฒนธรรมดังกล่าวผ่านโรงเรียนที่ถูกสร้างขึ้น ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรียังคงมีการยึด
โยงอัตลักษณ์ของตนเองกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม สังเกตได้จากการที่ชาวเมืองลพบุรียังคงมี
การกล่าวถึงจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะที่บุคคลท่านนี้มีการเข้ามาทำคุณประโยชน์แก่
ชาวเมืองลพบุรี รวมทั้งมีการสร้างอนุสาวรีย์ของท่านไว้หน้าโรงพยาบาลนตรทหารบก อันอยู่ในเขตใจ
กลางเมืองลพบุรีด้วย โดยอัตลักษณ์ดังกล่าวได้ปรากฏตัวพร้อมกับอัตลักษณ์ความเป็นผู้นำที่
เกิดขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม
ที่มีการสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความซาบซึ้งในบุญคุณของผู้นำในอดีตที่มีการสร้าง

คุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่เมืองลพบุรีผ่านการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับผู้นำขึ้นมาใหม่ ซึ่งการที่อัตลักษณ์ที่สร้างอัตลักษณ์ความเป็นผู้นำในแต่ละยุคปรากฏตัวอยู่ร่วมกัน ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีมีความคุ้นชินกับการอยู่ภายใต้บารมีของผู้นำ จากการที่บุคคลกลุ่มนี้เกิดการรับรู้ว่าคุณค่าที่อยู่ดีมีสุขที่ตนเองกำลังได้รับอยู่เกิดจากผู้นำในแต่ละยุคที่ความกรุณาในการทำคุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่เมืองลพบุรีมาโดยตลอด ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีมีการยึดโยงอัตลักษณ์ของตนเองกับผู้นำท่านต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง ผ่านการส่งต่อเรื่องราวของผู้นำที่ตนเองรับรู้มาสู่รุ่นลูกหลานในลักษณะของเรื่องเล่าที่เป็นกิจกรรมยามว่างของชาวเมืองลพบุรีเอง ส่งผลให้เรื่องราวเกี่ยวกับผู้นำในแต่ละยุคมีการส่งต่ออย่างไม่รู้จบสิ้น และกลายเป็นสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีมีความภาคภูมิใจที่ตนเองได้ดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองลพบุรีด้วย ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทางการศึกษาและเครื่องมือทางการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งผู้นำประเทศได้ดังนี้

ภาพประกอบ 77 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งผู้นำประเทศ

2) เมืองแห่งวีรบุรุษ

อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งวีรบุรุษของเมืองลพบุรีถูกสร้างขึ้นในยุคการศึกษา เพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และยุคการศึกษาเพื่อสร้าง ความเป็นท้องถิ่นนิยม ซึ่งอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวเมืองลพบุรีมักมีการนิยามตนเองโดยยึดโยง อยู่กับตัวบุคคลที่ตนเองถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามามีทำให้เกิดการรับรู้อยู่เสมอ โดยจุด ร่วมของการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นวีรบุรุษในกลุ่มของชาวเมืองลพบุรีก็คือ การเป็นบุคคลที่มีความสามารถสูงกว่าบุคคลทั่วไปอย่างชัดเจน โดยผู้ที่เป็นวีรบุรุษจะใช้ความสามารถที่มีอยู่ในการ บำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ชาวเมืองลพบุรีในโอกาสต่าง ๆ นอกจากนี้ บุคคลที่ถูกสร้างการรับรู้ ว่าเป็นวีรบุรุษยังถูกนำชุดความรู้เกี่ยวกับบุญญาธิการที่ส่งผลให้บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่มีพลังอำนาจ เหนือธรรมชาติเหนือบุคคลอื่นมาใช้เสริมในการอธิบาย เพื่อสร้างให้บุคคลดังกล่าวเกิดความ ชัดเจนในลักษณะของความเป็นวีรบุรุษตามการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี ซึ่งบางยุคการศึกษา กระบวนการทางการศึกษาก็มีการสร้างให้เกิดการรับรู้ว่า วีรบุรุษมีการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ ของตนเองในการปกป้องคุ้มครองชาวเมืองลพบุรีให้รอดพ้นจากสิ่งไม่ดีทั้งหลาย และพัฒนา คุณภาพชีวิตของชาวเมืองลพบุรีให้ดีขึ้น แต่ในบางยุคการศึกษา กระบวนการทางการศึกษาก็มีการ สร้างให้วีรบุรุษถูกรับรู้ในฐานะของบุคคลที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่บุคคลดังกล่าวไม่ได้แสดง การใช้อำนาจเหนือธรรมชาติดังกล่าวให้ชาวเมืองลพบุรีเห็นโดยตรง แต่อำนาจเหนือธรรมชาติ ดังกล่าวถูกสร้างให้เกิดการรับรู้ในฐานะสิ่งที่จะช่วยเสริมให้วีรบุรุษมีความโดดเด่นในอัตลักษณ์ของ การเป็นผู้ที่มีความเหนือกว่าบุคคลทั่วไปมากขึ้น โดยอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในวีรบุรุษจะถูก พบเห็นแบบบังเอิญจากชาวเมืองลพบุรีในขณะที่วีรบุรุษท่านนั้นกำลังทำกิจกรรมต่าง ๆ จน ก่อให้เกิดคำรำลือเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในตัววีรบุรุษแบบปากต่อปากในหมู่ ชาวเมืองลพบุรี ส่งผลให้วีรบุรุษดังกล่าวได้รับการยกย่องในความรู้ความสามารถเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากวีรบุรุษดังกล่าวมีทั้งความรู้ความสามารถในลักษณะของทักษะความชำนาญส่วนบุคคล ที่เหนือกว่าบุคคลทั่วไป และมีอำนาจเหนือธรรมชาติที่ยังไม่ได้แสดงออกให้บุคคลอื่นได้เห็นใน เวลาปกติด้วย ดังนั้น วีรบุรุษกลุ่มนี้จึงเป็นบุคคลที่ค่อนข้างได้รับการกล่าวถึงอย่างมาก เนื่องจาก มีอัตลักษณ์ของการเป็นผู้ที่มีความสามารถอย่างรอบด้าน ทั้งความสามารถที่สังเกตเห็นได้โดยตรง และความสามารถที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง ดังจะเห็นได้จากเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระราช กฤษฎาภินิหารของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกไว้ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า เมื่อครั้ง ยังทรงพระเยาว์มีผู้เลิ่ลไปเห็นว่า พระองค์มี 4 พระกรถึงสองครั้ง จึงทำให้เป็นที่มาของพระนาม ของพระองค์ อันเป็นพระนามที่พ้องกับชื่อของเทพเจ้าในศาสนาฮินดู ซึ่งเรื่องเล่าในลักษณะ

ดังกล่าวนับเป็นการยืนยันให้เห็นถึงพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวของวีรบุรุษ นอกจากนี้แม้วีรบุรุษดังกล่าวจะเสด็จสวรรคตไปแล้วก็ตามในกรณีของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่ชาวเมืองลพบุรีก็ยังคงมีความเชื่อว่า พระองค์ยังคงมีพระบารมีที่สามารถปกป้องคุ้มครองตนเองได้ อันแสดงให้เห็นถึงการที่ชาวเมืองลพบุรีมีความยึดมั่นในวีรบุรุษในระดับที่มาก ดังคำกล่าวของ **คุณพงษ์** ที่กล่าวถึงสมเด็จพระนารายณ์มหาราชด้วยความศรัทธาอย่างยิ่งว่า

“ท่านสวรรคตไปแล้วก็จริง แต่บารมีท่านยังอยู่ ทุกวันนี้คนลพบุรีก็ยังคงเคารพกราบไหว้ท่านไม่ได้ขาด เรานับถือกันมาก ถ้าขับรถผ่านวงเวียนก็จะต้องยกมือไหว้ หรือใครมีปัญหาอะไร ต้องการให้ประสบความสำเร็จเรื่องไหนก็ต้องไปไหว้ท่าน แล้วเขาก็ประสบความสำเร็จกัน ท่านยังคุ้มครองเมืองลพบุรีอยู่ คอยอวยพรให้คนของท่านมีความสุขความเจริญ ท่านดูแลเราอยู่”

สำหรับในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาอำนาจความศักดิ์สิทธิ์นั้น จะเห็นได้ชัดเจนว่า วีรบุรุษในยุคนี้เป็นบุคคลที่ถูกสร้างให้เกิดการรับรู้ในลักษณะของผู้ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติอยู่ในตัวอย่างเต็มเปี่ยม และวีรบุรุษดังกล่าวก็ได้พลังดังกล่าวในการต่อสู้กับฝ่ายธรรมที่เข้ามาสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวเมืองลพบุรี ซึ่งการสร้างการรับรู้ในลักษณะข้างต้นได้มีการดึงเอาคติความเชื่อเกี่ยวกับบุญญาธิการที่ผูกโยงกับชุดความรู้ทางศาสนามาใช้อย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธหรือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รวมทั้งยังมีการดึงเอาเนื้อหาสาระของวรรณกรรมกระแสหลักของไทยอย่างรามเกียรติ์มาใช้ประกอบการดำเนินเรื่องราวเกี่ยวกับวีรบุรุษที่มีบุญญาธิการ เพื่อให้อัตลักษณ์ของวีรบุรุษที่ถูกนำมาสร้างการรับรู้มีความสมจริงมากขึ้น จากการที่ชาวเมืองลพบุรีมีความคุ้นชินกับเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในวรรณกรรมเรื่องดังกล่าวอยู่ก่อนแล้ว ทำให้เมื่อมีการนำเรื่องราวเกี่ยวกับวีรบุรุษที่ถูกสร้างขึ้นมาเผยแพร่จึงเกิดการเชื่อมโยงเข้ากับสิ่งที่ตนเองมีความคุ้นชินได้ง่าย ซึ่งวีรบุรุษที่ถูกนำมาสร้างการรับรู้ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์นั้นมีลักษณะเป็นวีรบุรุษที่ไม่สามารถหาหลักฐานอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ถึงการมีตัวตนอยู่จริงของวีรบุรุษดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นเชิงของหลักฐานแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างพงศาวดาร จดหมายเหตุ และหลักฐานแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเครื่องมือ เครื่องใช้ โบราณสถาน ฯลฯ ซึ่งการที่วีรบุรุษในยุคนี้ไม่สามารถค้นหาหลักฐานใด ๆ มารองรับถึงการมีอยู่จริงในทางประวัติศาสตร์ได้ จึงทำให้มีการดึงเอาเนื้อหาสาระของวรรณกรรมกระแสหลักมาใช้สร้างให้เกิดความน่าเชื่อถือของเรื่องราวที่ถูกนำมาอธิบาย

ภาพประกอบ 78 รูปปั้นพระรามแผลงศรที่ถูกทำเป็นเสาไฟกลางถนน ในฐานะเครื่องมือที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่ผูกพันอยู่กับวีรบุรุษในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์

นอกจากนี้ ยังมีการดึงเอาสถานที่ต่าง ๆ ทั้งสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเชื่อมโยงกับการกระทำแต่ละลักษณะของวีรบุรุษ อันจะทำให้ผู้ที่ถูกสร้างการรับรู้เกิดความรู้สึกว่า เรื่องราวของวีรบุรุษที่ถูกนำมาสร้างการรับรู้ นั้นเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และสามารถจับต้องได้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองในแง่มุมต่าง ๆ ทำให้สถานที่ของเมืองลพบุรีถูกสวมทับด้วยเรื่องราวก่อนที่เกี่ยวกับวีรบุรุษจำนวนมาก แม้ว่าในบางสถานที่จะดูเหมือนเป็นสถานที่ธรรมดาที่ไม่ได้มีความโดดเด่นในทางกายภาพก็ตาม โดยลักษณะดังกล่าวส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีมีการยึดโยงอัตลักษณ์ของตนเองกับวีรบุรุษอย่างแนบแน่น เนื่องจากตนเองได้มีการสัมผัสกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวีรบุรุษอยู่เป็นประจำ ซึ่งรูปธรรมสำคัญที่ยืนยันให้เห็นถึงการที่ชาวเมืองลพบุรีมีการยึดโยงตนเองกับวีรบุรุษที่ถูกนำมาสร้างการรับรู้ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ก็คือ การที่ชาวเมืองลพบุรีมีการปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติที่สอดคล้องกับการกระทำเพื่อปราบปรามฝ่ายอธรรมของวีรบุรุษอย่างเคร่งครัด เสมือนเป็นบุคคลที่เข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องราวการปราบปรามฝ่ายอธรรมร่วมกับวีรบุรุษด้วย แม้ว่าจะไม่สามารถสืบย้อนไปถึงยุคทางประวัติศาสตร์ที่วีรบุรุษดังกล่าวมีการปราบปรามฝ่ายอธรรมก็ตาม เห็นได้จากการที่ชาวเมืองลพบุรีในยุคหนึ่งมีการเคร่งครัดเกี่ยวกับการนำน้ำส้มสายชูเข้ามาในพื้นที่เมืองลพบุรีเป็นอย่างมาก เนื่องจากเกรงว่าจะมีการนำน้ำส้มสายชูไปราดบริเวณเชิงเขาที่เชื่อว่าวีรบุรุษอย่างพระรามมีการแผลงศรมาตรึงยักษ์ไว้ ซึ่งชาวเมืองลพบุรีมีความผูกพันกับตำนาน

ดังกล่าวเป็นอย่างมาก “เขาเคร่งครัดมากนะ โดยเฉพาะสมัยก่อน เมืองลพบุรีนี้ไม่มีน้ำดื่มเลยเลย กลัวจะมีคนเอาไปรดที่เขาวงพระจันทร์แล้วยักษ์จะหลุดออกมา ก็พระรามกับหนุมานเขาตรึงศรไว้แล้ว ถ้าเราทำไม่ถูกยักษ์ก็หลุด เดือดร้อนอีก” ป้ามณี กล่าวยืนยันถึงความเชื่อของตนเองที่มีต่อข้อห้ามเรื่องน้ำดื่มอย่างแข็งขัน

ส่วนในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมนั้น วิถีบุรุษของเมืองลพบุรีมีลักษณะของบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริงในทางประวัติศาสตร์และมีหลักฐานที่สืบเนื่องจากการกระทำของบุคคลดังกล่าวปรากฏให้เห็นในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ซึ่งบุคคลดังกล่าวประกอบด้วยความรู้ความสามารถในทางโลกที่มีไว้สำหรับช่วยเหลือชาวเมืองลพบุรีให้เกิดความอยู่ดีมีสุข รอดพ้นจากความแร้นแค้นและการไม่พัฒนาในด้านต่าง ๆ แม้การดำเนินเรื่องราวเกี่ยวกับวีรบุรุษในทั้งสองยุคดังกล่าวจะไม่ได้มีการสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับฝ่ายอธรรมที่มีลักษณะเป็นบุคคลฝ่ายตรงข้ามอย่างชัดเจนที่เข้ามากระทำความเดือดร้อนให้แก่ชาวเมืองลพบุรีเหมือนในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ก็ตาม แต่การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับวีรบุรุษในทั้งสองยุคนี้ก็ได้รับการบรรยายให้เห็นบรรยากาศของเมืองลพบุรีในช่วงก่อนและหลังจากที่บุคคลที่เป็นวีรบุรุษเข้ามากระทำการสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้เกิดขึ้นในลักษณะที่ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของทั้งสองช่วงเวลา ซึ่งการสร้างการรับรู้ในลักษณะดังกล่าวเป็นการสร้างความรู้สึกในลักษณะของชั่วตรงข้ามให้เกิดขึ้น นั่นคือ ความดีและความไม่ดี ความสุขและความทุกข์ อันเป็นสิ่งที่ช่วยชี้ให้เห็นภาพของประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่วีรบุรุษสร้างให้เกิดขึ้นแก่พื้นที่เมืองลพบุรีอย่างชัดเจน โดยเป็นการชี้ชวนให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการระลึกขึ้นได้เองว่า ในช่วงก่อนที่วีรบุรุษจะเข้ามาสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่เมืองลพบุรีนั้นเป็นสภาวะของฝ่ายอธรรมที่เข้ามาทำให้เกิดความเดือดร้อนในลักษณะต่าง ๆ แก่ชาวเมืองลพบุรี ซึ่งสภาวะความเดือดร้อนนี้ได้ถูกขจัดออกไปด้วยฝีมือของวีรบุรุษที่มีความรู้ ความสามารถสูงอย่างเบ็ดเสร็จในช่วงเวลาหนึ่ง อันเป็นการสร้างความรู้สึกซาบซึ้งให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรีผ่านเรื่องราวที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ และถูกนำมาสร้างการรับรู้ผ่านกระบวนการทางการศึกษาอย่างอัตโนมัติ โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีการใช้การโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความชื่นชมบุคคลใดบุคคลหนึ่งในฐานะวีรบุรุษโดยตรง ซึ่งเรื่องราวการบำเพ็ญประโยชน์ต่อชาวเมืองลพบุรีนั้นถูกนำมาสร้างการรับรู้ควบคู่กับเรื่องราวเกี่ยวกับบุญญาธิการของวีรบุรุษในลักษณะของการมีอำนาจเหนือธรรมชาติอยู่ในตนเอง แม้ในสถานการณ์ปกติแล้ว วีรบุรุษดังกล่าวจะไม่ได้มีการแสดงออกถึงอำนาจเหนือธรรมชาติให้ชาวเมืองลพบุรีได้เห็นก็ตาม แต่ก็มีบางครั้งที่ชาวเมืองลพบุรีได้เห็นถึงอำนาจดังกล่าวแบบบังเอิญ ซึ่งเรื่องราวในลักษณะนี้ ชาวเมืองลพบุรีมีการส่งต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นในลักษณะของกิจกรรมยามว่าง

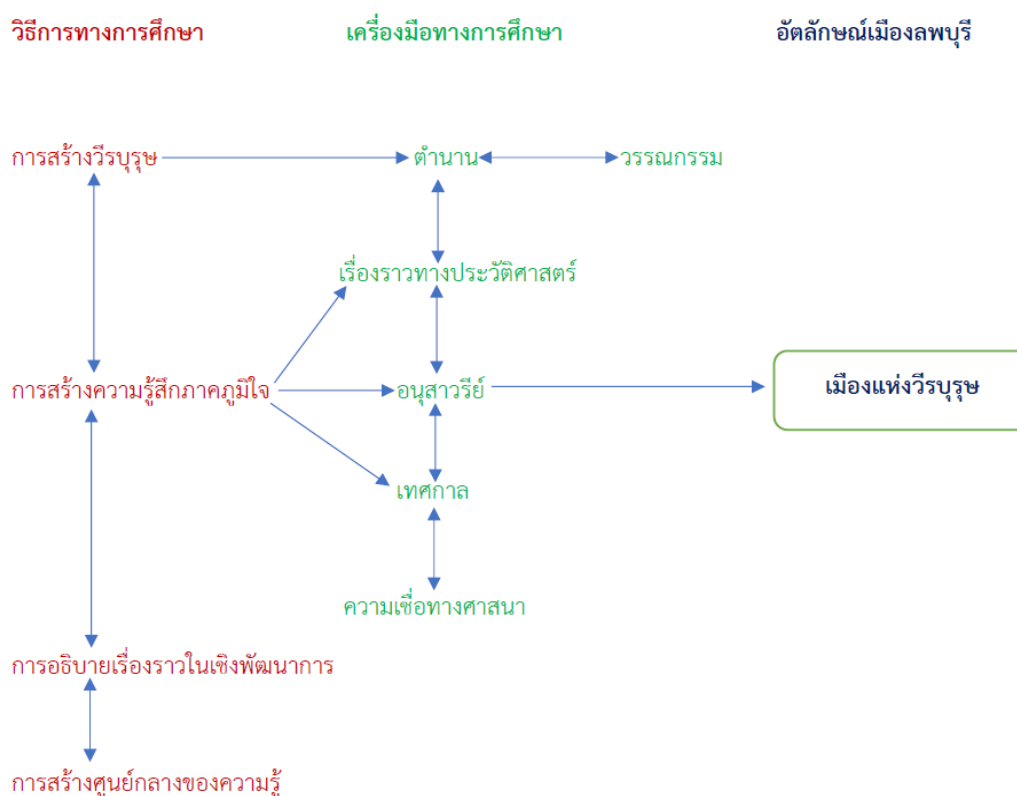
ที่ถูกถ่ายทอดจากผู้ใหญ่สู่ผู้น้อย ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีมีการยึดโยงอัตลักษณ์ของตนเองกับวีรบุรุษที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาทั้งสองยุคอย่างแนบแน่น โดยชาวเมืองลพบุรีได้มีการนำวีรบุรุษมาเป็นส่วนหนึ่งของการทำกิจกรรมในมิติต่าง ๆ ของตนเอง เพื่อขออนุญาตการจากวีรบุรุษในการอำนวยความสะดวกพรให้ชีวิตของตนเองเกิดความเจริญรุ่งเรืองในลักษณะของการสักการะและการระลึกถึงในแต่ละโอกาส แม้ว่าวีรบุรุษดังกล่าวจะสิ้นชีวิตไปเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้วก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการบนบานศาลกล่าว การอวยพรระหว่างกัน การบวงสรวงเพื่อขอพร การสักการะในช่วงก่อนและหลังการเข้ารับตำแหน่ง การยกมือไหว้ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ

ภาพประกอบ 79 การแสดงแสง สี เสียง จำลองขบวนพระบรมราชอิสริยยศที่เชิญเสด็จสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเข้าสู่เมืองลพบุรีในงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช : เครื่องมือทางการศึกษาที่เน้นย้ำความสำคัญของวีรบุรุษที่เป็นบุคคลในทางวัฒนธรรมของเมืองลพบุรี

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์ของชาวเมืองลพบุรีมีการยึดโยงอยู่กับวีรบุรุษที่ถูกกระบวนการทางการศึกษาสร้างให้เกิดการรับรู้ขึ้นในยุคต่าง ๆ ซึ่งวีรบุรุษดังกล่าวมีทั้งวีรบุรุษที่เป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริงในทางประวัติศาสตร์และบุคคลในตำนานที่ประกอบด้วยเรื่องราวเชิงนิทานจำนวนมากที่เชื่อกันว่าชาวเมืองลพบุรีจากฝ่ายธรรม โดยการที่ในแต่ละยุคมีการสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับวีรบุรุษให้แก่ชาวเมืองลพบุรีมาเป็นระยะ ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีมีความคุ้นชินกับการอยู่ภายใต้ชุดความรู้เกี่ยวกับบุญญาธิการและความรู้ความสามารถของวีรบุรุษที่เข้ามาปกปักรักษาชาวเมืองลพบุรีให้เกิดความร่วมเย็นเป็นสุขในแต่ละมิติของการดำเนินชีวิต ดังนั้น ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวเมืองลพบุรีจึงถูกนำไปอ้างอิงกับวีรบุรุษที่ถูกกระบวนการทางการศึกษาสร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก แม้ว่าอัตลักษณ์ของวีรบุรุษที่สร้างขึ้นจะถูก

แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่อัตลักษณ์ความเป็นวีรบุรุษทั้งสองชุดก็สามารถปรากฏตัวร่วมกัน และส่งเสริมต่อกันและกันได้ตลอดเวลา โดยอาศัยอุปนิสัยของชาวเมืองลพบุรีที่มักอ้างอิงตนเองอยู่กับวีรบุรุษเป็นช่องทางในการแผ่ขยายเนื้อหาสาระการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นวีรบุรุษในลักษณะต่าง ๆ ส่งผลการรับรู้เกี่ยวกับการมีอยู่ของบรรพบุรุษกลายเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวเมืองลพบุรีทั้งในยามปกติและในยามเกิดภาวะวิกฤต แม้ตามข้อเท็จจริงแล้ววีรบุรุษที่ถูกกล่าวถึงจะไม่ได้มีชีวิตอยู่แล้วก็ตาม แต่กระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามากระทำต่อเมืองลพบุรีเกี่ยวกับการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับวีรบุรุษที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง ก็ได้ทำให้ชาวเมืองลพบุรียังคงมีความยึดมั่นผูกพันกับวีรบุรุษ ทั้งในลักษณะของการความซาบซึ้งในบุญคุณและการเชื่อมั่นในบุญญาธิการของบุคคลเหล่านั้นจะสามารถช่วยให้ตนเองเกิดความอยู่ดีมีสุขในชีวิตได้ ส่งผลให้เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์ในภาพรวมเป็นเมืองแห่งวีรบุรุษที่ยังคงได้รับการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทางการศึกษาและเครื่องมือทางการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งวีรบุรุษได้ดังนี้

ภาพประกอบ 80 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งวีรบุรุษ

3) เมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์

อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองลพบุรีนั้น กล่าวได้ว่า เป็นอัตลักษณ์ที่ยึดโยงกับการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องราวในเชิงอิทธิฤทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเรื่องราวในลักษณะดังกล่าวนับเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างให้อัตลักษณ์ของเมืองลพบุรียึดโยงอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพนับถือในหลากหลายมิติของการดำเนินชีวิต โดยอัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์ได้ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดแบบแผนการปฏิบัติในลักษณะเฉพาะที่ยึดโยงอยู่กับการติดต่อสื่อสารกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่ถูกทำให้รับรู้ว่ามีสถิตอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วเมืองลพบุรี ทั้งในลักษณะของการให้ความเคารพสักการะและการปฏิบัติตามแบบแผนที่เชื่อมโยงกับอำนาจเหนือธรรมชาติอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุเภทภัยขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรีในภาพรวม ซึ่งการสักการะและการปฏิบัติตามแบบแผนเหล่านี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของชุดความรู้ทางศาสนาที่เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับชาวเมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความรู้ว่า ตนเองควรจะปฏิบัติอย่างไรเพื่อเกิดความกลมกลืนและได้รับความคุ้มครองจากอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรี โดยในแต่ละยุคของการศึกษาจะมีการใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับชุดความรู้ที่ยึดโยงอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติและแบบแผนปฏิบัติที่จะทำให้ชาวเมืองลพบุรีมีวิถีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ได้ จนก่อให้เกิดอัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ซึ่งเป็นผลรวมของความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีที่ยึดโยงกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่ถูกสร้างการรับรู้จากกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุค

ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ได้มีการนำเรื่องราวในลักษณะของตำนานที่มีเนื้อหาเชิงอิทธิปาฏิหาริย์มาเชื่อมโยงกับสถานที่ต่าง ๆ ในเมืองลพบุรี เพื่อสร้างการรับรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรี โดยตำนานดังกล่าวมีลักษณะเป็นตำนานที่เต็มไปด้วยการกระทำและเหตุการณ์ที่เกินวิสัยของบุคคลที่จะสามารถกระทำได้ ซึ่งการนำตำนานที่มีเนื้อหาในลักษณะข้างต้นมาสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรี ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดโลกทัศน์เกี่ยวกับการมองพื้นที่ของเมืองลพบุรีในลักษณะที่เต็มไปด้วยสถานที่ที่น่าเคารพยำเกรง ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีมีการปฏิบัติต่อสถานที่ต่าง ๆ ที่ถูกนำตำนานเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์เหนือธรรมชาติไปสวมทับด้วยความเคารพ รวมทั้งมีการปฏิบัติตามแบบแผนที่มีลักษณะเฉพาะอย่างเคร่งครัด เนื่องจากตำนานที่ถูกนำมาสวมทับสถานที่ดังกล่าวมีการอธิบายถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นจากการไม่ปฏิบัติตาม เห็นได้

อย่างชัดเจนในกรณีของเขาวงพระจันทร์ที่มีข้อห้ามในการนำน้ำส้มสายชูไปราดบริเวณเชิงเขา และข้อปฏิบัติที่กำหนดให้ต้องมีการเติมน้ำที่แช่แท่งหินภายในศาลลูกศรให้เต็มอยู่ตลอดเวลา ซึ่งระเบียบปฏิบัติทั้งสองข้อยังคงถูกลืบทอดจากชาวเมืองลพบุรีจากรุ่นสู่รุ่น แม้ว่าระเบียบปฏิบัติดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ที่ผ่านมาเป็นระยะเวลาที่นานแล้วก็ตาม แต่จากการที่ระเบียบปฏิบัติถูกระบวนการทางการศึกษาสร้างให้มีภาพลักษณ์น่าเคารพยำเกรง จากการที่ระเบียบปฏิบัติดังกล่าวสามารถให้โทษแก่ผู้ไม่ปฏิบัติตามได้ จึงทำให้ชาวเมืองลพบุรียังคงมีความยึดมั่นในการปฏิบัติตาม และความยึดมั่นในการปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีที่กล่าวมา ก็ได้ก่อให้เกิดบรรยากาศของการเคารพในสถานที่ที่เชื่อมโยงกับความรู้สึกยำเกรงต่ออำนาจเหนือธรรมชาติกันอย่างแพร่หลายในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ทั้งสถานที่ที่มีระเบียบปฏิบัติเฉพาะอย่างเขาวงพระจันทร์และศาลลูกศร รวมทั้งสถานที่ที่ถูกสวมทับด้วยตำนานเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ก็ยังได้รับการเคารพในลักษณะต่าง ๆ เช่น การแสดงอาการสำรวมเมื่อเข้าไปในสถานที่ดังกล่าว การสร้างเป็นศาสนสถาน การยกมือไหว้เมื่อสัญจรผ่าน ฯลฯ ดังที่**ป้าปราณี** สะท้อนถึงความเคารพในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ในเมืองลพบุรีว่า “*ป้าก็ยกมือไหว้หมดแหละ ผ่านที่ไหนที่เขานับถือกัน ศาลลูกศร ศาลพระกาฬ วงเวียนพระนารายณ์ เพื่อขอความคุ้มครองจากท่าน ให้ท่านอวยพรให้ จะได้เป็นสิริมงคล เราทำแล้วสบายใจเราก็ทำ แล้วเขาก็ทำสืบ ๆ กันมานานแล้ว ป้าก็สอนให้ลูกหลานทำตามด้วย*” โดยผลรวมของการปฏิบัติดังกล่าวของชาวเมืองลพบุรีเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ทางสังคมในภาพรวมของชาวเมืองลพบุรี อันเป็นสิ่งที่ถูกระงับจากกระบวนการทางการศึกษาที่นำชุดความรู้ทางศาสนาที่เชื่อมโยงกับอำนาจเหนือธรรมเข้ามาสร้างการรับรู้ให้เกิดผู้คน ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าวมีพลังมากพอที่จะปรากฏตัวท่ามกลางยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป และยังสามารถมีอิทธิพลต่อการสร้างการปฏิบัติตามกรอบความคิดและระเบียบปฏิบัติที่มีอยู่ในพื้นที่ของบุคคลในพื้นที่อื่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีอีกด้วย เห็นได้จากธรรมเนียมของข้าราชการที่ย้ายเข้ามารับราชการในพื้นที่เมืองลพบุรีที่จะต้องมีการเข้ามาสักการะสถานที่ที่ถูกอธิบายเชิงอิทธิปาฏิหาริย์อยู่ตลอด

เมื่อมาถึงยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คน ก็ได้มีการสร้างให้เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์ของการเป็นเมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกับยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ อย่างไรก็ตาม เครื่องมือที่ถูกนำมาใช้สร้างการรับรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ในทั้งสามยุคนี้มีความแตกต่างจากเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ โดยในยุคการศึกษาทั้งสามยุคดังกล่าว เครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์คือ

เรื่องเล่า ที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดแบบปากต่อปากเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองได้เข้าไปมีประสบการณ์ในสถานที่ที่เป็นที่เคารพยำเกรงของชาวเมืองลพบุรี โดยประสบการณ์ดังกล่าวสามารถถูกบอกเล่าออกได้ในรูปแบบที่หลากหลายตามแต่ละบุคคล จนก่อให้เกิดการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในสถานที่แต่ละแห่ง ตามอิทธิพลของคำบอกเล่าที่ถูกส่งต่อระหว่างกันในกลุ่มชาวเมืองลพบุรีเอง

ภาพประกอบ 81 รูปปั้นช้างม้าที่มีผู้นำมาถวายแก่พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจากคำบอกเล่าต่อกันในกลุ่มชาวเมืองลพบุรีว่า พระองค์ทางโปรดช้างม้า

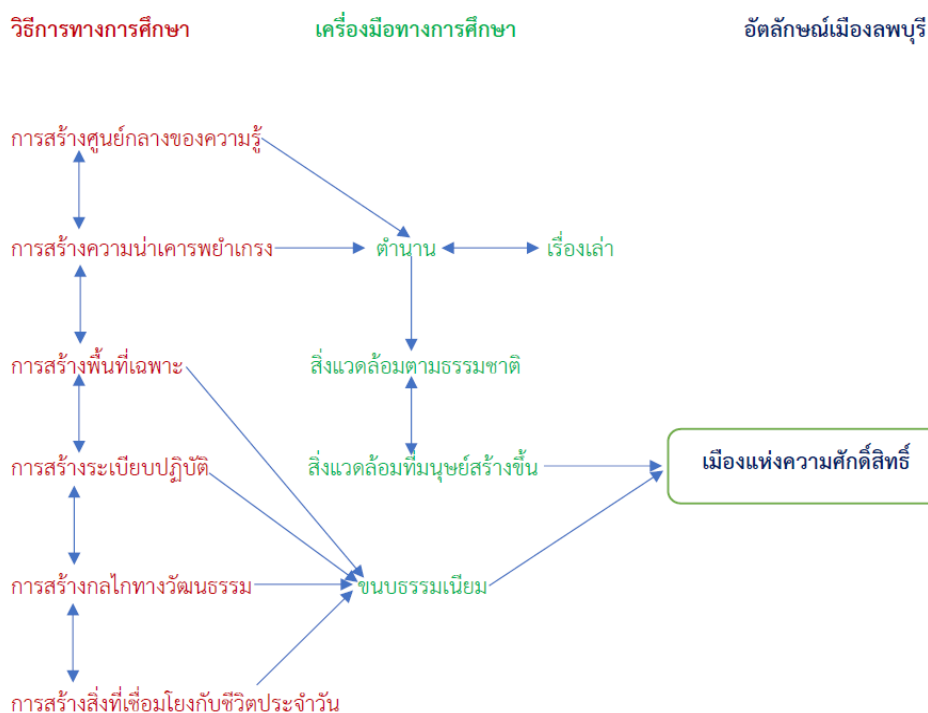
ส่วนเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ก็คือ ตำนาน ที่มีลักษณะเป็นชุดเรื่องราวในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์สำเร็จรูปที่ถูกนำมาใช้สร้างการรับรู้แก่ชาวเมืองลพบุรี มิต้องอาศัยการเข้าไปมีประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งการที่ยุคการศึกษาทั้งสามมีการใช้เรื่องเล่าเป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้เนื้อหาสาระเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ที่มีอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ก็ได้เปิดโอกาสให้ชาวเมืองลพบุรีกลายเป็นผู้กระทำการ (Agency) ในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่สถิตอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ ในเมืองลพบุรี ส่งผลให้เรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองลพบุรีเกิดการแพร่กระจายในพื้นที่ของเมืองลพบุรีอย่างรวดเร็ว เนื่องจากไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับรูปแบบในการแพร่กระจายเรื่องเล่าดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาตราบเท่าที่ชาวเมืองลพบุรีต้องการถ่ายทอดเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองได้เข้าไปมีประสบการณ์ในสถานที่ต่าง ๆ ในเมืองลพบุรีสู่ผู้อื่น ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองลพบุรีได้ถูกธำรงให้คงอยู่เสมอผ่านทางชาวเมืองลพบุรีทุกกลุ่มที่ทำหน้าที่เป็น

หน่วยในการดำเนินการอยู่ตลอดเวลา โดยการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นเมืองแห่งความ ศักดิ์สิทธิ์ในทั้งสามยุคนี้ สถานที่ภายในเมืองลพบุรียังคงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการ รับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรี แต่สถานที่ที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างการรับรู้ดังกล่าวมีความแตกต่างจาก สถานที่ที่ถูกนำมาใช้ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ สถานที่ที่ถูกนำมาใช้ เพื่อสร้างการรับรู้ในกระบวนการทางการศึกษาทั้งสามยุคเป็นสถานที่ที่ในเชิงประวัติศาสตร์ที่มี ประวัติการสร้างขึ้นอย่างชัดเจน มิใช่เป็นสถานที่ที่มีการนำตำนานในเชิงนิทานมาสวมทับ เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความสำคัญของสถานที่ดังกล่าวแบบฉบับลบลบเหมือนกับในยุคการศึกษา เพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเรื่องเล่าที่ถูกนำไปสวมทับในสถานที่เหล่านี้มักจะเป็นเรื่องเล่าที่ยึด โยงอยู่กับสถานที่ที่มีลักษณะเป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีอย่างศาลพระกาฬ โดย กล่าวได้ว่า ศาลพระกาฬเป็นสถานที่ที่มีการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ผ่านเรื่องเล่าเป็น จำนวนมากแห่งหนึ่งของเมืองลพบุรี ทั้งในเชิงของการให้คุณต่อผู้ที่แสดงความเคารพสักการะใน แต่ละลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการขอพรให้ประสบความสำเร็จสิ่งที่ปรารถนา หรือการบนบานศาล กล่าวให้รอดพ้นจากเรื่องที่ตนเองมีความเดือดร้อน และการให้โทษแก่ผู้ที่ทำการละเมิดข้อห้าม โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ควรอยู่ในบริเวณใกล้เคียงศาลพระกาฬที่ถูกสร้างการรับรู้ในฐานะที่ เป็นลูกศิษย์ของเจ้าพ่อพระกาฬผ่านการบอกเล่าแบบปากต่อปากในหมู่ของชาวเมืองลพบุรีเอง รวมทั้งมีการส่งต่อเรื่องเล่าที่แสดงให้เห็นถึงการที่สิ่งผู้ดังกล่าวดังกล่าวได้รับความคุ้มครองจากอำนาจ เหนือธรรมชาติในลักษณะที่ชี้ให้เห็นว่า หากมีการแสดงการกระทำด้านลบแก่สิ่ง ผู้กระทำก็จะได้ ผลกระทบด้านลบด้วยเช่นกัน และหากผู้กระทำต้องการแก้ไขผลกระทบด้านลบ ก็จะต้องมีการ แสดงการขอขมาต่อเจ้าพ่อพระกาฬ อันแสดงให้เห็นถึงการที่สิ่งได้ถูกสร้างการรับรู้ในลักษณะที่ยึด โยงอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติอย่างแนบสนิท

ภาพประกอบ 82 ร้านขายเครื่องเซ่นไหว้ศาลพระกาฬ ควบคู่กับการขายอาหารลิงเพื่อนำไปเลี้ยง
ลิงที่ถูกเชื่อว่าเป็นลูกศิษย์ของเจ้าพ่อพระกาฬ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ถูกนำมาเชื่อมโยงกับสถานที่ลักษณะต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ซึ่งเรื่องราวดังกล่าวมีทั้งลักษณะที่เป็นตำนานและเรื่องเล่าที่ถูกส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่นในหมู่ของชาวเมืองลพบุรีเอง โดยแม้ว่าตำนานและเรื่องเล่าจะเป็นเครื่องมือทางการศึกษาที่มีลักษณะการสร้างการรับรู้ที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ทั้งตำนานและเรื่องเล่าต่างก็เป็นเครื่องมือทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้สำหรับเสริมให้เกิดอัตลักษณ์เป็นเมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองลพบุรีร่วมกัน แม้ว่ายุคการศึกษาแต่ละยุคจะมีการสร้างอัตลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองลพบุรีที่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดก็ตาม แต่ในภาพรวม อัตลักษณ์แห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกสร้างขึ้นในแต่ละยุคต่างมีการเข้ามาผนวกรวมกันกลายเป็นอัตลักษณ์แห่งความศักดิ์สิทธิ์ชุดใหญ่ของเมืองลพบุรี เช่น กรณีของลึงศาลพระกาฬที่ในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจออกจากศูนย์กลาง ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คน ชาวเมืองลพบุรีได้ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาสร้างการรับรู้ในลักษณะของการเป็นลูกศิษย์ของเจ้าพ่อพระกาฬที่ได้รับความคุ้มครองจากพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่ในอีกมิติหนึ่ง ลึงศาลพระกาฬก็ยังถูกสร้างการรับรู้ในฐานะของลูกหลานมนุษย์ ซึ่งการรับรู้ดังกล่าวมาจากการนำตำนานที่เป็นเครื่องมือทางการศึกษาในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสวมทับ ส่งผลให้ลึงศาลพระกาฬอยู่ในสองสถานภาพ ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของลึงศาลพระกาฬที่มีการยึดโยงอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์ถึงสองชั้น ส่งผลให้ลึงดังกล่าวถูกรับรู้ในฐานะของสัตว์ที่มีความพิเศษกว่าสัตว์ชนิดอื่นหรือลึงผู้อื่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรีอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุนัยความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทางการศึกษาและเครื่องมือทางการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 83 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์

4) เมืองแห่งเกียรติภูมิ

อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งเกียรติภูมิของเมืองลพบุรีถูกสร้างขึ้นจากการนำเครื่องมือทางการศึกษาหลักอย่างเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ถูกปะติดปะต่อขึ้นใหม่ เพื่อให้เรื่องราวในลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี อันจะนำไปสู่การสร้างความรู้ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของชาวเมืองลพบุรีเอง โดยการสร้างอัตลักษณ์ในลักษณะดังกล่าวขึ้นนับเป็นสิ่งที่ทำให้อัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีในฐานะที่เป็นเมืองมีความเป็นเอกเทศของตนเองก่อนที่จะถูกผนวกรวมให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติส่วนกลาง หลังจากมีการก่อตั้งรัฐไทยที่มีลักษณะเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ขึ้น ซึ่งอัตลักษณ์ของการเป็นเมืองแห่งเกียรติภูมิของเมืองลพบุรีถูกสร้างขึ้นหลังจากยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง นับเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีอย่างมีนัยยะสำคัญ เนื่องจากในยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางนั้น ผู้ปกครองจากภาครัฐส่วนกลางได้มีการใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อทำให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการปกครองจากภาครัฐส่วนกลางเท่านั้น ส่งผลให้เมืองลพบุรีถูกลดทอนการรับรู้ในเชิงคุณค่าของความเป็นแบบฉบับของท้องถิ่นลงอย่างมาก โดยเมืองลพบุรีถูกลดทอนอัตลักษณ์ความเป็นเมืองที่มีความยิ่งใหญ่

มาตั้งแต่อดีต และถูกแทนที่ด้วยอัตลักษณ์ของเมืองที่จะต้องถูกบริหารจัดการจากภาครัฐ ส่วนกลางเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างให้เมืองดังกล่าวมีความศิวิไลซ์ตามแบบที่ภาครัฐส่วนกลาง กำหนด ดังนั้น การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการสร้างการเปลี่ยนแปลงการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีในหมู่ของชาวเมืองลพบุรีอย่างขนานใหญ่ ผ่านทางการใช้เครื่องมือที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดขึ้นเป็นหลักในการสร้างการเปลี่ยนแปลง จึงจะเห็นได้ว่า ชาวเมืองลพบุรีในยุคนี้ตกเป็นผู้ขอรับจากภาครัฐส่วนกลางเพียงอย่างเดียว และไม่มีพื้นที่ให้ชาวเมืองลพบุรีได้ออกถึงสิ่งที่เป็นแบบฉบับของตนเอง ส่งผลให้แบบฉบับของความเป็นท้องถิ่นที่เคยมีอยู่ไม่สามารถปรากฏตัวออกมาอย่างเป็นทางการได้ จากการที่แบบฉบับดังกล่าวถูกกระบวนการทางการศึกษาที่สร้างขึ้นจากภาครัฐส่วนกลางเข้ามาประทับตราแห่งความเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสร้างความเจริญให้แก่เมืองลพบุรีได้เทียบเท่ากับแบบแผนที่ภาครัฐส่วนกลางเข้ามากำหนดให้ชาวเมืองลพบุรียึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน เพื่อนำพาเมืองลพบุรีในภาพรวมสู่ความศิวิไลซ์ อันจะทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความอยู่ดีมีสุขในทุกมิติ

ภาพประกอบ 84 ประติมากรรมคชสีห์ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อประดับสวนสาธารณะ ในฐานะสิ่งที่แสดงถึงเกียรติภูมิของเมืองลพบุรีตามแนวคิดของภาครัฐส่วนกลาง

เมื่อมาถึงในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ก็ได้เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางการศึกษาที่นำมาใช้สร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรี โดยในยุคดังกล่าวได้เกิดการสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในฐานะเมืองที่เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่ทรงคุณค่ามาตั้งแต่อดีตในเชิงการเป็นแหล่งที่ชี้ให้เห็นถึงความเป็นตัวของตัวเองของเมืองลพบุรี มิได้อยู่ในสถานภาพของการเป็นผู้ขอรับการสร้างคุณค่าจากภาครัฐส่วนกลางเพียงอย่างเดียว ซึ่งใน

ยุคนี้ได้มีความพยายามในการเครื่องมือทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าของเมืองลพบุรีให้เกิดขึ้นในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีเอง อันเป็นผลให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการยึดโยงตนเองเข้ากับคุณค่าของเมืองลพบุรีที่ตนเองได้รับรู้ผ่านมาในแต่ละลักษณะ จนเกิดความคิดและการปฏิบัติที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่อยู่ในกระบวนการทางการศึกษามุ่งเน้นในการทำให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีในลักษณะที่มีเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเองมาตั้งแต่อดีตกาล มิใช่พื้นที่ที่ด้อยการพัฒนามากว่าพื้นที่แห่งอื่น และคุณค่าที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีนี้ก็ไม่จำเป็นต้องอาศัยอยู่กับการดำเนินการเพื่อสร้างความศิวิไลซ์ของผู้หนึ่งผู้ใดด้วย โดยในยุคนี้ได้มีความพยายามสร้างการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าของเมืองลพบุรีในสองลักษณะ ได้แก่ การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในฐานะที่เป็นเมืองที่มีบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์เคยเข้ามาสร้างความเจริญให้เกิดขึ้น และการเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยตำนานและคติความเชื่อของท้องถิ่นที่แสดงถึงคุณค่าทางภูมิปัญญาของบรรพชนที่ถูกสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งในการสร้างการรับรู้ในส่วนแรกได้มีการใช้อนุสาวรีย์เป็นเครื่องมือทางการศึกษาเพื่อทำให้ชาวเมืองลพบุรีสามารถจดจำเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในกระบวนการทางการศึกษาได้สะดวกมากขึ้น เห็นได้จากการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชขึ้น เนื่องจากอนุสาวรีย์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในพื้นที่สาธารณะบริเวณใจกลางเมืองลพบุรี จึงทำให้ชาวเมืองลพบุรีพบเห็นอยู่เป็นประจำ และเกิดการเชื่อมโยงสู่เนื้อหาสาระที่ตนเองเคยได้รับการบอกเล่าผ่านมากับอนุสาวรีย์ดังกล่าว

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กระบวนการทางการศึกษาได้พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นเครื่องมือในการสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีนำเรื่องราวเกี่ยวกับสมเด็จพระนารายณ์ที่ตนเองได้รับรู้มาก่อนแล้วมาประกอบสร้างเป็นความภาคภูมิใจที่ตนเองได้เกิดเป็นชาวเมืองลพบุรีที่สมัยหนึ่งเคยเป็นสถานที่อยู่ของบุคคลที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ เนื่องจากเดิมเรื่องราวเกี่ยวกับการประทับอยู่ที่เมืองลพบุรีของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นมีการบอกเล่าแบบปากต่อปากในหมู่ชาวเมืองลพบุรีอยู่ก่อนแล้ว เพียงแต่ไม่มีรูปแบบที่เน้นย้ำถึงการมีอยู่ของพระองค์เท่านั้น ส่วนการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยตำนานและคติความเชื่อของท้องถิ่นนั้น หน่วยที่เป็นหลักในการสร้างกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวก็คือ พระภิกษุซึ่งได้รับการศึกษาเกี่ยวกับการเรียบเรียงหนังสือจากระบบการศึกษาของรัฐบาลที่ส่วนกลางที่ได้นำความรู้ของตนเองมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรีในรูปแบบของหนังสือที่รวบรวมตำนานเมืองลพบุรี ตลอดจนคติความเชื่อต่าง ๆ ที่เคยถูกบอกเล่าแบบปากต่อปากในหมู่ชาวเมืองลพบุรีเข้าไว้อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดเครื่องมือทางการศึกษาที่สร้างการรับรู้เกี่ยวกับชาวเมืองลพบุรีรูปแบบใหม่ขึ้น และหนังสือดังกล่าวก็ได้

กลายเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับชาวเมืองลพบุรีที่มีความสนใจใคร่รู้เกี่ยวกับคุณค่าที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองให้สามารถเข้าถึงความรู้อย่างกว้างขวางได้ โดยไม่ต้องมีการขอให้ผู้ใหญ่ในท้องถิ่นถ่ายทอดให้ฟังในลักษณะกิจกรรมยามว่างแบบในยุคก่อนหน้านี้ “ถ้าอยากรู้เรื่องอะไรเกี่ยวกับลพบุรี ก็ต้องไปอ่านหนังสือของหลวงพ่อดุสิต ท่านเขียนไว้หมดแล้ว ท่านเก่ง รู้เรื่องลพบุรีเยอะ หนังสือท่านเขียนไว้หลานเรื่องเกี่ยวกับลพบุรี ไปหาอ่านได้ตามห้องสมุด เมื่อก่อนท่านแจกงานวันเกิด” (คุณศักดิ์) จึงนับได้ว่า การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของกระบวนการทางการศึกษาที่มีการสร้างสรรค์เครื่องมือในรูปแบบใหม่เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเกียรติภูมิของเมืองลพบุรีในฐานะที่เมืองลพบุรีมีคุณค่าที่เป็นแบบฉบับของตนเอง ผ่านทางการที่พระภิกษุได้ดึงเอาชุดของเรื่องราวที่เคยมีอยู่แล้วในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการสร้างเครื่องมือทางการศึกษารูปแบบใหม่ เพื่อให้เรื่องราวเหล่านี้สามารถเข้าถึงชาวเมืองลพบุรีได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

เมื่อมาถึงยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมก็ได้มีการสืบทอดกระบวนการทางการศึกษาที่มุ่งสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีในลักษณะต่าง ๆ ให้ชาวเมืองลพบุรีรับรู้ เพื่อสร้างให้บุคคลเหล่านี้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่ตนเองได้อาศัยอยู่ในท้องถิ่นเมืองลพบุรี ซึ่งความรู้สึกลักษณะนี้เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับกรอบความคิดเกี่ยวกับการมีเกียรติภูมิเป็นของตนเองมาตั้งแต่ดั้งเดิม โดยไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจการบงการของผู้ใด สำหรับการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเกียรติภูมิที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีในยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมนี้ได้มีการสร้างเครื่องมือทางการศึกษารูปแบบใหม่ขึ้นในลักษณะของการจัดเทศกาล อย่างงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพื่อเผยแพร่การรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีให้แผ่ขยายอย่างเป็นวงกว้างมากขึ้น เนื่องจากภายในเทศกาลดังกล่าวประกอบไปด้วยเครื่องมือทางการศึกษาย่อย ๆ หลายลักษณะที่ช่วยกระตุ้นให้บุคคลที่เข้าร่วมในเทศกาลได้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีผ่านช่องทางต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดนิทรรศการที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นเมืองลพบุรี การจัดแสดงแสงสีเสียง ที่ทำให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมเทศกาลได้สัมผัสกับเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองลพบุรีที่ถูกเลือกสรรมาสร้างการรับรู้ได้อย่างสมจริงมากขึ้น การประดับไฟในบริเวณโบราณสถานต่าง ๆ ภายในเมืองลพบุรีที่ช่วยเน้นให้ชาวเมืองลพบุรีเห็นความสำคัญของสถานที่เหล่านี้มากขึ้น ฯลฯ

“เมื่อก่อนก็ไม่ได้คิดอะไรมากหรอกเกี่ยวกับโบราณสถานแถวนี้ เรารู้กันว่า เป็นของโบราณ แต่ไม่ค่อยได้เห็นความสำคัญ แต่พอเขามาจัดงานวัง เราก็เห็นความสำคัญขึ้นมาเลย เพราะเขามีการแสดงอะไรเยอะ ทำให้เรารู้ว่า สมัยโบราณเขามีแบบนี้ละ เขาติดไฟชะสวอยเลย

สว่างไปหมด ทำให้น่าเข้าไปเดินเที่ยว...เราก็มองวังนารายณ์แล้วก็พวกโบราณสถานแถวนี้เปลี่ยนไปจากเดิม” (ลุงชัย)

การจัดเทศกาลเพื่อสร้างการรับรู้ในยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมนั้นมีลักษณะเป็นการสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีหววนรำลึกถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งเชื่อมโยงกับคุณค่าที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี ซึ่งเป็นการคัดเลือกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ของยุคสมัยหนึ่งขึ้นมานำเสนอ โดยทำเสมือนว่า คุณค่าทั้งหลายเกิดขึ้นในยุคดังกล่าวจากการก่อร่างสร้างเมืองของผู้ปกครองในยุคนั้น แม้ว่าตามข้อเท็จจริงแล้ว เมืองลพบุรีจะเป็นเมืองที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ยาวนานกว่ายุคดังกล่าวมากก็ตาม อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการที่ผู้จัดเทศกาลมีความตั้งใจที่จะเลือกยุคสมัยหนึ่งของเมืองลพบุรีมาสร้างการรับรู้ เพื่อทำให้ยุคสมัยนั้นเป็นภาพแทนของคุณค่าที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี นอกจากนี้ ยังมีการนำสัญลักษณ์ที่สื่อถึงสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ไม่ว่าจะเป็นพระนามหรือพระรูปที่ถอดแบบมาจากพระบรมราชานุสาวรีย์ที่สร้างขึ้นมาใช้เป็นชื่อและสัญลักษณ์ประจำสถานที่สาธารณะที่ชาวเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่เป็นประจำด้วย ไม่ว่าจะเป็นค่ายทหาร โรงเรียน สะพาน และสวนสาธารณะ จนก่อให้เกิดบรรยากาศของเมืองลพบุรีที่สื่อถึงรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอยู่ตลอดเวลา

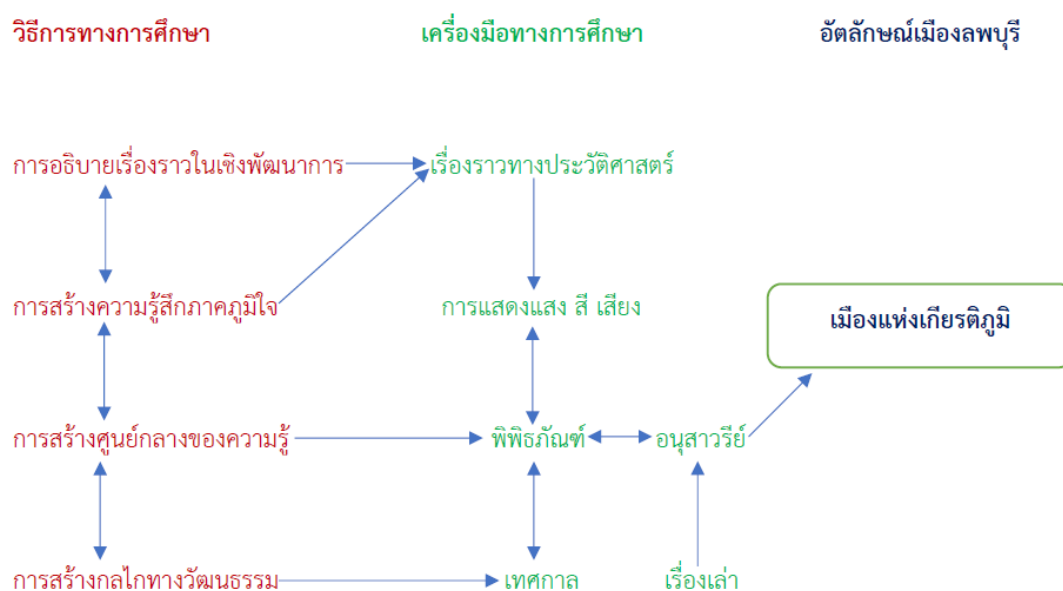
ภาพประกอบ 85 ป้ายชื่อสวนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ตั้งอยู่กลางเมืองลพบุรี : เครื่องมือทางการศึกษาที่ช่วยขยายให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าที่มีอยู่ในท้องถิ่นเมืองลพบุรี

เมื่อมาถึงในยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คน ก็ได้เริ่มมีขยายอัตลักษณ์การเป็นเมืองที่มีคุณค่าออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น เห็นได้จากการที่มีการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับสถานที่ทางประวัติศาสตร์แห่งอื่น ๆ ในพื้นที่เมืองลพบุรีที่ในยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมไม่ได้นำมาสร้างการรับรู้ ในฐานะที่สถานที่เหล่านั้นมีความสำคัญที่แสดงถึงคุณค่าของเมืองลพบุรี เช่นเดียวกับสถานที่ที่ถูกนำมาสร้างการรับรู้ในยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม ซึ่งการ

ดำเนินการในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เมืองลพบุรีในแต่ละยุค นับตั้งแต่ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นต้นมา เมืองลพบุรีได้ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามากระทำ เพื่อสร้างให้เกิดอัตลักษณ์ของการเป็นเมืองแห่งเกียรติภูมิที่ขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้นเรื่อย ๆ โดยอัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งเกียรติภูมิลำเนาถูกสร้างขึ้นจากการนำสิ่งที่มียุทธ์ในท้องถิ่นเมืองลพบุรีมาสร้างให้การรับรู้ในฐานะที่สิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าของเมืองลพบุรีที่มีอยู่เดิมแล้ว

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งเกียรติภูมิของเมืองลพบุรีที่ปรากฏได้ถูกสร้างขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละยุคสมัย ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความยึดมั่นผูกพันอยู่กับอัตลักษณ์ดังกล่าวค่อนข้างมาก ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าวได้แทรกซึมเข้าไปอยู่ในการนิยามตนเองของชาวเมืองลพบุรี จนส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความคิดและการปฏิบัติที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการเป็นเมืองแห่งเกียรติภูมิที่ตนเองได้รับรู้จากการถ่ายทอดของกระบวนการทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตลักษณ์ของความเป็นเมืองแห่งเกียรติภูมิที่เชื่อมโยงกับรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อันเป็นรัชสมัยที่มีการใช้เครื่องมือทางการศึกษาหลายลักษณะเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าที่มีอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าว ทั้งการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชและการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เห็นได้จากเมื่อมีการพูดคุยเกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรี ชาวเมืองลพบุรีก็มักจะมีการกล่าวถึงสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอยู่เสมอทั้งในฐานะของผู้ที่มีบุญคุณต่อชาวเมืองลพบุรีและผู้ที่มีบุญญาธิการสูงส่ง สามารถเป็นที่พึ่งให้กับชาวเมืองลพบุรีได้ แม้พระองค์จะเสด็จสวรรคตไปเป็นระยะเวลาที่นานแล้วก็ตาม จนก่อให้เกิดประเพณีในการให้ความเคารพและการสักการะสิ่งที่มีชื่อถึงสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอย่างชัดเจนขึ้น ไม่ว่าจะเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์ที่ตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมืองลพบุรีและพระนารายณ์ราชนิเวศน์ที่เคยเป็นสถานที่ประทับของพระองค์ โดยชาวเมืองลพบุรีจะมีการแสดงการสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์ทั้งในยามที่สัญจรผ่านไปมาและในยามที่มีการทำกิจกรรมพิเศษ เช่นเดียวกับการจัดพิเศษบวงสรวงดวงพระวิญญาณของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ถูกจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในพื้นที่ของพระนารายณ์ราชนิเวศน์ก่อนมีการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รวมทั้งชาวเมืองลพบุรียังมักมีการนำพระบรมรูปขนาดเล็กของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชไว้สำหรับบูชาประจำบ้านเรือนของตนเองอีกด้วย ซึ่งปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงรูปธรรมของผลลัพธ์ที่กระบวนการทางการศึกษาเข้ามากระทำต่อชาวเมืองลพบุรี จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดชุดความคิดและการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน อันเป็นการช่วยให้บุคคลกลุ่มนี้มีกรอบการนิยามตนเองอย่างชัดเจน และสามารถเชื่อมโยงตนเองกับท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ได้อย่างแนบสนิท ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุ

ความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทางการศึกษาและเครื่องมือทางการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งเกียรติภูมิได้ดังนี้

ภาพประกอบ 86 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งเกียรติภูมิ

5) เมืองแห่งทหารและราชการ

อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งทหารของเมืองลพบุรีนับเป็นอัตลักษณ์ที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างเป็นวงกว้างของเมืองลพบุรีอัตลักษณ์หนึ่งทั้งในกลุ่มของชาวเมืองลพบุรีเองและประชาชนในพื้นที่อื่น ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นครั้งแรกในยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เข้ามาดำเนินการสร้างเมืองลพบุรีให้เป็นเมืองยุทธศาสตร์ทางทหารของประเทศ ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีให้เข้าไปอยู่ในกรอบความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสู่ความศิวิไลซ์ตามแบบฉบับของผู้ปกครองจากรัฐชาติส่วนกลาง ดังนั้น ในช่วงยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางจึงเป็นช่วงเวลาที่มีเมืองลพบุรีมีการเปลี่ยนโฉมไปจากเดิมเป็นอย่างมากในแง่ของสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ในทางกายภาพ เนื่องจากผู้ปกครองจากรัฐส่วนกลางได้มีการเข้ามาบังคับใช้อำนาจในลักษณะต่างๆ เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่เมืองลพบุรี โดยหนึ่งในการบังคับใช้อำนาจที่สำคัญของภาครัฐส่วนกลางในยุคดังกล่าวก็คือ การก่อตั้งการก่อตั้งหน่วยทหารขึ้นเป็นจำนวนมากในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวอยู่ในฐานะของกระบวนการทางการศึกษาที่

เข้ามากระทำต่อชาวเมืองลพบุรีเป็นประการแรกในส่วนที่เป็นการสร้างอัตลักษณ์การเป็นเมืองทหารให้เกิดขึ้น เนื่องจากการที่มีการก่อตั้งหน่วยทหารขึ้นในเมืองลพบุรีเป็นจำนวนมากส่งผลให้ภูมิทัศน์ของเมืองลพบุรีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเมื่อชาวเมืองได้มีการพบเห็นอยู่เป็นประจำทุกวัน ย่อมส่งผลให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยทหารของเมืองลพบุรี และเมื่อมาถึงในยุคต่อ ๆ มา บรรยากาสดังกล่าวก็ได้สร้างให้ชาวเมืองลพบุรีมีความคุ้นชินกับบรรยากาที่เต็มไปด้วยทหาร และความคุ้นชินในลักษณะนี้ก็ได้อ่อน ๆ ซึมซับเข้าสู่โลกทัศน์ของชาวเมืองลพบุรี ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรียึดโยงตนเองอยู่กับความเป็นเมืองทหาร

“บ้านก็อยู่ที่นี้มานานแล้ว ค่อนข้างกับทหารทุกวัน ป้าขายของ มีทหารมาซื้อตลอด แล้วมีรถทหารวิ่งไปวิ่งมา เห็นจนชินตา ก็เราอยู่ในเมืองทหารก็ต้องเป็นแบบนี้ ป้ารู้สึกดีนะทหารเขาก็ดูแลเรา เวลาเกิดเหตุการณ์อะไรทหารเขาก็จะมาช่วยตลอด เมืองลพบุรีเป็นเมืองทหารอยู่แล้ว ใคร ๆ เขาก็รู้ ทหารเดินไปเดินมาปะปนกับพวกเรานี้แหละ ก็อยู่ด้วยกันมาตลอดแบบนี้ ลพบุรีก็เป็นเมืองของเขาอยู่แล้ว” (ป้ามณี)

การเกิดขึ้นของคุณลักษณะส่วนบุคคลของชาวเมืองลพบุรีที่กล่าวมาเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงผลพวงที่เกิดขึ้นจากเจตนารมณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ใช้กระบวนการทางการศึกษาเข้ามาเปลี่ยนแปลงเมืองลพบุรีให้เป็นพื้นที่ที่สนับสนุนยุทธศาสตร์ด้านการป้องกันประเทศ ในฐานะที่เมืองลพบุรีเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองจากภาครัฐส่วนกลาง โดยในยุคที่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามามีอำนาจในการปกครองภาครัฐส่วนกลางนั้น นอกเหนือจากการเข้ามาก่อตั้งหน่วยทหารในพื้นที่ของเมืองลพบุรีแล้ว ในยุคดังกล่าวยังมีการดำเนินการในลักษณะส่งเสริมให้เกิดอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเมืองทหารอีกหลายประการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งเสริมอัตลักษณ์ความเป็นเมืองทหารของเมืองลพบุรีมีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น เริ่มตั้งแต่การจัดวางผังเมืองใหม่ โดยผังเมืองดังกล่าวได้มีการจัดระเบียบสถานที่ต่าง ๆ ให้อยู่ในพื้นที่เดียวกัน ส่งผลให้เมืองลพบุรีมีสภาวะแวดล้อมที่เป็นระเบียบในเชิงภูมิทัศน์ ประกอบกับการบังคับใช้นโยบายรัฐนิยมที่ถูกกำหนดจากภาครัฐส่วนกลาง ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเนื้อตัวร่างกายของชาวเมืองในลักษณะของการกำหนดให้ชาวเมืองลพบุรีต้องมีการสวมใส่เครื่องแต่งกายและแสดงความประพฤติตามที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดแบบไม่มีข้อแม้หรือการตั้งคำถามใด ๆ ทั้งสิ้น เช่น การสวมหมวกเมื่อออกนอกอาคาร การห้ามบ้วนน้ำหมากลงในพื้นที่สาธารณะ การกำหนดให้ประชาชนต้องแต่งกายตามแบบสากลนิยม ฯลฯ แม้ว่าวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวเมืองลพบุรีจะไม่ได้มีความคุ้นชินกับสิ่งเหล่านี้เลยก็ตาม แต่ชาวเมืองลพบุรีก็ถูกภาครัฐส่วนกลางเข้ามากำหนดให้ต้องปฏิบัติด้วยเหตุผลการร่วมกันสร้างชาติในภาพรวมให้เกิดความ

คิวไลซ์ ในฐานะที่เมืองลพบุรีเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองของภาครับส่วนกลาง โดยในการดำเนินการลักษณะดังกล่าวมีการนำบทลงโทษที่มาจากกฎหมายของภาครัฐส่วนกลางมาบังคับใช้แก่ผู้ไม่ปฏิบัติตาม ซึ่งการดำเนินการของภาครัฐส่วนกลางต่อเมืองลพบุรีตามที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการที่ภาครัฐส่วนกลางได้เข้ามาทำให้เมืองลพบุรีมีบรรยากาศในแบบของหน่วยทหารโดยปริยาย เนื่องจากมีการควบคุมบังคับบัญชาด้วยระเบียบวินัย (Discipline) อย่างเคร่งครัดในแต่ละมิติของการดำเนินชีวิตของสมาชิกภายในหน่วยงาน และมีผู้คอยควบคุมให้เป็นไปตามระเบียบวินัยนั้น หากไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกลงโทษ

ภาพประกอบ 87 ค่ายทหารจำนวนมากที่ตั้งปะปนอยู่ภายในชุมชนของเมืองลพบุรี : สัญลักษณ์ที่แสดงถึงการเป็นเมืองทหาร

นอกจากนี้ ภาครัฐส่วนกลางยังมีการนำจัดสร้างสถานที่สาธารณะต่าง ๆ ที่มีไว้สำหรับให้บริการแก่ชาวเมืองลพบุรี ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาลศูนย์ โรงเรียน โรงแรม อาคารพาณิชย์ สวนสาธารณะ ฯลฯ ซึ่งสถานที่เหล่านี้ได้ถูกก่อสร้างด้วยสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเฉพาะตามความนิยมของกลุ่มมีอำนาจจากภาครัฐส่วนกลาง และเป็นสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเรียบง่าย ประกอบด้วยรูปทรงเลขาคณิตต่าง ๆ ไม่มีลวดลายแบบประเพณีนิยมเดิมของไทย มีความแข็งแรง และได้รับการขนานนามว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบทหาร ซึ่งการนำสถาปัตยกรรมในลักษณะดังกล่าวมาสร้างการรับรู้ในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีนับเป็นสิ่งที่มีความสอดคล้องกับบริบทที่ภาครัฐส่วนกลางได้เข้ามาสร้างให้เมืองลพบุรีเป็นเมืองยุทธศาสตร์ทางทหาร เนื่องจากเป็นการเปลี่ยนแปลงให้สภาพแวดล้อมของเมืองลพบุรีให้กลายเป็นเมืองที่มีวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความเป็นทหารอย่างรอบด้าน ทั้งในแง่ของการรูปแบบสถาปัตยกรรม

และวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน มิใช่กระทำเพียงแค่การสร้างให้มีหน่วยทหารตั้งอยู่ในพื้นที่เพียงอย่างเดียว อันเป็นการสร้างให้อัตลักษณ์ความเป็นเมืองแห่งทหารของเมืองลพบุรีมีความเข้มข้นมากขึ้น

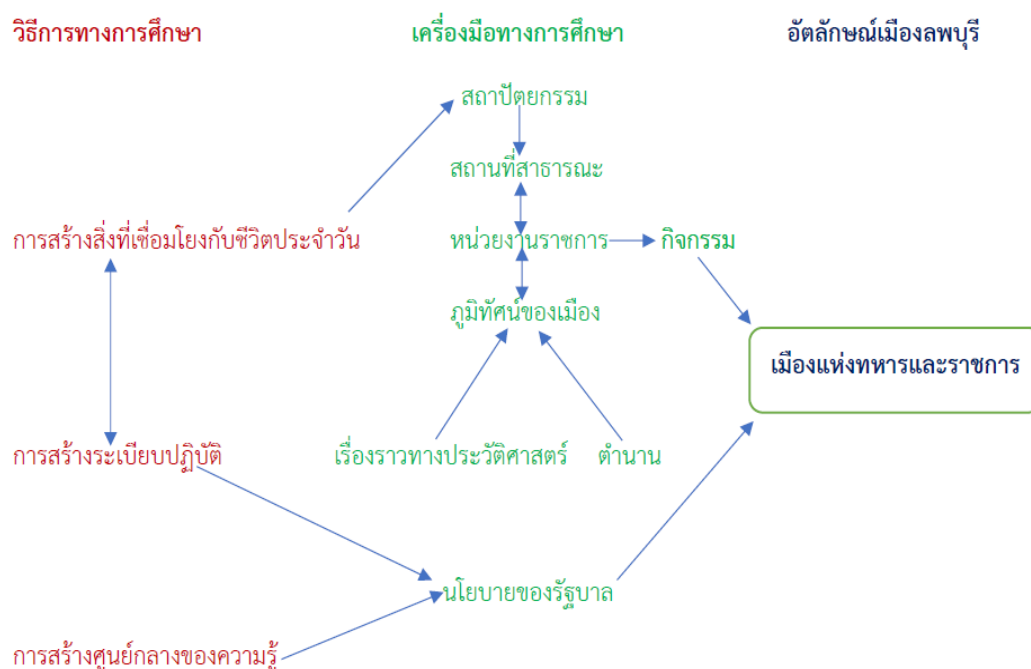
จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า หน่วยที่มีบทบาทในการสร้างกระบวนการทางการศึกษาเพื่อทำให้เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์เป็นเมืองแห่งทหารอย่างชัดเจนก็คือ ภาครัฐส่วนกลาง แม้ว่าภาครัฐส่วนกลางจะไม่ได้มีการเปิดเผยวัตถุประสงค์ของการดำเนินการให้เป็นไปตามลักษณะดังกล่าวก็ตาม แต่สิ่งที่ภาครัฐส่วนกลางเข้ามาดำเนินการกับเมืองลพบุรีก็อยู่ในฐานะของกระบวนการทางการศึกษาที่ทำให้สร้างการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของเมืองลพบุรีให้กลายเป็นเมืองทหารโดยปริยาย จากการที่รายละเอียดในมิติต่าง ๆ ของเมืองลพบุรีถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ ทิศทางที่สอดคล้องกับนิยามความเป็นทหารที่มีเรื่องของระเบียบวินัยและความเข้มแข็งเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างเข้มข้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวได้ทำให้เมืองลพบุรีเกิดอัตลักษณ์แห่งความเป็นเมืองแห่งทหารขึ้นอย่างรวดเร็ว แม้ว่าอัตลักษณ์ดังกล่าวจะถูกสร้างขึ้นอย่างชัดเจนในยุคทางการศึกษาเพียงยุคเดียวก็ตาม แต่ด้วยความเข้มข้นของกระบวนการทางการศึกษาในยุคดังกล่าวก็มีความเพียงพอที่จะทำให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะของเมืองทหารและได้ทำให้เกิดผลพวงที่เป็นการต่อยอดให้เมืองลพบุรีในถูกรับรู้ในฐานะเมืองแห่งทหารมากยิ่งขึ้นอีก โดยที่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจความตั้งใจของภาครัฐส่วนกลางในการดำเนินการให้เกิดขึ้นตั้งแต่แรก เห็นได้จากหลังจากที่ภาครัฐส่วนกลางได้เข้ามาสร้างให้เมืองลพบุรีเป็นเมืองยุทธศาสตร์ทางการทหาร ก็ได้ทำให้เกิดกิจกรรมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีในรูปแบบใหม่เกิดขึ้นหลายประการ

ประการแรกเห็นได้จากการที่มีการเปิดร้านขายอุปกรณ์ทางทหารขึ้นเป็นจำนวนมากในเมืองลพบุรี ซึ่งร้านดังกล่าวเป็นร้านของเอกชนที่เปิดขึ้นมาเพื่อแสวงประโยชน์จากการที่เมืองลพบุรีมีทหารเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดการค้าขายสินค้าดังกล่าวกันอย่างแพร่หลาย และแม้ชาวเมืองลพบุรีที่ไม่ได้ประกอบอาชีพทหาร แต่ก็มีการซื้อขายสินค้าทางทหารจากร้านดังกล่าวมาใช้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น เสื้อลายทหาร ที่มีการสวมใส่กันทั่วไปในเมืองลพบุรี รวมทั้งชาวเมืองลพบุรีที่ไม่ใช่ทหารยังมีการส่งบุตรหลานของตนเองเข้าไปเรียนในโรงเรียนของหน่วยทหารที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสวัสดิการของข้าราชการทหารภายในหน่วยเป็นจำนวนมากด้วย อีกทั้งในการทำกิจกรรมเพื่อผ่อนคลายยามว่างของชาวเมืองลพบุรี ยังมีการเข้าไปดำเนินการในพื้นที่ของหน่วยทหาร จากการที่หน่วยทหารมีการเปิดกว้างให้ชาวเมืองลพบุรีทุกกลุ่มสามารถเข้าไปทำกิจกรรมได้ เช่น การออกกำลังกาย และการจัดกิจกรรมตามเทศกาลสำคัญ เป็นต้น

“พี่เข้าไปวิ่งประจำในค่าย ทหารเขาให้เข้าไปได้ แค่ไปขอสตีกเกอร์
บรรยากาศดีมาก เขาไม่ได้ห้าม...เวลาถึงงานอะไรทหารเขาก็จะออกมาช่วย งานวัด งานสังคม งาน
โรงเรียน ไม่เกี่ยง บางทีคนเราไม่พอ ชุมชนแถวนี้ก็จะขอรับการสนับสนุนจากทหาร เห็นจนชินตา
แล้ว เราก็ผูกพันกับทหารนะ ในลพบุรีนี้มีค่ายทหารเยอะแยะ ทหารเขาก็ออกมาใช้ชีวิตกันตลอด
เราก็คุ้นชินกับเขา” (คุณศักดิ์)

นอกจากนี้ ยังปรากฏว่ามีทหารเข้ามาร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชาวเมือง
ลพบุรีอยู่เป็นประจำวัน ทั้งในช่วงเวลาปกติอย่างการจัดกิจกรรมตามเทศกาล และช่วงเวลาที่ไม
ปกติ เช่น การที่ประชาชนหรือหน่วยงานทั่วไปขอกำลังสนับสนุนจากหน่วยทหารมาช่วยเหลือใน
การบรรเทาสาธารณภัย และจากการการที่เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีทหารปฏิบัติงานอยู่เป็นจำนวน
มาก ทำให้ปรากฏว่ามีการสร้างบ้านพักของทหารที่ประดับตกแต่งด้วยสัญลักษณ์ทางทหาร เช่น
รูปดาว และคทาไขว้ เรียงรายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วเมืองลพบุรี ซึ่งปรากฏการณ์ที่กล่าวมา
ทั้งหมดนี้นับเป็นเครื่องมือทางการศึกษาที่เข้ามาช่วยเสริมให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ความ
เป็นเมืองแห่งทหารของเมืองลพบุรีให้โดดเด่นขึ้น จากรากฐานของอัตลักษณ์ดังกล่าวที่ภาครัฐ
ส่วนกลางได้ดำเนินการสร้างการรับรู้ไว้แล้ว

การที่อัตลักษณ์แห่งการเป็นเมืองทหารของเมืองลพบุรีถูกประกอบสร้างจาก
เครื่องมือทางการศึกษาหลายรูปแบบที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการทางการศึกษาในการยุค
การศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ไม่ว่ากระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวจะเกิดจาก
ความตั้งใจในดำเนินการของภาครัฐส่วนกลางโดยตรงหรือไม่ก็ตาม สิ่งเหล่านี้ก็ได้ทำให้ความเป็น
ทหารกลายเป็นความปกติ (Normalization) ที่รูปแบบใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทาง
การศึกษา และความปกตินี้ก็ส่งผลอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงชาวเมืองลพบุรีให้เกิดการผสม
กลมกลืนไปกับอัตลักษณ์ความเป็นทหาร โดยชาวเมืองลพบุรีมีการยึดโยงตนเองเข้ากับลักษณะ
ดังกล่าวอย่างแนบแน่น แม้ชาวเมืองลพบุรีดังกล่าวจะไม่ได้ประกอบอาชีพทหารก็ตาม แต่บุคคล
กลุ่มนี้ก็มักจะมีการกล่าวยึดโยงตนเองเข้ากับความเป็นทหารในลักษณะใดลักษณะหนึ่งอยู่เสมอ
อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของกระบวนการทางการศึกษาที่สามารถทำให้ชาวเมือง
ลพบุรีรับเอาเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวไปเป็นค่านิยมประจำตัว และ
เผยค่านิยมดังกล่าวออกมาในลักษณะของการนิยามตนเองในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถสรุป
สาเหตของความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทางการศึกษาและเครื่องมือทางการศึกษาที่นำไปสู่การ
สร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งทหารและราชการได้ดังนี้

ภาพประกอบ 88 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งทหารและราชการ

6) เมืองแห่งสัญญาะความศิวิไลซ์

เมืองลพบุรีในฐานะเมืองที่ถูกสร้างการรับรู้ให้เป็นส่วนหนึ่งของการปกครองของภาครัฐส่วนกลางในยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางนั้นได้ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาทำให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะเมืองที่มีความทันสมัยไปพร้อมกันด้วย เนื่องจากนโยบายรัฐนิยมในยุคดังกล่าวได้พยายามทำให้ทุกเมืองที่อยู่ภายใต้ขอบเขตการปกครองของภาครัฐส่วนกลางมีความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันบนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในผู้ปกครองของภาครัฐว่าจะสามารถนำพาทุกเมืองให้ไปสู่ความศิวิไลซ์และความอยู่ดีมีสุขของประชาชนได้ โดยเมืองลพบุรีก็นับเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ถูกละเลียงนโยบายของภาครัฐส่วนกลางเข้ามากระทำอย่างเข้มข้น เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่เมืองลพบุรีอย่างเบ็ดเสร็จผ่านทางการเข้ามาสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในพื้นที่ทั้งทางกายภาพในลักษณะของสิ่งปลูกสร้าง และแบบแผนการปฏิบัติของประชาชน ซึ่งการสร้างการเปลี่ยนแปลงในทั้งสองลักษณะถูกรองรับด้วยชุดของความรู้ด้วยความศิวิไลซ์ที่ภาครัฐส่วนกลางนำมาสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเข้ามาสร้างความเปลี่ยนแปลงของตนเอง และเป็นการโน้มน้าวจิตใจของชาวเมืองลพบุรีให้ปฏิบัติตามสิ่งที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดอย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงในการปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีทุกกลุ่ม ซึ่งความศิวิไลซ์ที่ภาครัฐส่วนกลางนำมาปลูกฝัง

ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีนี้เป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นองค์ความรู้เฉพาะที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดขึ้นแล้ว นำมาถ่ายทอดให้แก่ชาวเมืองลพบุรี อันเป็นการเปลี่ยนแปลงระเบียบแบบแผนที่เคยมีอยู่ในเมืองลพบุรีทั้งในเชิงโลกทัศน์และการปฏิบัติตนของชาวเมืองลพบุรีขนานใหญ่ เนื่องจากองค์ความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ที่ภาครัฐส่วนกลางนำมาปลูกฝังแก่ชาวเมืองลพบุรีนั้นได้ก่อให้เกิดการจำแนกแยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่สอดคล้องและสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความศิวิไลซ์ในลักษณะของชั่วตรงข้ามขึ้น โดยหากสิ่งใดที่ไม่อยู่ในขอบเขตของนิยามความศิวิไลซ์ สิ่งนั้นก็ถูกตัดสินให้เป็นสิ่งที่ผิด และเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในการปฏิบัติตนที่โดยไม่มีข้อแม้ใด ๆ ทั้งสิ้น หากผู้ใดละเมิดก็จะถูกลงโทษจากกฎหมายที่ภาครัฐส่วนกลางนำมาบังคับใช้

การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวของภาครัฐส่วนกลาง นับเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่ทำให้องค์ความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ได้ขยายออกไปอย่างรวดเร็วในการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี แม้ว่าในช่วงแรกชาวเมืองลพบุรีบางส่วนจะยังไม่ได้มีความคุ้นชินและความเป็นหนึ่งเดียวกับองค์ความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ที่ภาครัฐส่วนกลางนำมาสร้างการรับรู้ก็ตาม แต่จากการที่ภาครัฐมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด จึงทำให้ชาวเมืองลพบุรีตกอยู่ในสภาวะจำยอมในการที่จะต้องปฏิบัติให้อยู่ในกรอบของระเบียบวินัยที่ถูกรองรับด้วยองค์ความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ที่ภาครัฐส่วนกลางสร้างขึ้นอย่างเคร่งครัด และสภาวะดังกล่าวก็ได้ส่งผลให้เมืองลพบุรีเกิดสภาวะแห่งความศิวิไลซ์ที่ภาครัฐเข้ามาสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากชาวเมืองลพบุรีถูกกระบวนการทางการศึกษาที่ประกอบไปด้วยบทลงโทษเข้ามาจำกัดกรอบการแสดงออกในชีวิตประจำวัน จนเมื่อระยะเวลาผ่านไป องค์ความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ก็ได้เกิดการซึมซับเข้าสู่ความคิดของชาวเมืองลพบุรี และกลายเป็นค่านิยมประจำตัวของชาวเมืองลพบุรีในการปฏิบัติตามแบบแผนการปฏิบัติที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดไว้ โดยไม่ได้รู้สึกขัดเคืองหรือแปลกแยกในการปฏิบัติตามแบบแผนดังกล่าวเหมือนในช่วงแรก รวมทั้งมีการมองสิ่งที่ภาครัฐเข้ามากำหนดให้ตนเองปฏิบัติในทิศทางที่เป็นบวก นั่นคือ การเชื่อว่าสิ่งที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดให้ตนเองปฏิบัติ นั่นคือ ความศิวิไลซ์จริง ๆ แม้ว่าแต่เดิม องค์ความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ตามแบบที่ภาครัฐส่วนกลางเข้ามาสร้างการรับรู้จะไม่เคยปรากฏในเมืองลพบุรีมาก่อนก็ตาม ซึ่งชาวเมืองลพบุรียังมีการนิยามตนเองในลักษณะที่ยึดโยงตัวตนของตนเองเข้ากับแบบแผนของความศิวิไลซ์ที่ถูกทำให้เชื่อว่ามีอยู่จริงในพื้นที่ของเมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่สร้างขึ้นจากภาครัฐส่วนกลาง โดยการยึดโยงตนเองในลักษณะดังกล่าว ก่อให้เกิดการนิยามตนเองในฐานะพลเมืองของเมืองที่มีความเจริญแล้ว จนก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในการเป็นชาวเมืองลพบุรีขึ้น ดังที่ลุงชัย สะท้อนมุมมองเกี่ยวกับการเป็นชาวเมืองลพบุรีของตนเองที่ได้รับอิทธิพลทางความคิด

มาจากสมัยที่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามาพัฒนาเมืองลพบุรีว่า “เราก็มองว่าเมืองเราเจริญนะ เพราะจอมพล ป. เขามาพัฒนาอะไรไว้หลาย ๆ อย่างตามที่เขาเล่ากัน คนลพบุรีก็เป็นคนที่พบกับความเจริญมาตั้งแต่เกิดเลย ก็พัฒนามาเรื่อย ๆ ตั้งแต่สมัยจอมพล ป. ลูกก็ภูมิใจนะที่เกิดในลพบุรี เพราะเขาสร้างไว้ให้เราหมดแล้ว ความเจริญอะไรพวกนี้” ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางนั้นได้มิได้เข้ามาสร้างการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีเพียงเท่านั้น แต่ยังเข้ามาสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการมองเห็นของตนเองในลักษณะของการเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญรุ่งเรือง อันมีนัยยะถึงรู้สึกถึงการความเหนือกว่าพื้นที่แห่งอื่น ๆ ซึ่งความรู้สึกในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติตามแบบแผนที่ภาครัฐส่วนกลางอย่างขนานใหญ่ในระยะเวลาต่อมา แม้ว่าจะสิ้นสุดยุคของการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามไปแล้วก็ตาม

นอกเหนือจากการที่ภาครัฐส่วนกลางเข้ามาเปลี่ยนแปลงแบบแผนการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีให้อยู่ในกรอบขององค์ความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์แล้ว ภาครัฐส่วนกลางยังได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายในเมืองลพบุรีให้สอดคล้องกับกรอบความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ด้วย อันจะส่งผลให้เมืองลพบุรีกลายเป็นเมืองที่มีสัญลักษณ์แห่งความศิวิไลซ์อย่างเป็นองค์รวม นั่นคือ มีความศิวิไลซ์ทั้งในแง่ของการแสดงออกของชาวเมืองควบคู่กับสภาพแวดล้อมรอบตัวของชาวเมืองที่มีความศิวิไลซ์ด้วย สำหรับในส่วนการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมให้มีความศิวิไลซ์นั้น ภาครัฐส่วนกลางได้มีการนำเอาแบบแผนของการสร้างเมืองของประเทศตะวันตกที่ถูกขนานนามว่าเป็นประเทศที่เจริญแล้วเข้ามาเป็นต้นแบบในการดำเนินการ โดยเริ่มต้นจากการปรับปรุงผังเมืองลพบุรีให้มีการแบ่งสัดส่วนของสถานที่ต่าง ๆ อย่างชัดเจน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมแต่ละประเภทของชาวเมืองลพบุรีมีความเป็นระเบียบ โดยจะเห็นได้ว่า เขตสถานที่ราชการ เขตการค้า และเขตโบราณสถานภายในเมืองลพบุรีจะมีการแบ่งแยกกันอย่างค่อนข้างชัดเจน อันสื่อให้เห็นถึงบรรยากาศที่ชาวเมืองลพบุรีมีวิถีชีวิตที่เต็มไปด้วยความสงบสุข ไม่เกิดความเดือดร้อนในปัจจุบันพื้นฐานของการดำเนินชีวิต รวมทั้งมีอำนาจความสะดวกในการดำเนินชีวิตอย่างครบครันควบคู่ไปกับการมีอารมณ์สุนทรีในยามว่าง

ภาพประกอบ 89 การจัดผังเมืองบริเวณ “เมืองใหม่” ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยรัฐบาลของจอมพล

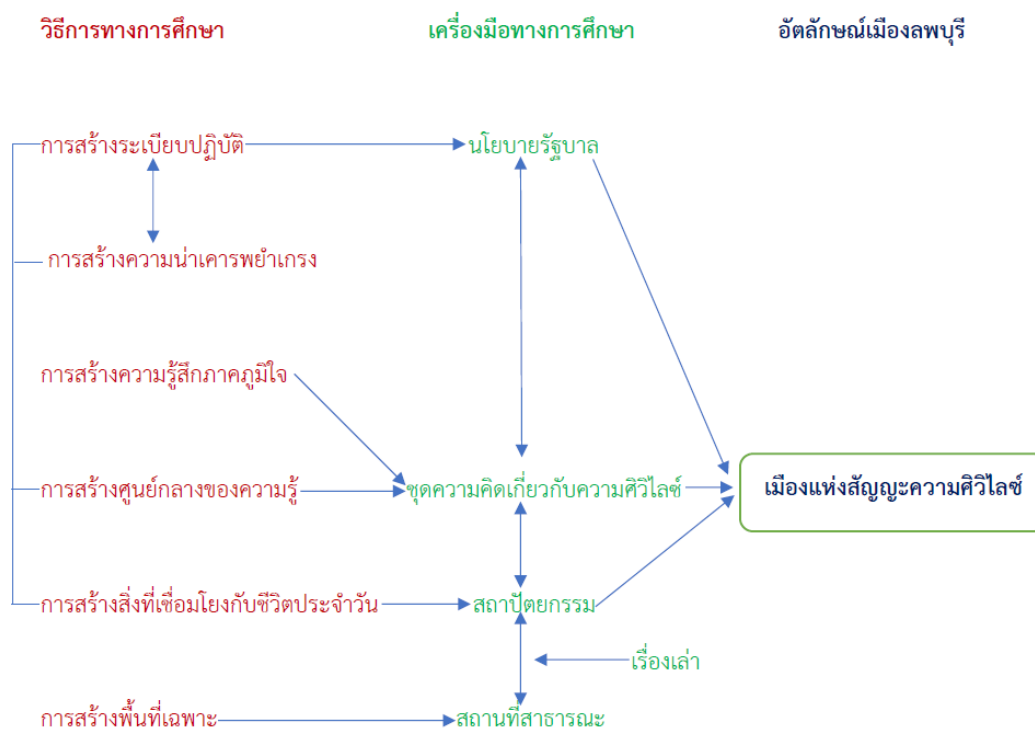
ป. พิบูลสงคราม : สัญญาแห่งความศิวิไลซ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากภาครัฐส่วนกลาง

การสร้างสัญญาภายใต้กรอบความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ดังกล่าว ภาครัฐส่วนกลางได้มีการเข้ามาดำเนินการในรูปแบบของการสร้างสถานที่สาธารณะต่าง ๆ ให้ชาวเมืองลพบุรีได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันตามแบบชาติตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาล โรงเรียนสวนสาธารณะ ฯลฯ โดยสถานที่สาธารณะดังกล่าวได้มีการใช้สถาปัตยกรรมรูปแบบเดียวกันในการประดับตกแต่ง ส่งผลให้เกิดทัศนียภาพของการเป็นระเบียบที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของนิยามความศิวิไลซ์ที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีด้วย ซึ่งสถานที่สาธารณะที่ถูกสร้างขึ้นนี้ได้รับการดูแลภายใต้หน่วยงานของภาครัฐส่วนกลาง ส่งผลให้สถานที่ดังกล่าวอยู่ในฐานะของเครื่องมือทางการศึกษาสำคัญชิ้นหนึ่งที่ถูกนำมาใช้สร้างการรับรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ในยุคนี้ด้วย นอกจากนี้ ภาครัฐส่วนกลางยังมีการสร้างโรงเรียนเพื่อฝึกหัดชาวเมืองลพบุรีที่อยู่ในวัยเยาว์ให้มีความคุ้นชินกับแบบแผนแห่งความศิวิไลซ์ควบคู่ไปกับการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีที่อยู่ในวัยอื่น ๆ ด้วย อันจะเป็นผลทำให้การขับเคลื่อนการสร้างให้เมืองลพบุรีดำเนินไปในทิศทางของกรอบความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น จากการที่เยาวชนที่จะเติบโตขึ้นมาแทนชาวเมืองลพบุรีในวัยอื่น ๆ มีการสมานเอาแบบแผนที่ภาครัฐส่วนกลางปลูกฝังเข้าไปเป็นค่านิยมประจำตัวตั้งแต่วัยเยาว์ ทำให้สามารถแสดงออกถึงความคิดและการกระทำที่สอดคล้องกับกรอบความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ได้อย่างเป็นธรรมชาติ ไม่ขัดเจนเหมือนชาวเมืองลพบุรีวัยอื่นในช่วงแรกของการที่ภาครัฐเข้ามาสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ ซึ่งโรงเรียนที่สร้างขึ้นในยุคดังกล่าวคือ โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย อันเป็นโรงเรียนที่มีการนำหลักสูตรของภาครัฐส่วนกลางเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทั้งในแง่ของความรู้ทางวิชาการและการ

แสดงออกในชีวิตประจำวันมิติต่าง ๆ ของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนถูกคาดหวังให้อยู่ในฐานะบุคคลที่พึงประสงค์ของภาครัฐส่วนกลางเมื่อสำเร็จการศึกษาออกมา ซึ่ง**คุณนุ่น** ผู้ที่เคยเรียนอยู่ในโรงเรียนพิบูลวิทยาลัยได้สะท้อนถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนดังกล่าวในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงการสอดแทรกอุดมการณ์แบบรัฐนิยมที่หลงเหลือมาจากในสมัยที่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามามีบทบาทในเมืองลพบุรีดังนี้

“อย่างโรงเรียนพิบูล เขาก็จะมีคำขวัญว่า ลูกชายหลวงพ่อขาว ลูกสาวจอมพล ป. นะคะ เราก็ได้ฟังอยู่เรื่อย ๆ ก็รู้สึกว่ามัน ฟอ ฟัง นาน ๆ เราก็จะรู้สึกผูกพันเหมือนเป็นลูกสาวท่านจริง ๆ ...เวลาเรียนก็จะเรียนในตึกเก่าที่ชาวสร้างไว้ ก็รู้สึกคลาสสิกดี ข้างบนมีคำขวัญปลูกใจให้รักชาติอะไรสักท่าน เป็นแบบทหารเลย ตราประจำโรงเรียนก็เป็นรูปงจักร ก็เหมือนของทหาร”

การที่เมืองลพบุรีถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามามีบทบาทบนพื้นฐานของกรอบความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ ทั้งในแง่ของการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศทางกายภาพและการเปลี่ยนแปลงชุดความคิด และแบบแผนการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีนั้น นับเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการที่เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่ได้รับความสนใจเป็นพิเศษจากภาครัฐส่วนกลาง เนื่องจากแม้เมืองลพบุรีจะถูกสร้างการรับรู้ในฐานะส่วนหนึ่งของการปกครองของภาครัฐส่วนกลางในยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง แต่ภาครัฐส่วนกลางก็ได้มีการทำให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะเมืองที่ประกอบด้วยสัญลักษณ์ของความศิวิไลซ์จำนวนมาก ซึ่งการใช้กระบวนการทางการศึกษาในลักษณะดังกล่าวเข้ามามีบทบาทต่อเมืองลพบุรี แสดงให้เห็นถึงการที่เมืองลพบุรีถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเชิดชูอำนาจของผู้ปกครองจากภาครัฐส่วนกลางด้วย เนื่องจากเมื่อเมืองลพบุรีกลายเป็นเมืองที่ประชาชนเกิดความคิดและมีการปฏิบัติตามแบบแผนที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดแล้ว ย่อมส่งผลให้ภาครัฐส่วนกลางสามารถเข้ามาใช้เมืองลพบุรีเพื่อประโยชน์ทางการปกครองประเทศในลักษณะต่าง ๆ ได้ง่าย โดยเฉพาะการใช้เมืองลพบุรีเป็นเมืองยุทธศาสตร์ทางการทหาร ดังนั้น การเผยแพร่กรอบความรู้เกี่ยวกับความศิวิไลซ์ของภาครัฐส่วนกลางผ่านกระบวนการทางการศึกษาจึงอยู่ในฐานะของการแผ่ขยายอำนาจของภาครัฐส่วนกลางเพื่อควบคุมชาวเมืองลพบุรีอย่างแนบเนียน เพื่อให้บุคคลเหล่านี้กลายเป็นฐานในการย้าวจุนอำนาจการปกครองประเทศในภาพรวมของภาครัฐส่วนกลางต่อไปบนพื้นฐานของความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งสัญลักษณ์ของความศิวิไลซ์ที่ชาวเมืองลพบุรีมีความยึดถือ และแสดงออกในวาระต่าง ๆ ที่ตนเองมีโอกาสดังกล่าว ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทางการศึกษาและเครื่องมือทางการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งสัญลักษณ์ความศิวิไลซ์ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 90 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งปัญญาความศิวิไลซ์

7) เมืองแห่งแหล่งเรียนรู้

อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งแหล่งเรียนรู้ของเมืองลพบุรีถูกสร้างขึ้นในยุคที่มีการเชิดชูเมืองลพบุรีให้อยู่ในฐานะของเมืองที่มีคุณค่าเป็นของตนเอง เริ่มตั้งแต่ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คน ซึ่งการสร้างอัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งแหล่งเรียนรู้ดังกล่าวได้มีการดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไปผ่านทางการรื้อฟื้นเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นท้องถิ่นที่สมควรค่าแก่การศึกษา เพื่อเข้าใจรากเหง้าของตนเองขึ้นมาสสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นที่มีการเริ่มต้นรื้อฟื้นเรื่องราวการเข้ามาประทับที่เมืองลพบุรีของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชให้ชาวเมืองลพบุรีได้รับรู้ผ่านการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระองค์ขึ้น ต่อมาในยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมก็ได้มีการเริ่มต้นจัดงานเทศกาลอย่างงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่เป็นการขยายการรับรู้เรื่องราวในช่วงที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จมาประทับที่เมืองลพบุรีในลักษณะของการสร้างประโยชน์ด้านต่าง ๆ ให้งว้างขวางออกไป ทำให้โบราณสถานและสถานที่

สำคัญทางประวัติศาสตร์และคติความเชื่อภายในเมืองลพบุรีถูกผนวกรวมให้เป็นส่วนหนึ่งของการเล่าเรื่องราวในช่วงดังกล่าว อันเป็นการส่งผลให้สถานที่แต่ละแห่งในเมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะของหลักฐานที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตที่ควรค่าการศึกษา แม้ว่าสถานที่หลายแห่งจะเป็นเพียงซากปรักหักพังที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์การดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีได้แล้วก็ตาม และเมื่อมาถึงยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คนก็ได้มีการขยายขอบเขตของการสร้างการสร้างให้สถานที่แห่งต่าง ๆ ภายในเมืองลพบุรีให้อยู่ในฐานะแหล่งเรียนเรียนรู้ให้กว้างขวางออกไป ส่งผลให้เกิดแหล่งเรียนรู้ภายในเมืองลพบุรีขึ้นเป็นจำนวนมาก อันแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของเมืองลพบุรีจากเดิมที่ไม่เคยปรากฏว่ามีการรับรู้ในลักษณะดังกล่าวอย่างชัดเจนมาก่อน โดยนัยยะของกระบวนการทางการศึกษาที่สร้างให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะของแหล่งเรียนรู้นั้นก็คือ การทำให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะเมืองที่มีความยิ่งใหญ่ของตนเองในเชิงคุณค่าที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งได้รับการส่งเสริมและสืบทอดกันมาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น และคุณค่าที่มีอยู่ในท้องถิ่นดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่คนรุ่นหลังสมควรเข้าไปเรียนรู้เพื่อให้ทราบถึงรากเหง้าของสิ่งที่ตนเองดำรงอยู่ตลอดจนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งการที่เมืองลพบุรีถูกสร้างการรับรู้ในลักษณะข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ของความยิ่งใหญ่ตามแบบฉบับของตนเองที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีให้กับมาอีกครั้งหนึ่ง หลังจากถูกลดทอนลงไปในยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางที่มีการใช้กระบวนการทางการศึกษาเข้ามากระทำทำให้เมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะส่วนหนึ่งของการปกครองจากภาครัฐส่วนกลาง และตกเป็นผู้ขอรับการชี้แนะจากภาครัฐส่วนกลางเพื่อพัฒนาตนเองไปสู่ความศิวิไลซ์เพียงฝ่ายเดียว อันเป็นการทำราวกับว่า เมืองลพบุรีไม่มีคุณค่าใด ๆ ที่อยู่ในตนเองเลย

ภาพประกอบ 91 ชิ้นส่วนประติมากรรมจากโบราณสถานในเมืองลพบุรี ถูกนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในฐานะสิ่งที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้

กระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาฟื้นฟูฐานะของเมืองลพบุรีให้กลับมาถูกรับรู้ในลักษณะของการมีความยิ่งใหญ่ของตนเองอีกครั้งนั้นมีการนำศาสตร์ทางด้านการศึกษามาใช้เพื่อหนุนเสริมในการสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ของเมืองลพบุรีในฐานะแหล่งเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าของท้องถิ่น ซึ่งศาสตร์ทางด้านการศึกษานี้ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการรับรองความชอบธรรมให้กับการนำสถานที่ที่ตั้งอยู่ในเมืองลพบุรีมาสร้างการรับรู้ในฐานะแหล่งเรียนรู้ที่ทุกคนควรเข้าไปศึกษา เนื่องจากตามปกติแล้ว สถานที่ที่ตั้งอยู่ภายในเมืองลพบุรีก็ล้วนมีการหน้าที่ (Function) ของตนเองแต่เดิม มิได้อยู่ในฐานะของแหล่งเรียนรู้ แต่หลังจากมีการนำศาสตร์ทางการศึกษามาใช้อธิบายสถานที่ภายในเมืองลพบุรีแล้ว ก็ได้ทำให้สถานที่เหล่านี้ถูกจัดให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน และนำไปสู่การกำหนดกรอบความคิดที่เชื่อมโยงกับการมีคุณค่าของสถานที่เหล่านี้ โดยสถานที่ที่ถูกนำมาสร้างการรับรู้ในฐานะที่สถานที่เหล่านี้เป็นแหล่งเรียนรู้มีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ สถานที่ที่มีอยู่แล้วในเมืองลพบุรี ได้แก่ โบราณสถานและศาสนสถานสำคัญ และสถานที่ที่สร้างขึ้นใหม่ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เมืองลพบุรี โดยจะเห็นได้ว่า สถานที่ทั้งสองประเภทที่กล่าวมาต่างมีลักษณะที่เป็นจุดร่วมที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการที่สถานที่เหล่านี้เป็นสถานที่ที่มีเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรี ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ที่ถูกอธิบายในทางวิชาการและคติความเชื่อท้องถิ่นที่ชาวเมืองลพบุรีมีความผูกพันมาเป็นเวลานาน ซึ่งการที่มีการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีก็ได้ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการตระหนักรู้เกี่ยวกับความมีคุณค่าของเมืองลพบุรีมากยิ่งขึ้น

“เมื่อก่อนยังไม่ค่อยมีอะไรหรอก เขาก็ไม่ได้มาประชาสัมพันธ์ถึงคุณค่าของโบราณสถานอะไร ตอนนั้นผมก็ไม่ค่อยได้สนใจด้วย แล้วก็ไม่มีป้ายบอก แต่ตอนหลังเขามาส่งเสริม ติดป้ายบอกว่าตรงนั้นตรงนี้ มีความสำคัญแบบนั้นแบบนี้ แล้วเขาก็สร้างพิพิธภัณฑ์เก็บของเก่า ของโบราณ เราก็เข้าไปดู เลยเพิ่งจะเข้าใจว่ามีคุณค่าอะไรแบบนี้ ก็เลยภูมิใจนะที่เป็นคนลพบุรี เรามีอะไรเยอะที่เป็นรากเหง้าของเรา” (ป้าสุณี)

สำหรับในส่วน of โบราณสถานและศาสนสถานสำคัญที่อยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีนั้น ได้มีการใช้กระบวนการทางการศึกษาในการสร้างให้สถานที่เหล่านี้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ในหลายลักษณะ ทั้งเชิงรับและเชิงรุก ในส่วนของการดำเนินการเชิงรับนั้น มีการดำเนินการในลักษณะของการติดแผ่นป้ายให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานที่ดังกล่าวให้ผู้เข้ามาเยี่ยมชม เพื่อดึงดูดให้ผู้เข้ามาเยี่ยมชมเข้ามาอ่าน อันเป็นการทำให้ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมเกิดการมองสถานที่ดังกล่าวในฐานะตัวแทนของเรื่องราวในอดีตของเมืองลพบุรีที่ทรงคุณค่า แทนที่จะ

มองสถานที่ดังกล่าวในฐานะชากปรักหักพัง ไร้อรรถประโยชน์ หรือการเข้ามาในสถานที่ดังกล่าว เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามคติความเชื่อของตนเองเพียงอย่างเดียว กล่าวได้ว่า วิชาทางประวัติศาสตร์ได้ถูกนำมาใช้เป็นศาสตร์ในการสร้างให้เกิดการรับรู้ในเชิงคุณค่าของการเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานที่เหล่านี้ โดยมีบุคลากรของภาครัฐที่ทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ (Expert) ในการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับอธิบายเรื่องราวของสถานที่ดังกล่าว แม้ว่าในบางสถานที่จะมีเรื่องราวที่ชาวบ้านในพื้นที่เล่าขานกันมาในลักษณะปากต่อปากอยู่แล้ว แต่เมื่อมีการนำศาสตร์ทางประวัติศาสตร์มาใช้ในการอธิบายสถานที่ดังกล่าว ก็ได้ทำให้การเล่าเรื่องเกี่ยวกับสถานที่ที่ถูกนำมาสร้างการเรียนรู้ในฐานะแหล่งเรียนรู้มีความเป็นกิจลักษณะ มีระเบียบแบบแผน และได้รับการรับรองจากสถาบัน (Institution) ที่มีอำนาจอย่างภาครัฐส่วนกลางที่เข้ามารับรองความชอบธรรมให้กับการอธิบายของผู้เชี่ยวชาญ เห็นได้จากในกรณีของศาลลูกศรและศาลพระกาฬที่เดิมเคยเป็นศาสนสถานและโบราณสถานที่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์และตำนานที่ชาวเมืองลพบุรีบอกเล่าต่อกันแบบปากต่อปากอยู่ก่อนแล้ว แต่เมื่อมีการนำศาสตร์ทางประวัติศาสตร์มาใช้อธิบายสถานที่ทั้งสองแห่ง ก็ได้ก่อให้เกิดชุดของคำอธิบายส่วนกลางเกี่ยวกับสถานที่ทั้งสองแห่งที่ถ่ายทอดให้กับบุคคลที่เข้ามาภายในสถานที่ดังกล่าวได้รับรู้ทั้งในส่วน of ชาวเมืองลพบุรีเองและผู้คนจากต่างถิ่น อันเป็นการสร้างให้บุคคลเหล่านี้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของสถานที่ทั้งสองแห่งไปในทิศทางเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การอธิบายเรื่องราวของสถานที่ทั้งสองแห่งผ่านแผ่นป้ายที่ภาครัฐส่วนกลางนำมาติดตั้งไว้ก็ไม่ได้มีการตัดตอนสิ่งที่เป็นเรื่องเล่าและตำนานของชาวเมืองลพบุรีที่มีอยู่เดิมออกไปเสียทั้งหมด โดยเรื่องเล่าและตำนานเหล่านั้นก็ยังคงถูกนำมาอธิบายไว้ในเนื้อความที่ปรากฏในแผ่นป้ายดังกล่าว เพียงแต่แผ่นป้ายดังกล่าวได้ทำหน้าที่ในการจัดระเบียบให้เรื่องเล่าและตำนานที่เคยถูกบอกเล่ากันแบบกระจัดกระจายในหมู่ของชาวเมืองลพบุรีได้ถูกเล่าอย่างเป็นระเบียบแบบแผนไปพร้อมกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่มีการเล่าในเชิงวิชาการ

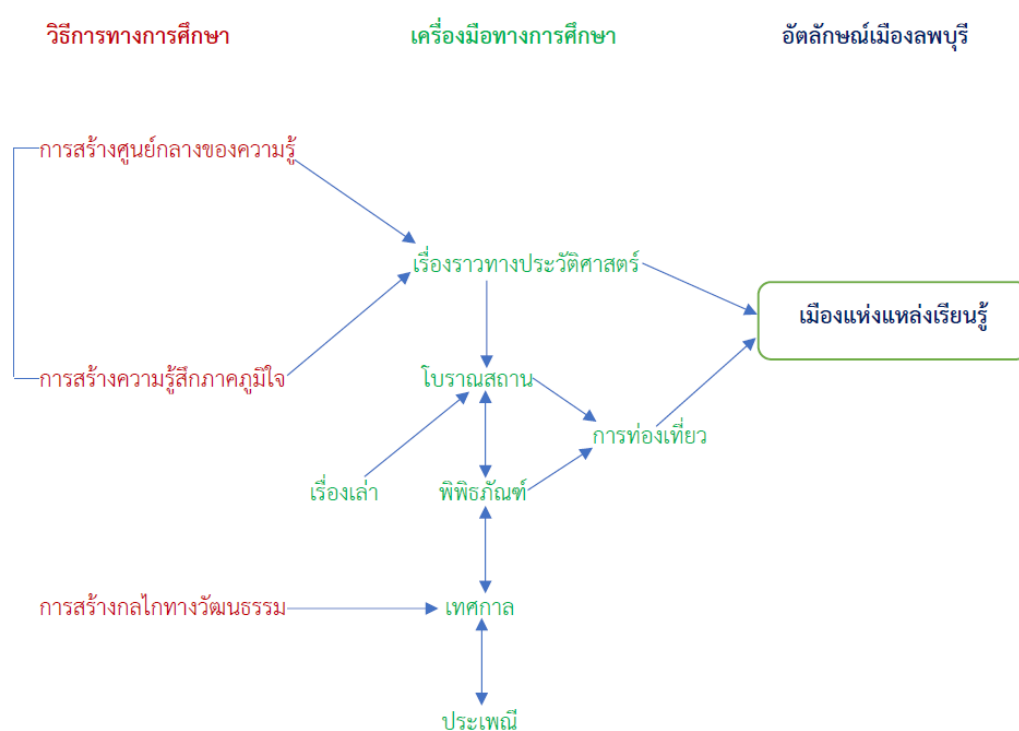
ภาพประกอบ 92 การจัดแสดงตำนานเมืองลพบุรีในงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช :

เครื่องมือทางการศึกษาที่สร้างการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าของท้องถิ่นเมืองลพบุรี

สำหรับการดำเนินการในเชิงรุกเพื่อสร้างให้สถานที่ภายในเมืองลพบุรีกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ได้ดำเนินการผ่านกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะของการนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างการรับรู้ โดยกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวมิได้กระทำในลักษณะของการคอยให้ผู้คนเข้ามาเยี่ยมชมสถานที่แต่ละแห่ง แล้วจึงค่อยให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่นั้น ๆ ผ่านแผ่นป้ายที่ติดไว้ แต่การดำเนินการจะกระทำในลักษณะของการสร้างจัดเส้นทาง การท่องเที่ยว และมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้ามาท่องเที่ยวตามเส้นทาง การท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้น โดยเชื่อมโยงสถานที่แต่ละแห่งภายในเมืองลพบุรีให้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันผ่านทางการนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มาร้อยเรียง จนเกิดเป็นเรื่องราวชุดใหม่ขึ้นที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่ต่าง ๆ ภายในเมืองลพบุรีอย่างประสานสอดคล้อง ทั้งสถานที่ในลักษณะที่เป็นโบราณสถานและสถานที่ที่เป็นศาสนสถานที่มีความเก่าแก่ ซึ่งเรื่องราวที่ถูกสร้างขึ้นนับเป็นผลผลิตของกระบวนการประกอบสร้างที่จะต้องอาศัยการดำเนินการในหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการตัดทอน การเสริมแต่ง การปะติดปะต่อ ฯลฯ ของหลายสิ่งหลายอย่างเกี่ยวกับเมืองลพบุรี ทั้งคำบอกเล่า ประวัติศาสตร์ ตำนาน นิยายปรัมปรา ฯลฯ จนเกิดเป็นเรื่องราวที่สามารถทำให้สิ่งที่เคยมีความแตกต่างกันในรายละเอียดเข้ามาอยู่ในขอบเขตของการอธิบายชุดเดียวกันได้ โดยการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงกระบวนการทางการศึกษาที่มีการแสวงประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นทั้งสิ่งที่เป็นเรื่องราว สถานที่ และวัตถุเพื่อนำใช้ในการสร้างการรับรู้ให้แก่ผู้คนตามเจตนารมณ์ของผู้ที่อยู่เบื้องหลังการจัดกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งในกรณีนี้คือ องค์การภาครัฐที่ได้เข้ามาเป็นหน่วยหลักในการดำเนินการผ่านการนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือ โดยการท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดการแผ่ขยายการรับรู้อัตลักษณ์การเป็นแหล่งเรียนรู้ของเมืองลพบุรีให้แผ่ขยายกว้างขวางออกไปในกลุ่มประชาชนในพื้นที่อื่นด้วย เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ถูกรับรู้ว่าเป็นสากลในฐานะของกิจกรรมที่ช่วยสร้างการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ควบคู่กับการสร้างการผ่อนคลายให้กับผู้คนอยู่แต่เดิมแล้ว ดังนั้น เมื่อมีการนำการท่องเที่ยวมาใช้เป็นเครื่องมือในการดึงดูดให้ผู้คนกลุ่มต่าง ๆ เข้ามาเยี่ยมชมสถานที่ที่ถูกสถาปนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ของเมืองลพบุรี ย่อมทำให้เกิดความสนใจในการเข้ามาเยี่ยมชมของผู้คนได้เป็นจำนวนมาก เมื่อเปรียบเทียบกับดำเนินการเชิงรับผ่านการติดแผ่นป้ายแสดงเรื่องราวของสถานที่ต่าง ๆ

กล่าวได้ว่า การเกิดขึ้นของอัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งแหล่งเรียนรู้ของเมืองลพบุรีเป็นสิ่งที่ช่วยเชิดชูให้เมืองลพบุรีอยู่ในฐานะของเมืองทรงคุณค่าในการรับรู้ของบุคคลทุกกลุ่ม เนื่องจากเมืองที่มีแหล่งเรียนรู้จำนวนมากตั้งอยู่นั้นแสดงถึงมีนัยยะถึงการเป็นเมืองที่

ประกอบด้วยสิ่งที่คุณค่าแก่การเข้าไปศึกษาของประชาชนทุกกลุ่มในฐานะที่สิ่งเหล่านี้เป็นจุดกำเนิดของความเจริญและความเป็นอารยะทั้งหลายที่ปรากฏในยุคต่อ ๆ มา แม้ว่าแหล่งเรียนรู้เหล่านี้หลายแห่งจะเป็นเพียงซากปรักหักพังที่ไม่สามารถสร้างให้เกิดอรรถประโยชน์ในทางที่เป็นรูปธรรมให้แก่ผู้คนได้ก็ตาม แต่ในทางจิตใจแล้ว แหล่งเรียนรู้เหล่านี้ย่อมสามารถทำให้ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้เกิดการเชื่อมโยงเรื่องราวที่ถูกนำมาจัดแสดงไว้เข้ากับกรอบความคิดเกี่ยวกับคุณค่าได้อันเป็นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในภาพรวมให้กลายเป็นเมืองที่มีความยิ่งใหญ่และเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตได้ ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทางการศึกษาและเครื่องมือทางการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งแหล่งเรียนรู้ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 93 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งแหล่งเรียนรู้

8) เมืองแห่งลิง

เมืองแห่งลิง เป็นอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางทั้งในหมู่ชาวเมืองลพบุรีเองและบุคคลในท้องถิ่นอื่นที่มองเข้ามายังเมืองลพบุรี ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคของเมืองลพบุรีได้ดึงเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในการสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีเองเป็นอันดับแรก โดยมีการใช้วิธีการและเครื่องมือทางการศึกษาในการสร้าง

การรับรู้ในลักษณะต่าง ๆ แก่ชาวเมืองลพบุรี ดังนั้น การรับรู้แต่ละยุคของเกี่ยวกับลิงในแต่ละยุคจึงมีลักษณะที่แตกต่างกัน แม้ว่าในภาพรวมแล้ว เมืองลพบุรีจะยังถูกกระบวนการทางการศึกษาให้มีอัตลักษณ์เป็นเมืองแห่งลิงอยู่ก็ตาม โดยการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับลิงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรีในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์นั้น ลิงลพบุรีถูกสร้างให้อยู่ในฐานะของส่วนหนึ่งของอำนาจเหนือธรรมชาติ อันเป็นวิธีการสร้างความน่าเคารพยำเกรงของกระบวนการทางการศึกษาในยุคดังกล่าว ซึ่งในการสร้างความน่าเคารพยำเกรงนั้นได้กระทำผ่านการหยิบยกตำนานในท้องถิ่นเมืองลพบุรีที่มีเนื้อหาละเอียดเชื่อมโยงกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์มาใช้สร้างการรับรู้เกี่ยวกับลิงลพบุรีให้ชาวเมืองลพบุรีได้เกิดการรับรู้ในฐานะที่ลิงเหล่านี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับตัวละครในวรรณกรรมดังกล่าวอย่างหนาแน่นในฐานะของลูกหลานและบริวาร อันเป็นการยกระดับการสร้างภาพลักษณ์ของลิงลพบุรีให้สูงขึ้น แทนที่จะเป็นเพียงสัตว์ป่าธรรมดา ประกอบกับการนำเรื่องเล่าเกี่ยวกับเกี่ยวกับอภินิหารต่าง ๆ ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพนับถืออย่างเจ้าพ่อศาลพระกาฬมาเชื่อมโยงเข้ากับลิงที่อาศัยอยู่ภายในศาลพระกาฬและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง ส่งผลให้ลิงลพบุรีมีภาพลักษณ์ของการเป็นสัตว์พิเศษที่มีความเชื่อมโยงกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพยำเกรง ซึ่งการที่ลิงลพบุรีถูกเชื่อมโยงเข้ากับอำนาจเหนือธรรมชาติดังกล่าว ส่งผลให้ลิงลพบุรีได้รับความเคารพยำเกรง ในฐานะของสิ่งที่สามารถให้คุณและให้โทษแก่ผู้ที่ปฏิบัติต่อตนเองในลักษณะใดลักษณะหนึ่งได้ รวมทั้งการกระทำต่าง ๆ ของลิงลพบุรียังถูกอธิบายว่าเป็นการสื่อสารจากอำนาจเหนือธรรมชาติด้วย มิใช่การกระทำตามสัญชาตญาณของความเป็นสัตว์ป่าของลิงเพียงอย่างเดียว ดังที่**ป้าสมัย** ได้สะท้อนตัวตนของตนเองที่ยึดโยงอยู่กับการเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ของลิงที่อาศัยอยู่บริเวณศาลพระกาฬว่า

“ลิงเป็นลูกศิษย์ของเจ้าพ่อ คนแถวนี้เขารู้กันดี ถ้าลิงมันมาทำอะไรก็ถือว่าพาดเคราะห์ไป แสดงว่าเคราะห์ไม่ดี ก็ให้ไปกับลิง ถ้าเกิดเหตุอะไรเกี่ยวกับลิง ก็ถือว่าเอาสิ่งไม่ดีออกจากตัว ฝากลิงไปรายงานเจ้าพ่อว่า ให้ฉันพบแต่ความสุขความเจริญนะต่อจากนี้ไป เพราะเราพาดเคราะห์ไปกับลิงแล้วไง...ลิงแถวนี้ลูกศิษย์เจ้าพ่อ เวลาใครจะมาทำอะไรลิง จะต้องขออนุญาตเจ้าพ่อก่อนทุกครั้ง”

ดังนั้น องค์รวมของความเป็นลิงลพบุรีจึงเป็นสัตว์ที่ยึดโยงอยู่กับบริบทความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาในพื้นที่เมืองลพบุรีอย่างแนบแน่น โดยชุดความรู้เกี่ยวกับลิงลพบุรีในยุคนี้ได้กลายเป็นระเบียบการกระทำของชาวเมืองลพบุรี อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการที่อัตลักษณ์เกี่ยวกับลิงลพบุรี อันเป็นอัตลักษณ์ชุดใหญ่ของสังคมเมืองลพบุรีได้เข้ามาส่งอิทธิพลต่อระเบียบทางการกระทำของชาวเมืองลพบุรีแต่ละคน ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรี

แต่ละคนมีการประยุกต์การกระทำในชีวิตประจำวันให้อยู่กับชุดความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีในทุกโอกาสที่ตนเองจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรี ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่อัตลักษณ์ทางสังคมของเมืองลพบุรีได้เข้ามาแฝงฝังอยู่ภายในตัวของชาวเมืองลพบุรีแต่ละคน จนส่งผลให้อัตลักษณ์ส่วนบุคคลของชาวเมืองลพบุรีมีการยึดโยงอยู่กับสิ่งที่ถูกนำตำนานที่เชื่อมโยงกันอำนาจเหนือธรรมชาติมาสวมทับ ทำให้เกิดการสยบยอมต่อสิ่งในเมืองลพบุรี จนการสยบยอมดังกล่าวกลายเป็นระเบียบปฏิบัติที่สามารถสังเกตเห็นได้ทั่วไปในหมู่ชาวเมืองลพบุรี จากการที่ลพบุรีถูกสร้างการรับรู้ว่าเป็นตัวแทนของอำนาจเหนือธรรมชาติที่ชาวเมืองลพบุรียึดถือเป็นสรณะในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ภาพประกอบ 94 รูปลักษณะของอนุสาวรีย์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในพื้นที่เมืองลพบุรี :
ภาพสะท้อนชุดความคิดเกี่ยวกับเมืองลพบุรีในฐานะเมืองแห่งสิง (ที่มีความศักดิ์สิทธิ์)

เมื่อมาถึงในยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม ลพบุรีได้ถูกสร้างให้กลายเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวเมืองลพบุรีในฐานะสัตว์ประจำถิ่นที่สื่อถึงตัวตนของเมืองลพบุรี โดยในสมัยนี้ ลพบุรีถูกสร้างให้กลายเป็นที่รับรู้ในฐานะสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความ เป็นท้องถิ่นเมืองลพบุรีอย่างกว้างขวางทั้งในหมู่ชาวเมืองลพบุรีเอง และประชาชนในพื้นที่อื่น ดังนั้น สิ่งที่อาศัยอยู่ในเมืองลพบุรีจึงไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่มีความสำคัญต่อชาวเมืองลพบุรีเท่านั้น แต่ยังถูกสร้างให้มีความสำคัญในการรับรู้ของประชาชนในพื้นที่อื่นที่มองเข้ายังเมืองลพบุรีด้วย โดยลพบุรีได้ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาสร้างสถานภาพเพิ่มเติมให้อยู่ในการรับรู้ของทั้งชาวเมืองลพบุรีเองและประชาชนในพื้นที่อื่น นอกเหนือจากสถานภาพของความเป็นสัตว์ ศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อมโยงกับอำนาจเหนือธรรมชาติ สำหรับสถานภาพของลพบุรีที่ถูกสร้างขึ้นเพิ่มเติม ดังกล่าวคือ การเป็นสัตว์ที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชาวเมืองลพบุรี โดยได้มีการนำการท่องเที่ยว

มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างการรับรู้ผ่านการประชาสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้
 ลิงลพบุรีถูกรับรู้ในลักษณะของการเป็นสิ่งที่มีความค่า รวมทั้งได้มีการริเริ่มจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ
 ลิงอย่างงานเลี้ยงโต๊ะจีนลิงขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อดึงดูดให้ลิงลพบุรีได้รับความสนใจในฐานะ
 อัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีมากยิ่งขึ้น ซึ่งงานดังกล่าวได้สร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นลิงลพบุรี
 ออกไปอย่างกว้างขวาง เนื่องจากมีสื่อมวลชนสำนักต่าง ๆ ทำการถ่ายทอดบรรยากาศของงาน
 ดังกล่าวออกไป ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้เป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงการเป็นสัตว์ที่ยึดโยงอยู่กับความ
 เป็นท้องถิ่นเมืองลพบุรีอย่างแนบแน่น และลิงก็เป็นสัตว์ที่มีความค่าของเมืองลพบุรีที่ทุกคนสามารถ
 เข้ามาสัมผัสได้โดยไม่ได้มีโทษภัยใด ๆ ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในยุคนี้ได้ส่งผลต่อ
 การรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีในฐานะที่เป็นสัตว์ประจำถิ่นที่ถูกการท่องเที่ยวที่ภาครัฐนำมาใช้เป็น
 เครื่องมือในกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ลิงลพบุรีกลายเป็นเมืองแห่งลิง
 ซึ่งอัตลักษณ์ทางสังคมเกี่ยวกับการเป็นเมืองแห่งลิงในยุคนี้เป็นสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีได้เข้ามาทานเข้า
 ไปเป็นการนิยามตนเองที่เข้าไปเชื่อมโยงกับความเป็นลิงในลักษณะที่เป็นสัตว์ประจำเมืองด้วย

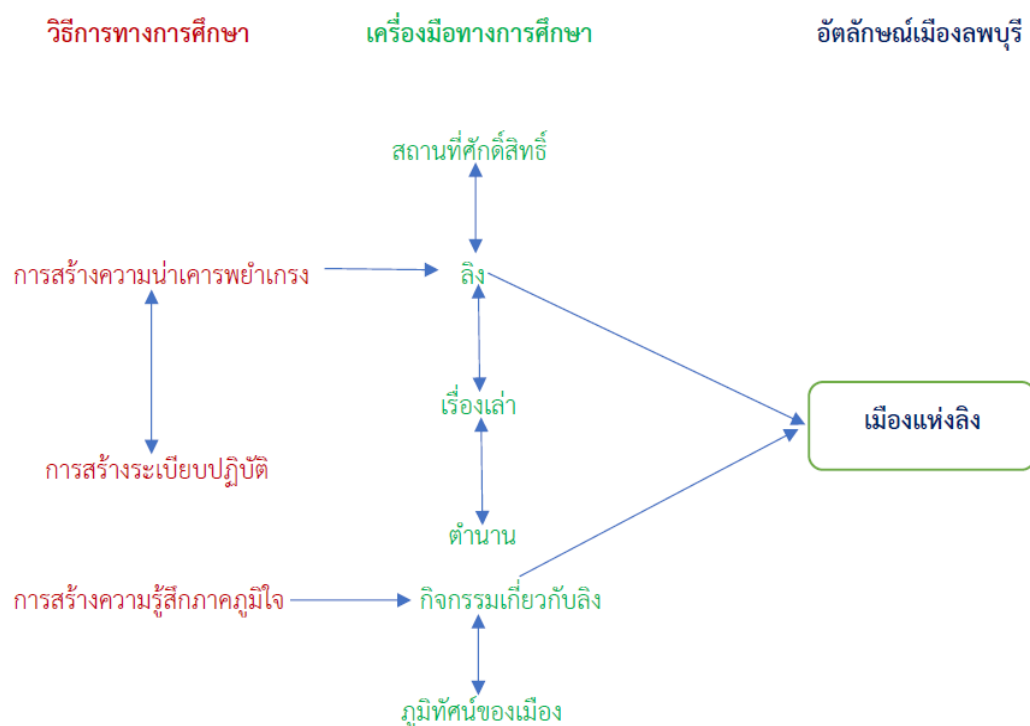

ภาพประกอบ 95 การประดับตกแต่งอาคารพาณิชย์ด้วยภาพลิง กับการตอกย้ำอัตลักษณ์
 การเป็นเมืองแห่งลิงเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาได้เข้ามากระทำให้
 ลิงลพบุรีมีอัตลักษณ์ในสองรูปแบบ ได้แก่ อัตลักษณ์ของการเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์และอัตลักษณ์ของ
 การเป็นสัตว์ที่ทรงคุณค่าที่แสดงถึงความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรี โดยอัตลักษณ์ของลิงทั้งสอง
 ชุดได้ปรากฏให้เห็นร่วมกันในพื้นที่ของเมืองลพบุรี และกลายเป็นสิ่งที่สร้างให้เกิดแบบแผนทาง
 ความคิดและการปฏิบัติให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรีและประชาชนในพื้นที่อื่นในแต่บริบทที่มีความ
 สอดคล้องกับเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการเป็นลิงลพบุรีที่ถูกกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุค

กระทำไว้ กล่าวคือ หากเป็นบริบทในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีเอง สิ่งก็จะถูกให้ความสำคัญยำเกรงในฐานะที่เชื่อมโยงกับอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่หากอยู่ในบริบทของการนำเสนอเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรี สิ่งก็จะถูกอธิบายในฐานะภาพแทนของความเป็นเมืองลพบุรีที่มีคุณค่าและทุกคนสามารถเข้ามาสัมผัสได้ เพื่อสร้างความดึงดูดในเชิงการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชาวเมืองลพบุรี ซึ่งการที่อัตลักษณ์เกี่ยวกับลพบุรีทั้งสองชุดมีการหน้าที่ (Function) ในการสร้างการรับรู้ของตนเองในแต่ละบริบท โดยที่ไม่ได้มีความขัดแย้งกัน ส่งผลให้อัตลักษณ์ทั้งสองชุดสามารถที่จะดำรงอยู่และปรากฏตัวอยู่ร่วมกันได้อย่างผสมผสานสอดคล้องในพื้นที่เมืองลพบุรี และได้หลอมรวมกลายเป็นสิ่งที่สร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีในภาพรวมว่า ลพบุรีเป็นเมืองแห่งลิง อันเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างภาพประทับของความเป็นท้องถิ่นให้เกิดขึ้น

การที่ชาวเมืองลพบุรีสามารถอยู่ร่วมกับสิ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรีได้อย่างกลมกลืนมาจากการที่ชาวเมืองลพบุรีสามารถที่จะเลือกในการเผยแพร่อัตลักษณ์ส่วนบุคคลที่ยึดโยงกับความเป็นลพบุรีได้อย่างเป็นระเบียบนั้น นับเป็นผลจากการที่อัตลักษณ์เกี่ยวกับการเป็นเมืองแห่งลิงที่ถูกสร้างขึ้นในทั้งสองยุคของกระบวนการทางการศึกษาสามารถเข้ามาแบ่งสรรปันส่วนพื้นที่ในการแสดงตัวตนร่วมกันได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้ความเป็นเมืองแห่งลิงของลพบุรีเกิดความโดดเด่นขึ้นในการรับรู้ของทั้งชาวเมืองลพบุรีเอง และประชาชนในพื้นที่อื่น แม้ว่ากระบวนการทางการศึกษาที่สร้างการรับรู้ในลักษณะที่สื่อให้เห็นถึงลพบุรีในฐานะสิ่งที่เชื่อมโยงกับอำนาจเหนือธรรมชาติจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเวลานาน และมีการเปลี่ยนผ่านยุคการศึกษามาหลายยุคแล้วก็ตาม แต่ชุดความคิดและการปฏิบัติที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในยุคดังกล่าวก็ยังคงปรากฏให้เห็นในยุคที่กระบวนการทางการศึกษาได้เข้ามาสร้างอัตลักษณ์เกี่ยวกับลพบุรีในลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เห็นได้จากระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการดำเนินการใด ๆ ต่อสิ่งที่จะต้องมีพิธีการบอกกล่าวเพื่อขออนุญาตต่อเจ้าพ่อศาลพระกาฬ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกนำมาเชื่อมโยงกับลพบุรีก่อนเสมอ ซึ่งระเบียบปฏิบัติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในกระบวนการทางการศึกษาแต่ละยุคสามารถปรากฏตัวอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี โดยอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นในยุคก่อนไม่ได้ถูกเบียดขับจากอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นในยุคหลัง หากแต่อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคมีการปรับตัวเข้าหากัน จนทำให้เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์เป็นเมืองแห่งลิงที่เต็มไปด้วยชุดความรู้ ความจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับลิงที่ยังคงได้รับการสืบทอดและดำรงการมีอิทธิพลอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีอย่างเข้มแข็งในแต่ละมิติ ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทางการศึกษาและเครื่องมือทางการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งลิงได้ดังนี้

ภาพประกอบ 96 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองแห่งลิง

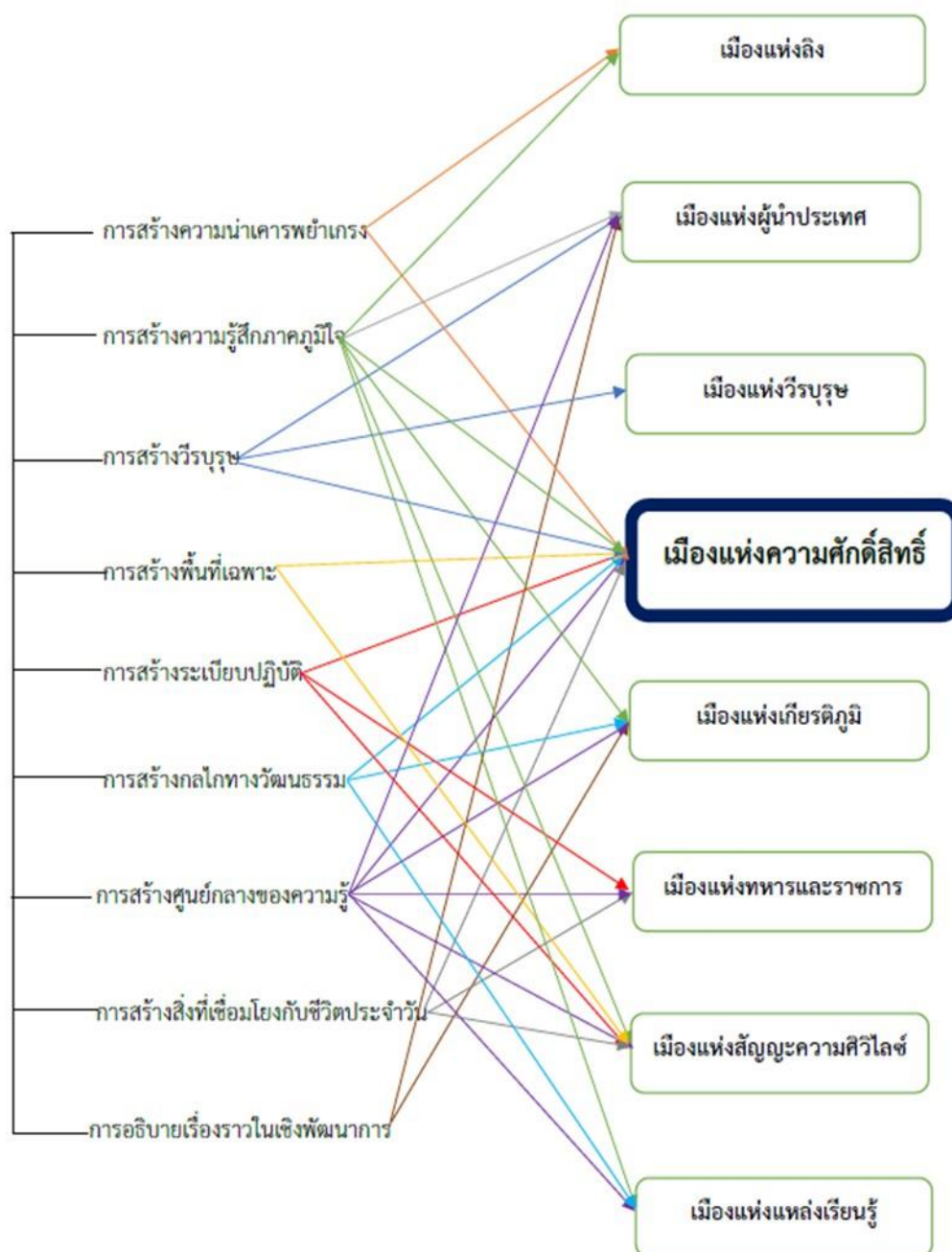
จากการบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา โดยนำแนวคิดวงศาวิทยาของ Foucault มาเป็นแนวทางในการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า อัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีเกิดขึ้นจากการที่กระบวนการทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ได้เข้ามากระทำต่อชาวเมืองลพบุรี จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดกรอบความคิดเกี่ยวกับการมองโลกทางสังคมรอบตัวไปในทิศทางเดียวกันตามชุดความรู้ที่ถูกบรรจุอยู่ในกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะ และการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีนั้น ล้วนมาวิธีการทางการศึกษาและเครื่องมือทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้ในแต่ละลักษณะ โดยอัตลักษณ์หนึ่งชุดถูกประกอบสร้างมาจากการใช้วิธีการทางการศึกษาและเครื่องมือทางการศึกษามากกว่า 1 ลักษณะ อันแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สลับซับซ้อนที่มีอยู่ในอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรี

การบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรี แสดงให้เห็นว่า เมืองลพบุรีมีอัตลักษณ์ที่อิงอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์ โดยเนื้อหาของความเป็นเมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์ได้ถูกสอดแทรกอยู่ในอัตลักษณ์ชุดอื่นที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในลักษณะต่าง ๆ และแทรกซึมอยู่ในการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละมิติของการดำเนินชีวิตทุกยุคทุกเวลา แม้เนื้อหาของอัตลักษณ์แต่ละชุดจะมีความเฉพาะเป็นของตนเองก็ตาม เช่น อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งลิง ที่มีการสร้าง

การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งในฐานะสิ่งที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพนับถือ รวมทั้งการนำตำนานเมืองลพบุรีที่เต็มไปด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์มาใช้อธิบายสิ่งที่อาศัยอยู่ด้วย หรือในกรณีของอัตลักษณ์เมืองแห่งวีรบุรุษ ที่มีการนำตำนานเมืองลพบุรีมาใช้ อธิบาย และการปฏิบัติต่ออนุสาวรีย์ของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผ่านเรื่องเล่าในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ที่ถูกถ่ายทอดต่อกันในหมู่ชาวเมืองลพบุรี จนก่อให้เกิดธรรมเนียมการสักการะที่เป็นแบบแผนในแต่ละโอกาส

แม้ว่ากระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคจะมีการถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่เป็นจุดเน้นของตนเอง แต่จะเห็นได้ว่า เนื้อหาสาระที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีแต่ละยุคของการศึกษามีได้ถูกทำให้ลบเลือนไปเลย หลังจากที่มีการถ่ายทอดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ โดยบางยุคทางการศึกษา เนื้อหาสาระเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ก็สามารถปรากฏอยู่ควบคู่กับเนื้อหาสาระหลักที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาในยุคนั้นได้อย่างกลมกลืน จนทำให้เนื้อหาสาระหลักของยุคนั้นมีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น เห็นได้จากในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ยุคการศึกษาเพื่อสร้างเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คน ที่มีการนำเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์มาผสมผสานเข้ากับการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในฐานะพื้นที่ที่มีคุณค่าได้เป็นอย่างดี ทำให้พื้นที่ของเมืองลพบุรีถูกรับรู้ในฐานะพื้นที่ที่ประกอบด้วยคุณค่าและความยิ่งใหญ่ของตนเอง บนพื้นฐานของความศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนให้ความเคารพยำเกรง และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่ชาวเมืองลพบุรีในโอกาสต่าง ๆ ได้ ส่วนในยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางนั้น เนื้อหาสาระเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ก็ยังคงถูกถ่ายทอดระหว่างกันในกลุ่มชาวเมืองลพบุรี แม้ว่าภาครัฐส่วนกลางจะมุ่งเน้นสร้างการรับรู้ในทิศทางที่ตรงกันข้ามก็ตาม แต่การดำเนินการของภาครัฐส่วนกลางบางลักษณะก็เป็นการส่งเสริมให้เนื้อหาสาระของความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกถ่ายทอดระหว่างกันในระดับชาวเมืองลพบุรี ได้รับการยกย่องเชิดชูขึ้นมาโดยไม่ได้ตั้งใจ (Unintended Consequence) เห็นได้จากการประกาศให้สถานที่ที่ประกอบไปด้วยเนื้อหาความศักดิ์สิทธิ์ของชาวเมืองลพบุรีเดิมอย่างศาลพระกาฬและศาลลูกศรเป็นโบราณสถาน ทำให้สถานที่ดังกล่าวได้รับการดูแลให้มีความโดดเด่นมากขึ้น อันเป็นการส่งผลให้เกิดการเน้นย้ำถึงเนื้อหาสาระของความศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรีโดยปริยาย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า อัตลักษณ์ที่เป็นแก่นแกนดั้งเดิมของเมืองลพบุรีอยู่กับการเป็นเมืองที่ประกอบด้วยความศักดิ์สิทธิ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ชาวเมืองลพบุรีมีความคุ้นชินมาอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นกรอบความคิดและการปฏิบัติของบุคคลกลุ่มนี้

สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแผนภาพสรุปการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีโดยใช้วิธีการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 97 การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านวิธีการทางการศึกษาลักษณะต่าง ๆ

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้มุ่งบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำ โดยนำวิธีการโบราณคดีของความรู้ (Archaeology of Knowledge) และวิธีการวงศ์วิทยา (Genealogy) ของ Michael Foucault มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อมุ่งศึกษาเชิงวิพากษ์กระบวนการทางการศึกษาในฐานะเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้และอำนาจแต่ละลักษณะสู่ผู้คนในเมืองลพบุรี โดยอัตลักษณ์เมืองลพบุรีอยู่ในฐานะของสิ่งที่ถูกจัดกระทำจากกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษา และกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวอยู่ในฐานะเครื่องมือของอำนาจและชุดความรู้ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อชาวเมืองลพบุรีทั้งในด้านความคิดและการปฏิบัติ จนทำให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรี อันแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีที่ถูกสร้างจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Relation of Power) ของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กัน

ในการศึกษากระบวนการทางการศึกษาที่มาจัดกระทำอัตลักษณ์เมืองลพบุรีในฐานะเมืองที่มีร่องรอยของวัฒนธรรมอันยาวนานปรากฏอยู่ แสดงให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีกระบวนการทางการศึกษาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในเมืองลพบุรี ซึ่งเชื่อมโยงกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้สามารถฉายภาพของลักษณะการก่อรูปของอัตลักษณ์ของเมืองดังกล่าวได้อย่างชัดเจน โดยในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการศึกษาเพื่อค้นหาว่า กระบวนการทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่มาจัดกระทำต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรีแต่ละยุคทางการศึกษามีลักษณะเป็นอย่างไร ซึ่งในส่วนนี้ได้นำวิธีโบราณคดีของความรู้ (Archaeology of Knowledge) มาเป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อแยกแยะให้เห็นถึงชั้นของความรู้ที่ถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาแต่ละยุคทางการศึกษา ตลอดจนลักษณะของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำก่อให้เกิดอัตลักษณ์ขึ้น ในการศึกษาส่วนที่ 2 เป็นการบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา โดยนำวิธีวงศ์วิทยามาเป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อชี้ให้เห็นลักษณะอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่เกิดขึ้นจากการจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษา รวมทั้งบ่งชี้อัตลักษณ์ที่เป็นแก่นแกนของเมืองลพบุรี ซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับกรอบความคิดและการปฏิบัติในแต่ละมิติของชาวเมืองลพบุรีมาโดยตลอด

การสรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน เพื่อฉายให้เห็นภาพของกระบวนการทางการศึกษาที่ประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรี ซึ่งการประกอบสร้างดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้คน โดยความรู้เหล่านั้นได้สร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดแบบทางความคิดและการปฏิบัติในลักษณะเฉพาะขึ้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การศึกษาเชิงวิพากษ์กระบวนการทางการศึกษาในฐานะอำนาจที่เข้ามาจัดกระทำต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรีแต่ละยุคทางการศึกษา

เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีลักษณะเฉพาะตัวในแต่ละมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม การเมือง การปกครอง สังคม ฯลฯ ซึ่งลักษณะเฉพาะตัวเหล่านี้ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำตัวของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละมิติ จนกลายเป็นแบบแผนในการคิดและการแสดงออก เพื่อให้สอดคล้องกับแต่ละบริบทที่ตนเองเข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งลักษณะเฉพาะตัวดังกล่าวเกิดขึ้นจากการเข้ามาจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษา จนก่อให้เกิดผลรวมในลักษณะของบริบทที่แวดล้อมชาวเมืองลพบุรีอยู่ โดยตัวบททางการศึกษาที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์เมืองลพบุรีนั้นมีจำนวน 7 ตัวบท ได้แก่ ศาลลูกศร ศาลพระกาฬ เทวรูปภายในศาลพระกาฬ พระปรางค์สามยอด พระนารายณ์ราชนิเวศน์ ค่ายทหาร และพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งแต่ละตัวบทล้วนมีลักษณะเฉพาะในการสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรี โดยการดำรงอยู่ของแต่ละตัวบทล้วนได้รับการค้ำจุนจากภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมและภาคปฏิบัติการทางสังคมที่ช่วยให้ตัวบทแต่ละรูปแบบสามารถถ่ายทอดชุดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อชุดความรู้ดังกล่าวได้แทรกซึมเข้าไปในกรอบความคิดของชาวเมืองลพบุรีจนกลายเป็นความจริงที่บุคคลเหล่านั้นยึดถือเป็นสัจจะประจำตัวแล้ว ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม และภาคปฏิบัติการทางสังคมก็ได้เข้ามาทำหน้าที่ในการประกอบสร้างให้ความจริงดังกล่าวสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และสามารถแผ่อิทธิพลในการสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความคิดและการปฏิบัติที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่ถูกถ่ายทอดผ่านตัวบทที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อทำการวิพากษ์ยุคของกระบวนการทางการศึกษาในเมืองลพบุรีแล้ว สามารถแบ่งยุคของกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นได้จำนวน 5 ยุค ได้แก่ ยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ยุคการศึกษารวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คน โดยในแต่ละยุคทางการศึกษาล้วนมีการใช้ตัวบทเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดชุดความรู้ ที่นำไปสู่การสร้างให้เกิดความจริงที่มีลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับเมืองลพบุรี

การบ่งชี้อัตลักษณ์เมืองลพบุรีผ่านกระบวนการทางการศึกษา

ในกระบวนการทางการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรีนั้น ประกอบไปด้วยวิธีการทางการศึกษาที่นำมาใช้ เพื่อให้กระบวนการทางการศึกษาสามารถถ่ายทอดชุดความรู้ ความจริงสู่ชาวเมืองลพบุรีได้อย่างสะดวก โดยวิธีการที่ถูกนำมาใช้มีอยู่ 9 วิธี ได้แก่ การสร้างความน่าเคารพยำเกรง การสร้างความรู้สึภาคภูมิใจ การสร้างวีรบุรุษ การสร้างพื้นที่เฉพาะ การสร้างระเบียบปฏิบัติ การสร้างกลไกทางวัฒนธรรม การสร้างศูนย์กลางของความรู้ การสร้างสิ่งเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน และการอธิบายเรื่องราวในเชิงพัฒนาการ ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาแต่ละชุดที่กล่าวมาได้มีการถ่ายทอดชุดความรู้ผ่านการใช้เครื่องมือทางการศึกษาในแต่ละลักษณะเพื่อสร้างการรับรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรี ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ เทศกาล เรื่องเล่า ตำนาน ฯลฯ จนก่อให้เกิดการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีที่มีลักษณะและเนื้อหาสาระที่ถูกนำไปสร้างให้เกิดการรับรู้ดังกล่าวก็ได้ทำให้เกิดอัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่มีลักษณะเฉพาะขึ้นจำนวน 8 ชุด ซึ่งอัตลักษณ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการที่ชาวเมืองลพบุรีถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำ จนทำให้เกิดความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกับเนื้อหาสาระที่บรรจุอยู่ในกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะที่ถูกนำไปใช้ในแต่ละยุคทางการศึกษา เมื่อกระบวนการทางการศึกษาเหล่านี้ได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันก็ได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีบนพื้นฐานของชุดความรู้ที่ถ่ายทอดออกมา โดยอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษามีอยู่ด้วยกัน 8 ชุด ได้แก่ เมืองแห่งผู้นำประเทศ เมืองแห่งวีรบุรุษ เมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์ เมืองแห่งเกียรติภูมิ เมืองแห่งทหารและราชการ เมืองแห่งสัญญาะความศิวิไลซ์ เมืองแห่งแหล่งเรียนรู้ และเมืองแห่งลิง สำหรับอัตลักษณ์ที่เป็นแก่นแกนของเมืองลพบุรีได้แก่ อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในทุกยุคทางการศึกษา โดยเนื้อหาดังกล่าวมีพื้นที่ในการแสดงตัวตนออกมาในลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละยุคทางการศึกษา และเข้าไปเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละมิติ

การอภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการทางการศึกษาที่นำไปสู่การประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรีเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการประกอบสร้างความรู้ ความจริง และแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษาในหลายประเด็น ซึ่งแต่ละประเด็นสามารถนำมาทำการวิพากษ์เพื่อคลี่ให้เห็นมิติที่มีความน่าสนใจ อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ในส่วนที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

อัตลักษณ์เมืองลพบุรี : อำนาจ ความรู้ ความจริง ที่ถูกสั่งสมมาในแต่ละยุคทางการศึกษา

การแบ่งยุคทางการศึกษาเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนให้เห็นภาพของอำนาจจากความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเมืองลพบุรีได้เป็นอย่างดี โดยกระบวนการทางการศึกษาอยู่ในฐานะของเครื่องมือที่เข้ามาสร้างให้เกิดความคิดและการกระทำของชาวเมืองลพบุรีที่มีความเป็นระเบียบแบบแผน และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการนิยามตัวตนของตนเองขึ้นมา โดยวิธีโบราณคดีของความรู้ ของ Foucault (1982) ได้ช่วยคลี่ให้เห็นการก่อตัวของชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษา ซึ่งชุดความรู้เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความอำนาจในการแผ่อิทธิพลสู่ชาวเมืองลพบุรีในลักษณะต่าง ๆ ผ่านทางการสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรี โดยมีเครื่องมือทางการศึกษาแต่ละชุดที่ถูกกระบวนการทางการศึกษาหยิบมาใช้ในแต่ละบริบทเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกในการสร้างการรับรู้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การนำวิธีโบราณคดีของความรู้มาใช้ศึกษาการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีนับเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษาได้มีพื้นที่ในการแสดงตัวตนในฐานะของสิ่งที่เคยดำรงอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรี แม้ว่าความรู้แต่ละชุดที่มีอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรีจะไม่สามารถแสดงอำนาจในการครอบงำชาวเมืองลพบุรีได้อย่างเท่าเทียมกันก็ตาม เนื่องจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกระบวนการทางการศึกษาแต่ละลักษณะที่เกิดขึ้นมีไม่เท่ากัน โดยกระบวนการทางการศึกษาที่มีชัยชนะเหนือกระบวนการทางการศึกษาชุดอื่นด้วยการใช้กลวิธีต่าง ๆ ก็จะมีโอกาสในการผลิตชุดความรู้เพื่อสร้างการครอบงำชาวเมืองลพบุรีได้มาก (Foucault, 1982) ส่วนกระบวนการทางการศึกษาที่พ่ายแพ้ในการแข่งขันก็จะไม่สามารถที่จะผลักดันให้เกิดชุดความรู้เพื่อสร้างการรับรู้ที่นำไปสู่การสร้างอำนาจในการครอบงำตามที่ตนเองต้องการได้ หรือหากกระบวนการดังกล่าวยังสามารถผลิตชุดความรู้ขึ้นได้ ชุดความรู้ดังกล่าวก็จะมีพลังมากพอในการสร้างให้เกิดการครอบงำชาวเมืองลพบุรีส่วนใหญ่ หรือถูกละเลยในฐานะที่เป็นชุดความรู้ชายขอบ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การนำวิธีโบราณคดีของความรู้มาใช้ในการศึกษาอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีนับเป็นแนวทางการศึกษาที่ทำให้เข้าใจการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีอย่างรอบด้าน เนื่องจากการสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทางการศึกษาและชุดความรู้ทุกชุดที่เคยเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรี รวมถึงทำให้เห็นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางการศึกษาและชุดความรู้ต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ร่วมกันในแต่ละลักษณะ จนก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษา (อานันท์

กาญจนพันธ์, 2562) ซึ่งการที่วิธีโบราณคดีของความรู้ชี้ให้เห็นอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษาในลักษณะของสิ่งที่สามารถแยกแยะให้เห็นถึงความแตกต่างที่มีอยู่ในแต่ละยุคทางการศึกษาอย่างชัดเจนได้นั้น นับเป็นการสร้างการเล่าเรื่องเกี่ยวกับการก่อรูปของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีแบบใหม่ในเชิงประวัติศาสตร์ เนื่องจากการเล่าเรื่องในเชิงประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาใช้ในการอธิบายความเป็นมาของสิ่งที่ต่าง ๆ นั้น มักจะมีการเล่าในลักษณะของการชี้ให้เห็นพัฒนาการของเรื่องราวที่มีความต่อเนื่องกันในแต่ละยุคทางการศึกษา จนก่อให้เกิดสิ่งที่ปรากฏเห็น ซึ่งกลยุทธ์การเล่าในลักษณะดังกล่าวมักถูกนำมาใช้ในการเล่าเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์กระแสหลัก (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2563) โดยเฉพาะการอธิบายความเป็นมาของรัฐเพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ประชาชนภายในรัฐให้เกิดความรู้สึกันว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏภายในรัฐนั้นเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันกัน และเกิดความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นเรื่อย ๆ จนมาถึงยุคที่ตนเองดำรงอยู่ อันเป็นการสร้างความรู้สึภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนโดยอัตโนมัติ จากการที่ประชาชนเหล่านี้ถูกสร้างให้เกิดการรับรู้ว่า ตนเองเป็นผู้ที่เกิดขึ้นในยุคที่เมืองลพบุรีมีความเจริญจนถึงขั้นสุดแล้ว รวมทั้งการสร้างการรับรู้ในลักษณะดังกล่าวยังเป็นการสร้างให้เกิดความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันของประชาชนด้วย ซึ่งความรู้สึกลึกซึ้งที่เกิดขึ้นเป็นผลพวงมาจากการที่ประชาชนถูกสร้างการรับรู้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างภายในรัฐมาจากรากเหง้าเดียวกันนั่นเอง เช่น ในกรณีของประวัติศาสตร์รัฐไทยที่มีการสร้างจุดเริ่มต้นในการเล่าเรื่องตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยที่มีความเจริญรุ่งเรืองในแต่ละมิติ จากนั้นจึงเชื่อมโยงมาสู่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ โดยการเล่าเรื่องแต่ละยุคจะเป็นการเล่าเรื่องในลักษณะของการนำผู้ปกครองในแต่ละยุคมาใช้ในการดำเนินเรื่อง ในฐานะที่บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่สร้างสรรคให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ (Foucault, 1982)

เมื่อพิจารณาจากการเล่าเรื่องในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น นับว่ามีความแตกต่างจากการเล่าเรื่องผ่านการนำวิธีโบราณคดีของความรู้มาใช้อย่างชัดเจน เนื่องจากการเล่าเรื่องผ่านวิธีการโบราณคดีของความรู้เป็นการมุ่งแยกแยะให้เห็นถึงการที่แต่ละยุคทางการศึกษามีลักษณะเฉพาะอันเกิดจากความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งช่วยสะท้อนให้เห็นถึงการที่ลักษณะเฉพาะแต่ละยุคทางการศึกษาของเมืองลพบุรีถูกจัดกระทำจากชุดความรู้ที่มีความแตกต่างกัน จนสามารถแยกแยะชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวเป็นเสมือนชั้นดินที่ทับถมกันได้อย่างชัดเจน (ธีรยุทธ บุญมี, 2557) ดังนั้น การเล่าเรื่องในลักษณะนี้จึงสะท้อนให้เห็นความไม่ต่อเนื่องและความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของแต่ละยุคทางการศึกษา และการเล่าเรื่องในลักษณะดังกล่าวก็ไม่ได้เล่าในลักษณะที่มุ่งชี้ให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองที่เกิดขึ้นในแต่ละยุค แต่เป็นการมุ่งชี้ให้เห็นถึงลักษณะของการที่เมืองลพบุรีถูกจัด

กระทำจากกระบวนการทางการศึกษา นำไปสู่การเกิดชุดความรู้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งขึ้น จนทำให้เมืองลพบุรีเกิดอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง รวมทั้งการเล่าเรื่องผ่านวิธีโบราณคดีของความรู้ ยังเป็นการเล่าโดยยึดโยงอยู่กับลักษณะของชุดความรู้ที่ปรากฏในแต่ละยุคทางการศึกษาเป็นหลัก มิได้มุ่งเน้นในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับผู้ปกครองในฐานะศูนย์กลางของการทำให้เกิดความเจริญต่าง ๆ ขึ้นอย่างเบ็ดเสร็จ ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษามาใช้เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพของกระบวนการทางการศึกษาในฐานะของศูนย์กลางที่ทำให้ทำให้เกิดชุดความรู้ขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรี โดยชุดความรู้แต่ละชุดล้วนดำรงอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีในลักษณะบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน (ทองเปลือง อภัยวงศ์, 2558)

วิธีโบราณคดีของความรู้ได้ช่วยให้เกิดมุมมองเกี่ยวกับเมืองลพบุรีในลักษณะที่แตกต่างจากการเล่าเรื่องในเชิงพัฒนาการของประวัติศาสตร์กระแสหลักอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากการเล่าเรื่องผ่านวิธีโบราณคดีของรูปร่างนั้นทำให้เห็นภาพของเมืองลพบุรีในฐานะของพื้นที่ที่เต็มไปด้วยภาพของกระบวนการก่อรูปของความรู้ที่นำไปสู่การสร้างอำนาจในการส่งอิทธิพลต่อเมืองลพบุรีในแต่ละรูปแบบตลอดเวลา อันเป็นการชี้ให้เห็นถึงความเป็นพลวัตของเมืองลพบุรีที่เกิดการก่อรูปของความรู้ผ่านการจัดกระทำจากกระบวนการทางการศึกษาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มิใช่เป็นพื้นที่ที่หยุดนิ่ง หรือได้รับการบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นจากบุคคลเพียงคนเดียว และการเกิดขึ้นของสิ่งเหล่านี้ยังเกิดขึ้นอย่างเรียบง่ายแบบที่การเล่าเรื่องของประวัติศาสตร์กระแสหลักมักนำมาใช้ (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2563) โดยภายใต้กระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำต่อพื้นที่ของเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษาเต็มไปด้วยตัวแสดงและเครื่องมือทางการศึกษาจำนวนมากที่ปรากฏขึ้น โดยผู้ปกครองเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ปรากฏภายใต้การดำเนินไปของกระบวนการทางการศึกษาเท่านั้น มิใช่สาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในทุกมิติแบบที่ประวัติศาสตร์ส่วนกลางมักนิยมนำมาใช้เล่าเรื่อง รวมทั้งพื้นที่ของเมืองลพบุรียังเต็มไปด้วยภาพของความไม่ราบรื่นและการพยายามเกลี้ยอำนาจของชุดความรู้ผ่านกระบวนการทางการศึกษาเพื่อครอบงำเมืองดังกล่าว มิใช่เป็นพื้นที่ว่างเปล่าที่รอให้มีผู้หนึ่งผู้ใดมาบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ เพียงเท่านั้น (ธีรยุทธ บุญมี, 2557)

จากลักษณะข้างต้น จึงส่งผลให้การศึกษาด้วยวิธีโบราณคดีของความรู้สามารถสะท้อนถึงหน่วยต่าง ๆ ที่เข้ามามีบทบาทในการสร้างให้เกิดชุดความรู้ที่กลายเป็นความจริงในรูปแบบของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีขึ้น อันแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากความรู้ ความจริงที่มีอำนาจในการครอบงำประชาชนในแต่ละยุคทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ โดยความรู้ความจริงเหล่านี้ได้มีการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันในแต่ละลักษณะ ตามลักษณะเฉพาะของตนเอง

จนปรากฏเป็นอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่มีลักษณะเฉพาะตัวของตนเอง และลักษณะเฉพาะดังกล่าวก็ได้กลายเป็นสิ่งที่รับรู้กันของทั้งชาวเมืองลพบุรีเองและประชาชนในพื้นที่อื่น ซึ่งการนำวิสัยทัศน์ของความรู้มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาได้ช่วยสะท้อนให้เห็นภาพของการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษา ซึ่งในแต่ละยุคทางการศึกษาล้วนมีบริบทของกระบวนการทางการศึกษาที่มีเนื้อหาสาระที่แตกต่างกัน (ทองเปลือง อภัยวงศ์, 2558) อันแสดงให้เห็นถึงการที่กระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษามีวัตถุประสงค์ในการขับเคลื่อนสังคมในลักษณะที่แตกต่างกัน จนส่งผลให้เมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษามีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันตามการกระทำของกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้น ดังนั้น การเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษานั้น กล่าวได้ว่า ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาถือเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้อัตลักษณ์ดังกล่าว เมื่อมองตามแนวคิดของ Foucault (1982) ที่ถูกนำมาประยุกต์ในงานวิจัยเรื่องนี้ เนื่องจากความรู้เป็นสิ่งที่เข้าไปสร้างการครอบงำ (Hegemony) บุคคลแต่ละคนให้กระทำตามผ่านวิธีการต่าง ๆ

กระบวนการทางการศึกษาได้เข้าไปกระทำให้บุคคลเกิดชุดความคิดชุดหนึ่ง ซึ่งชุดความคิดชุดนี้เป็นสิ่งที่บุคคลสมานเป็นแนวทางในการมองโลก การตีความสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองเข้าไปมีประสบการณ์ และเมื่อเกิดคุณลักษณะดังกล่าวขึ้นแล้ว จึงส่งผลให้บุคคลเกิดการแสดงออกเพื่อตอบสนองต่อความหมายนั้นด้วยวิธีการที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษาได้เข้ามาปลูกฝังแนวทางการปฏิบัติตนให้แก่ชาวเมืองลพบุรี โดยการแสดงออกในแต่ละลักษณะของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละยุคล้วนเป็นผลมาจากกรอบความรู้ (Episteme) (Foucault, 1982) ที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาจัดกระทำของกระบวนการทางการศึกษา จนก่อให้เกิดแนวทางการคิดและปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษา ดังนั้น การที่เมืองลพบุรีมีลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละยุคทางการศึกษา ย่อมเป็นผลมาจากการที่กรอบความรู้ในแต่ละยุคทางการศึกษามีความแตกต่างกันด้วย ซึ่งเมื่อนำวิสัยทัศน์ของความรู้มาใช้ศึกษาอัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่ปรากฏแล้ว จึงทำให้เห็นถึงชั้นของความรู้ในแต่ละยุคทางการศึกษาที่ซ้อนทับกันอยู่ โดยการทำความเข้าใจในลักษณะดังกล่าวได้ช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีในลักษณะที่แตกต่างไปจากชนบท การศึกษาประวัติศาสตร์ในสายที่มองว่า สิ่งที่ปรากฏให้เห็นเป็นพัฒนาการของสิ่งต่าง ๆ ที่มีการเชื่อมโยงกันมาตามลำดับชั้น มาเป็นการมองว่า อัตลักษณ์ที่ปรากฏเป็นสิ่งที่ไม่ได้เป็นเรื่องของพัฒนาการ แต่เป็นผลรวมของผลผลิตจากกรอบความรู้ในแต่ละยุคทางการศึกษาที่เข้ามาแบ่งสรรปันส่วนในการปรากฏตัวบนพื้นที่ระหว่างกัน ซึ่งกรอบความรู้เหล่านี้ไม่ได้มีความสัมพันธ์ที่

ผูกพันระหว่างกัน แต่เป็นสิ่งที่ต่างฝ่ายต่างมีจุดกำเนิดของตนเองตามเหตุปัจจัยที่ดำรงอยู่ในแต่ละบริบท ซึ่งการนำวิธีโบราณคดีของความรู้มาใช้ในการศึกษาอัตลักษณ์เมืองลพบุรีนับเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับกรอบความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่เมืองลพบุรีให้สามารถปรากฏตัวออกมาในฐานะของสิ่งที่มีส่วนสำคัญในการสร้างให้เกิดลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรี แทนที่จะกลายเป็นเพียงส่วนผสมของอัตลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นเท่านั้น อันเป็นการฉายให้เห็นภาพของอำนาจที่มาจากชุดความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำในแต่ละยุคทางการศึกษา รวมถึงแสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีผ่านการใช้กระบวนการทางการศึกษาที่อยู่ในฐานะในฐานะสิ่งที่ใช้สำหรับถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรี โดยความรู้ชุดนี้ได้สร้างให้เกิดโลกทัศน์ที่เชื่อมโยงกับทุกสิ่งทุกอย่างอยู่รอบตัวบุคคลเหล่านี้ ซึ่งกรอบความรู้ได้เข้าไปสร้างให้เกิดความหมายต่อทุกสิ่งทุกอย่างที่บุคคลเข้าไปมีประสบการณ์ พร้อมทั้งได้จัดวางรูปแบบการปฏิบัติไว้ให้แก่บุคคลดังกล่าวไว้พร้อมกันแล้ว (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2562) ปรากฏการณ์ดังกล่าวถือเป็นอำนาจของความรู้ที่เข้ามาครอบงำและควบคุมการแสดงออกของชาวเมืองลพบุรีอย่างเบ็ดเสร็จ จากการที่ชาวเมืองลพบุรีตกอยู่ภายใต้อำนาจของความรู้ที่พวกเขาเข้าไปเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน

กระบวนการทางการศึกษา : เครื่องมือในการถ่ายทอดอำนาจ ความรู้ ความจริง ที่ประกอบสร้างเมืองลพบุรี

จากที่ได้กล่าวมาในหัวข้อก่อนหน้านี้ว่า อัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่ปรากฏเป็นผลิตผลของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำ จนก่อให้เกิดความจริงชุดหนึ่งขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษา ซึ่งความจริงชุดนี้ได้กลายเป็นเครื่องมือที่ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดโลกทัศน์และแบบแผนการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะขึ้น จนสามารถแยกให้เห็นความแตกต่างเสมือนชั้นดินที่ซ้อนทับกันตามวิธีโบราณคดีของความรู้ของ Foucault ซึ่งการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีแบบที่ปรากฏนั้นมีได้เกิดจากความบังเอิญหรือเป็นเรื่องของพัฒนาการตามธรรมชาติที่นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองจนถึงขีดสุดแบบที่ประวัติศาสตร์กระแสหลักมักนำมาใช้เป็นแนวทางในการเล่าเรื่อง (Foucault, 1982) โดยกระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาในแต่ละบริบทที่ชาวเมืองลพบุรีดำเนินชีวิต ทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการซึมซับชุดความรู้ที่กระบวนการทางการศึกษาถ่ายทอดออกมาแบบไม่รู้ตัว และชุดความรู้เหล่านี้ก็ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของบุคคลเหล่านี้ในฐานะความจริงที่ชาวเมืองลพบุรียึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตตลอดมาตั้งแต่เกิดจนตาย รวมทั้งถ่ายทอดให้กับอนุชนรุ่นต่อ ๆ ไปในฐานะที่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของพวกเขา (อรวรรณ ปิณฑริโสภา, 2544) ซึ่งการเกิดขึ้นของความจริงแต่ละชุดที่ปรากฏในเมืองลพบุรีล้วนมาจากเจตจำนงของผู้ที่สร้างกระบวนการทางการศึกษา

ขึ้นเพื่อสร้างอำนาจครอบงำในเมืองลพบุรีทั้งสิ้น มิใช่เกิดขึ้นแบบในลักษณะของพัฒนาแบบเป็นขั้นเป็นตอนแบบที่ประวัติศาสตร์กระแสหลักมักนำมาใช้อธิบาย โดยเจตจำนงในการสร้างกระบวนการทางการศึกษาให้เกิดขึ้นนั้นสามารถมีอยู่ได้หลายลักษณะตามความปรารถนาของผู้สร้างกระบวนการทางการศึกษาเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อมองผ่านแนวคิดของ Foucault (1982) จะเห็นได้ว่า การเกิดขึ้นของกระบวนการทางการศึกษาที่นำไปสู่การขยายอำนาจในการครอบงำพื้นที่เมืองลพบุรีนั้น มิได้จำกัดอยู่กับผู้มีอำนาจในลักษณะของผู้ปกครองตามโครงสร้างการปกครองของที่เป็นทางการของรัฐเพียงอย่างเดียว เนื่องจากอำนาจเป็นสิ่งที่กระจายอยู่ทุกพื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ โดยทุกคนสามารถหยิบฉวยโอกาสในการใช้สร้างอำนาจเพื่อครอบงำผู้อื่นได้ทุกขณะ และอำนาจที่เกิดขึ้นก็มีใช้อำนาจในลักษณะของการบีบบังคับให้ปฏิบัติตามผ่านการใช้อำนาจที่เป็นทางการจากรัฐ แต่เป็นอำนาจที่แฝงเร้นอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลทั่วไป (Gordon, 1980) ซึ่งอำนาจในลักษณะนี้ได้เข้ามาปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีอย่างแนบเนียน จนบุคคลที่ถูกอำนาจเข้ามาปฏิบัติการไม่ได้ตระหนักว่า ตนเองกำลังตกอยู่ภายใต้การประกอบสร้างจากอำนาจ และรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจ ทำให้เกิดการปฏิบัติตามสิ่งที่อำนาจกำหนดอย่างสยบยอมในแต่ละบริบทของการดำเนินชีวิต (ธีรยุทธ บุญมี, 2557)

เมื่อนำแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษามาใช้ในการมองการเกิดขึ้นของอำนาจในพื้นที่เมืองลพบุรีแล้ว กล่าวได้ว่า อำนาจที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรีล้วนเป็นอำนาจที่มาจากการสร้างการรับรู้ผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรีทั้งสิ้น โดยกระบวนการทางการศึกษาได้มีการนำเอาสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการแผ่ขยายอำนาจของตนเอง สำหรับสิ่งที่กระบวนการทางการศึกษานำมาใช้เป็นเครื่องในการแผ่ขยายอำนาจของตนเองนั้นมีทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งผู้ที่สร้างให้เกิดกระบวนการทางการศึกษาก็ประกอบด้วยบุคคลหลายกลุ่มที่เข้ามาช่วงชิงโอกาสในการสร้างกระบวนการทางการศึกษาเพื่อนำไปสู่การสร้างชุดความรู้ที่มีอำนาจในการครอบงำผู้คน (Foucault, 1982) ซึ่งการเกิดขึ้นของสภาพการณ์ในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ในแต่ละยุคทางการศึกษาในเมืองลพบุรี สำหรับในกรณีการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษา เห็นได้ว่า มีผู้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างกระบวนการทางการศึกษาขึ้นเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองของรัฐ ชาวบ้าน นักบวช นักประวัติศาสตร์ นักการศึกษา ฯลฯ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการทางการศึกษาแตกต่างกันตามบริบทที่ตนเองดำรงอยู่

เมื่อการสร้างอำนาจผ่านกระบวนการทางการศึกษาของแต่ละบุคคลเกิดขึ้น ก็ได้ก่อให้เกิดการประกอบสร้างของรูปแบบในเชิงความคิดและการปฏิบัติชุดหนึ่งขึ้น และรูปแบบนี้ก็ได้ส่งผลให้เกิดอัตลักษณ์เฉพาะขึ้นในท้องถิ่นที่การใช้อำนาจผ่านกระบวนการทางการศึกษาเกิดขึ้น ซึ่งจากการที่ทุกคนสามารถเป็นผู้ที่สร้างอำนาจให้เกิดขึ้นได้ (Foucault, 1982) จึงทำให้เมืองลพบุรี กลายเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนของกระบวนการทางการศึกษาและชุดความรู้ที่ถ่ายทอดออกมา เนื่องจากกระบวนการทางการศึกษาและชุดความรู้เหล่านี้ต่างถูกผลิตขึ้นจากบุคคลหลากหลายกลุ่มที่ต่างมีบริบทในประกอบสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นเป็นของตนเอง และได้ก่อให้เกิดการส่งต่อชุดความรู้ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นไปยังบุคคลที่อยู่ในบริบทอื่นด้วย เช่น การที่พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่สอนในโรงเรียนของรัฐมีการนำตำนานเมืองลพบุรีมาเล่าให้กับนักเรียนฟัง ก็ได้ทำให้ชุดความรู้เกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีมีอำนาจในการครอบงำนักเรียนที่เป็นชาวเมืองลพบุรี ควบคู่กับเนื้อหาสาระทางวิชาการที่มีอยู่ในหลักสูตรที่ถูกกำหนดจากภาครัฐส่วนกลาง หรือในกรณีของการที่หน่วยงานภาครัฐมีการรับเอาแบบธรรมเนียมการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดลพบุรี ก่อนที่หัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ จะเข้าปฏิบัติงานมาปฏิบัติ ก็แสดงให้เห็นถึงการที่กระบวนการทางการศึกษาที่ถ่ายทอดชุดความรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ สามารถที่จะทำให้ชุดความรู้ดังกล่าวมีอำนาจนำในการครอบงำส่วนราชการในเมืองลพบุรีได้ แม้ว่าส่วนราชการดังกล่าวจะถูกมีการรับเอาแบบธรรมเนียมการปฏิบัติราชการในภาพรวมมาจากภาครัฐส่วนกลางก็ตาม แต่กระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นเมืองลพบุรีก็สามารถที่จะทำให้ชุดความรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์สามารถมีอำนาจในการกำหนดทิศทางการปฏิบัติของส่วนราชการเหล่านี้ได้ (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2562)

ดังนั้น อัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีจึงเป็นสิ่งที่มิได้เป็นผลผลิตของอำนาจในลักษณะของบนลงล่าง หรือผู้ปกครองที่ใช้อำนาจในการปกครองเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นอำนาจที่มีหลากหลายลักษณะและหลายระนาบ (Foucault, 1982) โดยอำนาจดังกล่าวสามารถสร้างให้เกิดการปฏิบัติในหลายลักษณะขึ้นได้ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระของความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษาและบุคคลที่กำกับให้เกิดกระบวนการทางการศึกษาขึ้น โดยในกรณีของเมืองลพบุรีที่จะเห็นได้ว่า ในแต่ละยุคทางการศึกษามีลักษณะของอำนาจที่เข้ามาครอบงำเมืองลพบุรีในลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ กล่าวได้ว่า ลักษณะของอำนาจที่เข้ามาครอบงำเมืองลพบุรีจะเป็นในลักษณะของการสร้างให้เกิดความเคารพยำเกรงในสถานที่ต่าง ๆ ที่ปรากฏในเมืองลพบุรี ในฐานะที่สถานที่ดังกล่าวเป็นที่สถิตของอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความอยู่ดีมีสุขของชาวเมืองลพบุรี โดยการ

สร้างการรับรู้ในลักษณะดังกล่าวได้มีการนำตำนานเมืองลพบุรีที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติมาสวมทับ ร่วมกับเรื่องเล่าในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ (Dash, 2015) ส่งผลให้เกิดการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรีอิงอยู่กับการถูกกำหนดจากอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นหลัก นำไปสู่การแสดงการกระทำไปในทิศทางที่มุ่งสร้างให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พึงพอใจ เพื่อให้ตนเองมีสภาพการดำเนินชีวิตที่ สำหรับผู้ที่เข้ามาช่วงชิงโอกาสในการสร้างอำนาจครอบงำในยุคนี้ได้แก่ชาวเมืองลพบุรีทุกกลุ่ม จากการที่ชาวเมืองลพบุรีเหล่านี้สามารถส่งต่อชุดความรู้เกี่ยวกับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติได้ตลอดทุกขณะผ่านการบอกเล่าแบบปากต่อปาก โดยไม่ได้มีข้อจำกัดใด ๆ และการบอกเล่าดังกล่าวก็สามารถกระทำได้ง่าย (Dutta, 2020) ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาที่สร้างอำนาจครอบงำในลักษณะดังกล่าวมีความแตกต่างจากในยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางอย่างชัดเจน เนื่องจากในยุคนี้ อำนาจที่เข้ามาครอบงำเป็นไปในลักษณะของการลดทอนความรู้สึกยิ่งใหญ่ในฐานะที่ตนเองเป็นชาวเมืองลพบุรี และสร้างความรู้สึกรับรู้ของการเป็นเพียงพลเมืองตัวเล็ก ๆ คนหนึ่งที่มิหนำซ้ำปฏิบัติหน้าที่เหนือกว่าเมืองลพบุรีกำหนดอย่างเคร่งครัด นั่นคือ ภาครัฐส่วนกลาง เพื่อทำให้สังคมส่วนรวมเกิดการพัฒนาไปพร้อมกัน โดยเมืองลพบุรีถูกสร้างการรับรู้ให้อยู่ในฐานะเมืองเล็ก ๆ ที่ไม่ได้มีความเป็นตัวของตัวเอง เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการปกครองของรัฐในภาพรวมเท่านั้น (Smith, 2008) ส่วนผู้ที่หยิบฉวยโอกาสในการสร้างอำนาจครอบงำในยุคนี้ก็คือ ภาครัฐส่วนกลางที่ใช้จังหวะที่รัฐไทยอยู่ในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยมาใช้เป็นเงื่อนไขในการสร้างกระบวนการทางการศึกษาขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรี เพื่อเปลี่ยนแปลงการนิยามตัวตนของชาวเมืองดังกล่าว ผ่านการนำนโยบายรัฐนิยมมาสร้างการรับรู้และปลูกฝังให้กับชาวเมืองลพบุรีผ่านการปฏิบัติในชีวิตประจำวันรูปแบบต่าง ๆ (Adams, 2020)

อย่างไรก็ตาม เมื่อมาถึงในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม ยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คน ลักษณะของอำนาจที่ใช้เพื่อครอบงำเมืองลพบุรีก็ได้กลับมามุ่งเน้นในการสะท้อนภาพความยิ่งใหญ่ของเมืองลพบุรีอีกครั้ง คล้ายกับในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ แต่อำนาจในยุคนี้จะเป็นอำนาจที่สร้างให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความภาคภูมิใจในคุณค่าของท้องถิ่นของตนเอง (ธีรยุทธ บุญมี, 2557) ในฐานะที่เมืองลพบุรีเป็นแหล่งอารยธรรมที่มีความเจริญรุ่งเรือง อันแสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวเมืองลพบุรีที่ได้คิดค้นขึ้นตามลำดับ จนเกิดการส่งต่อคุณค่าเหล่านั้นมาสู่รุ่นลูกหลาน (Dash, 2015) โดยกระบวนการทางการศึกษาพยายามชี้ให้เห็นถึงคุณค่าและความเจริญรุ่งเรืองที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีในแต่ละมิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ฯลฯ ผ่านการนำ

สถานที่และเรื่องราวที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีมาเรียบเรียงใหม่ ประกอบกับการสร้างกิจกรรม เทศกาล และประเพณีขึ้นมาหนุนเสริมในการสร้างการรับรู้ เพื่อให้สิ่งเหล่านี้กลายเป็นเครื่องมือทางการศึกษาในการสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของเมืองลพบุรี แต่มิใช่เป็นความยิ่งใหญ่ในลักษณะของการเต็มไปด้วยอำนาจเหนือธรรมชาติ หากแต่เป็นความยิ่งใหญ่ที่เกิดจากคุณค่าที่แสดงถึงเกียรติภูมิของเมืองและการสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวเมืองลพบุรีเอง (Smith, 2008) โดยเมื่อแต่ละยุคทางการศึกษา เกิดชุดความรู้ที่มีอำนาจในการครอบงำชาวเมืองลพบุรีในลักษณะต่าง ๆ ตามที่กล่าว ชุดความรู้เหล่านี้ก็ได้กลายเป็นสิ่งที่ชี้นำแบบแผนทางความคิดและการปฏิบัติของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละมิติของการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่แบบที่ปรากฏ ซึ่งมาจากการที่ชุดความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการทางการศึกษา ในแต่ละยุคทางการศึกษาเข้ามาปรากฏตัวร่วมกันได้ และส่งอิทธิพลต่อชาวเมืองลพบุรีในฐานะความจริงเกี่ยวกับเมืองลพบุรีที่ทุกคนจะต้องยึดถือทั้งในเชิงความคิดและการปฏิบัติ เพื่อให้ตนเองเกิดความราบรื่นในการดำเนินชีวิต (Rahmasiri and Nurhayati, 2019)

สัญญา ตัวบท และความหมาย : การปฏิบัติการของกระบวนการทางการศึกษาในพื้นที่เมืองลพบุรี

สัญญานับเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นทั่วไปในพื้นที่ของเมืองลพบุรีในฐานะเครื่องมือสำคัญของกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้ให้กับชาวเมืองลพบุรี อันจะนำไปสู่การสร้างอำนาจในการครอบงำผู้คนได้ต่อไป จากการที่สัญญานี้แต่ละชุดประกอบด้วย ความหมายที่บรรจุไว้ ซึ่งความหมายนี้เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการชี้นำความคิดและการกระทำของชาวเมืองลพบุรีให้เป็นไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งได้อย่างมีนัยยะสำคัญ และเมื่อชาวเมืองลพบุรีมีรูปแบบทางความคิดและการกระทำไปในทิศทางเดียวกันแล้ว ก็ย่อมทำให้เป็นการง่ายในการเข้าควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จ (Bourdieu, 1983) โดยที่ชาวเมืองลพบุรีไม่รู้ตัวว่าตนเองกำลังถูกควบคุมอยู่ ดังนั้น การสร้างอำนาจผ่านกระบวนการทางการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการสร้างสัญญาขึ้นมา เพื่อให้อำนาจยังคงสามารถปฏิบัติการได้ผ่านการรับรู้ในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรี โดยการใช้อำนาจผ่านสัญญานี้เป็นการปฏิบัติการสำคัญที่ถูกนำมาใช้ในเมืองลพบุรีทุกยุคทางการศึกษา จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีมีการปฏิบัติตามสิ่งที่กระบวนการทางการศึกษาได้เข้ามามีผลกระทบอย่างพร้อมเพรียง และสยบยอมต่อชุดของความรู้ที่ตนเองได้ถูกกล่อมเกลามาอันเป็นผลที่มาจาก การที่อำนาจเข้ามามีผลกระทบให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการรับรู้และรับเอาสิ่งเหล่านี้ไปเป็นโลกทัศน์ประจำตัวของตนเองอย่างแนบเนียน (ธงชัย วินิจกุล, 2562) ซึ่งความแนบเนียนดังกล่าวเกิดจากการที่ความหมายที่ถูกบรรจุอยู่ในสัญญานี้แต่ละชุดได้แทรกซึมเข้าไปภายในจิตใจของชาวเมืองลพบุรีแบบค่อยเป็นค่อยไปในการดำเนินชีวิตประจำวันแง่มุมต่าง ๆ โดยเมื่อมองลักษณะ

ของสัญญาะผ่านการนำแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough (2003) มาใช้ประกอบแล้ว ก็จะกล่าวได้ว่า สัญญาะที่ถูกกระบวนการทางการศึกษานำมาใช้อยู่ในฐานะของตัวบท (Text) ที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรี ซึ่งตัวบทดังกล่าวมีอยู่หลายลักษณะ ทั้งสถานที่ สถาปัตยกรรม สัญลักษณ์ อนุสาวรีย์ ฯลฯ ซึ่งตัวบทแต่ละประเภทต่างมีการสร้างการรับรู้ที่แตกต่างกันไปตามบริบทในการให้การศึกษาของตนเองที่ถูกสร้างขึ้น อย่างไรก็ตาม ทำดีที่สุดแล้ว การรับรู้ที่เกิดขึ้นจากตัวบทเหล่านี้ต่างมีส่วนร่วมในการสร้างให้เกิดอัตลักษณ์เมืองลพบุรีในภาพรวม (Fairclough, 2003)

เมื่อมองตามแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ Fairclough (1995) กล่าวได้ว่า การที่จะทำให้ตัวบทแต่ละชุดมีพลังในการสร้างอำนาจให้เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ย่อมต้องอาศัยการหนุนเสริมจากภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) และภาคปฏิบัติการทางสังคม (Social Practice) เนื่องจากทั้งสองสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ช่วยค้ำจุนให้ตัวบทสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงในเมืองลพบุรี (Fairclough, 1995) โดยในส่วนของภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม เมื่อนำแนวคิดของ Foucault (1982) มาประยุกต์ในการมองแล้ว กล่าวได้ว่า นับเป็นเครื่องมือชิ้นสำคัญที่ทำให้การปฏิบัติการเชิงอำนาจของตัวบท เพื่อครอบงำชาวเมืองลพบุรีมีความสมเหตุสมผลและมีเสถียรภาพ เนื่องจากภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมมีลักษณะเป็นการใช้การสนับสนุนจากแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสถาบัน (Institution) ศาสตร์ (Science) และผู้เชี่ยวชาญ (Expert) ในการรับรองว่า เนื้อหาสาระที่ถูกถ่ายทอดผ่านตัวบทที่กระบวนการทางการศึกษานำมาใช้นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและควรปฏิบัติตามในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับบริบท ณ ขณะนั้น หากไม่ปฏิบัติตามก็จะทำให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ โดยสถาบัน ศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญนี้มีรูปแบบที่หลากหลาย ส่วนภาคปฏิบัติการทางสังคมคือ บริบทที่ตัวบทนั้น ๆ ดำรงอยู่ ซึ่งบริบทดังกล่าวเป็นสิ่งที่จะต้องมีความสอดคล้องกับลักษณะการดำรงอยู่ของตัวบท ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อม การกระทำ วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ฯลฯ (Fairclough, 1995) เพื่อให้เกิดชุดของความจริงขนาดใหญ่จากการผสานสอดคล้องกันระหว่างตัวบท ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม และภาคปฏิบัติการทางสังคม อันจะนำไปสู่การสร้างอำนาจครอบงำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากความจริงที่ถูกสร้างขึ้นสามารถอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีได้ โดยเมื่อก้าวมาถึง ณ จุดนี้ จะเห็นได้ว่า ทั้งตัวบท ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม และภาคปฏิบัติการทางสังคม แท้ที่จริงแล้วก็คือ กระบวนการทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้สร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรี เพื่อร่วมกันหนุนเสริมให้กระบวนการทางการศึกษาสามารถสร้างชุดความรู้จนกลายเป็นความจริงของชาวเมืองลพบุรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Adams, 2020)

สำหรับในกรณีของเมืองลพบุรี จะเห็นได้ว่า ในแต่ละยุคทางการศึกษา ทั้งตัวบท ภาควิธีปฏิบัติทางวาทกรรม และภาควิธีปฏิบัติทางสังคมล้วนมีความสอดคล้องกัน (Fairclough, 2003) จนทำให้กระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้น สามารถสร้างให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษาขึ้นได้อย่างชัดเจนผ่านการสร้างการรับรู้ในชีวิตประจำวันของผู้คน อันแสดงให้เห็นถึงอำนาจที่แนบเนียนที่เข้าไปแทรกซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละมิติ (Dutta, 2020) เช่น ในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ได้มีการสร้างให้เกิดตัวบทในลักษณะของสถานที่ ทั้งสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการมีอยู่ของพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยมีสถาบันศาสนาและความเชื่อทางศาสนาทำหน้าที่เป็นสถาบันและศาสตร์ที่ช่วยค้ำจุนให้ตัวบทที่สร้างชุดความรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์สามารถดำรงอยู่ได้มั่นคง บนพื้นฐานบริบทที่ประกอบด้วยภาควิธีปฏิบัติทางสังคมในแต่ละลักษณะที่ช่วยสร้างความสมจริงให้กับตัวบทที่ถูกสร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นธรรมเนียมการใช้น้ำบริเวณแท่งหินที่เชื่อว่าเป็นลูกศรของพระราม การอธิบายว่า ดินสีขาวยที่ปรากฏในเมืองลพบุรีเกิดจากอิทธิฤทธิ์ความอ่อนแรงของลูกศรพระรามที่แผลงมาตกในเมืองลพบุรี การอธิบายว่า ลิงที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในเมืองลพบุรีเป็นลูกศิษย์ของเจ้าพ่อศาลพระกาฬ ฯลฯ

ส่วนในยุคการศึกษาเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ก็ได้มีการสร้างตัวบทในลักษณะที่หลากหลายเพื่อเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรมแบบทหาร นโยบายรัฐนิยม สถานที่สาธารณะ ฯลฯ ซึ่งตัวบทเหล่านี้ได้รับการรับรองความชอบธรรมในการดำรงอยู่จากชุดความรู้เกี่ยวกับความศิวไลซ์ในฐานะศาสตร์ที่รัฐชาติส่วนกลางนำมาเผยแพร่ โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้กำกับดูแลการแสดงออกของชาวเมืองลพบุรีอย่างเข้มข้นผ่านการบังคับใช้กฎหมาย บนพื้นฐานของภาควิธีปฏิบัติทางสังคมที่มีการนำขนบธรรมเนียมในการปฏิบัติตัวที่ภาครัฐส่วนกลางเป็นผู้กำหนดขึ้นภายใต้ชุดความรู้เกี่ยวกับความศิวไลซ์มาเผยแพร่ในเมืองลพบุรีอย่างกว้างขวาง (Smith, 2008) จนทำให้เมืองลพบุรีเกิดการพลิกโฉมหน้าจากเมืองที่เต็มไปด้วยพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ชาวเมืองลพบุรีทุกคนจะต้องให้ความเคารพอย่างเคร่งครัด ให้กลายเป็นเมืองที่ผู้คนปฏิบัติตามแบบแผนการปฏิบัติแบบใหม่เพื่อมุ่งสู่ความศิวไลซ์ที่สอดคล้องกับสิ่งที่ภาครัฐส่วนกลางต้องการ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการทางการศึกษาที่มีการใช้ตัวบท ภาควิธีปฏิบัติทางวาทกรรม และภาควิธีปฏิบัติทางสังคมในการสร้างการรับรู้ให้แก่ชาวเมืองลพบุรีอย่างประสานสอดคล้องกันเป็นจุดกำเนิดของอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษา และได้กลายเป็นอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีแบบที่ปรากฏ

อันเป็นผลรวมของอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่กระบวนการทางการศึกษาร่างขึ้น (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2562)

กระบวนการทางการศึกษากับการสร้างวินัยให้เมืองลพบุรี

นอกเหนือจากการใช้สัญญาเพื่อทำให้เกิดการครอบงำเชิงอำนาจแก่ชาวเมืองลพบุรี ผ่านกระบวนการทางการศึกษาแล้ว วินัยนับเป็นเครื่องมือสำคัญอีกประการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรีในฐานะที่พวกเขาเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ของการปฏิบัติการทางอำนาจในชีวิตประจำวัน ซึ่งวินัยดังกล่าวมีอยู่ด้วยกันหลายลักษณะ (Foucault, 1982) ขึ้นอยู่กับบริบทที่กระบวนการทางการศึกษาไปสร้างปฏิบัติการเชิงอำนาจให้เกิดขึ้น โดยวินัยได้สร้างให้ชาวเมืองลพบุรีมีการแสดงออกไปในทิศทางเดียวกันบนพื้นฐานของโลกทัศน์ชุดหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษา และวินัยอยู่ในฐานะความจริงที่ชาวเมืองลพบุรียึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันในแต่ละมิติ (Foucault, 1982) ซึ่งกล่าวได้ว่า วินัยที่ถูกสร้างขึ้นทั้งหมดได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเนื้อตัวร่างกายของชาวเมืองลพบุรีอย่างไม่สามารถปฏิเสธได้ ซึ่งการเข้าไปยุ่งเกี่ยวดังกล่าวได้ทำให้ชาวเมืองลพบุรีอยู่ในฐานะร่างทรงของอำนาจ จนกลายเป็นร่างทรงที่เชื่อเชื่อ (Docile Body) โดยบุคคลจะรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกฎระเบียบที่ถูกนำมาสร้างการรับรู้ผ่านกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำต่อเมืองลพบุรีได้ทำให้ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดสู่ผู้คนมีความแนบเนียนในการแผ่อำนาจเข้าควบคุมแบบแผนการตีความ การให้ความหมาย และการปฏิบัติผ่านทางการสร้างความเป็นปกติ (Normalization) ให้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรี (Gordon, 1980)

ความเป็นปกติข้างต้น ครอบคลุมตั้งแต่แบบแผนการคิดต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองพบเห็น และการปฏิบัติที่สอดคล้องกับความคิดนั้น ส่งผลให้ประชาชนรู้สึกได้ว่า ความรู้และอำนาจเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของตนเอง และมีการแสดงออกในฐานะที่เป็นธรรมชาติ ไม่ได้รู้สึกขัดเขินหรือถูกควบคุมแต่อย่างใด (ธีรยุทธ บุญมี, 2557) ซึ่งในแต่ละยุคทางการศึกษามีลักษณะของความ เป็นปกติที่แตกต่างกันตามเนื้อหาของความรู้ที่ถูกนำมาถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งการเกิดขึ้นของความปกติเหล่านี้มาจากการที่ชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาได้เข้าไปแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของชาวเมืองลพบุรีในระดับที่มากแล้ว จนทำให้ผู้คนไม่รู้ว่าตนเองกำลังถูกกระทำจากอำนาจที่เข้ามาครอบงำ โดยการเกิดขึ้นของคุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นของชาวเมืองลพบุรี มาจากการที่ในแต่ละยุคทางการศึกษามีการนำตัวบท ภาควิธีการทางวาทกรรม และภาควิธีการทางสังคมมาใช้ในการสร้างการรับรู้ของกระบวนการทางการศึกษา จนส่งผลให้อำนาจที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นมีความแนบเนียนในครอบงำ แตกต่างจากการ

ครอบงำอำนาจในลักษณะของการบังคับอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากการครอบงำดังกล่าวเป็นการครอบงำในลักษณะของการขู่ให้กลัว ในบริบทที่บุคคลไม่ได้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจดังกล่าวด้วย (Foucault, 1982)

ในกรณีของเมืองลพบุรี จะเห็นได้ว่า ความเป็นปึกติส่วนใหญ่ที่ถูกสร้างขึ้นในแต่ละยุคทางการศึกษามีลักษณะที่อิงอยู่กับสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก แม้รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุผลของการแสดงออกในชาวเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษาจะมีความแตกต่างกันก็ตาม เห็นได้จากยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ที่มีการสร้างโลกทัศน์ให้ชาวเมืองลพบุรีมองว่าตนเองตกอยู่ภายใต้อำนาจเหนือธรรมชาติ ผ่านการนำตำนานและเรื่องเล่ามาสวมทับกับสถานที่ต่าง ๆ ภายในเมืองลพบุรี ส่งผลให้ชาวเมืองลพบุรีมีการปฏิบัติตามสิ่งที่อยู่ภายในเมืองอย่างเคร่งครัดบนพื้นฐานของความเคารพยำเกรง เช่นเดียวกับในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม และยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คน ที่กระบวนการทางการศึกษาได้มุ่งเน้นให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรีในฐานะเมืองที่เมืองดังกล่าวมีคุณค่าเป็นของตนเอง โดยชี้ให้เห็นว่า สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวของชาวเมืองลพบุรีนั้นล้วนถูกรังสรรค์ขึ้นมาด้วยความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญาที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมืองดังกล่าวมาตั้งแต่อดีต (Dutta, 2020) ประกอบกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใช้สำหรับทำให้ชาวเมืองลพบุรีเห็นความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ ในฐานะที่สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือสะท้อนภาพความเจริญรุ่งเรืองของเมืองลพบุรีที่มีมาตั้งแต่อดีต ตลอดจนบรรพชนในท้องถิ่นที่มีความสามารถและความชาญฉลาดในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้อนุชนรุ่นหลังได้เข้าไปสัมผัส ซึ่งกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะของการสร้างการรับรู้ผ่านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้นได้ดำเนินการควบคู่กับการสร้างกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ชาวเมืองลพบุรีได้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเสริมให้การรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าในท้องถิ่นของตนเองมีความเข้มข้นมากขึ้น โดยการจัดกระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความจริงเกี่ยวกับเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษาผ่านทางความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา จนก่อให้เกิดความปึกติทางความคิดและการกระทำขึ้น (Rahmasiri and Nurhayati, 2019)

วงศาวិทยา : การจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกระบวนการทางการศึกษาเพื่อประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรี

การเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรี เมื่อนำมาศึกษาด้วยวิธีการแบบวงศาวิทยา (Genealogy) ของ Foucault (1982) แล้ว กล่าวได้ว่า วิธีการดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นภาพของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีในฐานะของสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามา

จัดกระทำต่อชาวเมืองลพบุรี จนก่อให้เกิดอำนาจที่ส่งอิทธิพลต่อชาวเมืองลพบุรี ทั้งทางด้านความคิดและการปฏิบัติจากการที่ความรู้หลากหลายชุดที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปะทะ การประสาน การบูรณาการ การเบียดขับ ฯลฯ ซึ่งการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของชุดความรู้ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการประกอบสร้างของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Relation of Power) ระหว่างความรู้ชุดต่าง ๆ ที่มีพื้นฐานจากกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษา (ธงชัย วินิจกุล, 2562) ซึ่งชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาแต่ละชุดมีลักษณะที่แตกต่างกัน จึงทำให้ชุดความรู้แต่ละชุดไม่สามารถปรากฏตัวในลักษณะเดียวกันได้บนพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้น โดยกระบวนการทางการศึกษาที่ได้รับชัยชนะในการแก่งแย่งแข่งขันก็จะสามารถถ่ายทอดชุดความรู้ที่มีอำนาจในการส่งอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของชาวเมืองลพบุรีในฐานะความจริงชุดใหญ่ที่ผู้คนสมมติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างเป็นองค์รวม (Foucault, 1982) ซึ่งการแสดงออกของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละรูปแบบล้วนถูกขับเคลื่อนด้วยอำนาจจากชุดความรู้ที่เข้ามามีอำนาจทำให้เกิดความคิดและการแสดงออกในแต่ละลักษณะทั้งสิ้น ส่วนกระบวนการทางการศึกษาที่พ่ายแพ้ต่อกระบวนการทางการศึกษาชุดอื่นก็จะไม่สามารถผลิตชุดความรู้ของตนเองขึ้นมาสร้างอำนาจในการครอบงำชาวเมืองลพบุรีได้อย่างชัดเจน สืบเนื่องจากชุดความรู้ที่ถูกผลิตขึ้นมานั้นจะถูกอิทธิพลของชุดความรู้กระแสหลักที่ถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่มีชัยชนะเหนือกว่าตนเองกดทับให้หายไปจากพื้นที่ของการแข่งขัน หรือกลายเป็นส่วนหนึ่งของความรู้ดังกล่าว (Foucault, 1982)

ทั้งนี้ ธรรมชาติการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีมิได้มีลักษณะของการแก่งแย่งแข่งขัน หรือกดทับกันในระหว่างกระบวนการทางการศึกษาแต่ละชุด เพื่อเอาชนะกันในการถ่ายทอดชุดความรู้ที่ส่งอิทธิพลต่อชาวเมืองลพบุรีเพียงอย่างเดียว แต่ยังมี การเข้ามารวมกันของกระบวนการทางการศึกษาแต่ละชุดเพื่อร่วมกันถ่ายทอดชุดความรู้ต่าง ๆ ขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรีได้ทำให้เกิดชุดของความจริงขนาดใหญ่ที่ส่งอิทธิพลต่อการรับรู้ของชาวเมืองลพบุรี ซึ่งความจริงดังกล่าวได้ทำให้เกิดระเบียบปฏิบัติชุดใหญ่ของชาวเมืองลพบุรีขึ้น และระเบียบชุดนี้ก็ได้กลายเป็นแนวทางการแสดงออกของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละมิติของการดำเนินชีวิต แม้ว่าจะก่อนที่จะมีการเข้ามารวมตัวกันของความรู้ดังกล่าว (ธีรยุทธ บุญมี, 2557) กระบวนการทางการศึกษาแต่ละชุดอาจจะมีคุณลักษณะที่เป็นเอกภาพของตนเอง ซึ่งไม่ได้มีความเชื่อมโยงกัน จากการที่กระบวนการทางการศึกษาดังกล่าวเกิดขึ้นในยุคทางการศึกษาที่แตกต่างกัน แต่เมื่อกระบวนการทางการศึกษา

แต่ละชุดมีการเข้ามารวมตัวกันแล้ว ก็ได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่เชิงการเกื้อกูลระหว่างกัน จนทำให้เกิดความราบรื่นในการแผ่ขยายอำนาจครอบงำชาวเมืองลพบุรีในแต่ละมิติของการดำเนินชีวิต (Bastalich, 2009) โดยชุดความรู้ที่ถูกรวบรวมขึ้นจากการเข้ามารวมตัวของกระบวนการทางการศึกษาจะปรากฏตัวในฐานะของสิ่งที่อธิบายลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีในแต่ละมิติ และแต่ละมิติมีผลเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีทั้งสิ้น เห็นได้จากในกรณีของเมืองลพบุรีที่อัตลักษณ์ทั้ง 8 ชุดของเมืองดังกล่าวได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับชาวเมืองลพบุรีในทุกช่วงวัย อย่างเป็นองค์รวมทั้งในเชิงความคิดและการแสดงออก ทุกขณะของการดำเนินชีวิต โดยการกระทำของชาวเมืองลพบุรีล้วนเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ที่ชาวเมืองลพบุรีรับรู้กันเป็นอย่างดีทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น เป็นลิง ความศักดิ์สิทธิ์ เกียรติภูมิ วีรบุรุษ ฯลฯ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีตั้งอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการทางการศึกษาที่อยู่เบื้องหลังการขับเคลื่อนให้เกิดการครอบงำเชิงอำนาจในลักษณะต่าง ๆ ทั้งในเชิงของความร่วมมือและการแข่งขันระหว่าง (Poorghorban, 2023) อันเป็นลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ดำรงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวสามารถเกิดความเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีเหตุปัจจัยเกิดขึ้นในแต่ละบริบท โดยลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์เมืองลพบุรีในฐานะสิ่งที่มีความเป็นพลวัต (Dynamic) มิได้เป็นสิ่งที่มีความแน่นอนตาย หรือคงที่ตลอดไป (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2562) ซึ่งการใช้วิธีโบราณคดีของความรู้ (Archaeology of Knowledge) ในการศึกษาเมืองลพบุรีช่วยฉายให้เห็นภาพอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษาที่มีความแตกต่างกันตามกระบวนการทางการศึกษาที่ถ่ายทอดความรู้ อันเป็นอำนาจในการครอบงำและเมื่อนำมาศึกษาภาพการศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์เมืองลพบุรีในลักษณะดังกล่าว มาศึกษาต่อด้วยวิธีการวงศาวิทยา (Genealogy) ก็จะทำให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจในแต่ละลักษณะที่ดำรงอยู่ระหว่างกระบวนการทางการศึกษาที่ถ่ายทอดชุดความรู้สู่ชาวเมืองลพบุรี (ธงชัย วินิจกุล, 2562) จะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีทั้ง 8 ชุดล้วนเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกระบวนการทางการศึกษาที่ถ่ายทอดชุดความรู้เพื่อสร้างการครอบงำเชิงอำนาจในแต่ละยุคทางการศึกษา จนก่อให้เกิดการสร้างการรับรู้แก่ชาวเมืองลพบุรีทั้งสิ้น โดยอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีแต่ละชุดล้วนเกิดขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาหลายลักษณะที่เข้ามาประกอบกัน จนส่งผลให้เกิดความรู้หลากหลายชุด และชุดความรู้เหล่านี้ก็ได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันในแต่ละลักษณะ และก่อให้เกิดอัตลักษณ์ขึ้น (Foucault, 1982) เช่น อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งลิง ที่ประกอบด้วยกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะของการสร้างความน่าเคารพยำเกรง ร่วมกับการสร้างระเบียบปฏิบัติและ

การสร้างความรู้สึภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองลพบุรี ผ่านการใช้เครื่องมือทางการศึกษาหลากหลายรูปแบบเข้ามาประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็นตำนาน เรื่องเล่า สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ภูมิทัศน์ของพื้นที่ ฯลฯ

กระบวนการทางการศึกษาในแต่ละลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นล้วนเกิดขึ้นในยุคทางการศึกษาที่แตกต่างกัน ก่อนที่กระบวนการทางการศึกษาเหล่านี้จะเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันจนก่อให้เกิดชุดความรู้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น การสร้างความรู้สึภาคภูมิใจในนครพญาเกรงมักถูกใช้มากในยุคการศึกษาเพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ที่มุ่งเน้นให้ชาวเมืองลพบุรียึดโยงตนเองอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติในลักษณะของการสยบยอม ส่วนการสร้างความรู้สึภาคภูมิใจเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกนำมาใช้มากในยุคการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น รวมทั้งยุคการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมและยุคการศึกษาเพื่อเสริมพลังแก่ผู้คน ที่มุ่งสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง และรับรู้ ว่า ท้องถิ่นของตนเองมีความยิ่งใหญ่ของตนเองมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเมื่อกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษาเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันแล้ว (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2562) ก็ได้ทำให้เกิดอัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งลิงที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง นั่นคือ การเป็นเมืองที่ส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองของชาวเมืองลพบุรีในฐานะที่ท้องถิ่นมีลิงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยลิงดังกล่าวอยู่ในฐานะของสิ่งที่ได้รับการคุ้มครองจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังนั้น ลิงเหล่านี้จึงได้รับความเคารพยำเกรงจากชาวเมืองลพบุรี แตกต่างจากลิงทั่วไปที่จะอยู่ในฐานะของสัตว์ชนิดหนึ่งเท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งลิง ได้เปิดพื้นที่ให้กับชุดความรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์และชุดความรู้เกี่ยวกับความภาคภูมิใจที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละยุคได้แสดงตัวตนของตนเองออกมาร่วมกัน (Bastalich, 2009) จากการที่ชุดความรู้ทั้งสองสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน จนชุดความรู้ดังกล่าวมีอำนาจในการสร้างอิทธิพลต่อการมองเมืองลพบุรีของประชาชนทั่วไปในรูปแบบของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่มีผลต่อการนิยามตัวตนของผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองดังกล่าว (ธีรยุทธ บุญมี, 2557)

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นสามารถพบได้เช่นเดียวกันในอัตลักษณ์เมืองลพบุรีชุดอื่น ๆ ด้วย เพียงแต่ลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวจะมีความแตกต่างกันออกไป (Poorghorban, 2023) ซึ่งความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาชุดหนึ่งสามารถทำให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีขึ้นได้หลายชุด เพียงแต่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีอยู่ในระหว่างชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษาเหล่านี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป จนก่อให้เกิดอัตลักษณ์ในลักษณะ

ที่แตกต่างกันด้วย เช่น ชุดความรู้เกี่ยวกับความน่าเคารพยำเกรงที่อยู่อัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่ง
 ลิงได้สร้างให้เกิดอัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดขึ้น จากการที่ชุดความรู้เกี่ยวกับ
 ความน่าเคารพยำเกรงได้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการสร้างให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีใน
 ฐานะเมืองที่เป็นที่สถิตของอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่นเดียวกับอัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งลิงที่ชุด
 ความรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ได้เข้ามาสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีในฐานะที่เชื่อมโยงกับ
 อำนาจเหนือธรรมชาติด้วย ดังนั้น จะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์แต่ละชุดที่ปรากฏเป็นสิ่งที่มีความยืดโยง
 ระหว่างกัน จากการที่อัตลักษณ์เหล่านี้ได้ถูกจัดกระทำจากองค์ความรู้ชุดเดียวกัน ทำให้อัตลักษณ์
 แต่ละชุดที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกันโดยอัตโนมัติ (Willmott, 2014) เช่น ในกรณีความซ้อนทับกัน
 ระหว่างอัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งลิงและอัตลักษณ์การเป็นเมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกชุด
 ความรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์สร้างขึ้น โดยภายใต้ความสัมพันธ์นี้ ลิงอยู่ในฐานะส่วนประกอบ
 หนึ่งของความศักดิ์สิทธิ์ในบริบทของเมืองแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกชุดความรู้เกี่ยวกับความ
 ศักดิ์สิทธิ์อธิบายไว้ ซึ่งกล่าวได้ว่า อัตลักษณ์ทั้งสองชุดมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะที่
 เกื้อกูลต่อกัน ส่งผลให้เกิดอำนาจในการสร้างการรับรู้และการปฏิบัติตามของชาวเมืองลพบุรีได้
 มาก (Foucault, 1982) เนื่องจากชุดความรู้ดังกล่าวสามารถสร้างอธิบายและความเป็นเหตุเป็นผล
 เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวของชาวเมืองลพบุรี อันนำไปสู่การกำหนดแนวทางการปฏิบัติของ
 ชาวเมืองลพบุรี เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบการมองสิ่งเหล่านี้ (Willmott, 2014)

ดังนั้น การจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกระบวนการทางการศึกษาที่
 ถ่ายทอดชุดความรู้ต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการกำหนดทิศทางการศึกษาลักษณะ
 อัตลักษณ์เมืองลพบุรีว่าจะเป็นอย่างไร ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่อัตลักษณ์แต่ละ
 ชุดถูกสร้างขึ้นจากองค์ความรู้ชุดเดียวกัน ในกรณีของเมืองลพบุรีนั้น จะเห็นได้ว่า การจัดระเบียบ
 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของการเกื้อกูลต่อกันระหว่างองค์ความรู้ต่าง ๆ
 ที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา เช่น การมีอัตลักษณ์เป็นเมืองแห่งลิงที่ชุดความรู้
 เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์และองค์ความรู้เกี่ยวกับความภาคภูมิใจมีการเข้ามาเกื้อกูลกัน จนทำให้
 ชาวเมืองลพบุรีเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นของตนเองที่มีลิงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก
 บนพื้นฐานของการให้ความเคารพยำเกรงต่อลิงเหล่านี้ในฐานะที่ลิงเหล่านี้เป็นสัตว์ที่เชื่อมโยงกับ
 อำนาจเหนือธรรมชาติ ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว หรือในกรณีของอัตลักษณ์ของการเป็นเมืองแห่งผู้นำ
 ประเทศและเมืองแห่งวีรบุรุษที่ชุดความรู้เกี่ยวกับความภาคภูมิใจมาผสานเข้ากับชุดความรู้
 เกี่ยวกับเรื่องราวในเชิงพัฒนาการที่ถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางการศึกษา

อัตวิพากษ์ต่อข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

อัตวิพากษ์เพื่อการอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่น

การดำรงรักษาอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีให้ดำรงอยู่นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความมั่นคงด้านสังคม จิตวิทยาให้กับชาวเมืองลพบุรีเอง เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงถึงรากเหง้าความเป็นตัวตนของผู้คนในสังคม จากการที่ผู้คนกลุ่มนี้ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาหล่อหลอมให้เกิดความจริงชุดหนึ่งที่ใช้อธิบายการดำรงอยู่ในทุกมิติของชาวเมืองลพบุรี ซึ่งความจริงชุดดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่กระบวนการคิด การตีความ ไปจนถึงการแสดงออกในแต่ละโอกาส โดยเมื่อพิจารณาถึงการดำเนินการของภาครัฐที่ดำเนินการอยู่ ในกรณีของเมืองลพบุรี นับว่ายังเป็นการดำเนินการอนุรักษ์ที่เป็นการสร้างให้เกิดความยั่งยืนทางกายภาพภายนอกเท่านั้น ไม่ได้มีการเข้าไปจัดกระบวนการเพื่อให้เกิดการธำรงรักษาอัตลักษณ์จากพื้นฐานของท้องถิ่นที่จะนำไปสู่การสร้างให้เกิดความยั่งยืนในเชิงการอนุรักษ์และการสืบทอดทางภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นเอง ดังจะเห็นได้จากการอนุรักษ์ที่ดำเนินการอยู่ในเมืองลพบุรีจะเป็นการอนุรักษ์เพื่อให้เกิดความยั่งยืนแก่สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างโบราณสถาน โดยจะเห็นได้ว่า โบราณสถานทุกแห่งภายในเมืองลพบุรีล้วนได้รับการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบเป็นอย่างดี ทำให้เมืองลพบุรีมีโบราณสถานที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดเป็นจำนวนมาก ทั้งโบราณสถานที่มีลักษณะซากปรักหักพังที่มีไว้สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ของบุคคลทั่วไป และโบราณสถานที่ยังคงถูกใช้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนเข้าไปใช้ประกอบพิธีกรรมตามคติความเชื่อของตนเอง อย่างศาลลูกศร และศาลพระกาฬ

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการอนุรักษ์ในลักษณะดังกล่าวเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอต่อการทำให้เมืองลพบุรียังคงรักษาความเป็นตัวตนของตนเองไว้ได้ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามา เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์เป็นสิ่งที่ทำให้หลายสิ่งหลายอย่างบนโลกมีการเข้ามามีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและไร้ขีดจำกัด ส่งผลกระทบต่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีให้ดำรงอยู่ เนื่องจากรากฐานของอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีเกิดขึ้นจากการกระทำของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาถ่ายทอดชุดความรู้ชุดหนึ่งให้แก่ชาวเมืองลพบุรี จนทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดโลกทัศน์และแบบแผนการปฏิบัติตัวในมิติต่าง ๆ ขึ้น และสิ่งเหล่านี้ก็ได้ถูกส่งต่อกันเป็นเวลายาวนานจากรุ่นสู่รุ่น จนทำให้เกิดชุดของความจริงขนาดใหญ่ที่เป็นส่วนหนึ่งของตัวตนชาวเมืองลพบุรี แต่เมื่อมีกระแสโลกาภิวัตน์พัดผ่านเข้ามา ย่อมทำให้มีชุดของความรู้จากสังคมภายนอกเข้ามากระทำให้หลายสิ่งหลายอย่างในเมืองลพบุรีเปลี่ยนแปลง

ไป โดยเฉพาะในส่วนของสิ่งที่เป็นามธรรมอย่างความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของชาวเมืองลพบุรี จากการที่กระแสโลกาภิวัตน์อยู่ในฐานะของกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาหล่อหลอมให้สังคมทุกแห่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของระเบียบโลกใหม่ (New World Order) ซึ่งระเบียบโลกใหม่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นชุดของแบบแผนทางความคิดและการปฏิบัติที่มีลักษณะที่เหมือนกัน ในขณะที่ท้องถิ่นแต่ละแห่งบนโลกใบนี้ต่างมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง ดังนั้น หากปล่อยให้กระแสโลกาภิวัตน์เข้ามามีบทบาทกับท้องถิ่นเพียงฝ่ายเดียวไปตลอด ก็ย่อมจะทำให้ความเป็นท้องถิ่นเกิดการเลือนหายไป

ดังนั้น การทำให้ชาวเมืองลพบุรีกลายเป็นผู้กระทำการ (Agency) ในการอนุรักษ์ลักษณะความเป็นท้องถิ่นให้คงอยู่จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง โดยการดำเนินการควรเริ่มต้นจากการสร้างให้ชาวเมืองลพบุรีทุกกลุ่มเกิดความตระหนักในตัวตนของตนเองที่มีความยึดโยงกับความเป็นท้องถิ่นผ่านการจัดการกระบวนการทางการศึกษาในลักษณะที่หลากหลาย เพื่อให้ความเป็นเมืองลพบุรีปรากฏอยู่ในทุกแง่มุมของการดำเนินชีวิตของบุคคลกลุ่มนี้ อันจะนำไปสู่การสร้างให้เมืองลพบุรีกลายเป็นเมืองที่ประชาชนทุกคนมีความเข้มแข็งในเชิงจิตวิญญาณความรักในท้องถิ่นที่มาจากความตระหนักรู้ในคุณค่าของท้องถิ่นที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งในการจัดการกระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างความยั่งยืนในการอนุรักษ์ลักษณะความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรีนั้น ควรดำเนินการทั้งในลักษณะของการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการทำให้ลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีปรากฏอยู่ทั่วทุกหนแห่ง เพื่อให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดการซึมซับผ่านการมองเห็น และการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของความเป็นเมืองลพบุรีให้มีความเข้มข้นมากขึ้นในหมู่ชาวเมืองลพบุรีเอง เพื่อให้บุคคลกลุ่มนี้เกิดแรงกระตุ้นในการอนุรักษ์สิ่งที่เป็ลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีไว้ การดำเนินการจำเ็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดกระบวนการทางการศึกษาชุดใหญ่ที่สามารถสร้างความยั่งยืนในการดำเนินการได้อย่างแท้จริงจากการที่แต่ละภาคส่วนล้วนมีศักยภาพที่เฉพาะในส่วนของตนเอง โดยในส่วนของภาครัฐที่เป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพด้านบุคลากรและงบประมาณ ควรมีการเข้ามาเป็นตัวกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างให้เกิดกระบวนการทางการศึกษาที่เป็นไปในทิศทางที่ส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งที่สื่อถึงความเป็นตัวตนของเมืองลพบุรีขึ้น ซึ่งแนวทางในการดำเนินการหลักของภาครัฐคือ การดึงเอาภาคประชาสังคมแต่ละภาคส่วนที่มีอยู่ในจังหวัดลพบุรีเข้ามาจัดตั้งในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มในการดำเนินการ รวมถึงเกิดความครอบคลุมในการดำเนินการแก่ชาวเมืองลพบุรีทุกภาคส่วน

สิ่งที่มีความสำคัญในการสร้างให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์ลักษณะเฉพาะของความเป็นเมืองลพบุรีไว้ก็คือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุดความรู้ขนาดใหญ่เกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีให้เกิดขึ้น โดยความเข้มแข็งดังกล่าวเป็นสิ่งที่ได้มาจากการตกผลึกทางความคิดร่วมกันระหว่างชาวเมืองลพบุรีภาคส่วนต่าง ๆ แม้ว่าชุดความรู้เดิมที่ชาวเมืองลพบุรีเคยสมานกันอยู่ในชีวิตประจำวันจะมีอยู่แล้ว แต่ชุดความรู้ดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่ยังไม่ได้มีการรวบรวมให้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมในลักษณะที่เป็นกลุ่มก้อน มีเพียงความเชื่อและการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเท่านั้น ดังนั้น จึงควรจัดให้มีการรวบรวมชุดความรู้ที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีให้เป็นกิจลักษณะ โดยอาจมีการจัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ในการรวบรวมและเผยแพร่ชุดความรู้ที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีอย่างถาวร เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการดำเนินการ นอกจากนี้ ยังควรมีการจัดกระบวนการทางการศึกษาเพื่อเผยแพร่ลักษณะเฉพาะของความเป็นเมืองลพบุรีในลักษณะที่สอดแทรกไปกับการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวเมืองลพบุรี อันจะทำให้ชุดความรู้เหล่านี้ได้รับการสืบทอดและสามารถแสดงตัวตนออกมาได้อย่างแพร่หลาย บนพื้นฐานของการมีหน่วยงานที่คอยให้การสนับสนุนอยู่ตลอด จากแนวทางเกี่ยวกับการอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาสร้างข้อสรุปในลักษณะแผนภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 98 แนวทางการอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่น

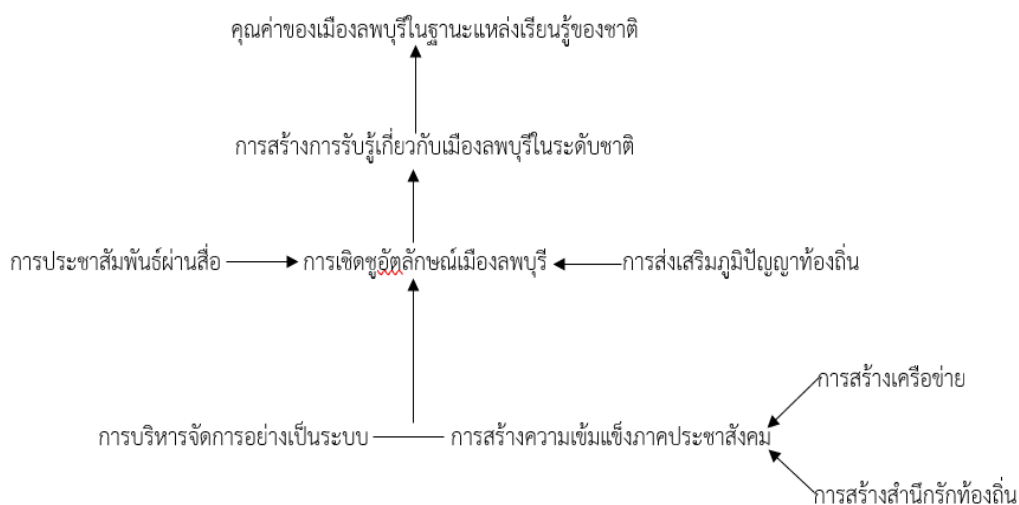
อัตวิพากษ์เพื่อการสร้างแหล่งเรียนรู้ของชาติ

เมื่อพิจารณาลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีจากผลการวิจัย จะพบว่า เมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่มีความสลับซับซ้อนในแง่ของลักษณะเฉพาะตัว เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวได้ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำอย่างต่อเนื่องในทุกช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดแบบแผนทางความและรูปแบบการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะตัวขึ้น ซึ่งจากลักษณะดังกล่าว นับเป็นโอกาสที่สำคัญยิ่งในการทำให้เมืองลพบุรีมิใช่เป็นเพียงแหล่งเรียนรู้ที่มีไว้สำหรับให้ผู้คนในท้องถิ่นได้ชื่นชมและเกิดความภาคภูมิใจเท่านั้น แต่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้บุคคลในชาติทั้งหมดได้เข้ามาร่วมเรียนรู้เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าในดินแดนที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยด้วย เนื่องจากเมืองลพบุรีเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยสิ่งที่บ่งบอกถึงประวัติความเป็นมาอันยาวนานของพื้นที่ โดยแต่ละสิ่งที่อยู่ในเมืองลพบุรีล้วนแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพชนในอดีตที่ดำรงสรรค์ให้เกิดขึ้น ผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาหล่อหลอมพวกเขาเหล่านั้น แม้ว่าเมื่อมองในภาพรวม เมืองลพบุรีจะเป็นเมืองที่ไม่ได้มีขนาดใหญ่มากนักเมื่อเทียบกับเมืองอื่นที่ถูกนิยามว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย แต่ด้วยมรดกทางภูมิปัญญาในแต่ละลักษณะที่มีอยู่ในเมืองดังกล่าว ทำให้เมืองลพบุรีสามารถเป็นที่รู้จักของคนในพื้นที่อื่นมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การที่จะยกระดับให้เมืองลพบุรีมีสถานภาพเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชาติจึงนับเป็นสิ่งที่สมควรต่อยอดให้เกิดขึ้น เพื่อเผยแพร่คุณค่าที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีให้ปรากฏแก่สายตาของผู้คนในพื้นที่อื่น อันเป็นการสร้างประโยชน์ในเชิงการศึกษาให้เกิดขึ้นในภาพรวมของประเทศด้วย ทำนองเดียวกับเมืองอื่นที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายมาก่อนแล้วอย่างพระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และกำแพงเพชร ซึ่งเมืองทั้งสามแห่งประสบความสำเร็จในการผลักดันตนเองให้ได้รับการประกาศยกย่องว่าเป็นเมืองมรดกโลกจากองค์การยูเนสโกได้เป็นผลสำเร็จ

อย่างไรก็ตาม ในการทำให้เมืองลพบุรีกลายเป็นเมืองที่ได้รับการยอมรับในฐานะแหล่งเรียนรู้ของชาติตามความหมายนี้ มิได้มุ่งหมายให้มีการเดินตามรอยของเมืองที่ได้รับการองค์การยูเนสโกเสียทั้งหมด เนื่องจากเมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีศักยภาพในการดำรงอยู่ได้ในฐานะเมืองที่มีความสำคัญในสายตาของบุคคลในชาติได้ โดยไม่ต้องได้รับการประกาศยกย่องจากองค์กรระหว่างประเทศใด จากการที่เมืองลพบุรีมีความเข้มแข็งในเชิงแบบแผนทางภูมิปัญญาที่สั่งสมมาในแต่ละยุคทางการศึกษา ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมอย่างสถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ การแสดงออกในชีวิตประจำวันของผู้คน ฯลฯ และสิ่งที่เป็นนามธรรมอย่างตำนาน ความคิด ความเชื่อ กฎระเบียบ ข้อห้าม-ข้อปฏิบัติ ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรียึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนในแต่ละมิติอยู่เดิมแล้ว ดังนั้น จึงสามารถนำจุดแข็งดังกล่าวมา

พัฒนาต่อยอด เพื่อแสดงให้เห็นชาวไทยในพื้นที่อื่น ตลอดจนชาวโลกได้เห็นว่า เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีคุณค่าเป็นของตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องได้รับการประกาศให้คุณค่าจากองค์กรใด เนื่องจากบุคคลทั้งหลายล้วนมีการให้คุณค่าต่อเมืองดังกล่าวอย่างแข็งขันอยู่แล้ว กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการสร้างให้เมืองลพบุรีมีความโดดเด่นขึ้นมาในสายตาของบุคคลภายนอกบนพื้นฐานของความเป็นตัวตนที่มีอยู่ในท้องถิ่นเอง โดยมุ่งเชิดชูอัตลักษณ์เฉพาะที่มีอยู่ให้เป็นที่รับรู้ของบุคคลทั่วไปผ่านการบริหารจัดการในเชิงการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นแก่การดำเนินการ ซึ่งหัวใจสำคัญของการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวอยู่ที่การสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาคมชาวเมืองลพบุรีให้มีศักยภาพในการเชิดชูอัตลักษณ์ของท้องถิ่นให้ปรากฏแก่สายตาของบุคคลอื่นอย่างเป็นสากล เพื่อนำไปสู่การเห็นคุณค่าของเมืองลพบุรีอย่างเป็นวงกว้างต่อไป

แม้บริบทของเมืองลพบุรีจะเป็นเมืองที่ถูกผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชาติไทย อย่างชัดเจนมาตั้งแต่ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ที่คณะรัฐบาลในสมัยนั้นพยายามสร้างการรับรู้ว่า ดินแดนทั้งหลายล้วนเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติที่มีหน้าที่ในการปฏิบัติตามนโยบายที่รัฐชาติกำหนด เพื่อสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้เกิดขึ้นแก่รัฐชาติในภาพรวมก็ตาม แต่การสร้างให้เมืองลพบุรีกลายเป็นเมืองที่เป็นแหล่งเรียนรู้ของชาติก็นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากรัฐไทยเกิดจากการผนวกรวมดินแดนที่มีความแตกต่างหลากหลายในแต่ละมิติ โดยเฉพาะในส่วนของสังคมวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน ซึ่งการที่จะสร้างให้คนในชาติเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น มิใช่ดำเนินการแต่เฉพาะในส่วนของการนำนโยบายจากรัฐชาติส่วนกลางมาบังคับใช้ เพื่อสร้างให้บุคคลเกิดชุดความคิดและมีการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันเท่านั้น แต่จะต้องดำเนินการให้บุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลายมีความเข้าใจในรากเหง้าของกันและกันด้วย เพื่อให้บุคคลเหล่านี้รับรู้ถึงที่มาที่ไปที่ทำให้ตนเองและบุคคลอื่นมีความแตกต่างกัน โดยเมืองลพบุรีนับเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่สามารถยกขึ้นเป็นกรณีศึกษาเพื่อสร้างให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนในชาติได้ เพื่อให้บุคคลในท้องถิ่นอื่นเกิดความเข้าใจในลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นและเกิดการถอดบทเรียนที่นำไปสู่ความเข้าใจที่ว่า ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ท้องถิ่นแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันนั้น มิใช่เป็นความแตกต่างที่ถูกกำหนดมาตั้งแต่แรก แต่ความแตกต่างดังกล่าวมาจากกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกระทำ หากมองในแง่นี้ กล่าวได้ว่า แท้ที่จริงแล้วความแตกต่างทั้งหลายล้วนเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นทั้งสิ้น มิใช่สิ่งที่ถูกกำหนดมาตั้งแต่ต้น จากแนวทางเกี่ยวกับการสร้างแหล่งเรียนรู้ของชาติที่กล่าวมาข้างต้น สามารถนำมาการสร้างข้อสรุปในลักษณะแผนภาพต่อไปนี้

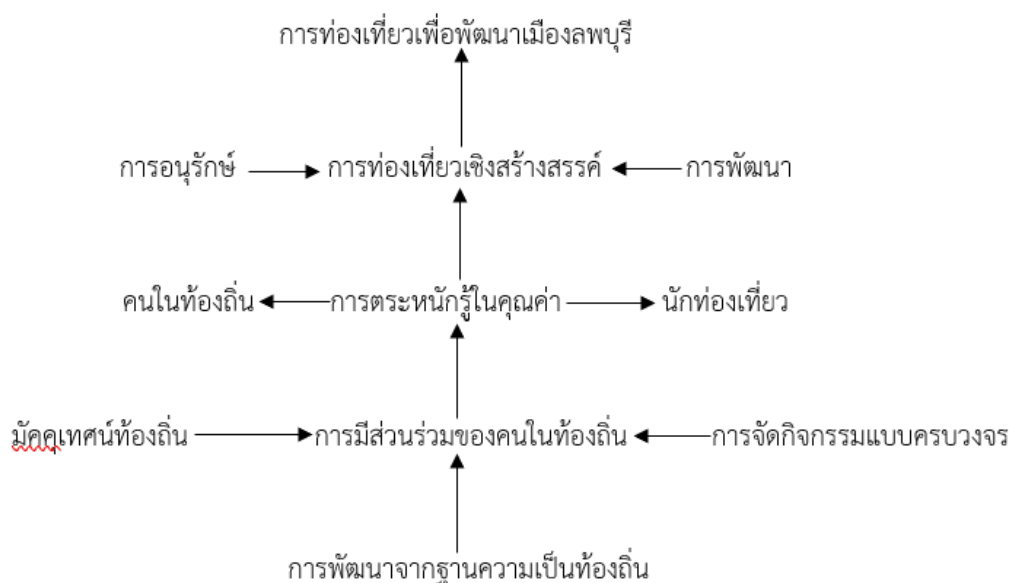
ภาพประกอบ 99 แนวทางการสร้างแหล่งเรียนรู้ของชาติ

อรรถวิพากษ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

จากพื้นฐานของเมืองลพบุรีที่เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยสิ่งที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งถูกหล่อหลอมขึ้นมาจากระบบการทางการศึกษาในแต่ละยุคทางการศึกษานั้น ทำให้เมืองลพบุรีเกิดลักษณะเฉพาะที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงการท่องเที่ยวได้ เนื่องจากกระบวนการทางการศึกษาได้เข้ามากระทำทำให้ชาวเมืองลพบุรีเกิดแบบแผนทางความคิดและการกระทำไปในทิศทางเดียวกัน อันนำไปสู่การเกิดปรากฏการณ์ทางสังคมในแต่ละลักษณะขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรีในแต่ละยุคทางการศึกษา โดยทุกภาคส่วนสามารถแสวงประโยชน์จากลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีดังกล่าวได้ด้วยการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งการท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นการท่องเที่ยวที่จะนำไปสู่การส่งเสริมความเข้าใจซึ่งกันและกันของคนในสังคมไทยให้เกิดขึ้น ควบคู่กับความเพลิดเพลิน

ในการนำลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องตระหนักถึงก็คือ การส่งเสริมการเผยแพร่ลักษณะความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรีให้ปรากฏออกไปสู่สายตาของบุคคลในท้องถิ่นอื่นให้ได้อย่างครบถ้วนมากที่สุด เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าที่มีอยู่ในเมืองลพบุรี และต้องการที่จะเข้ามาชื่นชมในคุณค่าเหล่านั้น โดยแนวทางการดำเนินการสำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น คือ การใช้กระบวนการทางการศึกษาในการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับประชาชนที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองลพบุรีทั้งเชิงรุกและเชิงรับ สำหรับการดำเนินการเชิงรับนั้น สามารถดำเนินการ

ได้ผ่านทางการให้ความรู้แก่บุคคลที่สนใจเข้ามาศึกษาอย่างเต็มที่ โดยอาศัยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อสร้างให้เกิดพลังในการดำเนินการ ส่วนเชิงรุกนั้น ควรมีการออกไปนำเสนอลักษณะเฉพาะของความเป็นเมืองลพบุรีให้ผู้คนในท้องถิ่นอื่นได้รับรู้ผ่านการจัดกิจกรรมในลักษณะของการประชาสัมพันธ์แบบเคลื่อนที่ อันเป็นกระบวนการทางการศึกษาอย่างหนึ่งที่มีได้ รอคอยให้ผู้คนเดินทางเข้ามารับรู้เพียงอย่างเดียว ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเข้าร่วมไปอยู่ในโลกทางสังคม (Social World) ของชาวเมืองลพบุรีในทุกมิติ เพื่อให้พวกเขาเหล่านั้นได้เกิดการเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรมของชาวเมืองลพบุรีที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากกระบวนการทางการศึกษาแต่ละยุค ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง นั่นคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยเฉพาะในส่วนของภาคประชาสังคมนับเป็นกลไกสำคัญยิ่งที่จะขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ เนื่องจากภาคประชาสังคมประกอบด้วยบุคคลส่วนใหญ่ของเมืองลพบุรีที่ได้ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำให้เกิดความคิด ความเชื่อ ตลอดจนแบบแผนการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน รวมทั้งมีการสืบทอดแบบแผนดังกล่าวจากรุ่นสู่รุ่นมาเป็นเวลานาน ดังนั้น ในการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องอาศัยภาคประชาสังคมในการเข้ามาบรรยายให้ความรู้ ตลอดจนนำชมวิถีชีวิตของตนเองในฐานะภาคีท้องถิ่นที่เป็น “คนใน” มิใช่การดำเนินการนำเที่ยวที่มุ่งเน้นการหารายได้เพียงอย่างเดียวบนพื้นฐานของแนวคิดแบบทุนนิยม แต่เป็นการสร้างการท่องเที่ยวที่อิงอยู่กับตัวตนแห่งความเป็นท้องถิ่น รู้จักเอื้อเพื่อแบ่งปันความรู้แก่บุคคลผู้มาเยือน ด้วยมิตรไมตรีที่ดี อันจะเป็นการสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่ง เนื่องจากเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาแล้ว ก็ย่อมจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นระหว่างกัน รวมทั้งทำให้คนในท้องถิ่นสามารถสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวจากสิ่งที่ตนเองมีอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยไม่ต้องลงทุน เช่น การนำสินค้าภายในท้องถิ่นมาจำหน่าย การจัดการแสดงทางวัฒนธรรม และการจัดที่พักค้างคืนในท้องถิ่น เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสบรรยากาศทางวัฒนธรรม เป็นต้น จากแนวทางเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่กล่าวมาข้างต้น สามารถนำมาการสร้างข้อสรุปในลักษณะแผนภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 100 แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) เพื่อให้เกิดงานวิจัยที่สามารถสะท้อนถึงข้อเท็จจริงที่มีอยู่ในสนามของการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงควรปฏิบัติตัวในฐานะ “คนใน” เพื่อให้เกิดการกลมกลืนกับสนามของการศึกษา ดังเช่นงานวิจัยเรื่องนี้ที่ผู้วิจัยเป็นคนในพื้นที่ของเมืองลพบุรี จึงทำให้มีความเข้าใจและเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสนามของการศึกษา ตลอดจนมีความราบรื่นในการเก็บข้อมูลตลอดระยะเวลาของการลงสนามเก็บข้อมูล ซึ่งแม้ว่าในงานวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยอาจจะมีบุคคลในสนามที่ทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยตรงก็ตาม แต่ผู้วิจัยก็ควรมีการศึกษาทักษะเกี่ยวกับการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในเชิงปรากฏการณ์วิทยาให้มีความถ่องแท้ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถที่จะปฏิบัติตัวได้อย่างกลมกลืนกับสนามของการศึกษา บนพื้นฐานของการมีความไวต่อสิ่งที่ตนเองได้เข้าไปมีประสบการณ์ เพื่อนำสิ่งเหล่านั้นมาใช้เป็นข้อมูลในการวิจัย

2) ความสำเร็จของงานวิจัยเรื่องนี้ มาจากการที่ผู้วิจัยมุ่งทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ตนเองได้เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างลุ่มลึก (Deep Understanding) โดยผู้วิจัยใช้เทคนิคทางมานุษยวิทยาที่มุ่งให้ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดบนพื้นฐานของการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ในมุมมองของคนในทำให้ผู้วิจัยสามารถพรรณนา

รายละเอียดของปรากฏการณ์ได้อย่างรอบด้าน และครอบคลุมเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรี ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรนำเทคนิควิธีการทำความเข้าใจอย่างลุ่มลึกไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่จะก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อแวดวงการศึกษา โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคลที่ถูกกระบวนการทางการศึกษาเข้ามาจัดกระทำ ทั้งในแง่ของการทำความเข้าใจและในแง่ของการวางแผนทางเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาบุคคลเหล่านี้ให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมแก่กลุ่มสังคมแต่ละกลุ่มที่พวกเขาดำรงอยู่

3) งานวิจัยเรื่องนี้ทำความเข้าใจการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีในลักษณะสหวิทยาการ ผ่านการนำแนวคิดทางสังคมศาสตร์มาบูรณาการในการศึกษาและการวิเคราะห์กระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรี เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นการวิจัยที่ต้องการศึกษาอย่างรอบด้าน ครอบคลุมมุมมองที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทัศน์ที่ใช้ในการวิจัย จนทำให้สามารถคลี่ให้เห็นกระบวนการทางการศึกษาที่ประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรีในลักษณะที่เป็นพลวัตได้ ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการศึกษาจากนั้นจึงควรใช้การศึกษาในลักษณะสหวิทยาการ เพื่อค้นหาแนวทางในการอธิบายประเด็นวิจัยที่ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษา เพื่อให้สามารถสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการศึกษาได้อย่างลุ่มลึก และเป็นการสร้างให้เกิดชุดของคำอธิบายเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เมืองลพบุรีที่มีมิติที่หลากหลายมากขึ้น

4) งานวิจัยเรื่องนี้เก็บข้อมูลกับบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในพื้นที่เมืองลพบุรี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครอบคลุมประเด็นวิจัยที่เกี่ยวข้องมากที่สุด ดังนั้น งานวิจัยครั้งต่อไปที่จะมีผู้ศึกษาเกี่ยวข้องกับประเด็นของงานวิจัยเรื่องนี้ จึงควรมีการนำผลการวิจัยไปจัดกระบวนการวิพากษ์กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ เพื่อสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นของตน เพื่อนำไปสู่การร่วมกันสร้างให้เกิดการขับเคลื่อนในลักษณะเครือข่ายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเมืองลพบุรีในการธำรงรักษาอัตลักษณ์อันเป็นลักษณะเฉพาะของเมืองดังกล่าวไว้ให้คงอยู่ รวมทั้งจัดทำแผนเพื่อสร้างให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินการเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์เมืองลพบุรีอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งในการดำเนินการกระบวนการดังกล่าวควรมีการดึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมอย่างครบถ้วนเช่นเดียวกับการเก็บข้อมูลในงานวิจัยเรื่องนี้ รวมทั้งเปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายจะสามารถวิพากษ์ได้อย่างเสรี

5) งานวิจัยเรื่องนี้ใช้การลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในสนามของการศึกษาเพิ่มเติมก่อนการลงสนามเก็บข้อมูล แม้ผู้วิจัยจะมีสถานะเป็นคนในอยู่แล้วก็ตาม ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความเข้าใจรายละเอียดในทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่อย่าง

ลึกซึ้ง อันจะทำให้การลงนามเก็บข้อมูลดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสามารถได้ข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายกลุ่ม ดังนั้น งานวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการนำวิธีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ไปต่อยอดด้วยการจัดให้มีแผนการทำแผนที่เดินก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้วิจัยมิได้มีสถานะเป็นคนใน เพื่อทำให้เกิดความสะดวกในการเก็บข้อมูล และสามารถเก็บข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากผู้วิจัยมีข้อมูลอยู่แล้วว่า สถานที่ใดเป็นแหล่งข้อมูลประเภทใด นอกจากนี้ยังทำให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจมิติสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษาได้มากยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปเชื่อมโยงกับประเด็นที่ต้องการศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1) งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาเมืองลพบุรีในแง่มุมของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับการประกอบสร้างความรู้ ความจริงของ Foucault มาประยุกต์ใช้ จนนำไปสู่การคลี่ให้เห็นภาพกระบวนการทางการศึกษาที่จัดกระทำต่ออัตลักษณ์ของเมืองลพบุรี ซึ่งภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปต่อยอดในลักษณะของการทำความเข้าใจการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์ในแต่ละพื้นที่ในลักษณะที่มุ่งค้นหากระบวนการทางการศึกษาที่นำไปสู่การเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เช่นเดียวกับงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้สามารถมองเห็นรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการศึกษา อันจะนำไปสู่การธำรงรักษาคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ไว้ได้อย่างมั่นคง รวมทั้งสามารถต่อยอดเพื่อให้พื้นที่แต่ละแห่งเกิดความยั่งยืนในเชิงการอนุรักษ์จากการที่คนในพื้นที่เกิดความตระหนักรู้ของคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในพื้นที่

2) ควรมีการนำผลงานวิจัยเรื่องนี้ไปใช้ถอดบทเรียนและขยายผลเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านสังคมจิตวิทยาให้กับประเทศในภาพรวม เนื่องจากงานวิจัยเรื่องนี้ได้มีการเผยให้เห็นบุคคลหลากหลายกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรี ซึ่งผลการวิจัยในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการเปิดพื้นที่ให้กับบุคคลแต่ละกลุ่มได้เผยตัวตนของตนเองออกมาอย่างเท่าเทียม มิได้มุ่งเน้นการเชิดชูบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่สร้างให้เกิดอัตลักษณ์ขึ้นเท่านั้น อันเป็นการเสริมสร้างให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันของบุคคลแต่ละกลุ่มที่มีบริบทในการดำเนินชีวิตเป็นของตนเอง ซึ่งภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยในลักษณะดังกล่าวไปบูรณาการเพื่อจัดทำแผนในการสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมจิตวิทยา บนพื้นฐานของการเข้าใจและให้เกียรติซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การสร้างความสมัคสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นในชาติบ้านเมือง ลดสภาวะการถูกกดขี่ในเชิงอัตลักษณ์และการถูกทำให้กลายเป็นชายขอบจากการสร้างวาทกรรมขึ้นมาช่วงชิงความเหนือกว่าของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

3) เนื้อหาของผลการวิจัยจากงานวิจัยเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกันในแต่ละลักษณะจะนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เมืองลพบุรีให้เกิดขึ้น ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางแนวทางในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งทั้งในส่วนของเมืองลพบุรีเอง และท้องถิ่นแห่งอื่น โดยควรมีการพยายามศึกษาให้เห็นถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ตามธรรมชาติที่มีอยู่แล้วในแต่ละท้องถิ่น จากนั้นจึงเข้าไปดำเนินการพัฒนาให้เครือข่ายความสัมพันธ์เหล่านั้นเกิดความเข้มแข็งจากรากฐานของตนเอง นั่นคือ การดึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน รวมทั้งการพยายามจัดกระบวนการทางการศึกษาเพื่อให้คนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่ตนเองอยู่อาศัยและเกิดจิตสำนึกในการรักษาสິงที่มีคุณค่าที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองไว้ โดยไม่ควรละเลยในการดึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมาเข้าร่วมเครือข่ายความสัมพันธ์ เนื่องจากผลจากงานวิจัยเรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนล้วนมีความสำคัญในการสร้างให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีขึ้น

4) จากการที่งานวิจัยเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการทางการศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการสร้างให้เกิดแบบแผนทางความคิดและการปฏิบัติของผู้คนขึ้น ดังนั้น จึงควรนำบทเรียนจากผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ความเป็นตัวตนของท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ โดยมุ่งสร้างให้ผู้คนทุกเพศทุกวัยหันมาให้ความสำคัญกับท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งจุดเน้นสำคัญในการจัดกระบวนการทางการศึกษา คือ การทำให้ผู้คนที่อยู่ในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกหวงแหนความเป็นท้องถิ่นของตนเองขึ้นมาตามธรรมชาติ โดยมีต้องมียผลประโยชน์ใดมาชักจูงให้เกิดความรู้สึกดังกล่าวขึ้น ทั้งนี้ การที่จะดำเนินการให้เกิดหลักสูตรที่สามารถจัดกระบวนการทางการศึกษาลักษณะดังกล่าวให้เกิดขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องมีการแสวงหาความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดเครือข่ายการดำเนินการที่มีความเข้มแข็ง และเท่าทันต่อบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่พัดผ่านเข้ามาในสังคม จนเป็นสิ่งที่ท้าทายการดำรงอยู่ของความเป็นท้องถิ่นแต่ละแห่ง

บรรณานุกรม

- Adams, D. A. (2020). *Education for Extinction*. Lawrence: University Press of Kansas.
- Asghar, J. (2012). The Power Politics of Translation : A Study of Translation Ideology Nexus. *NUMI Journal of Critical Inquiry*, 13(2), 32-49.
- Banovcanova, Z., & Masarykova, D. (2014). The docile body – Reflecting the school. *Journal of Pedagogy*, 5(2), 251-264.
- Bastalich, W. (2009). Reading Foucault : Genealogy and Social Science Research Methodology and Ethics. *Sociological research Online*, 14(2), 1-10.
- Beattie, L. (2019). Education leadership : Producing docile bodies? : A Foucauldian perspective on higher Education. *Higher Education Quarterly*, 1-13.
- Benjumea, C. D. (2015). The quality of qualitative research: From evaluation to attainment. *Texto & Contexto - Enfermagem*, 24(3), 883-890.
- Bourdieu, P. (1983). The field of cultural production, or: The economic world reversed. *Poetics*, 12(4), 311-356.
- Cresswell, J. W. (2007). *Qualitative Research Designs: Selection and Implementation*. London: Sage.
- Dash, N. R. (2015). *Philosophical Foundation of Education*. Retrieved from https://ddceutkal.ac.in/Syllabus/MA_Education/Paper_1.pdf
- Dutta, A. (2020). Identity, State, and Tradition: A Theoretical Perspective. *Humanities & Social Sciences Reviews*, 8(3), 392-399.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis : the critical study of language*. London: Longman.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse*. New York: Taylor & Francis.
- Fisher, C. B., & Lerner, R. M. (2005). *Encyclopedia of Applied Development Science*. London: Sage Publication.
- FM91 Trafficpro. (2566). *ฝูงลิงพรวีหนาว! พวกมันออกมานั่งกอดเกาะกลุ่ม อาบแดด เพื่อรับ*
ไอร้อนจากแสงแดด หน้าพระปรางค์สามยอด. สืบค้นจาก
https://www.youtube.com/watch?v=Wp_tDgiDYzU

- Foucault, M. (1982). The Subject and Power. *Critical Inquiry*, 8(4), 777-795.
- Gabdrakhmanova, R. G., & Khuziakhmetov, A. N. (2015). The Formation of Values of Education in the Mathematics Teachers of the Future in the Process of Adaptation into University Study. *International Electronic Journal of Mathematics Education*, 10(3), 147-155.
- Gao, Y., & Riley, M. (2010). Knowledge and Identity : A Review. *International Journal of Management Reviews*, 12(3), 317-334.
- Gordon, C. (1980). *Power/Knowledge : Selected Interviews and Other Writings 1972 – 1977 Miche Foucault*. New York: Pantheon Books.
- Hall, J. R. (2010). Modernity and Social Knowledge Reconsidered. *Qualitative Sociology*, 33(4), 575-581.
- Juliao, J. N. (2018). The Nietzsche's Reflection on History : Historical Sense and Nihilism. *Open Journal of Philosophy*, 8(2), 77-85.
- Karim, M. (2021). Understanding Foucault : The Shift from Archaeology to Genealogy. *Journal of Research in Humanities and Social Science*, 9(2), 72-75.
- Lerner, R. M., & Steinberg, L. (2009). *The Scientific Study of Adolescent Development. Handbook of Adolescent Psychology*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/227992967_The_Scientific_Study_of_Adolescent_Development
- Logan, W. (2015). Museum, Community Identity and Urban Heritage. *Queensland Review*, 12(1), 27-35.
- Mashige, M. C. (2011). Essences of presence in the construction of identity. *Southern African Journal for Folklore Studies*, 21(1), 13-27.
- Mason, R. (2013). National Museums, Globalization, and Postnationalism. *Museum Worlds : Advances in Research*, 1, 40-64.
- Misztal, B. A. (2003). *Theories of Social Remembering*. Philadelphia: Open University Press.
- Morrison, J. (2021). Descartes on Numerical Identity and Time. *Australasian Journal of Philosophy*, 100(2), 230-246.

- Poorghorban, Y. (2023). On Michel Foucault : Power/knowledge, Discourse, and Subjectivity. *Journal Bahasa dan Sastra*, 17(2), 318-323.
- Powell, J. L. (2015). *Four revolutions in the earth sciences: From heresy to truth*. New York: Columbia University Press.
- Pring, R. (2000). *Philosophy of Educational Research*. London: YHT LTd.
- Rachmadtullah, R., & Kusmaharti, D. (2018). Education as the Culture Process. *International Journal of Multidisciplinary Approach and Studies*, 5(3), 131-135.
- Rahmasari, G., & Nurhayati, L. K. (2019). Strategies in Power Relations in a Fictional Work : A Foucauldian Analysis. *TEKNOSASTIK*, 17(2), 19-24.
- Rahmatullah, Adams, A., & Kamaruddin, S. A. (2024). Power, Knowledge, and Language Hegemony from the Perspective of Michel Foucault. *International of Health, Economics, and Social Sciences*, 6(1), 101-108.
- Rajan, R. M., & Gamage, L. (2023). Redressing Historical Bias : Exploring the Path to an Accurate Representation of the Past. *Journal of Social Science*, 4(3), 698-705.
- Reynolds, C. J. (1991). *Introduction : National Identity and its Defender. National Identity and Its Defender*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Shinbira, I. A. (2012). Conservation of The Urban Heritage to Conserve The Sense of Place, A Case Study Misurata City, Libya. *American Transactions on engineering & Applied Sciences*, 3(1), 253-264.
- Smith, L. H. (2008). South Africa Social Work Education : Critical Imperatives for Social Change in the Post-Apartheid and Post-Colonial Context. *International Social work*, 51(3), 371-383.
- Terwiel, B. J. (2008). *Thainationalism and Identity : Popular Themes of the 1930s National Identity and Its Defender*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Terziev, V., & Vasileva, S. (2022). The Role of education in Socialization of an Individual. *International E-Journal of Advances in Education*, 8(22), 70-75.
- True4U News Online. (2565). “ได้ะจิ้นลึงลพบุรี” จัดใหญ่ในคอนเสิร์ตลึงเลียงลึง. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=_JN-ccDWN6o

- Udeaja, C. (2020). Urban Heritage Conservation and Rapid Urbanization : Insights from Surat, India. *Sustainability*, 12(2172), 1-26.
- Valikangas, A., & Seeck, H. (2011). Exploring the Foucauldian interpretation of Power and Subject in Organizations. *Journal of Management & Organization*, 17(6), 812-827.
- Verikukis, H. (2009). Knowledge versus “Knowledge” : Louis Althusser on the Autonomy of Science and Philosophy from Ideology – A Reply to Willam S. Lewis. *Rethinking Marxism*, 21(1), 67-84.
- Vignoles, V. L. (2017). Identity : Personal AND Social. Oxford Handbook of Personality and Social Psychology M. S. Kay Deaux *Oxford Handbook of Personality and Social Psychology*. New York: Oxford University Press.
- Vindevoghel, L. J. (2016). Power, Identity, and the Construction of Knowledge in Education. *In education*, 22(2), 87-97.
- Vischer, F. T. (2015). The Symbol. *Art In Translation*, 7(4), 417-448.
- Willmott, H. (2014). *Qualitative Research in Business and Management*. London: Sage.
- กรมวิชาการ. (2544). *ลพบุรี ธานีแห่งอารยธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กฤษกร กอกเผือก และทวีศักดิ์ เผือกสม. (2559). บทย้อนพินิจประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่ : กาลเวลาแบบสุญญากาศและการก่อรูป. *มนุษยศาสตร์สาร*, 22(2), 72-94.
- กฤติธี ศรีเกตุ. (2564). นวัตกรรมกับการเมืองวัฒนธรรม: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมือง วัฒนธรรมในพื้นที่ความเชื่อเรื่องน้ำในประเทศเมียนมา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(5), 1820-1839.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง กับสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กิติกร มีทรัพย์. (2561). *เมืองลพบุรีในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ : มุมมองทางจิตวิทยา ประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมิต.
- เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ. (2563). *สังคมวิทยาประวัติศาสตร์และความคิดเรื่องเวลาในศิลปะ อวિธ์การ์ด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก. (2536). *ลพบุรี แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์*. กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984) จำกัด.

- จิรวทย์ รักชาติ. (2560). การใช้ระเบียบวิธีแบบโบราณคดีแห่งความรู้ ในการศึกษาทางด้านการ
สื่อสาร. *วารสารศาสตร์*, 10(1), 61-90.
- ฉัตรทิพย์ สุวรรณชิน และพนมพร จันทรปัญญา. (2558). การสร้างอัตลักษณ์ของผู้เรียนใน
ระดับอุดมศึกษา. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 7(2), 267-280.
- ชมนาด สุขเจริญ. (2531). ตำนานเมืองลพบุรี : การรับรู้ และโลกทัศน์ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.
(ปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ปทุมธานี.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. (2540). *บันทึกการสัมมนา จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการเมือง
ไทยสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). *แนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
สมมติ.
- ฐานิดา บุญวรรณ. (2565). *ระเบียบของวาทกรรม*. กรุงเทพฯ: อิลลูมินันซ์ เอดิชั่นส์.
- ดีพร้อม ใจน้อย. (2563). การประกาศรื้อนิยามที่ส่งผลต่อหน้าที่พลเมืองในสมัยจอมพล ป. พิบูล
สงคราม. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*, 1(11), 11-26.
- ทองเปลือง อภัยวงศ์. (2558). ปรัชญาการศึกษา. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยา
เขตร้อยเอ็ด*, 4(2), 341-344.
- ทิมมพร เอี่ยมไร่. (2554). *การสื่อสารอัตลักษณ์ความเป็นชาติในกีฬามวยไทย*. (ปริญญานิพนธ์
ดุสิตบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ธงชัย วินิจกุล. (2562). *ออกนอกขนบประวัติศาสตร์ไทย*. นนทบุรี: ฟาเดียวก้น.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2557). *มิเชลฟูโกต์ (Michel Foucault)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
วิภาษา.
- นพมาศ อึ้งพระ. (2553). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นวรรณ์ เลขะกุล. (2557). *สัญลักษณ์โบราณในวัฒนธรรมปัจจุบัน : จากการตะสุ้อาเขียน*. นครปฐม:
ศูนย์การศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นุชนาฏ เชียงชัย. (2558). *การใช้อัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง*. (ปริญญา
นิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- บัณฑิต จันทรโรจนกิจ. (2565). *การเมืองทัศน์ : ว่าด้วยการเมือง อำนาจ ศิลปะ และการมองเห็นสู่
ความหมายทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- เบญจวรรณ บุญโทแสง. (2558). *ปฏิบัติการสร้างร่างกายได้บ่งการของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ*.
วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 23(2), 151-180.

- เบญจวรรณ อุบัติมาย์. (2561). แนวคิดเรื่องตัวตนที่รู้จักและกระบวนการสร้างตัวตนของมิเชล ฟูโกต์. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 5(1), 1-54.
- ประภัสสร์สุดคุณ, พระครู. (2532). ตำนานเมืองลพบุรี. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ จัตรภรณ์. (2555). การออกแบบการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิเชฐ สายพันธ์. (2564). มานุษยวิทยาอุษาคเนย์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พริยะดิศ มานิตย์. (2560). แสงสว่าง ปัญญา และการลงทัณฑ์ - ประวัติความคิดฝรั่งเศส. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- เพจภาพเล่าเรื่อง “เมืองลพบุรี”. (2567). ภาพเล่าเรื่อง “เมืองลพบุรี”. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/groups/848866831790671>
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2561). ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี. (2541). ลพบุรีศึกษา. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ภาณุรังษี เดือนอ้าย และวาณี อรรถนโสนิจ. (2560). นครน่านเมืองเก่าที่มีชีวิต : อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนองานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ (Proceeding) เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ, 137-151.
- ภาพเก่า เล่าอดีต. (2562). พระปรารักษ์สามยอดในอดีตก่อนบูรณะ พบภาพนี้ในวัดเชิงท่า จ.ลพบุรี. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/100070385043941/posts/2568426909898022/>
- ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์. (2565). เลาะตะเข็บอำนาจประวัติศาสตร์การศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- ภูธร ภูมะธน. (2555). สมเด็จพระนารายณ์มหาราช : พระมหากษัตริย์ผู้สนพระทัยและองค์อุปถัมภ์ การศึกษาดาราศาสตร์ตะวันตกในสยามพระองค์แรก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดาราศาสตร์.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2565). Siamese Melting Pot : ก่อร่างเป็นบางกอก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มติชน.
- ยุทธการ ปัทมโรจน์. (2556). ภูมินามของตำบลในจังหวัดลพบุรี. สืบค้นจาก <http://203.131.210.88/larts/culture/010959.pdf>

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
นานมีบุ๊คส์.
- เรื่องฤทธิ์ คงอยู่. (2559). ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นกับประชาชน.
วารสารคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 1(2), 117-
132.
- เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ. (2566). วิถีวิทยาของฟูโกต์และวาทกรรมเชิงวิพากษ์. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
ลินดา งามซิม. (2558). ชีวิตและอัตลักษณ์ของนางฟ้าชุดเขียว. (ปริญญาณิพนธ์มหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- วรวิทย์ วงษ์สุวรรณ. (2555). *ที่นี่เมืองลพบุรี : รวมบทความเชิงประวัติศาสตร์ 10 เรื่อง*.
(พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ปากเพรียวการช่าง จำกัด.
- วิทย์ วิศเวทย์. (2555). *ปรัชญาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิวัฒน์ ทองเขียว. (2559). *มายาคติแห่งอำนาจในสังคมไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีนิพนธ์).
มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ศรัญญา กิตติวัฒนโชติ. (2557). *ภาพสะท้อนอัตลักษณ์ส่วนบุคคลผ่านงานเขียน กรณีศึกษา คุณ
วิกรม กรมดิษฐ์*. (ปริญญาณิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, กรุงเทพฯ.
- ศรีชัย พรประชาธรรม. (2547). *วงศาวิทยาว่าด้วยระบบการศึกษาไทย*. (ปริญญาณิพนธ์ดุษฎี
บัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2560). *ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาทร ศรีเกตุ. (2557). *พัฒนาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองในวัฒนธรรม
เพลงไทยสากล*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา
จังหวัดลพบุรี*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- สิทธิพร นรตโม และวิโรจน์ วิชัย. (2562). การศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องร่างกายในปรัชญาของ
มิเชล ฟูโกต์ กับพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารธรรมวิทย์*, 2(2), 239-256.
- สุประภา สมนึกพงษ์. (2560). *อัตลักษณ์ซากงารจากเมืองประวัติศาสตร์สู่การพัฒนาการท่องเที่ยว
เชิงสร้างสรรค์*. *วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ*, 8(2), 140-154.
- สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร. (2559). *ทฤษฎีการสื่อสาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ระเบียงทอง.
- หวน พินธุพันธุ์. (2515). *ลพบุรีที่น่ารู้*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.

อภิญา เฟื่องฟูสกุล. (2561). *อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. (พิมพ์ครั้งที่ 2).

เชียงใหม่: หจก.วนิดาการพิมพ์.

อมรฉัตร กำภู ณ อยุธยา และมนฤตน์พล อรุณบุญลชาติ. (2563). วาทกรรมประชารัฐในบริบททางการเมืองของประเทศไทย. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 9(1), 44-63.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2556). ความรู้สึกกับประวัติศาสตร์ : ประวัติศาสตร์ความรู้สึก. ใน *ฉัตรทิพย์*

นาถสุภา *ด้วยรัก : ปรัชญาและสาระของประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์ เล่ม 1*

(129-173). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2557). ความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการทรัพยากร

ในชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือ. *วารสารปริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 27(1),

11-24.

อรรณ ปิณฑโรวาท. (2544). *กรอบวาทกรรมวิเคราะห์กับกรณีศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2562). *คิดอย่าง มิเชล ฟูโกต์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

อินทรา พงษ์นาค และศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์. (2558). อัตลักษณ์ชุมชนเมืองโบราณคูทอง จังหวัด

สุพรรณบุรี. *วารสารฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ และศิลปะ*, 8(3), 511-523.

เอกจิต สว่างอารมณ์ และอัศวิน เนตรโพธิ์. (2560). การศึกษาวาทกรรม ประชาคมติ ของพลเอก

ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ผ่านรายการคืนความสุขให้คนในชาติ. *วารสารการ*

สื่อสารมวลชน คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 5(2), 71-96.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภูมิหลังและแรงบันดาลใจของผู้วิจัยในการจัดทำปฏิญานินพนธ์

ผู้วิจัยเกิดและเติบโตขึ้นมาในพื้นที่ของเมืองลพบุรี เมืองที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานและเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่สำคัญตั้งแต่สมัยโบราณ ตั้งแต่วัยเด็ก ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจจากความสนใจในการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองลพบุรีทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและเรื่องเล่ามุขปาฐะที่สืบทอดกันมาในครอบครัว ความหลงใหลในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้ทำให้ผู้วิจัยมีความตั้งใจที่จะค้นคว้าและศึกษารายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาและอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรี

จากการศึกษาเกี่ยวกับเมืองลพบุรีมาตลอดทั้งชีวิต ผู้วิจัยพบว่า เมืองลพบุรีมีสถานที่สำคัญต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชาวเมืองลพบุรีซึ่งมีลักษณะเฉพาะ ผู้วิจัยได้รับข้อมูลและเกร็ดความรู้จากการสนทนากับพระครูประภัสร์สุตคุณ อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเสาธงทอง พระอารามหลวง ผู้มีความรอบรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีและเป็นผู้แต่งหนังสือตำนานเมืองลพบุรีอยู่บ่อยครั้ง การได้สนทนากับพระภิกษุรูปนี้ทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้ที่ไม่ปรากฏในเอกสารที่เผยแพร่ทั่วไป ซึ่งทุกครั้งที่ได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีจะทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่นที่จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อเป็นการต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรี

อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรก ผู้วิจัยยังไม่ทราบว่าจะดำเนินการศึกษาและต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีอย่างไร แรงบันดาลใจดังกล่าวยังคงเก็บไว้เป็นส่วนตัวเท่านั้น แต่เมื่อผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มศว.) ในสาขาพัฒนศึกษา ศาสตร์ ความรู้และทักษะที่ได้รับจากการศึกษานี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถนำแรงบันดาลใจของตนเองมาพัฒนาเป็นงานวิจัยที่มีความหมายและมีคุณค่าต่อท้องถิ่นของตนเอง ตลอดจนแวดวงวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในสาขาพัฒนศึกษา ศาสตร์ ทำให้ผู้วิจัยมีเครื่องมือและวิธีการที่จะสามารถทำให้ผู้วิจัยสานต่อแรงบันดาลใจในการศึกษาเกี่ยวกับเมืองลพบุรีได้เป็นอย่างดี โดยงานวิจัยนี้จะช่วยสำรวจและวิเคราะห์กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและส่งเสริมอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีผ่านการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชน การศึกษาระดับปริญญาเอกทำให้ผู้วิจัยรู้สึกได้รับการเติมเต็มแรงบันดาลใจที่มีอยู่เดิมอย่างสมบูรณ์ และมีความพร้อมที่จะนำความรู้และทักษะที่ได้รับมาใช้ในการวิจัยและพัฒนาชุมชนเมืองลพบุรีที่ตนเองรักต่อไป และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะสามารถเผยแพร่ผลการวิจัยและข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ให้กับชุมชนและผู้สนใจ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของเมืองลพบุรี ซึ่งเป็นมรดกสำคัญที่ควรได้รับการอนุรักษ์และส่งเสริมต่อไป

ภาคผนวก ข

เอกสารที่นำมาใช้ประกอบการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ได้นำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเมืองลพบุรีมาใช้ในการศึกษา ทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ซึ่งเอกสารแต่ละประเภทล้วนมีลักษณะเฉพาะที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เอกสารชั้นต้น งานวิจัยเรื่องนี้นำมาใช้จำนวน 4 ชิ้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เอกสารชั้นที่ 1 หนังสือตำนานเมืองลพบุรี เขียนโดยพระครูประภัสร์สุตคุณ (หลวงพ่อบุญศรี) เอกสารชิ้นนี้เป็นเอกสารที่ฉายให้เห็นภาพความคิด ความเชื่อ ตลอดจนโลกทัศน์ของชาวเมืองลพบุรีที่ยึดโยงอยู่กับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยหนังสือตำนานเมืองลพบุรีเป็นเอกสารที่พระครูประภัสร์สุตคุณเรียบเรียงขึ้นจากการปะติดปะต่อคำบอกเล่าเกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีชุดต่าง ๆ ที่ผู้อาวุโสในท้องถิ่นเมืองลพบุรีบอกเล่าให้ฟังในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้หนังสือตำนานเมืองลพบุรีกลายเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่แสดงให้เห็นตัวตนของชาวเมืองลพบุรีที่มีความยึดโยงอยู่กับเรื่องราวเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติมาอย่างยาวนาน ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้มีความสำคัญต่อโลกทัศน์และการดำเนินชีวิตของชาวเมืองลพบุรีเป็นอย่างมาก

เอกสารชั้นที่ 2 หนังสือที่ระลึกการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เรียบเรียงโดยคณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก พ.ศ. 2536 เอกสารชิ้นนี้เป็นเอกสารที่รวบรวมข้อเขียนที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีแต่ละด้าน ซึ่งมีคณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ส่วนราชการของจังหวัดลพบุรีแต่งตั้งขึ้น เพื่อทำหน้าที่เผยแพร่ลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีในแต่ละด้านให้ปรากฏแก่ประชาชนทั่วไปที่มาอ่านหนังสือ โดยหนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของท้องถิ่นเมืองลพบุรีที่พยายามจะแสดงลักษณะของความเป็นเมืองลพบุรีให้ปรากฏผ่านทางการนำสิ่งที่ป็นลักษณะเฉพาะของเมืองลพบุรีในแต่ละมิติเผยแพร่ในลักษณะที่อิงไปกับการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่เป็นงานใหญ่ระดับจังหวัด

เอกสารชั้นที่ 3 หนังสือเรื่อง ที่นี้เมืองลพบุรี เรียบเรียงโดย วรวิทย์ วงษ์สุวรรณ เป็นเอกสารที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีในมุมมองของผู้เขียน ซึ่งเป็นชาวเมืองลพบุรีโดยกำเนิด ซึ่งเอกสารเรื่องนี้มีลักษณะเป็นงานเขียนที่บอกเล่าประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่าง ๆ ภายในเมืองลพบุรีจากการค้นคว้าและประสบการณ์ตรงของผู้เขียนที่ได้เข้าไปสัมผัสกับสถานที่เหล่านั้น อันเป็นการสะท้อนถึงมุมมองของ “คนใน” ที่มีต่อสถานที่เหล่านั้น ทำให้เอกสารเรื่องนี้เป็นเอกสารที่ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีที่มาจากบุคคลในท้องถิ่นที่มีสำนึกในการศึกษาประวัติความเป็นมาของถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง และถ่ายทอดออกมาเพื่อให้เรื่องราว

เหล่านั้นเป็นที่รู้จักของบุคคลอื่นด้วย โดยเรื่องราวบางประการที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้อาจแตกต่างจากหนังสือที่เรียบเรียงจากนักวิชาการ “คนนอก” ที่เข้ามาศึกษาเมืองลพบุรีก็เป็นได้

เอกสารชิ้นที่ 4 จารึกตำนานศาลลูกศร เรียบโดยคณะกรรมการศาลลูกศร มีลักษณะเป็นแผ่นป้ายจารึก ทำจากหินที่ติดตั้งไว้บริเวณผนังของอาคารศาลลูกศร โดยแผ่นหินดังกล่าวถูกจัดทำขึ้นใหม่เพื่อนำเสนอเนื้อหาของตำนานเมืองลพบุรีที่เกี่ยวข้องกับศาลลูกศร ซึ่งเอกสารในลักษณะนี้เป็นแสดงถึงความคิด ความเชื่อของบุคคลในท้องถิ่นที่ยึดโยงอยู่กับสถานที่ที่ถูกสถาปนาให้กลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ผ่านการนำตำนานที่อิงอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติมาใช้ในการอธิบาย และแผ่นป้ายหินดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนเสียงของชาวเมืองลพบุรีที่มีความผูกพันกับศาลลูกศรได้เป็นอย่างดี

เอกสารชั้นรอง งานวิจัยเรื่องนี้นำมาใช้จำนวน 7 ชิ้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เอกสารชิ้นที่ 1 วิทยานิพนธ์เรื่อง ตำนานเมืองลพบุรี : การรับรู้และโลกทัศน์ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เรียบเรียงโดย ชมนาด สุขเจริญ เอกสารชิ้นนี้มีลักษณะเป็นงานวิจัยที่นักศึกษาระดับปริญญาโทที่ศึกษาเกี่ยวกับการยึดโยงตัวตนของชาวเมืองลพบุรีกับตำนานเมืองลพบุรีที่ถูกสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเอกสารชิ้นนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทวิเคราะห์เชิงวิชาการต่าง ๆ ที่ช่วยฉายภาพของลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างชาวเมืองลพบุรีกับตำนานเมืองลพบุรีที่มีมาอย่างยาวนาน โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดชุดความคิดและการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะขึ้นในหมู่ชาวเมืองลพบุรี ส่งผลให้เมืองลพบุรีเกิดความเฉพาะตัวของตนเองที่เป็นที่รับรู้ของทั้งชาวเมืองลพบุรีเองและบุคคลจากถิ่นอื่น

เอกสารชิ้นที่ 2 หนังสือเรื่อง ลพบุรีที่น่ารู้ เรียบเรียงโดยหวน พันธุพันธุ์ เป็นเอกสารที่สืบสาวให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาที่ยาวนานของเมืองลพบุรี ซึ่งสะท้อนถึงการที่เมืองลพบุรีมีร่องรอยของวัฒนธรรมที่ถูกสืบทอดอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น โดยผู้เขียนได้มีการเชื่อมโยงการเล่าเรื่องเข้ากับสถานที่ต่าง ๆ ที่ปรากฏภายในเมืองลพบุรี เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นมาที่ยาวนานของสถานที่เหล่านั้น ตลอดจนสำคัญของสถานที่แต่ละแห่งที่ตั้งอยู่ในเมืองลพบุรี ซึ่งสถานที่เหล่านี้มีหลากหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นศาสนสถาน โบราณสถาน สถานที่สาธารณะ ภูมิทัศน์สำคัญของเมือง ฯลฯ โดยหนังสือเล่มนี้สามารถบรรยายให้เห็นภาพของการที่ชาวเมืองลพบุรีเข้าไปเกี่ยวข้องกับสถานที่แต่ละแห่งได้อย่างชัดเจน

เอกสารชิ้นที่ 3 หนังสือเรื่อง ลพบุรี ธานีแห่งอารยธรรม เรียบเรียงโดย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นงานเขียนเชิงวิชาการที่มีเนื้อหาสาระแสดงให้เห็นว่า เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีอารยธรรมสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งอารยธรรมเหล่านี้ทำให้เมืองลพบุรีเกิดความเจริญรุ่งเรืองในแต่ละด้าน โดยเอกสารชิ้นนี้มีการวิเคราะห์ในเชิงวิชาการ เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงคุณค่าของ “ของดี” ที่มีอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรีแต่ละด้านที่ควรอนุรักษ์ไว้ ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่บ่งบอกตัวตนของความเป็นเมืองลพบุรีที่สมควรได้รับการรักษาไว้ได้เป็นอย่างดี

เอกสารชิ้นที่ 4 หนังสือเรื่อง ลพบุรีศึกษา เรียบเรียงโดย ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี เป็นเอกสารเชิงวิชาการที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเมืองลพบุรีในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของความเป็นเมืองลพบุรีที่แสดงออกผ่านทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนจิตสำนึกและการแสดงออกของชาวเมืองลพบุรีในแต่ละมิติ ซึ่งลักษณะของการเรียบเรียงเอกสารเรื่องนี้มีการแสดงให้เห็นถึงหลักฐานอ้างอิงในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้อง คำให้สัมภาษณ์ และรูปภาพ ทำให้เอกสารเรื่องนี้สามารถแสดงถึงอรรถรสของการเขียน และความน่าเชื่อถือของข้อมูลประกอบการเขียนได้อย่างรอบด้าน อันช่วยฉายให้เห็นภาพของลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีได้อย่างชัดเจน

เอกสารชิ้นที่ 5 หนังสือเรื่อง วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลพบุรี เรียบเรียงโดย คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เอกสารเรื่องนี้เป็นเอกสารที่มีการเรียบเรียงให้เห็นถึงความเป็นเมืองลพบุรีในลักษณะกึ่งสารคดี ที่ให้ทั้งสาระความรู้และความเพลิดเพลิน ซึ่งเอกสารชิ้นนี้ได้มีการไล่เรียงให้เห็นประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานของเมืองลพบุรีที่ก่อให้เกิดอารยธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้น ตลอดจนแสดงให้เห็นคุณค่าของเมืองลพบุรีในแต่ละมิติที่มีความยึดโยงอยู่กับตัวของชาวเมืองลพบุรี รวมทั้งมีการฉายให้เห็นภาพของเมืองลพบุรีในฐานะเมืองที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในหลายลักษณะอีกด้วย

เอกสารชิ้นที่ 6 เมืองลพบุรีในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ เรียบเรียงโดย กิตติกร มีทรัพย์ เป็นเอกสารที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพระราชประวัติของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับเมืองลพบุรี ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เห็นภาพของเมืองลพบุรีในฐานะเมืองที่มีความสำคัญในเชิงการเมืองการปกครองที่นำไปสู่การสร้างให้เกิดอัตลักษณ์เฉพาะของเมืองลพบุรีได้อย่างชัดเจน โดยเอกสารชิ้นนี้สะท้อนถึงพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่

เกี่ยวข้องกับการสร้างให้เกิดความเจริญด้านต่าง ๆ ให้แก่เมืองลพบุรี อันเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ต่อการนำใช้สะท้อนถึงการสร้างอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีที่มีรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างลักษณะเฉพาะให้เกิดขึ้น

เอกสารชิ้นที่ 7 หนังสือเรื่อง บันทึกการสัมมนา จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการเมืองไทยสมัยใหม่ เรียบเรียงโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ เป็นเอกสารที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงที่เข้ามาเป็นรัฐบาล ซึ่งแม้ว่า เอกสารเรื่องนี้จะไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีต่อเมืองลพบุรีโดยตรง แต่ข้อมูลจากเอกสารชิ้นนี้ก็ได้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเชื่อมโยงกับการศึกษาอัตลักษณ์ของเมืองลพบุรีในงานวิจัยเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลชาติส่วนกลางเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อเมืองลพบุรีในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นอย่างมาก จากการที่เมืองลพบุรีถูกกำหนดให้เห็นเมืองยุทธศาสตร์ทางการทหาร ส่งผลให้เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีผู้ปกครองจากภาครัฐส่วนกลางเข้ามาดำเนินการในลักษณะต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ภาคผนวก ค

ภูมิหลังของชาวเมืองลพบุรี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

งานวิจัยเรื่องนี้ทำการเก็บข้อมูลกับชาวเมืองลพบุรีจำนวน 17 ท่าน ซึ่งแต่ละท่านมีบทบาทในการดำเนินชีวิตที่ได้รับอิทธิพลจากกระบวนการทางการศึกษาที่เข้ามาสร้างการรับรู้ที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ท่านที่ 1 หลวงพ่อสุทัศน์ อายุ 93 ปี อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเสาชิงกอง พระอารามหลวง เป็นพระภิกษุชาวเมืองลพบุรีที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรีเป็นอย่างมาก ทั้งในเชิงวิชาการและประสบการณ์ส่วนบุคคล เนื่องจากพระภิกษุรูปนี้เป็นบุคคลที่มีความชื่นชอบในการค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองลพบุรีในทุกมิติ และเป็นผู้ที่เขียนหนังสือตำนานเมืองลพบุรีออกเผยแพร่หลายครั้งในงานทำบุญวันเกิดของตนเอง ซึ่งต่อมาหนังสือดังกล่าวได้กลายเป็นแหล่งอ้างอิงสำคัญอย่างหนึ่งของผู้ที่ค้นคว้าเกี่ยวกับเมืองลพบุรี ตลอดการดำเนินชีวิตที่ผ่านมา หลวงพ่อสุทัศน์ได้ทุ่มเทการทำงานเกี่ยวกับการศึกษาภายในเมืองลพบุรีเป็นอย่างมาก โดยหลวงพ่อสุทัศน์ได้รับการนิมนต์ให้ไปสอนวิชาศีลธรรมให้กับสถานศึกษาหลายแห่งในเมืองลพบุรี ทั้งระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา รวมทั้งทำหน้าที่เป็นนักคิด นักเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองลพบุรีเสมอมา จนส่งผลให้ท่านได้รับการยกย่องและได้รับรางวัลทางการศึกษาจากหลายหน่วยงาน ทำให้หลวงพ่อสุทัศน์เป็นพระภิกษุที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในเมืองลพบุรี

ท่านที่ 2 ลุงสมชาย อายุ 65 ปี เป็นข้าราชการเกษียณอายุที่เคยรับราชการอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ โดยลุงสมชายเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของเมืองลพบุรีมาตั้งแต่กำเนิด ครอบครัวประกอบอาชีพค้าขายทางเรือ โดยในวัยเด็ก ลุงสมชายได้มีโอกาสติดตามครอบครัวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ภายในเมืองลพบุรี ทำให้มีความรู้เกี่ยวกับบรรยากาศของสถานที่ดังกล่าวเป็นอย่างดี ทำให้ลุงสมชายสามารถเห็นความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสถานที่เหล่านี้อย่างชัดเจน และสามารถเล่ารายละเอียดดังกล่าวให้ผู้วิจัยฟังได้ นอกจากนี้ในวัยเด็ก ครอบครัวมักมีการถ่ายทอดเรื่องเล่าในลักษณะของตำนานให้ลุงสมชายฟังอยู่เสมอเมื่อมีเวลาว่างจากการทำงาน และเมื่อเข้ามารับราชการเป็นเจ้าหน้าที่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ ลุงสมชายก็มีโอกาสได้ค้นคว้าเกี่ยวกับเมืองลพบุรีเพิ่มเติม เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้บรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ทำให้ลุงสมชายได้เข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของเมืองลพบุรีมากขึ้น และเป็นการต่อยอดความรู้เดิมที่ตนเองเคยได้รับการเล่าขานจากผู้ใหญ่ในวัยเด็ก

ท่านที่ 3 ป้าสุนีย์ อายุ 77 ปีเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองลพบุรีมาตั้งแต่วัยเด็ก โดยแต่งงานมีครอบครัวและประกอบอาชีพค้าขายอยู่ในพื้นที่เมืองลพบุรี ซึ่งป้าสุนีย์เป็นบุคคลที่คลุกคลีอยู่กับพื้นที่แถบศาลพระกาฬและพระปรางค์สามยอด ทำให้สามารถสังเกตเห็นถึงบรรยากาศของการที่ชาวเมืองลพบุรีปฏิบัติต่อสิ่งที่อยู่ภายในบริเวณดังกล่าวได้เป็นอย่างดี โดยป้าสุนีย์เป็นบุคคลหนึ่งที่มีความเชื่อในพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ในสิ่งที่อยู่ภายในบริเวณศาลพระกาฬเป็นอย่างมาก ซึ่งความเชื่อดังกล่าวได้มาจากทั้งการบอกเล่าต่อกันมาจากผู้ใหญ่และผู้คนที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้น และประสบการณ์ตรงในลักษณะของความฝันของป้าสุนีย์เอง สำหรับป้าสุนีย์แล้ว สิ่งและศาลพระกาฬเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อตัวของป้าสุนีย์เป็นอย่างมาก เนื่องจากตั้งแต่เกิด ป้าสุนีย์จะมีการใช้ชีวิตอยู่ในบริบทดังกล่าวมาตลอด มิได้ย้ายถิ่นฐานไปพักอาศัยยังสถานที่อื่นเลย และป้าสุนีย์ก็ได้มีการถ่ายทอดความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งและศาลพระกาฬไปยังลูกหลานของตนเองที่ออกไปทำงานยังพื้นที่อื่นด้วย เพื่อไม่ให้หลงลืมรากเหง้าความเป็นชาวเมืองลพบุรีของตนเอง

ท่านที่ 4 ลุงต๋อย อายุ 55 ปี เป็นเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยภายในโบราณสถานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลุงต๋อยเป็นชาวเมืองลพบุรีโดยกำเนิด เกิดและเติบโตมาในพื้นที่ชานเมืองลพบุรี ซึ่งตั้งแต่เด็กจนโต ลุงต๋อยเป็นบุคคลที่ใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมในเมืองลพบุรีมาตลอด ทำให้มีความคุ้นชินกับพื้นที่ของเมืองลพบุรีเป็นอย่างดี โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากครอบครัวของลุงต๋อยประกอบอาชีพทำนา ซึ่งมีความผูกพันอยู่กับความคิด ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวิถีการทำเกษตรกรรม นอกจากนี้ ลุงต๋อยยังเป็นผู้ที่ได้รับการปลูกฝังความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเมืองลพบุรีอย่างศาลพระกาฬ โดยครอบครัวของลุงต๋อยให้ความเคารพในสถานที่ดังกล่าวมาก ทุก ๆ ปี ครอบครัวของลุงต๋อยจะมีการเข้าไปสักการะสถานที่ดังกล่าวเพื่อขอความเป็นสิริมงคลอยู่เป็นประจำ ซึ่งธรรมเนียมปฏิบัติเช่นนี้สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในละแวกบ้านที่อยู่อาศัยของลุงต๋อยเช่นเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่า ลุงต๋อยเติบโตขึ้นมาท่ามกลางความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเมืองลพบุรีที่ผู้คนมีการยึดถือกันอย่างเคร่งครัด

ท่านที่ 5 ลุงวิชัย อายุ 90 ปี เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ซึ่งลุงปานเป็นชาวเมืองลพบุรีโดยกำเนิด และมีโอกาสได้สัมผัสกับช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านเมืองลพบุรีสู่ความทันสมัยอย่างในยุครัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แม้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าว ลุงปานจะยังอยู่ในวัยเด็ก แต่ลุงปานก็ยังมีความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวอยู่บ้าง ซึ่งลุงปานเติบโตขึ้นมาในครอบครัวที่มีอาชีพค้าขายของเร่ภายในเมืองลพบุรี ใน

วัยเด็ก ลูกปานมักจะมีโอกาสติดตามบิดามารดาไปค้าขายยังสถานที่ต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ทำให้ลูกปานพบเห็นสภาพแวดล้อมในอดีตของเมืองลพบุรี และเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาได้เป็นอย่างดี ซึ่งลูกปานเป็นผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในเมืองลพบุรีมาตลอด ทั้งประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองและมีผู้บอกเล่าให้ฟัง โดยเฉพาะประสบการณ์เกี่ยวกับศาลลูกศร เนื่องจากลูกปานเป็นเจ้าของหน้าทีในเครือข่ายศาลเจ้าจันในเมืองลพบุรี ทำให้มีโอกาสได้เข้าไปคลุกคลีกับศาลลูกศรอยู่บ่อยครั้ง ทั้งในลักษณะของการสักการะและการปฏิบัติงาน

ท่านที่ 6 ป้าสมัย อายุ 85 ปี เป็นภรรยาของลูกปาน ทำหน้าที่ในการดูแลศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ป้าสมัยเติบโตขึ้นมาในเมืองลพบุรี บ้านของป้าสมัยอยู่ใกล้กับวัดมณีชลขันธ์ ครอบครัวของป้าสมัยเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ที่อาศัยอยู่ด้วยกัน โดยตั้งแต่วัยเด็ก ป้าสมัยเป็นผู้ที่มีความผูกพันกับสายน้ำในเมืองลพบุรี เนื่องจากบ้านของป้าสมัยตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำลพบุรี ครอบครัวของป้าสมัยได้ทำให้ป้าสมัยมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่ในบริเวณละแวกบ้าน นั่นคือ หลวงพ่อแสง วัดมณีชลขันธ์ และศาลพระกาฬ แม้ว่าป้าสมัยจะมีอายุมากแล้ว แต่ป้าสมัยก็ยังคงมีการเข้าไปสักการะสถานที่ทั้งสองแห่งอยู่เป็นประจำ เนื่องจากป้าสมัยเคยเห็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับปาฏิหาริย์ของสถานที่ทั้งสองแห่งมาแล้ว และป้าสมัยจะมีการห้อยเหรียญที่เป็นรูปของเจ้าพ่อศาลพระกาฬติดตัวอยู่ตลอดเวลา หากมีสิ่งใดที่ตนเองต้องการ ป้าสมัยก็จะมีการอธิษฐานขอต่อเจ้าพ่อพระกาฬ และก็จะสำเร็จตามความปรารถนา ดังนั้น ศาลพระกาฬจึงเป็นสถานที่ที่ป้าวิไลใช้ในการยึดเหนี่ยวจิตใจ นอกเหนือจากศาสนาพุทธที่ป้าวิไลนับถือควบคู่กันไป

ท่านที่ 7 ลูกบัง อายุ 63 ปี เป็นผู้ที่เกิดและเติบโตขึ้นมาท่ามกลางชุมชนในตลาดเก่าของเมืองลพบุรี ซึ่งตั้งแต่วันเด็ก ลูกบังได้เกิดและศึกษาอยู่ในเมืองลพบุรี ในสมัยที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ลูกบังได้รับการหล่อหลอมและถ่ายทอดเกี่ยวกับเรื่องเล่าและตำนานเมืองลพบุรีมาจากผู้ใหญ่ที่อยู่ในท้องถิ่น โดยลูกบังเป็นผู้ที่มีความคุ้นชินกับเรื่องเล่าและตำนานเหล่านี้เป็นอย่างดี เนื่องจากภายในชุมชนที่ลูกบังอาศัยอยู่ มีการนำเรื่องเล่าและตำนานเหล่านี้มาบอกเล่าให้แก่เยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนในลักษณะของกิจกรรมยามว่างอยู่เป็นประจำ ซึ่งเรื่องเล่าบางลักษณะเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้เฉพาะภายในชุมชนที่ลูกบังอาศัยอยู่เท่านั้น โดยสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ลูกบังให้ความเคารพนับถือและมักจะเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นอยู่เป็นประจำ ได้แก่ ศาลลูกศร แม้ว่าลูกบังจะไม่ใช่ชาวเมืองลพบุรีที่มีเชื้อสายจีน แต่ด้วยประสบการณ์

ความสำเร็จในการขนานเพื่อขอสิ่งต่าง ๆ จากศาลลูกศร ทำให้ลัทธิมีความเคารพในศาลลูกศรเป็นอย่างมาก จึงทำมีความศรัทธาในศาลลูกศรเป็นอย่างมาก

ท่านที่ 8 คุณกอล์ฟ อายุ 26 ปี เป็นเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นชาวเมืองลพบุรีโดยกำเนิด ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากหลักสูตรการศึกษาที่ถูกกำหนดจากภาครัฐส่วนกลาง สำหรับพื้นเพเดิมของคุณกอล์ฟตั้งอยู่ที่ตำบลบางขันหมาก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ และเป็นพื้นที่หนึ่งที่ถูกละเลยไว้ในตำนานเมืองลพบุรี อย่างไรก็ตาม ในช่วงอายุ 23 – 25 ปี คุณกอล์ฟได้มีการย้ายถิ่นฐานออกไปทำงานในกรุงเทพมหานคร ก่อนจะกลับมาทำงานในพื้นที่ของเมืองลพบุรีอีกครั้ง โดยคุณกอล์ฟเป็นคนรุ่นใหม่ที่เกิดโตขึ้นมาท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่พัดผ่านเข้ามาในเมืองลพบุรี แต่คุณกอล์ฟก็ยังเคยได้ยินผู้ใหญ่เล่าตำนานเกี่ยวกับเมืองลพบุรีให้ฟัง รวมทั้งเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งที่ชาวเมืองลพบุรีให้ความเคารพอย่างศาลพระกาฬ โดยกิจกรรมเกี่ยวกับเมืองลพบุรีที่คุณกอล์ฟ อย่างไรก็ตาม กิจกรรมเกี่ยวกับเมืองลพบุรีที่คุณกอล์ฟมักจะเข้ามามีความชื่นชอบในการเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมในลักษณะของงานรื่นเริงที่มีหลายสิ่งหลายอย่างให้ได้ทำ เช่นงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นต้น

ท่านที่ 9 คุณมาย อายุ 23 ปี เป็นนักศึกษาที่เพิ่งสำเร็จการศึกษา และเข้าทำงานในหน่วยงานราชการของจังหวัดลพบุรี คุณชมพู่เป็นคนรุ่นใหม่ที่เกิดโตขึ้นมาท่ามกลางสังคมเมืองลพบุรีที่เต็มไปด้วยสภาพแวดล้อมแห่งความเป็นเมือง โดยครอบครัวของคุณชมพู่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณแถบชานเมืองลพบุรี ทำให้คุณชมพู่ต้องเดินทางเข้ามาศึกษาในโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมเป็นเมืองทุกวัน นิสัยส่วนตัวคุณชมพู่ค่อนข้างมีความสนใจในสิ่งที่เชื่อมโยงกับกระแสความทันสมัยที่มาจากภายนอก อย่างไรก็ตาม ครอบครัวและสถาบันการศึกษาเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้คุณชมพู่เกิดความเชื่อมโยงตนเองกับความเป็นเมืองลพบุรีมากขึ้น ซึ่งในครอบครัวของคุณชมพู่เป็นผู้ที่ทำการอบรมสั่งสอนให้คุณชมพู่ทราบถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองลพบุรี ทั้งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ และสิ่งที่มีความเชื่อท้องถิ่น เช่นเดียวกับโรงเรียนที่มีการมอบหมายงานในวิชาสังคมศึกษาให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นเมืองลพบุรีในมิติต่าง ๆ รวมทั้งมีการพานักเรียนมาทัศนศึกษาในสถานที่สำคัญของเมืองลพบุรี ทำให้คุณชมพู่เกิดการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นเมืองลพบุรีโดยปริยาย

ท่านที่ 10 คุณเนส อายุ 28 ปี ข้าราชการในหน่วยงานทางวัฒนธรรมของเมืองลพบุรี เป็นชาวเมืองลพบุรีโดยกำเนิดที่มีแรงบันดาลใจในการศึกษาเรื่องราวในอดีตของเมืองลพบุรีมาตั้งแต่วัยเด็ก โดยคุณเนสได้ใช้เวลาว่างจากงานในการค้นหาภาพเก่าเกี่ยวกับเมืองลพบุรีเพื่อนำมาสร้างเป็นแหล่งรวบรวมในสื่อโซเชียลมีเดีย สำหรับเปิดให้ผู้ที่มีความสนใจได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ นอกจากนี้ คุณเนสยังได้มีการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมในโอกาสต่าง ๆ กับกลุ่มทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในเมืองลพบุรีมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้คุณเนสค่อนข้างมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เชื่อมโยงกับมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา คุณเนสได้มุ่งมั่นที่จะเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับเมืองลพบุรีให้แพร่กระจายไปอย่างกว้างขวางผ่านช่องทางต่าง ๆ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุณเนสมีความยึดมั่นผูกพันอย่างมากคือ ศาลพระกาฬ เนื่องจากคุณเนสได้รับการปลูกฝังมาจากผู้ใหญ่ในครอบครัว และมีประสบการณ์ในลักษณะของความฝันที่แสดงให้เห็นว่า เจ้าพ่อศาลพระกาฬได้เข้ามาดลบันดาลในลักษณะใดลักษณะหนึ่งให้คุณเนสประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ

ท่านที่ 11 คุณศักดิ์ อายุ 57 ปี เป็นชาวเมืองลพบุรีที่ทำงานอยู่บริเวณศาลพระกาฬ และมีความเชื่อถือศรัทธาในเจ้าพ่อศาลพระกาฬอย่างเข้มข้น เนื่องจากคุณศักดิ์ได้มีการเข้าไปบนบานให้ตนเองสามารถผ่านพ้นเหตุการณ์ที่เรียกว่าเป็นวิกฤตในการดำเนินชีวิตของตนเองต่อเจ้าพ่อศาลพระกาฬหลายครั้ง และทุกครั้งก็ประสบความสำเร็จ เขาจึงมีความเชื่อถือในเจ้าพ่อพระกาฬเป็นอย่างมาก โดยนิยามว่า ตนเองเป็นหนี้ชีวิตของเจ้าพ่อศาลพระกาฬ นอกเหนือจากการเชื่อถือศรัทธาในเจ้าพ่อศาลพระกาฬด้วยตนเองแล้ว คุณศักดิ์ยังมีการถ่ายทอดความเชื่อถือศรัทธาของตนเองไปยังลูกหลานทุกคนด้วย ซึ่งสิ่งที่คุณศักดิ์กำหนดให้ลูกหลานทุกคนยึดถือปฏิบัติเหมือนกัน คือ การนำเหรียญของเจ้าพ่อพระกาฬมาแขวนคอ เนื่องจากเชื่อในอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อพระกาฬที่จะทำให้ลูกหลานทุกคนมีความแคล้วคลาดปลอดภัยได้ โดยคุณศักดิ์จะกำชับกับลูกหลานทุกคนว่า ห้ามถอดสร้อยออกอย่างเด็ดขาด พร้อมทั้งสั่งสอนให้ลูกหลานทุกคนมีการเข้าไปสักการะศาลพระกาฬเมื่อมีสิ่งที่ต้องการขอพรให้ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับตน

ท่านที่ 12 คุณนก อายุ 43 ปี เป็นข้าราชการทางการศึกษาที่อาศัยอยู่ในเมืองลพบุรีมาตั้งแต่กำเนิด โดยครอบครัวของคุณนกมีความนับถือในเจ้าพ่อศาลพระกาฬและสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นอย่างมาก ซึ่งบ้านของคุณนกจะมีรูปจำลองของเจ้าพ่อศาลพระกาฬและสมเด็จพระนารายณ์มหาราชตั้งบูชาอยู่เป็นประจำ เนื่องจากเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองท่าน จากการที่ได้มีการขอพรและบนบานแล้วประสบความสำเร็จตามที่ต้องการหลายครั้ง และใน

ทุก ๆ วัน ก่อนออกจากบ้านมาทำงาน คุณมลก็จะมีภาระให้วุ่นวายจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองท่านอยู่เป็นประจำทุกวัน นอกจากนี้ คุณมลยังมีความเชื่อว่า ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตรับราชการของตนเองมีสาเหตุหลักมาจากการที่ตนเองมีความยึดมั่นศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองท่าน และมีความมุ่งมั่นตั้งใจทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ ทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองเคารพนับถือเกิดความพึงพอใจ และดลบันดาลความสำเร็จที่เกี่ยวข้องกับการทำงานให้เกิดขึ้นโดยง่าย ทำให้คุณมลมีความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองเคารพนับถือมากขึ้นเรื่อย ๆ

ท่านที่ 13 ลุงขจร อายุ 88 ปี เป็นชาวเมืองลพบุรีโดยกำเนิด มีที่อยู่อาศัยตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำลพบุรี โดยลุงขจรเป็นผู้อาวุโสที่เป็นที่รู้จักของคนในละแวกวัดมณีชลขันธ์ ในฐานะผู้อาวุโสที่รู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นท้องถิ่นของเมืองลพบุรีในละแวกนั้นเป็นอย่างดี โดยลุงขจรเป็นผู้ที่มีความผูกพันอยู่กับการดำเนินชีวิตภายในเมืองลพบุรีเป็นอย่างมาก และไม่ยินยอมที่จะย้ายไปอยู่ในสถานที่อื่นนอกเหนือจากบ้านของตนเองในเมืองลพบุรี แม้ว่าจะมีผู้ชักชวนหลายครั้งก็ตาม เนื่องจากลุงขจรคิดถึงบรรยากาศที่ตนเองเคยใช้ชีวิตมาตั้งแต่วัยเด็ก หากจะต้องมีการย้ายถิ่นฐาน ก็อาจจะทำให้ตนเองไม่สามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ โดยลุงขจรเป็นบุคคลอีกผู้หนึ่งที่ผ่านเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองลพบุรีมาหลายยุคหลายสมัย อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคก็ไม่ได้ทำให้ลุงขจรได้รับผลกระทบด้านลบแต่อย่างใด เนื่องจากลุงขจรมีความคุ้นชินกับสภาพแวดล้อมของเมืองลพบุรีเป็นอย่างดี ทำให้สามารถปรับตัวเพื่อรับกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี และมีความมั่นใจว่าจะไม่ย้ายออกไปอยู่ในพื้นที่อื่นอย่างเด็ดขาด

ท่านที่ 14 ลุงน้อย อายุ 50 ปี ลูกชายของป้าวรรณ เป็นผู้ที่เป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดมณีชลขันธ์ มาเป็นเวลาสิบกว่าปี เพิ่งทำการลาสิกขามาใช้ชีวิตฆราวาสได้ประมาณหนึ่งปี โดยในระหว่างที่ทำการอุปสมบทอยู่นั้น ลุงน้อยได้มีโอกาสรับฟังตำนานต่าง ๆ พระภิกษุผู้อาวุโสเล่าให้ฟัง ทำให้ลุงน้อยมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องเล่าในลักษณะมุขปาฐะที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ซึ่งเมื่อลุงน้อยนำมาเล่าให้มารดาฟัง ปรากฏว่า เรื่องราวเหล่านี้เป็นสิ่งที่มารดาของตนเคยได้ฟังมาเช่นกัน ลุงน้อยมีความนับถือในศาลพระกาฬอย่างมาก เนื่องจากได้รับการปลูกฝังมาจากครอบครัวให้มีความเคารพในสถานที่ดังกล่าวมาตั้งแต่วัยเด็ก และผู้ปกครองก็จะมีการกำหนดให้ลุงน้อยแขวนเหรียญที่เป็นรูปเจ้าพ่อพระกาฬอยู่ตลอดเวลา ซึ่งลุงน้อยเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับความแคล้วคลาดที่ลุงน้อยเชื่อว่าเป็นเพราะอิทธิฤทธิ์ของเหรียญรูปเจ้าพ่อพระกาฬที่ตนเองแขวนอยู่จำนวน

2 ครั้ง ทั้งในช่วงวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ ทำให้ลุนน้อยยิ่งมีความเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อพระกาฬมากขึ้นไปอีก โดยเมื่อมีความรู้สึกไม่สบายใจ ลุนน้อยมักมีการเข้าไปไหว้ศาลพระกาฬเพื่อสร้างความรู้สึกผ่อนคลายอยู่เสมอ

ท่านที่ 15 บ้ามณี อายุ 80 ปี เป็นชาวเมืองลพบุรีโดยกำเนิด อาศัยอยู่ภายในชุมชนที่เป็นตลาดเก่าของเมืองลพบุรี ซึ่งบ้ามณีเป็นผู้ที่มีความเคร่งครัดในความเชื่อที่เชื่อมโยงกับตำนานเมืองลพบุรีมาก นั่นคือ ตำนานเกี่ยวกับศาลลูกศรที่จะต้องมีการเติมน้ำแช่แท่งหินที่ถูกเชื่อว่าเป็นลูกศรของพระรามให้เต็มอยู่ตลอดเวลา และตำนานเกี่ยวกับการห้ามนำน้ำสัมผัสสายชูไปรดบริเวณเชิงเขาวงพระจันทร์ โดยบ้ามณีได้เดินทางไปร่วมงานประจำปีของศาลลูกศรและเขาวงพระจันทร์อยู่เป็นประจำ แม้ตนเองจะมีอายุมากแล้ว เนื่องจากตนเองมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในสถานที่ทั้งสองแห่ง โดยทุกครั้งที่เดินทางไปยังสถานที่ทั้งสองแห่ง บ้ามณีจะมีการบริจาคเงินเพื่อทำนุบำรุงสถานที่ทั้งสองแห่งเป็นจำนวนมาก จากการที่บ้ามณีมีความเชื่อในผลตอบแทนที่จะได้รับจากการทำบุญในสถานที่ทั้งสองแห่งดังกล่าวอย่างเต็มที่ แม้ว่าการเดินทางแต่ละครั้ง บ้ามณีจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเช่ารถเป็นจำนวนค่อนข้างมาก แต่บ้ามณีก็มีความเต็มใจที่จะออกค่าใช้จ่ายเหล่านั้น เนื่องจากมองว่า สิ่งที่ตนเองจะได้รับจากการเดินทางไปยังสถานที่ดังกล่าวมีมากกว่าจำนวนเงินที่เสียไปอย่างชัดเจน

ท่านที่ 16 คุณกฤต อายุ 35 ปี เป็นชาวเมืองลพบุรีที่อาศัยอยู่ในแถบชานเมืองลพบุรี ซึ่งพื้นเพทางครอบครัวของคุณกฤตเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานี แต่ได้เข้ามาตั้งรกรากทำกินอยู่ในเมืองลพบุรีมากกว่า 30 ปี ทำให้คุณกฤตเติบโตขึ้นมาในบริบทของเมืองลพบุรี ซึ่งในวัยเด็ก คุณกฤตมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมืองลพบุรีมาตั้งแต่วัยเด็ก รวมถึงมีความสนใจศึกษาด้านเมืองลพบุรีจากหนังสือตำนานเมืองลพบุรีที่แต่งขึ้นโดยหลวงพ่อบุญรอด วัดเสาธงทอง พระอารามหลวง คุณกฤตมีความชื่นชอบในการศึกษาเรื่องราวเหล่านี้มาก รวมทั้งครอบครัวและตัวของคุณกฤตเองก็ยังมีความรักและภาคภูมิใจที่ได้อยู่อาศัยในเมืองลพบุรี โดยมองว่า เมืองลพบุรีได้ให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่ตนเองและครอบครัว เนื่องจากในช่วงแรกเริ่ม ครอบครัวของคุณกฤตเองมีฐานะที่ไม่ดีนัก แต่เมื่อทางครอบครัวมีการเข้ามาตั้งรกรากในจังหวัดลพบุรี ก็ได้มีการประกอบอาชีพค้าขายสินค้าต่าง ๆ จนมีฐานะที่ดีขึ้นตามลำดับ ดังนั้น คุณกฤตและครอบครัวจึงมีความรักในความเป็นเมืองลพบุรีเป็นอย่างมาก

ท่านที่ 17 คุณชัย อายุ 40 ปี เป็นชาวไทยเชื้อสายมอญที่อาศัยอยู่ในเมืองลพบุรีมาแต่กำเนิด ซึ่งครอบครัวของคุณชัยมีความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีแบบมอญมาก อย่างไรก็ตาม คุณชัยก็มีความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองให้ความเคารพนับถือ คือ ศาลพระกาฬ และพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เนื่องจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองเป็นสิ่งที่ชาวมอญให้ความเคารพนับถือเช่นกัน โดยเมื่อมีการทำงานมงคลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนมอญที่คุณชัยอาศัยอยู่ เจ้าพ่อพระกาฬมักเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันดับต้น ๆ ถูกกล่าวถึงเพื่อขอความคุ้มครองและความเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ คุณชัยยังได้รับการสั่งสอนจากผู้อาวุโสในครอบครัวให้มีการเข้าไปสักการะศาลพระกาฬและพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเมื่อมีสิ่งที่ต้องการขอให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งคุณชัยก็มีความเชื่อถือตามที่ได้รับคำสั่งสอนมาเช่นกัน เนื่องจากคุณชัยได้ทดลองปฏิบัติตามสิ่งที่ผู้อาวุโสในครอบครัวสั่งสอนแล้ว ผลปรากฏว่าเกิดผลสำเร็จตามที่ตนเองต้องการ คุณเอกชัยจึงได้มีการนับถือสืบต่อมาเรื่อย ๆ

ภาคผนวก ง

ตัวอย่างบันทึกการสังเกต

บันทึกการสังเกต

วันที่..... 7 สิงหาคม 2566 เวลา.....10.00-12.00 น.

สถานที่.....ศาลลูกศร.....

เมื่อเดินเข้าไปบริเวณศาลลูกศร พบว่า ศาลลูกศรมีลักษณะเป็นศาลเจ้าจีนขนาดประมาณ ตึก 5 คูหา ยกพื้นสูง ด้านข้างทำเป็นรูปเสามังกร มีไว้สำหรับกราบไหว้ฟ้าดินตามคติความเชื่อของ ชาวจีน หลังจากเดินขึ้นไปบนอาคารของศาลแล้ว พบว่า ด้านในมีลักษณะเป็นห้องโถงโล่ง บริเวณ ริมผนังห้องตรงกลางทำเป็นเก๋งจีนขนาดย่อมเพื่อประดิษฐานรูปเคารพตามคติความเชื่อแบบจีน หลายองค์ ด้านหน้าทำเป็นโต๊ะวางเครื่องสักการะที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป คือ ดอกไม้ ธูปเทียน โดยในขณะที่ผู้วิจัยกำลังเดินชมภายในอาคารของศาลลูกศรอยู่นั้น ได้มีเจ้าหน้าที่ที่ดูแลศาลลูกศร อายุประมาณ 60 – 65 ปี เข้ามาชวนคุยด้วยความเป็นกันเอง พร้อมทั้งอธิบายความหมายของสิ่ง ต่าง ๆ ที่อยู่ภายในศาลลูกศร ทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้เป็นอย่างมาก

ด้วยความสงสัยเกี่ยวกับที่มาของชื่อของศาลลูกศร ผู้วิจัยจึงได้สอบถามเจ้าหน้าที่ที่ดูแล ศาลลูกศร ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็ได้พาเดินไปชมแท่งหินสีดำสูงประมาณ 1 เมตรที่ตั้งอยู่บริเวณระเบียง ของศาลลูกศร ตรงข้ามกับแท่นสักการะเทพเจ้าประธาน ซึ่งแท่งหินนี้มีป้ายเขียนกำกับไว้ว่า ศรพระราม ด้านล่างของแท่งหินทำเป็นบ่อน้ำขนาดย่อมเพื่อแช่แท่งหินดินกล่าวไว้ มีป้ายกำกับไว้ ว่า บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ เมื่อผู้วิจัยพยายามสังเกตถึงลักษณะการสักการะแท่งหินดังกล่าว พบว่า ภายในศาลลูกศรมีป้ายกำกับไว้ว่า การสักการะแท่งหินดังกล่าวให้กระทำการตักน้ำรดแท่งหิน ซึ่งด้านข้างของบ่อน้ำที่แช่แท่งหิน จะมีกระบวนตักน้ำอันเล็กไว้บริหารผู้ที่เข้ามาสักการะสำหรับใช้ ตักน้ำรดแท่งหิน บริเวณด้านข้างกำแพงของศาลลูกศรมีการเขียนแผ่นป้ายอธิบายเรื่องราวในเชิง ตำนานของศาลลูกศร โดยเชื่อมโยงให้เห็นว่า แท่งหินที่ตั้งอยู่บริเวณระเบียงศาลลูกศร เป็นลูกศร ของพระรามที่แผลงมาตกยังเมืองลพบุรี

ในขณะที่ผู้วิจัยกำลังเดินชมลักษณะของศาลลูกศรอยู่นั้น พบว่า มีประชาชนเข้ามา สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในศาลลูกศรจำนวน 3 ราย ซึ่งผู้ที่เข้ามาสักการะแต่ละรายล้วนมีการ แสดงกิริยาที่เคารพนอบน้อมต่อศาลลูกศร เห็นได้จากการที่ผู้ที่เข้ามาสักการะแต่งกายด้วยชุด สุภาพ สำนวณกิริยาในขณะที่กำลังอยู่ในศาลลูกศร ไม่พูดคุ้ยเสียงดังระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม ตลอดระยะเวลาของการเก็บข้อมูลที่ศาลลูกศร ผู้วิจัยได้ยินเสียงบีบแตรของรถยนต์ที่สัญจรผ่านไป มาบริเวณด้านหน้าศาลลูกศรอยู่เป็นระยะ โดยเจ้าหน้าที่ที่ดูแลศาลลูกศรได้เล่าว่า การบีบแตร ดังกล่าวเป็นการแสดงการสักการะศาลลูกศรของผู้ที่สัญจรผ่านไปมา ส่วนประชาชนที่นั่งอยู่ใน

รถยนต์ที่สัญจรผ่านศาลลูกศรหรือประชาชนที่เดินผ่านศาลลูกศรก็จะมีการยกมือไหว้ด้วยความเคารพ บรรยายากศเช่นนี้ ผู้วิจัยสามารถพบเห็นได้ตลอดเวลาขณะกำลังอยู่ในบริเวณพื้นที่ของศาลลูกศร

บันทึกการสังเกต

วันที่..... 20 กันยายน 2566 เวลา..... 14.00-16.00 น.

สถานที่.....ศาลพระกาฬ.....

เมื่อเข้าไปในอาณาบริเวณของศาลพระกาฬ ผู้วิจัยพบว่า มีฝูงลิงเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ โดยลิงเหล่านี้มีความคุ้นชินกับผู้คนเป็นอย่างดี สังเกตได้จากการที่ลิงแต่ละตัวต่างมีการเดินเข้ามาหาผู้ที่เข้ามาสักการะศาลพระกาฬ โดยมีได้แสดงความเกรงกลัวแต่อย่างใด อาณาบริเวณของศาลพระกาฬลักษณะที่ร่มรื่น เนื่องจากมีการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ไว้ รวมทั้งมีการปลูกหญ้าอย่างเป็นระเบียบ มีบ่อน้ำสำหรับให้ลิงได้เล่นน้ำจำนวน 1 บ่อ ส่วนตัวอาคารของศาลพระกาฬมีลักษณะเป็นอาคารก่อด้วยอิฐฉาบปูน ได้รับการบำรุงรักษาเป็นอย่างดี ด้านหลังของอาคารดังกล่าวมีลักษณะเป็นกองศิลาแลงขนาดใหญ่ ด้านบนเป็นชากอาคารเก่าขนาดไม่ใหญ่มากนัก บริเวณกองอิฐมีต้นไม้ต้นเล็ก ๆ ขึ้นอยู่ ทำให้เกิดความร่มรื่น และดูเหมือนกองอิฐดังกล่าวเป็นภูเขาขนาดย่อม

ศาลพระกาฬเป็นสถานที่ที่หนาแน่นไปด้วยผู้คนที่ยกเข้ามาสักการะตลอดทั้งวัน ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เข้ามาเที่ยวชม โดยมีการจัดเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเข้าสักการะศาลพระกาฬอยู่ตลอดเวลา มีการติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์ประวัติความเป็นมาของศาลพระกาฬทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เมื่อผู้วิจัยขึ้นไปยังศาลพระกาฬที่มีลักษณะเป็นอาคารยกพื้นสูง ผู้วิจัยก็ได้พบกับเทวรูปประธานของศาลที่ชาวเมืองลพบุรีเรียกว่า เจ้าพ่อพระกาฬ เทวรูปดังกล่าวมีความสูงประมาณสองเมตรครึ่ง ถูกปิดทองทับทั้งองค์ รวมทั้งมีการคล้องพวงมาลัยสักการะเป็นจำนวนมาก ภายในศาลพระกาฬตลอบอบวนไปด้วยกลิ่นธูปที่ผู้มาสักการะจุดบูชา จนต้องมีเจ้าหน้าที่คอยเดินมาดับธูปอยู่ตลอดเวลา การเข้าสักการะค่อนข้างมีความแออัดเนื่องจากมีผู้คนจำนวนมากเบียดเสียดอยู่บนอาคารของศาลพระกาฬ ซึ่งจากการสังเกตลักษณะการแสดงออกของผู้ที่เข้ามาสักการะ พบว่า ผู้ที่เข้ามาสักการะแต่ละคนล้วนมีการแสดงกิริยาที่สุภาพตลอดระยะเวลาที่อยู่ภายในอาคารของศาลพระกาฬ บางคนก็มีการนั่งสักการะ ส่วนบางคนก็มีการยืนสักการะ เนื่องจากไม่มีพื้นที่เพียงพอในการนั่ง ด้านหน้าเทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬมีการตั้งโต๊ะไว้สำหรับวางเครื่องเซ่นไหว้ โดยบนโต๊ะดังกล่าวเต็มไปด้วยเครื่องสักการะนานาชนิด ทั้งอาหารหวาน ดอกไม้ พวงมาลัย

แม้ว่าศาลพระกาฬจะแน่นขนัดไปด้วยผู้คนที่มาเยือน และมีลิงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่การจัดระเบียบภายในศาลพระกาฬค่อนข้างกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ศาลพระกาฬยังคงมีบรรยากาศที่ค่อนข้างเรียบร้อย ตลอดทั้งวันจะมีการจัดเจ้าหน้าที่คอยดูแลความสะดวกของ

ศาลพระกาฬ บริเวณด้านข้างของอาคารศาลพระกาฬมีซุ้มจำหน่ายวัตถุมงคลที่ทำเป็นรูปลักษณะของ
เทวรูปเจ้าพ่อพระกาฬจำนวน 2 ซุ้ม ไม่ว่าจะเป็นรูปเคารพขนาดย่อม เหรียญ รูปภาพ แผ่นยันต์ ฯลฯ

ภาคผนวก จ

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

MF-04-version-2.0

วันที่ 18 ต.ค. 61

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย SWUEC-G- 459/2565E

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจาก คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและ ข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อโครงการวิจัยเรื่อง: อัดลิขณเมืองมรดกผ่านกระบวนการทางการศึกษาในประวัติศาสตร์
ชื่อผู้วิจัยหลัก: ร้อยโท กฤษฎา แก้วเกลี้ยง
สังกัด: บัณฑิตวิทยาลัย
เอกสารที่รับรอง: 1. แบบเสนอโครงการวิจัย
2. โครงการวิจัย
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

1. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 16 มกราคม 2566
2. โครงร่างการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 16 มกราคม 2566
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 16 มกราคม 2566
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 16 มกราคม 2566

(ลงชื่อ).....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทันตแพทย์หญิงณปภา เอี่ยมจิตรกุล)

กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ).....

(แพทย์หญิงสุรีพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/E/G-459/2565

วันที่ให้การรับรอง : 16/01/2566

วันหมดอายุใบรับรอง : 16/01/2567

ประวัติผู้เขียน

